
ΑΓΝΗΣ ΡΟΥΣΟΠΟΥΛΟΥ

ΤΙ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΓΝΩΡΙΖΗ Ο ΠΟΛΙΤΗΣ

ΣΤΟΙΧΕΙΑ
ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΟΥ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑΤΟΣ

Γ' ΛΥΚΕΙΟΥ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΑΘΗΝΑΙ 1976

Χ. Βαβουρίου

Δ772

αολα

ΤΙ ΠΡΕΠΕΙ
ΝΑ ΓΝΩΡΙΖΗ Ο ΠΟΛΙΤΗΣ

αολα

ΔΩΡΕΑΝ

ΤΙ ΠΡΕΠΕΙ
ΝΑ ΕΙΣΡΕΪΝ Ο ΠΟΛΙΤΗΣ

ΔΩΡΕΑΝ

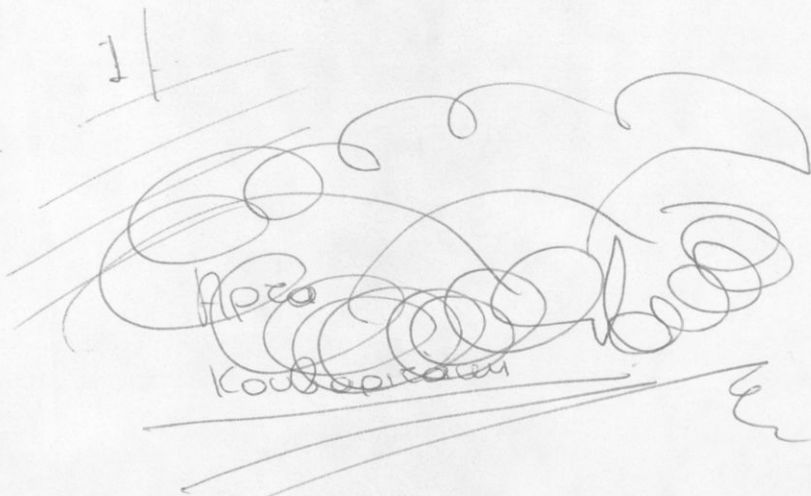
ΑΓΝΗΣ ΡΟΥΣΟΠΟΥΛΟΥ

ΤΙ ΠΡΕΠΕΙ
ΝΑ ΓΝΩΡΙΖΗ Ο ΠΟΛΙΤΗΣ

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΟΥ
ΠΟΛΙΤΕΥΜΑΤΟΣ

Γ' ΛΥΚΕΙΟΥ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΑΘΗΝΑ 1976

1-103
196-736
μη ανρδω
4.9.77

50000
1977

ΤΙ ΠΡΕΠΙ
ΝΑ ΓΙΝΩΡΙΣΩ Ο ΠΟΛΙΤΗΣ
ΣΤΟΙΧΙΑ ΑΝΟΚΡΑΤΙΚΟΥ
ΠΟΛΙΤΕΥΜΑΤΟΣ
Τ. ΒΥΚΕΙΟΥ

50 667
54

Τριτα

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΕΡΕΥΝΑΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗΣ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΑΘΗΝΑ 1975

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι

ΚΡΑΤΟΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑ

Α. ΤΟ ΚΡΑΤΟΣ

§ 1. Η ΓΕΝΝΗΣΗ ΚΑΙ Η ΜΟΡΦΗ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

Πέρασαν πολλοί αιώνες, χιλιετηρίδες ολόκληρες, για να αναπτυχθῆ καὶ νὰ ἐξελιχθῆ τὸ κράτος καὶ νὰ φθάσῃ στὴν μορφή μὲ τὴν ὁποία τὸ γνωρίζομε σήμερα. Ὅμως πολὺ περισσότερα χρόνια πέρασαν ἀπὸ τὴν πρώτη ἐμφάνιση τοῦ ἀνθρώπου στὸν πλανήτη μας, ὡσότου φθάσωμε στὴ δημιουργία καὶ τὴ συγκρότηση τῆς πρώτης μορφῆς μιᾶς ὀργανωμένης κοινωνίας, πού ἐνῶ ἦταν, ὅπως εἶναι φυσικό, ἐντελῶς ὑποτυπώδης, εἶχε ἐν τούτοις ὀρίσει τοὺς κανόνες καὶ τὶς ἀρχές αὐτοῦ, πού ἀποκαλοῦμε σήμερα κράτος.

Ἡ ἀρχὴ τῆς πορείας αὐτῆς πρὸς τὸ σημερινὸ κράτος πρέπει ν' ἀναζητηθῆ στὴν ἀνάγκη τοῦ ἀνθρώπου νὰ ζήσῃ μὲ τὴ συντροφικὰ καὶ τὴ βοήθεια ἄλλων ἀνθρώπων — στὶς ἀρχικὲς προϊστορικὲς φάσεις, περίπου, ὅπως τὰ κοπάδια τῶν ζώων.

Ὁ ἄνθρωπος ὅμως, ἀκριβῶς ἐπειδὴ εἶναι «ζῶον κοινωνικόν», ὅπως τὸν χαρακτήρισε ὁ Ἀριστοτέλης, προχώρησε πολὺ γρήγορα καὶ πολὺ πέρα ἀπὸ τὴ μορφή τοῦ ἀρχέγονου κοπαδιοῦ· ἐπειδὴ ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν φύση του ἀναζητοῦσε στὴν κοινωνικὴ καὶ ὁμαδικὴ ζωὴ πολὺ περισσότερα πράγματα ἀπὸ τὴν προσδοκίαν τῆς κοινῆς προσπάθειας καὶ τῆς ἀμοιβαίας βοήθειας.

Αὐτῆ, ὅμως, ἡ κοινωνικὴ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου, πού διαφέρει τόσο πολὺ ἀπὸ τὴν ἀτομικὴ — τὴν ἰδιωτικὴ, ὅπως θὰ λέγαμε σήμερα — ζωὴ, διέπεται καὶ καθορίζεται ἀπὸ ἄλλους, δικούς της νόμους καὶ κανόνες καὶ χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὰ δικά της, ἰδιαιτέρως, φαινόμενα. Καὶ γιὰ νὰ φθάσῃ στὴ σημερινὴ ὀργανωμένη μορφή τοῦ σύγχρονου

κράτους, πέρασε από πολλά, μακρινά και δύσκολα στάδια. "Αν ανατρέξουμε πίσω, πολύ πίσω, θα ξεχωρίσουμε δύο βασικά στάδια της πορείας αυτής προς τὸ σύγχρονο κράτος: τὴν πατριαρχική οἰκογένεια καὶ τὴ φυλή.

"Ὅπως, ὁμως, τὶς δύο πρώτες αὐτὲς μορφὲς τῆς κοινωνικῆς ὀργανώσεως:

1^η
2^η
— Ἡ **πατριαρχική οἰκογένεια** βασιζέται στὴ θέληση καὶ τὴ δύναμη τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς. Ὁ pater familias, ὅπως τὸν εἶπαν ἀργότερα οἱ Ῥωμαῖοι, ἔχει δικαίωμα ζωῆς καὶ θανάτου πάνω σὲ ὅλα τὰ μέλη τῆς οἰκογένειας, τὰ ὁποῖα ὀφείλουν νὰ ὑπακούουν πιστὰ καὶ χωρὶς ἀντίρρηση στὶς διαταγὲς του. Ἡ Παλαιὰ Διαθήκη (Ἄβραὰμ καὶ Ἰσαὰκ) καὶ ὅλες σχεδὸν οἱ μυθολογίες, ἀλλὰ καὶ οἱ ἱστορίες τῶν πρώτων χρόνων, εἶναι γεμάτες ἀπὸ περιπτώσεις καὶ παραδείγματα τῆς πατρικῆς ἐξουσίας καὶ τῆς σκληρότητας ποὺ ἐδειχνε στὴν ἀσκησὴ τῆς ὀρχηγὸς τῆς οἰκογένειας. Οἱ κανόνες ποὺ ὄριζε ὁ ἀρχηγὸς ἀποτελοῦσαν νόμο καὶ κανένας δὲν τολμοῦσε νὰ τοὺς παραβῆ. Τὰ μέλη τῆς οἰκογένειας, ποὺ ἦταν ὄχι μόνον τὰ παιδιά, ἀλλὰ καὶ οἱ νύφες, τὰ ἐγγόνια, τὰ δισέγγονα, ἀκόμη καὶ οἱ δοῦλοι, δὲν εἶχαν δικαίωμα, χωρὶς τὴ θέληση τοῦ ἀρχηγοῦ, νὰ παντρεύονται, οὔτε νὰ διατηροῦν δική τους περιουσία. Δὲν μποροῦσαν οὔτε νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν οἰκογένεια γιὰ νὰ ἐγκατασταθοῦν ἀλλοῦ.

— Ἡ **φυλὴ** εἶναι τὸ ἐπόμενο στάδιο καὶ ἀποτελεῖ τὴ διάδοχο κατάσταση τῆς πατριαρχικῆς οἰκογένειας. Οἱ ἄντρες καὶ ὁ ἀρχηγὸς τῆς πατριαρχικῆς οἰκογένειας ἀνακάλυπταν τὴν ἀξία, τὴ σημασία καὶ τὴ δύναμη ποὺ πρόσφερε ἡ ἔνωση. Τὸ ἐπόμενο λοιπὸν βῆμα πρὸς τὴν δημιουργία τῆς φυλῆς ἦταν ἀναπόφευκτο. Πολλὲς οἰκογένειες, ποὺ ἔχουν ἴσως κοινὸς προγόνους καὶ συνδέονται μὲ τὴν ἴδια γλώσσα, τὴ λατρεία πρὸς τοὺς ἴδιους θεοὺς καὶ κατοικοῦν, ἐπὶ πλέον, προσωρινά, σὲ γειτονικὲς περιοχὲς, ἐνώνονται καὶ σχηματίζουν τὶς πρώτες φυλές. Κάθε φυλὴ ἔχει συνήθως ἓναν ἡγέτη, ποὺ εἶναι ὄχι μόνο ὁ πολιτικὸς ἀλλὰ καὶ θρησκευτικὸς ἀρχηγὸς τῆς (ὁ Μωϋσῆς τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης) καὶ κυβερνᾷ ὀλόκληρη τὴ φυλὴ ὀρίζοντας τοὺς κανόνες στοὺς ὁποίους ὑπακούουν ὅλοι.

Διαμορφώνονται δηλαδή, σιγὰ - σιγὰ, μερικὰ ἀπὸ τὰ χαρακτηριστικὰ ποὺ ὀρίζουν τὴν μορφή τοῦ κράτους, λείπει ὁμως πάντοτε τὸ κυριότερο: ἡ μόνιμη ἐγκατάσταση. Ἡ φυλὴ δὲν κατοικεῖ σὲ ὀρι-

3) Κως συφιουρησια το υφραλο
σμένο έδαφος. Περιφέρεται σε διάφορες περιοχές, ανάλογα με τις ανάγκες της και τις δυνατότητες διατροφής και ασφάλειας που της προσφέρει κάθε τόπος.

34 Το κράτος δημιουργείται, όταν οι άνθρωποι της φυλής παύσουν πλέον να είναι νομάδες, εγκαταλείπουν την περιπλάνηση και παραμένουν οριστικά σ' έναν τόπο. 'Ακόμη και αυτό όμως έγινε πάρα πολλά χρόνια μετά την δημιουργία των πρώτων φυλών. 'Από τη στιγμή όμως που έπαψε η περιπλάνηση και τα μέλη της μιάς ή της άλλης φυλής εγκαταστάθηκαν μόνιμα πια σ' ένα τόπο, δημιουργήθηκαν οι βάσεις και η πρώτη και αναγκαία προϋπόθεση, για να συγκροτηθεί και να λειτουργήσει το κράτος – δηλαδή να υπάρχει ορισμένος τόπος, όπου ζούν μόνιμα πια ορισμένοι άνθρωποι.

34 Συνήθως, οι άνθρωποι μιάς φυλής θα εγκαταλείψουν τη νομαδική ζωή και θα εγκατασταθούν μόνιμα κάπου, όταν η περιοχή αυτή είναι πλούσια για την καλλιέργεια, τις βοσκές και το κυνήγι, όταν έχει ήμερο κλίμα και άφθονο νερό, όταν βρίσκεται κοντά στη θάλασσα και επιτρέπει τις μετακινήσεις και τις μεταφορές και όταν διαθέτει άφθονες τις πρώτες ύλες για τις ανάγκες των ανθρώπων της εποχής εκείνης, για να κατασκευάσουν τις κατοικίες, τα όπλα και ό,τι άλλο θα μπορούσαν να χρειαστούν, για να επιβιώσουν.

Όταν όμως υπάρχουν όλα αυτά τα ευνοϊκά στοιχεία, έρχονται συνήθως και άλλοι να τα διεκδικήσουν. Πολεμιστές από άλλες φυλές κάνουν την εμφάνισή τους και προσπαθούν να νικήσουν και να διώξουν τους παλαιούς κατοίκους, για να εγκατασταθούν οι ίδιοι και οι οικογένειές τους στις εύφορες και εύλογημένες αυτές περιοχές.

Οι κατακτητικοί πόλεμοι που άρχιζαν από την αιτία αυτή τελείωναν συνήθως με τη νίκη του ισχυρότερου και με την ήττα, τη φυγή ή την εξόντωση του πιο αδύνατου. Πολλές φορές έμεναν στον τόπο πολλοί από τη νικημένη φυλή, είτε επειδή τους έπιαναν για δούλους, είτε οι γυναίκες, επειδή οι νικητές τους χάριζαν την ζωή.

'Από την συμβίωση αυτή, έστω και κάτω από συνθήκες νικητών και νικημένων, γινόταν σχεδόν πάντοτε η ανάμειξη των δυο φυλών και η δημιουργία, ύστερ' από πολλά χρόνια, μιάς νέας, ενιαίας φυλής, μεγαλύτερης αριθμητικά και ισχυρότερης, πάντοτε όμως εγκαταστημένης στον ίδιο τόπο, ώστε να ξελιχθή συντομότερα σε μιά πρώτη μορφή κράτους.

ταξύ τους με την ίδια ιστορία κι έχουν την ίδια συνείδηση για την καταγωγή τους. Η κοινή γλώσσα και η κοινή θρησκεία δεν είναι απαραίτητα, για να υπάρξει **έθνος**, γιατί π.χ. το γερμανικό έθνος περιλαμβάνει και καθολικούς και διαμαρτυρούμενους, ενώ το έλβετικό περιέχει γαλλόφωνους, γερμανόφωνους και ιταλόφωνους Έλβετους. Ωστόσο η κοινή γλώσσα ή η κοινή θρησκεία αποτελούν βασικούς παράγοντες για τη διαμόρφωση εθνικής συνειδήσεως.

§ 3. ΣΤΟΧΕΙΑ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ: Λ Α Ο Σ, Χ Ω Ρ Α, Ε Ξ Ο Υ Σ Ι Α

Όταν σήμερα μιλούμε για το κράτος, έχουμε στο νου μας ορισμένα στοιχεία, που τα συνδέουμε σε μια έννοια. Τα στοιχεία αυτά είναι τα εξής:

Ο λαός. Στο κράτος, ο λαός δεν είναι πια πρόσωπα που συνδέονται μεταξύ τους με συγγένεια (όπως στην οικογένεια), ή με την ίδια γλώσσα ή θρησκεία (όπως στη φυλή). Εκείνο που τα συνδέει είναι ότι κατοικούν όλα μόνιμα στο ίδιο έδαφος κι έχουν την ίδια οργάνωση εξουσίας. Μπορούν να μιλούν διάφορες γλώσσες, να έχουν διάφορες θρησκείες, ν' αποτελούν ένα ή πολλά έθνη και, εν τούτοις, ν' αποτελούν το λαό ενός κράτους, έφ' όσον ζούν τώρα στην ίδια χώρα.

Η χώρα. Χώρα είναι η περιοχή, όπου το κράτος άσκει την εξουσία του πάνω σε όλα τα πρόσωπα που είναι εγκαταστημένα στο έδαφός της. Η χώρα περιλαμβάνει όχι μόνο το έδαφος, τη γη, αλλά και τη θάλασσα ως μια ορισμένη απόσταση από την ακτή (χωρικά ύδατα), καθώς και τον αέρα πάνω απ' όλο το κράτος.

Η εξουσία, δηλαδή το γεγονός ότι ορισμένοι άνθρωποι διοικούν τους άλλους. Την εξουσία του το κράτος την άντλει από τον έαυτό του και όχι από άλλον οργανισμό ή άλλο κράτος (την έχει, όπως λένε, «έξ ιδίου δικαίου»).

Υπάρχουν και άνθρωποι που άσκειν εξουσία, με διαφορετική όμως μορφή, πάνω σ' άλλους ανθρώπους, όπως ο πλοίαρχος στο πλήρωμα, ο δάσκαλος στους μαθητές, ο έργοδότης στους εργατές κ.λπ., αλλά η εξουσία όλων αυτών δεν είναι όπως η κρατική, γιατί δίνεται από το κράτος. Γι' αυτό λέμε πώς το κράτος είναι ο ανώτερος οργανισμός εξουσίας πάνω στους ανθρώπους. Γιατί ο άνθρωπος υπάγεται

πάντοτε στην έξουσία κάποιου κράτους, ενώ μπορεί ν' ἀπαλλαγῆ ἀπὸ τὴν έξουσία τῶν ἄλλων ἀνθρώπων ἢ ὀργανισμῶν, ἂν ἀλλάξῃ ἐπάγγελμα ἢ κατοικία.

10 § 4. ΑΠΟ ΠΟΥ ΑΠΟΡΡΕΙ Η ΕΞΟΥΣΙΑ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

Ἡ μεγάλη έξουσία ποὺ διαθέτει τὸ κράτος γένησε ἀπὸ πολὺ παλιὰ τὸ ἐρώτημα στοὺς ἀνθρώπους: ἀπὸ ποῦ κατάγεται καὶ πῶς δικαιολογεῖται ἡ έξουσία αὐτή; Οἱ φιλόσοφοι ἐρεύνησαν τὸ ζήτημα καὶ κατέληξαν σὲ διάφορα συμπεράσματα, ἀνάλογα μὲ τὴ νοοτροπία τῆς ἐποχῆς τους καὶ τὶς συνθῆκες ποὺ ἔζησαν.

Ἐπῆρχε ἐποχὴ ποὺ πίστευαν πὼς ἡ πολιτικὴ έξουσία πηγάζει ἀπὸ τὸ Θεό, ὁ ὁποῖος τὴν παραχωρεῖ λ.χ. στοὺς βασιλεῖς. Ἀλλὰ στὰ πολιτεύματα ποὺ ὀνομάζομε δημοκρατίες, ἡ έξουσία τοῦ κράτους πηγάζει μονάχα ἀπὸ τὸ λαὸ κι ἔχει σὰν δικαιολογία καὶ προορισμὸ νὰ ἐξυπηρετήσῃ τοὺς σκοποὺς τῆς κοινωνίας, δηλαδὴ τὴν εὐημερία τῶν ἀνθρώπων. Γιὰ νὰ πραγματοποιηθοῦν οἱ σκοποὶ αὐτοί, χρειάζεται νὰ ὑπάρχῃ μία θέληση ἀνώτερη ἀπὸ τὴ θέληση τῶν ἀτόμων καὶ τῶν ὀμάδων, ποὺ συγκροτοῦν τὸ κράτος.

11 § 5. ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ ΤΗΣ ΠΑΝΤΟΔΥΝΑΜΙΑΣ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

Ἡ έξουσία τοῦ κράτους ὅσο μεγάλη καὶ ἂν εἶναι, δὲν εἶναι ἀπεριόριστη. Οἱ περιορισμοὶ τῆς εἶναι φυσικοὶ ἢ νομικοί. Φυσικὸς περιορισμὸς σημαίνει ὅτι τὸ κράτος, ὅση έξουσία καὶ ἂν διαθέτῃ, δὲν μπορεῖ νὰ ὑπερβῇ ὀρισμένα ὄρια, ποὺ χαράσσουν τὴν δράση του ἢ ἀνθρώπινη φύση ἢ οἱ κοινωνικοὶ νόμοι. Οἱ Ἀγγλοὶ, γιὰ νὰ παραστήσουν τὴν ἀλήθεια αὐτή, λένε ὅτι «τὸ κοινοβούλιο εἶναι παντοδύναμο, μπορεῖ τὰ πάντα νὰ κάνῃ ὄχι ὅμως καὶ νὰ μεταβάλλῃ τὸν αὐτὸν σὲ γυναίκα». Οἱ οἰκονομικὲς συνθῆκες ἐπίσης βάζουν συχνὰ περιορισμοὺς στὴ δύναμη τοῦ κράτους.

Ἐκτὸς ὅμως ἀπὸ τοὺς φυσικοὺς περιορισμοὺς, τὸ ἴδιο τὸ κράτος περιορίζει τὴν έξουσία του μὲ τὸ Σύνταγμα καὶ μὲ τοὺς νόμους. Ἐξ ἄλλου ὑπάρχουν καὶ περιορισμοὶ ποὺ πηγάζουν ἀπὸ τὶς ὑποχρεώσεις ποὺ ἀναλαμβάνει τὸ κράτος μὲ διεθνεῖς συνθῆκες, εἴτε πρὸς ἄλλα κρᾶτη, εἴτε πρὸς τοὺς διεθνεῖς ὀργανισμοὺς (π.χ. τὸν ΟΗΕ). Οἱ περιορισμοὶ

αὐτοὶ μποροῦν ν' ἀναφέρωνται στὴν ἐξωτερικὴ πολιτικὴ τοῦ κράτους, ὅπως π.χ. ἡ ὑποχρέωση νὰ μὴν κἀνὴ πόλεμο ἂν δὲν ὑπόστῃ ἐπίθεση καὶ πρὶν ἐξαντληθοῦν τὰ εἰρηνικὰ μέσα γιὰ τὴ λύση τῶν διαφορῶν, ἢ στὴν ἐσωτερικὴ διοίκηση, ὅπως ἡ ὑποχρέωση νὰ σέβεται τὶς ἐθνικὲς καὶ θρησκευτικὲς μειονότητες, πού δὲν δικαιοῦται νὰ τὶς καταπιέζη.

11-12 Ποιοὶ ὁ ἐσωτ. ἢ ἐξωτ. προορισμοὶ
§ 6. ΠΡΟΟΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

Στὴν ἀρχὴ τοῦ κεφαλαίου ἀναφέρεται ὅτι καὶ τὰ πρωτόγονα κράτη εἶχαν διπλὸ προορισμό, τὸν ἐξωτερικὸ καὶ τὸν ἐσωτερικὸ.

Ὁ **ἐξωτερικὸς** προορισμὸς ἔχει μείνει μέσα σ' ὄλους αὐτοὺς τοὺς αἰῶνες σχεδὸν ἀναλλοίωτος. Καὶ σήμερα πρέπει νὰ ἐξασφαλιζέται ἡ χώρα ἀπὸ κάθε ἐξωτερικὸν ἐχθρό, ἀλλὰ γίνεται προσπάθεια ἢ ἀσφάλεια αὐτὴ νὰ παρέχεται μὲ εἰρηνικὸ τρόπο. Γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτὸ τὰ κράτη ἴδρυσαν διεθνῆ δικαστήρια, ὅπου λύνουν μερικὲς τουλάχιστον ἀπὸ τὶς διαφορὲς τους καὶ δὲν καταφεύγουν ὅπως ἄλλοτε, ἀκόμη καὶ γιὰ ἀσήμαντα ζητήματα, σὲ πολέμους. Ἐξ ἄλλου ἰδρύθηκε καὶ ὁ Ὀργανισμὸς Ἡνωμένων Ἐθνῶν (ΟΗΕ), γιὰ νὰ προλαβαίνει τοὺς πολέμους. Ἡ κατάκτηση ἄλλων λαῶν κι ἐδαφῶν δὲν εἶναι σήμερα, πιά, ὅπως παλαιότερα, ὁ προορισμὸς τοῦ κράτους, γιατί σήμερα ἀποτελεῖ κοινὴ πεποίθηση τὸ ὅτι κάθε λαὸς ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ αὐτοκυβερνεῖται (δικαίωμα αὐτοδιαθέσεως).

Ὁ **ἐσωτερικὸς** ὁμως προορισμὸς σημείωσε πολὺ μεγαλύτερη ἐξέλιξη μέσα στοὺς αἰῶνες. Οἱ θεωρητικοὶ τοῦ περασμένου αἰῶνα π.χ. πίστευαν ὅτι τὸ κράτος εἶναι μόνο ἓνας «νυκτοφύλαξ κύων», δηλαδὴ ὅτι προορισμὸς του εἶναι ν' ἀφήνῃ κάθε πολίτη ἐλεύθερο νὰ κανονίζῃ τὸν τρόπο τῆς ζωῆς του, τὸ ἐπάγγελμά του κλπ., ἐνῶ τὸ κράτος θὰ φροντίζῃ μόνο νὰ διατηρῇ τὴν ἀσφάλεια καὶ νὰ προφυλάσῃ τὴν κοινωρικὴ ζωὴ ἀπὸ κάθε διατάραξη.

Σήμερα δὲν ὑπάρχει **οὔτε μία** ἐκδήλωση στὴ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου, στὴν ὁποία τὸ κράτος δὲν ἔχει τὸ δικαίωμα ἢ καὶ τὴν ὑποχρέωση νὰ ἐπέμβῃ, ἅμεσα ἢ ἔμμεσα, γιὰ νὰ προστατεύσῃ τὰ συμφέροντα ἐκεῖνα, πού ἀναγνωρίζονται πῶς εἶναι κοινά. Τὸ κράτος πρέπει νὰ φροντίζῃ γιὰ τὴν παιδεία, γιὰ τὶς συγκοινωνίες, γιὰ τὴν γεωργία, γιὰ τὸ ἐμπόριο καὶ τὴ βιομηχανία, γιὰ τὴν ὑγεία, γιὰ τὴν περίθαλψη καὶ τὴν κοινωνικὴ πρόνοια τῶν πολιτῶν, γιὰ τὴν ἐργασία, γιὰ τὸν ἀθλη-

τισμό, γιὰ τὰ γράμματα καὶ τὶς τέχνες καὶ γιὰ ὅλες γενικὰ τὶς ἀνάγκες τῆς ζωῆς.

Ἀπὸ τὸ τέλος τοῦ β' παγκόσμιου πολέμου τὸ κράτος πραγματοποιεῖ καὶ **ἐπενδύσεις**, διαθέτει δηλαδή χρήματα γιὰ ἔργα παραγωγικά, πού θὰ δώσουν ἀπασχόληση στὸν ἐργαζόμενο πληθυσμὸ καὶ θὰ συντείνουν, ὥστε νὰ ἀνυψωθῇ τὸ βιοτικὸ ἐπίπεδο τοῦ λαοῦ.

V B. ΤΑ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑΤΑ

§ 7. ΕΙΔΗ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑΤΩΝ

Κάθε κράτος ἀποτελεῖ μιὰ ὀργάνωση. Ἄλλὰ τὸ θέμα εἶναι: **ποιός** ἐκφράζει τὴ θέληση τοῦ κράτους καὶ **πῶς** τὴν ἐκφράζει; Αὐτὸ ἐννοῦμε, ὅταν ρωτᾶμε ποιά εἶναι ἡ **μορφή** τοῦ **πολιτεύματος**. Ὁ Ἄριστοτέλης (333 π.Χ.) μᾶς δίδαξε πῶς μπορούμε νὰ κατατάξουμε ὅλα τὰ πολιτεύματα στὶς ἐξῆς τρεῖς μεγάλες κατηγορίες:

τὴ **μοναρχία**, δηλαδή τὸ πολίτευμα ὅπου ἄρχει ἓνας μόνος. Αὐτὸς συνήθως εἶναι ὁ βασιλιάς. Ἐπιβάλλει τὴ θέλησή του, νομοθετεῖ, διοικεῖ καὶ δικάζει ἢ νομοθετεῖ καὶ διοικεῖ μονάχα καὶ διορίζει δικαστές, πού δικάζουν στ' ὄνομά του. Τύπος τέτοιας μοναρχίας ἦταν ἡ Γαλλία στὴν ἐποχὴ τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ', ὁ ὁποῖος, ὅπως ξέρομε, ἔλεγε: «L' état c'est moi» (Τὸ κράτος εἶμαι ἐγώ).

τὴν **ἀριστοκρατία** ἢ **ὀλιγαρχία**, δηλαδή τὸ πολίτευμα ὅπου ἡ ἐξουσία ἀσκεῖται ἀπὸ μιὰ τάξη ἀνθρώπων, πού διακρίνεται γιὰ τὸν πλοῦτο της, τὴν καταγωγή της ἢ τὸ ἐπάγγελμα της, ἐνῶ οἱ λοιποὶ κάτοικοι δὲ συμμετέχουν στὴ διοίκηση τῆς χώρας. Τύπος τέτοιου πολιτεύματος ἦταν ἡ Ἀθήνα τὴν ἐποχὴ τῶν «Τριάκοντα τυράννων».

τὴ **δημοκρατία**, δηλαδή τὸ πολίτευμα ὅπου ὅλοι οἱ πολῖτες συμμετέχουν στὴν κρατικὴ ἐξουσία, συναθροίζονται ταχτικά σὲ συνελεύσεις καὶ ἐλέγχουν τὸν ἀρχηγὸ ἢ ἀρχηγούς, πού κυβερνοῦν μόνον γιὰ ὀρισμένο χρονικὸ διάστημα. Αὐτὸ τὸ πολίτευμα εἶχε ἡ Ἀθήνα τὴν ἐποχὴ τοῦ Περικλή. Ἄλλὰ ἡ λέξη δημοκρατία εἶχε τότε ἐντελῶς ἄλλη ἔννοια ἀπ' ὅ,τι ἔχει σήμερα. Σήμαινε τὴν κυβέρνησις τοῦ δήμου. Δημότης ὅμως δὲν ἦταν τὸ κάθε ἄτομο πού ζοῦσε μέσα στὴν πόλη. Ὁ δοῦλος, ὁ ἀπελεύθερος, ὁ ξένος, δὲν εἶχαν τὴν ιδιότητα τοῦ δημότη.

Παρ' ὅλες ὅμως τὶς διαφορὰς τῆς ἀρχαίας δημοκρατίας ἀπὸ τὴ ση-

μερινή ή μεγάλη διαίρεση τών πολιτευμάτων του Ἀριστοτέλη μπο-
ρεί καί σήμερα ἀκόμη νά ἐφαρμοστῆ μέ ὀρισμένες παραλλαγές.

Γ. ΤΑ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑΤΑ ΤΩΝ ΝΕΩΤΕΡΩΝ ΧΡΟΝΩΝ

Τά πολιτεύματα πού ὑπῆρξαν καί ὑπάρχουν στόν 20ῦ αἰώνα εἶναι: 1) ἡ **μοναρχία** πού διαιρεῖται σέ ἀπόλυτη καί συνταγματική, 2) ἡ **δημοκρατία** πού διαιρεῖται σέ βασιλευομένη καί προεδρική ἢ προεδρευομένη, 3) Τά ὀλοκληρωτικά καθεστῶτα (ἡ **δικτατορία**, ὁ **φασισμός**, τὸ **σοβιετικὸ** καί τὸ **κινεζικὸ** πολίτευμα καί, ὡς παραλλαγή αὐτῶν, ἡ λαϊκὴ δημοκρατία).

1) **Μοναρχία**: α) Ἀπόλυτη μοναρχία εἶναι τὸ πολίτευμα, ὅπου εἶναι μονάχα πρόσωπο μέ τὸν τίτλο τοῦ βασιλιᾶ ἢ τοῦ αὐτοκράτορα, ὄχι μόνο εἶναι ἀρχηγὸς τοῦ κράτους, ἀλλὰ καί συγκεντρώνει στὰ χέρια του ὅλες τὶς ἐξουσίες. β) **Συνταγματικὴ μοναρχία** εἶναι τὸ πολίτευμα, ὅπου ὁ βασιλιᾶς κατέχει βέβαια θεωρητικὰ ὅλες τὶς ἐξουσίες τοῦ κράτους, τὶς ὁποῖες καί συγκεντρώνει στὰ χέρια του, παραχωρεῖ ὅμως τὶς περισσότερες ἀπ' αὐτὲς στὸ λαὸ μέ συμφωνία (συνθήκη), πού λέγεται Σύνταγμα. Τὸ Σύνταγμα σέ μιὰ συνταγματικὴ βασιλεία συντάσσεται μέ συνεργασία τοῦ βασιλιᾶ καί τοῦ λαοῦ καί δὲν μπορεῖ νά μεταρρυθμιστῆ παρὰ μονάχα μέ τὴ σύμπραξη τῶν δύο αὐτῶν παραγόντων καί πάλι. Ὁ συνταγματικὸς βασιλιᾶς συμπράττει στὴν ψήφιση τῶν νόμων καί οἱ ὑπουργοὶ διορίζονται ἀπὸ αὐτὸν καί μόνο. Στὴν Ἑλλάδα ἴσχυσε τὸ πολίτευμα αὐτὸ ἐπὶ Ὁθωνος (1844 - 1862).

2) **Δημοκρατία** εἶναι τὸ πολίτευμα, ὅπου ὁ λαὸς ἔχει τὸ δικαίωμα ν' ἀναθέτῃ μέ τὸ **Σύνταγμα** (πού μόνος του καταρτίζει καί ψηφίζει μ' ἔθνοσυνέλευση ἐκλεγμένη εἰδικὰ γι' αὐτὸν τὸ σκοπὸ) ἐξουσίες καί σέ ἄλλα ὄργανα (π.χ. τὰ δικαστήρια κ.λπ.). Ὁ λαὸς ὅμως εἶναι ἐλεύθερος ν' ἀφαιρέσῃ τὶς ἐξουσίες αὐτὲς μεταβάλλοντας τὸ Σύνταγμα μέ νέα ἔθνοσυνέλευση, δηλαδή μέ ἀντιπροσώπους του πού ἐκλέγονται ἐπίτηδες γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτό.

α) **Βασιλευομένη δημοκρατία** εἶναι μιὰ μορφή πολιτεύματος πού ἐξαφανίζεται σιγά-σιγά ἀπὸ τὸν κόσμο. Μετὰ τὴν κατάργηση τῆς βασιλείας στὴν Ἑλλάδα (1974) τὸ πολίτευμα αὐτὸ διατηρεῖται στὴν Εὐρώπη σέ λίγα σχετικὰ κράτη: Ἀγγλία, Βέλγιο, Ὁλλανδία, Νορ-

βηγία, Σουηδία και σε ελάχιστες άλλες χώρες της Μέσης Ανατολής και της Ασίας.

Στη βασιλευόμενη δημοκρατία ο άρχηγός του κράτους, ο ανώτατος άρχων, είναι **κληρονομικός**. Προορίζεται δηλαδή λόγω καταγωγής — και όχι για άλλον κανένα λόγο — να γίνη κάποια στιγμή, συνήθως μετά το θάνατο του πατέρα του, άρχηγός του κράτους.

Στη βασιλευόμενη δημοκρατία, όμως, ο βασιλιάς, έστω και αν τυπικά έμφανίζεται με πολλαπλές έξουσίες, εν τούτοις στην πραγματικότητα δεν άσκει αυτός την έξουσία. Κάθε πράξη του πρέπει να υπογράφεται από τον αρμόδιο ύπουργό, που φέρει την ευθύνη της, και κάθε ενέργειά του πρέπει να εγκρίνεται από την κυβέρνηση που σύμφωνα με το Σύνταγμα έλέγχει και κατευθύνει τις βασιλικές πράξεις.

β) **Η προεδρευόμενη δημοκρατία** άποτελεί άμεση και κατευθείαν εξέλιξη από το θεσμό και το πολίτευμα της βασιλευόμενης δημοκρατίας. Έδώ ο ανώτατος άρχων, ο άρχηγός του κράτους **δεν** είναι κληρονομικός. Εκλέγεται από το λαό, συνήθως με έμμεσο τρόπο, δηλαδή από το κοινοβούλιο, που έκφράζει το λαϊκό αίσημα, και οι αρμοδιότητες και οι δικαιοδοσίες του είναι επίσης τυπικές, όπως και στην περίπτωση του βασιλιά στη βασιλευόμενη δημοκρατία. Ίσως μάλιστα να είναι και άκόμη ισχυρότερες οι έξουσίες του.

Η χώρα μας υπήρξε προεδρευόμενη δημοκρατία από το 1924 ως το 1935 και είναι σήμερα πάλι μετά το δημοψήφισμα της 8 Δεκεμβρίου 1974.

γ) **Προεδρική δημοκρατία**. Παράλληλα με την προεδρευόμενη έχει διαμορφωθεί παλαιότερα, αλλά πιο πολύ πρόσφατα μια άλλη μορφή δημοκρατικού πολιτεύματος, ή **προεδρική δημοκρατία**. Έδώ ο άρχηγός του κράτους δεν είναι μόνο τυπικά ανώτατος άρχων. Εκλέγεται, συνήθως, με άμεση ψηφοφορία κατ' ευθείαν από το λαό και αυτό του προσφέρει πρόσθετο κύρος και ουσιαστική έξουσία, που την άσκει, πάντοτε όμως, όπως όρίζει το Σύνταγμα της χώρας του.

Σε όρισμένα κράτη ο πρόεδρος είναι ταυτόχρονα και πρωθυπουργός (όπως στις Ένωμένες Πολιτείες Αμερικής), ενώ άλλου (όπως στη Γαλλία) υπάρχει και πρωθυπουργός, αλλά ο πρόεδρος είναι πολύ πιο ισχυρός. Αυτό μαζί με τη Βουλή καθορίζει στις γενικές γραμμές την έσωτερική και την έξωτερική πολιτική της χώρας του.

3. Ολοκληρωτικά Καθεστώτα

α) Δικτατορία

Όταν ένας ή μια μικρή ομάδα ανθρώπων αρπάζουν την εξουσία με τη βία ή με το δόλο ή και με τα δύο μαζί και κυβερνούν μόνοι τους, χωρίς να γίνονται εκλογές και χωρίς να υπάρχει βουλή, δηλαδή αντιπρόσωποι του λαού, ή με εκλογές άνελεύθερες τότε το πολίτευμα λέγεται δικτατορία. Οί δικτάτορες επιβάλλουν την θέλησή τους συνήθως με τη βοήθεια του στρατού ή, πιο συχνά, μιάς μικρής μερίδας αξιωματικών και με όπλα, που προορίζονται για την υπεράσπιση της πατρίδας από ξένον έπιδρομέα. Οί έλευθερίες των πολιτών καταργούνται, οί έφημερίδες και τα άλλα μέσα μαζικής επικοινωνίας λογοκρίνονται και οί αντίπαλοι του καθεστώτος συλλαμβάνονται, φυλακίζονται, εξορίζονται και πολύ συχνά βασανίζονται ή ακόμη και θανατώνονται. Παραπέμπονται επίσης να δικαστούν σε έκτακτα στρατοδικεία, ενώ τα τακτικά δικαστήρια παραμερίζονται.

Τα δικτατορικά καθεστώτα διατηρούνται συνήθως με την άστυνόμευση του κάθε πολίτη και στην ιδιωτική του ζωή, είτε από άστυνομικούς ή, συχνότερα, από μυστικούς πράκτορες. Τα τηλέφωνα παρακολουθούνται, τα ταξίδια στο έξωτερικό παρεμποδίζονται και γενικά καταπιέζεται κάθε εκδήλωση έλευθερίας της γνώμης ή της συνειδήσεως. Το χειρότερο όμως κακό της δικτατορίας είναι ότι έχει καταστροφική επίδραση στο ήθος των πολιτών, τα αποτελέσματα της οποίας εκδηλώνονται μακροπρόθεσμα. Τέτοιο καθεστώς είχαμε στην Ελλάδα επί δικτατορίας Μεταξά (4 Αυγούστου 1936 - 1941) και από την 21 'Απριλίου 1967 ως τις 23 'Ιουλίου 1974. Και οί δύο δικτατορίες κατέρρευσαν με άφορμή πολεμικά γεγονότα και άφησαν πίσω τους οικονομικό χάος και έθνική καταστροφή (κατοχή - άπόβαση Τούρκων στην Κύπρο).

β) Το φασιστικό πολίτευμα

Ο φασισμός ήταν ένα πολιτικό σύστημα που επικράτησε κατ' αρχήν στην 'Ιταλία (1922-1943) και στη Γερμανία με τ' όνομα έθνικοσοσιαλισμός (1933-1954), ενώ στην 'Ισπανία συνεχίζεται από το 1939 ως σήμερα· επίσης επικράτησε και σε όρισμένες άλλες χώρες.

Το φασιστικό πολίτευμα άποτελοῦσε τή στυγνότερη μορφή δι-

κτατορίας. "Όλη ή έξουσία είχε συγκεντρωθή ούσιαστικά στο έθνικο-σοσιαλιστικό ή φασιστικό κόμμα και ιδίως στους άρχηγους τών κομμάτων αυτών (Ντοϋτσε, Φύρερ, Καουντίλιο). "Όλα τά άλλα κόμματα είχαν διαλυθή με τή βία και οί έλευθερίες τών πολιτών και του τύπου είχαν κατάργηθή. Σε όρισμένες άπ' αυτές τες δικτατορίες είχε διατηρηθή ή βουλή, αλλά είχε μόνο διακοσμητικό χαρακτήρα.

"Όλα τά εργατικά συνδικάτα είχαν διαλυθή και όλοι οί εργάτες υποχρεώθηκαν νά ένταχθοϋν μαζί με τους εργοδότες τους σε κρατικές οργανώσεις. Η άπεργία είχε άπαγορευθή με τήν ποινή του θανάτου. Κάθε πολίτης που τολμούσε νά άντιδράση στο καθεστώς αντιμετώπιζε καταδίωξη και ή πιό συνηθισμένη ποινή ήταν νά κλειστή σε «στρατόπεδο συγκεντρώσεως». Στη Γερμανία μάλιστα θεωρήθηκαν έχθροί του καθεστώτος οί Έβραίοι — και 6 έκατομύρια Έβραίοι έξοντώθηκαν με τόν πιό βάρβαρο τρόπο.

Τά φασιστικά κόμματα, για νά διατηρηθοϋν στην έξουσία, είχαν οργανώσει ειδικά σώματα στρατιωτικής άστυνομίας ("Ες - "Ες, Μιλίτσια, Γκεστάπο κ.λπ.).

Ό Ιταλικός και ό γερμανικός φασισμός προσπάθησαν νά λύσουν τó οικονομικό πρόβλημα τής χώρας τους με έπιθέσεις σε γειτονικά κράτη που τελικά όδηγησαν στον β' παγκόσμιο πόλεμο. Αυτός ύπήρξε ένας άγώνας όλων τών ελευθέρων λαών έναντίον τής βίας και τελίωσε με τή συντριβή του Ιταλικού και γερμανικού φασισμού.

γ) Τó **σοβιετικό πολίτευμα**, είναι ή εφαρμογή στην πράξη τής θεωρίας του κομμουνισμού, που είναι παράλληλα πολιτικό και οικονομικό σύστημα.

Ός **οικονομικό** σύστημα στηρίζεται στην κατάργηση τής άτομικής ιδιοκτησίας στα μέσα παραγωγής. Ίδιοκτήτης όλων αυτών τών μέσων - γή, μηχανές, κεφάλαιο — είναι τó κράτος. Οί συκοινωνίες, τó έξαγωγικό έμπόριο, ή βιομηχανία άνήκουν και διευθύνονται άπό τó κράτος, που δέν έπιτρέπει σε κανέναν ιδιώτη νά έχη δική του επιχείρηση, έκτός άπό τες πολύ μικρές. Οί εργαζόμενοι έχουν όλοι κοινόν εργοδότη τους τó κράτος. Γενικά όλόκληρη ή οικονομία τής χώρας διευθύνεται άπό τó κράτος σύμφωνα με οικονομικά προγράμματα που καταστρώνονται για πέντε ως έφτά χρόνια.

Ός **πολιτικό** σύστημα ό κομμουνισμός εφαρμόστηκε για πρώτη φορά ύστερα άπό τή ρωσική επανάσταση τής 7 Νοεμβρίου 1917, και

τὸ πρῶτο κομμουνιστικὸ κράτος ποὺ δημιουργήθηκε ὀνομάστηκε «Ἑνωσιὴ Σοβιετικῶν Σοσιαλιστικῶν Δημοκρατιῶν» (ΕΣΣΔ) καὶ ὄχι Ρωσικὴ Ἑνωσιὴ, γιατί τὸ σοβιετικὸ κράτος δὲν ἀποτελεῖται μόνο ἀπὸ τὸ ρωσικὸ ἔθνος, ἀλλὰ ἀπὸ δεκάδες διαφορετικὲς ἐθνότητες.

Τὸ σοβιετικὸ κράτος βασίζεται θεωρητικὰ στοὺς ἐργάτες καὶ τοὺς ἀγρότες, ἀλλὰ στὴν πράξη ἡ ἐξουσία ἀσκεῖται δικτατορικῶς ἀπὸ τὸ πανίσχυρο κομμουνιστικὸ κόμμα, τὰ ἀνώτατα στελέχη τοῦ ὁποῖου συγκροτοῦν τὴν κυβέρνησιον καὶ κατέχουν ὅλα τὰ ὑψηλὰ ἀξιώματα τοῦ κράτους. Ἀντιπρόσωποι τῶν ἐργατῶν καὶ ἀγροτῶν συγκροτοῦν σὲ κάθε περιοχὴ τὰ τοπικὰ συμβούλια, ποὺ λέγονται «σοβιέτ» (ἀπ' αὐτὰ πῆρε τ' ὄνομά του τὸ νέο κράτος).

Τὰ τοπικὰ σοβιέτ ἐνώνονται σὲ ἐπαρχιακὰ σοβιέτ, αὐτὰ σὲ περιφερειακὰ καὶ τὰ περιφερειακὰ ἐνώνονται στὰ σοβιέτ τῶν διαφόρων δημοκρατιῶν ποὺ ἀποτελοῦν τὴν ΕΣΣΔ.

Τὸ προεδρεῖο (Πρεζίντιουμ) καὶ ἡ κεντρικὴ ἐπιτροπὴ, μαζί με τὸν παντοδύναμο γενικὸ γραμματέα τοῦ κομμουνιστικοῦ κόμματος, κατευθύνουν ὀλόκληρην τὴν κρατικὴ μηχανή.

Τὰ βασικὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος, ὅπως ἡ διάκρισις τῶν ἐξουσιῶν καὶ οἱ ἀτομικὲς καὶ πολιτικὲς ἐλευθερίες, δὲν ὑπάρχουν στὴ χώρα αὐτή. Δὲν ἐπιτρέπεται νὰ λειτουργῆ ἄλλο κόμμα ἐκτὸς ἀπὸ τὸ κομμουνιστικὸ καὶ οἱ ἀντίπαλοί του, ποὺ τυχὸν θὰ ἐμφανισθοῦν, ἐξουδετερώνονται.

Τὸ κράτος διαθέτει ἐκεῖ τρομερὴ δύναμη καὶ κατευθύνει τὰ πάντα, τόσο τὴν οἰκονομικὴν, ὅσο καὶ τὴν κοινωνικὴ καὶ πνευματικὴ ζωὴ τοῦ τόπου. Ὁχι μόνο ἡ ἐκπαίδευσις, ἀλλὰ καὶ ὅλες οἱ ἐφημερίδες καὶ τὰ περιοδικὰ ἐκδίδονται καὶ ἐλέγχονται ἀπὸ τὸ κράτος, καὶ ἀπαγορεύεται ἡ ἐκδοσις καὶ ἡ κυκλοφορία ἐφημερίδων ποὺ ἀντιπολιτεύονται τὸ καθεστῶς.

Ἡ ἀπεργία τιμωρεῖται με βαριὲς ποινές, γιατί θεωρεῖται ὅτι στρέφεται ἐναντίον τῆς κομμουνιστικῆς κοινωνίας.

Ταυτόχρονα ὁμως τὸ κράτος, ἔχοντας στὰ χέρια του ὅλα τὰ μέσα παραγωγῆς, πραγματοποίησε μεγάλα τεχνικὰ ἔργα ποὺ ἀναμόρφωσαν καὶ ἐκσυγχρόνισαν τὴν ἀπέραντη αὐτὴ χώρα, ποὺ ἀπὸ καθυστερημένη ἀγροτικὴ ἔγινε μιὰ μεγάλη βιομηχανικὴ δύναμη. Παράλληλα ἐνισχύθηκε ἡ τεχνικὴ παιδεία καὶ ἡ ἐπιστημονικὴ ἔρευνα, ἰδίως στὶς φυσικὲς ἐπιστῆμες.

✓ δ) Το **πολίτευμα της Κίνας** αποτελεί μία παραλλαγή του κομμουνιστικού συστήματος και πρέπει να ξετασθή χωριστά.

Ἡ Κίνα μὲ τὰ 700 καὶ πάνω ἑκατομμύρια τῶν κατοίκων τῆς ἀποτελεῖ σήμερα τὸ μεγαλύτερο κράτος τῆς γῆς καὶ ἡ πορεία καὶ ἡ ἐξέλιξη πού πραγματοποιοῦνται ἐκεῖ τὰ τελευταῖα 25 χρόνια, παρουσιάζουν σηματικό ἐνδιαφέρον γιατί θὰ ἐπηρεάσουν ὄχι μόνο τὴν πολιτική πορεία τῆς Ἀσίας, ἀλλὰ ἐνδεχομένως καὶ τοῦ ὑπόλοιπου κόσμου.

Τὸ σημερινὸ καθεστῶς τοῦ Μάο Τσέ Τούγκ πού ἐπικράτησε στὸ Πεκίνο τὸ 1949 ὕστερ' ἀπὸ ἕναν μακρὺ, αἱματηρὸ καὶ καταστρεπτικὸ πόλεμο, ἐπιβάλλει στοὺς Κινέζους αὐστηρὴ λιτότητα, τρομακτικὴ αὐτοσυγκράτηση καὶ ἐντυπωσιακὴ πειθαρχία. (Κοινόβια, κυριαρχία τῆς «Σκέψης τοῦ Μάο» σὲ κάθε ἐκδήλωση τοῦ πνευματικοῦ καὶ κοινωνικοῦ βίου κ.λπ.) Πρόκειται γιὰ ὀλοκληρωτικὸ σύστημα πού δὲν ἀφήνει τὰ παραμικρὰ περιθώρια ἐλευθερίας καὶ πού ρυθμίζει μὲ ἀγρυπνο ἔλεγχο ἀκόμη καὶ τὸν ἰδιωτικὸ βίο ὄλων ἀνεξαιρέτως τῶν πολιτῶν.

ε) Οἱ **λαϊκὲς δημοκρατίες** πού ἐπικράτησαν ἢ ἐπιβλήθηκαν μετὰ τὸν β' παγκόσμιο πόλεμο στὴν Ἀνατολικὴ Εὐρώπη μὲ τὴν παρουσία ἢ τὴν ἐνεργὸ ἀνάμιξη τῶν σοβιετικῶν στρατευμάτων ἀποτελοῦν στὴν πραγματικότητα μιὰ παραλλαγή τοῦ κομμουνιστικοῦ πολιτικοῦ, κοινωνικοῦ καὶ πολιτειακοῦ συστήματος καὶ ἕνα σκαλοπάτι πρὸς τὸ σοβιετικὸ πολίτευμα.

Στὴν πρώτη φάση τῆς δημιουργίας τους μάλιστα οἱ λαϊκὲς λεγόμενες δημοκρατίες διατήρησαν ὀρισμένα ἀπὸ τὰ στοιχεῖα καὶ τὰ χαρακτηριστικὰ τῶν δυτικῶν δημοκρατιῶν. Τὰ πρῶτα χρόνια μετὰ τὸν πόλεμο στὰ κράτη αὐτὰ ἐπιτρεπόταν ἡ λειτουργία καὶ ἄλλων κομμάτων παράλληλα μὲ τὰ κομμουνιστικά. Ἐπίσης ὑπῆρχε καὶ βουλή μὲ κάποια ἐλευθερία λόγου καὶ κριτικῆς καὶ ὀρισμένες ἐφημερίδες μπορούσαν νὰ ἐπικρίνουν τὸ καθεστῶς. Παράλληλα εἶχε καὶ ἡ οἰκονομία διατηρήσει σὲ ὀρισμένους τομεῖς τὴ δομὴ τῶν δυτικῶν καθεστώτων, ἰδίως στὴν ἀναγνώριση τῶν μικρῶν καὶ μέσων ἐπιχειρήσεων.

Ἐν τούτοις ἡ εἰκόνα αὐτὴ δὲ διατηρήθηκε γιὰ πολὺ. Τὸ ἕνα μετὰ τὸ ἄλλο τὰ στοιχεῖα καὶ τὰ γνωρίσματα αὐτὰ καταργήθηκαν, ἐκμηδενίσθηκαν ἢ ἀφέθηκαν νὰ σβήσουν. Ὅλες οἱ ἐπιχειρήσεις ἐθνικοποιήθηκαν καὶ ὄλα τὰ μέσα παραγωγῆς πέρασαν στὴν ἐξουσία καὶ τὴν ἀρμοδιότητα τοῦ κράτους.

Κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο βαθμιαία καταργήθηκαν οἱ πολιτικές ἐλευθερίες στὶς χῶρες αὐτές. Τὰ διάφορα κόμματα διαλύθηκαν ἢ ἀπορροφήθηκαν ἀπὸ τὰ κομμουνιστικά κόμματα, πού στὰ κράτη αὐτὰ ἀποτελοῦν νόμιμους πολιτικούς ὀργανισμούς. Ἡ ἐλευθεροτυπία καταργήθηκε. Οἱ Βουλές μεταβλήθηκαν σὲ ἀπλὰ διακοσμητικά σώματα καὶ οἱ ἐκλογές ἔπαψαν νὰ εἶναι μιὰ πολιτική μάχη καὶ ἐλεύθερη ἀναμέτρηση μεταξὺ διαφορετικῶν κομμάτων καὶ μεταβλήθηκαν σὲ μιὰ μόνιμη ἐκλογικὴ νίκη τῶν κυβερνήσεων.

✓
16-11-76
§ 8

8. ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΟΥ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑΤΟΣ

Ἄπ' ὅλα τὰ παραπάνω πολιτεύματα, τὰ περισσότερα πλεονεκτήματα παρουσιάζει ἡ δημοκρατία. Γι' αὐτὸ ἀποτελεῖ τὴ σημαία, γιὰ τὴν ὁποία καὶ σήμερα ἀκόμη γίνονται σκληροὶ καὶ αἱματηροὶ ἀγῶνες.

Ἡ δημοκρατία ἐμψυχώνει καὶ ἀνυψώνει τοὺς λαούς, γιὰ τὸ κράτος κυβερνᾶται ἀπὸ τὸ λαὸ καὶ ὑπάρχει γιὰ τὸ λαὸ. Ἡ δημοκρατία εἰσήγαγε τὴν καθολικὴ ψηφοφορία, τὴν ὑποχρεωτικὴ ἐκπαίδευση καὶ τὴν ὑποχρέωση τοῦ κράτους νὰ φροντίζει γιὰ τὴ βελτίωση τῆς ζωῆς τῶν ἐργαζομένων. Ἡ δημοκρατία δηλαδή εὐεργέτησε θετικὰ τοὺς πολίτες ἀνυψώνοντας τὴ στάθμη τοῦ πολιτισμοῦ τους καὶ φροντίζοντας γιὰ τὴν εὐημερία τους. Τὸ κυριότερο ὅμως εἶναι ὅτι ἡ δημοκρατία κατοχυρώνει τὶς ἀτομικὲς ἐλευθερίες τῶν πολιτῶν, δηλαδή τὸ πολυτιμότερο ἀγαθὸ τοῦ ἀνθρώπου.

Ἄλλὰ καὶ μόνο ἀπὸ τὴν ἠθικὴ ἄποψη ἂν τὸ ἐξετάσωμε, ἡ δημοκρατία ἐξυψώνει τὸν πολίτη, ἐπειδὴ ἡ συμμετοχὴ στὴν κυβέρνηση τῆς χώρας δημιουργεῖ ἕνα καινούργιο ἐνδιαφέρον στὴ ζωὴ του, ἀφοῦ μέ τὴν ἐκπαίδευση διαπλάθονται καλύτεροι χαρακτήρες καὶ ἀναπτύσσεται τὸ κοινωνικὸ αἶσθημα τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ δημοκρατία τονώνει ἐπίσης καὶ τὴ φιλοδοξία τοῦ πολίτη, ὅταν ὁ καθένας ἔχει τὶς ἴδιες πιθανότητες νὰ φτάσῃ στὰ ἀνώτατα ἀξιώματα τοῦ κράτους, ὅπως ἔγραψε θαυμάσια ὁ Θουκυδίδης στὸν «—Ἐπιτάφιο τοῦ Περικλέους».

Ἄλλὰ δὲν ἔχει μόνο πλεονεκτήματα ἡ δημοκρατία. Παρουσιάζει καὶ ὀρισμένους κινδύνους, πού ὅμως εἶναι εὐκόλο νὰ καταπολεμηθοῦν. Αὐτοὶ εἶναι :

α) ἡ **ἀδιαφορία** τοῦ πολίτη γιὰ τὰ κοινὰ συμφέροντα· ἡ ἀδιαφορία αὐτὴ μόνον μὲ τὴν παιδεία μπορεῖ νὰ καταπολεμηθῇ·

β) ἡ **δημαγωγία**, δηλαδὴ ἡ ἐκμετάλλευση τοῦ λαοῦ ἀπὸ ἐπιτηδεῖους ποὺ κολακεύουν τὶς ἀδυναμίες του, γιὰ νὰ κατακτήσουν τὴν ἐξουσία. Ὁ μορφωμένος ὅμως πολίτης μπορεῖ νὰ ξεχωρίσῃ τὸ δημαγωγὸ ἀπὸ τὸν καλὸ καὶ τίμιον πολιτικὸ·

γ) ἡ ἐλευθερία ποὺ παρέχει στοὺς ἐχθροὺς τῆς νὰ ὀργανωθοῦν καὶ νὰ συμφωνοῦν γιὰ τὴν ἀνατροπὴ τῆς.

18
Τι είναι ✓
§ 9. ΤΟ ΣΥΝΤΑΓΜΑ

Τὸ Σύνταγμα ἀποτελεῖ σήμερα συστατικὸ στοιχεῖο σὲ κάθε κράτος. Ὀνομάζεται καὶ «Καταστατικὸς Χάρτης τῆς χώρας» καὶ εἶναι ὁ βασικὸς νόμος, ὅπου ἀναγράφονται ὅλες οἱ ἀρχές ποὺ θεμελιώνουν τὴ διοίκηση τοῦ κράτους, καθὼς καὶ οἱ ἐξουσίες ποὺ ἔχουν ἀνατεθῆ στὰ διάφορα κρατικὰ ὄργανα. Τὸ Σύνταγμα ἀποτελεῖ ἕναν ἀπαραίτητο σιδερένιο φραγμὸ ἐναντίον ὁποιασδήποτε αὐθαιρεσίας, ἐπειδὴ κάθε ὄργανο τοῦ κράτους, ἀκόμη καὶ αὐτὸς ὁ ἀνώτατος ἄρχων, εἴτε βασιλεὺς εἶναι εἴτε πρόεδρος μπορεῖ νὰ δράσῃ μόνον μέσα στὰ πλαίσια τοῦ Συντάγματος.

19
Κάθε Ἕλληνας ἔχει ὄχι μόνον ἀ**ἠθικὴ** ἀλλὰ καὶ **νομικὴ** ὑποχρέωση νὰ φροντίζῃ νὰ τηροῦνται ὅλες οἱ διατάξεις τοῦ Συντάγματος, καὶ ὄχι μόνον νὰ μὴν τὶς παραβιάξῃ ὁ ἴδιος, ἀλλὰ νὰ ὑπακούῃ σ' αὐτὸ καὶ νὰ τὸ ὑπερασπίζεταί, ὅταν πρόκειται νὰ παραβιαστῇ ἀπὸ ἄλλους. Ἡ νομικὴ ὑποχρέωση τοῦ πολίτη νὰ τηρῇ τὸ Σύνταγμα ἐκφράζεται ἄλλωστε καὶ μετὰ μὲ τὴν διάταξη τοῦ ἄρθρου 120 παρ. 2 «Ὁ σεβασμὸς πρὸς τὸ Σύνταγμα καὶ τοὺς συνάδοντας πρὸς αὐτὸ νόμους καὶ ἡ ἀφοσίωσις πρὸς τὴν Πατρίδα καὶ τὴν Δημοκρατίαν συνιστοῦν θεμελιώδη ὑποχρέωσιν πάντων τῶν Ἑλλήνων». Ὅλοι οἱ κρατικοὶ λειτουργοί, ἀπὸ τὸν ἀνώτατο ὡς τὸν κατώτατο, ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας, οἱ ὑπουργοί, οἱ δημόσιοι ὑπάλληλοι, οἱ ἀξιωματικοί, οἱ δικαστικοί καὶ ὅλοι οἱ ἄλλοι ὀρκίζονται πίστη στὸ Σύνταγμα, ὅταν ἀναλαμβάνουν τὰ καθήκοντά τους.

Εἰδικότερα, τὸ Σύνταγμα ρυθμίζει ὅλα τὰ σπουδαῖα θέματα, ὅπως λ.χ. :

1 - Τὴ μορφή τοῦ πολιτεύματος, καὶ ποιά εἶναι τὰ πρόσωπα

που άσκούν τίς ποικίλες έξουσίεσ του κράτικου μηχανισμού.

2 — Τίς γενικέσ γραμμέσ τήσ λειτουργίασ τών όργάνων του κράτους. Πώς συγκροτείται ή Βουλή, πώς εργάζεται, πώς ψηφίζονται οί νόμοι, πώς άσκείται ή διοίκηση άπό τον Πρόεδρο τήσ Δημοκρατίασ, τουσ ύπουργούσ και τουσ δημοσίουσ ύπαλλήλουσ, πώς άπονέμεται ή δικαιοσύνη.

3 — Τά δικαιώματα και τίς έλευθερίεσ που άναγνωρίζει το κράτοσ στα άτομα, τήν προστασία τήσ προσωπικήσ έλευθερίασ, του οικογενειακού άσύλου, τήν έλευθερία του λόγου, του τύπου, το δικαίωμα τών συγκεντρώσεων και τήσ δημιουργίασ συλλόγων και άλλα.

4 — Τέλοσ περιλαμβάνονται και διατάξεισ για τον τρόπο, με τον όποιο μπορεί να μεταρρυθμιστή το Σύνταγμα στα άρθρα του εκείνα, που δέν θεωρούνται «θεμελιώδη» όπως ή μορφή του πολιτεύματος και οί άτομικέσ έλευθερίεσ.

Όταν λέμε ότι το Σύνταγμα είναι ό ύπέρτατοσ νόμοσ του κράτους, έννοοΰμε ότι όλεσ οί πράξεισ τών κρατικών όργάνων είναι έγκυρεσ, μόνον όταν είναι σύμφωνεσ με το Σύνταγμα, όταν δηλαδή είναι **συνταγματικέσ**. Όταν ένας νόμοσ ή μιá διοικητική πράξη είναι **άντι-συνταγματική**, τότε τα δικαστήρια μπορούν να άρνηθούν τήν έφαρμογή τουσ· αν π.χ. ένας νόμοσ καταργήσ τήν έλευθεροτυπία και έπιβάλλη προληπτική λογοκρισία στίσ έφημερίδεσ, τότε τα δικαστήρια όφείλουν να μην τον έφαρμόσουσ, γιατί είναι αντίθετοσ όχι μόνο πρòσ το πνεΰμα αλλά και πρòσ το γράμμα του Συντάγματοσ.

§ 10. ΚΡΑΤΟΣ ΚΑΙ ΕΚΚΛΗΣΙΑ

20) Ποια ή σχέση μεταξύ πολιτικησ και πνευματικησ εξουσιωσ

Ή πολιτική έξουσία άσκείται άπό τα όργανα του κράτουσ, σε όλόκληρη τήν επικράτεια και πάνω σε όλουσ τουσ ανθρώπουσ που κατοικουñ σ' αυτόν. Έκτόσ όμως άπό τήν πολιτική, τήν κοσμική, όπως τή λένε, έξουσία, ύπάρχει και ή πνευματική έξουσία. Και ση-
μαντικό μερίδιο τήσ πνευματικησ αυτήσ έξουσίασ άσκείται στή χώρα
μασ, αλλά και σε πολλέσ άλλεσ χώρεσ, άπό τήν Έκκλησία.

Παλαιότερα, μάλιστα, στούσ περασμένουσ αιώνεσ, υπήρχε παράλληλη άσκηση τών δύο αυτών έξουσιών και πολλή σύγχυση, ιδίωσ όταν ή Έκκλησία διέθετε όχι μόνο πνευματική δύναμη και έξουσία, αλλά έπίσης και πολιτική κι επέμενε ν' άσκή τήν πολιτική έξουσία

παράλληλα προς την πνευματική, πολλές φορές παρά τη θέληση της πολιτικής ηγεσίας μιάς χώρας.

Σήμερα δέν υπάρχουν πιά ανάλογες περιπτώσεις. Ἀπομένουν ὁμως ὀρισμένα κατάλοιπα τῆς παλαιᾶς πολιτικῆς καί κρατικῆς ἐξουσίας πού διέθετε, ἰδιαίτερα, ἡ καθολική Ἐκκλησία. Μέσα στήν καρδιά τῆς Ρώμης, ὑπάρχει σήμερα ἕνα μικρό σέ ἕκταση, ἀλλά πάντοτε ἰσχυρό ἐκκλησιαστικό κράτος. Εἶναι τὸ Βατικανό, πού παραμένει τώρα πιά σάν ἕνα κατάλοιπο τῆς παλαιᾶς κοσμικῆς ἐξουσίας πού ἀσκοῦσαν ἐπί αἰῶνες οἱ πάπες τῆς Ρώμης.

Στήν Ἑλλάδα, δέν ὑπάρχει, οὔτε ὑπῆρχε ἀνάλογο φαινόμενο. Ἡ ἑλληνική ὀρθόδοξη Ἐκκλησία εἶναι δεμένη, στενώτατα, ὄχι μόνο μέ τὸν ἑλληνισμό γενικά, ἀλλά ἐπίσης καί μέ τὴν ἱστορία καί τὴν πορεία τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους καί τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους. Οἱ δεσμοὶ αὐτοὶ ὁμως ὑπῆρξαν διαφορετικοὶ ἀπὸ τοὺς δεσποτικούς δεσμοὺς πού συνέδεσαν, ἄλλοτε, ἄλλες Ἐκκλησίες καί ἄλλους λαοὺς καί κράτη.

Ἄλλὰ ὁ ρόλος τῆς ὀρθόδοξης ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας, στή χώρα μας, οἱ σχέσεις της μέ τὸ ἑλληνικό κράτος, οἱ πνευματικὲς ἐξουσίες πού διατηρεῖ καί ἀσκεῖ ἡ παρουσία καί ἡ δράση της στήν ἑλληνική δημοκρατία, τὰ καθήκοντα, τὰ δικαιώματα, ἀλλὰ καί οἱ ὑποχρεώσεις της, καθορίζονται μέ κάθε σαφήνεια. Αὐτὸ ἀπαιτεῖ ἡ μακριὰ παράδοση τῆς ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας, ὁ σημαντικὸς ρόλος πού ἔπαιξε καί παίζει ἀκόμη στοὺς ἔθνικοαπελευθερωτικούς ἀγῶνες τῶν Ἑλλήνων, ἀλλὰ καί ἡ ἀνάγκη τῆς προσαρμογῆς τῆς Ἐκκλησίας μέσα στὸ πνεῦμα καί τὶς ἀπαιτήσεις τῆς ἐποχῆς μας, καθὼς καί στὰ πλαίσια τῆς ἑλληνικῆς ζωῆς, ὅπου κινεῖται καί ἀναπτύσσει τὴ δραστηριότητά της.

Αὐτὰ ὅλα καθορίζονται στὸ ἄρθρο 3 τοῦ Συντάγματος τοῦ 1975 ὅπου τονίζεται εἰδικότερα:

— ὅτι ἡ ἑλληνική ὀρθόδοξη Ἐκκλησία εἶναι ἡ ἐπικρατοῦσα θρησκεία στήν Ἑλλάδα. Χαρακτηριστικὸ εἶναι ἐπίσης, ὅτι ὅλα τὰ ἑλληνικά Συντάγματα ἀπὸ τὸ 1821 ὡς τὸ σημερινό, ἔχουν γιὰ ἐπικεφαλίδα τὶς λέξεις: «εἰς τὸ ὄνομα τῆς Ἀγίας καί ὁμοουσίου καὶ Ἀδιαιρέτου Τριάδος»·

— ὅτι ἡ ἑλληνική Ἐκκλησία εἶναι αὐτοκέφαλη, δηλαδή ὅτι δέν ἐξαρτᾶται ἀπὸ ἄλλες ὀρθόδοξες ἐκκλησίες·

— ότι όμως είναι ένωμένη δογματικά με τὸ Οἰκονομικὸ Πατριαρχεῖο στὴν Κωνσταντινούπολη. Αὐτὸ ἀναφέρεται μάλιστα σὲ δύο περιπτώσεις στὸ ἄρθρο 3 τοῦ Συντάγματος: στὴν πρώτη ἀναγνωρίζεται ὅτι «ἡ ὀρθόδοξος Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος ὑπάρχει ἀναποσπάτως ἠνωμένη δογματικῶς μετὰ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας» καὶ στὸ τέλος τῆς ἰδίας παραγράφου τονίζεται ὅτι ἡ Ἱερά Σύνοδος συγκροτεῖται «τηρουμένων τῶν διατάξεων τοῦ πατριαρχικοῦ νόμου . . . τοῦ 1850».

— ὅτι τὸ ἐκκλησιαστικὸ καθεστῶς ποὺ ὑπάρχει σήμερα σὲ ὀρισμένες περιοχὲς τῆς χώρας μας (λ.χ. Μακεδονία, Κρήτη, Δωδεκάνησος), σύμφωνα με τὸ ὁποῖο οἱ ἐκεῖ μητροπολίτες καὶ ὅλες οἱ ἐκκλησιαστικὲς ἀρχὲς ὑπάγονται ἀπ’ εὐθείας στὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο καὶ ὄχι στὴν Ἀρχιεπισκοπὴ τῆς Ἀθῆνας, δὲν θίγεται ἀπὸ τίς διατάξεις αὐτές.

Ἡ ὀρθόδοξη Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος αὐτοδιοικεῖται. Τὸ ἀνώτατο ὄργανό της εἶναι ἡ διαρκὴς Ἱερά Σύνοδος τῶν ἀρχιερέων ποὺ ἐκλέγεται ἀπὸ τοὺς μητροπολίτες, ὅσοι ὑπάγονται στὴν αὐτοκέφαλη ἑλληνικὴ Ἐκκλησία. Ἡ πολιτεία δὲν ἔχει ἀνάμειξη στὰ ἐσωτερικὰ τῆς Ἐκκλησίας. Τὸ κράτος ὅμως ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ παρακολουθῇ τὸν τρόπο λειτουργίας τῆς ἐπίσημης Ἐκκλησίας, ὅπως ἄλλωστε καὶ κάθε ἄλλης Ἐκκλησίας ποὺ ὑπάρχει καὶ λειτουργεῖ στὴ χώρα μας.

Ἡ ἴδρυση νέων ναῶν, ἡ χειροτονία ἱερέων κλπ. εἶναι καθήκοντα τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῶν ἀρχιερέων, ποὺ διοικεῖ τὴν ἑλληνικὴ Ἐκκλησία, ἐνῶ τὸ κράτος, ὅπως ὀρίζουν οἱ σχετικοὶ νόμοι, ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ἐποπτεύῃ τίς πράξεις τῆς Ἐκκλησίας, ὄχι ὅμως καὶ νὰ ἐπεμβαῖνι στὰ δογματικὰ ζητήματα (πῶς λ.χ. τελοῦνται τὰ Μυστήρια κλπ.). Τὸ ἐκκλησιαστικὸ δίκαιο καθορίζει με κάθε λεπτομέρεια τίς σχέσεις κράτους καὶ Ἐκκλησίας, καθὼς καὶ τὰ δικαιώματα ἐποπτείας τοῦ κράτους. Ἡ πολιτεία με τίς ἀρμόδιες ὑπηρεσίες της προστατεύει νομικὰ τὴν Ἐκκλησία.

Οἱ ὑπόλοιποι θρησκείες καὶ δόγματα, ὅπως ἡ μουσουλμανικὴ, ἡ ἰουδαϊκὴ, ἡ καθολικὴ, ἔχουν πλήρη ἐλευθερία στὴν Ἑλλάδα. Ὑπάρχουν ὅμως καὶ περιορισμοί, γιατί ἀπαγορεύεται ὁ προσηλυτισμός, δηλαδή ἡ προσπάθεια νὰ μεταβάλλῃ τὴ θρησκευτικὴ συνείδηση τοῦ ἄλλου με ἀθέμιτα μέσα (χρήματα, κοινωνικὰ ὠφελήματα κλπ.).

2-11-76 21) ποια η συνταγματική πορεία που υιοθέτησε η Ελλάδα από το 1821-σήμερα

Δ. ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΝΕΩΤΕΡΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

Ἡ συνταγματική ἱστορία τῆς χώρας μας ἀκολούθησε τὴν ἐξῆς πορεία:

1. Δημοκρατία (1821-1832).

Τὸ πρῶτο Σύνταγμα τῆς Ἑλλάδας ἦταν τὸ Σύνταγμα τῆς Ἐπιδαύρου τοῦ 1822.

Ἡ Ἐθνοσυνέλευση τῆς Ἐπιδαύρου συνῆλθε στὶς 20 Δεκεμβρίου 1821 καί, ἀφοῦ κήρυξε τὴν πολιτικὴ ἀνεξαρτησία τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, ψήφισε τὸ Σύνταγμα, γνωστὸ ὡς «Προσωρινὸν πολίτευμα τῆς Ἐπιδαύρου», ἓνα σύνταγμα δημοκρατικόν. Οἱ διχόνοιες ἀνάμεσα στοὺς Ἕλληνες δημιούργησαν τὴν ἀνάγκη νὰ συγκληθῆ τὸ 1823 ἡ Β' Ἐθνοσυνέλευση τῶν Ἑλλήνων στὸ Ἄστρος τῆς Κυνουρίας ποὺ μεταρρῦθμισε τὸ πολίτευμα τῆς Ἐπιδαύρου. Ἀλλὰ ὁ ἐμφύλιος σπαραγμὸς συνεχίσθηκε ὡς τὸ 1827, ὅποτε συνῆλθε στὴν Τροιζῆνα ἡ Γ' Ἐθνοσυνέλευση τῶν Ἑλλήνων, ἡ ὁποία ψήφισε νέο Σύνταγμα, ἐπίσης δημοκρατικόν, ἀλλ' ἀναγνώρισε πῶς ἡ ἐκτελεστικὴ ἐξουσία πρέπει νὰ ἀσκῆται ἀπὸ ἓνα μόνο πρόσωπο, τὸν Κυβερνήτη, καὶ τὴ θέση αὐτὴ ἐπρότεινε στὸν Ἰωάννη Καποδίστρια. Στὸ Σύνταγμα αὐτὸ ἀναφέρεται γιὰ πρώτη φορὰ ὅτι «ἡ κυριαρχία ἀνήκει στὸ ἔθνος».

Ὁ Καποδίστριας ἔφτασε στὴν Ἑλλάδα τὸ 1828, διάλυσε τὴ βουλὴ καὶ κυβέρνησε τὴν Ἑλλάδα αὐταρχικά. Ἡ στάση του αὐτὴ ὅμως προκάλεσε σημαντικὴν ἀντίδραση στοὺς κοτσαμπάσηδες τῆς Πελοποννήσου, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ δολοφονηθῆ ὁ κυβερνήτης στὸ Ναύπλιο τὸν Σεπτέμβριο τοῦ 1831.

Δημιουργήθηκαν τότε σοβαρὲς ἀνωμαλίες στὴ χώρα καί, μὲ ἀφορμὴ τὴν κατάσταση αὐτὴ, οἱ λεγόμενες προστάτιδες δυνάμεις, Ἀγγλία, Γαλλία καὶ Ρωσία πρότειναν στοὺς Ἕλληνες γιὰ βασιλιά τὸν πρίγκηπα Ὁθωνα τῆς Βαυαρίας. Ἡ Δ' Ἐθνοσυνέλευση τῶν Ἑλλήνων, ποὺ συνῆλθε στὸ μεταξύ στὸ Ἄργος, ἐπικύρωσε τὴν ἐκλογή τοῦ Ὁθωνα, ἐνῶ ταυτόχρονα διατύπωσε τὴν εὐχὴ ὁ νέος βασιλιάς νὰ χο-

Ἡ ἐξιστόρηση περιορίζεται μόνο σὲ γεγονότα ποὺ ἔχουν σχέση μὲ τὴ μορφή τοῦ πολιτεύματος. Τὰ λοιπὰ ἱστορικὰ γεγονότα δὲν ἀναφέρονται γιατί προϋποτίθεται ὅτι εἶναι γνωστὰ ἀπὸ τὸ μάθημα τῆς ἱστορίας.

ρηγήση Σύνταγμα στους Έλληνες. Είναι αξιοσημείωτο πώς σ' όλο τὸ διάστημα πὸν διαρκούσε ἡ ἐπανάσταση ἡ ὕπαρξη **Συντάγματος**, πὸν σήμαινε τὴν ἐποχὴ ἐκείνη κυριαρχία τοῦ λαοῦ καὶ ἐλευθερίες τοῦ πολίτη, δὲν ἔπαυσε νὰ θεωρῆται ὡς ἕνας ἀπὸ τοὺς τελικοὺς σκοποὺς τοῦ ἀγώνα.

2. Ἀπόλυτη μοναρχία (1833 - 1843).

Ὁ βασιλιάς Ὁθων ἔφτασε στὸ Ναύπλιο τὸ 1833 καί, βέβαιος, ἀπὸ τὴν καταγωγή του, γιὰ τὴν «ἐλέω Θεοῦ» ἀποστολὴ τῶν βασιλέων, ἐγκατέστησε στὴν Ἑλλάδα ἀπόλυτη μοναρχία. Ὅσοτου ἐνηλικιωθῆ κυβέρνησαν τρεῖς Βαυαροὶ ἀντιβασιλεῖς, ὁ Ἄρμανσμπεργκ, ὁ Ἀβελ καὶ Μάουρερ.

Τὸ ἀπολυταρχικὸ πολίτευμα συνεχίσθηκε καὶ ὅταν ἐνηλικιώθηκε ὁ Ὁθων, μὲ ὄργανα τοὺς Βαυαροὺς, ξένους πρὸς τὴν ἐλληνικὴ νοοτροπία. Οἱ λαοὶ τῆς Εὐρώπης ὅμως, ὁ ἕνας μετὰ τὸν ἄλλον, ἐπαναστατοῦσαν μὲ κύριο αἶτημα νὰ τοὺς δοθοῦν **Συντάγματα**, δηλαδὴ ἐλευθερίες στοὺς πολίτες. Κάτω ἀπὸ τὴν ἐπίδραση αὐτὴν οἱ Ἀθηναῖοι, ὑπὸ τὴν ἡγεσία τοῦ Καλλέργη, ζήτησαν καὶ πέτυχαν τὴν 3 Σεπτεμβρίου 1843 στὴν πλατεία τῶν Ἀνακτόρων — πὸν ἀπὸ τότε λέγεται πλατεία Συντάγματος — νὰ συγκαλέσῃ ὁ Ὁθων τὴν «Α' ἐν Ἀθήναις Ἐθνικὴν Συνέλευσιν», ἡ ὁποία καὶ ψήφισε τὸ Σύνταγμα τοῦ 1844.

3. Συνταγματικὴ βασιλεία (1844 - 1862).

Τὸ Σύνταγμα τοῦ 1844 ἐγκαθίδρυσε στὴν Ἑλλάδα τὴ συνταγματικὴ βασιλεία. Τὸ Σύνταγμα δηλαδὴ ἦταν θεωρητικὰ ἕνας αὐτοπεριορισμὸς τοῦ βασιλιᾶ. Μὲ αὐτὸ ὁ Ὁθωνας παραχώρησε ὀρισμένες ἐξουσίες στὸ λαὸ καὶ στοὺς ἐκπροσώπους του.

Τὸ Σύνταγμα αὐτὸ παραβιάσθηκε πολλὰς φορὲς ἀπὸ τὸν Ὁθωνα: γι' αὐτὸ καὶ ἔγιναν ἀρκετὲς ἐξεγέρσεις ἐναντίον του, ὡσότου τὸ 1862, ὕστερ' ἀπὸ νέα ἐξέγερση τοῦ λαοῦ, ἐκθρονίσθηκε ὁ Ὁθων καὶ ἐξορίσθηκε ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα. Ἀμέσως μετὰ συνήλθε ἡ «Β' ἐν Ἀθήναις ἔθνοσυνέλευσις», πὸν ψήφισε τὸ Σύνταγμα τοῦ 1864.

4. Βασιλευδόμενὴ δημοκρατία (1864 - 1924).

Τὸ πολίτευμα πὸν εἰσήγαγε στὴν Ἑλλάδα ἡ ἐθνοσυνέλευση τοῦ 1863 ἦταν ἡ βασιλευδόμενὴ δημοκρατία. Βασιλιάς ἐξελέγη ὁ πρίγκιπας

Γεώργιος - Χριστιανός τῆς Δανίας, πού βασιλεύσε πενήντα σχεδόν χρόνια μέ τὸ ὄνομα Γεώργιος Α΄.

Σύμφωνα μέ τὸ Σύνταγμα τοῦ 1864, ὅλες οἱ ἐξουσίες ἐπῆγαζαν ἀπὸ τὸν λαό καί, ἀντίθετα πρὸς ὅ,τι ἴσχυε προηγουμένως, ὀρισμένες ἀπὸ αὐτὲς τὶς ἐξουσίες τὶς παραχωροῦσε ὁ λαὸς στὸ βασιλιά. Δηλαδή ἀπὸ τὸ 1864 ἀναγνωρίστηκε πανηγυρικὰ ἡ ἀρχὴ τῆς **λαϊκῆς κυριαρχίας**. Τὸ Σύνταγμα τοῦ 1864 καθιέρωσε μόνο μία Βουλὴ, κατάργησε τὴν γεροσσία καὶ κατοχύρωσε, μέ ρητὴ συνταγματικὴ διάταξη, τὴν καθολικὴ ψηφοφορία. Τέλος θεσπίσθηκε ὅτι τὸ Σύνταγμα μπορεῖ νὰ ἀναθεωρηθῆ μόνο μέ τὴ θέληση τοῦ λαοῦ, χωρὶς τὴ σύμπραξη τοῦ βασιλιᾶ.

Τὸ Σύνταγμα αὐτὸ ἴσχυσε ἐπὶ σαρανταεννιά χρόνια, ὡς τὸ 1911, ὅποτε, χωρὶς νὰ καταργηθῆ, ἀναθεωρήθηκε σὲ πολλὰ ἀπὸ τὰ ἄρθρα του. Καταργήθηκε τὸ 1924, ἀλλὰ ἴσχυσε ξανά ἀπὸ τὸ 1935 ὡς τὸ 1936 καὶ ἀπὸ τὸ 1945 ὡς τὸ 1952.

Τὸ 1909 ἔγινε στὸ Γουδί στρατιωτικὴ ἐπανάσταση, μέ κύριο στόχο τὴν κατάρρηση τοῦ παλαιοκομματισμοῦ πού ἀποτελοῦσε ἐμπόδιο στὴν πρόοδο.

Ἡ ἐπανάσταση αὐτὴ ἐπικράτησε καὶ κάλεσε τὸν Ἐλευθέριο Βενιζέλο ἀπὸ τὴν Κρήτη νὰ ἀναλάβῃ τὴν κυβέρνηση τῆς χώρας. Ὁ Βενιζέλος προκήρυξε τὶς ἐκλογὲς τοῦ 1910 καὶ 1911, ἀπὸ τὶς ὁποῖες προήλθε ἡ λεγόμενὴ «Ἀναθεωρητικὴ Βουλὴ», πού μεταρρύθμισε τὸ Σύνταγμα τοῦ 1864, χωρὶς νὰ θίξῃ τὶς βασικὲς του διατάξεις.

Τὸν Δεκέμβριο τοῦ 1923, ὕστερ' ἀπὸ τὴ μικρασιατικὴ καταστροφὴ, ἔγιναν νέες ἐκλογὲς καὶ ἐξελέγη ἡ «Δ' ἐν Ἀθήναις ἔθνοσυνέλευσις», ἡ ὁποία, στὶς 25 Μαρτίου 1924, κήρυξε ἔκπτωτο τὸ βασιλιά Γεώργιο Β' καὶ καθόρισε ὅτι μορφή τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτεύματος θὰ εἶναι ἡ προεδρικὴ δημοκρατία.

5. Προεδρικὴ δημοκρατία (1924 - 1935).

Μὲ τὸ δημοψήφισμα τῆς 13 Ἀπριλίου 1924 ἡ Ἑλλάδα, ἀνακηρύχθηκε **προεδρικὴ δημοκρατία** κοινοβουλευτικῆς μορφῆς. Ἡ Ἀναθεωρητικὴ Βουλὴ τοῦ 1920 ψήφισε τὸ Σύνταγμα τῆς ἑλληνικῆς δημοκρατίας τοῦ 1927. Ἀρχηγὸς τῆς Ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας ἦταν ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας. Τὰ 8 χρόνια πού ἴσχυσε τὸ Σύνταγμα αὐτὸ (1927 - 1935), ἡ χώρα μας εἶχε δύο προέδρους δημοκρατίας, τὸν Παῦλο Κουντουριώτη καὶ τὸν Ἀλέξανδρο Ζαΐμη.

6. Ἡ παλινόρθωση (1935).

Ἡ ἀβασίλευτη δημοκρατία δὲν διατηρήθηκε γιὰ πολὺ στὴν Ἑλλάδα. Μετὰ τὸ στρατιωτικὸ κίνημα τῆς 1ης Μαρτίου 1935, ποὺ κατεστάλη ἀπὸ τὴν τότε κυβέρνησι, ἔγιναν νέες ἐκλογές γιὰ τὴν «Ἐ' ἐν Ἀθήναις ἔθνοσυνέλευσιν», ποὺ κατάργησε τὴν προεδρική δημοκρατία καὶ ἐπανέφερε τὸ Σύνταγμα τοῦ 1864/1911. Μὲ τὸ δημοψήφισμα τοῦ Νοεμβρίου 1935, ἐπανῆλθε στὸ θρόνο ὁ Γεώργιος Β'. Τὴν 4 Αὐγούστου 1936 ὁ τότε πρωθυπουργὸς Ἰωάννης Μεταξᾶς κήρυξε τὴ δικτατορία καὶ ἀνέστειλε τὸ Σύνταγμα καὶ τὶς ἐλευθερίες ἐπὶ μία τετραετία ὡς τὸν Β' παγκόσμιον πόλεμον. Ὁ πόλεμος αὐτὸς ἄρχισε στὴν Εὐρώπῃ τὸν Σεπτέμβριον 1939, στὴν Ἑλλάδα ὅμως 14 μῆνες ἀργότερα τὴν 28 Ὀκτωβρίου 1940 μὲ τὴν ἐπίθεσιν τῆς Ἰταλίας στὰ ἀλβανικὰ σύνορα. Ὁ ἑλληνικὸς λαὸς μ' ἕνα περήφανον «ὄχι» ἀπέκρουσε τοὺς ἐπιδρομεῖς. Ἡ ἐπέμβασις ὅμως τῆς χιλιτερικῆς Γερμανίας στὸ πλευρὸν τῆς φασιστικῆς Ἰταλίας ὀδήγησε μοιραία στὴν κατάληψιν τῆς χώρας ἀπὸ τοὺς στρατοὺς τῶν δύο αὐτῶν δυνάμεων. Οἰκονομικὴ ἐξάρθρωσις, πείνα καὶ δυστυχία ἔπεσαν τότε στὸν τόπον. Ἡ ἀντίστασις ὅμως ποὺ προέβαλαν οἱ Ἕλληνες τόσο στὶς ἀρχὰς κατοχῆς, ὅσο στὰ βουνὰ καὶ στὶς πόλεις, ἦταν καθολικὴ καὶ ἥρωικὴ.

Στὸ διάστημα τῆς κατοχῆς ὁ βασιλιάς καὶ ἡ κυβέρνησις ἔφυγαν στὸ ἐξωτερικόν, ἀπ' ὅπου συνέχισαν τὸν πόλεμον στὸ πλευρὸν τῶν συμμάχων. Οἱ γερμανικὲς καὶ ἰταλικὲς ἀρχὰς κατοχῆς μὲ κυβερνήσεις ποὺ διόριζαν αὐτὲς ἄσκησαν τὴ νομοθετικὴν καὶ τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν ἐπὶ τριάμισον χρόνια.

Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν ἔγιναν ἐκλογές τὸν Μάρτιον 1946 γιὰ τὴν Δ' Ἀναθεωρητικὴν Βουλὴν καὶ δημοψήφισμα τὴν 1η Σεπτεμβρίου 1946 ποὺ ἐπανέφερε στὸ θρόνον τὸν Γεώργιον Β'. Ἡ Ἀναθεωρητικὴ Βουλὴ κατάρτισε ἕνα νέον Σύνταγμα ποὺ ψηφίστηκε μόλις τὸν Δεκέμβριον 1951 καὶ ἄρχισε νὰ ἰσχύῃ ἀπὸ τὴν 1η Ἰανουαρίου 1952.

Τὸν Ἀπρίλιον 1947 πέθανε ὁ Γεώργιος Β' καὶ τὸν διαδέχθηκε στὸν θρόνον ὁ ἀδελφὸς του Παῦλος Α', ὁ ὁποῖος βασιλέψεν ὡς τὸ θάνατόν του (6 Μαρτίου 1964).

Κατὰ τὸ διάστημα τῆς βασιλείας τοῦ Παύλου Α' ἡ χώρα πέρασε ἀπὸ ἕνα αἱματηρὸν ἐμφύλιον πόλεμον (1946 - 1949).

Μετὰ τὸν Παῦλον Α' ἀνέβηκε στὸν θρόνον, σὲ ἡλικίαν μόλις 23 ἐτῶν,

ὁ γιός του Κωνσταντίνος. Ἡ βασιλεία του ἦταν σύντομη καὶ πολυτάραχη. Οἱ ἐκλογές πού τελικὰ προκηρύχθηκαν γιὰ τὸν Μάιο 1967 δὲν πρόφτασαν νὰ γίνουν, γιατί στὶς 21 Ἀπριλίου 1967 μιὰ ομάδα συνταγματαρχῶν, πού ἐπικράτησε νὰ λέγεται «χούντα» (ἰσπανικὴ λέξη πού σημαίνει «ἐπιτροπή»), ἄρπαξαν τὴν ἐξουσία μὲ βία καὶ μὲ δόλο, κατάργησαν τὸ Σύνταγμα, κήρυξαν τὸν στρατιωτικὸ νόμο καὶ ἐγκατέστησαν στὴ χώρα μιὰ ἀπὸ τὶς πιὸ στυγνές δικτατορίες τοῦ αἰῶνα μας. Ὁ βασιλιάς παρέμεινε ἀρχηγὸς τοῦ κράτους ὡς τὸν Δεκέμβριο 1967, ὅποτε προσπάθησε μὲ στρατιωτικὸ ἀντικίνημα νὰ ἀνατρέψῃ τοὺς συνταγματάρχες. Ἀπέτυχε ὅμως καὶ κατέφυγε στὴ Ρώμη, ὅπου ἔμεινε ὡς τὸ 1973, χωρὶς νὰ καθαιρεθῆ, γιατί στὸ μεταξύ τὸ κράτος λειτουργοῦσε ὡς βασιλείο μ' ἓναν ἀντιβασιλέα.

Στὴν ἐπταετία τῆς δικτατορίας ἔγιναν μὲ βία καὶ νοθεΐα δύο δημοψηφίσματα. Μὲ τὸ πρῶτο, τοῦ Σεπτεμβρίου 1968, διατηρήθηκε ὁ βασιλιάς, ἀλλὰ περιορίσθηκαν σημαντικὰ οἱ ἐξουσίες του πρὸς ὄφελος τοῦ στρατοῦ.

Τὴν 1η Ἰουνίου 1973 ὅμως ὁ Κωνσταντῖνος κηρύχθηκε ἔκπτωτος τοῦ θρόνου ἀπὸ τὴ δικτατορία καὶ ἡ Ἑλλάδα ἔγινε ἀβασίλευτη δημοκρατία.

Μὲ τὸ **δεύτερο** νόθο δημοψήφισμα πού ἔγινε στὶς 29 Ἰουλίου ἐξελέγη πρόεδρος τῆς δημοκρατίας ὡς τὸ 1981 ὁ ἀρχηγὸς τῆς χούντας Γεώργιος Παπαδόπουλος.

Στὶς 25 Νοεμβρίου 1973, καὶ ἀφοῦ εἶχε μεσολαβήσει ἡ ἥρωικὴ ἀντίσταση τῶν φοιτητῶν τοῦ Πολυτεχνείου, ἀνατράπηκε τὸ καθεστὼς τοῦ Παπαδόπουλου ἀπὸ μιὰν ἄλλη στρατιωτικὴ δικτατορία, πιὸ σκληρὴ καὶ ἀπάνθρωπη ἀπὸ τὴν πρώτη. Ἀλλὰ καὶ ἡ δικτατορία αὐτὴ κατέρρευσε μόνη της στὶς 23 Ἰουλίου 1974 ὕστερ' ἀπὸ τὴν ἐγκληματικὴ τῆς ἐπέμβαση στὴν Κύπρο πού ὀδήγησε στὴν ἀπόβαση τουρκικοῦ στρατοῦ στὴ μεγαλόνησο καὶ στὴν κατάληψη τῶν 40% τοῦ κυπριακοῦ ἐδάφους ἀπὸ τοὺς Τούρκους.

Τὸ χάος ἐκεῖνο προσπάθησε νὰ ἀντιμετωπίσει ἡ κυβέρνηση ἐθνικῆς ἐνότητας πού σχημάτισε ὁ πολιτικὸς κόσμος. Σκοπὸς τῆς Κυβερνήσεως αὐτῆς, ἦταν νὰ διασώσει ὅ,τι ἦταν δυνατὸ νὰ σωθῆ στὴν Κύπρο καὶ νὰ προχωρήσῃ σ' ἐλεύθερες ἐκλογές.

Οἱ ἐκλογές ἔγιναν στὶς 17 Νοεμβρίου 1974 καὶ ἐξελέγη μὲ πλειοψηφία 55% τὸ κόμμα τῆς «Νέας Δημοκρατίας». Στὶς 8 Δεκεμβρίου 1974

έγινε δημοψήφισμα και ο λαός με πλειοψηφία 69,2% κατάργησε τη βασιλεία και εγκατέστησε τη δημοκρατία.

Στό μεταξύ ήδη από τον Αύγουστο 1974 η κυβέρνηση έθνικής ενότητας με συντακτική πράξη είχε καταργήσει τα δικτατορικά Συντάγματα του 1968/1973 και είχε επαναφέρει το Σύνταγμα του 1952, χωρίς όμως τις διατάξεις περί βασιλείας. Τα καθήκοντα του ανωτάτου αρχοντος άσκούσε ο προσωρινός Πρόεδρος της Δημοκρατίας.

Η Αναθεωρητική Βουλή που προέκυψε από τις εκλογές του 1974 προχώρησε στην κατάρτιση του νέου Συντάγματος που ισχύει από 11 Ιουνίου 1975. Τις κυριότερες διατάξεις του θα δούμε παρακάτω στα σχετικά κεφάλαια.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙ

Η ΛΑΪΚΗ ΚΥΡΙΑΡΧΙΑ ΚΑΙ Η ΚΑΘΟΛΙΚΗ ΨΗΦΟΦΟΡΙΑ

§ 11. ΛΑΪΚΗ ΚΥΡΙΑΡΧΙΑ

Στὸ πρῶτο ἄρθρο καὶ κάτω ἀπὸ τὸν τίτλο «Μορφή τοῦ Πολιτεύματος» τὸ νέο Σύνταγμά μας τοῦ 1975 διακηρύσσει πανηγυρικά : «**Θεμέλιον τοῦ πολιτεύματος εἶναι ἡ λαϊκὴ κυριαρχία**» καὶ προσθέτει «**Ἀπασα αἱ ἐξουσίαι πηγάζουν ἐκ τοῦ λαοῦ καὶ ὑπάρχουν ὑπὲρ αὐτοῦ καὶ τοῦ ἔθνους**».

Ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖο παραθέτει τὶς λέξεις **λαὸς** καὶ **ἔθνος** ἢ διάταξη αὐτὴ, δείχνει πῶς τὸ Σύνταγμα θεωρεῖ τὴν ἔννοια ἔθνος εὐρύτερη ἀπὸ τὴν ἔννοια λαός. Αὐτὸ φαίνεται καὶ ἀπὸ τὸ ἄρθρο 108 τοῦ ἰδίου Συντάγματος, πού θεμελιώνει τὴν ὑποχρέωση τῆς πολιτείας νὰ φροντίζη ὄχι μονάχα γιὰ τοὺς Ἕλληνες πού ζοῦν μέσα στὰ ὅρια τῆς χώρας ἀλλὰ καὶ γιὰ τὸν **ἀπόδημο** ἑλληνισμό.

Ἡ λέξη «ἔθνος» ἔχει βαθιεῖς ἱστορικές καὶ ψυχικές ρίζες. Ἡ φράση «αἱ ἐξουσίαι πηγάζουν ἐκ τοῦ ἔθνους» ὑπῆρχε καὶ στὸ Σύνταγμα τῆς Τροισζήνων τοῦ 1827. Ὅσοι ἀσκοῦν ὀποιοδήποτε λειτουργήμα, τὸ ἀσκοῦν στὸ ὄνομα τοῦ λαοῦ, ὁ ὁποῖος, ἄμεσα ἢ ἔμμεσα, ἀναθέτει τὸ ἔργο αὐτὸ τῆς ἐξουσίας σὲ διάφορα ὄργανα. Ἐκεῖνος πού ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ἐπιβάλη τὴ θέλησή του σὲ ἄλλα πρόσωπα, δηλαδὴ νὰ ἀσκῇ τὴν ἐξουσία τοῦ κράτους, δὲν ἀσκεῖ δικό του δικαίωμα, ἀλλὰ λειτουργήμα συγκεκριμένο, πού τοῦ ἔχει ἀνατεθῆ καὶ τὸ ἀσκεῖ στὸ ὄνομα τοῦ λαοῦ. Ὁ δημόσιος ὑπάλληλος, ὁ νομάρχης, ὁ δασάρχης καὶ κάθε ἄλλος δημόσιος λειτουργός, πού ἐκδίδει μιὰ διαταγὴ ἢ μιὰ διοικητικὴ πράξη, ἐνεργεῖ ἔμμεσα ἐξ ὀνόματος τοῦ λαοῦ. Καὶ γιὰ τὴν πράξη του αὐτὴ τὸ ὄργανο τοῦ κράτους πρέπει νὰ λογοδοτήσῃ στὸν ἀνώτερό του καὶ ὁ ἀνώτερός στὸν ὑπουργό, ὁ ὁποῖος πάλι πρέπει νὰ ἀπαντήσῃ, ὅταν ἕνας βουλευτὴς ἀντιπρόσωπος τοῦ λαοῦ,

ζητήση να μάθη γιατί έγινε ή συγκεκριμένη πράξη (κοινοβουλευτικός έλεγχος). 'Ο ύπουργός με τη σειρά του είναι υποχρεωμένος να λογοδοτή για όλες τις ενέργειες του 'Υπουργείου του στους αντιπροσώπους του λαού, και αυτοί πάλι εκθέτουν και έξηγοούν στους εκλογείς τους τι έκαμε άπ' όσα τους υποσχέθηκαν.

230 Η καθολική καθολική ψηφοφορία
§ 12. ΚΑΘΟΛΙΚΗ ΨΗΦΟΦΟΡΙΑ

‘Η ψήφος είναι τὸ εἰρηνικὸ μέσο, με τὸ ὁποῖο ὁ λαὸς μετέχει στὴν ἐξουσία. Ὅσο περισσότεροι πολῖτες ἔχουν τὸ δικαίωμα αὐτό, τόσο τὸ πολίτευμα εἶναι δημοκρατικότερο.

1. Καθολικὴ εἶναι ἡ ψηφοφορία, ὅταν τὰ μόνια προσόντα ποὺ ἀπαιτοῦνται ἀπὸ τὸν ἐκλογέα εἶναι νὰ ἔχη ὀρισμένη ἡλικία καὶ νὰ μὴν τοῦ ἔχη ἀφαιρεθῆ τὸ δικαίωμα τῆς ψήφου με ἀπόφαση δικαστηρίου.

230

Κατὰ τὸ σύστημα τῆς καθολικῆς ψηφοφορίας, κάθε πολίτης εἶναι κατὰ κανόνα καὶ ἐκλογέας. ‘Η ἀρχὴ αὐτὴ, ποὺ μᾶς φαίνεται σήμερα πολὺ φυσικὴ, χρειάστηκε ἐν τούτοις σχεδὸν ἕναν αἰῶνα, γιὰ νὰ διαμορφωθῆ στὰ δημοκρατικὰ πολιτεύματα. Δέν εἶναι πολὺς καιρός, μόλις τὸ 1953, ποὺ ἀπέκτησαν οἱ ‘Ελληνίδες πλήρη πολιτικὰ δικαιώματα. *Άλλοτε, πρὶν ἀπὸ μερικὲς δεκαετίες ἀκόμη, γιὰ νὰ εἶναι κανεὶς ἐκλογέας, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ὀρισμένη ἡλικία, χρειάζόταν νὰ ἔχη καὶ μὀρφωση ἢ ἐπάγγελμα ἢ φύλο ἢ ὅλα αὐτὰ μαζί. Ὅμως ὅλες αὐτὲς οἱ προϋποθέσεις καταργήθηκαν, ἐπειδὴ ἡ πολιτικὴ συνείδηση ἀναπτύχθηκε καὶ καθημερινὰ γινόταν πιὸ ἐπιτακτικὴ ἢ ἀνάγκη νὰ ἔχουν ψήφο ὅλοι οἱ πολῖτες χωρὶς ἐξαίρεση.

Στὴν Ἑλλάδα ἡ καθολικὴ ψηφοφορία τῶν ἀνδρῶν ἰσχύει ἤδη ἀπὸ τὸ 1844. Τὸ 1864 ἐνισχύθηκε με εἰδικὴ συνταγματικὴ διάταξη. Αὐτὸ δείχνει πόσο νωρὶς οἱ Ἕλληνες ζήτησαν καὶ πέτυχαν νὰ εὐρύνουν τὴν ἔννοια τῆς δημοκρατίας.

Σήμερα οἱ μόνιοι περιορισμοὶ τοῦ ἐκλογέως, ποὺ ὑπάρχουν κατὰ τοὺς ἑλληνικοὺς νόμους, εἶναι οἱ ἑξῆς:

- 1 - Νὰ εἶναι πολίτης Ἑλλήνας·
- 2 - νὰ εἶναι πάνω ἀπὸ 21 χρόνων·
- 3 - νὰ μὴν ἔχη στερηθῆ με δικαστικὴ ἀπόφαση τὸ δικαίωμα νὰ

240 Ποιοὶ οἱ περιορισμοὶ τοῦ ἐκλογέως
1975

διαχειρίζεται την περιουσία του (δικαστικῶς ἀπαγορευμένος φρενοβλαβής).

4 — νὰ μὴ ἔχη καταδικαστῆ γιὰ ἐγκληματικὴ πράξη μὲ φυλάκιση καὶ μὲ ταυτόχρονη στέρηση τῶν πολιτικῶν του δικαιωμάτων γιὰ ὀρισμένα χρόνια.

5 — νὰ ἔχη ἐγγραφῆ στοὺς ἐκλογικοὺς καταλόγους καί, στὶς μεγάλες πόλεις, νὰ ἔχη καὶ ἐκλογικὸ βιβλιᾶριο.

§ 13. Η ΨΗΦΟΣ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ

α) Ἱστορία τοῦ γυναικείου κινήματος

Μιά ἀπὸ τὶς βάσεις τῆς σημερινῆς δημοκρατίας εἶναι νὰ ἀποκλειῶνται ὅσο τὸ δυνατόν λιγότεροι πολῖτες ἀπὸ τὸ δικαίωμα νὰ ἔχουν ἐπίσημα γνώμη γιὰ τὰ δημόσια πράγματα. Δὲν πρέπει λοιπὸν νὰ ἀποκλειῶνται οἱ γυναῖκες, γιατί καὶ αὐτὲς εἶναι πολῖτες, ἀποτελοῦν τὸ μισὸ πληθυσμὸ κάθε χώρας, πληρώνουν φόρους καὶ γενικὰ προσφέρουν ὑπηρεσίες στὴν κοινωνία.

Ἡ ἱστορία τῆς γυναικείας ἰσοπολιτείας εἶναι σχετικὰ πρόσφατη. Μόλις διαρκεῖ ἕναν αἰῶνα. Καὶ παλαιότερα εἶχε τεθῆ τὸ θέμα, ἀκόμη καὶ ὁ Ἀριστοφάνης τὸ σατύρισε μὲ τὶς κωμωδίες του, ἀλλὰ ἡ ἰσοπολιτεία δὲν πραγματοποιήθηκε ἐπὶ αἰῶνες γιατί οἱ γυναῖκες δὲν εἶχαν ἀκόμη χειραφετηθῆ **οἰκονομικά** καὶ **κοινωνικά**.

Ἡ **φεμινιστικὴ** κίνηση ἄρχισε πρῶτα στὴν Ἀγγλία τὸ 1861 καὶ οἱ ἀγωνίστριες τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ὀνομάστηκαν «σοῦφραζέτες».

Διεθνῆ ἀναγνώριση πῆρε τὸ ζήτημα μόνο μετὰ τὸ Α' παγκόσμιο πόλεμο, γιατί αὐτὸς ἐγένε ἀφορμὴ μεγάλες μᾶζες γυναικῶν νὰ ἐργαστοῦν ὡς ἐργάτριες ἢ ὑπάλληλοι ἔξω ἀπὸ τὸ σπίτι. Ἔτσι συνειδητοποιήθηκε σὲ ὅλες τὶς χῶρες ἡ ἰδέα τῆς ἰσοπολιτείας τῶν γυναικῶν καὶ οἱ μεταπολεμικὲς δημοκρατίες ἀναγνώρισαν τὸ δικαίωμα ψήφου στὶς γυναῖκες. Μετὰ τὸν Β' παγκόσμιο πόλεμο διακηρύχθηκε καὶ στὸν καταστατικὸ χάρτη τοῦ Ὄργανισμοῦ τῶν Ἠνωμένων Ἐθνῶν ὅτι οἱ γυναῖκες ὅλων τῶν ἐθνῶν πρέπει νὰ ἔχουν τὰ ἴδια δικαιώματα μὲ τοὺς ἄνδρες καὶ ἡ ἀρχὴ αὐτὴ ἐπικυρώθηκε μὲ τὴ Διεθνῆ Σύμβαση τῆς Νέας Ὑόρκης (1953) γιὰ τὰ πολιτικὰ δικαιώματα τῆς γυναίκας ποὺ ἐπικυρώθηκε στὴν Ἑλλάδα μὲ τὸ νόμο 2620/1953.

β) 'Η γυναικεία ψήφος στην 'Ελλάδα

Στην 'Ελλάδα η φεμινιστική κίνηση πρωτοφάνηκε γύρω στα 1890, με έπικεφαλή την Καλλιρόη Παρρέν. Έκδηλώθηκε όμως ευρύτερα μετά τον Α' παγκόσμιο πόλεμο, όταν την ηγεσία του κινήματος ανέλαβε η Αύρα Θεοδωροπούλου. Οί 'Ελληνίδες ἀπέκτησαν ἀρχικά τὸ δικαίωμα τῆς ψήφου στις δημοτικές και κοινοτικές ἐκλογές μ' ένα διάταγμα τοῦ 1930, ἀλλὰ μόνο ὅσες ἦσαν πάνω ἀπὸ τριάντα χρόνων καὶ ἐφ' ὅσον γνώριζαν ἀνάγνωση καὶ γραφή. Στις δημοτικές ἐκλογές τοῦ 1934 οί 'Ελληνίδες ψήφισαν γιὰ πρώτη φορά. Συνολικά παρουσιάστηκαν τότε στις κάλπες 2336 γυναῖκες στὴν Ἀθήνα καὶ 8325 στις ἐπαρχίες.

Ὅμως τὸ δικαίωμα νὰ ὑποβάλουν ὑποψηφιότητα ὡς δημοτικοὶ καὶ κοινοτικοὶ σύμβουλοι ἀμφισβητήθηκε στις γυναῖκες.

Τὸ 1949 μὲ τὸ νόμο 949 παρᾶχωρήθηκε σὲ ὅλες τὶς 'Ελληνίδες ἀπὸ 21 χρόνων καὶ πάνω τὸ δικαίωμα ψήφου στις δημοτικές καὶ κοινοτικές ἐκλογές, καὶ ἀπὸ 25 χρόνων καὶ πάνω τὸ δικαίωμα νὰ ἐκλεγοῦν δημοτικοὶ ἢ κοινοτικοὶ σύμβουλοι (ὄχι ὅμως καὶ δήμαρχοι). Στις δημοτικές ἐκλογές τοῦ Ἀπριλίου 1951 ψήφισαν συνολικά 734.750 γυναῖκες καὶ ἐξελέγησαν 71 δημοτικοὶ καὶ 56 κοινοτικοὶ σύμβουλοι γυναῖκες, σὲ σύνολο περίπου 40.000 συμβούλων.

Τέλος μὲ τὸ νόμο 2151 τοῦ 1952 ἐξομοιώθηκαν οί 'Ελληνίδες μὲ τοὺς ἄνδρες καὶ ἀπέκτησαν πλῆρες δικαίωμα νὰ ἐκλέγουν καὶ νὰ ἐκλέγονται καὶ στις βουλευτικές ἐκλογές. Οί 'Ελληνίδες ψήφισαν γιὰ πρώτη φορά στις ἐπαναληπτικές βουλευτικές ἐκλογές τῆς Θεσσαλονίκης τὸν Ἰανουάριο τοῦ 1953, ὅποτε καὶ ἐξελέγη ἡ πρώτη 'Ελληνίδα βουλευτίνα.

Ἀπὸ τὸ 1956 καὶ ὕστερα ψηφίζουν ὅλες οί 'Ελληνίδες μὲ χωριστοὺς ἐκλογικοὺς καταλόγους καί, στοὺς μεγάλους οἰκισμοὺς, σὲ χωριστὰ ἐκλογικὰ τμήματα. Οί γυναῖκες ὑποψήφιοι εἶναι σχετικά λίγες.

γ) Καταργοῦνται καὶ ἄλλες ἀνισότητες

Ἀφοῦ ἐπικυρώθηκε ἀπὸ τὴν 'Ελλάδα ἡ Διεθνὴς σύμβαση γιὰ τὰ δικαιώματα τῆς γυναῖκας, καταργήθηκαν τὸ 1954 καὶ 1955 μὲ εἰδικούς νόμους καὶ ἄλλες ἀνισότητες μεταξύ τῶν δύο φύλων. Ἔτσι οί γυναῖκες σήμερα :

- γίνονται δικάστινες καί συμβολαιογράφοι,
- γίνονται ἔνορκοι στὰ ὄρκωτὰ δικαστήρια,
- παρίστανται μάρτυρες στὰ συμβόλαια,
- γίνονται δικαστικοὶ ἀντιπρόσωποι στὶς ἐκλογές, ἐνῶ ὡς τότε δὲν εἶχαν κανένα ἀπὸ τὰ δικαιώματα αὐτά.

Τὴν τελευταία καὶ πιὸ σημαντικὴ κατάκτηση τῶν γυναικῶν θὰ τὴ βροῦμε στὶς πανηγυρικὲς διακηρύξεις τῶν ἄρθρων 4 παρ. 2 καὶ 22 παρ. τοῦ νέου Συντάγματος, ὅπου ἀναγράφονται τὰ ἑξῆς :

«Ἕλληνες καὶ Ἕλληνίδες ἔχουν ἴσα δικαιώματα καὶ ὑποχρεώσεις» καὶ «Πάντες οἱ ἐργαζόμενοι ἀνεξαρτήτως φύλου ἢ ἄλλης διακρίσεως δικαιοῦνται ἴσης ἀμοιβῆς δι' ἴσης ἀξίας ἐργασίαν».

ΤΟ ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΕΥΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΚΑΙ ΤΑ ΠΟΛΙΤΙΚΑ ΚΟΜΜΑΤΑ

§ 14. ΤΟ ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΕΥΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ

Στὴν ἀρχαία Ἑλλάδα ἡ δημοκρατία ἦταν εὐκόλο νὰ λειτουργήσῃ ἄμεσα, δηλαδή μὲ τὴ συμμετοχὴ ὅλων τῶν πολιτῶν στὴν «ἐκκλησία τοῦ δήμου». Ἡ γνώμη ποὺ συγκέντρωνε τὶς περισσότερες ψήφους, δηλαδή τὴν **πλειοψηφία**, ἐπικρατοῦσε.

Ἡ δημοκρατία αὐτὴ λέγεται **ἄμεση**, ἀλλὰ δὲν μπορεῖ νὰ λειτουργήσῃ σήμερα στὰ κράτη μὲ τὰ πολλὰ ἑκατομύρια κατοίκους. Στὴν Ἀγγλία τὸ θέμα αὐτὸ λύθηκε ἐδῶ καὶ ἀρκετοὺς αἰῶνες μὲ τὴν ἀνάπτυξη τοῦ θεσμοῦ τῆς **ἀντιπροσωπίας** τοῦ λαοῦ, δηλαδή μὲ τὸ σύστημα νὰ ἀσκοῦνται οἱ ἐξουσίες ἀπὸ τὸ λαὸ διὰ μέσου τῶν ἀντιπροσώπων του – βουλευτῶν – ποὺ ἐκλέγονται ἐπίτηδες γι' αὐτὸ τὸν σκοπὸ.

§ 15. ΤΑ ΠΟΛΙΤΙΚΑ ΚΟΜΜΑΤΑ

Ἐφ' ὅσον οἱ πολῖτες δὲν μποροῦν ν' ἀναπτύξουν καθένas χωριστὴ πολιτικὴ δράση, οὔτε καθένas νὰ ψηφίζῃ τὸν ἑαυτό του, εἶναι φυσικὸ ὅτι θὰ ἐνωθοῦν πολλοὶ μαζί, γιὰ νὰ σχηματίσουν πολιτικὲς ὁμάδες ἢ ὀργανώσεις, μέσα στὶς ὁποῖες συνδέονται εἴτε μὲ κοινὲς ἰδέες καὶ

προγράμματα, είτε με κοινή πίστη προς έναν όρισμένο αρχηγό. Με τόν τρόπο αυτό σχηματίστηκαν τὰ πολιτικά κόμματα, πού είναι οί ισχυρότεροι ομαδικοί παράγοντες, με τούς όποίους ό πολίτης έκφράζει τή θέλησή του.

1. Είδη κομμάτων. Τά κόμματα ως όργανώσεις τών πολιτῶν πού επιδιώκουν τήν πραγματοποίηση όρισμένων πολιτικῶν σκοπῶν άπό τό κράτος, διακρίνονται για τις επιδιώξεις τους ή για τις κοινές ιδέες τών μελῶν τους. Καί επειδή είναι φυσικό ότι, κάτω άπό τήν επίδραση διαφόρων ιδεολογικῶν τοποθετήσεων, οί άνθρωποι θά διαιρούνται σ' εκείνους πού έπιζητοῦν τή μεταβολή τοῦ ισχύοντος συστήματος και σε άλλους πού επιδιώκουν τή διατήρησή του, τὰ κόμματα μποροῦν νά καταταγοῦν ανάλογα σε δυό μεγάλες κατηγορίες: στα λεγόμενα δεξιά και τὰ λεγόμενα άριστερά κόμματα. Έξ άλλου ύπάρχουν και άποχρώσεις στις δυό αυτές γενικές κατατάξεις, πού χαρακτηρίζονται ως κεντρώα κόμματα. Η όνομασία δεξιά, άριστερά ή κέντρο καθιερώθηκε άπό τις θέσεις πού είχαν καταλάβει τὰ αντίστοιχα κόμματα στις αίθουσες τών κοινοβουλίων.

Κάθε δημοκρατούμενη χώρα έχει τουλάχιστον δύο ή συχνά και περισσότερα κόμματα, με διάφορες όνομασίες και διάφορες άποχρώσεις συντηρητικῶν ή προοδευτικῶν προγραμμάτων.

2. Σημασία τών κομμάτων. Τά κόμματα άποτελοῦν τόν κυριότερο παράγοντα λειτουργίας τῆς Βουλῆς και τών κυβερνήσεων, γιατί ένσαρκώνουν ούσιαστικά τή θέληση τοῦ λαοῦ. Τά κόμματα καταρτίζουν τούς συνδυασμούς τών ύποψηφίων βουλευτῶν και, μετά τις έκλογές, ό άρχηγός τοῦ κόμματος τῆς πλειοψηφίας, πού είναι γνωστός, γίνεται πρωθυπουργός και ύποδεικνύει εκείνους πού θά γίνουν ύπουργοί. Έτσι καθοδηγοῦν τή νομοθεσία και τήν κυβέρνηση, άφου άλλωστε έχουν χαράξει, συνήθως άπό πρίν, τήν πολιτική πού πρόκειται νά εφαρμόσουν, όταν θά καταλάβουν τήν έξουσία. Έξάλλου τὰ κόμματα επηρεάζουν, συνήθως, και τόν τύπο και με αὐτόν τήν κοινή γνώμη.

Τά κόμματα, σάν γενικοί όργανισμοί τοῦ πολιτικοῦ βίου μέσα στο σημερινό κράτος, διαδραματίζουν συχνά σπουδαίο ρόλο και πολλές φορές εϋεργετοῦν, επειδή συγκεντρώνουν, τή δύναμη τών πολιτῶν πού άλλιῶς θά έμμενε άνοργάνωτη και δέν θά κατόρθωνε νά επιτύχη μόνη της τούς πολιτικούς και κοινωνικούς σκοπούς πού επιδιώκει, οὔτε νά προστατεύσει τὰ γενικότερα συμφέροντα τοῦ λαοῦ.

3. Καταγωγή τῶν κομμάτων. Τὰ κόμματα ἐμφανίστηκαν γιὰ πρώτη φορά στὴν Ἀγγλία, ὅπου ἤδη ἀπὸ τὸ 1660 οἱ συντηρητικοὶ ὀνομάστηκαν Τόρρις καὶ οἱ φιλελεύθεροὶ Οὐίγιοι. Σήμερα στὴν Ἀγγλία τὰ δύο μεγάλα κόμματα, εἶναι τὸ συντηρητικὸ καὶ τὸ ἐργατικὸ (σοσιαλιστικὸ). Στὶς Ἡνωμένες Πολιτεῖες τῆς Ἀμερικῆς σχηματίστηκαν ἀπὸ τὸ 1783 δύο μεγάλα κόμματα, τὸ δημοκρατικὸ καὶ τὸ ρεπουμπλικανικὸ, πού εἶναι καὶ σήμερα τὰ ἴδια πού ἐναλλάσσονται στὴν ἐξουσία.

4. Διεθνῆ κόμματα. Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ κόμματα πού ἀναπτύχθηκαν σὲ κάθε χώρα, ὑπάρχουν καὶ κόμματα πού εἶναι κοινὰ σὲ ὅλες τὶς χώρες καὶ συνδέονται διεθνῶς μεταξύ τους. Αὐτὰ εἶναι τὰ σοσιαλιστικά, πού ὑπερτονίζουν τὸν διεθνή χαρακτήρα τους καὶ τὰ κομμουνιστικά πού πολὺ συχνὰ τοποθετοῦν τὸ χαρακτήρα τους αὐτὸ πάνω ἀπὸ τὸ ἔθνικὸ συμφέρον τῶν ἐπιμέρους πατρίδων.

Καὶ τὰ δύο ἔχουν πρόγραμμα τῆ ριζικῆ μεταβολῆ τοῦ οικονομικοῦ καὶ κοινωνικοῦ συστήματος καὶ τὴν ἀναδιοργάνωσή του πάνω σὲ ἄλλες βάσεις, μὲ τὴν κατάργηση τῆς ἀτομικῆς ἰδιοκτησίας στὰ μέσα παραγωγῆς (π.χ. τὰ ἐργοστάσια, τὰ ἀγροκτῆματα, τὶς Τράπεζες κλπ.).

Ἀλλὰ τὰ σοσιαλιστικὰ κόμματα ἐπιδιώκουν τὸ σκοπὸ αὐτὸ μὲ τὴν χρησιμοποίησι δημοκρατικῶν μέσων, ὅπως οἱ ἐκλογές καὶ ἡ πολιτικὴ ὀργάνωσι, ἐνῶ τὰ κομμουνιστικὰ κόμματα ἐπιδιώκουν τοὺς ἴδιους σκοποὺς μὲ τὴν ἀνατροπὴ τοῦ σημερινοῦ καθεστῶτος καὶ τὴν ἐπιβολὴ τῆς δικτατορίας τοῦ προλεταριάτου.

§ 16. ΤΑ ΚΟΜΜΑΤΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Τὰ Ἑλληνικὰ Συντάγματα ἀπὸ τὸ 1821 ὡς τὸ 1864 δὲν ἀνέφεραν τὴν λέξη κόμμα καὶ τὴν ἀγνοοῦσαν, ἂν καὶ ἀποτελοῦσε μιὰ ζωντανὴ πραγματικότητα. Εἶναι ἀξιοσημείωτο ὅτι καὶ μετὰ τὴν καθιέρωσι τοῦ κοινοβουλευτικοῦ συστήματος ἀπὸ τὸν Χαρίλαο Τρικούπη πάλι δὲν συναντᾶμε καμιὰ ρητὴ διάταξι στὰ Συντάγματα τοῦ 1911, 1927 ἢ 1952, πού νὰ ἀναφέρη τὰ κόμματα. Μόνον ὁ κανονισμὸς τῆς Βουλῆς ὀριζε ὅτι οἱ κοινοβουλευτικὲς Ἐπιτροπὲς συγκροτοῦνται ἀνάλογα μὲ τὴν δύναμη τῶν κομμάτων.

Τὸ νέο Σύνταγμα μᾶς τοῦ 1975 ἀντίθετα μὲ τὰ προηγούμενα ρυθμί-

ζει στο άρθρο 29 με κάθε δυνατή λεπτομέρεια την ίδρυση και την λειτουργία των κομμάτων. Σύμφωνα με την διάταξη αυτή οι Έλληνες πολίτες που έχουν έγγραφη στους έκλογικούς καταλόγους και μπορούν να ψηφίσουν στις βουλευτικές εκλογές, μπορούν να ιδρύσουν ή να γίνουν μέλη σε πολιτικά κόμματα. Τα κόμματα όμως αυτά πρέπει με την δράση τους να υπηρετούν την **ελεύθερη λειτουργία** του δημοκρατικού πολιτεύματος.

Όσοι δέν είναι ακόμη εκλογείς, γιατί δέν έχουν φθάσει στην νόμιμη ηλικία, μπορούν να μετέχουν στα τμήματα νέων, που λειτουργούν μέσα στα κόμματα.

Για πρώτη φορά επίσης προβλέπεται στο Σύνταγμα ότι τὸ κράτος μπορεί να ἐνισχύσει και οικονομικά ἓνα κόμμα, σύμφωνα με τὸν νόμο, που ὅμως ἀκόμη δέν ἔχει ψηφιστῆ. Ἐπίσης ὁ ἴδιος νόμος μπορεί να ζητήσει ἀπὸ τὰ κόμματα να δημοσιεύουν τὸν ἀπολογισμό γιὰ τὰ ἔξοδα που ἔκαναν στις ἐκλογές, ἀναφέροντας συγχρόνως και ἀπὸ ποῦ βρήκαν τὰ χρήματα, γιὰ να καλύψουν τὰ ἔξοδα αὐτά. Ἡ διάταξη αὐτῆ ἔχει σκοπὸ να ἐξασφαλίσει τὴν ἀνεξαρτησία τῶν κομμάτων, γιατί οἱ δαπάνες γιὰ κάθε ἐκλογή εἶναι τόσο τεράστιες, ὥστε πολὺ συχνὰ τὰ κόμματα ἀναγκάζονται να καταφύγουν σὲ χρηματοδότες, οἱ ὁποῖοι εἶναι πιθανὸν να ζητήσουν ἀνταλλάγματα (προστατευτικούς νόμους, φορολογικὲς διευκολύνσεις και ἄλλα), ὅταν τὸ κόμμα που βοήθησαν κερδίσει τις ἐκλογές και γίνῃ κυβέρνηση.

Τὸ ἴδιο μπορούμε να ποῦμε και γιὰ τοὺς ὑποψήφιους βουλευτές.

Ἡ πιὸ πάνω διάταξη τοῦ άρθρου 29 ἀφορᾷ ὅλους τοὺς Ἕλληνες, οἱ ὁποῖοι με αὐτὸν τὸν τρόπο παροτρύνονται να μετέχουν στη ζωὴ τῶν πολιτικῶν κομμάτων. Ὑπάρχουν ὅμως και ὀρισμένα πρόσωπα, στα ὁποῖα τὸ Σύνταγμα ἀπαγορεύει να συμμετέχουν στις ἐκδηλώσεις τῶν πολιτικῶν κομμάτων, χωρὶς να τοὺς ἀπαγορεύῃ να εἶναι μέλη μὴ ἐνεργά.

Τὰ πρόσωπα αὐτὰ εἶναι:

- οἱ στρατιωτικοὶ γενικά,
- τὰ ὄργανα τῶν σωμάτων ἀσφαλείας,
- οἱ δημόσιοι ὑπάλληλοι,
- οἱ ὑπάλληλοι τῶν δήμων, κοινοτήτων και δημοσίων ὀργανισμῶν.

Σύνθεση τῶν κομμάτων

Στὴ χώρα μας τὰ κόμματα ἦταν, γιὰ πολλές δεκαετηρίδες, καὶ εἶναι ἀκόμη ὡς σήμερα, μερικά τουλάχιστον, ὀργανώσεις γύρω ἀπὸ ἓναν ἀρχηγὸ μὲ πανελλήνιο γόητρο ποὺ στηρίζεται σὲ τοπικοὺς παράγοντες.

Ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ Τρικούπη, δηλαδή γύρω στὸ 1870, ἄρχισαν νὰ σχηματίζονται μεγάλα κόμματα μὲ προγράμματα. Τὰ δυὸ μεγάλα κόμματα, ποὺ διεκδικοῦσαν ἐπὶ δεκαετίες τὴν ἐξουσία ἦταν τὸ Λαϊκὸ ποὺ ἰδρύθηκε τὸ 1915 καὶ τῶν Φιλελευθέρων ποὺ ἴδρυσε τὸ 1910 ὁ Ἐλευθέριος Βενιζέλος. Ἀπὸ τὸ 1924 κι ὕστερα σχηματίστηκαν μικρότερα κόμματα μὲ διάφορες ἀποχρώσεις ἀλλὰ περίπου ὁμοίες ἰδεολογικὲς ἀρχές. Τὸ 1919 δημιουργήθηκε καὶ τὸ Κομμουνιστικὸ Κόμμα Ἑλλάδος ποὺ ὁμως διαλύθηκε ἀπὸ τὸ κράτος ἐπὶ πολλὰ χρόνια, ἀλλὰ νομιμοποιήθηκε πάλι τὸ 1974.

§ 17. ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ

Τὸ κοινοβουλευτικὸ σύστημα βασίζεται στὴν ἀρχὴ ὅτι μιὰ κυβέρνηση μπορεῖ ν' ἀναλάβη καὶ νὰ διατηρήσῃ τὴν ἐξουσία, μόνο ὅταν στηρίζεται στὴν ψῆφο ἐμπιστοσύνης τῆς Βουλῆς. Τὸ κοινοβουλευτικὸ σύστημα ἀποτελεῖ σήμερα ἓνα πρόσθετο στοιχεῖο δημοκρατοποίησης τοῦ πολιτεύματος, γιατί, μὲ τὴν ἐφαρμογὴ του, ἐξαρτᾶται πιά ὄχι μόνο ἡ νομοθετικὴ ἐξουσία ἀλλὰ καὶ ἡ κυβέρνησις ἀπὸ τὴν πλειοψηφία τῆς Βουλῆς, δηλαδή οὐσιαστικὰ ἀπὸ τὴ θέλησις τῆς πλειοψηφίας τοῦ λαοῦ.

Τὸ κοινοβουλευτικὸ σύστημα ἀναπτύχθηκε ἀρχικὰ στὴν Ἀγγλία, ἐξ αἰτίας ὀρισμένων ἱστορικῶν γεγονότων, καὶ ἔφτασε σὲ μεγάλη αἴγλη ἰδίως τὸν περασμένον αἰῶνα, τὴν ἐποχὴ δηλαδή τοῦ Γλάδστονα καὶ τοῦ Δισραέλι. Πάντοτε ὁμως ἐφαρμόστηκε στὴν Ἀγγλία, χωρὶς νὰ πάρῃ τὴ μορφή γραπτοῦ νόμου.

Ἐο κοινοβουλευτισμὸς στὴν Ἑλλάδα

Στὴ χώρα μας τὸ κοινοβουλευτικὸ σύστημα ἄρχισε νὰ ἐφαρμόζεται ἀπὸ τὸ 1875, ὅταν ὁ Γεώργιος Α' ἐξεφώνησε στὴ Βουλὴ τὸν περίφημο βασιλικὸ λόγο, ποὺ εἶχε συντάξει ὁ Τρικούπης. Στὸν λόγο

αυτό αναφέρθηκε για πρώτη φορά ή ανάγκη, κάθε κυβέρνηση, που αναλαμβάνει την αρχή, να έχει την «δεδηλωμένην» (δηλαδή την εκ των προτέρων, τή φανερή) **έμπιστοσύνη τής πλειοψηφίας τής Βουλής**. Η αρχή αυτή ονομάζεται από τότε, «αρχή τής δεδηλωμένης». Από την εποχή εκείνη ίσχυσε και ως έθιμο, άγραφο αλλά ισχυρό, ή αρχή, ότι ο άνωτατος άρχων είναι ελεύθερος να εκλέγη τόν πρωθυπουργό και τούς ύπουργούς του, αλλά ή κυβέρνηση που σχηματίζουν αυτοί πρέπει να έμφανιστή στη Βουλή και να πάρη την ψήφο έμπιστοσύνης της, γιατί διαφορετικά δέν μπορεί να παραμείνη στην 'Αρχή. Έτσι, στην ουσία, ή κυβέρνηση ύποδεικνύεται από τó κόμμα που έχει την πλειοψηφία στη Βουλή. Τó κοινοβουλευτικό σύστημα καθιερώθηκε και πιό έπίσημα με τά Συντάγματα του 1927 και του 1952 και σήμερα με τó άρθρο 83 του Συντάγματος του 1975.

Σύμφωνα με τó άρθρο αυτό, ó κοινοβουλευτισμός ρυθμίζεται στη χώρα μας πάνω στις έξις βάσεις :

— Η κυβέρνηση, αλλά και χωριστά καθένας από τούς ύπουργούς, πρέπει να έχουν την έμπιστοσύνη τής Βουλής. Η κυβέρνηση όφείλει, μόλις σχηματιστή, να έμφανιστή στη Βουλή και να ζητήση από αυτήν «ψήφο έμπιστοσύνης». Μπορεί όμως και έκτός από την περίπτωση αυτή να ζητήση και όποτεδήποτε άλλοτε κρίνη σκόπιμο την ψήφο έμπιστοσύνης.

— Η Βουλή έχει τó δικαίωμα να έλέγχη τούς ύπουργούς για κάθε πράξη που άφορᾷ στην άρμοδιότητά τους και οί ύπουργοί είναι ύποχρεωμένοι ν' άπαντήσουν στον έλεγχο αυτόν. Η Βουλή, άν δέν ίκανοποιηθή από την άπάντηση του ύπουργού, μπορεί να τόν έξαναγκάση σε παραίτηση.

— Η δυσπιστία προς την κυβέρνηση εκφράζεται με τρόπο κατηγορηματικό: δηλαδή : α) πρέπει να έχει ύπογραφή από τó 1/6 των βουλευτών και να περιέχη όλα τά θέματα που θα συζητηθούν, β) δέν μπορεί να ύποβληθή, άν δέν περάσουν τουλάχιστον **6 μήνες** από τότε που άπορρίφθηκε άλλη πρόταση δυσπιστίας (άρθρ. 83 παρ. 2), έκτός άν θα την ύπογράψη τουλάχιστον ή πλειοψηφία του όλου άριθμού των βουλευτών, γ) ή συζήτηση πάνω στην πρόταση δυσπιστίας δέν μπορεί να διαρκέση πάνω από τρεις ήμέρες (άρθρ. 83 παρ. 4).

Ἡ ψήφος ἐμπιστοσύνης πρὸς τὴν κυβέρνηση πρέπει νὰ ἐγκριθῆ ἀπὸ τὴν «ἀπόλυτο πλειοψηφία τῶν παρόντων βουλευτῶν» ἢ ὁποῖα ὅμως δὲν ἐπιτρέπεται νὰ εἶναι κατώτερη ἀπὸ τὰ 2/5 «τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ αὐτῶν». Στὴν ψηφοφορία συμμετέχουν καὶ οἱ ὑπουργοὶ καὶ ὑφυπουργοί, ἐφ' ὅσον εἶναι μέλη τῆς Βουλῆς (ἄρθρ. 83 παρ. 7).

Παρ' ὅλες τὶς παρὰ πάνω αὐστηρὲς διατάξεις, ἡ σημερινὴ μορφή τοῦ κοινοβουλευτισμοῦ ἀπέχει πολὺ ἀπὸ τὴν παλιά, δεδηλωμένη τοῦ Τρικοῦπη, γιατί σήμερα τὸ Σύνταγμα δὲν ἀπαιτεῖ ἡ κυβέρνηση νὰ σχηματίζεται ἀπαραίτητα ἀπὸ τοὺς βουλευτὲς τοῦ κόμματος τῆς πλειοψηφίας. Μπορεῖ νὰ προέρχεται ἐπίσης καὶ ἀπὸ τὴ μειοψηφία καὶ νὰ κυβερνᾷ μὲ τὴν «ἀνοχή» τῆς Βουλῆς ἢ καὶ νὰ σχηματιστῆ μὲ δηλωμένο σκοπὸ νὰ διαλύσῃ τὴ Βουλὴ καὶ νὰ προκηρῦξῃ νέες ἐκλογές.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙΙ

ΚΑΘΗΚΟΝΤΑ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ, ΑΤΟΜΙΚΕΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΕΣ

Α. ΚΑΘΗΚΟΝΤΑ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ ΚΑΙ ΤΟΥ ΑΤΟΜΟΥ

Τὸ γεγονός ὅτι ὁ ἄνθρωπος ζῆ σὲ μία κοινωνία ἐπιβάλλει ὑποχρεώσεις πρὸς τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους. Οἱ ἄνθρωποι ὀργάνωσαν τὴν κοινωνία καὶ σχημάτισαν τὰ κράτη, πού ἀντιπροσωπεύουν τὸ σύνολο τοῦ πληθυσμοῦ, γιὰ νὰ ζοῦν καλύτερα. «Ἐγένετο μὲν ἡ πολιτεία τοῦ ζῆν ἕνεκα, ὑπάρχει δὲ τοῦ εὖ ζῆν ἕνεκα», ἔλεγε ὁ Ἀριστοτέλης. Ἡ ὁλότητα αὐτῆ, γιὰ νὰ ἐκπληρώσῃ τοὺς σκοποὺς της καὶ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν εὐημερία της, ἐπιβάλλει στὰ μέλη της καθήκοντα πολλαπλά: λ.χ. τὸ καθῆκον νὰ πληρώνωμε φόρους, νὰ στρατευώμαστε, νὰ ψηφίζωμε καὶ ἄλλα. Τὸ σπουδαιότερο ὅμως, τὸ μοναδικὸ μᾶλλον, καθῆκον τοῦ πολίτη ἀπέναντι στοῦ κράτος, γιατί ἀπ' αὐτὸ προκύπτουν ὅλα τὰ ἄλλα, εἶναι ἡ ὑπακοή στοὺς νόμους.

Ἡ ὑποταγή ἐνὸς ἐλεύθερου λαοῦ στοὺς νόμους καὶ στὶς νόμιμες ἐξουσίες, ὅταν τὸ κράτος εἶναι ὀργανωμένο δημοκρατικὰ μὲ τὶς ἀρχὲς τῆς λαϊκῆς κυριαρχίας καὶ τῆς ἐλευθερίας, δὲν ἔχει τὴν ἔννοια ὅτι ὁ λαὸς ὑποδουλώνεται. Ἀντίθετα ὁ πολίτης ὑπακούει στὸν ἴδιον τὸν ἑαυτὸ του. Καὶ αὐτὸ εἶναι πού διακρίνει τὸ κράτος δικαίου ἀπὸ τὸ κράτος τῆς βίας καὶ αὐθαιρεσίας. Ἐκεῖνοι πού πίστεψαν πρὸς στιγμή στὸ ἀπατηλὸ σύνθημα «ἡσυχία καὶ τάξη» θὰ κατάλαβαν γρήγορα πόσο δίκαιο ἔχει ὁ Σοφοκλῆς ὅταν λέει στὴ «Φαίδρα» του ὅτι: «Δὲν ὑπάρχει καμιά ἀσφάλεια σὲ καμιά πόλη, ὅταν ποδοπατοῦνται τὸ δίκαιο καὶ ἡ γνώση καὶ ὅπου ἓνας τύραννος πολυλογὰς ἀρπάζει στὰ πανοῦργα χέρια του τὴν ἀρχὴ καὶ μὲ τὸν τρόπο τοὺς πολίτες κυβερνᾷ.»

«οὐ γὰρ ποτ' ἂν γένοιτο ἂν ἀσφαλῆς πόλις, ἐν ἣ τὰ μὲν δίκαια καὶ τὰ σῶφρονα λάγδην πατεῖται, κωτίλος δ' ἀνήρ λαβὼν πανοῦργα κέντρα κηδεύει πόλιν».

Κάθε κρατική έξουσία άπορρέει από τον λαό. Γι' αυτό, όταν τὸ Σύνταγμα ἀναθέτη τὴν τήρησή του στὸν πατριωτισμὸ τῶν Ἑλλήνων, ἐννοεῖ ὅτι ὁ λαός, γνωρίζοντας πῶς μὲ τὸ Σύνταγμα ἐκφράζεται ἡ δική του θέληση, δὲ θὰ θελήσει νὰ τὸ παραβιάσει.

Ἐξ ἄλλου ἡ τήρηση τοῦ Συντάγματος καὶ ἡ ὑπακοή στοὺς νόμους δὲν εἶναι μόνο **καθηκον** ἀλλὰ καὶ **συμφέρον** τοῦ πολίτη. Γιατὶ κάθε ἄνθρωπος πού ζῆ σὲ ἐλεύθερη χώρα, ἀπολαμβάνει, χάρη στὸ γεγονός αὐτό, πολυάριθμες ὑπηρεσίες ἀπὸ τὴ χώρα του. Εἶναι ἔμπορος; Ἄν δὲν ἐπικρατοῦσε ἡ τάξη, πού τὴν ἐξασφαλίζουν οἱ νόμοι καὶ τὰ δικαστήρια, ἀλλὰ καὶ ἡ συνδρομὴ τῶν ἄλλων πολιτῶν, τὰ κακοποιὰ στοιχεῖα θὰ λεηλατοῦσαν τὸ κατὰστημά του. Εἶναι ὑπάλληλος; Ἄν οἱ πολῖτες ἀρνηθοῦν νὰ πληρώνουν τοὺς φόρους, θὰ χάσει τὴ θέση του καὶ θὰ πεινάσει. Αὐτὸ ἀκριβῶς εἶναι τὸ χαρακτηριστικὸ τῆς προστασίας, πού ἡ ὁλότητα παρέχει σὲ καθένα ἀπὸ τὰ μέλη τῆς χωριστά, καὶ γι' αὐτὸ ἀντλεῖ τὴ δύναμή της ἀπὸ τὴν ὑποταγὴ τῶν ἀτόμων στὴν κοινὴ θέληση. Ἡ ἄμυνα τῆς γενικῆς ἐλευθερίας στηρίζεται ἀκριβῶς στὸ γεγονός ὅτι κάθε πολίτης θεληματικὰ θυσιάζει ἕνα μέρος τῆς ἐλευθερίας του γιὰ τὸ κοινὸ καλὸ.

Ὁ νόμος, καὶ ὅταν ἀκόμη φαίνεται ἄδικος γιὰ ἕνα ὀρισμένο πολίτη, εἶναι ἐν ταῦτοις νόμος καὶ ὅλοι ὀφείλουν νὰ ὑποτάσσωνται σ' αὐτόν. Στὸν «Κρίτωνα», τὸν ἐξάισιο πλατωνικὸ διάλογο, ἐμφανίζονται οἱ ἀθηναϊκοὶ νόμοι στὸ Σωκράτη καὶ λένε: «Δοκεῖ σοι οἶόν τε ἔτι ἐκείνην τὴν πόλιν εἶναι καὶ μὴ ἀνατετράφθαι, ἐν ἧ αἰ γενόμεναι δίκαι μηδὲν ἰσχύουσι, ἀλλὰ ὑπὸ ἰδιωτῶν ἄκυροί τε γίνονται καὶ διαφθείρονται;... ἡμεῖς γὰρ σε γεννήσαντες, ἐκθρέψαντες, παιδεύσαντες, μεταδόντες ἀπάντων ὧν οἰοί τ' ἡμεν καλῶν σοὶ καὶ τοῖς ἄλλοις πᾶσι πολίταις, ὅμως προαγορεύομεν τῷ ἐξουσίαν πεπονηκέναι Ἀθηναίων τῷ βουλομένῳ, ἐπειδὴν δοκιμασθῆ καὶ ἴδη τὰ ἐν τῇ πόλει πράγματα καὶ ἡμᾶς τοὺς νόμους, ᾧ ἂν μὴ ἀρέσκωμεν ἡμεῖς, ἐξεῖναι λαβόντα τὰ αὐτοῦ ἀπιέναι, ὅπου ἂν βούληται, ἔχοντα τὰ αὐτοῦ, ὅς δ' ἂν ὑμῶν παραμείνη, ὄρων, ὃν τρόπον τὴν πόλιν διοικοῦμεν, ἥδη φάμεν τοῦτον ὠμολογηκέναι ἔργῳ, ἡμῖν, ἃ ἂν ἡμεῖς κελεύωμεν». (Νομίζεις, Σωκράτη, ὅτι εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπάρξη ἕνα κράτος, ὅταν οἱ ἀποφάσεις του εἶναι ἀνίσχυρες καὶ ὅταν οἱ ἰδιώτες τὶς περιφρονοῦν καὶ τὶς ποδοπατοῦν; Ἐμεῖς σὲ γεννήσαμε, σὲ ἀναθρέψαμε, σὲ ἀναπτύξαμε, δίνοντας σ' ἐσένα ὅπως καὶ στοὺς ἄλλους

πολίτες ό,τι καλό είχαμε. Και αφήνομε ελεύθερο όποιοι δέν εύχαριστοϋμε, νά φύγη άπό τόν τόπο μας και νά έγκατασταθή άλλου. Έκείνος όμως πού θά μείνη, άφου έξετάση με ποιόν τρόπο έμεις διοικουίμε και δικάζομε, θά ύποχρεωθή νά κάνη εκείνο πού θά τόν διατάξωμε.)

Άλλά ή ύπακοή στους νόμους δέν άποκλείει τó δικαίωμα του πολίτη νά προσφεύγη στα δικαστήρια ή τά διοικητικά όργανα και νά άμύνεται με κάθε νόμιμο μέσο έναντίον τής άδικίας πού του έγινε, ζητώντας τήν ίκανοποίησή του. Άντίθετα μάλιστα, κάθε ελεύθερος πολίτης έχει τó καθήκον νά διαμαρτύρεται για τήν άδικία και νά μην τήν άνέχεται δουλικά, αλλά νά προβάλη τις δίκαιες άπαιτήσεις, τις άντιρρήσεις και τά παράπονά του, και νά συντελή έτσι στην έπικράτηση του δικαίου. Έξ άλλου, έπειδή ή έλευθερία είναι τó πολυτιμότερο άγαθó, οί πολίτες όφείλουν νά τήν ύπερασπίζουσι άπό κάθε έπιβουλέα πού θέλει νά τήν καταργήση με τó πρόσχημα πώς θά έπιβάλη «τήν ήσυχία και τήν τάξη». "Ενας μεγάλος Ίσπανός, ό Όρτέγκα ύ Γκάσετ, έλεγε ότι : «Τάξη δέν θά πη καταπίεση πού έπιβάλλεται σε μιá κοινωνία άπέξω, αλλά ίσορροπία πού πραγματοποιειίται άπό μέσα». Για νά ύπάρξη κράτος και κοινωνία, χρειάζεται ή συνδρομή όλων μαζί τών πολιτών και καθενός χωριστά.

Τήν ύποχρέωση αυτή του πολίτη προς τó κράτος τήν εκφράζει ή διάταξη του άρθρου 25 παρ. 4 του Συντάγματος του 1975 με τά έξής λόγια : «Τó κράτος δικαιούται νά αξιωνή παρ' όλων τών πολιτών τήν εκπλήρωση του χρέους τής κοινωνικής και έθνικής αλληλεγγύης.»

B. ΑΤΟΜΙΚΕΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΕΣ

Η ύλοποίηση τών ύποχρεώσεων του κράτους προς τόν πολίτη φανερώνεται με τήν σημασία πού δίνει τó Σύνταγμα στο κύριο γνώρισμα τής δημοκρατίας: τις άτομικές έλευθερίες του πολίτη και τά κοινωνικά δικαιώματά του.

1. Τι είναι άτομικές έλευθερίες

Άτομικές έλευθερίες είναι ένα τρίπτυχο πού τó άποτελουι τά πολιτικά, τά άστικά και τά άτομικά δικαιώματα.

29) Ποιες κοινές ελευθερίες υπήρχαν
Α17) Συμβαίνει, εβελ επελευθερώσει, η Γενε ενόμι συστρε

Και τὸ Σύνταγμά μας τοῦ 1975, ὅπως ἄλλωστε καὶ τὰ παλαιότερα ἑλληνικὰ καὶ τὰ Συντάγματα τῶν περισσότερων δημοκρατικῶν χωρῶν, κατοχυρώνει τὰ δικαιώματα αὐτὰ σ' ἓνα ἰδιαίτερο κεφάλαιο ποῦ παλαιότερα εἶχε τὸν τίτλο «Δημόσιον δίκαιον τῶν Ἑλλήνων» ἐνῶ σήμερα ὀνομάζεται **«ἀτομικὰ καὶ κοινωνικὰ δικαιώματα»** καὶ περιέχει τὰ ἄρθρα 4 - 25. Ὅλα αὐτὰ τὰ ἄρθρα ἀναφέρονται στὶς ἐλευθερίες τοῦ Ἑλληνα πολίτη, καθὼς καὶ ὅσων ζοῦν μέσα στὸν ἑλληνικὸ χῶρο.

Ἀναφέρονται ὁμως — καὶ αὐτὸ εἶναι ἐξ ἴσου σημαντικό — καὶ στὰ ὅρια ποῦ σταματᾷ ἡ ἐπέμβαση τοῦ κράτους στὴ ζωὴ τῶν ἀτόμων. Ἡ ἀρχὴ ὅτι οἱ ἀτομικὲς ἐλευθερίες ἐξασφαλίζονται ὄχι μόνον γιὰ τοὺς Ἑλληνες ἀλλὰ καὶ γιὰ τοὺς ξένους ἐκφράζεται ρητὰ μὲ τὴ διάταξη τοῦ ἀρθροῦ 5 παρ. 2 τοῦ Συντάγματος τοῦ 1975 ποῦ λέγει ὅτι «Πάντες οἱ εὐρισκόμενοι ἐντὸς τῆς ἑλληνικῆς ἐπικρατείας ἀπολαύουν ἀπολύτου προστασίας τῆς ζωῆς τῆς τιμῆς καὶ τῆς ἐλευθερίας των, **ἀνεξαρτήτως ἐθνικότητος, φυλῆς ἢ γλώσσης καὶ θρησκευτικῶν ἢ πολιτικῶν πεποιθήσεων**».

Εἰδικότερα, ὅσον ἀφορᾷ τοὺς ξένους ποῦ διώκονται στὸν τόπο τους γιὰ τὴν πολιτικὴ τους δράση καὶ τοὺς ἀγῶνες τους γιὰ τὴν ἐλευθερία, ἡ ἀμέσως ἐπόμενη παράγραφος ὀρίζει νὰ μὴν ἐκδίδονται αὐτοὶ στὴν χώρα τους (ὅταν διώκονται ἀπὸ ποινικὰ δικαστήρια ἢ στρατοδικεῖα), ἐφ' ὅσον ἔχουν καταφύγει στὴν Ἑλλάδα ζητώντας πολιτικὸ ἄσυλο.

Ἡ πρόσφατη ἐμπειρία τῶν Ἑλλήνων ποῦ ἦταν πολιτικοὶ ἐξόριστοι στὶς ξένες χώρες, στὸ διάστημα τῆς ἐπταετίας ποῦ κυβερνοῦσε τὴ χώρα μας ἡ χούντα, ἔκαναν τοὺς Ἑλληνες νομοθέτες νὰ θέλουν νὰ προστατεύσουν, ὅλους, ὅσους ἔχουν ἀνάλογη τύχη, γιὰτὶ στὴ χώρα τους ἔχει ἐπικρατήσῃ ἡ βία.

Ἡ κατοχύρωση τῶν ἀτομικῶν ἐλευθεριῶν εἶναι ἄλλωστε καὶ σήμερα ἀκόμη τὸ νόημα ὄλων τῶν ἀπελευθερωτικῶν πολέμων καὶ κινημάτων ὅτι δηλαδὴ ἡ κρατικὴ ἐξουσία, ὅσο καὶ ἂν εἶναι ἐξοπλισμένη καὶ ἐξοπλίζεται κάθε μέρα καὶ πιὸ πολὺ, ἔχει ἀπέναντί της τὸν πολίτη ποῦ δὲ διαθέτει τίποτε ἄλλο παρὰ ἓνα τελευταῖο, μὰ ἀκαταμάχητο ὄπλο: τὴν ἀρνησὴ του νὰ ὑποταχθῇ σὲ ὅποιοδῆποτε εἶδος τύραννου, ἐξωτερικὸ ἢ ἐσωτερικὸ. Τὸ ὄπλο αὐτὸ οἱ λαοὶ προσπαθοῦν νὰ τὸ κατοχυρώσουν μὲ γραπτὲς διατάξεις στὰ Συντάγματά τους. Ὅσοι

30

44

Πῶς ὁδηγῶν δικαιώματα ἐξασφαλίζει τὸ ἐπι-
ναγμοι (πολιτικῶν) ἀβίωση, ἀπομεινῶν ἰστῶ

31) Η είναι ποσότητα 5 αθροισμα διπλασιασμε

θέλησαν με τη βία και τὸν ἀπαραίτητο σύμμαχό της, τὸ ψέμα, νὰ καταλύσουν τὰ Συντάγματα, θὰ καταλήξουν τελικὰ σὲ παράλογη χρῆση τῆς βίας τους καὶ σὲ αὐτοκαταστροφή.

Ἄς δοῦμε ὅμως μετὰ τὴν σειρά τους τὰ τρία αὐτὰ δικαιώματα ποὺ ἐξασφαλίζει τὸ Σύνταγμα.

Πολιτικά δικαιώματα ἔχουν μόνο οἱ Ἕλληνες πολῖτες καὶ ἀπὸ αὐτοὺς ὄχι ὅλοι, ἀλλὰ μόνο ὅσοι ἔχουν ὀρισμένη ἡλικία. Αὐτὰ εἶναι τὰ δικαιώματα τῆς ψήφου, τὸ νὰ εἶναι κανεὶς ὑποψήφιος γιὰ αἰρετὰ ἀξιώματα, νὰ κληρώνεται ἔνορκος στὰ ὄρκωτὰ δικαστήρια, νὰ διορίζεται δημόσιος ὑπάλληλος ἢ νὰ γίνεται ἐκδότης ἐφημερίδας.

Ἀστικά δικαιώματα ἔχουν ὅλοι οἱ Ἕλληνες, ἀνεξάρτητα ἀπὸ φύλο ἢ προσόντα, καθὼς καὶ οἱ ξένοι ποὺ εἶναι ἐγκαταστημένοι στὴν Ἑλλάδα. Αὐτὰ εἶναι: τὸ δικαίωμα νὰ συνομολογῆ κανεὶς νομικὲς πράξεις, νὰ ἀποκτᾷ περιουσία, νὰ ἐξασκῆ ἓνα ἐπάγγελμα κλπ. Ὀρισμένα ἀστικά δικαιώματα δὲν παρέχονται σὲ ὅλους τοὺς ξένους, ὅπως ἐπίσης δὲν ἀναγνωρίζονται στοὺς ἀνήλικους Ἕλληνες, οὔτε στοὺς φρενοβλαβεῖς.

Οἱ **ἀτομικὲς ἐλευθερίες** τέλος παρέχονται σὲ κάθε πρόσωπο ποὺ βρίσκεται μέσα στὰ ὅρια μιᾶς χώρας, εἴτε εἶναι πολίτης τοῦ κράτους εἴτε ξένος ὑπήκοος.

2. Ἱστορία καὶ σημερινὴ ἐξέλιξη τῶν ἀτομικῶν ἐλευθεριῶν

Οἱ ἀτομικὲς ἐλευθερίες, μετὰ τὴν ἔννοια ποὺ τοὺς δίνομε σήμερα, ἀποτελοῦν κατάκτηση καὶ δικαίωμα τῶν τελευταίων κυρίως χρόνων, ἔστω καὶ ἂν ὀρισμένες ἀπὸ αὐτὲς ἔχουν τὶς ρίζες τους σὲ παλαιότερες ἐποχές, π.χ. στὴν Ἀγγλία μετὰ τὸ δόγμα habeas corpus καὶ στὴν Γαλλία μετὰ τὶς ἱστορικὲς ἀρχὲς καὶ διακηρύξεις τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως.

Ἀκόμη καὶ στὴν ἀρχαία Ἑλλάδα – στὴν ἀθηναϊκὴ δημοκρατία, οἱ ἀτομικὲς ἐλευθερίες, μετὰ τὴν ἔννοια ποὺ τοὺς δίνομε σήμερα, ἦταν ἀνῦπαρκτες καὶ ἀκατανόητες.

Τὸ μόνο οὐσιαστικὸ δικαίωμα ποὺ διέθεταν οἱ ἀρχαῖοι Ἀθηναῖοι ἦταν ἡ συμμετοχὴ τοῦ πολίτη στὴν ἀσκηση τῆς πολιτικῆς, δηλαδὴ ἡ συμμετοχὴ στὴν ἐκκλησίᾳ τοῦ δήμου. Ἄλλες ἐλευθερίες καὶ δικαιώματα δὲν ἦταν γνωστὰ. Τὸ κράτος ἦταν πανίσχυρο καὶ συγκέντρωνε ὅλες τὶς ἐξουσίες στὰ χέρια τῶν ἀρχόντων καὶ κανένας δὲν διανοήθηκε

πώς μπορούσαν να περιοριστούν τα τρομακτικά δικαιώματα της κρατικής εξουσίας για χάρη των πολιτών.

Πρώτη και διαστακτική προσπάθεια να αναγνωριστή και να κατοχυρωθή ένα ελάχιστο από τα δικαιώματα αυτά έκδηλώθηκε πριν από τέσσερις αιώνες στην 'Αγγλία, όταν, παρά την σοβαρή αντίθεση των τότε βασιλέων, καθιερώθηκε το περίφημο δόγμα του habeas corpus. Πρόκειται για το δικαίωμα κάθε πολίτη να είναι άσφαλής από αυθαίρετες καταδίωξεις, συλλήψεις και περιορισμούς και να μπορέσει να καταφεύγει στη δικαιοσύνη, όταν παραβιάζεται το δικαίωμα αυτό. Στην ίδια την 'Αγγλία εφαρμόστηκε όχι πολύ αργότερα, ένας άλλος βασικός κανόνας του δικαίου, ότι δηλαδή η ποινή πρέπει να υπάρχει πριν από τη διάπραξη του αδικήματος.

Αυτοί οι κανόνες όμως και τα βασικά δικαιώματα δεν είχαν κατορθώσει να άπλωθούν πέρα από τα βρετανικά νησιά. Χρειάστηκε να γίνη ή γαλλική επανάσταση με την περίφημη διακήρυξη των δικαιωμάτων του ανθρώπου και του πολίτη του 1789, για να καθιερωθούν διαδοχικά οι ελευθερίες του πολίτη καθώς και η ατομική, η δικαστική, η νομοθετική και η φορολογική ισότητα όλων των ατόμων.

Οι αρχές αυτές αποτελούν σήμερα την ουσία και τη βάση κάθε ελεύθερου και δημοκρατικού πολιτεύματος και, από την άποψη αυτή, υπήρξε πολύτιμη, σχεδόν μοναδική ή συνεισφορά της γαλλικής επαναστάσεως στην καθιέρωση και στην εφαρμογή των ατομικών ελευθεριών.

Βέβαια οι ατομικές ελευθερίες και ιδίως το δικαίωμα της ιδιοκτησίας και η ελευθερία του επαγγέλματος είχαν από τότε υποστή πολλούς περιορισμούς και σ' αυτά ακόμη τα φιλελεύθερα κράτη, γιατί η άπεριοριστη ανάπτυξη των ελευθεριών αυτών δημιουργεί κινδύνους για τη μεγάλη μάζα του λαού. Έτσι π.χ., σύμφωνα με την αρχή ότι κάθε άτομο διαθέτει ελεύθερα τον έαυτό του, δεν θα έπρεπε να υπάρχουν νόμοι που απαγορεύουν την εργασία στα παιδιά κάτω των 14 χρόνων ή στις έπιτοκες γυναίκες.

Γενικότερα μπορούμε να πούμε πως η σημερινή κοινωνία προσπαθεί να βρη την εϋμερία της με τον συνδυασμό της ατομικής ελευθερίας και της κοινωνικής ισορροπίας. 'Η τάση στα φιλελεύθερα κράτη ως το τέλος του Α' παγκοσμίου πολέμου ήταν ότι πρέπει να ενισχυθούν οι ατομικές ελευθερίες.

Μετά τὸ 1920 ὅμως ἄρχισε νὰ πνέη διαφορετικὸς ἄνεμος. Σὲ ὀρισμένα κράτη, ὅπως ἡ Ἰταλία καὶ ἡ Γερμανία, ὅπου ἐπικράτησε ὁ φασισμός, καταργήθηκαν ἐντελῶς οἱ ἀτομικὲς ἐλευθερίες. Τὸ σοβιετικὸ κράτος τὶς κατάργησε ἐπίσης, ξεκινώντας ὅμως ἀπὸ διαφορετικὲς ἐπιδιώξεις. Στὶς παλαιὲς ὅμως κοιτίδες τοῦ εὐρωπαϊκοῦ φιλελευθερισμοῦ, τὴν Ἀγγλία καὶ τὴ Γαλλία, οἱ ἀτομικὲς ἐλευθερίες διατηρήθηκαν ἀμείωτες. Ὁ Β' παγκόσμιος πόλεμος, ποὺ ἦταν ἕνας ἀγώνας τῶν λαῶν ἐναντίον τῆς βίας τοῦ φασισμοῦ, ἔδωσε παγκόσμιο χαρακτήρα στὰ αἰτήματα τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ἀνθρώπινης ἀξιοπρέπειας. Ἀκόμη καὶ ὅσο διαρκοῦσε ὁ Β' παγκόσμιος πόλεμος, ὑπογράφηκε ἀπὸ τοὺς συμμάχους ὁ «Χάρτης τοῦ Ἀτλαντικοῦ» (1941), γιὰ νὰ διακηρύξη ὅτι «ὑπέρτατος πολεμικὸς καὶ μεταπολεμικὸς σκοπὸς τῶν συμμάχων εἶναι ἡ ἀπελευθέρωση τῶν ἀνθρώπων ἀπὸ τὸ φόβο, τὴν ἀνάγκη καὶ τὴ φτώχεια». Τὸ ἰδανικὸ αὐτὸ ἀπεικονίζεται καὶ στὸ «χάρτη τῶν Ἠνωμένων Ἐθνῶν», ποὺ ὑπογράφηκε στὸν Ἅγιο Φραγκίσκο τῆς Ἀμερικῆς τὸ 1945 καὶ κυρώθηκε ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα μὲ τὸ νόμο 585 τοῦ 1945. (Τὸ κείμενό του παρατίθεται στὸ παράρτημα τοῦ βιβλίου αὐτοῦ).

Στὸ χάρτη τῶν Ἠνωμένων Ἐθνῶν δὲν ἀπαριθμοῦνται ἕνα πρὸς ἕνα τὰ ἀτομικὰ δικαιώματα καὶ οἱ ἐλευθερίες. Αὐτὸ ἐγινε ὕστερ' ἀπὸ τρία χρόνια ἀπὸ τὴν «Οἰκουμενικὴ διακήρυξη τῶν Ἠνωμένων Ἐθνῶν», ποὺ ψήφισε ἡ Γενικὴ Συνέλευση τοῦ ΟΗΕ τὸν Δεκέμβριο τοῦ 1948. Ἡ Ἑλλάδα εἶναι ἀπὸ τὰ πρῶτα κράτη ποὺ ὑπόγραψαν τὴν οἰκουμενικὴ διακήρυξη, ποὺ ὄχι μόνο ἐπαναλαμβάνει τὶς γνωστὲς ἀτομικὲς ἐλευθερίες, ἀλλὰ ἀναγνωρίζει ἐπίσης καὶ ἄλλα δικαιώματα, ὅπως εἶναι ἡ προστασία τῆς μητέρας καὶ τοῦ παιδιοῦ, ἡ ἐξασφάλιση ἀνεκτοῦ βιοτικοῦ ἐπιπέδου, ἡ ἐργασία, ἡ συμμετοχὴ στὴν ἀπόλαυση καὶ τὴν καλλιέργεια τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῆς τέχνης καὶ ἄλλα.

Οἱ λεγόμενες «κλασικὲς», δηλαδή οἱ παλαιὲς ἀτομικὲς ἐλευθερίες, περιλαμβάνονται καὶ στὴ «Σύμβαση τῆς Ρώμης», ποὺ ὑπογράφηκε ἀπὸ διάφορα εὐρωπαϊκὰ κράτη τὸ 1950 καὶ ἐπικυρώθηκε ἀργότερα ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα μὲ τὸ νόμο 2329/1953. Ἡ σύμβαση αὐτή, ἐκτὸς ἀπὸ τὶς οὐσιαστικὲς διατάξεις γιὰ τὴν κατοχύρωση τῶν ἐλευθεριῶν, προχωρεῖ στὴ σύσταση τοῦ **Εὐρωπαϊκοῦ δικαστηρίου ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων**, ποὺ ἐδρεύει τώρα στὸ **Στρασβούργο**. Σ' αὐτὸ μποροῦν νὰ καταφεύγουν κράτη, ὀργανώσεις ἢ ἰδιῶτες, ὅταν παραβιάζονται ἕνα ἢ περισσότερα ἀπὸ τὰ δικαιώματα ποὺ κατοχυρώνει ἡ σύμβαση.

3. Οί ατομικές ελευθερίες στην Ελλάδα

Τò Σύνταγμα καθιερώνει: α) τὴν ατομική ισότητα με τὰ ἄρθρα 4 παρ. 1 καὶ 2 καὶ 5. (οἱ Ἕλληνες εἶναι ἴσοι ἀπέναντι τῶν νόμων, ἀλλὰ καὶ ἀπέναντι τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας), β) τὴ φορολογική ισότητα με τὸ ἄρθρο 4 παρ. 5 (ὅλοι συνεισφέρουν στὰ δημόσια βάρη ἀνάλογα με τὶς δυνάμεις τους), γ) τὴ δικαστική ισότητα με τὸ ἄρθρο 8 (οὐδεὶς στερεῖται ἄκων τοῦ ὑπὸ τοῦ νόμου ὀριζομένου δι' αὐτὸν δικαστοῦ) καὶ δ) τὶς ατομικὲς ἐλευθερίες, πού διαιροῦνται στὴ σωματική ἐλευθερία, τὴν ἐλευθερία τῆς συνειδήσεως καὶ τὴν ἐλευθερία νὰ ἐκδηλώνη κανεὶς τὶς σκέψεις του.

Ὅα ἐξετάσωμε πιὸ κάτω μία πρὸς μία τὶς ἐλευθερίες αὐτές.

§ 18. ΣΩΜΑΤΙΚΗ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ

Σ' αὐτὴ ὑπάγονται εἰδικότερα:

1. Ἡ προσωπική ἀσφάλεια

Τò Σύνταγμα ὀρίζει στὸ ἄρθρο 5 παρ. 3 ὅτι «ἡ προσωπική ἐλευθερία εἶναι ἀπαραβίαστος. Οὐδεὶς καταδιώκεται, συλλαμβάνεται, φυλακίζεται ἢ ἄλλως πως περιορίζεται εἰ μὴ ὀπότεν καὶ ὅπως ὁ νόμος ὀρίζει».

Καθιερώνεται δηλαδὴ ἡ γενικὴ ἀρχὴ ὅτι κανένα ὄργανο τοῦ κράτους (ἀστυνομία, ἀνακριτὴς κλπ.) δὲν ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ περιορίσῃ τὴ σωματικὴ ἐλευθερία τοῦ ἀτόμου, ἂν δὲν ὑπάρχη εἰδικὸς νόμος πού νὰ τὸ ἐπιτρέπη καὶ μάλιστα με ὀρισμένες ἐγγυήσεις, ὥστε νὰ προλαμβάνεται ἡ αὐθαιρεσία.

Νόμοι πού περιορίζουν τὴν σωματικὴ ἐλευθερία εἶναι λ.χ. οἱ στρατολογικοί, οἱ ὑγειονομικοί, πού σκοπὸ ἔχουν τὴν πρόληψη μιᾶς ἐπιδημίας (καραντίνα), οἱ νόμοι γιὰ τὴν τροχαία κίνηση, γιὰ τὴν μετανάστευση καὶ ἄλλοι.

Οἱ περιορισμοὶ ὅμως αὐτοὶ εἶναι γενικοὶ καὶ δὲν στρέφονται ἐναντίον ὀρισμένων προσώπων.

Μπορεῖ ὅμως ὁ περιορισμὸς νὰ στρέφεται καὶ ἐναντίον ὀρισμένου προσώπου, ὅταν αὐτὸ καταδιώκεται γιὰ ἀξιοποίητη πράξη. Ἄλλὰ ἀκόμη καὶ ὡς πρὸς τὴν ποινικὴ δίωξη τὸ Σύνταγμα δὲν ἀφήνει τοὺς νό-

μους να ρυθμίζουν αυθαίρετα τὸν ἀναγκαῖο περιορισμὸ τῶν ἀτόμων, ἀλλὰ ὀρίζει τὸ ἴδιο μὲ τὸ ἄρθρο 6 τὰ ἐξῆς:

α) Κατ' ἀρχὴν ἓνα πρόσωπο ἐπιτρέπεται νὰ συλληφθῆ μόνο κατὰ δύο τρόπους: ἐπ' αὐτοφώρῳ, δηλαδή τῇ στιγμῇ ποὺ διαπράττει τὸ ἔγκλημα, ἢ κατόπιν «ἠτιολογημένου δικαστικοῦ ἐντάλματος συλλήψεως», ποὺ κοινοποιεῖται στὸ διωκόμενο τῇ στιγμῇ ποὺ τὸν συλλαμβάνουν.

β) Μετὰ τῇ σύλληψή του, ἐπ' αὐτοφώρῳ ἢ μὲ ἔνταλμα, ὁ πολίτης πρέπει νὰ προσαχθῆ ἡμέσως — τὸ πολὺ μέσα σὲ 24 ὥρες — στὸν ἀνακριτῆ.

γ) Ὁ ἀνακριτῆς ὀφείλει, τὸ ἀργότερο μέσα σὲ τρεῖς ἡμέρες, νὰ ἐκδώσῃ «ἔνταλμα προφυλακίσεως» γιὰ τὸν συλληφθέντα ἢ νὰ τὸν ἀπολύσῃ, ἂν δὲν προκύψουν στοιχεῖα ἐναντίον του. Ἡ προφυλάκιση πάντως δὲν μπορεῖ νὰ διαρκέσῃ περισσότερο ἀπ' ὅσο ὀρίζει ὁ νόμος. Οἱ προφυλακισμένοι γιὰ κοινὰ ἔγκλήματα μποροῦν, ὑπὸ ὄρους, νὰ ζητήσουν ν' ἀπολυθοῦν προσωρινά, ὡσὸτου ἐκδικασθῆ ἢ ὑπόθεσή τους, καὶ ἀφοῦ καταβάλουν σχετικὴ χρηματικὴ ἐγγύηση.

δ) Ἄν ἡ προθεσμία παρέλθῃ ἀπρακτῆ, ἂν δηλαδή ὁ ἀνακριτῆς δὲν ἀπολύσῃ τὸν πολίτη ποὺ ἔχει συλληφθῆ ἢ δὲν ἐκδώσῃ ἔνταλμα προφυλακίσεως μέσα σὲ τρεῖς ἡμέρες, τότε ὀφείλει κάθε δεσμοφύλακας, διευθυντῆς φυλακῶν ἢ ὁποιοσδήποτε ἄλλος στρατιωτικὸς ἢ πολιτικὸς ὑπάλληλος, ποὺ ἔχει τὴ φύλαξη τοῦ κρατουμένου, νὰ τὸν ἀπολύσῃ «παραχρῆμα» (ἄρθρο 6 παρ. 3).

Τὸ Σύνταγμα προβλέπει ὅτι οἱ παραβάτες τῶν διατάξεων αὐτῶν τιμωροῦνται «ἐπὶ παρανόμῳ κατακράτησιν» καὶ ὅτι ὑποχρεοῦνται ἐπὶ πλεόν «εἰς τὴν ἀνόρθωσιν πάσης ζημίας προσγενομένης εἰς τὸν παθόντα καὶ τὴν ἱκανοποίησιν αὐτοῦ διὰ χρηματικοῦ ποσοῦ, ὡς ὁ νόμος ὀρίζει» (ἄρθρο 6 Παρ. 3). Αὐτὸ σημαίνει ὅτι ὁ πολίτης ποὺ ὑπέστη ἄδικα τέτοια μεταχείριση καὶ ζημιώθηκε ἀπὸ τὴν παράνομη κατακράτησή του ἔχει δικαίωμα νὰ ζητήσῃ ἀποζημίωση.

Παραβάτες μποροῦν νὰ εἶναι: ὁ ἀστυνομικὸς ποὺ συνέλαβε τὸν πολίτη, ὁ ἀνακριτῆς ποὺ δὲν τὸν ἐξέτασε ἢ ὁ δεσμοφύλακας ποὺ δὲν τὸν ἀπόλυσε. Δὲν εἶναι ἀνάγκη ἢ κατακράτηση τοῦ πολίτη νὰ ἔγινε μὲ δολία προαίρεση. Εἶναι ἀρκετὸ τὸ γεγονός ὅτι γνώριζαν οἱ ὑπάλληλοι αὐτοὶ πὼς ἢ κατακράτηση ἦταν παράνομη. Ἐκτὸς ὅμως ἀπὸ τὴν εὐθύνη τῶν κρατικῶν ὑπαλλήλων ἀπέναντι τοῦ ἀτόμου ποὺ κρατή-

θηκε παράνομα, έχει και τὸ κράτος εὐθύνη ἀπέναντί του. Τὸ Σύνταγμα ὀρίζει ὅτι εἰδικὸς νόμος θὰ ρυθμίσει τὴν ὑποχρέωση τοῦ κράτους νὰ ἀποζημιώσει ὅσους προφυλακίστηκαν ἢ καταδικάσθηκαν ἢ στερήθηκαν μὲ ἄλλο τρόπο τὴν προσωπικὴ τους ἐλευθερία παράνομα (ἄρθρο 7 παρ. 4).

2. Ἡ ἀσφάλεια τοῦ ἀτόμου ἀπὸ αὐθαίρετη ποινικὴ καταδίωξη

Τὸ Σύνταγμά μας, ὅπως καὶ ὅλα τὰ ἄλλα Συντάγματα, καθιερώνει τὴν ἀρχὴ ὅτι, γιὰ νὰ θεωρηθῆ μία πράξη ἀδίκημα, πρέπει νὰ ὑπάρχη νόμος, πού νὰ τὴν χαρακτηρίζη ὡς ἀδίκημα καὶ νὰ ὀρίξη ταυτόχρονα καὶ τὴν ποινὴ τῆς (ἄρθρο 7 παρ. 1). Ὁ νόμος αὐτὸς πρέπει νὰ ὑπάρχη πρὶν τελεσθῆ ἡ πράξη (*nulla poena sine lege*). Τὸ ἄρθρο 7 μάλιστα προχωρεῖ καὶ σὲ ἐπεξήγηση τῆς ἀρχῆς αὐτῆς, μὲ τὴ φράση: «βαρύτερα ποινὴ οὐδέποτε ἐπιβάλλεται κατὰ τὴν τέλεσιν τῆς πράξεως», γιὰ νὰ προλάβη ἐνδεχόμενη ἄλλης μορφῆς παράβαση τῆς βασικῆς αὐτῆς ἀρχῆς.

Τὰ δικαστήρια πού ἐπιβάλλουν τὶς ποινὲς εἶναι τὰ τακτικὰ δικαστήρια, πού ἐδρεύουν σὲ μιὰν ὀρισμένη πόλη καὶ λειτουργοῦν, ἔστω καὶ ὅταν δὲν ὑπάρχουν κατὰ καιροὺς ὑποθέσεις γιὰ νὰ δικάσουν. Τὸ Σύνταγμα ἀπαγορεύει ἀπόλυτα νὰ συσταθῆ ἕκτακτο δικαστήριο μὲ εἰδικὴ ἀποστολὴ νὰ δικάσῃ ὀρισμένην πράξη μετὰ τὴν τέλεσή της.

Κατὰ τὸ ἄρθρο 7 παρ. 2 καὶ 3 τοῦ Συντάγματος, ἀπαγορεύονται καὶ τιμωροῦνται τὰ βασανιστήρια, δηλαδὴ οἱ σωματικὲς κακώσεις, βλάβη τῆς ὑγείας ἢ κάθε ἄλλη προσβολὴ τῆς ἀνθρώπινης ἀξιοπρέπειας καθὼς καὶ ἡ γενικὴ δήμευση τῆς περιουσίας, καὶ ἀποκλείεται ἐπίσης γιὰ τὰ πολιτικὰ ἐγκλήματα ἢ θανατικὴ ποινὴ, (ἐφ' ὅσον τὸ ἄρθρο αὐτὸ τοῦ Συντάγματος δὲν ἔχει ἀνασταλῆ μὲ τὸν στρατιωτικὸ νόμο).

3. Τὸ ἄσυλο τῆς κατοικίας

Οἱ Ἕλληνες λένε: «Τὸ σπιτί μου εἶναι τὸ φρούριό μου!». Κανένας δὲ μπορεῖ, χωρὶς τὴν ἄδεια τοῦ ἐνοίκου, νὰ παραβιάσῃ τὴν πόρτα τοῦ σπιτιοῦ του, εἴτε ἰδιώτης εἶναι, εἴτε ἐκπρόσωπος τοῦ κράτους. Τὸ ἄρθρο 9 τοῦ Συντάγματος ὀρίζει ὅτι τὸ ἄσυλον τῆς κατοικίας εἶναι ἀπαραβίαστο καὶ ὅτι ἡ κρατικὴ ἀρχὴ ἔχει δικαίωμα νὰ ἐνεργήσῃ «κατ' οἶκον ἔρευνα» μόνο ὅταν τὸ ἐπιτρέπη ὁ νόμος. Οἱ παραβάτες

33) Ποια δικαιώματα προστατεύει η εγγύηση 51, 53, 54, 55

των διατάξεων αυτών τιμωρούνται για κατάχρηση εξουσίας. Η ποινική δικονομία επιτρέπει την έρευνα, όταν με αυτή πρόκειται να εξακριβωθεί ένα αδίκημα ή ν' ανακαλυφθούν οι ένοχοι. Η έρευνα γίνεται πάντοτε την ημέρα και μόνο με ειδική άδεια του ανακριτή. Τη νύχτα δέν επιτρέπεται να παραβιασθή τὸ ἄσυλο τῆς κατοικίας παρὰ μόνο σὲ περίπτωση πυρκαγιᾶς ἢ πλημμύρας ἢ ὅταν φωνῆς ἀπὸ μέσα στὸ σπίτι καλοῦν σὲ βοήθεια.

μεταφέρει τα δικαιώματα στις γραμμές άρχες

§ 19. ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΤΗΣ ΣΚΕΨΗΣ

Τὸ κεφάλαιο αὐτὸ τῶν ἀτομικῶν ἐλευθεριῶν προστατεύει εἰδικώτερα τὰ ἐξῆς δικαιώματα :

54) Ἔτσι τὸ αὐτορρητο εἶν ἐπιστολῶν

1. Τὸ «ἀπόρρητο τῶν ἐπιστολῶν»

Τὸ ἄρθρο 13 τοῦ Συντάγματος ὀρίζει ὅτι τὸ ἀπόρρητο τῆς ἀλληλογραφίας καὶ κάθε ἄλλης μορφῆς ἐλεύθερης ἐπικοινωνίας εἶναι ἀπαρβίαστο. Αὐτὸ σημαίνει ὅτι ὅλοι οἱ ἄνθρωποι εἶναι ἐλεύθεροι νὰ ἐκφράζουν τὶς σκέψεις τους μὲ ἐπιστολές, τηλεγραφήματα, τηλεφωνήματα ἢ ἄλλα μέσα τηλεπικοινωνίας, χωρὶς νὰ μπορῆ ὀποιαδήποτε κρατικὴ ἀρχὴ νὰ πληροφορηθῆ τὸ περιεχόμενο τῆς ἐπιστολῆς κλπ. Ἡ λογοκρισία στὰ γράμματα ἐπιτρέπεται μόνο, ὅταν κηρυχθῆ ὁ στρατιωτικὸς νόμος. Οἱ ταχυδρομικοὶ ὑπάλληλοι ὄχι μόνο δέν δικαιοῦνται ν' ἀνοίγουν τὰ γράμματα, ἀλλὰ οὔτε ἐπιτρέπεται ν' ἀνακοινώσουν σὲ ὀποιονδήποτε, ἄτομο ἢ κρατικὴ ἀρχή, ὅ,τι τυχὸν γνωρίζουν ἀπὸ τὴν ὑπηρεσία τους σχετικὰ μὲ τὴν ἀλληλογραφία τῶν πολιτῶν. Ἐξ ἄλλου, καμιά ἀρχή, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν δικαστικὴ, δέν ἔχει τὸ δικαίωμα ν' ἀνοίξη σφραγισμένη ἐπιστολή. Ἐπίσης καὶ οἱ ὑπάλληλοι τοῦ Ὀργανισμοῦ Τηλεπικοινωνιῶν (ΟΤΕ), πού πληροφοροῦνται κατὰ τὴν ὑπηρεσία τους τὸ περιεχόμενο τῶν τηλεγραφημάτων καὶ τῶν τηλεφωνημάτων, εἶναι ὑποχρεωμένοι νὰ τηρήσουν ἀπόλυτη ἐχεμύθεια καὶ νὰ μὴν ἀποκαλύψουν ὅσα πληροφοροῦνται σὲ κανέναν ἀπολύτως, οὔτε σὲ ἰδιώτη, οὔτε σὲ κρατικὴ ἀρχή. Εἰδικότερα γιὰ τὰ δικαστήρια τὸ ἄρθρο 13 τοῦ Συντάγματος προβλέπει ὅτι μὲ νόμο μπορεῖ νὰ ἐπιτραπῆ στὰ δικαστήρια νὰ μὴ δεσμεῦνται ἀπὸ τὸ ἀπόρρητο γιὰ λόγους ἐθνικῆς ἀσφαλείας ἢ γιὰ

νά εξακριβώσουν ιδιαίτέρως σοβαρά έγκλήματα. 'Η τελευταία αυτή διάταξις δέν υπήρχε στα προηγούμενα Συντάγματα και άποτελεί κάποιον, άναγκαϊόν ίσως υπό τις σημερινές συνθήκες, περιορισμόν του άτόμου νά επικοινωνή ελεύθερα.

§ 20. ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΤΗΣ ΘΡΗΣΚΕΙΑΣ

'Η ελευθερία τής θρησκείας άποτελεί μίαν από τις σπουδαιότερες έγγυήσεις, ότι το κράτος δέν θα έπεμβαίη στην ιδιωτική ζωή και την συνείδηση τών ανθρώπων. 'Η ελευθερία τής θρησκείας καθιερώθηκε για πρώτη φορά με την περίφημη «Διακήρυξη τών δικαιωμάτων του ανθρώπου και του πολίτη», που έκφράζει τις άρχές τής γαλλικής επανάστασεως του 1789. Στο Σύνταγμα μας του 1975 οι διάταξεις για την ελευθερία τής θρησκείας περιλαμβάνονται στο κεφάλαιο περί άτομικων ελευθεριών, και ειδικότερα στο άρθρο 13.

Στή χώρα μας το ζήτημα τής θρησκευτικής ελευθερίας δέν έχει τόση μεγάλη σημασία όσο σε άλλα κράτη, γιατί στην 'Ελλάδα υπάρχει μεγάλη θρησκευτική όμοιογένεια, που αύξήθηκε ακόμη περισσότερο μετά το 1922, όταν ήλθαν οι πρόσφυγες από τη Μικρά 'Ασία και άπεχώρησαν οι περισσότεροι μουσουλμάνοι από την 'Ελλάδα ύστερ' από τη Συνθήκη τής Λωζάνης του 1923. Οι ελάχιστοι άλλόθρησκοι είναι οι λίγοι 'Εβραϊοι που άπέμειναν μετά την όμαδική έξόντωσή τους από τους χιτλερικούς στον β' παγκόσμιο πόλεμο και οι μουσουλμάνοι στη Θράκη και στη Δωδεκάνησο, ένω σε διαφορετική κατηγορία υπάγονται οι "Ελληνες καθολικοί.

'Αντίθετα, σε πολλά άλλα κράτη σημαντικές μερίδες του πληθυσμού άποτελοϋνται από άλλοθρήσκους, ένω συχνά ό χριστιανικός πληθυσμός μιās χώρας είναι διαιρεμένος σε καθολικούς και διαμαρτυρομένους.

'Η θρησκευτική ελευθερία στα φιλελεύθερα κράτη περιλαμβάνει : α) την άρχη ότι κάθε άνθρωπος μπορεί νά πρεσβεύη όποιοδήποτε θρήσκευμα θέλει και β) την άρχη ότι ή λατρεία κάθε γνωστής θρησκείας (δηλαδή οι έξωτερικές πράξεις, όπως οι λειτουργίες, λιτανείες, τελετές, άνέγερση ναών κλπ.) είναι ελεύθερη, άρκει νά μήν προσβάλλη την δημοσία τάξη και τά χρηστά ήθη.

Μία μόνο άπαγόρευση θεσπίζει το Σύνταγμα σχετικά με τη θρη-

σκέια, ὅτι δὲν ἐπιτρέπει τὸν προσηλυτισμὸ (ἄρθρο 4, παρ. 5 τοῦ Συντάγματος). Ἡ ἀπαγόρευση αὐτὴ δὲν εἶναι ἄρνηση τῆς θρησκευτικῆς ἐλευθερίας, ἀντίθετα τὴν ἐπικυρώνει. Ὁ προσηλυτισμὸς εἶναι μιὰ πράξη ἐντελῶς διαφορετικὴ ἀπὸ τὴν ἐλεύθερη προσχώρηση σὲ μιὰν ἄλλη θρησκεία, γιατί μὲ αὐτὸν γίνεται προσπάθεια, μὲ διάφορες πιέσεις, βία, δόλο, πλάνη, ὑποσχέσεις ἢ παροχές, νὰ πεισθῆ ὁ ἄλλος ν' ἀλλάξῃ τὴ θρησκεία του καὶ ν' ἀσπαστῆ τὴ θρησκεία αὐτοῦ ποὺ θέλει νὰ τὸν προσηλυτίσῃ.

2. Τὴν ἐλευθερία τῆς παιδείας

Ἡ παιδεία περιλαμβάνεται στὸ Σύνταγμα μαζί μὲ τὶς ἀτομικὲς ἐλευθερίες, γιατί ὁ καθένας ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ μεταδώσῃ τὶς γνώσεις του μὲ τὴ διδασκαλία. Ἡ ἐκπαίδευση ὅμως εἶναι ταυτόχρονα καὶ μιὰ ὑποχρέωση τοῦ κράτους, ποὺ ὀφείλει νὰ τὴν παρέχῃ δωρεὰν σὲ ὅλα τὰ Ἑλληνόπουλα.

α) Ἡ παιδεία σὰν ἀτομικὴ ἐλευθερία, δηλαδή ἡ ἐλευθερία τοῦ ἀτόμου νὰ διδάσκῃ «κατ' οἶκον» ἢ σὲ ἰδιωτικὰ σχολεῖα, ἔχει μεγάλη σημασία γιὰ τὴν ἐλεύθερη ἐκδήλωση τῆς σκέψης καὶ τὴ διάδοση τῶν ιδεῶν.

Ἡ ἐλευθερία τῆς διδασκαλίας ἐν τούτοις δὲν ἀποκλείει τὸ δικαίωμα τῆς πολιτείας νὰ ζητᾷ εἰδικὴ διαδικασία, π.χ. ἄδεια κρατικὴ, γιὰ νὰ ἰδρυθῆ ἰδιωτικὸ ἐκπαιδευτήριον, καὶ ν' ἀπαιτῆ ὀρισμένα προσόντα (μόρφωση κλπ.) ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ θὰ διδάξουν ἢ καὶ τέλος νὰ ζητᾷ ἀπὸ τὰ ἰδιωτικὰ σχολεῖα νὰ συμμορφωθοῦν μὲ τὸ πρόγραμμα τῶν δημοσίων σχολείων, ἂν ἐπιθυμοῦν νὰ ἀναγνωρισθοῦν τὰ πτυχία τους σὰν ἰσότιμα μὲ τὰ πτυχία τοῦ Δημοσίου (ἄρθρο 16, παρ. 8 τοῦ Συντάγματος).

β) Ἡ παιδεία σὰν ὑποχρέωση τοῦ κράτους στηρίζεται στὴν ἀρχή, ὅτι ἡ σημερινὴ δημοκρατία, ποὺ βασιζέται στὴ θέληση ὅλου τοῦ λαοῦ, πρέπει νὰ ἀποτελεῖται ἀπὸ πολίτες μὲ τόσες γνώσεις, ὥστε νὰ ἔχουν συναίσθηση γιὰ τὴ συμμετοχὴ τους στὴν κοινωνία καὶ τὶς εὐθύνες τους ἀπέναντι στὸ κράτος. Αὐτὸς εἶναι ὁ λόγος, γιὰ τὸν ὁποῖο καμιὰ δημοκρατία δὲν ἐπιτρέπεται πιά νὰ ἔχῃ πολίτες ἀναλφαβήτους, εἴτε ἄνδρες εἶναι, εἴτε γυναῖκες. Τὸ κράτος ὄχι μόνο παρέχει τὴν παιδεία σὲ ὅλους, ἀλλὰ ὑποχρεώνει καὶ τὰ παιδιά νὰ φοιτήσουν στὰ σχολεῖα ἐπὶ ἑννέα τώρα χρόνια τουλάχιστον, δη-

λαδή τιμωρεί τους γονείς που δέν στέλνουν τὰ παιδιά τους στο σχολείο. Στη μεταβατική διάταξη τοῦ ἄρθρου 16 τοῦ Συντάγματος ἀναφέρεται ὅτι ἡ ὑποχρέωση τοῦ κράτους νὰ παρέχη δωρεάν υποχρεωτική ἐκπαίδευση ἐπὶ ἑννέα χρόνια σὲ ὅλα τὰ Ἑλληνόπουλα θὰ ὀλοκληρωθῆ μέσα σὲ μιὰ πενταετία ἀπὸ τότε πού ἀρχίζει νὰ ἰσχύη τὸ Σύνταγμα, δηλαδή ὡς τὸ 1980. Παράλληλα ὁμως ἔχει τὸ κράτος τὸ χρέος νὰ βοηθῆ οικονομικά τὸν ἄπορο μαθητῆ, ἐπειδὴ κατὰ μέγα μέρος ἡ ἀδυναμία τῶν γονέων νὰ στείλουν τὰ παιδιά τους στο σχολείο προέρχεται ἀπὸ τὴ φτώχεια καὶ ὄχι ἀπὸ ἀπροθυμία ἢ κακὴ θέληση (ἄρθρο 16, παρ. 4 τοῦ Συντάγματος).

3. Τὴν ἐλευθερία τῆς τέχνης καὶ τῆς ἐπιστήμης

Τὸ ἄρθρο 16, παρ. 1 τοῦ Συντάγματος ὀρίζει ὅτι «ἡ τέχνη καὶ ἡ ἐπιστήμη, ἡ ἔρευνα καὶ ἡ διδασκαλία τους εἶναι ἐλεύθεροι, ἡ δὲ ἀνάπτυξις αὐτῶν ἀποτελεῖ ὑποχρέωσιν τοῦ κράτους». Μὲ τὴ διάταξη αὐτὴ καθορίζεται ἡ ἀρχὴ ὅτι ἡ πολιτεία ἔχει ὑποχρέωση νὰ συντηρῆ ὅσα ἱστορικά ἔργα τέχνης βρίσκονται στο ἔδαφος τῆς, ἰδρύοντας καὶ συντηρώντας μουσεῖα γιὰ τὸν σκοπὸ αὐτόν. Τὸ κράτος ἐπίσης ἔχει ὑποχρέωση νὰ συντηρῆ ἢ νὰ ἐπιχορηγῆ ἀνώτερα καλλιτεχνικά σχολεῖα, νὰ ὑποστηρίξη τὴ θεατρικὴ τέχνη μὲ τὴν ἰδρυση κρατικοῦ θεάτρου ἢ μὲ ἐπιχορηγήσεις θιάσων, πού διδάσκουν ἔργα τέχνης κλπ. Τὸ κράτος ἀφήνει τοὺς καλλιτέχνες ἐλεύθερους στὴν ἐξάσκηση τῆς τέχνης τους, μπορεῖ ὁμως νὰ θέσῃ ὀρια στὴν ἐλευθερία αὐτῆ, ὅταν προσβάλλη τὰ δημόσια ἤθη.

Ἡ φροντίδα τοῦ κράτους γιὰ τὴν ἐπιστήμη πραγματοποιεῖται μὲ τὴν ἰδρυση πανεπιστημίων ἢ ἄλλων ἀνωτέρων σχολῶν. Ἐπειδὴ ἡ ἄσκηση τῆς ἐπιστήμης εἶναι ταυτόχρονα καὶ ἐπάγγελμα, τὸ κράτος μπορεῖ νὰ ζητήσῃ ὀρισμένα προσόντα ἀπὸ ἐκείνους πού θὰ τὸ ἀσκήσουν, ὅπως λ.γ. τὸ δίπλωμα τοῦ Πανεπιστημίου, τὴν πρακτικὴν ἐξάσκηση κλπ. Ἄσχετα μ' αὐτὸ ὁμως εἰδικὲς διατάξεις τῶν παρ. 4 καὶ 5 τοῦ ἄρθρου 16 τοῦ Συντάγματος ὀρίζουν πῶς παρέχεται ἡ ἀνώτατη ἐκπαίδευση ἀπὸ ἰδρύματα αὐτοδιοικούμενα, δηλαδή τὰ πανεπιστήμια, ὅτι τὸ ἀνώτερο καὶ κατώτερο διοικητικὸ προσωπικὸ εἶναι δημόσιοι λειτουργοί, ὅτι τὸ κράτος ἀσκεῖ μόνον ἐποπτεία στὰ ἀνώτατα ἐκπαιδευτικὰ ἰδρύματα.

4. Το δικαίωμα του πολίτη να αναφέρεται στις κρατικές αρχές

Το άρθρο 10 του Συντάγματος ορίζει ότι «έκαστος ή πολλοί όμοιοι» έχουν το δικαίωμα να απευθύνονται με έγγραφο προς τις αρχές οι οποίες είναι υποχρεωμένες ν' απαντήσουν με τον ίδιο τρόπο. Το δικαίωμα αυτό που δεν περιλαμβάνει μόνο τις αιτήσεις προς τις αρχές, αλλά και τα παράπονα ή τις διαμαρτυρίες το έχουν όχι μόνο οι Έλληνες, αλλά και όσοι ξένοι είναι εγκαταστημένοι στην Ελλάδα. Οί δημόσιοι υπάλληλοι οφείλουν ν' απαντήσουν με έγγραφο και να ενεργήσουν ανάλογα. Σήμερα ο πολίτης έχει και άλλα μέσα, για να άμυνθῆ έναντίον τῆς ένδεχομένης αὐθαιρεσίας τῶν δημοσίων ὀργάνων, ὅπως εἶναι ἡ προσφυγή στό Συμβούλιο τῆς Ἐπικρατείας, οί ἐπερωτήσεις στή βουλή και οί διαμαρτυρίες ἀπό τις στήλες τῶν ἐφημερίδων.

35) *Μέχρι ποίου βαθμοῦ εἶναι ἐπιτρεπτό αὐτό;*

§ 21. Η ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΤΟΥ ΤΥΠΟΥ

Ἡ ἐλευθερία τῆς σκέψης πού θεωρεῖται ὁ ἀκρογωνιαίος λίθος ἐνός ἐλευθεροῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος ἔχει οὐσιαστικά τήν ἔκφρασή της στήν ἐλευθερία τοῦ τύπου.

Αὕτη ἀποτελεῖ τή συνισταμένη τῶν ἀτομικῶν ἐλευθεριῶν, ἐπειδή ἡ ὑπαρξή της και μόνη ἐπιτρέπει τήν κριτική και τήν καταδίκη κάθε παραβίασεως ὄλων τῶν ἄλλων ἐλευθεριῶν.

Ἄν παραβιαστοῦν οί ἄλλες ἐλευθερίες, μπορεῖ σέ πολλές περιπτώσεις ἡ παραβίασή τους νά συγκαλυφθῆ, νά κρυφθῆ ἢ ἔστω νά φανερωθῆ με μεγάλη καθυστέρηση.

Ἄν ὅμως καταργηθῆ ἡ ἐλευθεροτυπία, ὄχι μόνο θά γίνη αὐτό ἀμέσως γνωστό, ἀλλά ἐπί πλέον μποροῦν τώρα ἀνενόχλητα νά παραβιαστοῦν ἀπό τούς τυράννους ὅλες οί ἄλλες προσωπικές ἐλευθερίες. Κανείς δέν μπορεῖ νά διαμαρτυρηθῆ, γιατί ἡ φωνή τῆς ἐλευθερίας ἀντηχεῖ σχεδόν πάντοτε μέσα ἀπό τούς τρόπους και τὰ μέσα πού ἐκφράζει ἡ ἐλευθερία τοῦ τύπου.

Ἀποτελεῖ ὅμως ἕνα εἶδος παραδοξολογίας τὸ ὅτι αὐτὸ πού ὀνομάζομε, ἀπὸ συνήθεια πλέον «ἐλευθερία τοῦ τύπου», ἔχει πάψει σήμερα νά ἀφορᾷ τὸν τύπο και ἐπεκτείνεται και στὰ νέα μαζικά μέσα και τρόπους, με τούς ὁποίους ἐκφράζονται στήν ἐποχή μας οί σκέψεις.

Παλαιότερα, ὅταν λέγαμε τύπος, ἐννοοῦσαμε βέβαια τις ἐφημερί-

δες, τὰ περιοδικά, τὶς ἐπιθεωρήσεις, ἀκόμη καὶ τὰ βιβλία. Ἡ τεχνολογική πρόοδος πρόσθεσε τώρα καὶ νέα μέσα ποὺ μποροῦν νὰ ἐνταχθοῦν στὴ γενική ὀνομασία «τύπος» καὶ ἰδίως σ' αὐτὸ ποὺ θὰ πρέπει τώρα, γιὰ νὰ κυριολεκτήσωμε, νὰ τὸ ποῦμε καλύτερα «ἐντυπος τύπος».

Τύπος εἶναι κατ' ἀρχὴν ὅλα τὰ τεχνικά, χημικά ἢ μηχανικά μέσα, μὲ τὰ ὁποῖα ἐπιτυγχάνεται ἡ πολλαπλὴ ἀναπαραγωγή ἑνὸς κειμένου ἢ μιᾶς εἰκόνας.

Πέραν αὐτοῦ ὅμως θὰ πρέπει νὰ ἐνταχθοῦν τώρα στὴν ἔννοια τύπος καὶ τὰ «**ἠλεκτρονικά** μέσα ἐνημερώσεως» δηλαδή τὸ ραδιόφωνο καὶ ἡ τηλεόραση.

Ἡ τρομακτικὴ διάδοση τῶν δύο αὐτῶν «μαγικῶν κουτιῶν» σὲ ὁλόκληρο τὸν κόσμο τοὺς ἔχει προσφέρει μιὰ σχεδὸν ὑπερφυσικὴ δύναμη. Τὴν ἐφημερίδα, τὸ περιοδικό, τὸ βιβλίο, ἂν θέλῃς τὰ ἀγοράζεις καὶ τὰ βάζεις μέσα στὸ σπίτι σου. Ἡ τηλεόραση καὶ τὸ ραδιόφωνο βρίσκονται ἀπὸ τὸ πρωὶ ὡς τὸ βράδυ σὲ ὅλα σχεδὸν τὰ σπιτία. Τὰ βλέπουν καὶ τ' ἀκοῦν ὅλα τὰ μέλη τῆς οἰκογένειας ποὺ παρακολουθοῦν τὰ διάφορα προγράμματα. Καὶ ἀντίθετα πρὸς τὰ ἐντυπα ποὺ ἐκδίδονται καὶ κυκλοφοροῦν ὀρισμένες ἡμέρες καὶ ὀρισμένες ὥρες τῆς ἡμέρας, ἡ τηλεόραση καὶ τὸ ραδιόφωνο μποροῦν νὰ ἐργάζωνται καὶ νὰ προσφέρουν τὰ μηνύματά τους στὸν θεατὴ ἢ στὸν ἀκροατὴ ὁλόκληρο τὸ εἰκοσιτετράωρο.

Ἡ καλὴ ἢ ἡ κακὴ χρῆση τους μποροῦν νὰ διαδραματίσουν ἀνυπολόγιστο ρόλο γιὰ τὴ διατήρηση ἢ τὴν κατάργηση τῆς ἐλευθερίας. Εἶναι γνωστὸ ἄλλωστε, ὅτι ὅλοι ὅσοι ἐπιδιώκουν νὰ ἀρπάξουν μὲ τὴ βία τὴν ἐξουσία καὶ νὰ διοικήσουν δικτατορικά ἓνα λαό, ἔχουν γιὰ πρῶτο στόχο τοῦ πραξικοπήματός τους τὴν κατάληψη τῶν ραδιοφωνικῶν καὶ τηλεοπτικῶν σταθμῶν.

Γι' αὐτὸ ἡ ἐλεύθερη, ἔντιμη καὶ μετρημένη χρῆση τῶν μαζικῶν μέσων ἐπικοινωνίας ἀπὸ μιὰ δημοκρατικὴ κυβέρνησις ἀποτελεῖ ἀποφασιστικὸ στοιχεῖο τῆς ἐλευθερίας τῆς σκέψης καὶ τῆς ἐλευθεροτυπίας εἰδικότερα.

Ἐπειδὴ τὰ «μαζικά μέσα ἐνημερώσεως» ἀνήκουν συνήθως στὸ κράτος ἢ, ἂν δὲν ἀνήκουν, ἐλέγχονται πλήρως ἀπὸ αὐτό, ἡ δύναμή τους γίνεται ἀκόμη μεγαλύτερη καὶ οἱ πιθανότητες νὰ χρησιμοποιηθοῦν κακῶς εἶναι πολὺ μεγάλες.

Τὸ Σύνταγμα μ' αὐτὸ τοῦ 1975 στὸ ἄρθρο 14 προστατεύει βασικὰ τὴν

36
30/10/82 το άρθρο 15 της Συνταγής να διασχυμ
υα μεροα υαλα του λενον.

ἐλευθερία τῶν ἐντύπων, ἀλλὰ γιὰ τὰ μαζικὰ μέσα ἐνημερώσεως, μιλεῖ σὲ εἰδικὴ διάταξη τὸ ἄρθρο 15 τοῦ Συντάγματος. Ἐνῶ ὅμως γιὰ τὸν τύπο ἀναφέρονται μὲ κάθε λεπτομέρεια οἱ λίγες περιπτώσεις πού τὸ κράτος μπορεῖ νὰ πάρη κατασταλτικὰ μέτρα, γιὰ τὸ ραδιόφωνο καὶ τὴν τηλεόραση ὀρίζεται ὅτι «αἱ προστατευτικὰ διὰ τὸν τύπον δια-»
«τάξεις δὲν ἐφαρμόζονται στὰ μέσα αὐτὰ τῆς δημοσιότητας. Εἰδικό-»
«τερα ἀναφέρεται στὸ ἄρθρο 15, παρ. 2: «ἡ ραδιοφωνία καὶ ἡ τηλε-»
«όρασις τελοῦν ὑπὸ τὸν ἄμεσον ἔλεγχον τοῦ Κράτους, σκοποῦν δὲ»
«εἰς τὴν ἀντικειμενικὴν καὶ ἐπ' ἴσοις ὄροις μετάδοσιν πληροφοριῶν καὶ»
«εἰδήσεων». Αὐτὴ εἶναι ἡ μόνη ἐγγύηση πού ἔχουν ὅσοι ἀντιπολι-
τεύονται τὴν Κυβέρνηση πού ἐλέγχει τὸ ΕΙΡΤ, γιὰ νὰ μποροῦν νὰ με-
ταδώσουν καὶ αὐτοὶ τὶς ἀπόψεις τους γιὰ κάθε ἐπίκαιρο θέμα ἐσωτε-
ρικῆς πολιτικῆς ἢ τὰ ἐκλογικὰ τους προγράμματα στὶς παραμονὲς
τῶν βουλευτικῶν ἢ δημοτικῶν ἐκλογῶν.

36

Ἔτσι γιὰ τὸν Τύπο, ὑπάρχει ἐκτὸς ἀπὸ τὸ Σύνταγμα καὶ εἰδικὸς νόμος περὶ τύπου πού προστατεύει τὴν ἐλευθεροτυπία καὶ ὀρίζει τὶς ἐλάχιστες καὶ αὐστηρὰ περιορισμένες περιπτώσεις πού ἐπιτρέπεται στὸ κράτος νὰ διατάξῃ κατασταλτικὰ μέτρα κατὰ τοῦ τύπου καὶ προ-
βλέπει τὸν τρόπο πού θὰ κριθοῦν, ἀπὸ εἰδικὰ δικαστήρια.

Τὸ σοβαρότερο κατασταλτικὸ μέτρο εἶναι ἡ κατάσχεση τῆς ἐφημε-
ρίδας πού γίνεται μόνο μὲ παραγγελία τοῦ εἰσαγγελέα καὶ σὲ πολὺ εἰ-
δικὲς περιπτώσεις πού ἀναφέρονται περιοριστικὰ στὸ ἄρθρο 14 παρ.
3 τοῦ Συντάγματος. Αὐτὲς εἶναι: α) ὅταν τὸ δημοσίευμα προσβάλλη
τὴ χριστιανικὴ ἢ κάθε ἄλλη γνωστὴ θρησκεία, β) ὅταν προσβάλλη
τὸ πρόσωπο τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας, γ) ὅταν τὸ δημοσίευμα
εἶναι ἄσεμνο καὶ προσβάλλη «καταφανῶς τὴν δημοσίαν αἰδῶν». Στὴν
περίπτωση αὐτὴ τὸ Σύνταγμα ἄφησε περισσότερὴ ἐλευθερία στὸν νό-
μο νὰ ρυθμίζῃ καὶ νὰ καθορίζῃ τὰ μέτρα καὶ τὴν περιστολὴ τῆς ἄσε-
μνης φιλολογίας. Ὁ νόμος πού ψηφίσθηκε πάνω στὸ θέμα αὐτὸ ἀκο-
λουθεῖ τὴ διεθνή σύμβαση τῆς Γενεύης γιὰ τὴν καταπολέμηση τῶν ἄ-
σέμων δημοσιευμάτων, πού ἔχει ὑπογράψει καὶ ἡ Ἑλλάς, δ) Μπορεῖ
ἐπίσης νὰ ἐπιτραπῇ ἡ κατάσχεση, ὅταν ἐνα ἐντυπο δημοσιεύη πληρο-
φορίες γιὰ τὴ σύνθεση τοῦ ἐξοπλισμοῦ καὶ τὴν διάταξη τῶν ἐνόπλων
δυνάμεων ἢ τὴν ὀχύρωση τῆς χώρας. Τέλος ε) μπορεῖ νὰ κατασχεθῇ
μιὰ ἐφημερίδα, ὅταν τὸ δημοσίευμα σκοπῇ εἰς τὴν βίαιαν ἀνατροπὴν
τοῦ πολιτεύματος ἢ στρέφεται κατὰ τῆς ἀκεραιότητος τῆς χώρας.

Τὰ ἀδικήματα τοῦ τύπου. Ἡ ἑλληνικὴ νομοθεσία περὶ τύπου ὑπάρχει ἤδη ἀπὸ τὸ 1837, ἔχει ὁμως μεταρρυθμισθῆ πολλὰς φορές ἀπὸ τότε. Ὁ νόμος ποὺ ἰσχύει σήμερον ὀρίζει ὅτι τιμωροῦνται ὅσοι χρησιμοποιοῦν τὸν τύπον, γὰρ νὰ διεγείρουν ἄλλους, ὥστε νὰ διαπράξουν κακουργήματα καὶ πλημμελήματα ἢ νὰ μὴν πειθαρχήσουν, γενικὰ, στοὺς νόμους ἢ ὅσοι προτρέπουν τοὺς πολίτες νὰ μὴν παρουσιασθοῦν, ὅταν κληθοῦν ὑπὸ τὰ ὄπλα, ἢ τοὺς στρατιῶτες νὰ παραβοῦν τὶς στρατιωτικὰς τοὺς ὑποχρεώσεις. Ἐπίσης τιμωροῦνται ὅσοι δημοσιεύουν ψεύτικες εἰδήσεις ποὺ μποροῦν νὰ ἐμβάλουν σὲ ἀνησυχία τοὺς πολίτες, νὰ κλονίσουν τὸ ἐθνικὸ νόμισμα (τὴ δραχμὴ), ὅσοι ἐξυβρίζουν ἢ δυσφημοῦν τὸν Πρόεδρον τῆς Δημοκρατίας, ἢ τὴ Βουλὴν καὶ ὅσοι ἐξυβρίζουν ἢ χλευάζουν τοὺς ἀρχηγούς ἢ ἀντιπροσώπους τῶν ξένων κρατῶν. Ἡ δίωξις τοῦ τύπου γίνεται πάντοτε ὕστερ' ἀπὸ ἐντολὴν τοῦ ἐισαγγελέα καὶ οἱ ποινὲς ποὺ προβλέπονται εἶναι αὐστηρότατες.

Ὁ νόμος, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ πάρα πάνω ἀδικήματα, τιμωρεῖ καὶ ὅσους δυσφημίζουν, ἐξυβρίζουν ἢ συκοφαντοῦν ὅποιονδήποτε πολίτη. Ἐπίσης καὶ τὰ ἄσεμνα δημοσιεύματα ἢ εἰκόνες μποροῦν νὰ ἐπιφέρουν, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν κατάσχεσιν ποὺ προβλέπει τὸ Σύνταγμα, καὶ ποινὲς χρηματικὰς καὶ φυλακίσεις γιὰ τοὺς ἐκδότας τῶν ἐφημερίδων.

Τὰ ἀδικήματα τοῦ τύπου ποὺ ἀφοροῦν στὸ δημόσιο βίον ἢ ὀρισμένα δημόσια πρόσωπα θεωροῦνται αὐτόφωρα καὶ δικάζονται ἀπὸ εἰδικὰ δικαστήρια. Τὰ ἀδικήματα ποὺ ἀφοροῦν στὴν ιδιωτικὴ ζωὴ δημοσίων ἢ μὴ δημοσίων προσώπων, ὅπως ἡ ἐξύβρισις ἢ ἡ συκοφαντία, δικάζονται ἀπὸ τὰ τακτικὰ δικαστήρια.

Ἐπανορθώσεις. Ὅπως προστατεύεται ὁ τύπος ἀπὸ τὶς τυχόν παρεκτροπὰς τοῦ κράτους, ἔτσι πρέπει καὶ ὁ ἰδιώτης νὰ προστατεύεται ἀντίστοιχα ἀπὸ τὶς παρεκτροπὰς τοῦ τύπου. Γι' αὐτὸν τὸ λόγο, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ποινὴν ποὺ καθορίζει ὁ νόμος, παρέχεται καὶ μιὰ ἄλλη σπουδαία προστασία στὸν πολίτη ἐκεῖνον ποὺ θίγεται ἀπὸ ἕνα δημοσίευμα, καὶ αὐτὴ εἶναι τὸ **δικαίωμα νὰ ἀπαντήσῃ**. Ἄν μιὰ ἐφημερίδα ἀναγράψῃ εἰδήσεις ποὺ θίγουν, π.χ. ἕνα δημόσιον ὑπάλληλον, εἶναι ὑποχρεωμένη νὰ δημοσιεύσῃ τὸ ταχύτερον τὴν ἀπάντησιν τοῦ ὑπαλλήλου ἢ τῆς ἀρμοδίας υπηρεσίας «εἰς τὴν αὐτὴν θέσιν καὶ μὲ τὰ αὐτὰ τυπογραφικὰ στοιχεῖα». Ἡ ὑποχρέωσις αὕτη ὑπάρχει καὶ ὅταν ἡ ἐφημερίδα θίξῃ ἕνα ἰδιώτη. Ἄν αὐτὸς ἔχη πεθάνει, ὀφείλει νὰ δημοσιεύσῃ τὴν ἀπάντησιν τῶν συγγενῶν του. Ἡ ἐφημερίδα ποὺ ἀρνεῖται νὰ δημο-

σιεύση τὰ κείμενα αὐτὰ τιμωρεῖται μὲ μεγάλη χρηματικὴ ποινή.

Ὁ κινηματογράφος, ἡ φωτογραφία, ἡ ραδιοφωνία καὶ ἄλλα ἀνάλογα μέσα πού μεταδίδουν εἰδήσεις δὲν θεωροῦνται τύπος καὶ σ' αὐτὰ ἐπιτρέπεται ἡ προληπτικὴ λογοκρισία. Ἀντίθετα στὰ δημόσια θεάματα, δηλαδή τὸ θέατρο, ἡ λογοκρισία ἐπιτρέπεται. Γιὰ τὸν κινηματογράφο, εἰδικότερα, ὑπάρχει ὑπηρεσία λογοκρισίας τῶν ταινιῶν, πού κρίνει ποιῆς ταινίες εἶναι κατάλληλες ἢ ἀκατάλληλες γιὰ ἀνηλίκους καὶ ποιῆς ταινίες πρέπει ν' ἀπαγορευθοῦν ἐντελῶς.

§ 22. ΠΟΤΕ ΑΝΑΣΤΕΛΛΟΝΤΑΙ ΟΙ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΕΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΕΣ

Ὅλες οἱ ἀτομικὲς ἐλευθερίες πού ἀπαριθμήσαμε ἰσχύουν καὶ προστατεύονται σὲ κάθε περίπτωση. Ἐγγυητὴς τους εἶναι τὰ δικαστήρια. Μπορεῖ κατὰ καιροὺς νὰ δημιουργηθοῦν ἐντελῶς ἐξαιρετικὲς περιστάσεις, πού ἡ ἀπεριόριστη χρῆση τῶν ἀτομικῶν ἐλευθεριῶν μπορεῖ νὰ βλάψῃ τὰ γενικότερα συμφέροντα τῆς πολιτείας. Γι' αὐτὸ τὸ Σύνταγμα (ἄρθρο 48) ἔχει προβλέψει σ' αὐτὲς τὶς περιπτώσεις τὴν προσωρινὴ ἀναστολὴ τῶν ἐλευθεριῶν, ὡσότου παρέλθῃ ἡ ἀνωμαλία πού προκάλεσε τὸ ἔκτακτο αὐτὸ μέτρο. Ἡ ἀναστολὴ τῶν ἐλευθεριῶν γίνεται, ὅταν κηρυχθῇ ἡ «κατάσταση πολιορκίας», ἢ ὅπως λέγεται συνήθως, μὲ τὸν στρατιωτικὸ νόμο. Μὲ τὴν κήρυξη τοῦ στρατιωτικοῦ νόμου εἶναι δυνατὸν ν' ἀνασταλοῦν ὅλες ἢ μόνο ὀρισμένες ἀπὸ τὶς διατάξεις μερικῶν βασικῶν ἄρθρων τοῦ Συντάγματος, καὶ εἰδικότερα:

(α) τοῦ ἄρθρου 5, παρ. 4, πού ἐξασφαλίζει ἐλευθερία κινήσεως τοῦ ἀτόμου. Μετὰ τὴν ἀναστολὴ τοῦ ἄρθρου αὐτοῦ μποροῦν ν' ἀπαγορευθοῦν ταξίδια Ἑλλήνων στὸ ἐξωτερικὸ ἢ εἴσοδος στὴν χώρα Ἑλλήνων πού ἔρχονται ἀπὸ τὸ ἐξωτερικὸ.

(β) τοῦ ἄρθρου 6, πού ἐξασφαλίζει τὴ σωματικὴ ἐλευθερία τοῦ ἀτόμου. Μπορεῖ δηλαδή νὰ συλληφθοῦν καὶ νὰ προφυλακισθοῦν ἄτομα χωρὶς δικαστικὸ ἔνταλμα. Οἱ προθεσμίες γιὰ τὴν προσαγωγή στὸν ἀνακριτὴ δὲν ἰσχύουν.

(γ) τῶν ἄρθρων 11 καὶ 12, πού ἐξασφαλίζουν τὴν ἐλευθερία «τοῦ συνέρχεσθαι καὶ συνεταιρίζεσθαι». Ἡ πολιτεία ἔχει σὲ περίπτωση στρατιωτικοῦ νόμου τὸ δικαίωμα νὰ ἀπαγορεύσῃ τὶς δημόσιες συναθροίσεις ἢ νὰ διαλύσῃ πολιτικούς ἢ ἄλλους συλλόγους χωρὶς δικαστικὴ ἀπόφαση.

δ) του άρθρου 19, που κατοχυρώνει το «απόρρητον των επιστολών». Στις εξαιρετικές αυτές περιπτώσεις το κράτος, χρησιμοποιώντας ειδικούς υπαλλήλους λογοκρισίας, αποσφραγίζει τις ιδιωτικές επιστολές και κατακρατεί όσες περιέχουν ειδήσεις, που θα μπορούσαν να ζημιώσουν τις κρατικές υποθέσεις, ή διαγράφει το επιλήψιμο μέρος της επιστολής.

ε) του άρθρου 14, που κατοχυρώνει την ελευθερία του τύπου. Η άναστολή του άρθρου αυτού έχει πολύ μεγάλη σημασία και γίνεται άμεσως αίσθητη, γιατί λογοκρίνονται οι έφημερίδες και απαγορεύεται να δημοσιευθεί οποιαδήποτε είδηση, αν δεν την εγκρίνει ή υπηρεσία λογοκρισίας. Επίσης μπορεί να κατασχεθεί οποιοδήποτε έντυπο, χωρίς δικαστικές διατυπώσεις, και για άλλους λόγους, εκτός από εκείνους που αναφέρει το Σύνταγμα στο άρθρο 14.

στ) του άρθρου 9, που όρίζει ότι το αυτολόγιο της κατοικίας είναι άπαραβίαστο. Όταν ισχύει ο στρατιωτικός νόμος, επιτρέπεται ή «κατ' οίκον έρευνα» όποτεδήποτε και για όποιοδήποτε λόγο.

ζ) τέλος των άρθρων 96, παρ. 4 και 97, που εξασφαλίζουν την κανονική λειτουργία των τακτικών δικαστηρίων. Με την κήρυξη του στρατιωτικού Νόμου, τα πολιτικά αδικήματα, καθώς και τα αδικήματα του τύπου, δεν υπάγονται, όπως γίνεται συνήθως, στα τακτικά δικαστήρια, αλλά σε έκτακτα στρατοδικεία, που συγκροτούνται επίτηδες και λειτουργούν μόνο, έφ' όσον διαρκεί ή κατάσταση πολιτοκρίας.

Έπειδή ή κήρυξη του στρατιωτικού νόμου είναι ένα θέμα πολύ σοβαρό και μπορεί να έχη δυσάρεστες συνέπειες, το Σύνταγμα (άρθρο 48) θέλησε να πρόστατεύσει, όσο το δυνατόν περισσότερο, τις ελευθερίες των πολιτών. Γι' αυτό επιτρέπει να κηρυχθεί ή χώρα σε κατάσταση πολιορκίας μόνο στις ακόλουθες περιπτώσεις: α) σε περίπτωση πολέμου ή επιστρατεύσεως εξαιτίας εξωτερικών κινδύνων, β) σε περίπτωση που ή δημοσία τάξη και ή ασφάλεια της χώρας έχουν διαταραχθεί ή απειλούνται φανερά από έσωτερικούς κινδύνους. Σε κάθε άλλη περίπτωση ή κήρυξη του στρατιωτικού νόμου είναι άντισυνταγματική. Άλλά και αυτή ή κήρυξη του δεν μπορεί να γίνει αυθαίρετα από τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας αλλά μόνο με όρισμένους περιορισμούς.

Ό στρατιωτικός νόμος δεν μπορεί να διατηρηθεί για πολύν καιρό.

Γι' αυτό το Σύνταγμα προβλέπει ότι, ο Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας α) δὲν μπορεί νὰ τροποποιήσῃ τὸν στρατιωτικὸ νόμο κατὰ τὴ διάρ- κεια τῆς ἐφαρμογῆς του, β) πρέπει, ὅσο διαρκεῖ ὁ στρατιωτικὸς νόμος, νὰ φροντίζῃ γιὰ ὅσο τὸ δυνατόν γρηγορώτερη ἀποκατάσταση τῶν συνταγματικῶν θεσμῶν.

Ἐφ' ὅσον ὁ στρατιωτικὸς νόμος κηρύχθηκε, γιὰτὶ ἄρχισε ὁ πόλεμος ἢ ἐγίνε ἐπιστράτευση, αἶρεται ἀμέσως, μόλις παύσῃ ὁ πόλεμος ἢ γίνῃ ἢ ἀποστράτευση. Σὲ κάθε ἄλλη περίπτωση ὁ στρατιωτικὸς νόμος αἶ- ρεται αὐτοδικαίως 30 ἡμέρες ἀφ' ὅτου κηρύχθηκε, ἐκτὸς ἂν συνέλθῃ στοὺ μεταξὺ ἡ Βουλὴ καὶ ἐπιτρέψῃ νὰ παραταθῇ ἡ ἰσχὺς του, μὲ ἀπό- λυτη πλειοψηφία τῶν μελῶν τῆς. Ἡ Βουλὴ συγκαλεῖται ἀκόμη κι ἂν ἔχη διαλυθῇ. Τὸ κύριο χαρακτηριστικὸ στὴν κατάσταση πολιορ- κίας εἶναι ὅτι ἡ φροντίδα, γιὰ τὴν ἀσφάλεια τῆς χώρας, πού σὲ ὁμαλῆς περιστάσεις ἀνήκει στὶς διοικητικὲς ἀρχές, ἀσκεῖται ἀπὸ τὶς στρατιω- κές, οἱ ὁποῖες ὅμως μποροῦν νὰ χρησιμοποιήσουν καὶ τὴν ἀστυνομία καὶ τὴ χωροφυλακὴ, γιὰ νὰ τηρήσουν τὴν τάξη στοὺ ἐσωτερικὸ τῆς χώρας.

§ 23. Η ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΗΣ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑΣ

Πρέπει νὰ ἐξετασθῇ χωριστά, παρ' ὅλο πού ρυθμίζεται ἀπὸ τὸ Σύνταγμα μαζί μὲ τὶς βασικὲς ἀτομικὲς ἐλευθερίες. Τὸ ἄρθρο 17, ὀρίζει: «*Ἡ ἰδιοκτησία τελεῖ ὑπὸ τὴν προστασία τοῦ κράτους, τὰ ἐξ αὐτῆς ὁ- μως δικαιώματα δὲν δύνανται νὰ ἀσκοῦνται εἰς βάρος τοῦ γενικοῦ συμ- φέροντος... Οὐδεὶς στερεῖται τῆς ἰδιοκτησίας του εἰμὴ διὰ δημοσίαν ὠ- φέλειαν... πάντοτε δὲ προηγουμένης πλήρους ἀποζημιώσεως*». Αὐτὸ δείχνει τὴ σημασίαν καὶ τὴ σοβαρότητα πού ἀποδίδει τὸ πολίτευμά μας στοὺ ζήτημα τῆς ἀτομικῆς ἰδιοκτησίας καὶ τῆς προστασίας τῆς ἀπὸ τὸ κράτος.

Παλαιότερα ἔδιναν πολὺ μεγαλύτερη σημασίαν καὶ ἀξίαν στὴν προ- στασία τῆς ἰδιοκτησίας, πού τὴ θεωροῦσαν μάλιστα «ἱερὴ καὶ ἀπα- ράβιαστη».

Ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖο ἀντιμετωπίζει κάθε κράτος μὲ τὸ Σύνταγμά του, καθὼς καὶ μὲ ἄλλους βασικοὺς νόμους, τὸ θέμα τῆς ἰδιοκτησίας ἔχει ἰδιαίτερη σημασίαν, γιὰτὶ ἀπὸ τὴν διατύπωση τῶν σχετικῶν ἄρθρων ξεχωρίζει ἡ κοινωνικὴ μορφή τοῦ πολιτεύματος, δηλαδὴ ἂν

37) ἡ ὀριεῖ το εἰς τὰς δικ' του

38) Ποτέ το Σύνταγμα (ή οποιαδήποτε άλλη σύμβαση) που ποτέ υπήρξε (έξ/68 ζεις)

αυτό είναι άστικό ή σοσιαλιστικό. Πραγματικά, στα σοσιαλιστικά και κομμουνιστικά καθεστώτα ή άτομική ιδιοκτησία, όχι μόνον δεν προστατεύεται, αλλά ούτε καν αναγνωρίζεται, γιατί θεωρείται πώς είναι το κύριο στοιχείο της ανισότητας στην κοινωνία.

Οι ιδέες περί της ιδιοκτησίας έσημείωσαν μεγάλη εξέλιξη και άλλαξαν σημαντικά με το πέρασμα των αιώνων και τώρα πια από τις παλαιές αρχές για την προστασία της ιδιοκτησίας πολύ λίγες είναι εκείνες που διατηρούνται.

32

Σήμερα υπερισχύει η θεωρία ότι η ιδιοκτησία δεν είναι μόνο δικαίωμα, αλλά ότι είναι ταυτόχρονα και κοινωνική λειτουργία και ότι γεννά υποχρεώσεις του ιδιοκτήτη απέναντι του συνόλου. Αυτή την αρχή θεσπίζει και το Σύνταγμα του 1975 με την παράγραφο I του άρθρου 17 που αναφέραμε πιο πάνω. Ο ιδιοκτήτης δηλαδή αναγνωρίζεται από την κοινωνία και προστατεύεται όχι μόνο γιατί έχει φυσικό δικαίωμα, αλλά γιατί, σύμφωνα με το Σύνταγμα, είναι χρήσιμο στην κοινωνία να υπάρχουν ιδιοκτήτες, υπό τον όρο βέβαια να εκμεταλλεύονται την περιουσία τους με τέτοιο τρόπο, ώστε να ωφεληθεί και αυτούς αλλά και το σύνολο.

38

Έτσι εξελίχθηκαν οι αντιλήψεις για την ιδιοκτησία, ώστε να μη θεωρηθεί πια δικαίωμα «ιερόν και άπαραβίαστον» και να μεταβληθεί ή στάση του κράτους απέναντί της. Σαν παράδειγμα αναφέρομε ότι στις αρχές του 20ού αιώνα παρουσιάσθηκε η ανάγκη ν' απαλλοτριωθούν στην Ελλάδα τα μεγάλα αγροκτήματα, ιδίως της Θεσσαλίας, για ν' αποκατασταθούν ως μικροκαλλιεργητές οι άκτημονες αγρότες (κολίγοι). Έπειδή όμως το Σύνταγμα δεν επέτρεπε την αναγκαστική απαλλοτρίωση παρά μόνο για «δημοσία ανάγκη» και η αποκατάσταση των γεωργών δεν θεωρήθηκε από τα δικαστήρια δημοσία ανάγκη, μεταρρυθμίσθηκε το 1911 το Σύνταγμα του 1864 και η λέξη δημοσία ανάγκη αντικαταστάθηκε με τον όρο δημοσία ώφέλεια. Η ιερότητα δηλαδή της ιδιοκτησίας υποχώρησε για χάρη του κοινωνικού συμφέροντος, πράγμα που αποδεικνύει ότι το δικαίωμα της ιδιοκτησίας υπάρχει και για το σύνολο και όχι μόνο για τον ιδιοκτήτη. Όσο προχωρεί η εξέλιξη, τόσο περισσότερο πλαταιίνει η έννοια της «δημοσίας ωφελείας», για την οποία επιτρέπεται να στερηθούν τα άτομα από την ιδιοκτησία τους. Έτσι σήμερα θεωρείται δημοσία ώφέλεια, όχι μόνον η αποκατάσταση άκτημόνων, αλλά και η

39) Αποζημιώσεις το γράσο του ανδρικού γυναικός ?
έγκατάσταση προσφύγων, οί λαϊκές κατοικίες, τὰ ἐργοστάσια, τὰ σχολεία, οί τουριστικές ἐγκαταστάσεις κ.λπ. καί γίνονται κάθε μέρα ἀπαλλοτριώσεις γιά τούς σκοπούς αὐτούς.

Στήν Ἑλλάδα σήμερα προστατεύεται ἡ ἰδιοκτησία τῶν Ἑλλήνων καί τῶν ξένων ἐξ ἴσου. Ἀπαλλοτρίωση ἐπιτρέπεται «διά δημοσίαν ὠφέλειαν, ὅτε καί ὅπως ὁ νόμος ὀρίζει».

Ἀποζημιώσεις. Τό κράτος δέν μπορεῖ ν' ἀπαλλοτριώσῃ ἀκίνητο ἢ κινητό κτῆμα ἐνός ιδιώτη, χωρίς νά τόν ἀποζημιώσῃ. Τό ποσό τῆς ἀποζημιώσεως δέν προσδιορίζεται αὐθαίρετα ἀπό τήν κυβέρνηση, ἀλλά ἀπό τὰ **τακτικά** δικαστήρια.

Μέ ιδιαίτερες διατάξεις τοῦ ἄρθρου 18 τοῦ Συντάγματος ρυθμίζεται ἡ ἰδιοκτησία γιά τίς ἰαματικές πηγές, τούς ἀρχαιολογικούς θησαυρούς καί τὰ ρέοντα ἢ ὑπόγεια νερά καί γενικά τόν ὑπόγειο πλοῦτο. Μπορεῖ μέ νόμο νά ὀρισθῇ, λ.χ. ὅτι δέν ἀναγνωρίζεται ἰδιωτική ἰδιοκτησία πάνω στά ἀγαθὰ αὐτά, καί ὅτι, ὅταν ἀνευρίσκονται, ἀνήκουν στό κράτος, χωρίς ν' ἀποζημιωθῇ ὁ ἰδιοκτήτης τοῦ ἐδάφους.

Εἰδικά, ἐπίσης, προβλέπεται καί ὁ περιορισμός τῆς ἰδιοκτησίας σέ περίπτωση ἐπιδημίας ἢ γενικότερα ὅταν κινδυνεύῃ ἡ δημοσία υγεία. Ἔτσι, π.χ. μπορεῖ ν' ἀπαγορευθῇ ἡ κατασκευή βόθρων, ὅπου ὑπάρχουν πηγάδια ἢ νά μή λειτουργοῦν βουστάσια, σφαγεία ἢ βυρσοδεψεῖα σέ πολυκατοικημένες περιοχές.

Πνευματική ἰδιοκτησία. Ἐκτός ἀπό τήν ὕλική ἰδιοκτησία, πού εἶναι ἀκίνητη (ἀγροτικά ἢ ἀστικά κτῆματα) ἢ κινητή (πράγματα, ἐμπορεύματα, αὐτοκίνητα, ἀμάξια, ζῶα καί ἄλλα) ὑπάρχει καί ἡ **πνευματική** ἰδιοκτησία. Αὐτή εἶναι τὸ δικαίωμα τοῦ ἀνθρώπου πάνω στά προϊόντα τῆς πνευματικῆς του ἐργασίας, ὅπως εἶναι τὰ ἔργα ἐνός συγγραφέα, οί συνθέσεις ἐνός μουσουργοῦ, οί τεχνικές ἐφευρέσεις κ.λπ.

Ἡ πνευματική ἰδιοκτησία δέν προστατεύεται εἰδικά ἀπό τὸ Σύνταγμα, ἀλλά μόνο ἀπό τή νομοθεσία ἔτσι, ὥστε νά μήν μπορῇ ἄλλος νά τυπώσῃ ἢ νά χρησιμοποιήσῃ τὰ πνευματικά ἔργα χωρίς τήν ἄδεια ἐκείνων πού τὰ δημιούργησαν.

Ἄλλα σχεδόν τὰ κράτη ἔχουν, μέ νεώτερος νόμους, παραδεχθῇ τήν ἀρχή αὐτή καί προστατεύουν τὰ προϊόντα τῆς πνευματικῆς ἐργασίας ἐντός τοῦ κράτους, ὅπου δημιουργήθηκαν. Ἡ πνευματική ἐργασία προστατεύεται καί ἔξω ἀπό τὰ σύνορα τῆς χώρας μέ εἰδικές διεθνεῖς συμβάσεις.

Τὸ δικαίωμα τοῦ συγγραφέα γιὰ τὴν ἀποκλειστικὴ ἐκμετάλλευση τῶν ἔργων τοῦ ἐκφράζεται σὲ ὅλον τὸν κόσμον μὲ τὴν ἀγγλικὴ λέξη **κόπυράϊτ (copyright)**. Ἐπίσης τὸ δικαίωμα τοῦ ἐφευρέτη, μπορεῖ, μὲ αἴτησή του, νὰ προστατευθῆ μὲ εἰδικὸ δίπλωμα εὐρεσιτεχνίας (*patente*), ποῦ εἶναι δυνατὸν νὰ ἀναγνωρισθῆ καὶ ἀπὸ ἄλλα κράτη.

ΣΥΝΑΘΡΟΙΣΕΙΣ, ΣΩΜΑΤΕΙΑ, ΣΥΝΔΙΚΑΤΑ, ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΙ

Τὰ ἄρθρα 11 καὶ 12 τοῦ Σύνταγματος περιέχουν δύο ἀπὸ τὶς πιὸ ἀξιόλογες ἀτομικὲς ἐλευθερίες: «τὴν ἐλευθερία τοῦ συνέρχεσθαι καὶ τὴν ἐλευθερία τοῦ συνεταίριζεσθαι». Τὰ δικαιώματα αὐτὰ ἀνήκουν ὄχι μόνο στοὺς Ἕλληνες, ἀλλὰ καὶ στοὺς ξένους, οἱ ἐγγυήσεις ὅμως ποῦ παρέχει τὸ Σύνταγμα ἰσχύουν βασικὰ μόνο γιὰ τοὺς Ἕλληνες.

§ 24. ΟΙ ΣΥΝΑΘΡΟΙΣΕΙΣ

41 Τὸ «δικαίωμα τοῦ συνέρχεσθαι» εἶναι ἡ ἐλευθερία ποῦ ἔχει ὁ πολίτης νὰ πραγματοποιηθῶν πολιτικὲς συγκεντρώσεις, διαδηλώσεις, διαλέξεις ἢ ἄλλες συναθροίσεις. Τὸ ἄτομο βέβαια πρέπει νὰ διατηρῆ τὴν προσωπικότητά του, ἀλλὰ ἡ σημερινὴ μορφή τῆς ζωῆς ἀπαιτεῖ μερικὲς φορές τὴν ὁμαδική ἐνέργεια γιὰ τὴν ἐπιτυχία ὁποιοῦδήποτε σκοποῦ. Δὲν ἀρκεῖ νὰ ἐκδηλώσῃ ὁ πολίτης μόνος του τὰ φρονήματά του ἢ τὴν ἰδεολογία του. Ἡ ἐκδήλωση αὐτὴ συχνὰ ἀποκτᾶ σημασία καὶ βαρύτητα, ὅταν γίνεται ἀπὸ ὁμάδες ἀτόμων, ποῦ μποροῦν νὰ εἶναι προσωρινές, τυχαῖες ἢ συμπτωματικὲς, ὅπως οἱ διαδηλώσεις καὶ συναθροίσεις, ἢ διαρκείας καὶ μόνιμες, ὅπως τὰ σωματεῖα.

Τὸ Σύνταγμα προστατεύει τὴ συγκρότηση τῶν ὁμάδων αὐτῶν καὶ μὲ τὶς δυὸ μορφές. Μὲ τὸ ἄρθρο 11 δίνει τὸ δικαίωμα στοὺς Ἕλληνες νὰ συνέρχωνται ἀλλὰ πάντοτε «ἡσύχως καὶ ἀόπλως» γιὰ νὰ μὴ κινδυνεύῃ τὸ δημοκρατικὸ πολίτευμα. Μόνο στὶς δημόσιες συναθροίσεις ποῦ γίνονται στὸ ὕπαιθρο ἔχει δικαίωμα νὰ παρευρίσκειται ἡ ἀστυνομία. Οἱ συναθροίσεις στὸ ὕπαιθρο μποροῦν νὰ ἀπαγορευθοῦν, ἂν ἀπὸ αὐτὲς προκύπτῃ κίνδυνος γιὰ τὴ δημόσια ἀσφάλεια. Ἡ σχετικὴ ἀπαγόρευση τῆς Ἀστυνομίας πρέπει πάντοτε νὰ ἀναγράφῃ τὴν αἰτιολογία της.

Οἱ συναθροίσεις διαίρουνται σὲ ἰδιωτικὲς καὶ δημόσιες.

Ίδιωτικές είναι οι συναθροίσεις, όταν σ' αυτές μπορούν να μετέχουν μόνο όρισμένα άτομα, με προσωπικές προσκλήσεις. Ο χώρος, όπου γίνονται οι συναθροίσεις αυτές, μπορεί να είναι ιδιωτική κατοικία ή δημόσιος τόπος (π.χ. θέατρο) ή υπαίθριος περιτοιχισμένος χώρος, που όμως κατά την ώρα που γίνεται ή συγκέντρωση δεν είναι προσιτός σε όλον τον κόσμο. Σ' αυτές τις συγκεντρώσεις ή Άστυνομία δεν έχει δικαίωμα να παρευρίσκειται, ούτε να τις απαγορεύσει εκ τών προτέρων.

Οι δημόσιες συναθροίσεις, αντίθετα, είναι προσιτές σε όλους, έστω και αν εισπράττεται εισιτήριο στην είσοδο. Μόνο για τις υπαίθριες συναθροίσεις, π.χ. τις προεκλογικές, χρειάζεται προηγούμενη άδεια τής άστυνομίας. Υπάρχουν περιπτώσεις που η άδεια δεν δίνεται, όταν υπάρχει φόβος ότι από τη συνάθροιση θα διασαλευθί ή δημόσια ασφάλεια ή αν σε όρισμένη περιοχή, π.χ. άγροτική, «άπειληται σοβαρά ή διαταραχή τής κοινωνικο-οικονομικής ζωής» (άρθρο 11 παρ. 2 του Συντάγματος).

Υπαίθριες συναθροίσεις είναι εκείνες, που γίνονται σε χώρο **μη περιτοιχισμένο**, έστω και αν είναι σκεπασμένος. Όλες οι συναθροίσεις αυτές πρέπει να επιδιώκουν σκοπούς **νομίμους**.

β) Είναι ή συνείδηση των συνταξιούχων
§ 25. ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΤΟΥ «ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΖΕΣΘΑΙ»

Στή σημερινή κοινωνία, όπου κάθε σοβαρή έκδήλωση τής ζωής έχει άποκτήσει συλλογικό χαρακτήρα και όπου ο πολίτης μόνος δεν είναι σε θέση να υπερασπίσει τὰ συμφέροντά του, είτε επαγγελματικά, είναι, είτε κοινωνικά ή πολιτικά, ή «έλευθερία του συνεταιρίζεσθαι» είναι, φυσικά, ή σπουδαιότερη άπ' όλες τις έλευθερίες του ατόμου.

Η έλευθερία αυτή καθιερώθηκε στην Έλλάδα άρκετά άργά, μόλις με τὸ Σύνταγμα του 1864. Οι Έθνοσυνελεύσεις που έγιναν άπό τὸ 1911 και ύστερα είχαν ύπ' όψη τους, όχι μόνο τις πολιτικές οργανώσεις, αλλά και τὰ επαγγελματικά σωματεία ιδίως δὲ τὰ έργατικά, που στο μεταξύ είχαν άναπτυχθί και στην Έλλάδα, όπως σε όλον τον κόσμο. Στο σημερινὸ Σύνταγμα ή έλευθερία αυτή κατοχυρώνεται με τὸ άρθρο 12. Αντίθετα με τὰ προηγούμενα, τὸ Σύνταγμα του 1975 δεν άναφέρει τή λέξη «συνεταιρίζεσθαι», αλλά τὸ «δικαίωμα τών Έλλήνων να συνιστούν ένώσεις και σωματεία».

Τὸ δικαίωμα αυτό περιλαμβάνει δύο κυρίως σημεία: ότι δεν άπαι-

τείται κυβερνητική άδεια, για να συσταθῆ ἕνα σωματεῖο καὶ ὅτι ἡ κυβέρνηση δὲν ἔχει δικαίωμα νὰ διαλύσῃ αὐθαίρετα ἕνα σωματεῖο παρὰ μόνο για παράβαση τῶν νόμων, ἀλλὰ καὶ τότε ἡ αἴτηση τοῦ εἰσαγγελέα για τὴ διάλυση τοῦ σωματείου ὑποβάλλεται στὰ **τακτικὰ δικαστήρια**, πού ἐξετάζουν ἂν εἶναι βάσιμοι οἱ λόγοι για τοὺς ὁποίους ζητεῖται ἡ διάλυση, πρὶν ἐκδώσουν τὴ σχετικὴ ἀπόφαση.

Οἱ ἐνώσεις, τὶς ὁποῖες ἐννοεῖ τὸ Σύνταγμα, εἶναι ἐκεῖνες πού ἐπιδιώκουν σκοποὺς **μὴ κερδοσκοπικούς**. Δὲν ἔχει σημασία ποιὸς εἶναι ὁ τίτλος τους καὶ ἂς λέγωνται σύνδεσμος, σύλλογος, ἑταιρεία, ἔνωση ἢ σωματεῖο. Οἱ σκοποὶ τους μπορεῖ νὰ εἶναι πολιτικοί, ἐκπαιδευτικοί, καλλιτεχνικοὶ κ.λπ. Οἱ κερδοσκοπικοὶ συνεταιρισμοί, καθὼς καὶ οἱ ἐμπορικὲς ἑταιρεῖες δὲν ἔχουν εἰδικὴ προστασία ἀπὸ τὸ Σύνταγμα. Γι' αὐτὸ ὁ νόμος μπορεῖ νὰ θεωρήσῃ ἀπαραίτητη τὴν ἄδεια τῆς κυβερνήσεως για τὴ συγκρότηση κάθε εἴδους ἐμπορικῶν ἑταιρειῶν καὶ ἐπίσης νὰ προβλέπῃ πῶς εἶναι δυνατόν νὰ διαλυθοῦν με πράξη τῆς διοικήσεως, ἐνῶ δὲν μπορεῖ νὰ κάνῃ τὸ ἴδιο για τὰ σωματεῖα.

1. Τί εἶναι σωματεῖο;

Σύμφωνα με τὸν ἀστικὸ κώδικα, τὸ βασικὸ δηλαδὴ Νόμο πού ρυθμίζει τὶς ἰδιωτικὲς σχέσεις, **σωματεῖο εἶναι «ἡ ἔνωση εἴκοσι τουλάχιστον προσώπων, τὰ ὁποῖα συγκεντρώνουν κατὰ τρόπον διαρκὴ τὰς γνώσεις ἢ τὰς ἐνεργείας των, χωρὶς νὰ ἐπιδιώκουν τὴν κερδοσκοπίαν».**

— Χρειαζόνται λοιπόν, τὸ λιγότερο **εἴκοσι** πρόσωπα, για νὰ συσταθῆ ἕνα σωματεῖο. Στὸ ρωμαϊκὸ δίκαιο ἀρκοῦσαν τρία (tres faciunt collegium)· ἡ **συνεισφορά** τῶν μελῶν, ἀντίθετα πρὸς ὅ,τι ἰσχύει για τὶς ἐμπορικὲς ἑταιρεῖες, δὲν εἶναι χρηματικὴ. Εἶναι προσφορά ἀπὸ γνώσεις καὶ ἐνέργειες. Αὐτὸ ὅμως δὲν ἀποκλείει νὰ πληρώνουν τὰ μέλη μιὰ συνδρομὴ. Ἡ **διάρκεια**, πού ἀπαιτεῖ ὁ νόμος, για νὰ συγκροτηθῆ ἕνα σωματεῖο, εἶναι τὸ στοιχεῖο πού τὸ διακρίνει ἀκριβῶς ἀπὸ τὴ συνᾶθροιση (παροδικὴ ἔνωση προσώπων). Τὸ σωματεῖο μπορεῖ νὰ διαρκέσῃ πολὺ περισσότερο ἀπὸ ὅσο διαρκοῦν τὰ πρόσωπα πού τὸ ἱδρυσαν, καὶ ἡ ζωὴ καὶ ἡ λειτουργία του δὲν ἐπηρεάζονται ἀπὸ τὸν θάνατο τῶν μελῶν του· ὁ **μὴ κερδοσκοπικὸς σκοπὸς** σημαίνει ὅτι ἡ περιουσία τοῦ σωματείου οὐδέποτε ἀνήκει στὰ μέλη του, οὔτε εἶναι ποτὲ δυνατόν τὰ μέλη νὰ μοιραστοῦν μεταξύ τους τὰ ἐνδεχόμενα κέρδη ἀπὸ τὴν καλὴ τοποθέτηση τῆς περιουσίας τοῦ σωματείου. Ἀκόμη καὶ ὁ-

ταν διαλυθῆ ἓνα σωματεῖο, ἡ περιουσία του δὲν ἐπιστρέφεται στὰ μέλη του, ἀλλὰ προσφέρεται σὲ ἓνα ἄλλο ἢ σὲ περισσότερα ἄλλα σωματεῖα μὲ ἀνάλογο σκοπό. Σὲ κάθε περίπτωση ὁμως πρέπει ὁ σκοπὸς ἑνὸς σωματείου νὰ μὴν εἶναι ἀντίθετος μὲ τοὺς νόμους ἢ τὴν ἠθική, γιατί τότε τὸ δικαστήριο μπορεῖ νὰ διατάξῃ τὴ διάλυσή του, π.χ. ὅταν ἀποδειχθῆ ὅτι ἓνα σωματεῖο ἐπιδιώκει τὴ διάδοση ναρκωτικῶν φαρμάκων ἢ τὴ σωματεμπορία, τότε ἡ σκοποὶ του εἶναι **παράνομοι** καὶ ἀνήθικοι καὶ πρέπει νὰ διαλυθῆ ἀπὸ τὰ δικαστήρια.

α) **Μέλη σωματείου.** Κάθε Ἕλληνας ἢ ἀλλοδαπὸς μπορεῖ νὰ εἶναι μέλος ὁσωνδήποτε σωματείων. Οἱ ἀλλοδαποὶ μποροῦν νὰ εἶναι μέλη σωματείων στὴν Ἑλλάδα, ἐφ' ὅσον αὐτὰ δὲν εἶναι πολιτικά.

Γιὰ νὰ ἰδρυθῆ ἓνα σωματεῖο, χρειάζεται ἡ συγκατάθεση τῶν μελῶν του, πού ἐκδηλώνεται μὲ τὸ ἰδρυτικὸ του ἔγγραφο.

45
71 6121 β) **Καταστατικὸ.** Κάθε σωματεῖο πρέπει ἀπαραιτήτως νὰ ἔχῃ ἓνα καταστατικὸ. Κατὰ τὸν ἀστικὸ κώδικα (ἄρθρα 78 - 90), τὸ καταστατικὸ πρέπει νὰ περιλαμβάνῃ: — τὸν **τίτλο** καὶ τὴν **ἔδρα** τοῦ σωματείου, π.χ. Φιλόπτωχος Ἑταιρεία, ἔδρα Σπάρτη·

2 — τὸν **σκοπὸ** τοῦ σωματείου, νόμιμο καὶ καθορισμένο μὲ ἀκρίβεια·

3 — τὸν **τρόπο** καὶ τοὺς ὅρους μὲ τοὺς ὁποίους ἐγγράφονται καὶ διαγράφονται τὰ μέλη·

4 — τὸν τρόπο πού **διοικεῖται** καὶ **ἐκπροσωπεῖται** τὸ σωματεῖο καὶ πῶς γίνονται οἱ γενικὲς συνελεύσεις τῶν μελῶν·

5 — στοιχεῖα γιὰ τοὺς **πόρους** τοῦ σωματείου καὶ γιὰ τὴν τοποθέτηση καὶ διαχείριση τῆς περιουσίας του·

6 — πῶς **διαλύεται** τὸ σωματεῖο ἀπὸ τὰ ἴδια του τὰ μέλη.

Ὅταν συνταχθῆ τὸ καταστατικὸ, ὑποβάλλεται στὸ Πρωτοδικεῖο γιὰ ἐγκριση. Ἄν τὸ καταστατικὸ περιλαμβάνῃ ὅλα τὰ παραπάνω στοιχεῖα, τότε ἐγκρίνεται ἀπὸ τὸ Πρωτοδικεῖο, ἐγγράφεται σὲ εἰδικὸ βιβλίον σωματείων καὶ θεωρεῖται πιά ὅτι εἶναι σωματεῖο **ἀναγνωρισμένο**. Μὲ τὴν ἀναγνώριση αὐτὴ ὁ σύλλογος γίνεται ἓνα νέο **νομικὸ πρόσωπο**, ἄσχετο πρὸς τὰ ἄτομα πού τὸ ἀποτελοῦν. Ἐχει τὸ δικαίωμα νὰ διατηρῆ δική του περιουσία, νὰ τὴν διαχειρίζεται καὶ νὰ παρίσταται στὰ δικαστήρια. Ἡ διάρκειά του εἶναι ἄσχετη μὲ τὴ ζωὴ καὶ τὸν θάνατο τῶν μελῶν του. Τὰ μὴ ἀναγνωρισμένα σωματεῖα, ἂν καὶ ὑπάρχουν, δὲν ἔχουν νομικὴ προσωπικότητα.

46 Πολὺ σημαντικὸ - ~~τὸ~~

γ) **Διοίκηση.** Οί σύλλογοι, όπως και κάθε νομικό πρόσωπο, χρειάζονται **φυσικά πρόσωπα**, δηλαδή ανθρώπους, που να τὰ αντιπροσωπεύουν. Ο νόμος ορίζει ότι ανώτατη αρχή στο σωματείο είναι η **γενική συνέλευση** τῶν μελῶν. Τουλάχιστο μιὰ φορά τὸν χρόνο και ὀρισμένο μῆνα πρέπει νὰ συγκεντρωθοῦν ὅλα τὰ μέλη, ν' ἀποφασίσουν γιὰ τὴ δράση τοῦ σωματείου τὸν ἐπόμενο χρόνο, νὰ ἐγκρίνουν τὴ λογοδοσία τοῦ διοικητικοῦ συμβουλίου γιὰ τὸν προηγούμενο χρόνο και γενικὰ νὰ πάρουν ἀποφάσεις γιὰ ὅλα τὰ ζητήματα ποὺ ἀπασχολοῦν τὸ σωματείο τους.

Ἡ γενική συνέλευση ἐκλέγει κατὰ διαστήματα ὀριζόμενα ἀπὸ τὸ καταστατικό (π.χ. κάθε χρόνο ἢ κάθε δύο ἢ τρία χρόνια) τὸ **διοικητικό συμβούλιο**. Αὐτὸ ἀποτελεῖ τὴν «κυβέρνηση» τοῦ σωματείου. Ὁ ἀριθμὸς τῶν μελῶν τοῦ Δ.Σ. ὀρίζεται ἀπὸ τὸ καταστατικό, ἀλλὰ πρέπει ὅπωςδήποτε νὰ ὑπάρχει ὁ πρόεδρος, ὁ γραμματέας και ὁ ταμίας. Ὁ πρόεδρος δὲν μπορεῖ ποτὲ νὰ εἶναι μαζί και ταμίας. Μέλη τοῦ διοικητικοῦ συμβουλίου μποροῦν νὰ εἶναι ἄνδρες και γυναῖκες ἐνήλικοι. Τὰ μέλη τοῦ διοικητικοῦ συμβουλίου δὲν πληρώνονται γιὰ τὶς ὑπηρεσίες τους.

δ) **Ἐποπτεία.** Τὸ κράτος ἀφήνει βεβαίως ἐλεύθερα τὰ σωματεῖα στὴ δράση τους, ἀλλὰ ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ παρακολουθῆ και νὰ ἐλέγχει ἂν ἐφαρμόζουν τὸ καταστατικό τους και δὲν ἀπομακρύνονται ἀπὸ τὸν ἀρχικό τους σκοπὸ.

ε) **Διάλυση σωματείου.** Τὸ ἄρθρο 12 τοῦ Συντάγματος ἀναφέρει, ὅτι τὰ σωματεῖα διαλύονται **μόνο** με δικαστική ἀπόφαση. Τὴ διάλυση μπορεῖ νὰ ζητήση ἢ εἰσαγγελική ἀρχὴ ἢ ὁ ὑπουργὸς Ἀπασχολήσεως γιὰ τὰ ἐπαγγελματικά σωματεῖα. Ἡ διάλυση μπορεῖ νὰ ἀποφασισθῆ και ἀπὸ τὴ γενική συνέλευση, ὅπως ὀρίζει τὸ καταστατικό, ἀλλὰ στὴ συνέλευση αὐτὴ ἀπαιτεῖται μεγαλύτερη ἀπαρτία, δηλαδή νὰ εἶναι παρόντα τουλάχιστο τὰ 2/3 τῶν μελῶν

στ) Ἡ **δικαστική** διάλυση ἑνὸς σωματείου ἐπιτρέπεται:

- ὅταν τὰ μέλη εἶναι λιγότερα ἀπὸ 20,
- ὅταν ἐπιδιώκουν σκοπὸ ποὺ εἶναι ἀντίθετος με τοὺς **νόμους** και τὴν ἠθική,
- ὅταν στὸ διοικητικὸ συμβούλιο μετέχουν ἀνήλικοι, ξένοι ὑπήκοοι ἢ καταδικασμένοι.

§ 26. ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΑ ΣΩΜΑΤΕΙΑ

Τὰ επαγγελματικά σωματεία διαφέρουν ἀπὸ τὰ ἄλλα σωματεία μόνο σὲ ὅ,τι ἀφορᾷ τὴν **ιδιότητα τῶν μελῶν**, πού πρέπει ν' ἀσκοῦν τὸ ἴδιο ἢ παραπλήσιο ἐπάγγελμα καὶ νὰ ἐπιδιώκουν, μὲ τὴν ἴδρυση τοῦ σωματείου, νὰ προασπίσουν τὰ επαγγελματικά καὶ οἰκονομικά τους συμφέροντα. Ὁ σκοπὸς τοῦ επαγγελματικοῦ σωματείου δὲν πρέπει νὰ εἶναι κερδοσκοπικός. Τὰ μέλη πρέπει νὰ ἀνήκουν ὅλα στὴν ἴδια τάξη ἢ κλάδο. Ἐργάτες καὶ ἐργοδότες δὲν μποροῦν νὰ εἶναι μέλη τοῦ ἰδίου επαγγελματικοῦ σωματείου. (Στὰ φασιστικά καθεστῶτα τῆς Ἰταλίας (1922 - 1943) καὶ τῆς Γερμανίας (1933 - 1945) εἶχαν ἰδρυθῆ μὲ νόμο ἐπαγγελματικά σωματεία, ὅπου μετεἶχαν ὑποχρεωτικά καὶ οἱ ἐργοδότες. Στὴ Σοβιετικὴ Ἐνωση ἡ συμμετοχὴ ὄλων τῶν ἐργαζομένων στὰ ἀντίστοιχα συνδικάτα εἶναι ὑποχρεωτική. Τὸ συνδικαλιστικὸ κίνημα κατευθύνεται πάντα ἀπὸ τὸ Κράτος. Ἡ ἀπεργία ἀπαγορεύεται.) Τὰ σωματεία τοῦ ἰδίου ἐπαγγέλματος σὲ διάφορες πόλεις τῆς Ἑλλάδας μποροῦν νὰ ἐνωθοῦν σὲ μιὰ μεγαλύτερη ὀργάνωση, τὴν **ὁμοσπονδία** (π.χ. ἡ Καπνεργατικὴ Ὁμοσπονδία τῆς Ἑλλάδας). Πολλὰ ἐπαγγελματικά ἢ ὑπαλληλικά σωματεία στὴν ἴδια πόλη μποροῦν νὰ ἐνωθοῦν σὲ μιὰ τοπικὴ ὀργάνωση, πού λέγεται **Ἐργατικὸ Κέντρο**. Ὅλα τὰ ἐργατικά σωματεία τῆς χώρας μαζί ἐνώνονται στὴν **Γενικὴ Συνομοσπονδία Ἐργατῶν Ἑλλάδος** (ΓΣΕΕ).

1. Ἐργατικὲς ὀργανώσεις (συνδικάτα)

Ὁ **συνδικαλισμὸς** τῶν επαγγελματιῶν, καὶ ἰδιαίτερα τῶν ἐργατῶν καὶ ὑπαλλήλων, εἶναι τὸ σπουδαιότερο κοινωνικὸ φαινόμενο τοῦ 19ου καὶ τοῦ 20οῦ αἰῶνα. Ὄταν ἀκόμη ἡ παραγωγὴ ἦταν περιορισμένη στὸ σπίτι καὶ δὲν ὑπῆρχαν ἐργοστάσια, ἀλλὰ μόνο μικρὰ βιοτεχνικά ἐργαστήρια, οἱ διάφοροι ἐπαγγελματικοὶ κλάδοι ἦταν ὀργανωμένοι σὲ **συντεχνίες**. Οἱ συντεχνίες αὐτὲς εἶχαν σχεδὸν μονοπωλήσει τὴν ὀργάνωση καὶ τὸν ἔλεγχο τῆς παραγωγῆς καὶ εἶχαν τὴ δύναμη νὰ ἀποκλείουν ἄλλους ἀπὸ τὸ ἐπάγγελμα, ὥστε νὰ ἐξασφαλίσουν μιὰ διαρκῆ ἀπασχόληση γιὰ τὰ μέλη τους. Σὲ περιπτώσεις ἀνάγκης προσέφεραν καὶ προσωρινὴ βοήθεια σ' ἕνα περιοδικὰ ἄνεργο μέλος τους. Ὁ ἐργάτης ἀποτελοῦσε μέλος τῆς οἰκογένειας.

νειας του «μάστορα», ζούσε μαζί του κάτω από την ίδια στέγη και είχε συχνά ανάλογη περίθαλψη σε περίπτωση ασθένειας. Οί συντεχνίες εύδοκίμησαν όλον τόν μεσαίωνα, αλλά κατάντησαν στο τέλος νά είναι τυραννικές, γιατί εξασφάλιζαν ειδικά προνόμια στους άπογόνους, τούς γιούς και τούς γαμπρούς τών μαστόρων, ένώ, έξ άλλου, παρεμπόδιζαν όλους τούς άλλους νά προσδεύσουν και άντιτάχθηκαν στη βιομηχανοποίηση τής παραγωγής. Γι' αυτό ή γαλλική επανάσταση κατάργησε τις συντεχνίες και διακήρυξε τήν άρχή τής έλευθερίας τής εργασίας, σύμφωνα με τήν όποία, όταν προσλαμβάνεται ένας εργάτης, γίνεται μιá σύμβαση μεταξύ εργοδότη και εργάτη με τήν έλεύθερη θέληση και τών δύο. Αυτό όμως έσήμαινε πώς ό εργάτης αφήνεται στις δικές του δυνάμεις, για νά αντιμετώπιση τις δύσκολες περιστάσεις. "Όταν λοιπόν, λίγα χρόνια ύστερ' από τή Γαλλική Έπανάσταση, άρχισε νά πραγματοποιηται ή βιομηχανοποίηση τής παραγωγής και ή ανάπτυξη τών μεγάλων επιχειρήσεων, ανατράπηκαν όλοι οί όροι εργασίας που ίσχυαν ως τότε. 'Η άθρόα προσφορά εργατικών χεριών προκάλεσε τή μείωση τών ήμερομισθίων και τήν ανάλογη έκμετάλλευση τών μισθωτών από τούς εργοδότες τους, κυρίως στο θέμα τών ώρων εργασίας. 'Η εργασία 10 - 16 ώρων τήν ημέρα ήταν σχεδόν κανόνας.

Τό κράτος, με τις άντιλήψεις που επικρατούσαν τότε, ότι μόνος προορισμός του ήταν του «νυκτοφύλακος κυνός», δηλαδή ότι δέν πρέπει νά έχη καμιάν άνάμιξη στην κοινωνική ζωή, αλλά νά περιμένη τήν κοινωνική άρμονία από τόν έλεύθερο συναγωνισμό τών ατόμων, δέν ήθελε και δέν επιδίωξε νά επέμβη στις συμβάσεις εργασίας. 'Ηταν φυσικό λοιπόν οί εργάτες ν' άντιληφθούν πολύ γρήγορα, πώς μόνο με τήν ένωση και τήν όργάνωσή τους σε επαγγελματικά σωματεία θά μπορούσαν νά διεκδικήσουν τά δικαιώματά τους. Στις άρχές του 19ου αιώνα, ή σκέψη αυτή άρχισε νά γίνεται κοινή συνείδηση στους εργαζομένους και στην 'Αγγλία άρχισαν νά ιδρύονται τήν έποχή εκείνη οί πρώτες τοπικές εργατικές ένώσεις, συνδικάτα (Trade Unions). 'Ηταν όμως τέτοια ή προκατάληψη του ύπόλοιπου κόσμου έναντίον τών συνδικάτων, ώστε χρειάστηκε σκληρός άγώνας και μεγάλη προσπάθεια, για ν' άναγνωρισθουν τά πρώτα εργατικά σωματεία από τό κράτος και νά μπορέσουν νά λειτουργήσουν νόμιμα.

Ἄρχικὸς σκοπὸς τῶν ὀργανώσεων αὐτῶν ἦταν νὰ προστατεύουν τὰ μέλη τους σὲ περίπτωση ἀρρώστειας ἢ ἀνεργίας μὲ τὴ δημιουργία ταμείων ἀλληλοβοηθείας. Ἄλλὰ πολὺ σύντομα ἡ ἀρμοδιότητά τους ἀπλώθηκε σὲ πολλὰ ἄλλα θέματα καὶ εἰδικότερα στὶς συμβάσεις ἐργασίας μεταξὺ τῶν ἐργατῶν καὶ τοῦ ἐργοδότη, ὅπου καθόριζαν κατώτατα ὅρια ἡμερομισθίων, ὥρες καὶ συνθηκὲς ὑγιεινῆς στὴν ἐργασία καὶ ἄλλα θέματα σχετικὰ μὲ κάθε δουλειά.

Μὲ τὴν πάροδο τῶν χρόνων, οἱ διάφορες τοπικὲς ἐργατικὲς ὀργανώσεις ἄρχισαν νὰ ἐνώνωνται σὲ μεγαλύτερους ὀργανισμούς, καὶ τέλος συσπειρώθηκαν καὶ συγκρότησαν μιὰ ἐθνικὴ ἐργατικὴ ἔνωση, τὴ Γενικὴ Συνομοσπονδία Ἐργατῶν. Στὴν Ἀγγλία, στὴ χώρα ὅπου πρωτοαναπτύχθηκε ὁ συνδικαλισμὸς, οἱ ἐργατικὲς ἐνώσεις ἀπέτελεσαν τὴ βάση τῆς δημιουργίας τοῦ Ἐργατικοῦ Κόμματος, ποὺ ἔγινε ἓνα ἀπὸ τὰ δύο ἰσχυρότερα ἀγγλικὰ πολιτικὰ κόμματα καὶ κυβέρνησε ἀρκετὲς φορὲς τὴ Μεγάλῃ Βρετανία.

Στὴ σημερινὴ δημοκρατία τὸ κράτος ὄχι μόνον δὲν ἀπαγορεύει τὴν ἐλεύθερη ἄσκηση τῆς συνδικαλιστικῆς δραστηριότητος, ἀλλὰ ἀντίθετα τὴν προστατεύει «ἐναντίον πάσης προσβολῆς», ὅπως ἀναφέρει ρητὰ τὸ ἀρθρο 23 τοῦ νέου μας Συντάγματος. Καὶ ἡ διάταξη προσθέτει «ἡ ἀπεργία ἀποτελεῖ δικαίωμα, ἀσκεῖται δὲ ἀπὸ τὶς νόμιμες συνδικαλιστικὲς ὀργανώσεις, διὰ νὰ διαφυλάξουν οἱ ἐργαζόμενοι τὰ οἰκονομικὰ καὶ ἐργασιακὰ συμφέροντά τους».

Γιὰ τοὺς δημοσίους καὶ δημοτικὸς ὑπαλλήλους, καθὼς καὶ γιὰ τὸ προσωπικὸ τῶν δημοσίων ἐπιχειρήσεων ποὺ ἐξυπηρετοῦν βασικὲς ἀνάγκες τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου τὸ δικαίωμα τῆς ἀπεργίας «τελεῖ ὑπὸ ὀρισμένους περιορισμούς», ποὺ ὅμως δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι τέτοιοι, ὥστε νὰ φθάνουν στὴν κατάργηση τοῦ δικαιώματος τῆς ἀπεργίας.

2. Ἐργοδοτικὲς ὀργανώσεις

Σχεδὸν ταυτόχρονα ἄρχισαν νὰ ὀργανώνωνται καὶ οἱ ἐργοδότες. Οἱ τελευταῖοι δὲν ἀναγνώριζαν καμία ἐξουσία στὸ κράτος, νὰ ἐπεμβαίνει στὶς ἐπιχειρήσεις τους καὶ στὶς σχέσεις τους μὲ τὸ προσωπικὸ τους, ἀλλὰ ἐνῶθηκαν, γιὰ νὰ μποροῦν νὰ διαπραγματεύωνται, σὰν ὁμάδα καὶ νὰ ὑπερασπίζωνται τὰ δικά τους συμφέροντα. Ὅταν ὅμως ἡ ὀργάνωση τῶν ἐργατῶν στὰ συνδικατὰ προχώρησε καὶ οἱ

ἐργατικές διαφορές πήραν ὁμαδικό χαρακτήρα, ἀναγκάστηκε τὸ κράτος νὰ ἐπέβη σὰν ρυθμιστὴς στὶς σχέσεις καὶ τὶς διαφορὲς ἀνάμεσα στοὺς ἐργάτες καὶ τοὺς ἐργοδότες καὶ οἱ **συλλογικὲς** συμβάσεις ἐργασίας γίνονται τῶρα πιὰ μὲ συμμετοχὴ καὶ τοῦ κράτους.

3. Ἐνώσεις τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων

Διαφορετικὴ εἶναι ἡ κατάσταση τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων. Παντοῦ ἐπικράτησε, μετὰ ἀπὸ μακρὲς συζητήσεις, ἡ γνώμη ὅτι ἡ συνδικαλιστικὴ ἐλευθερία τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων εἶναι περιορισμένη καὶ ὅτι, ἂν καὶ μποροῦν νὰ εἶναι μέλη ἐπαγγελματικῶν ὀργανώσεων, γιὰ νὰ προστατεύσουν τὰ συμφέροντά τους, ὅμως δὲν μποροῦν ν' ἀναπτύξουν τὴν ἴδια συνδικαλιστικὴ δραστηριότητα μὲ τοὺς ἐργάτες καὶ τοὺς ιδιωτικoὺς ὑπαλλήλους.

Τὴ γνώμη αὐτὴ ἐκφράζει καὶ τὸ ἄρθρο 12 παρ. 4 τοῦ Συντάγματος ποὺ λέει τὰ ἑξῆς: «Διὰ νόμου δύναται νὰ ἐπιβληθοῦν περιορισμοὶ εἰς τὸ δικαίωμα τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων ὅπως συνεταιρίζονται». Τὸ ἴδιο ἰσχύει καὶ γιὰ τοὺς ὑπαλλήλους τῶν δήμων καὶ κοινοτήτων καὶ τῶν δημοσίων ἐπιχειρήσεων. Βασίζεται στὴν ἀντίληψη, ὅτι οἱ δημόσιοι ὑπάλληλοι εἶναι, ἀπὸ μιὰ ἄποψη, τὸ ἴδιο τὸ κράτος καὶ ἐπομένως ἡ σχέση δημοσίων ὑπαλλήλων καὶ κράτους δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ρυθμίζεται μὲ συλλογικὲς συμβάσεις καὶ διαπραγματεύσεις, οὔτε μὲ ἀπεργίες καὶ ἄλλους συνδικαλιστικoὺς ἀγῶνες.

Γι' αὐτὸν τὸν λόγο τὸ ἴδιο ἄρθρο 12 τοῦ Συντάγματος **περιορίζει** τὸ δικαίωμα ἀπεργίας τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων καὶ ὑπαλλήλων Νομικῶν Προσώπων Δημοσίου Δικαίου καὶ **ἀπαγορεύει** τὴν ἀπεργία στοὺς δικαστικoὺς λειτουργοὺς καὶ στοὺς ὑπηρετοῦντες στὰ σώματα ἀσφαλείας.

Ἡ ἀυστηρότητα αὐτὴ προέρχεται ἀπὸ τὴν ἄποψη, ὅτι οἱ δημόσιοι ὑπάλληλοι δὲν μοιάζουν μὲ τοὺς ἄλλους ἐργαζομένους καὶ δὲν ἐπιτρέπεται ν' ἀπεργοῦν, γιατί μὲ τὴν ἐκδήλωσή τους αὐτὴ προκαλοῦν ἀναστάτωση στὸν κρατικὸ μηχανισμό, ἐνῶ τὸ κοινὸ συμφέρον ἀπαιτεῖ νὰ συνεχίζεται πάντοτε ἀδιατάρακτη ἡ λειτουργία τῶν δημοσίων ὑπηρεσιῶν.

1. **Γενικά.** Παρ' ὅλο πού δέν ἔχουν ἄμεση σχέση μέ τή συνταγματική προστασία τοῦ «δικαιώματος τοῦ συνεταιρίζεσθαι» καί ὑπάρχουν κυρίως στήν πολιτική οἰκονομία, τὸ νέο Σύνταγμά μας περιλαμβάνει καί τοὺς συνεταιρισμούς στό σχετικό ἄρθρο 12, παρ. 5 ὀρίζοντας ὅτι τελοῦν ὑπὸ τήν προστασία καί τήν ἐποπτεία τοῦ Κράτους.

Συνεταιρισμός (cooperative) εἶναι μιὰ ἐλεύθερη ἔνωση ἀτόμων, μέ σκοπὸ νὰ ἀναπτύξουν ἀπὸ κοινοῦ οἰκονομικὴ δραστηριότητα, γιὰ νὰ ὠφεληθῆ ὁ καθένας ἀνάλογα μέ τή συμμετοχὴ του. Οἱ καταβολές τῶν συνεταιρῶν λέγονται **μερίδες** ἢ μετοχές. Οὔτε ὁ ἀριθμὸς τῶν συνεταιρῶν, οὔτε οἱ μερίδες τους εἶναι στοιχεῖα σταθερά. Μποροῦν νὰ ἀλλάξουν ἀνάλογα μέ τίς ἐργασίες τοῦ συνεταιρισμοῦ.

Οἱ συνεταιρισμοὶ εἶναι γέννημα τῶν τελευταίων χρόνων καί ἀναπτύχθηκαν περισσότερο μέσα στὸν 19ον αἰῶνα, σὰν ἀντίδραση στὸν οἰκονομικὸ ἀνταγωνισμὸ πού γινόταν ὅλο καί πιὸ ἔντονος. Σχεδὸν ταυτόχρονα ἀναφάνηκαν γύρω στὰ 1845 στήν Ἀγγλία, τὴ Γερμανία καί τὴ Γαλλία.

Οἱ συνεταιρισμοὶ, ἀντίθετα μέ τίς ἐμπορικὲς ἐταιρεῖες, δέν εἶναι κεφαλαιοκρατικὲς ἐπιχειρήσεις, ἀλλὰ προσωπικὲς καί ἠθικὲς ἐνώσεις ἀτόμων. Γι' αὐτὸ εἶναι ἀπαραίτητο στὶς γενικὲς συνελεύσεις τῶν μελῶν νὰ ἔρχονται **τὰ ἴδια** τὰ μέλη καί ὄχι ἀντιπρόσωποί τους. Ἐπὶ πλέον οἱ συνεταιρισμοὶ ἔχουν καί τοπικὸ ἢ κλειστὸ ἐπαγγελματικὸ χρῶμα.

Ἡ ἠθικὴ σημασία τοῦ συνεταιρισμοῦ εἶναι μεγάλη, γιατί τὸ συνεταιριστικὸ κίνημα βοηθᾷ, ὥστε ἡ **πολιτικὴ** δημοκρατία, πού καθιερώνεται ἀπὸ τὸ Σύνταγμα, νὰ γίνῃ **κοινωνικὴ** καί **οἰκονομικὴ**. Μέσα στοὺς συνεταιρισμούς ἐκπαιδεύεται ὁ λαός, γιατί συνηθίζει στὶς συναλλαγές, σὲ νέα συστήματα ἐργασίας, σὲ αὐτοβοήθεια καί αὐτοδιοίκηση.

2. **Εἶδη συνεταιρισμῶν.** Ὑπάρχουν οἱ **πιστωτικοὶ** συνεταιρισμοὶ, οἱ συνεταιρισμοὶ **παραγωγῆς** καί οἱ **καταναλωτικοὶ**. Ἀνάλογα μέ τὴ συμμετοχὴ τῶν προσώπων σ' αὐτούς, διαίροῦνται σὲ **ἀστικούς** καί **γεωργικούς**.

α) Οἱ **πιστωτικοὶ συνεταιρισμοὶ** συγκεντρώνουν τὰ μικρὰ κεφά-

λαια, ιδίως τὰ ἀγροτικά, καί τὰ χρησιμοποιοῦν μὲ χαμηλὸ τόκο γιὰ τὶς ἀνάγκες τῶν μελῶν τους.

β) Οἱ **συνεταιρισμοὶ παραγωγῆς** ἔχουν σκοπὸ νὰ κατεργάζωνται πρῶτες ὕλες, νὰ παράγουν εἶδη κατεργασμένα ἢ ἡμικατεργασμένα καὶ νὰ τὰ διαθέτουν χωρὶς νὰ μεσολαβοῦν μεσαζόντες.

γ) Οἱ **καταναλωτικοὶ συνεταιρισμοὶ** προμηθεύουν στὰ μέλη τους εἶδη πρῶτης ἀνάγκης σὲ τιμὲς χονδρικῆς πωλήσεως.

δ) Οἱ **γεωργικοὶ συνεταιρισμοὶ** ὀνομάζονται ἔτσι, ἐπειδὴ τὰ μέλη τους εἶναι ἀγρότες. Ἐπιδιώκουν νὰ καλυτερέψουν τὰ γεωργικά τους προϊόντα καὶ νὰ τὰ διαθέσουν σὲ καλὲς τιμὲς χωρὶς τὸ κέρδος τῶν μεσαζόντων.

Οἱ συνεταιρισμοὶ μπορεῖ νὰ ἐνωθοῦν σὲ τοπικοὺς συνασπισμοὺς καὶ αὐτοὶ πάλι σὲ ἐνώσεις συνεταιρισμῶν ὅλου τοῦ κράτους, τέλος συνδέονται καὶ μὲ διεθνεῖς συνδέσμους. "

Οἱ συνεταιρισμοὶ διοικοῦνται ἀπὸ διοικητικὰ συμβούλια πού ἐκλέγονται ἀπὸ τὶς γενικὲς συνελεύσεις τῶν μελῶν. Τὶς πράξεις τοῦ διοικητικοῦ συμβουλίου ἐλέγχει τὸ **ἐποπτικὸ** συμβούλιο, πού ἐπίσης ἐκλέγεται ἀπὸ τὴ γενικὴ συνέλευση τῶν μελῶν.

3. **Οἱ συνεταιρισμοὶ στὴν Ἑλλάδα.** Πρὶν ἀπὸ τὸ 1915 δὲν ὑπῆρχαν παρὰ μόνον ἐλάχιστοι συνεταιρισμοὶ στὴν Ἑλλάδα καὶ λειτουργοῦσαν μὲ τὴ μορφή ἑταιρείας ἢ σωματείου. Τὸ 1915 ἔγινε ὁ Νόμος, 602 - πού ἰσχύει καὶ σήμερα ἀκόμη μὲ πολλὰ παραλλαγές - καὶ μὲ βάση τὴν εὐνοϊκὴ αὐτὴ νομοθεσία, τὸ συνεταιριστικὸ κίνημα σημείωσε τεράστια ἀνάπτυξη. Οἱ γεωργικοὶ συνεταιρισμοὶ εἶναι οἱ περισσότεροὶ πιστωτικοί, ὑπάρχουν ὅμως καὶ πολλοὶ παραγωγικοὶ ὅπως οἱ συνεταιρισμοὶ οἰνοποιίας (ὁ γνωστότερος εἶναι στὸ Μαρκόπουλο τῆς Ἀττικῆς), σηροτροφίας, ἐλαιοπαραγωγῆς καὶ ἄλλοι.

Τὸ 1973 ὑπῆρχαν στὴν Ἑλλάδα 6871 ἀγροτικοὶ συνεταιρισμοὶ μὲ 635 381 μέλη καὶ 134 ἐνώσεις συνεταιρισμῶν. Ἀπὸ αὐτοὺς οἱ 5087 εἶναι πιστωτικοί, 1482 παραγωγικοὶ καὶ οἱ ὑπόλοιποι διαφόρων ἄλλων εἰδῶν. Ὅλοι μαζὶ ἐνώνονται στὴν Πανελλήνια Συνομοσπονδία Ἐνωσῆ Γεωργικῶν Συνεταιρισμῶν (ΠΑΣΕΓΕΣ).

4. **Αὐτόνομοι Ὄργανισμοί.** Τὸ κράτος, γιὰ νὰ διευκολύνῃ τὴ συγκέντρωση ὀρισμένων γεωργικῶν προϊόντων σ' ὅλη τὴ χώρα, ἴδρυσε μὲ εἰδικούς νόμους ἀρκετοὺς αὐτόνομους ὀργανισμούς, πού φροντίζουν ὁ καθένας νὰ συγκεντρώνῃ κάθε χρόνο τὰ προϊόντα τῆς

δικαιοδοσίας του, να βελτιώνη τις καλλιέργειες και να διαθέτη την παραγωγή στις αγορές του έσωτερικού και του έξωτερικού. Έτσι δημιουργήθηκαν ο «Αυτόνομος Σταφιδικός Όργανισμός» (ΑΣΟ) για τη σταφίδα, ή «Κεντρική Υπηρεσία Διαχειρήσεως Έγχωριων Προϊόντων» (ΚΥΔΕΠ) για τα σιτάρια και το βαμβάκι, ή «Συνεταιριστική Ένωση Καπνοπαραγωγών Ελλάδος» (ΝΕΚΕ) και άλλες.

Επίσης μπορούν να ιδρυθούν από το κράτος και **αναγκαστικοί συνεταιρισμοί**, με μέλη τους αγρότες που πήραν κλήρους από τα μεγάλα αγροκτήματα που απαλλοτριώθηκαν γι' αυτόν τον λόγο από το κράτος. Το άρθρο 12 του Συντάγματος προβλέπει ειδικά για τους συνεταιρισμούς αυτούς που αποβλέπουν σε σκοπούς κοινής ωφελείας ή κοινού ενδιαφέροντος. Οί συνεταιρισμοί αυτοί μπορούν να έχουν σκοπό να άποξηράνουν έλη, να κατασκευάσουν δρόμους, ποτιστικές έγκαταστάσεις ή άλλα παρόμοια έργα, και σ' αυτούς συμμετέχουν **αναγκαστικά** όλοι όσοι ώφελούνται από τα έργα αυτά.

Τέτοιοι αναγκαστικοί συνεταιρισμοί ύπήρχαν το 1973 σ' όλη την Ελλάδα 293 με σύνολο 64 289 μέλη. Το Σύνταγμα που τους προστατεύει ειδικά με το άρθρο 12, παρ. 6, άπαιτεί να έξασφαλίζεται μέσα στους αναγκαστικούς συνεταιρισμούς ή ίση μεταχείριση αυτών που συμμετέχουν.

5. **Άστικοί συνεταιρισμοί** θεωρούνται εκείνοι, που τα μέλη τους δεν είναι αγρότες. Συνήθως είναι συνεταιρισμοί καταναλωτικοί, που διαθέτουν στα μέλη τους τρόφιμα, είδη ρουχισμού και άλλα τέτοια είδη. Περισσότερη ανάπτυξη πήραν τελευταία οί **οικοδομικοί** συνεταιρισμοί. Αυτοί αγοράζουν μεγάλες έκτάσεις που τις χωρίζουν σε οικόπεδα για τα μέλη τους και συχνά αναλαμβάνουν να κτίσουν και μικρές κατοικίες με κόστος φτηνότερο από το τρεχούμενο τής αγοράς.

Οί άστικοί συνεταιρισμοί δεν έχουν πολύ μεγάλη διάδοση στην Ελλάδα, σε σχέση με τους γεωργικούς. Οί περισσότεροι είναι στο Λεκανοπέδιο Άττικής.

Άστικοί συνεταιρισμοί παραγωγής είναι και οί λεγόμενες **συνεργατικές**. Ός τώρα λειτουργήσαν συνεργατικές με μέλη έμποροράπτες, ψαράδες κ.ά. με σχετική μόνο έπιτυχία και οί πιό πολλοί έχουν διαλυθή.

48) δι' ποίους λόγους παρουςχηθεί η μερι-
μο του κράτους δια τὸς πολίτες τ. αὐτῶ

προσλάβαι συμαχενείας, ποζυτε υιοστ
μηρολυτ & παιδ. ηγνίαι, ἀναστροφῶν
προσλάβαι υγείας,

ΚΕΦΑΛΑΙΟ IV

Α' ΜΕΡΙΜΝΑ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΠΟΛΙΤΕΣ

§ 28. ΥΠΟΧΡΕΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ

1. Σεβασμὸς τῆς ἀξίας τοῦ ἀνθρώπου

Ἡ σκληρὴ ἐμπειρία τῆς τυραννικῆς ἐπταετίας, ἔκανε, ὥστε, οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, πού ἐσχημάτισαν τὴν Ἀναθεωρητικὴ Βουλὴ τοῦ 1974 καὶ ψήφισαν τὸ Σύνταγμα τοῦ 1975, νὰ τονίσουν μὲ τρόπο πανηγυρικὸ ὅτι πρωταρχικὴ ὑποχρέωση τῆς πολιτείας, εἶναι νὰ προστατεύη καὶ νὰ σέβεται τὴν ἀξία τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ ἐπίσημη αὐτὴ διακήρυξη, περιλαμβάνεται στο δεύτερο ἄρθρο τοῦ Συντάγματός μας καὶ δείχνει καθαρά, πόση σημασία δίνει τὸ σημερινὸ κράτος στὴν πνευματικὴ καὶ ἠθικὴ ἀξία τοῦ ἀνθρώπου.

Ἡ διάταξη αὐτὴ, τόσο ἀπὸ τὴν θέση πού τῆς ἔδωσαν, μεταξὺ τῶν πρώτων ἄρθρων τοῦ Συντάγματος, ὅσο καὶ γιατί εἶναι τοποθετημένη στὸ κεφάλαιο πού τιτλοφορεῖται «Μορφή τοῦ Πολιτεύματος», δείχνει ὅτι ἀποτελεῖ θεμελιώδη διάταξη τοῦ καταστατικοῦ μας χάρτη, πού δὲν μπορεῖ ν' ἀναθεωρηθῆ με καμία ἀναθεώρηση τοῦ Συντάγματος.

Θὰ ἔπρεπε δηλαδὴ νὰ πάψη νὰ ὑπάρχη ἡ σημερινὴ μορφή τοῦ δημοκρατικοῦ μας πολιτεύματος, γιὰ νὰ καταργηθῆ καὶ ἡ ὑποχρέωση τῆς πολιτείας νὰ σέβεται καὶ νὰ προστατεύη τὴν ἀξία τοῦ ἀνθρώπου.

2. Τὰ δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου

Δὲν σταματᾷ ὅμως στὸ σεβασμὸ καὶ τὴν προστασία τοῦ ἀνθρώπου τὸ Σύνταγμά μας. Σὲ εἰδικὸ ἄρθρο (25 παρ. 1 - 3) ἀναφέρεται μὲ διάταξη, πού γιὰ πρώτη φορὰ περιέχεται σὲ ἑλληνικὸ Σύνταγμα

ὅτι «Τὰ δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου σὰν ἄτομο καὶ σὰν μέλος τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου τελοῦν ὑπὸ τὴν ἐγγύηση τοῦ Κράτους». Καὶ ἡ διάταξη συμπληρώνει τὴν προστασία προσθέτοντας ὅτι ὅλα τὰ ὄργανα τοῦ Κράτους, (διοίκηση, ἀστυνομία, χωροφυλακὴ, δημόσιοι ὑπάλληλοι κ.λπ.). εἶναι ὑποχρεωμένα νὰ διασφαλίζουν τὴν ἐλεύθερη καὶ χωρὶς κανένα ἐμπόδιο ἄσκηση τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου, γιατί, ὅπως λέει ἡ ἐπόμενη παράγραφος τοῦ ἰδίου ἄρθρου 25, ὅταν ἡ πολιτεία ἀναγνωρίζει καὶ προστατεύει τὰ **θεμελιώδη καὶ ἀπαράγραπτα** δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου, ἀποβλέπει στὴν **πραγματοποίηση τῆς κοινωνικῆς προόδου** μέσα σὲ πνεῦμα ἐλευθερίας καὶ δικαιοσύνης.

Ἀναλυτικότερα τὴν βρίσκομε τὴν προστασία αὐτὴ **στὸ ἄρθρο 5** παρ. 1, τοῦ Συντάγματος πού ὀρίζει ὅτι ὁ καθένας δικαιούται νὰ ἀναπτύξει ἐλευθέρως τὴν προσωπικότητά του καὶ νὰ συμμετέχη στὴν κοινωνικὴ καὶ οἰκονομικὴ ζωὴ τῆς χώρας, ἐφ' ὅσον δὲν προσβάλλει τὰ δικαιώματα τῶν ἄλλων καὶ δὲν παραβιάζει τὸ Σύνταγμα ἢ τὰ χρηστὰ ἥθη.

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν τελευταία αὐτὴ φράση θὰ πρέπει νὰ τὴ συνδυάσωμε καὶ μὲ τὴν παρ. 3 τοῦ ἄρθρου 25 τοῦ Συντάγματος πού δὲν ἐπιτρέπει τὴν **καταχρηστικὴ ἄσκηση** τῶν δικαιωμάτων ἀπὸ τὰ ἄτομα σὲ βάρος τῶν συνανθρώπων τους.

Β' ΜΕΡΙΜΝΑ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΠΟΛΙΤΕΣ

§ 29. ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ

Γενικά. Μὲ εἰδικὴ διάταξη, τὸ ἄρθρο 21, παρ. 1, τοποθετημένη στὸ κεφάλαιο «ἀτομικὰ καὶ κοινωνικὰ δικαιώματα» τὸ Σύνταγμα ἀσχολεῖται πιὸ εἰδικὰ καὶ μὲ τὴν **ιδιωτικὴν ζωὴν τῶν πολιτῶν**, μὲ τὰ ἐξῆς λόγια : «Ἡ οἰκογένεια, ὡς θεμέλιον τῆς συντηρήσεως καὶ προαγωγῆς τοῦ Ἔθνους, ὡς καὶ ὁ γάμος, ἡ μητρότης καὶ ἡ παιδικὴ ἡλικία τελοῦν ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ κράτους».

Οἱ σχέσεις τῶν ἀνθρώπων μέσα στὴν οἰκογένεια, τῶν συζύγων μεταξύ τους, τῶν παιδιῶν πρὸς τοὺς γονεῖς καὶ τῶν γονέων πρὸς τὰ παιδιά εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ πρῶτα θέματα πού ἀπασχόλησαν τὸ δίκαιο ἀπὸ τότε πού ὑπάρχουν κράτη καὶ νόμοι. Ἕνας εἰδικὸς κλάδος

δικαίου, τὸ «οἰκογενειακὸ δίκαιο», ἐφαρμόζεται ἐπὶ αἰῶνες ἀπὸ τὰ δικαστήρια καὶ διδάσκεται στὰ πανεπιστήμια. Στὴν Ἑλλάδα οἱ διατάξεις τοῦ οἰκογενειακοῦ δικαίου περιέχονται στὸν ἀστικό κώδικα, τὸν βασικὸν αὐτὸ νόμο ποὺ ρυθμίζει τὶς ἰδιωτικὲς σχέσεις τῶν ἀτόμων.

Γιατὶ λοιπὸν ἔπρεπε νὰ κατοχυρωθοῦν οἱ θεσμοὶ αὐτοὶ καὶ ἀπὸ τὸ σύνταγμα ; Ὁ λόγος εἶναι ὅτι οἱ συντάκτες τοῦ Συντάγματος θέλησαν νὰ δώσουν μιὰ κατευθυντήριον γραμμὴ στὶς κυβερνήσεις καὶ στὰ κοινοβούλια ποὺ θὰ διοικήσουν ἀπὸ τῶρα καὶ ὕστερα τὴ χώρα μὲ βάση τὸ νέο Σύνταγμα. Σύμφωνα μὲ τὴ γραμμὴ αὐτὴ κάθε νόμος ποὺ θὰ ἔθιγε λ.χ. τὸ θεσμὸ τοῦ γάμου θὰ εἶναι ἀντισυνταγματικός. Πέρα ὅμως ἀπὸ αὐτό, ἡ φράση «ἡ οἰκογένεια ὡς θεμέλιον τῆς συντηρήσεως καὶ προαγωγῆς τοῦ ἔθνους» ἀποτελεῖ καὶ μιὰ διακήρυξη πίστεως τῆς σημερινῆς πολιτείας πρὸς τοὺς πανάρχαιους καὶ βασικοὺς αὐτοὺς θεσμοὺς.

Ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὸ ὅμως, τὸ ἄρθρο 21 τοῦ Συντάγματος ἐκφράζει ὄχι μόνον τὴν ἐπιθυμίαν τῆς Πολιτείας νὰ στερεώσῃ καὶ νὰ ἐνισχύσῃ τοὺς θεσμοὺς αὐτοὺς, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀνησυχίαν τῆς γιὰ ἓνα σοβαρὸ πρόβλημα ποὺ ἀντιμετωπίζει τὸ ἔθνος μας. Εἶναι ἡ ὑπογεννητικότητα ποὺ, δυστυχῶς, ἀποτελεῖ τὸν τελευταῖον καιρὸ τὸ χαρακτηριστικὸ γνώρισμα τῆς ἑλληνικῆς οἰκογενείας, ἰδιαίτερα στὶς πόλεις.

Ὅταν δύο νέοι παντρεύονται, πρέπει ν' ἀποκτήσουν παιδιά. Αὐτὸ δὲν εἶναι μόνον δικὴ τους ἐπιθυμία καὶ ἐπιταγὴ τῆς φύσης, ἀλλὰ καὶ μιὰ ἐθνικὴ ἀνάγκη. Γιατὶ ἡ χώρα μας πρέπει νὰ μεγαλώσῃ ὄχι σὲ ἔκταση ἀλλὰ σὲ πληθυσμὸ μὲ νέους πολίτες ποὺ θὰ πάρουν τὴ σκυτάλη ἀπὸ τοὺς παλιούς καὶ θὰ συνεχίσουν αὐτοὶ πλεον τὴν πορεία τοῦ ἔθνους. Ὅταν ὅμως ἓνα ζευγάρι ἀποκτήσῃ μόνον δύο παιδιά, ἀπλῶς συντηρεῖται ὁ σημερινὸς πληθυσμὸς τῶν Ἑλλήνων καὶ ἡ χώρα μας δὲν προχωρεῖ. Μένει στάσιμη. Ὅταν ὅμως ἓνα ζευγάρι ἀποκτᾷ ἓνα μόνον παιδί, τὸ ἔθνος δὲν σταματᾷ μόνον ἐκεῖ ποὺ βρίσκεται, ἀλλὰ ὀπισθοχωρεῖ καὶ χάνει τὸν ἀγῶνα ποὺ εἶναι ὑποχρεωμένο νὰ δίνει καθημερινὰ παντοῦ καὶ πρὸς ὅλους. Αὐτὸ σημαίνει πῶς ἡ ὑπογεννητικότητα ποὺ ὑπάρχει σήμερον στὴν Ἑλλάδα, δὲν ἔχει καθηλώσει μόνον τὸν πληθυσμὸ τῆς χώρας μας στοὺς ἴδιους σχεδὸν ἀριθμούς. Ἀποτελεῖ ταυτόχρονα καὶ τροχοπέδη γιὰ τὴν ἀνάπτυξιν καὶ πρόοδον τῆς χώρας μας. Αὕτη εἶναι ἡ βαθύτερη ἔννοια τοῦ ἁρθρου 21 τοῦ Συντάγματος.

2. Πολύτεκνοι.

Στήν, άμέσως επόμενη παράγραφο του άρθρου 21 αναφέρεται ότι οί πολύτεκνες οικογένειες «δικαιοούνται τής προστασίας του κράτους». Ο ειδικός νόμος περί πολυτέκνων όρίζει ότι πολύτεκνοι θεωρούνται κατ' άρχήν όσοι έχουν πάνω από πέντε παιδιά, οί χήρες με τρία παιδιά και πάνω.

Στους πολυτέκνους παρέχονται εύκολίες στην ιατρική και φαρμακευτική περίθαλψη, έκπτώσεις στα εισιτήρια των συγκοινωνιών, εύκολίες και φορολογικές άπαλλαγές, για ν' άποκτήσουν λαϊκή στέγη και άλλα προνόμια. Στο πρώτο παιδί τους, ό νόμος δίνει άπαλλαγή από τη στρατιωτική θητεία και σε όλα τα παιδιά πολυτέκνων προνόμια για την παιδεία.

Υπάρχουν 106 Ένώσεις και Σύλλογοι Πολυτέκνων στις κυριώτερες πόλεις τής χώρας μας και μιá όμοσπονδία όλων αυτών των σωματείων στην Άθήνα. Οί πολύτεκνες οικογένειες σε όλη την Έλλάδα δέν ξεπερνούν τις 26.700.

3. Μητρότητα και παιδική ηλικία.

Η προστασία τής μητρότητας και τής παιδικής ηλικίας είναι θέματα που άπασχολούν τό κράτος εδώ και πολλές δεκαετίες και ρυθμίζονται από ένα πλήθος ειδικούς νόμους.

— Η εργατική νομοθεσία προβλέπει για την προστασία των εργαζομένων παιδιών και των γυναικών πριν και μετά τόν τοκετό.

— Είδικός κλάδος στη διοίκηση, τό Ύπουργείο Κοινωνικών Ύπηρεσιών, ιδρύει μαιευτήρια, βρεφοκομεία, όρφανοτροφεία, πρεβεντόρια, παιδικούς σταθμούς και άλλα τέτοια καταστήματα προστασίας παιδιών και τα συντηρεί με δικό του προσωπικό.

— Τό ίδιο Ύπουργείο αναθέτει σε οργανισμούς δημοσίου δικαίου, όπως τό Πατριωτικό Ίδρυμα Κοινωνικής Προνοίας και Άντιλήψεως, (ΠΙΚΠΑ), τό Έθνικόν Ίδρυμα Προνοίας (ΕΙΠ) και άλλα, την ευθύνη για όρισμένους τομείς τής παιδικής προστασίας και επιχορηγεί γενναία τα ιδιωτικά ιδρύματα στον τομέα αυτόν επιβλέποντας την κανονική λειτουργία τους.

— Τα Ύπουργεία Παιδείας και Άπασχολήσεως οργανώνουν θερινές κατασκηνώσεις για τα παιδιά των σχολείων και τους εργαζομένους

νέους. Γιατί λοιπόν έπρεπε και τὰ θέματα αὐτὰ νὰ ἀναφερθοῦν μὲ εἰδικὴ διάταξη ἀπὸ τὸ Σύνταγμα ; Καὶ ἐδῶ συμβαίνει αὐτὸ πού εἴπαμε πιὸ πάνω : δηλαδὴ τὸ Σύνταγμα θέλει μὲ εἰδικὴ μεία νὰ τὼνισῃ τὴ σημασία πού δίνει τὸ σημερινὸ κράτος - αὐτὸ πού οἱ θεωρητικοὶ ὀνόμασαν στὸν 20ὸν αἰῶνα «Κράτος - Πρόνοια» - στὴν προστασία τῆς μητέρας καὶ τοῦ παιδιοῦ. Ἴσως αὐτὸ νὰ γίνεται ἐπειδὴ οἱ συντάκτες του, διαπιστώνοντας ὅτι στὴ χώρα μας δὲν ἔχει ἀκόμη ἀναπτυχθῆ σὲ ὅλη τὴν κοινωνία ἡ ἀνάγκη τῆς ἀλληλεγγύης τῶν ἀνθρώπων καὶ τῆς προστασίας τῶν ἀδυνάτων θέλουν καὶ μὲ εἰδικὴ μεία στὸ Σύνταγμα νὰ ὑπεθυμίσουν στὸ λαὸ τὸν εἰδικὸ αὐτὸ προορισμὸ τοῦ κράτους. Ἡ ἀναγραφή ὁμως καὶ μόνον αὐτῶν τῶν διατάξεων στὸ Σύνταγμα, δὲν παρέχει στὸν πολίτη τὸ δικαίωμα νὰ καταφύγῃ στὰ δικαστήρια καὶ μὲ ἀγωγή κατὰ τοῦ δημοσίου νὰ ζητήσῃ τὴν προστασία τοῦ ἀρθροῦ 21 τοῦ Συντάγματος, ἂν δὲν ὑπάρχουν καὶ εἰδικοὶ νόμοι πού νὰ καθορίζουν μὲ κάθε λεπτομέρεια τὴ μορφή καὶ τὴν ἔκταση τῆς προστασίας αὐτῆς.

§ 30. ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΑΝΑΠΗΡΩΝ

1. Ἀνάπηροι καὶ θύματα πολέμων

Ἡ ὑποχρέωση τοῦ κράτους γιὰ τὴ βοήθεια πρὸς τοὺς σωματικὰ ἢ οἰκονομικὰ ἀδυνάτους εἶναι πολὺ μεγαλύτερη ἀπέναντι τῶν ἀναπήρων πολέμου ἀπ' ὅ,τι γιὰ κάθε ἄλλη τάξη ἢ ομάδα πολιτῶν, γιὰ αὐτοὺς ἔχασαν τὴν υγεία τους ἢ τὴν ἀριτιμέλεια τοῦ σώματός τους πολεμώντας γιὰ τὴν πατρίδα καὶ ὄχι ἀπὸ τυχαῖο γεγονός.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὶς τιμητικὲς διακρίσεις πού δίνονται στοὺς ἀναπήρους πολέμου, τὸ κράτος τοὺς παρέχει ὀλοκληρωμένη ἱατρικὴ περίθαλψη καὶ λουτροθεραπεία, ἐπαγγελματικὴ ἀποκατάσταση σὲ περὶ πλεονέκτημα ἢ θέσεις στὸ βοηθητικὸ προσωπικὸ τῶν μεγάλων ὀργανισμῶν, ἐκπτώσεις στὰ εἰσιτήρια τῶν συγκοινωνιῶν, ἀπαλλαγὲς ὡς ἓνα σημεῖο ἀπὸ τοὺς φόρους εἰσοδήματος καὶ διευκολύνσεις φορολογικὲς καὶ ἄλλες διευκολύνσεις γιὰ τὴν ἀπόκτηση λαϊκῆς στέγης.

Τὸ κυριότερο ὁμως εἶναι οἱ συντάξεις πού χορηγεῖ ἡ πολιτεία στοὺς ἀναπήρους πολέμου πού καθορίζονται ἀνάλογα μὲ τὸ βαθμὸ ἀναπηρίας τοῦ κάθε συνταξιούχου. Στὸν τακτικὸ προϋπολογισμὸ τοῦ Κράτους τοῦ 1975 ὁ ἀριθμὸς τῶν πολεμικῶν συνταξιούχων ὑπερ-

βαίνει τούς 63.000 και τὸ συνολικὸ ποσὸν ποὺ καταβάλλεται γιὰ τὶς συντάξεις τούς φθάνει τὰ 1.957 ἑκατομμύρια δραχμές.

Δὲν ἀποτελεῖ ὅμως, μόνον ὑποχρέωση τοῦ κράτους, ἡ φροντίδα καὶ τὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τούς ἀναπήρους καὶ τὰ θύματα πολέμου. Ὅλοι οἱ Ἕλληνες μικροὶ καὶ μεγάλοι, ὀφείλουν σεβασμὸ καὶ εὐγνωμοσύνη πρὸς ἐκείνους ποὺ θυσιάστηκαν γιὰ τὴν πατρίδα μας.

Σεβασμὸ ὅμως, ἂν θέλωμε νὰ μιλήσωμε γενικότερα, ὀφείλομε ἐπίσης ὅλοι οἱ Ἕλληνες καὶ πρὸς κάθε ἄλλο ἀνάπηρο καὶ συνάνθρωπό μας, ποὺ ἀπὸ κάποια ἀτυχία, ὑποφέρει ἀπὸ κάτι σοβαρὸ, δὲν ἔχει ἀκέραια ὅλα τὰ μέλη τοῦ σώματός του, ἢ, δὲν ἀντιλαμβάνεται καλὰ καὶ σωστὰ ὅσα τοῦ λέμε. Σὲ ὅλες αὐτὲς τὶς περιπτώσεις, ἡ συμπεριφορά μας πρέπει νὰ εἶναι πολὺ προσεκτικὴ, ὄχι μόνον ἐπειδὴ οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ χρειάζονται ἰδιαίτερη προστασία καὶ φροντίδα, ἀλλὰ καὶ ἐπειδὴ ποτὲ δὲν πρέπει νὰ τούς δείχνωμε ὅτι τούς ξεχωρίζομε ἢ τούς ὑποτιμοῦμε.

2. Προστασία υγείας

Σὲ ἄλλη παράγραφο τοῦ ἄρθρου 21 τοῦ Συντάγματος ἀναφέρεται ὅτι τὸ Κράτος «μεριμνᾷ διὰ τὴν υγείαν τῶν πολιτῶν καὶ λαμβάνει εἰδικὰ μέτρα διὰ τὴν προστασίαν τοῦ γήρατος καὶ τῆς ἀναπηρίας».

Μὲ τὴν διάταξη αὐτὴ ἐπιβεβαιώνεται ὅτι τὸ κράτος δὲν ἔχει μόνον ὑποχρέωση γιὰ λόγους κοινωνικῆς ἀλληλεγγύης νὰ φροντίξη γιὰ τὴν υγεία τῶν πολιτῶν, ἀλλὰ ἔχει καὶ συμφέρον. Γιατὶ στ' ἀλήθεια τὸ μεγαλύτερο οἰκονομικὸ ἀγαθὸ σὲ κάθε χώρα εἶναι αὐτὸ ποὺ σήμερα τὸ ὀνομάζουν «ὁ ἀνθρώπινος παράγων». Οὔτε τὰ κεφάλαια, οὔτε τὰ πλούτη, οὔτε τὰ κτίρια καὶ οἱ ἐγκαταστάσεις λογαριάζουν τόσο, ὅσο οἱ γεροὶ ἄνθρωποι ποὺ μὲ τὴν ἐργασία τους θὰ κάνουν, ὥστε ὅλα αὐτὰ νὰ ἀποδώσουν. Γι' αὐτὸ στὸν κρατικὸ προϋπολογισμό προβλέπεται ἓνα πολὺ σημαντικὸ κονδύλι στὰ τακτικὰ ἐξοδα γιὰ τὴν υγεία, τὰ ἰατρεία, νοσοκομεῖα, ἀγροτικούς γιατρούς, μέτρα γιὰ τὴν προφύλαξη ἀπὸ ἐπιδημίες καὶ τὴν καταπολέμησή τους, ὅταν ἐκδηλωθοῦν. Καὶ στὸν προϋπολογισμό ἐπενδύσεων ἀναγράφονται σοβαρὲς πιστώσεις γιὰ νέα ἔργα στὸν τομέα τῆς υγείας, καὶ γιὰ σωματικὰ ἢ πνευματικὰ ἀνάπηρα ἄτομα τὰ ὁποῖα προστατεύει εἴτε σὲ εἰδικὰ ἰδρύματα, ὅπως οἱ οἴκοι τυφλῶν, κωφολά-

λων κ.λπ. όπου παρέχει την λεγόμενη **κλειστή κοινωνική πρόνοια**, σε δημόσια ιδρύματα του Δημοσίου ή των Ὀργανισμῶν Δημοσίου Δικαίου ή σε ιδιωτικά καταστήματα που επιχορηγούνται ἀπὸ τὸ κράτος, εἴτε μὲ ἐπαγγελματική ἀποκατάσταση καὶ ἐνίσχυση τῆς οἰκογενείας, δηλαδή τὴν λεγόμενη **ἀνοικτὴ πρόνοια**.

Γι' αὐτὸ ἄλλωστε ἐγγράφονται στὸν κρατικὸ προϋπολογισμὸ, τόσο στὸν τακτικὸ ὅσο καὶ στὸν προϋπολογισμὸ ἐπενδύσεων τεράστια ποσὰ γιὰ τὶς δαπάνες κοινωνικῆς προνοίας καὶ ὑγείας. Παραθέτομε ἐδῶ ἕναν πίνακα πού δείχνει τὶς σχετικές μὲ τὰ θέματα αὐτὰ δαπάνες γιὰ τὸ 1975, σὲ σύγκριση μὲ τὸ 1974 (σὲ ἑκατομύρια δραχμές) :

I. Δαπάνες Προνοίας	1975	1974	
Τακτικὸς Προϋπολογισμὸς	2,336,5	1.994,2	+ 342,3
Προϋπολογισμὸς Ἐπενδύσεων	100,0	35,2	+ 64,8
II. Δαπάνες Ἑγείας			
Τακτικὸς Προϋπολογισμὸς	6,172,8	5.148,0	+ 1.024,8
Προϋπολογισμὸς Ἐπενδύσεων	550,0	415,0	+ 135,0

3. **Περίθαλψη ἠλικιωμένων**

Ἐπειδὴ ἀκριβῶς ὁ ἄνθρωπος εἶναι τὸ πολυτιμότερο ἀγαθὸ γιὰ τὸ κράτος, γι' αὐτὸ ἡ ὀργανωμένη κοινωνία πρέπει νὰ μεριμνᾷ καὶ γιὰ ἐκείνους πού ἔχασαν τὶς δυνάμεις τους μὲ τὰ χρόνια καὶ δὲν μποροῦν πιά ν' ἀποδώσουν μὲ τὴν ἐργασία τους καὶ νὰ συντελέσουν στὴν οἰκονομικὴ πρόοδο τῆς χώρας. Ὁ κυριότερος τρόπος, μὲ τὸν ὁποῖο τὸ κράτος φροντίζει νὰ ἐξασφαλίσει τοὺς γέροντες εἶναι οἱ **συντάξεις γῆρατος**.

Σήμερα οἱ περισσότεροι Ἕλληνες εἶναι ἀσφαλισμένοι. Οἱ ἐργάτες καὶ οἱ ὑπάλληλοι τῶν πόλεων στὸ Ἴδρυμα Κοινωνικῶν Ἀσφαλίσεων (ΙΚΑ), οἱ ἀγρότες στὸν Ὀργανισμὸ Ἀγροτικῶν Ἀσφαλίσεων (ΟΓΑ), οἱ ἐλεύθεροι ἐπαγγελματίες (ἰατροί, δικηγόροι, ἔμποροι, αὐτοκινητιστές, βιοτέχνες καὶ ἄλλοι) στὰ κλαδικὰ τους ταμεῖα καὶ οἱ δημόσιοι ὑπάλληλοι συνταξιοδοτοῦνται ἀπὸ τὸ δημόσιο. Ὅλοι σχεδὸν οἱ ἀσφαλισμένοι καταβάλλουν εἰσφορὲς στὰ ταμεῖα τους πού ὅμως τὶς περισσότερες φορὲς δὲν εἶναι ἀνάλογες μὲ τὶς δα-

πάνες για τις συντάξεις. Τα έλλειμματα καλύπτονται από το δημόσιο ή από ειδικές φορολογίες τούς λεγόμενους κοινωνικούς πόρους. Ειδικά οι συντάξεις του ΟΓΑ παρέχονται χωρίς τακτικές εισφορές των αγροτών και τα έξοδα καλύπτονται από πρόσθετη φορολογία που καταβάλλουν οι κάτοικοι των πόλεων για αυτόν το σκοπό.

Τό σύνολο τών ασφαλισμένων για τό 1975 ήταν :

	άτομα
— στό ΙΚΑ	1.025.000
— στόν ΟΓΑ	1.642.758
— από τὰ Κλαδικά Ταμεία	140.000

Γ' ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ Δ ΓΑΓΕΝ

§ 31 ΤΙ ΕΙΝΑΙ ΤΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ

Έκτός από τις ατομικές ελευθερίες, τὰ νεώτερα Συντάγματα καθιερώνουν και τὰ κοινωνικά δικαιώματα που έχει ό πολίτης όχι πια μέ την ιδιότητά του σαν άτομο, αλλά σαν μέλος τής κοινωνίας και σαν εργαζόμενος άνθρωπος.

Όσο μεγάλωνε ό αριθμός τών εκλογέων, μέ την εφαρμογή τής καθολικής ψηφοφορίας, τόσο περισσότερο τὰ πλατύτερα λαϊκά στρώματα ζητούσαν να αναγνωρισθί, όχι μόνο ή ύποχρέωση του κράτους να μην επεμβαίνει στις ελευθερίες του ατόμου, αλλά συγχρόνως και ή ύποχρέωση του κράτους να ρυθμίσει τήν οικονομική ζωή για τό όφελος τών εργαζομένων.

Η οικονομική εξέλιξη, ύστερ' από την εκπληκτική ανάπτυξη τής τεχνολογίας μέσα στις τελευταίες δεκαετίες, έδειξε ότι τὰ καθήκοντα του κράτους δέν μπορούν να περιορισθούν στη μη επέμβαση στην οικονομική ελευθερία τών ανθρώπων. Γιατί πολύ συχνά ή ελευθερία αυτή όδηγει στην εκμετάλλευση τών αδυνάτων από τούς οικονομικά ισχυρούς. Αντίθετα, τό κράτος πρέπει να παίρνει όλα τὰ αναγκαία μέτρα για τήν προστασία τών εργαζομένων, έστω και αν τὰ μέτρα αυτά περιορίζουν τις ατομικές ελευθερίες τών ισχυροτέρων.

Φυσική συνέπεια τής νέας αυτής νοοτροπίας είναι ότι στόν 20όν αιώνα αναγνωρίσθηκε ή ύποχρέωση του κράτους να έξασφα-

λίξη στο λαό μιάν άνεκτὴ οἰκονομικὴ ζωὴ, νὰ προστατεύη καὶ νὰ τοῦ προσφέρη ἐργασία, νὰ ἐξασφαλίζη συντάξεις στους ἡλικιωμένους, ὅταν θὰ σταματήσουν νὰ ἐργάζονται, καθὼς καὶ περίθαλψη ἱατρικὴ καὶ νοσοκομειακὴ γιὰ τοὺς ἀρρώστους. Οἱ ἰδέες αὐτὲς ἔγιναν μετὰ τὸν β' παγκόσμιο πόλεμο κοινὸ αἴτημα ὅλης τῆς ἀνθρωπότητος καὶ γι' αὐτὸ περιέχονται στὸν περίφημο «Χάρτη τοῦ Ἀτλαντικοῦ» τοῦ 1941, ὅπου διακηρύσσεται ὅτι : «οἱ ἄνθρωποι πρέπει νὰ ἀπελευθερωθοῦν ἀπὸ τὸ φόβο, τὴν ἀνάγκη καὶ τὴν ἔνδεια». Ἡ ἀρχὴ αὐτὴ ἀποτελεῖ τὴν βάση τῶν λεγομένων «κοινωνικῶν δικαιωμάτων».

Τὸ ἑλληνικὸ Σύνταγμα τοῦ 1952 δὲν ἀνέφερε ρητὰ τὰ κοινωνικὰ δικαιώματα, τὰ περισσότερα ὅμως εἶχαν ἤδη ἀναγνωρισθῆ μετὰ τὴ νομοθεσία τῶν τελευταίων πενήντα χρόνων. Στὸ νέο Σύνταγμα τοῦ 1975 προστατεύονται στὸ ἄρθρο 22 τὰ κοινωνικὰ δικαιώματα ὡς ἑξῆς :

1. Τὸ δικαίωμα τῆς ἐργασίας

Τὸ ἄρθρο 22 παρ. 1 τοῦ Συντάγματος ὀρίζει ὅτι «ἡ ἐργασία ἀποτελεῖ δικαίωμα καὶ τελεῖ ὑπὸ τὴν προστασία τοῦ κράτους». Μετὰ τὸν τρόπο αὐτὸ ἀναγνωρίζεται συνταγματικὰ τὸ δικαίωμα κάθε Ἑλληνα νὰ ἐκλέγη καὶ νὰ ἀσκῆ τὸ ἐπάγγελμα πού θέλει. Ταυτόχρονα ὅμως οἱ νόμοι ἀναγνωρίζουν τὸ δικαίωμα τοῦ κράτους νὰ ἐπεμβαίνῃ στὴν ἐλευθερία τῆς ἐργασίας, γιὰ νὰ προστατεύσῃ τοὺς ἐργαζομένους. Πρακτικὰ, αὐτὸ σημαίνει ὅτι τὸ κράτος μπορεῖ νὰ ἐπέμβῃ στὴ συμφωνία ἐργασίας μεταξύ ἐργαζομένου καὶ ἐργοδότη (στὴ λεγομένη «σύμβαση ἐργασίας») καὶ νὰ ρυθμίσῃ μετὰ νόμους ἢ διατάγματα : τὶς ὥρες ἐργασίας, τὶς ἡμέρες ἀργίας, τὴν προστασία τῶν ἐργαζομένων παιδιῶν, τοὺς ὅρους ὑγιεινῆς στους τόπους ἐργασίας, τὰ μέτρα ἀσφαλείας, γιὰ νὰ προλαμβάνωνται τὰ ἐργατικὰ ἀτυχήματα. Αὐτὸ σημαίνει ὅτι τὸ κράτος μπορεῖ νὰ ζητῆ εἰδικὴ ἀστυνομικὴ ἄδεια, γιὰ νὰ ἐπιτρέψῃ τὴν ἐξάσκηση ὀρισμένου ἐπαγγέλματος καὶ μπορεῖ νὰ διατηρήσῃ τὸ δικαίωμα νὰ μὴ χορηγῆ τὴν ἄδεια αὐτή, ὅταν τὸ ἐπάγγελμα εἶναι ἐπικίνδυνο ἢ βλαβερὸ ἢ ὅταν ὑπάρχῃ στὸν κλάδο αὐτὸ μεγάλη ἀνεργία κ.λπ. Τὸ κράτος μπορεῖ ἐπίσης νὰ διατιμῆσῃ ὀρισμένα εἶδη πρώτης ἀνάγκης ἢ νὰ ἀπαγορεύσῃ τὴν εἰσαγωγὴ καὶ ἐξαγωγὴ ὀρισμένων ἐμπορευμάτων, προστατεύοντας μετὰ τὸν τρόπο αὐτὸν τὴν ἐγχώρια παραγωγὴ ἢ τὴν κατανάλωση ἢ τὸ νόμισμά

του, ἔστω καὶ ἂν μὲ τὸ μέτρο αὐτὸ περιορίζει τὴν ἄσκηση τοῦ ἐπαγ-
γέλματος τοῦ ἐμπόρου.

Ἡ σειρά ὄλων αὐτῶν τῶν μέτρων περιορίσει σημαντικά τὴν πα-
λαιὰ ἐλευθερία τοῦ ἀτόμου, ν' ἄσκη ὅποιοδήποτε ἐπάγγελμα ὅποτε
καὶ ὅπως αὐτὸ θέλει.

Σήμερα ἐπικρατεῖ ἡ ἀντίληψη, ὅτι ἡ ἐργασία εἶναι κοινωνικὴ λει-
τουργία καὶ πρέπει νὰ ρυθμίζεται μὲ τέτοιον τρόπο, ὥστε νὰ ὠφε-
λῆται ἀπὸ αὐτὴν τὸ σύνολο τῆς κοινωνίας.

2. Ἡ πλήρης ἀπασχόληση

Ἡ ἴδια παράγραφος 1 τοῦ ἄρθρου 22 τοῦ Συντάγματος ἀναφέρει
πιο κάτω: «τοῦ κράτους μεριμνῶντος διὰ τὴν δημιουργίαν συνη-
» κῶν ἀπασχολήσεως, πάντων τῶν πολιτῶν καὶ διὰ τὴν ἠθικὴν
» καὶ ὑλικὴν ἐξύψωσιν αὐτῶν».

Ἡ διάταξη αὐτὴ ἐκφράζει τὸ σημερινὸ προορισμὸ τοῦ κράτους,
ποῦ ἔχει τὴν ὑποχρέωση νὰ προσφέρῃ στοὺς πολίτες του, ὄχι μόνο
ἀσφάλεια ἐσωτερικὴ καὶ ἐξωτερικὴ, ἀλλὰ πρέπει ἐπὶ πλέον νὰ τοὺς
ἀπαλλάσῃ ἀπὸ τὴ φτώχεια, τὸν φόβο καὶ τὴν ἀνάγκη. Γι' αὐτὸ ἡ
σύγχρονη οἰκονομικὴ ἐπιστῆμη παραδέχεται, ὅτι ἓνα ἀπὸ τὰ καθή-
κοντα τοῦ κράτους εἶναι νὰ παρέχῃ πλήρη ἀπασχόληση στὸν πλη-
θυσμὸ του. Αὐτὸ σημαίνει ὅτι τὸ κράτος ἔχει ὑποχρέωση νὰ δημιουρ-
γῇ ἔργα παραγωγικά, ὅπου κάθε πολίτης θὰ μπορῇ νὰ βρῆσκῃ ἐρ-
γασία, καὶ ταυτόχρονα ὅτι εἶναι δικαίωμα τοῦ πολίτη νὰ ζητήσῃ
δουλειά. Γι' αὐτὸ, ἄλλωστε, μιὰ ἀπὸ τὶς κυριότερες φροντίδες τοῦ ση-
μερινοῦ κράτους εἶναι ἡ καταπολέμηση τῆς ἀνεργίας.

3. Τὸ δικαίωμα τῶν μισθωτῶν νὰ ἐκφράζουσι τὶς ἀπόψεις τους στὸν καθορισμὸ τῶν ὄρων ἐργασίας.

Βασικὸ αἶτημα τῶν ἐργατῶν καὶ ὑπαλλήλων, ποῦ ἀποτελοῦν σή-
μερα τὸ μεγαλύτερο μέρος τοῦ πληθυσμοῦ σὲ κάθε κράτος, εἶναι νὰ μὴν
θεωρῆται πιὰ ἡ ἐργασία «ἐμπόρευμα» καὶ νὰ μὴν ρυθμίζονται οἱ μι-
σθοὶ καὶ τὰ ἡμερομίσθια ἀνάλογα μὲ τὴν προσφορά καὶ τὴν ζήτηση,
ἀλλὰ ἀνάλογα μὲ τὴν ἀκρίβεια τῆς ζωῆς. Ἐπὶ πλέον οἱ ἐργαζόμενοι
ζητοῦν νὰ συμμετέχουν, μὲ ἀντιπροσώπους τους, στὴ ρύθμιση αὐτῆ.
Τὸ δικαίωμα αὐτὸ ἔχει περιληφθῆ στὸ ἄρθρο 22, παρ. 2, τοῦ Συντά-

γματος, αλλά προϋποθέτει ότι οι μισθωτοί θα είναι οργανωμένοι σε ισχυρές εργατικές οργανώσεις (συνδικάτα) και ότι αυτές θα είναι σε θέση να διεκδικήσουν τα δικαιώματά τους. "Όσο λιγότερο αναπτυγμένη είναι μια μη κομμουνιστική χώρα, τόσο πιο αδύνατο είναι συνήθως το συνδικαλιστικό της κίνημα και έλέγχεται από εκείνους που ασκούν την κρατική εξουσία.

Σχετική είναι επίσης και η αξίωση των εργαζομένων να συμμετέχουν στο καθορισμό των κατώτατων ορίων των ημερομισθίων (συλλογικές συμβάσεις).

4. Η ισότητα ανδρών και γυναικών στην άμοιβη της εργασίας

"Όταν οι γυναίκες άρχισαν να εργάζονται έξω από το σπίτι, γιατί η παραγωγή έφυγε πια από την οικιακή και βιοτεχνική οικονομία και μεταφέρθηκε στα εργοστάσια, προσέφεραν αρχικά εργασία άνειδίκευτη. 'Επί πλέον ο αριθμός των γυναικών που ζητούσαν δουλειά ήταν πολύ μεγάλος και κάθε μέρα μεγάλωνε και πιο πολύ. Συνέπεια αυτού, με τις αντιλήψεις που επικρατούσαν στις αρχές του 19ου αιώνα, ότι δηλαδή η προσφορά και η ζήτηση καθορίζει τις τιμές των εμπορευμάτων καθώς και της εργασίας, ήταν να καθορίζονται τα ημερομίσθια των γυναικών της εποχής εκείνης σε επίπεδα πολύ κατώτερα από τα ανδρικά. 'Η αρχή αυτή διατηρήθηκε και αφού οι γυναίκες ειδικεύθηκαν και εκπαιδεύθηκαν στα επαγγέλματα. Γι' αυτό το αίτημα «ίση πληρωμή για ίση εργασία» ήταν κοινό αίτημα που πρόβαλαν όλες οι γυναικείες οργανώσεις επί ένα σχεδόν αιώνα.

Στην Ελλάδα η ισότητα πληρωμής ανδρών και γυναικών καθιερώθηκε το 1951 για τους δημοσίους υπαλλήλους και λίγο αργότερα για τους εργαζομένους στους 'Οργανισμούς Νομικών Προσώπων Δημοσίου Δικαίου, δηλαδή στους δήμους, τα ασφαλιστικά ταμεία, το ΙΚΑ κ.λπ. Στις ιδιωτικές επιχειρήσεις εν τούτοις επικρατούσε ως τον 'Απρίλιο 1975 κανόνας ότι οι γυναίκες εργάτριες και υπάλληλοι θα παίρνουν κατώτερες αποδοχές από τους άνδρες. 'Η διάκριση αυτή καταργήθηκε με νόμο του 1975, ο οποίος επικύρωσε την διεθνή σύμβαση εργασίας αριθ. 100. 'Η Ελλάδα είχε υπογράψει τη σύμβαση αυτή από το 1952. Τέλος, το άρθρο 22 του Συντάγματος του 1975 αναφέρει ρητά τα εξής: «Πάντες οι εργαζόμενοι ανεξαρτήτως φύλου

ἢ ἄλλης διακρίσεως δικαιουῦνται ἴσης ἀμοιβῆς δι' ἴσης ἀξίας παρεχομένην ἐργασίαν».

5. Τὸ δικαίωμα γιὰ κοινωνικὴ ἀσφάλιση

Τὸ κράτος ἔχει σήμερα τὴ δυνατότητα ἀλλὰ καὶ τὴν ὑποχρέωση νὰ ἐπεμβαίη στὶς συμβάσεις ἐργασίας καὶ νὰ ἐπιβάλλη ὥστε κάθε ἐργαζόμενος νὰ ἀσφαλίζεται **ὑποχρεωτικὰ** γιὰ περιπτώσεις ἀσθενείας ἢ ἀτυχήματος, καθὼς καὶ γιὰ τὴν περίθαλψή του ὅταν γεράσῃ. Ἡ κοινωνικὴ ἀσφάλιση πραγματοποιεῖται μὲ τὸ νὰ κρατᾶ ὑποχρεωτικὰ ὁ ἐργοδότης ἕνα μέρος ἀπὸ τὸν μισθὸ τοῦ ἐργαζομένου ἐργάτη. Οἱ κρατήσεις αὐτές, ἐργαζομένων καὶ ἐργοδοτῶν, στὴν πράξη γίνονται μὲ εἰδικὰ ἔνσημα πού κολλᾶ ὁ ἐργοδότης στὸ ἀσφαλιστικὸ βιβλιᾶριο τοῦ ἐργαζομένου. Τὰ χρήματα παραδίδονται στὰ ἀσφαλιστικὰ ταμεῖα, γιὰ νὰ διατεθοῦν γιὰ τὸν σκοπὸ πού προορίζονται. Ἡ ὑποχρέωση αὐτὴ τοῦ κράτους εἶναι τὸ κύριο μέτρο πού ἐξασφαλίζει τὸν πολίτη ἀπὸ τὴν ἀνάγκη καὶ τὴν ἔνδεια καὶ ἀποτελεῖ σήμερα δικαίωμα κάθε ἐργαζομένου· κατοχυρώνεται ἀπὸ τὸ ἄρθρο 22, παρ. 4 τοῦ Συντάγματος ὡς ἐξῆς: «Τὸ κράτος μεριμνᾷ διὰ τὴν κοινωνικὴν ἀσφάλισιν τῶν ἐργαζομένων ὡς ὁ νόμος ὀρίζει». Μὲ τὶς κοινωνικὲς ἀσφαλίσεις παίρνουν σάρκα καὶ ὄστᾶ οἱ νέες ἀντιλήψεις γιὰ τὸν προορισμὸ τοῦ κράτους.

Στὴν Ἑλλάδα οἱ κοινωνικὲς ἀσφαλίσεις ἄρχισαν νὰ ἐφαρμόζονται λίγο πρὶν τὸν β' παγκόσμιον πόλεμον "Ολοὶ οἱ ἐργαζόμενοι σὲ ἰδιωτικὲς ἐπιχειρήσεις ἀσφαλίζονται στὸ "Ἴδρυμα Κοινωνικῶν Ἀσφαλίσεων (ΙΚΑ), ὑπάρχουν ὅμως ὀρισμένοι κλάδοι, ὅπως οἱ τραπεζικοί, τὸ προσωπικὸ τῶν αὐτοκινήτων, τυπογράφοι καὶ ἄλλοι πού ὑπάγονται σὲ ἰδιαιτέρα ἀσφαλιστικὰ ταμεῖα. Οἱ ἄμεσοι καὶ ἔμμεσοι ἀσφαλισμένοι στὰ διάφορα ταμεῖα κοντεύουν νὰ φθάσουν τὸ σύνολο τῶν ἐργαζομένων. Στὸ ΙΚΑ καὶ μόνο οἱ ἄμεσοι ἀσφαλισμένοι εἶναι 1.073.000 καὶ μαζὶ μὲ τὰ προστατευόμενα μέλη τῶν οἰκογενειῶν τους φθάνουν τοὺς 2.870.000 ἄτομα. Οἱ δημόσιοι ὑπάλληλοι ἔχουν συντάξεις καὶ περίθαλψη πού προσφέρεται ἀπὸ τὸ κράτος. Οἱ πολιτικοὶ καὶ στρατιωτικοὶ συνταξιούχοι πού εἰσπράττουν συντάξεις ἀπὸ τὸ δημόσιον ἦταν τὸ 1974 σχεδὸν 123.000 ἄτομα. Οἱ μόνοι μὴ ἀσφαλισμένοι μέχρι τὸ 1964 ἦταν οἱ ἀγρότες πού ἀποτελοῦν ἕνα πολὺ μεγάλο μέρος τοῦ πληθυσμοῦ τῆς χώρας μας. Σήμερα ἔχει ὅμως δημιουργηθῆ γι'

ωχι
ζωρα
vci
fsl

αυτούς ο 'Οργανισμός 'Αγροτικών 'Ασφαλίσεων (ΟΓΑ), που απο-
νέμει συντάξεις και στους αγρότες, άνδρες και γυναίκες, πάνω από 65
χρόνων, καθώς και νοσοκομειακή περίθαλψη.

6. Τò δικαίωμα του εργαζομένου για εβδομαδιαία ανάπαυση και έτή- σια άδεια.

Τò δικαίωμα αυτό ισχύει στην 'Ελλάδα με την εργατική νομοθε-
σία. Οί νόμοι για την Κυριακή άργία και γενικά την εβδομαδιαία ανά-
παυση (ρεπτό) εφαρμόζονται από τò 1911. 'Ο νόμος για την «έτή-
σια άδεια μετ' αποδοχών» όλων τών εργαζομένων ισχύει από τò 1945.
'Η διάρκεια τῆς άδειας ρυθμίζεται ανάλογα με τὰ χρόνια ύπηρεσίας,
που έχει ο μισθωτòς σέ μιὰ ἐπιχείρηση.

Δ' ΚΟΙΝΕΣ ΥΠΟΧΡΕΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ

32. ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

Σέ μιὰν ἐποχή, ὅπως ἡ σημερινή, ὅπου τὰ πάντα μεταβάλλονται
μέ ραγδαίο ρυθμό, οί συνθήκες που δημιουργοῦνται και οί ανάγκες
που προκύπτουν, ἐπιβάλλουν νέα μέτρα και διαφορετικὰ κριτήρια,
ἀπὸ αὐτὰ που ἴσχυαν παλαιότερα.

Τò ἄρθρο 24 τοῦ Συντάγματος προνοεῖ ἀκριβῶς για μιὰ νέα ἀνά-
γκη που δημιουργήθηκε τὰ τελευταία χρόνια ἀπὸ τὴν τρομακτικὴ
πορεία τοῦ μηχανικοῦ πολιτισμοῦ, τὴν ἐκπληκτικὴ πρόοδο σέ πολ-
λούς τομεις και, τέλος, ἀπὸ τὴ φυσικὴ, ὡς ἕνα βαθμό, ἀδιαφορία τοῦ
ἀνθρώπου για ὅσα ἀτυχή, δυσάρεστα ἢ καταστρεπτικὰ συμβαίνουν
γύρω του.

'Η προστασία τοῦ περιβάλλοντος, για τὴν ὅποια ὀμιλεῖ τὸ ἄρθρο
αὐτὸ δὲν μπορεῖ ν' ἀποτελέσει ἔργο και προσπάθεια μερικῶν ἀτόμων
ἢ νὰ ἀνατεθῆ μόνο σέ λίγες εἰδικές ἐπιτροπές ἢ ὑπηρεσίες. 'Αποτελεῖ
ἐπείγουσα ὑποχρέωση ὅλων μας και καθενὸς χωριστὰ. Γιατί σὴν
πραγματικότητα προσπαθεῖ νὰ ἀντιμετωπίσει ἕναν τρομακτικὸ κίν-
δυνο που μόνο με τὴν κοινὴ προσπάθεια μπορούμε νὰ τὸν ἐκμηδενί-
σωμε, ἢ ἔστω νὰ τὸν περιορίσωμε σὲς λιγότερες δυνατές καταστρε-
πτικὲς συνέπειες.

Περιβάλλον εἶναι αὐτὸ που ἐννοεῖ ἡ ἴδια ἡ λέξη, ἀλλὰ εἶναι ταυ-

59 πως πρέπει να προστατευτεί πολιτισμός, πολιτισμός

τόχρονα και χίλια δυό άλλα μεμονωμένα πράγματα, καθένα χωριστά και όλα μαζί.

— Είναι τὰ ἀρχαῖα μνημεία τοῦ πολιτισμοῦ μας, ἀλλὰ και πολλές νεώτερες δημιουργίες, πού δένουν τὸ παλιὸ μὲ τὸ σύγχρονο, τὸ χθὲς μὲ τὸ σήμερα.

— Είναι οἱ θάλασσες και οἱ ἀκρογιαλιές μας, πού πρέπει νὰ διαφυλαχθοῦν, νὰ διατηρηθοῦν και νὰ διασωθοῦν, ὄχι μόνο ἀπὸ πετρέλαια και τὰ χημικά κατάλοιπα πού τις δηλητηριάζουν, ἀλλὰ ἐπίσης νὰ προστατευθοῦν ἀπὸ ἐκείνους πού, συνειδητὰ ἢ ἀσυνειδητὰ, ἀλλοιώνουν τὴν μορφή και τὴν φύση τους, τις κατακλέβουν, τις καταπατοῦν ἢ τις ἐμπορεύονται.

— Είναι τὰ λιγιστὰ ποτάμια μας, πού πρέπει νὰ προστατευθοῦν γιὰ νὰ μὴ μεταβληθοῦν σὲ ὄχετους, ὅπως γίνεται ἤδη σὲ ἄλλα μέρη, γιὰτὶ ἄλλωστε ἡ χώρα μας δὲν ἔχει τὴν πολυτέλεια τῶν πολλῶν και ὀρμητικῶν ποταμῶν, πού ὑπάρχουν ἄλλοῦ.

— Είναι ὁ οὐρανὸς και ἡ ἀτμόσφαιρα, πού θεωροῦνται ἀπὸ τις καθαρότερες, διαυγέστερες τοῦ κόσμου και κινδυνεύουν τῶρα ἀπὸ τὴν καπνιά τῶν ἐργοστασίων, τὴν καρκινογόνου αἰθάλη τῶν θερμάνσεων, ἀπὸ τις ὑδρογονικές και ἀτομικές ἐκρήξεις στὸν Εἰρηνικὸ και τὴ Νεβάδα, στὴν Σιβηρία και στὴν Κινεζικὴ ἔρημο τοῦ Τιεν γιάνγκ, ἀκόμη και ἀπὸ τὰ ὑπερηχητικὰ ἀεροπλάνα πού «σχίζουν» κυριολεκτικὰ τὸν αἰθέρα και καταστρέφουν τὴν φυσικὴ ἰσορροπία τῶν ἡχων και τῆς ἀτμοσφαιρας.

— Είναι τὰ δάση, τὸ μεγαλύτερο ἀγαθὸ μας, πού ἀποτελοῦν τὸ προστατευτικὸ τεῖχος γιὰ ἓνα σωρὸ φυσικούς ἐπιδρομεῖς, και ὅμως ἀφανίζονται μὲ τόση ἔνταση και τέτοιο κακοποιὸ ρυθμὸ ἀπὸ πυρκαγιές και νόμιμη ξύλευση, ὥστε νὰ διεκδικοῦμε τῶρα τὸ θλιβερὸ προνόμιο τῆς πιὸ «φαλακρῆς» χώρας τῆς Εὐρώπης.

— Είναι, τέλος, οἱ πόλεις πού ἀναπτύσσονται στὴν πραγματικὸτητα μὲ τερατώδη τρόπο και μορφή, συχνὰ χωρὶς οἰκιστικὸ σχέδιο και σχεδὸν πάντοτε χωρὶς γοῦστο ἢ οἰονδήποτε ρυθμὸ. Ἡ παλαιὰ μορφή κάθε πόλης ἔχει ἐξαφανισθῆ ἀπὸ καιρὸ χωρὶς ν' ἀντικατασταθῆ ἀπὸ ὀτιδήποτε ἐνδιαφέρον, εὐχάριστο, πρακτικὸ ἢ σωστὸ, πού συνήθως θυσιάζονται στὸ βωμὸ τῆς οἰκοπεδολατρείας και τοῦ «ὀριζόντιου» τσιμεντένιου κουτιοῦ.

Ἀποτελεῖ ὑποχρέωση κάθε πολίτου νὰ συνεισφέρῃ στὴν προστα-

σία του περιβάλλοντος, γιατί απ' τήν καταστροφή του ή τή βρειά βλάβη του αυτός πρώτος θά ταλαιπωρηθῆ και θά ζημιώση.

Ἡ πολιτεία, με τὸ ἄρθρο 24 τοῦ Συντάγματος, ἐπισημαίνει τὴν ἀνάγκη τῆς πρωτοβουλίας αὐτῆς καὶ καθορίζει ὀρισμένα γενικά μέτρα πού εἶναι ἀπαραίτητα. Δὲν εἶναι ἄλλωστε τυχαῖο τὸ γεγονός ὅτι στὸ ἄρθρο αὐτὸ περιέχονται πολὺ περισσότερες λεπτομέρειες ἀπ' ὅτι προβλέπονται σὲ πολλὰ ἄλλα καὶ ὅτι καθορίζονται ὀρισμένα μέτρα καὶ κατευθύνσεις πού κρίνονται ἀναγκαῖα γιὰ τὴν ἐφαρμογὴ τῆς πολιτικῆς αὐτῆς.

Πολλὰ εἶναι ἄλλωστε καὶ πυκνὰ τὰ παραδείγματα ἀπὸ ἄλλες χῶρες, ἰδίως εὐρωπαϊκὲς καὶ ἀμερικανικὲς — ὅπου ἔχουν ἰδρυθῆ εἰδικὰ ὑπουργεῖα περιβάλλοντος καὶ ὅπου εἰδικοί ἐπιστήμονες καὶ τεχνικοί με τὴ βοήθεια τῶν πολιτῶν πού ἐνδιαφέρονται ἐφαρμόζουν με αὐστηρότητα μακρόπνοα μελετημένα μέτρα κάθε μορφῆς, γιὰ νὰ προστατεύσουν τὸ περιβάλλον ἀπὸ τοὺς κινδύνους πού τὸ ἀπειλοῦν.

Στὶς χῶρες αὐτὲς κρίθηκε πὼς ἡ ὕπαρξη ἐνὸς ὑπουργείου ἢ ἔστω μιᾶς συντονισμένης κρατικῆς ὑπηρεσίας ἀποτελεῖ τὸν καλύτερο τρόπο ἐφαρμογῆς ὄλων ἐκείνων τῶν μέτρων πού, ἀνάλογα με κάθε περίσταση κρίνονται ἀναγκαῖα γιὰ τὸν σκοπὸ αὐτό. Καὶ ἡ ἀλήθεια εἶναι πὼς στὶς χῶρες αὐτὲς τὰ μέτρα γιὰ τὴν προστασία τοῦ περιβάλλοντος ἐγκρίνονται καὶ ἐφαρμόζονται με ταχύτητα καὶ ἀποφασιστικότητα.

Ἔτσι π.χ. ὁ Καναδᾶς ἀπαγορεύει τώρα νὰ προσεγγίζουσιν στὰ λιμάνια του τὰ γιγαντιαῖα πετρελαιοφόρα, γιὰτί ἔχει ἀποδειχθῆ πὼς ἡ παρουσία τους κοντὰ στὶς ἀκτές, ὅσα μέτρα καὶ ἂν πάρουν τὰ λιμεναρχεῖα, προκαλεῖ ἐπικίνδυνη μόλυνση τῆς θάλασσας.

Ἐνα ἄλλο παράδειγμα: τὰ ἐννέα κράτη τῆς Εὐρωπαϊκῆς Οἰκονομικῆς Κοινότητος (ΕΟΚ) καταστρώνουν τώρα ἕνα κοινὸ σχέδιο, γιὰ νὰ περιορισθῆ ἡ ἀσύδωτη καὶ χωρὶς μέτρο οἰκοδόμηση τῶν πόλεων καὶ γιὰ νὰ διατηρηθοῦν ἀνοικτοὶ χῶροι καὶ ὑποχρεωτικοὶ «πνεύμονες πρασίνου» στὰ μεγάλα ἀστικά κέντρα.

Ἄλλα κράτη πάλι, ἰδίως στὴν ἀμερικανικὴ ἥπειρο, ἔχουν ἀναστατώθη ἀπὸ τὴν πρόσφατη ἀποκάλυψη ὅτι οἱ φοβεροὶ θόρυβοι πού προκαλοῦν τὰ ἀεριωθούμενα ὑπερηχητικὰ ἀεροπλάνα γίνονται αἰτία γιὰ πολλές νευρικές ἀλλὰ καὶ γιὰ καρδιακὲς παθήσεις τῶν ἀνθρώπων, καὶ παίρνουν μέτρα γιὰ τὴν προστασία τῆς ἀτμοσφαιρᾶς ἀπὸ τὴ σύγχρονη αὐτὴ μάστιγα.

Ἀκόμη καὶ μερικά ἀφρικανικά καὶ ἀσιατικά κράτη, ἔστω καὶ καθυστερημένα οικονομικά, προσπαθοῦν νὰ διατηρήσουν τὶς ζούγκλες πού υπάρχουν στὰ ἔδαφά τους καὶ τὰ ἄγρια θηρία πού ζοῦν μέσα στὶς ζούγκλες αὐτές. Γιατὶ ἄρχισαν τώρα νὰ συνειδητοποιοῦν πὼς ἡ προστασία τοῦ περιβάλλοντος εἶναι ἓνα ἐνιαῖο σύνολο καὶ δὲν χρειάζονται μόνο τὰ πάρκα, ἀλλὰ ἐπίσης καὶ τὰ ἄγρια θηρία καὶ τὰ παρθένα δάση.

Τὸ ἄρθρο 24 τοῦ Συντάγματός μας ἀναφέρει μιὰ σειρά ἀπὸ μέτρα καὶ προϋποθέσεις πού θὰ ἐξασφαλίσουν τὴν καλύτερη δυνατὴ προστασία γιὰ τὸ ἑλληνικὸ περιβάλλον πού θὰ ἐφαρμοστοῦν μὲ τὴν ἐκδότην εἰδικῶν νόμων πού θὰ ρυθμίσουν καὶ ἄλλα προβλήματα πού θὰ δημιουργηθοῦν στὸ μέλλον.

Εἰδικότερα τὸ Σύνταγμα ὁμιλεῖ:

— γιὰ τὴ «χωροταξικὴ ἀναδιάρθρωση», ἀνάπτυξη, πολεοδόμηση καὶ ἐπέκταση τῶν πόλεων καὶ οἰκισμῶν. Στὸ θέμα αὐτὸ θεσπίζεται καὶ ἡ ὑποχρέωση τῶν κατοίκων νὰ προσφέρουν, χωρὶς ἀποζημίωση, ἢ μὲ ἀντιπαροχὴ σὲ ἄλλα μέρη, τὶς ἀπαραίτητες ἐκτάσεις γιὰ τὴ δημιουργία κοινοχρήστων χώρων στοὺς οἰκισμοὺς καὶ νὰ συμμετέχουν στὰ ἐξοδα γιὰ τὴν ἐκτέλεση τῶν βασικῶν ἔργων.

— γιὰ τὰ μνημεῖα καὶ τὶς παραδοσιακὲς περιοχές, πού, ὅπως γράφει ἡ παρ. 6 τοῦ ἰδίου ἄρθρου, «τελοῦν ὑπὸ τὴν προστασία τοῦ κράτους». Αὐτὸ εἶναι φυσικὸ, γιατί τὰ μνημεῖα πού βρίσκονται στὴ χώρα μας ἀποτελοῦν μιὰ ἀπὸ τὶς πιὸ πολυτίμες κληρονομίες τῆς Ἑλλάδας καὶ τοῦ λαοῦ τῆς. Εἰδικοί νόμοι θὰ ὀρίσουν τὰ μέτρα πού εἶναι ἀπαραίτητα γιὰ νὰ πραγματοποιηθῇ ὁ σκοπὸς αὐτὸς καὶ πού κατ' ἀνάγκη θὰ περιορίζουν τὸ δικαίωμα τῆς ἰδιοκτησίας ἀναγνωρίζοντας ὅμως τὸν τρόπο καὶ τὸ εἶδος τῆς ἀποζημίωσης πού θὰμποροῦν νὰ ζητήσουν οἱ ἰδιοκτῆτες.

— γιὰ τὴν προστασία τῶν δασῶν καὶ ἀπαγορεύει αὐστηρὰ τὴ μεταβολὴ τοῦ προορισμοῦ τους. Τὰ δάση μας, πού κάποτε σκέπαζαν ὀλόκληρο τὸν ἑλληνικὸ χῶρο, ἔχουν σήμερα καταστραφῆ σὲ τέτοιο βαθμὸ καὶ σὲ τόση ἔκταση, ὥστε νὰ χρειάζονται μεγάλη καὶ εἰδικὴ προσπάθεια, γιὰ νὰ διασωθοῦν καὶ ν' ἀπλωθοῦν καὶ πάλι στὰ γυμνά ἑλληνικὰ βουνά.

Κοινὴ λοιπὸν ὑποχρέωση τοῦ κράτους καὶ τῶν πολιτῶν νὰ διασώσουν ὅ,τι μπορεῖ ἀκόμη νὰ διασωθῇ ἀπὸ τὰ δάση, τὰ μνημεῖα, τοὺς οἰκισμοὺς, νὰ προλάβουν νὰ μὴ «ρυπανθοῦν» ἀνεπανόρθωτα ὁ ἀέρας, τὸ ἔδαφος καὶ ἡ θάλασσα, τὸ τοπίο, οἱ ἄκτεις, τὰ βουνά καὶ κάθε γωνιὰ τῆς ἑλληνικῆς γῆς.

ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΗ ΕΞΟΥΣΙΑ

§ 33. ΟΙ ΤΡΕΙΣ ΕΞΟΥΣΙΕΣ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ ΚΑΙ ΤΑ ΟΡΓΑΝΑ ΤΟΥΣ

Σε μιὰ δημοκρατία ὅλες οἱ ἐξουσίεσ ἦ, ὅπως τὶς λέμε σήμερα, **λειτουργίες**, πηγάζουν, δηλαδή προέρχονται ἀπὸ τὸ λαό. Αὐτὸ ὀρίζει καὶ τὸ δικό μας Σύνταγμα. Ὅμως οἱ ἐξουσίεσ τοῦ κράτους δὲν ἀσκοῦνται ὅλεσ ἀπὸ ἓνα μόνο ὄργανο. Ἀντίθετα, μιὰ θεμελιώδη ἀρχή, στὴν ὁποία στηρίζονται τὰ σύγχρονα πολιτεύματα, εἶναι ὅτι οἱ διάφορεσ πράξεισ τοῦ κράτους, δηλαδή οἱ διάφορεσ λειτουργίεσ του, γίνονται ἢ κάθε μιὰ ἀπὸ ἰδιαιτέρο ὄργανο. Ἡ ἀρχή αὐτή, ὀνομάζεται **διάκριση τῶν ἐξουσιῶν**.

Τὸ νέο Σύνταγμα μασ, σὲ εἰδικὸ κεφάλαιο πὺ ἐπιγράφεται «Σύνταξισ τῆσ Πολιτείας», καθιερώνει ρητὰ τὴ διάκριση τῶν ἐξουσιῶν, ὀρίζοντασ στὸ ἄρθρο 26 ὅτι: 1) ἡ **νομοθετικὴ** λειτουργία ἀσκεῖται ἀπὸ τὴ Βουλὴ καὶ τὸν Πρόεδρο τῆσ Δημοκρατίας. 2) ἡ **ἐκτελεστικὴ** λειτουργία ἀσκεῖται ἀπὸ τὸν Πρόεδρο τῆσ Δημοκρατίας καὶ τὴν κυβέρνηση καὶ 3) ἡ **δικαστικὴ** λειτουργία ἀσκεῖται ἀπὸ τὰ δικαστήρια καὶ οἱ δικαστικὲσ ἀποφάσεισ «ἐκτελοῦνται ἐν ὀνόματι τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ».

Στὰ πρωτόγονα κράτη καὶ στὴν ἀπόλυτη μοναρχία ὁ βασιλιάσ ἦ ὁ ἀρχηγὸσ τῆσ φυλῆσ ἦταν ταυτόχρονα νομοθέτησ καὶ κυβερνήτησ καὶ δικαστήσ. Ἡ πείρα ὁμως ἔδειξε στοὺσ λαοὺσ, ὅτι δὲν εἶναι οὔτε εὔκολο, οὔτε σωστὸ νὰ ἀσκήται ὅλη ἡ κρατικὴ ἐξουσία ἀπὸ τὸ ἴδιο πρόσωπο, γιὰτὶ τότε τὸ πρόσωπο αὐτὸ γίνεται πανίσχυρο καὶ δὲν ὑπάρχει πιὰ καμιὰ ἐγγύηση γιὰ τὶσ ἐλευθερίεσ τῶν ἀτόμων. Γι' αὐτὸ δὲν εἶναι τυχαῖο ὅτι καὶ στὴν Ἀθήνα τοῦ Περικλῆ **ἄλλα** ὄργανα ἦταν οἱ δικαστέσ, **ἄλλα** οἱ νομοθέτεσ καὶ **ἄλλα** οἱ κυβερνήτεσ. Παγκόσμια σημασία πῆρε ἡ διάκριση μὲ τὴ γαλλικὴ ἐπανάσταση, πὺ ἐπηρεάστηκε στὸ θέμα τοῦτο ἀπὸ τὶσ διδασκαλίεσ τοῦ φιλοσόφου Μοντεσκιέ, ὅτι κάθε μιὰ ἀπὸ τὶσ τρεῖσ ἐξουσίεσ τοῦ κράτους, νομοθετικὴ, διοικητικὴ καὶ δικαστικὴ, πρέπει νὰ ἀσκήται ἀπὸ ἄλλο ὄργανο καὶ δὲν πρέπει τὰ ὄργανα τῆσ μιᾶσ ἐξουσίας νὰ ἐπεμβαίνουν στὰ καθήκοντα τῆσ ἄλλησ. Ἔτσι ἡ μιὰ

έξουσία θά περιορίζη τήν πιθανότητα τῆς ἄλλης νά κάνη κατάχρηση τῆς δυνάμεώς της.

§ 34. Η ΒΟΥΛΗ

Νομοθετική έξουσία εἶναι ἐκείνη πού **θέτει**, μεταβάλλει ἢ καταργεῖ τοὺς **νόμους**, δηλαδή τοὺς κανόνες πού ρυθμίζουν ἀναγκαστικά τήν κοινωνική συμβίωση τῶν ἀνθρώπων. Τό ἄρθρο 26 τοῦ νέου Συντάγματος προβλέπει ὅτι ἡ **νομοθετική** λειτουργία ἐνεργεῖται ὑπό τῆς Βουλῆς καί τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας.

Ἡ Βουλὴ εἶναι τὸ ὄργανο ἐκεῖνο τοῦ κράτους, πού ἀποτελεῖται ἀπὸ ἀντιπροσώπους τοῦ λαοῦ καί κύριος προορισμός της εἶναι νά ψηφίζη τοὺς νόμους.

Οἱ **βουλευτές**, τὰ μέλη δηλαδή τῆς Βουλῆς, ἐκλέγονται ἀπὸ τοὺς κατοίκους τῶν ἐκλογικῶν περιφερειῶν. Κάθε βουλευτὴς ὅμως ἀντιπροσωπεύει, σύμφωνα μὲ τὸ ἄρθρο 51, παρ. 2 τοῦ Συντάγματος, ὅλοκληρο τὸ ἔθνος καί ὄχι μόνο τήν ἐκλογικὴ του περιφέρεια.

Ὁ ἀριθμὸς τῶν βουλευτῶν, σύμφωνα μὲ τὸ Σύνταγμα, εἶναι διακόσιοι τὸ ἐλάχιστο καί τριακόσιοι τὸ πολὺ. Κάθε περιφέρεια ἐκλέγει ἀριθμὸ βουλευτῶν ἀνάλογο μὲ τὸν πληθυσμὸ της, ὅπως αὐτὸς προκύπτει ἀπὸ τὴν τελευταία ἀπογραφή τοῦ κράτους (ἄρθρο 54, παρ. 2 τοῦ Συντάγματος.) Ἀπὸ τὸ σύνολο τῶν βουλευτῶν τὸ 1/20, δηλαδή ἀπὸ τοὺς 300 οἱ 15, θά εἶναι οἱ λεγόμενοι **βουλευτὲς ἐπικρατείας**. Αὐτοὶ ἐκλέγονται γιὰ ὅλη τὴν ἐπικράτεια ἀνάλογα μὲ τὴν ἐκλογικὴ δύναμη κάθε κόμματος. Ἔτσι π.χ. ἂν ἓνα κόμμα κερδίση στὶς ἐκλογές 100 ἔδρες, θά πάρη καί ἄλλες 10 ἀπὸ τὸν κατάλογο τῶν βουλευτῶν ἐπικρατείας. Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸν τῆς ἐκλογῆς, παρμένον ἀπὸ τὸ Γερμανικὸ Σύνταγμα, διευκολύνονται τὰ κόμματα νά ὑποδείξουν ὀρισμένα πρόσωπα πού ἔχουν διακριθῆ στὴ δημόσια ζωὴ, γιὰ νά γίνουν μέλη τῆς Βουλῆς χωρὶς νά πάρουν μέρος στὸν ἐκλογικὸ ἀγῶνα.

Γιὰ νά θέσῃ κάποιος ὑποψηφιότητα γιὰ βουλευτὴς, πρέπει νά εἶναι Ἕλληνας πολίτης πάνω ἀπὸ εἰκοσιπέντε χρόνων καί νά ἔξη τὸ δικαίωμα τῆς ψήφου (ἄρθρο 55 τοῦ Συντάγματος). Δὲν ἐπιτρέπεται νά ἐκλεγοῦν οἱ δημόσιοι ὑπάλληλοι, οἱ στρατιωτικοί, οἱ δήμαρχοι καί ὀρισμένες ἄλλες κατηγορίες ἀνθρώπων, ἂν δὲν παραιτηθοῦν, πρὶν ἀνακηρυχθοῦν ὑποψήφιοι ἀπὸ τὸ ἀξίωμά τους (ἄρθρο 56, παρ.

1). Και οί μὲν στρατιωτικοὶ δὲν μποροῦν πιά ποτὲ νὰ ἐπανέλθουν στὸ στράτευμα, οἱ πολιτικοὶ ὁμως μποροῦν νὰ ξαναλάβουν τὴν ὑπηρεσία τους ἀλλὰ μόνο ἀφοῦ περάση ἕνας χρόνος ἀπὸ τὴν ἡμέρα ποῦ παραιτήθηκαν. Ἐξαίρεση κάνει τὸ Σύνταγμα γιὰ τοὺς καθηγητὲς τῶν πανεπιστημίων, ποῦ δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ παραιτηθοῦν ἀπὸ τὴ θέση τους, γιὰ νὰ ἐκλεγοῦν, καὶ στὴν περίπτωση ποῦ θὰ τοὺς ψηφίσῃ ὁ λαὸς θὰ ἀνασταλῇ προσωρινά, ὅσο δηλαδὴ διαρκεῖ ἡ βουλευτικὴ περίοδος, ἢ καθηγητικὴ ιδιότητά τους. Ἐπίσης ὁ βουλευτὴς δὲν μπορεῖ νὰ κατέχη ὀρισμένες ἰδιωτικὲς θέσεις, ὅπως εἶναι π.χ. ὁ διευθυντὴς ἐταιρείας μὲ εἰδικὰ προνόμια, οὔτε νὰ μισθῶνῃ δημόσια κτήματα. Αὐτὸ λέγεται «ἀσυμβίβαστον» τοῦ βουλευτικοῦ ἀξιώματος (ἄρθρο 57, παρ. 1 τοῦ Συντάγματος).

Ὁ βουλευτὴς δὲν καταδιώκεται, οὔτε ἔχει καμιά εὐθύνη ἀπέναντι οἰουδήποτε γιὰ γνώμη ἢ ψῆφο, ποῦ ἔδωσε μέσα στὴ βουλή (ἄρθρον 60 παρ. 1), ἐκτὸς ἂν ἡ γνώμη αὐτὴ συνδέεται μὲ συκοφαντικὴ δυσφήμιση ἄλλου προσώπου. Τὸ Σύνταγμα θέλησε μὲ αὐτὸν τὸν τρόπο νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν ἀπόλυτη ἀνεξαρτησία τῆς γνώμης καὶ τῆς ψήφου τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ λαοῦ. Τὸ προνόμιο αὐτὸ ὀνομάζεται τὸ «ἀνεύθυνον» τῶν βουλευτῶν.

Ἐπίσης οἱ βουλευτὲς δὲν καταδιώκονται γιὰ ὅποιαδήποτε ἰδιωτικὴ πράξη τους (π.χ. ἀξιοποίηση), οὔτε συλλαμβάνονται ἢ φυλακίζονται, ὅσο διαρκεῖ ἡ βουλευτικὴ περίοδος, παρὰ μονάχα ἂν δώσῃ εἰδικὴ ἄδεια ἡ Βουλὴ (ἄρθρο 62 τοῦ Συντάγματος). Τὸ προνόμιο αὐτὸ ὀνομάζεται «ἀσυλία». Ἐννοεῖται ὅτι ἡ Βουλὴ ἐξετάζει μόνο ἂν ὁ βουλευτὴς καταδιώκεται γιὰ πολιτικούς σκοπούς. Ὅταν βεβαιωθῇ ὅτι δὲν πρόκειται γι' αὐτό, πρέπει κανονικὰ νὰ δώσῃ τὴν ἄδεια νὰ διωχθῇ.

2. Λειτουργία τῆς Βουλῆς

Ἡ λειτουργία τῆς Βουλῆς ρυθμίζεται καὶ ἀπὸ τὸ Σύνταγμα ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὸν κανονισμό της. Μετὰ τὴν ἐκλογή τους, οἱ βουλευτὲς μποροῦν νὰ ἀσκοῦν τὰ καθήκοντά τους, ἀφοῦ δώσουν τὸν ὄρκο ὅτι θὰ τηρήσουν τὸ Σύνταγμα καὶ τοὺς νόμους. Τὸ ἄρθρο 59 τοῦ Συντάγματος ὀρίζει τὸν τύπο τοῦ ὄρκου γιὰ τοὺς χριστιανοὺς ὀρθόδοξους. Οἱ ἀλλόθρησκοι ἢ ἑτερόθρησκοι ὀρκίζονται μὲ τὸν τύπο τῆς θρησκείας τους ἢ τοῦ δόγματός τους.

Ἡ διάρκεια τῆς Βουλῆς εἶναι τέσσερα χρόνια ἀπὸ τὴν ἡμέρα τῶν ἐκλογῶν καὶ τὸ χρονικὸ αὐτὸ διάστημα λέγεται **βουλευτικὴ περίοδος** (ἄρθρο 53, παρ. 1 τοῦ Συντάγματος). Ἡ περίοδος διαιρεῖται σὲ **συνόδους**, τακτικὲς καὶ ἔκτακτες. Τακτικὴ σύνοδος γίνεται μία κάθε χρόνο καὶ ἀπὸ τὸ Σύνταγμα προβλέπεται ὅτι θὰ ἀρχίσῃ στὶς 15 Ὀκτωβρίου (ἄρθρο 64, παρ. 1), ὅποτε ἡ Βουλὴ συνέρχεται «αὐτοδικαίως». Ἡ σύνοδος διαρκεῖ τὸ λιγότερο πέντε μῆνες. Ἐκτακτὴ σύνοδος εἶναι ἐκείνη ποῦ καλεῖ ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας (ἄρθρο 40 τοῦ Συντάγματος) ὅταν ἡ κυβέρνησις θὰ κρίνῃ πὼς εἶναι ἀνάγκη. Ἡ ἔκτακτὴ σύνοδος μπορεῖ ν' ἀσχοληθῇ μὲ κάθε ζήτημα τῆς ἀρμοδιότητος τῆς Βουλῆς, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ψήφισις τοῦ προϋπολογισμοῦ, γιατί αὐτός, σύμφωνα μὲ τὸ ἄρθρο 72 τοῦ Συντάγματος, πρέπει ὑποχρεωτικὰ νὰ ψηφισθῇ ἀπὸ τὴν τακτικὴν σύνοδον τῆς Βουλῆς.

Ἡ Βουλὴ στὴν ἀρχὴ κάθε βουλευτικῆς περιόδου ἐκλέγει ἀπὸ τὰ μέλη τῆς τὸν πρόεδρον καὶ τοὺς ἀντιπροέδρους, τοὺς γραμματεῖς καὶ τὰ μέλη γιὰ τὶς κοινοβουλευτικὲς καὶ ἐξεταστικὲς ἐπιτροπές. Οἱ ἐπιτροπές αὐτὲς **συγκροτοῦνται σὲ ἀναλογία μὲ τὴ δύναμιν τῶν κομμάτων μέσα στὴ Βουλὴ** (ἄρθρο 68, παρ. 3) τοῦ Συντάγματος).

Οἱ συνεδριάσεις τῆς Βουλῆς εἶναι δημόσιες, ἔχει δηλαδή κάθε πολίτης τὸ δικαίωμα νὰ τὶς παρακολουθήσῃ. Ἐπὶ πλέον οἱ συζητήσεις στὴ Βουλὴ μεταδίδονται τακτικὰ ἀπὸ τὸ ραδιόφωνο καὶ τὴν τηλεόρασις. Οἱ συζητήσεις στενογραφοῦνται καὶ τὰ πρακτικὰ δημοσιεύονται μετὰ ἀπὸ κάθε συνεδρίασις.

§ 35. ΕΚΛΟΓΕΙΣ ΚΑΙ ΕΚΛΟΓΕΣ

1. Ἐκλογεῖς

Ἡ Βουλὴ ἐκλέγεται ἀπὸ τὸ λαὸν (ἄρθρο 51, παρ. 1 τοῦ Συντάγματος). Μὲ τὴ λέξη **λαὸς** ὅμως δὲν ἐννοοῦμε στὴν περίπτωσιν αὐτὴ ὅλους τοὺς κατοίκους τῆς χώρας, ἀλλὰ μόνο τοὺς πολίτες, ἄνδρες καὶ γυναῖκες, πάνω ἀπὸ μιὰν ὀρισμένη ἡλικία. Αὐτοὶ ὀνομάζονται καὶ **ἐκλογεῖς**. Τὸ σύνολο τῶν ἐκλογέων λέγεται «**ἐκλογικὸ σῶμα**».

2. Ἐκλογές

Τὸ Σύνταγμα ὀρίζει ὅτι οἱ ἐκλογές ἐνεργοῦνται «**δι' ἀμέσου, μυστικῆς καὶ καθολικῆς ψηφοφορίας**» (ἄρθρο 51, παρ. 3 τοῦ Συντάγματος).

32) α) **Καθολική** ψηφοφορία σημαίνει, ότι το κράτος δεν έχει το δικαίωμα να ζητήσει ούτε περιουσιακά, ούτε κληρονομικά προσόντα, ούτε ειδική μόρφωση, για να επιτρέψει στον Έλληνα πολίτη να ψηφίσει. Το μόνο που ζητάει ο νόμος είναι το όριο ηλικίας. Αυτό δεν ορίζεται στο Σύνταγμα, αλλά είναι σήμερα τα 21 χρόνια.

β) **Μυστική** ψηφοφορία σημαίνει, ότι κανείς δεν έχει το δικαίωμα να πληροφορηθεί ποιόν ψήφισε ο κάθε πολίτης. Η μυστική ψηφοφορία εξασφαλίζεται σήμερα με ένα ιδιαίτερο χώρισμα μέσα στο εκλογικό τμήμα, όπου ο εκλογέας κλείνει το ψηφοδέλτιό του σε ειδικό φάκελο, χωρίς να τον δει κανείς. Η μυστικότητα της ψηφοφορίας αποβλέπει στο να μην μπορέσει κανείς να επηρεάσει τον εκλογέα και αποτελεί **θεμελιώδη** αρχή του Συντάγματος.

γ) **Άμεση** ψηφοφορία υπάρχει, όταν οι εκλογείς εκλέγουν απ' ευθείας τους αντιπροσώπους τους. Το αντίθετο σύστημα είναι η **έμμεση** εκλογή, όπου οι εκλογείς υποδεικνύουν ορισμένα πρόσωπα (εκλέκτορες), τα οποία θα εκλέξουν τους αντιπροσώπους του έθνους. Στην Ελλάδα ίσχυσε πάντοτε το **άμεσο** σύστημα, που άλλωστε έχει κατοχυρωθεί και από το Σύνταγμα.

Το Σύνταγμα των εκλεκτόρων (έμμεση εκλογή) εφαρμόζεται στην Αμερική για την εκλογή του προέδρου των Ηνωμένων Πολιτειών.

3. Τρόπος που ενεργούνται οι εκλογές

α) Οι εκλογές διενεργούνται την **ίδια ημέρα** σε όλο το κράτος (άρθρο 51, παρ. 4 του Συντάγματος). Μπορεί με ειδικό νόμο να επιτραπεί και στους Έλληνες του εξωτερικού να ψηφίζουν στον τόπο της διαμονής τους.

β) Ο πολίτης είναι **υποχρεωμένος** να ψηφίσει. Ο νόμος θεσπίζει το «υποχρεωτικόν της ψηφοφορίας» και προβλέπει ορισμένες ποινές για τους εκλογείς που δεν εκτελούν το καθήκον τους αυτό (άρθρο 51, παρ. 5 του Συντάγματος).

γ) Οι εκλογές διεξάγονται με βάση τους **εκλογικούς καταλόγους**, όπου είναι γραμμένα τα ονόματα όλων των εκλογέων. Όσοι από άμελεια ή για άλλο λόγο δεν έγγραφοῦν στους εκλογικούς καταλόγους, δεν μπορούν να ψηφίσουν.

δ) Οι υποψήφιοι βουλευτές **ανακηρύσσονται** από το Πρωτοδικείο της περιφέρειας, όπου θα εκλεγούν.

ε) Οί έκλογές γίνονται μέ **ψηφοδέλτια**, όπου αναγράφονται τὰ ονόματα τῶν ὑποψηφίων τοῦ **συνδυασμοῦ**, πού καταρτίζει κάθε κόμμα. Ἄλλοτε χρησιμοποιοῦσαν τὶς κάλπες, δηλαδή δοχεῖα μετάλλινα χωρισμένα σὲ δύο διαμερίσματα, ἓνα μαῦρο μέ τὰ γράμματα ΟΧΙ καὶ ἓνα ἄσπρο μέ τὰ γράμματα ΝΑΙ· καί, ἀνάλογα μέ τὴν προτίμησή του, ἔριχνε ὁ πολίτης τὸ σφαιρίδιό του σ' ἓνα ἀπὸ τὰ δύο διαμερίσματα. Αὐτὰ ἔχουν τώρα πιά καταργηθῆ, γιατί διευκόλυναν τὴν ἐκλογικὴ νοθεία. Ὅμως ἡ λέξη «κάλπη» καὶ «μαυρίζω» ἔχουν μείνει στὴ γλώσσα μας σχετικὰ μέ τὶς ἐκλογές.

στ) Τὸ κράτος διαιρεῖται σὲ **ἐκλογικὲς περιφέρειες**. Αὐτὲς ὀρίζονται ἀπὸ εἰδικὸ νόμο καὶ μποροῦν νὰ εἶναι **εὐρεῖες** ἢ **στενές**. Στὴν **εὐρεῖα περιφέρεια** ἐκλέγονται πολλοὶ βουλευτές, ἀπὸ τὶς διάφορες ἐπαρχίες πού τὴν ἀποτελοῦν. Ὅλοι αὐτοὶ οἱ ὑποψήφιοι περιλαμβάνονται σὲ κοινὸ ψηφοδέλτιο. Ἀντίθετα, στὴ **στενὴ περιφέρεια** εἶναι δυνατόν νὰ ἐκλέγεται καὶ **ἓνας μόνο** βουλευτής.

ζ) Οἱ ἐκλογικὲς περιφέρειες διαιροῦνται σὲ **ἐκλογικὰ τμήματα**, ὅπου γίνεται ἡ ψηφοφορία. Τὰ τμήματα ἐπιτηροῦνται ἀπὸ μίαν ἐφορευτικὴ ἐπιτροπὴ καὶ ἀπὸ τὸν **δικαστικὸ ἀντιπρόσωπο**, πού φροντίζει ὥστε οἱ ἐκλογές νὰ γίνουν ἡσυχά, σύμφωνα μέ τοὺς νόμους καὶ νὰ εἶναι γνήσιες.

η) Τὸ κύρος τῶν ἐκλογῶν ἐλέγχεται ἀπὸ ἓνα εἰδικὸ δικαστήριο (ἄρθρο 100 τοῦ Συντάγματος). Ἄν κάποιος ὑποψήφιος πού δὲν ἔχει τὰ προσόντα, ἐξελέγη βουλευτής ἢ ἂν, παρ' ὅλο πού ἦταν στὴ θέση τοὺς ἡ ἐφορευτικὴ ἐπιτροπὴ καὶ ὁ δικαστικὸς ἀντιπρόσωπος, ὑπάρχη ὑποψία πῶς ἓνας ἀπὸ τοὺς ὑποψηφίους ἀδικήθηκε, τότε ἔχει κάθε πολίτης τὸ δικαίωμα νὰ προσβάλλῃ μέ ἔνσταση τὸ κύρος τῆς ἐκλογῆς. Τὸ εἰδικὸ δικαστήριο ἀποτελεῖται ἀπὸ ἀνώτατους δικαστικούς, ἀρεοπαγίτες καὶ συμβούλους ἐπικρατείας. Ἐξετάζει μάρτυρες ἢ ἔγγραφα καὶ μπορεῖ, ἂν πεισθῆ γιὰ τὴν ἀκρίβεια τῆς ἐνστάσεως, ν' ἀκυρώσῃ τὴν ἐκλογὴ στὴν περιφέρεια, ὅπου ἡ διεξαγωγὴ ἔγινε χωρὶς νὰ τηρηθοῦν οἱ νόμοι. Ἐκεῖ διενεργοῦνται ἀργότερα ἐπαναληπτικὲς ἐκλογές.

§ 36. ΕΚΛΟΓΙΚΑ ΣΥΣΤΗΜΑΤΑ

44 [Δύο εἶναι, κυρίως, τὰ ἐκλογικὰ συστήματα : τὸ **πλειοψηφικὸ** καὶ τὸ **ἀναλογικὸ**.

Με το **πλειοψηφικό** σύστημα εκλέγεται ο υποψήφιος του κόμματος εκείνου που, σε σχέση με το δεύτερο κόμμα, πήρε έστω και μία ψήφο περισσότερη.

Με το **αναλογικό** σύστημα οι έδρες των βουλευτών κατανέμονται ανάλογα με τον αριθμό των ψήφων που πήρε κάθε κόμμα. Αν π.χ. σε μία περιφέρεια αναλογούν 25 έδρες στη Βουλή και ψηφίσουν 175.000 εκλογείς, θα διαιρέσουμε το σύνολο των ψηφοφόρων αυτών με τον αριθμό των βουλευτικών έδρων και βρίσκουμε έτσι την **εκλογική βάση** ($175.000 : 25 = 7.000$). Τα κόμματα που μετέχουν στην εκλογή θα πάρουν τόσους βουλευτές, όσες φορές χωρεί ή εκλογική βάση (δηλαδή το 7.000) στον αριθμό των ψήφων που έλαβαν. Έαν λ.χ. ένα κόμμα πήρε 72.000 ψήφους, του αντιστοιχούν 10 έδρες ($72.000 : 7.000 = 10$) και θα έχει υπόλοιπο 2.000 ψήφους, που θα κατανεμηθούν με διάφορους υπολογισμούς (δεύτερη κατανομή). Τις υπόλοιπες έδρες θα λάβουν οι υποψήφιοι των άλλων κομμάτων, πάντοτε με την αναλογία 7.000 ψήφοι = 1 βουλευτική έδρα. Το δεύτερο κόμμα με 50.000 ψήφους θα πάρη 7 έδρες ($50.000 : 7 = 7$), με υπόλοιπο 1.000 ψήφους, το τρίτο με 30.000 ψήφους θα πάρη τέσσερεις έδρες, με υπόλοιπο 2.000 ψήφους, και το τελευταίο με 18.000 μόνο δύο ($18.000 : 7 = 2$), με υπόλοιπο 4.000 ψήφους.

Αντίθετα, αν εφαρμόσουμε με τους ίδιους αριθμούς το πλειοψηφικό σύστημα, το αποτέλεσμα των εκλογών θα είναι έντελως διαφορετικό, γιατί το κόμμα που έλαβε 72.000 ψήφους θα πάρη και τις 25 έδρες, έφ' όσον τα υπόλοιπα κόμματα πήραν λιγότερους ψήφους και, μολονότι όλα μαζί συγκέντρωσαν περισσότερες ψήφους από το κόμμα της πλειοψηφίας, δεν θα κερδίσουν **ούτε μία** έδρα.

Το αναλογικό σύστημα εύνοει την πιστή απογραφή των διαφόρων πολιτικών δυνάμεων ενώ το πλειοψηφικό επιτρέπει να σχηματισθούν ισχυρές κυβερνήσεις.

Εκτός όμως από τα δύο αυτά εκλογικά συστήματα, υπάρχουν και άλλα, που αποτελούν ένα συνδυασμό του αναλογικού και του πλειοψηφικού. Τα κυριώτερα είναι ή **ένισχυμένη αναλογική** και το **μικτό**.

Στην **ένισχυμένη αναλογική** υπάρχουν οι λεγόμενες πρώτη και δεύτερη κατανομή (όπως άλλωστε και στην απλή αναλογική). Στην πρώτη κατανομή μετέχουν όλα τα κόμματα και εκλέγουν αριθμό βουλευτών ανάλογο με τον αριθμό των ψήφων που έλαβαν,

ἐνῶ τὰ ὑπόλοιπα τῶν ψήφων ἀθροίζονται σὲ εὐρύτερες περιφέρειες, ὅπου γίνεται ἡ δευτέρη κατανομή. Ὅταν ὁμως τὸ σύστημα εἶναι ἡ ἢ **ἐνισχυμένη** ἀναλογική, τότε στὴ δευτέρη κατανομή δὲν μετέχουν πιά **ὅλα** τὰ κόμματα, ἀλλὰ μόνο τὰ μεγάλα, δηλαδή ἐκεῖνα πού θὰ συγκεντρῶσουν ὀρισμένο ποσοστὸ ψήφων σὲ ὅλη τὴν χώρα. Τὸ ποσοστὸ αὐτὸ δὲν εἶναι ὅμοιο πάντοτε σὲ ὅλες τὶς ἐκλογές, ἀλλὰ ὀρίζεται κάθε φορά διαφορετικὰ ἀπὸ τὸν ἐκλογικὸ νόμο. Τὸ 1974, π.χ. τὸ ποσοστὸ τῶν ψήφων γιὰ τὴ συμμετοχὴ στὴ δευτέρη κατανομή εἶχε ὀρισθῆ γιὰ μὲν τὰ κόμματα σὲ 17% τοῦ συνόλου καὶ γιὰ τοὺς συνασπισμοὺς κομμάτων σὲ 25%. Στὶς ἐκλογές τοῦ 1958 τὸ ποσοστὸ αὐτὸ εἶχε ὀρισθῆ μεγαλύτερο, δηλαδή σὲ 25% γιὰ τὰ κόμματα καὶ σὲ 35 καὶ 40% γιὰ τοὺς συνασπισμοὺς κομμάτων.

Μὲ τὸ σύστημα αὐτὸ τὰ μεγάλα κόμματα ἀποκτοῦν καὶ ἄλλες ἔδρες.

Μικτὸ εἶναι τὸ ἐκλογικὸ σύστημα, κατὰ τὸ ὅποιο σὲ ἄλλες μὲν ἐκλογικὲς περιφέρειες τοῦ κράτους ἐφαρμόζεται τὸ πλειοψηφικὸ, σὲ ἄλλες ἢ ἐνισχυμένη ἀναλογική καὶ σὲ ἄλλες ἢ ἀπλή ἀναλογική. Τὸ σύστημα αὐτὸ ἐφαρμόστηκε στὴν Ἑλλάδα κατὰ τὶς ἐκλογές τῆς 19 Φεβρουαρίου 1956.

§ 37. ΝΟΜΟΙ ΚΑΙ ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΑ ΔΙΑΤΑΓΜΑΤΑ

1. Πῶς ψηφίζονται οἱ νόμοι.

Ἡ νομοθετικὴ ἐξουσία ἀσκεῖται ἀπὸ τὴ Βουλὴ ἢ ἀπὸ τὸν Πρόεδρο τῆς Δημοκρατίας μᾶς λέει τὸ ἄρθρο 26 τοῦ Συντάγματος. Γιὰ νὰ γίνῃ ὁμως ἕνας νόμος, χρειάζεται πρῶτα νὰ ψηφισθῆ ἀπὸ τὴ Βουλὴ, ὕστερα νὰ κυρωθῆ ἀπὸ τὸν Πρόεδρο τῆς Δημοκρατίας καὶ τέλος πρέπει νὰ δημοσιευθῆ στὴν «Ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως».

Ἡ ψήφιση ὁμως τῶν νόμων ἀπὸ τὴ Βουλὴ γίνεται μὲ μιὰν ὀρισμένη διαδικασία πού ἐπιβάλλεται ἀπὸ τὰ ἄρθρα 73 - 76 τοῦ Συντάγματος.

Ἐπὶ τῆς πρώτ' ἀπ' ὅλα ἡ γενικὴ ἀρχὴ ὅτι «δικαίωμα προτάσεως «νόμων ἀνήκει εἰς τὴν Βουλὴν καὶ τὴν κυβέρνησιν» (ἄρθρο 73, παρ. 1 τοῦ Συντάγματος). Ἡ Βουλὴ ἀσκεῖ τὸ νομοθετικὸ τῆς ἔργο «ἐν ὀλομελείᾳ», δηλαδή πρέπει νὰ εἶναι παρόντες ὅλοι οἱ βουλευτὲς καὶ οἱ ἀποφάσεις νὰ ἐγκριθοῦν ἀπὸ τὴν πλειοψηφία τῶν παρόντων πού

ποτέ δέν μπορούν νά εἶναι λιγότεροι ἀπό τὸ 1/4 τοῦ συνόλου τῶν Βουλευτῶν, δηλαδή σήμερα 75 (ἄρθρο 67 τοῦ Συντάγματος).

Ἡ Βουλὴ μπορεῖ νά ὀρίση στὸν κανονισμό της ὅτι θὰ διαιρεθῆ τὸ πολὺ σὲ δύο τμήματα καὶ θὰ ὀρίση πῶς θὰ μοιραθοῦν κατὰ ὑπουργεῖα οἱ ἀρμοδιότητες τῶν τμημάτων (ἄρθρο 70 τοῦ Συντάγματος).

Ὅπωςδὴποτε ὁμως ὑπάρχουν, ὀρισμένα θέματα πού δέν ἐπιτρέπεται ποτέ νά παραπεμφθοῦν σὲ τμήματα καὶ πρέπει πάντοτε νά συζητοῦνται στὴν ὀλομέλεια. Τὰ κυριότερα ἀπὸ αὐτὰ εἶναι οἱ νόμοι πού θὰ ἀλλάξουν τὸ ἐκλογικὸ σύστημα καὶ οἱ νόμοι πού θίγουν τὴν προστασία τῶν ἀτομικῶν δικαιωμάτων.

Ἡ διαδικασία περνᾶ ἀπὸ τὰ ἑξῆς στάδια :

1. Ὁ νόμος ὑποβάλλεται σὲ σχέδιο (νομοσχέδιο) στὴ Βουλὴ, συνήθως ἀπὸ τὸν ἀρμόδιο ὑπουργό. Ἔτσι π.χ. ἓνα νομοσχέδιο γιὰ τὰ σχολεῖα θὰ τὸ φέρη ὁ Ὑπουργὸς Παιδείας, ἓνα νομοσχέδιο γιὰ τὰ λεωφορεῖα ὁ Ὑπουργὸς Μεταφορῶν κ.ο.κ. Ἄν μέσα στοῦ νομοσχέδιο προβλέπωνται καινούριες δαπάνες πού θὰ ἐπιβαρύνουν τὸ δημόσιο, δέν μπορεῖ νά συζητηθῆ, ἂν δέν συνοδεύεται ἀπὸ ἔκθεση τοῦ Γενικοῦ Λογιστηρίου τοῦ Κράτους πού καθορίζει πόση θὰ εἶναι ἡ δαπάνη (ἄρθρο 75 Συντάγματος) καὶ μὲ ποιὸν τρόπο θὰ καλυφθῆ.

2. Ὅλα τὰ νομοσχέδια πρέπει νά συνοδεύονται ἀπὸ **αιτιολογικὴ ἔκθεση** ὅπου ἀναγράφεται ὁ λόγος, γιατί πρέπει νά ψηφισθῆ τὸ νομοσχέδιο καὶ τί ἀποτελέσματα ἐλπίζεται ὅτι θὰ ἔχη ὁ νόμος στὴ ζωὴ τοῦ τόπου.

3. Μόλις ὑποβληθῆ τὸ νομοσχέδιο στὴ Βουλὴ, παραπέμπεται στὴν ἀρμόδια κοινοβουλευτικὴ ἐπιτροπὴ (π.χ. τὸ νομοσχέδιο γιὰ τὰ σχολεῖα στὴν ἐπιτροπὴ ἐπὶ τῆς Παιδείας) καὶ ἀφοῦ ἡ ἐπιτροπὴ τὸ ἐπεξεργασθῆ εἰσάγεται στὴ Βουλὴ - τὴν ὀλομέλεια ἢ τὸ ἀρμόδιο τμῆμα - γιὰ νά ψηφισθῆ.

4. Κάθε νομοσχέδιο συζητεῖται καὶ ψηφίζεται ἀπὸ τὴ Βουλὴ (σὲ ὀλομέλεια ἢ σὲ τμήματα) σὲ δύο διάφορες συνεδριάσεις πού ἀπέχουν μεταξύ τους κατὰ δύο μέρες τοῦλάχιστον (ἄρθρο 76, παρ. 2).

Στὴν πρώτη συνεδρίαση τὸ νομοσχέδιο ψηφίζεται στὶς γενικὲς του διατάξεις, αὐτὸ πού λέγεται «κατ' ἀρχὴν» καὶ γιὰ πρώτη φορὰ «κατ' ἄρθρον», δηλαδή κάθε μιὰ ἀπὸ τίς διατάξεις του ψηφίζεται χωριστά. Στὴ δεύτερη συνεδρίαση «κατ' ἄρθρον καὶ ὡς σύνολον».

Σε εξαιρετικές περιπτώσεις επιτρέπεται να ψηφισθῆ ἓνα νομοσχέδιο σὲ μιὰ μόνη συνεδρίαση, ὅταν ἡ κυβέρνηση τὸ χαρακτηρίσῃ ὡς «κατεπεῖγον» ἀλλὰ στὴ συζήτηση πρέπει νὰ εἶναι παρόντες ὁ πρωθυπουργός, ὁ ἀρμόδιος ὑπουργός καὶ οἱ ἀρχηγοὶ τῶν κομμάτων (ἄρθρο 76, παρ. 4 τοῦ Συντάγματος).

Ὅρισμένοι νόμοι ποὺ ἀφοροῦν τὴν ἐπικύρωση ἑνὸς κώδικα, δηλαδή ἑνὸς συνόλου διατάξεων γιὰ ἓναν ὀρισμένο θεσμό ποὺ ἔχει περάσει ἀπὸ ἐπιστημονικὴ ἐπεξεργασία ἐπιτροπῆς ἀπὸ εἰδικούς, διορισμένους γιὰ τὴ μελέτη αὐτὴ μὲ διατάξεις νόμων μποροῦν νὰ ψηφισθοῦν ἀπὸ τὴν ὀλομέλεια τῆς Βουλῆς μὲ ἓναν ἰδιαίτερο νόμο ποὺ τοὺς ἐγκρίνει σὰν σύνολο. π.χ. ὁ Κώδικας ὀδικῆς κυκλοφορίας.

5. Ἐφ'ὅσον ψηφισθῆ ἓνας νόμος διαβιβάζεται στὸν Πρόεδρο τῆς Δημοκρατίας γιὰ νὰ τὸν «κυρώσῃ» μὲ τὴν ὑπογραφή του καὶ νὰ διατάξῃ τὴ δημοσίευσή του στὴν «Ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως». Δέκα ἡμέρες μετὰ τὴ δημοσίευσή του ὁ νόμος ἀρχίζει νὰ ἐφοδιάζεται σὲ ὅλη τὴν ἐπικράτεια καὶ κανένας δὲν μπορεῖ νὰ ἰσχυρισθῆ ὅτι δὲν τὸν γνωρίζει. Αὐτὸ ἐννοῦμε, ὅταν λέμε «ἄγνοια νόμου δὲν ἐπιτρέπεται».

2. Νομοθετικὰ διατάγματα

Ἡ Βουλὴ δὲν συνεδριάζει ὅλον τὸν χρόνο. Συνέρχεται σὲ συνόδους τακτικὲς καὶ ἔκτακτες. Ὅταν ἡ Βουλὴ διακόψῃ τὶς ἐργασίες της, οἱ βουλευτὲς πηγαίνουν στὶς ἐπαρχίες τους. Εἶναι ὅμως δυνατόν στὸ διάστημα, ποὺ ἡ Βουλὴ ἔχει διακοπές, νὰ προκύβουν θέματα ἐπιγιγόντα ποὺ πρέπει νὰ ρυθμισθοῦν ἀμέσως. Γι' αὐτὸ τὸ Σύνταγμα προβλέπει στὸ ἄρθρο 43, παρ. 4 ὅτι ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας μπορεῖ νὰ προχωρήσῃ στὴν ἔκδοση νομοθετικῶν διαταγμάτων (Ν.Δ.) ποὺ θεωροῦνται σὰν νόμοι. Γιὰ νὰ γίνῃ ὅμως αὐτό, πρέπει νὰ ὑπάρχῃ ἡ συγκατάθεση τοῦ εἰδικοῦ τμήματος ποὺ συγκροτεῖται ὅπως καὶ τὰ ἄλλα τμήματα καὶ ἐπιτροπές τῆς Βουλῆς ἀνάλογα μὲ τὴ δύναμη τῶν κομμάτων ἢ ὁμάδων ἀκόμη καὶ τῶν βουλευτῶν ποὺ εἶναι ἀνεξάρτητοι (ἄρθρο 71 τοῦ Συντάγματος). Ὁ τρόπος λειτουργίας αὐτοῦ τοῦ τμήματος διακοπῶν καθὼς καὶ τῶν κοινοβουλευτικῶν ἐπιτροπῶν ποὺ θὰ ἐπεξεργάζονται τὰ θέματα ποὺ θὰ συζητηθοῦν ἐκεῖ ὀρίζεται ἀπὸ τὸν κανονισμὸ τῆς Βουλῆς. Γιὰ νὰ ψηφισθοῦν ἀποφάσεις στὸ τμήμα αὐτὸ ὅπως καὶ στὰ ἄλλα τμήματα τῆς Βουλῆς χρειάζεται ἡ πλειοψηφία τῶν παρόντων, ποὺ ποτὲ ὅμως δὲν μπορεῖ νὰ

είναι κατώτερη από τα 2/5 τῶν βουλευτῶν πού συμμετέχουν σ' αὐτό τὸ τμήμα. Γιὰ τὸ 1975 τὸ τμήμα διακοπῶν ὀρίστηκε νὰ ἔχη 60 μέλη καὶ 30 ἀναπληρωματικά.

Ἡ ἄδεια πού δίνει ἡ Βουλὴ στὸν Πρόεδρο τῆς Δημοκρατίας νὰ προβῆ στὴν ἔκδοση νομοθετικῶν διαταγμάτων λέγεται «νομοθετικὴ ἐξουσιοδότηση» καὶ ὅσο ἴσχυε τὸ Σύνταγμα τοῦ 1952 ἡ ἐπιτροπὴ τῆς Βουλῆς πού ἐνέκρινε τὰ νομοθετικὰ διατάγματα λεγόταν «Ἐπιτροπὴ Ἐξουσιοδοτήσεως ἢ Μικρὴ Βουλὴ».

Φυσικὰ οὔτε στὸ τμήμα διακοπῶν, ὅπως συμβαίνει καὶ γιὰ τὰ ἄλλα τμήματα, δὲν μποροῦν νὰ συζητηθοῦν θέματα πού **μόνον ἡ ὀλομέλεια** τῆς Βουλῆς μπορεῖ νὰ χειρισθῆ, ὅπως εἶναι οἱ νόμοι πού θίγουν τὰ ἀτομικὰ δικαιώματα, οἱ νόμοι γιὰ τὸ ἐκλογικὸ σύστημα ἢ γιὰ τὴν κατάσταση πολιορκίας καὶ ἄλλοι (ἄρθρο 72 τοῦ Συντάγματος).

Ἀναγκαστικοὶ νόμοι λέγονται οἱ νόμοι πού δὲν ψηφίσθηκαν οὔτε ἀπὸ τὴ Βουλὴ οὔτε ἀπὸ τὰ τμήματά της, ἀλλὰ ἐκδόθηκαν ἀπὸ τὴν κυβέρνηση «ἐν ἀπουσίᾳ τῆς Βουλῆς» καὶ χωρὶς τὴν ἐξουσιοδότησή της. Οἱ νόμοι αὐτοὶ εἶναι ἀντισυνταγματικοί. Στὸ καιρὸ τῆς δικτατορίας τῆς 4ης Αὐγούστου 1936 καὶ στὴ δικτατορία 1967 - 1974 ὅλοι οἱ νόμοι πού δημοσιεύονταν ἦταν ἀναγκαστικοὶ (Α.Ν.).

§ 38. ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ ΚΑΙ ΑΡΙΘΜΗΣΗ ΤΩΝ ΝΟΜΩΝ

1. Ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως

Όταν οἱ νόμοι ὑπογραφοῦν ἀπὸ τὸν Πρόεδρο τῆς Δημοκρατίας καὶ σφραγισθοῦν μὲ τὴ «μεγάλῃ τοῦ κράτους σφραγίδα» φυλάγονται τὰ πρωτότυπα στὸ Ὑπουργεῖο Δικαιοσύνης. Ἐπειδὴ ὁμως δὲν μπορεῖ κάθε πολίτης νὰ πηγαίνει στὸ Ὑπουργεῖο νὰ διαβάξῃ τὸ κείμενο τοῦ νόμου, ὑπάρχει ἓνα ἐπίσημο κείμενο μὲ τὴν ἐγγύηση τοῦ κράτους ὅτι εἶναι ὁμοιο μὲ τὸ πρωτότυπο. Τὸ κείμενο αὐτὸ εἶναι ἡ Ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως πού δημοσιεύει πιστὰ τὸ νόμο καὶ τὸν κάνει ἔτσι γνωστὸ στοὺς πολίτες. Τὸ κράτος ἔχει δικό του τὸ «Ἐθνικὸ Τυπογραφεῖο» ἀπὸ τὸ 1825.

Ἡ Ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως διαιρεῖται σὲ **τόμους**, (κάθε τόμος περιέχει τὰ φύλλα ἐνὸς ἡμερολογιακοῦ ἔτους) καὶ σὲ **τεύχη**, πού ἄλλο περιέχει τοὺς νόμους, ἄλλο τὰ διατάγματα καὶ τὶς ὑπουργικὲς

ἀποφάσεις, ἄλλο τὸς διορισμούς, τὶς ἀπολύσεις καὶ μεταθέσεις ὑπαλλήλων κλπ. Ἐπὶ πλέον ὑπάρχουν καὶ **Δελτία**, ὅπως τὸ «Δελτίο Ἀνωγύμων Ἐταιρειῶν» καὶ τὸ «Δελτίο Σημάτων καὶ Διπλωμάτων εὐρεσιτεχνίας».

2. Ἀρίθμηση τῶν νόμων

Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Ὀθωνος ἄρχισε ἡ ἀρίθμηση τῶν νόμων μὲ ἑλληνικὰ γράμματα κατὰ τὸ ἀρχαῖο πρότυπο Α,Β,Γ. κλπ. Ἔτσι π.χ. ὁ νόμος ΧΠΘ (περὶ ἐπιτροπείας ἀνηλίκων) εἶναι ὁ νόμος ὑπ' ἀριθ. 689. Ἀπὸ τῆς βασιλείας τοῦ Κωνσταντίνου (1913) ἄρχισε νέα ἀρίθμηση μὲ ἀραβικοὺς ἀριθμοὺς (1,2,3 κ.λπ.) ποὺ συνεχίστηκε καὶ στὴν περίοδο τῆς δημοκρατίας (1924 - 1935) χωρὶς νὰ διακοπῆ ἡ σειρά καὶ μετὰ τὴν παλινόρθωση τῆς βασιλείας ὡς τὶς 4 Αὐγούστου 1936.

Ἡ δικτατορία Μεταξᾶ ἄρχισε πάλι νὰ ἀριθμῆ ἀπὸ τὸ 1 τοὺς ἀναγκαστικοὺς νόμους (Α.Ν.) ποὺ ἐξέδιδε, οἱ ὁποῖοι ἀπὸ τὸ 1936 ἕως τὸ 1941 ἔφθασαν τοὺς 2925. Ἀπὸ τότε ἐπικράτησε ἡ συνήθεια νὰ ἀναφέρεται δίπλα στὸν ἀριθμὸ τοῦ νόμου καὶ ἡ χρονιά ποὺ δημοσιεύτηκε (π.χ. Α.Ν. 2900/1941).

Στὴν ἐποχὴ τῆς ἐχθρικής κατοχῆς τῆς χώρας (1941 - 1944) ἐφαρμόσθηκε ἐπίσης νέα ἀρίθμηση τῶν νομοθετικῶν διαταγμάτων (Ν.Δ.) ἀπὸ 1 - 2243, πάντοτε μὲ μνεῖα τῆς χρονιᾶς καὶ ἀπὸ τὸ 1941 - 1944 τῶν νόμων (Ν) 1-1181.

Μετὰ τὴν παλινόρθωση καὶ ἐπὶ βασιλείας τῶν Γεωργίου Β', Παύλου Α' καὶ Κωνσταντίνου Β' ἡ ἀρίθμηση τῶν νόμων ἀρχίζει πάλι ἀπὸ 1 καὶ φθάνει στὸν 4610, μὲ μνεῖα πάντοτε τῆς χρονολογίας, ὡς τὴν 21η Ἀπριλίου 1967. Κατὰ τὴν πρώτη φάση τῆς δικτατορικής ἐπταετίας (1967 - 1973) δημοσιεύθηκαν τὰ νομοθετικὰ διατάγματα 1 - 1403 καὶ στὴν δεύτερη φάση τῆς δικτατορίας (Νοέμβριος 1973 - Ἰούλιος 1974) τὰ Ν.Δ. 1 - 494.

Μετὰ τὴν πτώση τῆς δικτατορίας (23 Ἰουλίου 1974) ἄρχισε πάλι καινούρια ἀρίθμηση τῶν νόμων ἀρχίζοντας ἀπὸ τὸ 1.

ΕΚΤΕΛΕΣΤΙΚΗ ΕΞΟΥΣΙΑ

§ 40. ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΕΚΤΕΛΕΣΤΙΚΗΣ ΕΞΟΥΣΙΑΣ

ΜΕΣΑ ΣΤΟ ΣΗΜΕΡΙΝΟ ΚΡΑΤΟΣ

Ἡ ἐκτελεστική ἐξουσία ἢ **λειτουργία**, ὅπως ἀναφέρεται ἐπίσημα στὸ Σύνταγμα (ἄρθρο 26), εἶναι μία ἀπὸ τὶς τρεῖς λειτουργίες, πού μαζί μὲ τὶς ἄλλες δύο, τὴ νομοθετική καὶ τὴ δικαστική, συγκροτοῦν τὴ δημοκρατικὴ μας πολιτεία.

Τὸ ἴδιο ἄρθρο διευκρινίζει ὅτι «ἡ ἐκτελεστικὴ λειτουργία ἀσκεῖται ὑπὸ τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας καὶ τῆς κυβερνήσεως» καὶ μὲ αὐτὸ θέλει νὰ ἐπισημάνῃ καὶ νὰ καθορίσῃ ἀκριβῶς τοὺς δύο φορεῖς τῆς ἐξουσίας αὐτῆς, πού ἀπὸ τὴν πράξη καὶ στὴν οὐσία ἔχει ἀποδειχθῆ πὼς εἶναι ἡ σημαντικότερη, περισσότερο ἀποφασιστικὴ καί, ἀπὸ πολλὰς πλευρῆς, σπουδαιότερη ἐξουσία τοῦ σημερινοῦ κράτους.

Ὅπως δείχνει καὶ τὸ ὄνομά της ἡ ἐκτελεστικὴ ἐξουσία ἔχει κύριο σκοπὸ τῆς τὴν **ἐκτέλεση** τῶν νόμων, πού ψηφίζει ἡ ἄλλη ἐξουσία (ἢ λειτουργία), ἡ **νομοθετική**. Ἀλλὰ, πρακτικά, τὸ ἔργο πού ἔχει ἀνατεθῆ ἀπὸ τὴν πολιτεία στὴν ἐκτελεστικὴ ἐξουσία - καὶ ἰδιαίτερα στὸν ἓνα ἀπὸ τοὺς δύο φορεῖς της, τὴν κυβέρνηση—εἶναι τεράστιο, πολὺπλοκὸ, πολὺπλευρο, ἀποφασιστικὸ καὶ σημαντικό.

Αὐτὴ πρέπει νὰ φροντίσῃ γιὰ τὴν ἄμυνα καὶ τὴν ἀσφάλεια τῆς χώρας, νὰ πραγματοποιήσῃ συμφωνίες μὲ φίλους καὶ ν' ἀντιμετωπίσῃ ἀντιπάλους καὶ ἐχθρούς, νὰ ὀργανώσῃ καὶ νὰ βελτιώσῃ τὰ οἰκονομικὰ τοῦ κράτους, νὰ ἐπιβαρύνῃ τοὺς πολίτες μὲ φόρους ἢ ἄλλες δαπάνες, ἢ νὰ βελτιώσῃ τὶς συνθήκες ἐργασίας καὶ ζωῆς τους, νὰ τοὺς ἐξασφαλίσῃ καλύτερη ὑγειονομικὴ περίθαλψη καὶ συντάξεις. Αὐτὴ θὰ δώσῃ καλύτερες τιμὲς γιὰ τὰ γεωργικὰ προϊόντα, ἀλλὰ θ' ἀντιμετωπίσῃ, ὅπως αὐτὴ κρίνει καλύτερα, διαμαρτυρίες καὶ ἀπεργίες καὶ θὰ πάρῃ λογικὰ μέτρα γιὰ τὴν ἐσωτερικὴ ἡρεμία καὶ ἀσφάλεια, ὅταν τοῦτο χρειάζεται. Αὐτὴ ὅμως μπορεῖ καὶ νὰ παρασυρθῆ καὶ νὰ προχωρήσῃ σὲ ἀποφάσεις πού πιθανὸν θ' ἀποδειχθοῦν ἐπικίνδυνες καὶ μποροῦν νὰ προκαλέσουν μεγαλύτερες ἀντιδράσεις ἢ νὰ

ταράξουν ακόμη την εθνική ένότητα τῆς χώρας καὶ τοῦ λαοῦ. Μὲ δύο λόγια αὐτὴ διοικεῖ καὶ αὐτὴ κυβερνᾷ. Καὶ ἐπειδὴ μὲ τὴ δύναμη καὶ τὶς δυνατότητες ποὺ ἔχει, μπορεῖ νὰ δώσῃ σωστὴ ἢ κακὴ κατεύθυνση σὲ κάθε σχεδὸν ζήτημα, εἶναι στὴν πραγματικότητα ἡ σπουδαιότερη ἀπὸ τὶς τρεῖς ἐξουσίες τοῦ πολιτεύματος.

Ἡ Ἑλλάδα, μετὰ τὸ δημοψήφισμα τοῦ Δεκεμβρίου τοῦ 1974, εἶναι πιά προεδρευομένη δημοκρατία. Καὶ γι' αὐτὸ ἄλλωστε τὸ ἄρθρον 26 τοῦ Συντάγματος ὀρίζει ὅτι ἡ ἐκτελεστικὴ λειτουργία ἀσκεῖται ἀπὸ κοινοῦ ἀπὸ τὸν Πρόεδρο τῆς Δημοκρατίας καὶ τὴν κυβέρνηση δηλαδὴ τὸν πρωθυπουργὸ καὶ τοὺς ὑπουργοὺς.

Ἐπειδὴ τὸ 1974, μετὰ τὴν πτώση τῆς δικτατορίας, μεσολάβησε μιὰ μεταβατικὴ περίοδος, ἐξελέγη, ἀρχικὰ ἀπὸ τὴ Βουλὴ, ἓνας προσωρινὸς πρόεδρος τῆς δημοκρατίας, ὁ Μιχαὴλ Στασινόπουλος. Στὶς 14 Ἰουλίου 1975 ἡ Βουλὴ, ἀφοῦ συμπλήρωσε τὴν ἐπεξεργασία τοῦ νέου Συντάγματος καὶ ψήφισε τὸν νέο Καταστατικὸ Χάρτη τῆς χώρας, ἐξέλεξε μὲ μυστικὴ ψηφοφορία ὅπως ὀρίζει τὸ ἄρθρο 32 τοῦ Συντάγματος, πρῶτον Πρόεδρο τῆς Ἑλληνικῆς Δημοκρατίας τὸν Κωνσταντῖνο Τσάτσο.

Τὸ δημοψήφισμα τῆς 8 Δεκεμβρίου τοῦ 1974 ἦταν ἀπαραίτητο γιὰ νὰ τερματισθῇ μιὰ ἐκκρεμότητα ποὺ ὅλοι, ἀκόμη καὶ ὁ τέως βασιλιάς, τὴν ἀναγνώρισαν. Ἀπὸ τὴ στιγμή ποὺ μὲ πλειοψηφία σχεδὸν 70% ὁ ἑλληνικὸς λαὸς ἔκρινε καὶ διάλεξε τὴν δημοκρατία σὰν τὸ πολίτευμα ποὺ ἠθελε, κάθε ἀμφισβήτηση καὶ ἐπιφύλαξη εἶχαν τερματισθῇ καὶ παραμερισθῇ.

Μὲ βάση τὴν ἐτυμηγορία αὐτὴ τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἡ συνταγματικὴ Βουλὴ, ἡ Βουλὴ δηλαδὴ ποὺ εἶχε τὴν εἰδικὴ ἐντολὴ τοῦ λαοῦ νὰ ψηφίσῃ τὸ Σύνταγμα, ἐνέκρινε τὰ σχετικὰ ἄρθρα τοῦ νέου Συντάγματος τὰ ὁποῖα καθορίζουν τὴ μορφή τοῦ πολιτεύματός μας καὶ προβλέπουν μὲ κάθε λεπτομέρεια πῶς ἐκλέγεται ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας, τί ἐκφράζει καὶ τί ἀντιπροσωπεύει στὴν ὕψιστη θέση ποὺ καταλαμβάνει, ποιὲς ὑποχρεώσεις ἔχει, ποιὲς εἶναι ὁ ρόλος του γενικὰ, ποιά εἶναι τὰ καθήκοντά του. Τὸ νέο ἑλληνικὸ Σύνταγμα καθορίζει ὅλα αὐτὰ μὲ κάθε λεπτομέρεια. Καὶ ἀφιερώνει 21 ἀπὸ τὰ ἄρθρα του (ἀπὸ τὸ 30^ο μέχρι καὶ τὸ 50^ο) στὸ ρόλο, τὰ καθήκοντα, τὶς ἀρμοδιότητες, τὰ δικαιώματα καὶ τὶς ὑποχρεώσεις τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας.

Τὰ ἄρθρα 30 - 34 τοῦ Συντάγματος καθορίζουν τὶς λεπτομέρειες καὶ τὸν τρόπο ἐκλογῆς τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας τὸν ἀντικαταστάτη του, σὲ περίπτωση ἀπουσίας καὶ ὀρισμένα ἄλλα λεπτομερειακὰ ἢ διαδικαστικὰ θέματα. Ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας ἐκλέγεται γιὰ **πέντε χρόνια**. Μπορεῖ νὰ ἐκλεγῆ κάθε Ἕλληνας πολίτης ποὺ εἶναι πάνω ἀπὸ 40 χρόνων καὶ εἶναι ψηφοφόρος.

1. Ἀνεύθυνο τοῦ Προέδρου

Ἰδιαίτερη σημασία ἔχει τὸ κεφάλαιο «Ἐξουσία καὶ εὐθύνη τοῦ Προέδρου» ὅπου μὲ τὸ ἄρθρο 35 καθορίζει τὸ λεγόμενο «ἀνεύθυνον τοῦ αἰρετοῦ ἀνωτάτου ἄρχοντος», ποὺ ἴσχυε ἄλλωστε καὶ σὲ ὅλα τὰ προηγούμενα ἑλληνικὰ Συντάγματα, εἴτε βασιλιὰς ἦταν ὁ ἀνώτατος ἄρχων, εἴτε (ὅπως στὴν περίοδο μεταξὺ 1924 καὶ 1935) Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας.

Τὸ «ἀνεύθυνο» κρίνεται ἀναγκαῖο, ἐπειδὴ ὁ ἀνώτατος ἄρχων, στὴ δική μας περίπτωση ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας δὲν μπορεῖ καὶ δὲν ἐπιτρέπεται νὰ φέρη πολιτικὲς ἢ ἄλλες εὐθύνες γιὰ τὸ κάθε τι ποὺ ὑπογράφει, εἴτε νόμος εἶναι, εἴτε Προεδρικό Διάταγμα, εἴτε διάγγελμα, εἴτε ὅ,τιδήποτε ἄλλο. Ἐπειδὴ ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας ὀφείλει νὰ μένη πάνω ἀπὸ τὶς πολιτικὲς διαμάχες, ἀλλὰ καὶ ἐπειδὴ ὀφείλει νὰ ἀποδέχεται τὴν διακυβέρνηση τῆς χώρας ἀπὸ τὴν πλειοψηφία τῆς Βουλῆς εἶναι πολιτικὰ ὀρθὸ καὶ λογικὸ νὰ ὑπογράφη καὶ νὰ ἐγκρίνη, κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο, μὲ τὴν ὑπογραφή του, τὶς ἀποφάσεις τῆς Βουλῆς καὶ τὶς πράξεις τῆς κυβερνήσεως, χωρὶς ὅμως νὰ φέρη ὁ ἴδιος προσωπικὴ εὐθύνη γιὰ τὶς πράξεις αὐτές.

Τὸ ἀνεύθυνο αὐτὸ ὅμως κατοχυρώνεται μὲ τὴν ὑποχρέωση ποὺ ἐπιβάλλει τὸ Σύνταγμα στὸ ἄρθρο 35: «οὐδεμία πρᾶξις τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας ἰσχύει ἢ ἐκτελεῖται ἂν δὲν ἔχη ἐπίσης καὶ τὴν ὑπογραφή τοῦ ἀρμοδίου ὑπουργοῦ ἢ τοῦ ἰδίου τοῦ πρωθυπουργοῦ, ὅταν αὐτὸ ἀπαιτῆται, ἢ ὅλων τῶν μελῶν τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου».

Μὲ τὸν τρόπο αὐτό, ἡ πολιτικὴ εὐθύνη μεταφέρεται, μπορεῖ κανεὶς νὰ πῆ, «αὐτομάτως» στὴν κυβέρνηση καὶ στὸν κάθε ὑπουργὸ χωριστά, ἐνῶ, γιὰ τὸν Πρόεδρο τῆς Δημοκρατίας προκύπτει εὐθύνη

μόνο σε ειδικές περιπτώσεις, για ειδικά αδικήματα ή ενέργειες, δηλαδή για έσχατη προδοσία ή παραβίαση του Συντάγματος, αλλά και τότε χρειάζεται ειδική διαδικασία και ειδική πλειοψηφία της Βουλής (άρθρο 49 του Συντάγματος).

Ελάχιστες είναι οι περιπτώσεις που αναφέρονται περιοριστικά στο άρθρο 38 του Συντάγματος, όπου δεν χρειάζονται προσυπογραφή οι πράξεις του προέδρου της δημοκρατίας. Οι κυριότερες από αυτές είναι :

— ο διορισμός του πρωθυπουργού

— ή σύγκληση του υπουργικού συμβουλίου υπό την Προεδρία του σε έκτακτες περιστάσεις.

— ή σύγκληση του Συμβουλίου της Δημοκρατίας.

— ή άρνηση του προέδρου να κυρώσει ένα νόμο που ψήφισε η Βουλή. Ν' άσκήση δηλαδή το δικαίωμα του «βέτο» (άρνησηκυρία) και να επιστρέψει τον νόμο στην ολομέλεια της βουλής, όπου θα ξανασυζητηθεί (άρθρο 42, παρ. 2 του Συντάγματος) και θα ψηφιστεί μόνο με απόλυτη πλειοψηφία.

— να άπειθύνη σε **όλως εξαιρετικές** περιστάσεις διαγγέλματα προς τον έλληικό λαό που δημοσιεύονται στην Έφημερίδα της Κυβερνήσεως (άρθρο 44, παρ. 3 του Συντάγματος).

2. Συμβούλιο της Δημοκρατίας

Και στις περιπτώσεις όμως που το Σύνταγμα αφήνει τον πρόεδρο να άποφασίση χωρίς την εύθύνη του πρωθυπουργού ή των άρμοδιών υπουργών πάλι προβλέπεται από το ίδιο το Σύνταγμα ένα συμβουλευτικό όργανο, του οποίου τη γνώμη είναι ύποχρεωμένος να ζητήσει ο πρόεδρος. Αυτό είναι το **Συμβούλιο της δημοκρατίας**. Με τα προηγούμενα έλληικά Σύντάγματα ο βασιλιάς είχε το δικαίωμα να συγκαλέσει το «Συμβούλιο του στέμματος» και να άκούση τις άπόψεις του πριν ο ίδιος πάρη μίαν άπόφαση στις δύσκολες στιγμές της ζωής της χώρας. Το ρόλο του Συμβουλίου του στέμματος παίζει σήμερα το Συμβούλιο της δημοκρατίας.

Σύμφωνα με το άρθρο 39 του Συντάγματος το συμβούλιο αυτό συγκαλείται σε κάθε σοβαρή έθνική περίσταση. Άπαρτίζεται από εκείνους που διατέλεσαν πρόεδροι δημοκρατίας, έκλεγμένοι κατά τρόπο δημοκρατικό από το λαό ή τους έκπροσώπους του, από τους

πρώην πρωθυπουργούς που κυβέρνησαν τη χώρα με ψήφο έμπιστοσύνης της Βουλής και από τον αρχηγό της «άξιωματικής αντιπολιτεύσεως», δηλαδή του κόμματος που έρχεται δεύτερο σε αριθμό βουλευτών στο κοινοβούλιο.

Οι απόφασεις του συμβουλίου αυτού δεν δεσμεύουν νομικά τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας, παίζουν όμως σπουδαίο ρόλο από πολιτική άποψη.

3. Τακτικά καθήκοντα του Προέδρου της Δημοκρατίας

Από όσα θα ιδούμε παρακάτω θα διαπιστώσουμε ότι τα καθήκοντα που αναθέτει το Σύνταγμα στον Πρόεδρο Δημοκρατίας είναι πολλά και σπουδαία. Δεν πρέπει όμως να λησμονήσουμε πως ουσιαστικά οι πράξεις του είναι πράξεις των υπουργών δηλαδή της κυβερνήσεως. Αυτό όμως δε σημαίνει πως το αξίωμα του Προέδρου είναι διακοσμητικό. Ένας συνετός και με ήθικo κύρος ανώτατος άρχοντας μπορεί να επηρεάσει τους υπουργούς του προς το καλό και να εμποδίσει με κατάλληλη χρήση των δικαιωμάτων του το κακό. Γι' αυτό άλλωστε και το άρθρο 30 του Συντάγματος τον ονομάζει «ρυθμιστή του πολιτεύματος».

Τα κυριότερα από τα καθήκοντα του Προέδρου είναι τα εξής :

α) Διορίζει και παύει τον πρωθυπουργό και τους υπουργούς. Στο κοινοβουλευτικό σύστημα, ο Πρόεδρος είναι υποχρεωμένος να διορίζει πρωθυπουργό και μέλη της κυβερνήσεως πρόσωπα, που έχουν την έμπιστοσύνη της Βουλής, γιατί διαφορετικά θα αναγκασθούν να παραιτηθούν (άρθρα 37, παρ. 1 και 38 Συντάγματος).

β) Έπικυρώνει και εκδίδει τους νόμους που ψήφισε ή Βουλή και τους δημοσιεύει στην «Έφημερίδα της Κυβερνήσεως» (άρθρο 42 του Συντάγματος).

γ) Είναι αρχηγός του στρατού, του στόλου και της αεροπορίας ή όπως λέει το άρθρο 45 του Συντάγματος, «άρχει των ενόπλων δυνάμεων της χώρας». Αυτό δεν σημαίνει ότι είναι πραγματικά ο ουσιαστικός ηγέτης των ενόπλων δυνάμεων, αλλά ότι όλοι οι στρατιωτικοί πρέπει να υπακούουν στις διαταγές του που εκδίδονται εν όνόματι της κυβερνήσεως. Επίσης απονέμει τους βαθμούς στους αξιωματικούς. Όμως και στην περίπτωση αυτή δεν μπορεί να ενεργήσει αυθαίρετο και να ευνοήσει πρόσωπα της έκλογής του, γιατί οι προαγωγές κα

οι διάφορες τοποθετήσεις γίνονται με βάση τις γνωμοδοτήσεις των ειδικών υπηρεσιακών συμβουλίων. Δηλαδή προάγεται κανείς, είτε επειδή υπηρέτησε ορισμένα χρόνια σ' ένα βαθμό («κατ' αρχαιότητα»), είτε επειδή έδειξε ιδιαίτερο ζήλο ή επίδοση στην υπηρεσία του («κατ' έκλογη» ή «κατ' απόλυτον έκλογη»).

δ) Διορίζει και παύει τους δημοσίους υπαλλήλους (άρθρ. 46 του Συντάγματος). Άλλα και αυτό δεν σημαίνει ότι οι δημόσιοι υπάλληλοι βρίσκονται στη διάθεση του Προέδρου ή της κυβέρνησης και εξαρτώνται από αυτούς, αφού, κατά το Σύνταγμα, είναι **μόνιμοι**, δηλαδή δεν παύονται αν δεν καταργηθεί με νόμο ή θέση στην οποία υπηρετούν, ενώ διορίζονται σύμφωνα με ειδικούς νόμους που όριζον και τα σχετικά προσόντα για κάθε θέση. Έξ άλλου παύονται μόνο ύστερα από απόφαση ειδικού υπηρεσιακού συμβουλίου, που είναι ανεξάρτητο από την κυβέρνηση. Οι διορισμοί καθώς και οι απολύσεις των δημοσίων υπαλλήλων δημοσιεύονται στην «Έφημερίδα της Κυβερνήσεως» (τεύχος Γ).

ε) Άπονέμει τα ελληνικά παράσημα σε Έλληνες και σε υπηκόους ξένων κρατών (άρθρο 46, παρ. 2 του Συντάγματος). Σύμφωνα με μια από τις πιο βασικές διατάξεις του Συντάγματος (άρθρο 4, παρ. 7) δεν αναγνωρίζονται στους Έλληνες τίτλοι ευγενείας (π.χ. κόμης, βαρόνος, δούκας κλπ.). Αυτό αποτελεί μια δημοκρατική αρχή, που πήραμε από άλλα πολιτεύματα (το αμερικανικό, το έλβετικό κλπ.). Έλληνες όμως καθώς και ξένοι, που κατά έναν οίονδήποτε τρόπο εξυπηρέτησαν την Ελλάδα και τα ελληνικά συμφέροντα, παίρνουν σαν ήθικη ανταμοιβή ελληνικά παράσημα. Τα παράσημα αυτά απονεμονται από τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας.

στ) Μπορεί να απονεμίη χάρη ή άμνηστία στους καταδικασμένους από τα ποινικά δικαστήρια ή σε όσους υπέπεσαν σε αξιόποινες πράξεις (άρθρο 47 του Συντάγματος).

Χάρη. Η χάρη παρέχεται για οποιοδήποτε αδίκημα, αλλά μόνο **αφού εκδοθή** από το δικαστήριο ή καταδικαστική απόφαση. Με τη χάρη ο καταδικασμένος απαλλάσσεται από του να έκτιση όλόκληρη την ποινή του ή το υπόλοιπο της ποινής του. Χάρη υπάρχει επίσης, όταν η ποινή μετατραπεί και γίνη ήπιότερη π.χ. ή θανατική ποινή γίνη ισόβια δεσμά. Η χάρη αφορά μόνο στην **εκτέλεση** της ποινής, χωρίς να μεταβάλλη, ούτε να καταργη τα άλλα

ἀποτελέσματα τῆς καταδίκης, π.χ. τῆ στέρση τῶν πολιτικῶν δικαιωμάτων.

Ἄμνηστία. Ἡ ἀμνηστία, ἀντίθετα, ἡ ὁποία δίνεται μόνο σέ **πολιτικά** ἀδικήματα, ἐξαφανίζει **ὀλοκληρωτικά** τὴν ἀξιοποίηση πράξης, εἴτε ἔχει καταδικασθῆ ὁ ἀμνηστευόμενος, εἴτε ὄχι. Πολλές φορές δίνεται καὶ **πρὶν** ἀπὸ τὴ δίκη. Ὁ ἀμνηστευόμενος μπορεῖ, ὕστερ' ἀπ' αὐτά, νὰ θεωρηθῆ ὅτι δὲν διέπραξε καμίαν ἀξιοποίητη πράξη. Τὸ Σύνταγμα ἀπαγορεύει ρητὰ τὴν ἀμνηστία σέ κοινὰ ἐγκλήματα.

Ἡ ἀμνηστία παρέχεται ὅταν τὸ κράτος κρίνη πῶς εἶναι συμφέρον νὰ λησμονηθοῦν ὀρισμένες πράξεις, πού εἶχαν διαταράξει τὴν τάξη. Πολιτικά ἀδικήματα εἶναι π.χ. ἡ ἐσχάτη προδοσία, ἐπαναστατικά κινήματα, πολιτικές συνωμοσίες, ἐξεγέρσεις κλπ.

ζ) Ἀντιπροσωπεύει τὸ κράτος στὶς σχέσεις του μὲ τὰ ἄλλα κράτη, καὶ ὑπογράφει ὅλες τὶς συνθήκες, πού συνάπτει ἢ Ἑλλάδα μὲ ξένα κράτη (ἄρθρο 36 τοῦ Συντάγματος). Οἱ συνθήκες προσυπογράφονται φυσικά ἀπὸ τὸν ὑπουργὸ τῶν Ἐξωτερικῶν καί, σέ ὀρισμένες περιπτώσεις, ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν πρωθυπουργό. Οἱ συνθήκες εἶναι ἐμπορικές, ναυτιλιακές, συνθήκες φιλίας ἢ συμμαχίας ἢ συνθήκες πού ἀφοροῦν σέ ἑλληνικούς πληθυσμούς, οἱ ὁποῖοι κατοικοῦν σέ ἄλλο κράτος, καθὼς καὶ συμφωνίες γιὰ τὴ συμμετοχὴ τῆς χώρας μας σέ διεθνεῖς ὀργανισμούς.

Ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας ἀνακοινώνει κατ' ἀρχὴν διὰ μέσου τῆς κυβερνήσεως στὴ Βουλὴ ὅλες τὶς συνθήκες πού ὑπογράφει ἢ Ἑλλάδα, ἐκτὸς ἂν ἡ γνωστοποίησή τους πρόκειται νὰ βλάψῃ τὸ συμφέρον ἢ τὴν ἀσφάλεια τῆς χώρας. Ὑπάρχουν περιπτώσεις ὅπου εἶναι δυνατόν νὰ ἀνακοινωθοῦν μόνον ὀρισμένα ἄρθρα μιᾶς συνθήκης καὶ ἄλλα νὰ τηρηθοῦν μυστικά· τὰ μυστικά ὁμως ἄρθρα δὲν ἐπιτρέπεται ποτὲ νὰ εἶναι ἀντίθετα πρὸς τὰ φανερά (ἄρθρο 36, παρ. 3 τοῦ Συντάγματος).

4. Ἐκτακτα καθήκοντα τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας

Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ παραπάνω καθήκοντα ὑπάρχουν καὶ τρεῖς σπουδαιότατες πράξεις πού ἔχουν ἀνατεθῆ ἀπὸ τὸ Σύνταγμα στὸν Πρόεδρο τῆς Δημοκρατίας, δηλαδὴ ἡ κήρυξη τοῦ πολέμου, ἡ κήρυξη τοῦ στρατιωτικοῦ νόμου καὶ ἡ διάλυση τῆς Βουλῆς.

α) Ἡ κήρυξη τοῦ πολέμου ἀνατίθεται στὸν Πρόεδρο σύμφωνα μὲ

τὴν ἀρχὴν ὅτι αὐτὸς ἀντιπροσωπεύει τὴ χώρα διεθνῶς (ἄρθρο 36 τοῦ Συντάγματος). Ἡ κήρυξη τοῦ πολέμου λέγεται καὶ «διακοπὴ τῶν διπλωματικῶν σχέσεων καὶ ἀρχὴ ἐχθροπραξιῶν μὲ ἄλλο κράτος».

Ἐπειδὴ σ' ἓναν πόλεμο κρίνεται ἡ τύχη τῶν λαῶν, πολλὰ δημοκρατικὰ Συντάγματα καθόρισαν ὅτι πρέπει νὰ ἐρωτηθῆ, πρὶν ἀρχίσῃ ὁ πόλεμος, καὶ ὁ λαὸς διὰ μέσου τῶν ἀντιπροσώπων του, δηλαδὴ τῆς Βουλῆς. Πρῶτο τὸ γαλλικὸ Σύνταγμα τοῦ 1875 καὶ ὕστερ' ἀπὸ τὸν Α' παγκόσμιον πόλεμον ὅλα σχεδὸν τὰ Συντάγματα (καὶ τὸ ἑλληνικὸ τοῦ 1927) ὄρισαν ὅτι ὁ ἀνώτατος ἄρχοντας, γιὰ νὰ κηρύξῃ τὸν πόλεμον, πρέπει νὰ ἔχη τὴν **προηγουμένη ἐγκριση** τῆς Βουλῆς, πού συνέρχεται σὲ εἰδικὴ ἐπὶ τοῦτο συνεδρίαση. Στὴν πραγματικότητα ὁμως οἱ διατάξεις αὐτὲς δὲν μπόρεσαν ποτὲ νὰ ἐφαρμοσθοῦν σὲ κανένα κράτος, γιὰτὶ ὁ πόλεμος ἔρχεται συνήθως ἀπρόοπτα καὶ δὲν περιμένει συνεδριάσεις τῆς Βουλῆς.

β) **Ἡ κήρυξη τοῦ στρατιωτικοῦ νόμου** ἔχει ἐπίσης μεγάλη σημασία. Ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας κηρύσσει τὸ στρατιωτικὸ νόμον (νόμος «περὶ καταστάσεως πολιορκίας»), σύμφωνα μὲ τὸ ἄρθρο 48 τοῦ Συντάγματος, γιὰ τρεῖς μόνο λόγους: α) σὲ περίπτωσιν πολέμου, β) ὅταν γίνεται γενικὴ ἐπιστράτευση γιὰ ἐξωτερικοὺς κινδύνους καὶ γ) σὲ περίπτωσιν πού ἔχει σοβαρὰ διαταραχθῆ ἢ ἀπειλεῖται ἐκδήλως ἡ δημοσίαι τάξι καὶ ἀσφάλεια τῆς χώρας ἀπὸ ἐσωτερικοὺς κινδύνους.

Ὁ στρατιωτικὸς νόμος ἔχει ἐξαιρετικὴ σημασία γιὰτὶ καταργεῖ προσωρινά, σχεδὸν ὅλες τὶς ἀτομικὲς ἐλευθερίες τῶν πολιτῶν. Γι' αὐτὸ τὸ Σύνταγμα ἀπαιτεῖ νὰ ὑπάρχη προεδρικὸν διάταγμα προσυπογραφόμενον ἀπὸ τὸν πρωθυπουργὸν καὶ τὸ ὑπουργικὸν συμβούλιον γιὰ νὰ τεθῆ σὲ ἐφαρμογὴ ὁ νόμος «περὶ καταστάσεως πολιορκίας» καὶ νὰ συστηθοῦν ἕκτακτα δικαστήρια. Ὁ νόμος αὐτὸς δὲν μπορεῖ νὰ τροποποιηθῆ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐφαρμογῆς του.

Ἡ σημασία τοῦ ρόλου πού θὰ παίξῃ σὲ μιὰ τέτοια περίπτωσιν ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας φαίνεται ἀπὸ τὴν ἀμέσως ἐπόμενῃ παρ. 2 τοῦ ἄρθρου 48 πού ἀναθέτει στὸν πρόεδρον νὰ πάρῃ ὅλα τὰ μέτρα γιὰ νὰ ἀντιμετωπίσῃ τὴν ἕκτακτὴν κατάστασιν καὶ νὰ φροντίσῃ νὰ ἀποκατασταθῆ ὅσο μπορεῖ πιὸ γρήγορα ἡ λειτουργία τῶν συνταγματικῶν θεσμῶν.

Ὁ στρατιωτικὸς νόμος αἴρεται «αὐτοδικαίως» ἀμέσως μόλις παύσῃ

ὁ πόλεμος ἦ, ὅταν ἔγινε ἐπιστράτευση ἢ σημειώθηκαν ἐσωτερικὲς διαταραχές, σὲ 30 ἡμέρες τὸ ἀργότερο ἀπὸ τότε πού δημοσιεύθηκε, ἐκτὸς ἂν ἡ ὀλομέλεια τῆς Βουλῆς ἐγκρίνει ὅτι πρέπει νὰ παραταθῆ.

γ) Ἐνα ἀπὸ τὰ ἀποφασιστικότερα δικαιώματα πού παρέχονται στὸν Πρόεδρο τῆς Δημοκρατίας ἀπὸ τὸ Σύνταγμα εἶναι τὸ δικαίωμα νὰ διαλυθῆ ἡ Βουλὴ ἔστω ἂν σ' αὐτὸ διαφωνῆ ὁ πρωθυπουργὸς καὶ τὰ ἄλλα μέλη τῆς κυβερνήσεως.

Τὸ δικαίωμα αὐτὸ φαίνεται τυπικὰ νὰ εἶναι καταχρηστικὸ καὶ ἀντίθετο καὶ πρὸς τὴν ἀρχὴ τῆς λαϊκῆς κυριαρχίας καὶ πρὸς τὸ «ἀνεύθυνο» τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας πού ἐξετάσαμε λίγο πιὸ πάνω. Μιὰ προσεκτικότερη μελέτη τοῦ θέματος θὰ μᾶς δείξῃ πὼς ἐδῶ δὲν πρόκειται οὔτε γιὰ καμιὰ ὑπερβολικὴ ἐξουσία, οὔτε γιὰ καταχρηστικὸ δικαίωμα. Καὶ αὐτὸ ὄχι μόνο γιατί ἀπὸ κάποιον πρέπει νὰ κρίνεται σὲ μιὰ δεδομένη ἀποφασιστικὴ στιγμή ἢ θέση τῆς Βουλῆς καὶ ἢ ἀρμονία τῶν ἀπόψεων τῆς Βουλῆς πρὸς τὴ θέληση τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐπίσης γιατί τὸ Σύνταγμα προβλέπει στὸ ἄρθρο 41 μιὰ σειρὰ ἀπὸ διαδικασίες καὶ ὀρισμένες ἐγγυήσεις γιὰ νὰ ἀσκήσῃ ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας τὸ δικαίωμα νὰ διαλύσῃ τὴ Βουλὴ.

Οἱ διαδικασίες καὶ προϋποθέσεις αὐτὲς προβλέπουν:

— ὅτι θὰ καλέσῃ ὁ Πρόεδρος τὸ Συμβούλιο τῆς δημοκρατίας πού πρέπει νὰ ἔχῃ τὴν ἴδια γνώμη μαζί του,

— ὅτι γίνηκε φανερὴ ἢ δυσαρμονία τῆς Βουλῆς πρὸς τὸ λαϊκὸ αἶσθημα,

— ὅτι διαπιστώνεται ἡ ἀνάγκη νὰ ἐκλέξῃ ὁ λαὸς μιὰ νέα πιὸ ἰσχυρὴ Βουλὴ πού θὰ ἀντιμετωπίσῃ ὀρισμένα σοβαρὰ ἔθνικα θέματα,

— ὅτι ὁ Πρόεδρος εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ προκηρύξῃ ἐκλογές γιὰ τὴν ἀνάδειξη μιᾶς νέας Βουλῆς πού θὰ γίνουν τὸ ἀργότερο μέσα σ' ἓνα μῆνα ἀπὸ τὴ διάλυση τῆς Βουλῆς κι ὅτι ἡ Νέα Βουλὴ θὰ συνέλθῃ τριάντα μέρες μετὰ τὶς ἐκλογές,

— ὅτι ἡ νέα Βουλὴ πού ὁ λαὸς ψήφισε μετὰ τὴ διάλυση τῆς παλαιᾶς δὲν μπορεῖ νὰ διαλυθῆ πρὶν περάσῃ ἓνας χρόνος ἀπὸ τὴν ἐκλογὴ τῆς. Μὲ τὴν τελευταία αὐτὴ διάταξη τὸ Σύνταγμα θέλει νὰ προλάβῃ τὶς ἀπανωτὲς διαλύσεις τῆς Βουλῆς πού εἶχαν ταραξί τὴ χώρα στὴν περίοδο τοῦ διχασμοῦ (1914 - 1917).

1. Τὰ **διατάγματα**. Οί πράξεις τῆς κυβερνήσεως πού περιβάλλονται μὲ τὸ κύρος τῆς ὑπογραφῆς τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ κράτους λέγονται **διατάγματα**.

Γιὰ νὰ διορίση ἡ κυβέρνησις δημοσίους ὑπαλλήλους καί, γενικά, γιὰ νὰ διατάξη τὴν ἐκτέλεση τῶν νόμων πού ψήφισε ἡ Βουλὴ, χρειάζεται κάθε φορά προεδρικό διάταγμα, τὸ ὁποῖο πάντοτε προσυπογράφεται ἀπὸ τὸν ἀρμόδιο ὑπουργό. Ὅρισμένα διατάγματα ὀνομάζονται **ἐκτελεστικά** ἢ **κανονιστικά**. Αὐτὰ ἄλλοτε περιέχουν λεπτομέρειες γιὰ τὴν ἐκτέλεση ἑνὸς νόμου καὶ ὀδηγίες πρὸς τοὺς ὑπαλλήλους καὶ ἄλλοτε συμπληρώνουν σὲ ὀρισμένα σημεῖα καὶ ἐπιβάλλουν νέες ὑποχρεώσεις στοὺς πολίτες, ὅπως ἀκριβῶς καὶ ὁ νόμος. Αὐτὸ συμβαίνει γιὰτὶ δὲν εἶναι δυνατόν ὁ νόμος νὰ προβλέπη ὅλες τὶς λεπτομέρειες, ἀλλὰ ἀφήνει συνήθως κενά, πού συμπληρώνονται μὲ τὰ διατάγματα. Σὲ πολλὲς περιπτώσεις πάλι ὁ ἴδιος ὁ νόμος ὀρίζει ὅτι, γιὰ ὀρισμένο θέμα, πού δὲν προβλέπεται καὶ δὲν ἀντιμετωπίζεται μέσα στὸ νόμο, θὰ ἐκδοθῆ σχετικὸ ρυθμιστικὸ διάταγμα. Μὲ αὐτὸν τὸν τρόπο ὁ νόμος γίνεται ἐλαστικώτερος, δηλαδὴ μπορεῖ νὰ προσαρμοσθῆ εὐκολώτερα πρὸς τὶς ἀνάγκες κάθε ἐποχῆς.

Τὰ περισσότερα ἀπὸ τὰ ἐκτελεστικά καὶ κανονιστικά διατάγματα πρέπει, προτοῦ δημοσιευθοῦν, νὰ ἐξετασθοῦν ἀπὸ τὸ Συμβούλιο τῆς Ἐπικρατείας, δηλαδὴ ἕνα ἀνώτατο δικαστήριον, τὸ ὁποῖο ἐρευνᾷ μήπως τὰ διατάγματα περιέχουν διατάξεις ἀντίθετες πρὸς τοὺς νόμους ἢ τὸ Σύνταγμα.

Ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας ἐκδίδει καὶ τὰ **νομοθετικὰ διατάγματα** πού ἐπέχουν θέση νόμων (βλ. ἀνωτ. παρ. 27).

Ἐπὶ τῆς ἐκτέλεστικῆς θέσεως τῶν διατάγματος καὶ νὰ περιορισθῆ ἀντίστοιχα ἡ νομοθετικὴ ἐξουσία τῆς Βουλῆς. Ἡ τάση αὐτὴ πού ἐπικαλεῖται διάφορα ἐπιχειρήματα, ὅπως π.χ. ὅτι ὀρισμένα θέματα εἶναι ἐπείγοντα ἢ ὅτι πρέπει νὰ ἀποφεύγονται οἱ πολλὲς συζητήσεις στὴ Βουλὴ, δὲν εἶναι σύμφωνη μὲ τὴ βᾶση τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος. Ἐπὶ πλείον εἶναι καὶ ἐπικίνδυνη. Μὲ τὴ συζήτηση στὴ Βουλὴ, ἡ κοινὴ γνώμη ἔχει τὸν καιρὸ καὶ τὴν εὐκαιρίαν νὰ προσέξῃ τί ψηφίζεται καὶ ν' ἀντιδράσῃ

ἀν εἶναι ἀνάγκη, ἐνῶ, ἀν ἡ νομοθετικὴ ἐξουσία ἀσκήται μὲ διατάγματα, ἡ κυβέρνησις θὰ εἶναι περισσώτερον ἀπ' ὅσο χρειάζεται ἐλεύθερη νὰ ρυθμίξῃ τὰ ζητήματα ὅπως αὐτὴ θέλει, χωρὶς σχετικὴ συζήτησις καὶ κριτικὴ ἀπὸ τὴν κοινὴ γνώμη καὶ τὴν ἀντιπολίτευσις.

Πρέπει νὰ σημειωθῇ ὅτι, ὅπως καὶ οἱ νόμοι, ἔτσι καὶ τὰ διατάγματα, δὲν μποροῦν νὰ ἰσχύσουν, ἀν δὲν δημοσιευθοῦν στὴν «Ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως».

2. Οἱ **ἀστυνομικὲς διατάξεις**. Ὑπάρχουν περιπτώσεις ὅπου ὁ νόμος ἀναθέτει καὶ σὲ ἄλλην ἀρχή, νὰ θέτῃ κανόνες δικαίου, π.χ. στὴν ἀστυνομία. Οἱ ἀστυνομικὲς διατάξεις εἶναι πράξεις ποὺ ἐκδίδονται, ὅταν τὸ ἐπιτρέπη ὁ νόμος, μὲ εἰδικὴ ἐξουσιοδότησις καὶ περιέχουν κανόνες δικαίου, γιὰ ἐπιβάλλουν στοὺς πολίτες ὑποχρεώσεις καὶ τοὺς ἀπαγορεύουν ὀρισμένους πράξεις. Οἱ ἀστυνομικὲς διατάξεις ἀφοροῦν ἰδίως στὴ ρύθμισις τῆς δημοσίας τάξεως καὶ ἡσυχίας, π.χ. ὁ κανονισμὸς κυκλοφορίας αὐτοκινήτων, ἡ ἀπαγόρευσις τῶν θορύβων σὲ ὀρισμένους ὥρες κ.λπ. Ὅποιος παραβαίνει μιὰν ἀστυνομικὴν διάταξιν διαπράττει πταίσμα, καὶ δικάζεται ἀπὸ τὸ ἀρμόδιον **πταισματοδικεῖο**.

§ 43. ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ ΚΑΙ ΥΠΟΥΡΓΟΙ

Ἡ κυβέρνησις ἀποτελεῖ τὴν οὐσιαστικώτερον καὶ πιὸ ἀποφασιστικὴν ἔκφρασις τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας. Καὶ ὁ πρωθυπουργός, κορυφὴ καὶ ἀρχηγός τῆς, εἶναι ὁ κυριότερος παράγοντας τῆς ἐξουσίας αὐτῆς μὲ συλλογικὸ ὄργανον γιὰ τὴν ἀσκήσιν τῆς, ὀλόκληρον τὴν κυβέρνησις.

Χαρακτηριστικὸν τῆς σημασίας τῆς μάλιστα εἶναι ὅτι ἐνῶ τόσες πολλὰ καὶ σημαντικὰ ἀρμοδιότητες τοῦ κράτους ἀσκοῦνται ἀπὸ τὸν Πρόεδρον Δημοκρατίας, ὅπως εἶδαμε πιὸ πάνω, καμία ἀπὸ αὐτὰς δὲν εἶναι ἔγκυρη, ὅταν δὲν συμπράξῃ καὶ ὁ **ἀρμόδιος ὑπουργός**. Στὴν πραγματικότητι δηλαδὴ ἡ ἐκτελεστικὴ ἐξουσία ἀσκεῖται ἀπὸ τοὺς ὑπουργούς, ποὺ, μὲ ἐπὶ κεφαλῆς τὸν πρωθυπουργόν, ἀπαρτίζουν τὸ **ὑπουργικὸ συμβούλιον**, δηλαδὴ τὴν **κύβερνησις**.

Τὸ τέταρτον κεφάλαιον τοῦ Συντάγματος, μὲ τὰ ἄρθρα 81-86 καθορίζει τὴν μορφήν καὶ τὸν τρόπο λειτουργίας καὶ ἐργασίας τῆς κυβερνήσεως, καθὼς καὶ τίς ἀρμοδιότητες τοῦ πρωθυπουργοῦ καὶ τῶν ὑπουργῶν.

Κάθε ύπουργός διευθύνει έναν κλάδο διοικήσεως, δηλαδή ένα **ύπουργείο**, μπορεί όμως να υπάρχουν ύπουργοί «**άνευ χαρτοφυλακίου**», δηλαδή μέλη τής κυβερνήσεως που δεν είναι προϊστάμενοι σε ένα συγκεκριμένο κλάδο διοικήσεως, καθώς και **ύφυπουργοί**, που είναι βοηθοί τών ύπουργών ή διευθύνουν έναν τομέα του ύπουργείου.

1. **Πρωθυπουργός.** Ο πρωθυπουργός είναι ο πρόεδρος του ύπουργικού συμβουλίου. Ο θεσμός του πρωθυπουργού αναπτύχθηκε αρχικά στην Άγγλία, όπου παλαιότερα προήδρευε στο ύπουργικό συμβούλιο ο βασιλιάς. Όταν όμως έγινε βασιλιάς τής Άγγλίας ο Γεώργιος Α', που δεν γνώριζε τὰ άγγλικά, γιατί ήταν γερμανικής καταγωγής, τὸ ύπουργικό συμβούλιο βρήκε τὴν εὐκαιρία νὰ ὀρίση πρόεδρο ἕνα ἀπὸ τὰ μέλη του. Ο πρόεδρος αὐτὸς ἀνάλαβε κατόπιν καὶ ἄλλα καθήκοντα, καὶ ἔτσι σιγά - σιγά δημιουργήθηκε ὁ σημερινὸς θεσμὸς τοῦ πρωθυπουργοῦ.

Κατὰ τὸ δικὸ μας πολίτευμα, ὁ πρωθυπουργὸς μπορεῖ νὰ εἶναι ταυτόχρονα καὶ ύπουργός, νὰ προϊσταται δηλαδή ἑνὸς ύπουργείου ἢ νὰ εἶναι μόνον πρόεδρος τής κυβερνήσεως. Οὐσιαστικὰ εἶναι τὸ σπουδαιότερο πρόσωπο ὅλης τής ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας καὶ ὁ κύριος μοχλὸς τής κρατικῆς μηχανῆς. Γιατὶ αὐτὸς καθορίζει καὶ ἐφαρμόζει, μετὸ ύπουργικό του συμβούλιο, τὶς σπουδαιότερες ἐκδηλώσεις καὶ ἀποφάσεις τής πολιτείας. Συνήθως εἶναι ὁ ἀρχηγὸς ἢ ὁ ἀντιπρόσωπος ἑνὸς κόμματος καί, μετὴν ἰδιότητά του αὐτή, σχηματίζει τὴν κυβέρνηση γιὰ νὰ ἐφαρμόση ὀρισμένο πρόγραμμα. Αὐτὸ πραγματοποιεῖται ὄχι μόνον μετὸ νὰ εἰσηγῆται στὴ βουλή, ἀπευθείας ἢ διὰ τών ύπουργών, τὰ ἀναγκαῖα νομοθετήματα, ἀλλὰ καὶ μετὴν πρωτοβουλία καὶ τὴ δυνατότητα ποὺ ἔχει σὰν κυβερνήτης νὰ παρακολουθῆ καὶ νὰ λύη ὅλα τὰ ζητήματα ἐξωτερικῆς καὶ ἐσωτερικῆς πολιτικῆς. Τὸ νέο Σύνταγμά μας στὴν παρ. 2 τοῦ ἄρθρου 82 ὀρίζει ὅτι «ὁ πρωθυπουργός,» ἐξασφαλίζει τὴν ἐνότητα τής κυβερνήσεως καὶ κατευθύνει τὰς ἐνεργείας αὐτῆς καὶ τών δημοσίων ὑπηρεσιῶν». Ἡ θέση του αὐτὴ δίνει στὸν πρωθυπουργὸ τὸ δικαίωμα νὰ προτείνῃ στὸν ἀρχηγὸ τοῦ κράτους τοὺς ύπουργούς, ποὺ θὰ ἀπαρτίσουν τὴν κυβέρνησή του.

Τόση σημασία ἔχει τὸ πρόσωπο τοῦ πρωθυπουργοῦ, ὥστε στὴν ἱστορία νὰ παίρνη ἢ ἐποχὴ ποὺ αὐτὸς κυβέρνησε τὴ χώρα τὸ ὄνομα του π.χ. ἐπὶ Τρικουπῆ, ἐπὶ Ἐλευθερίου Βενιζέλου, ἐπὶ Γεωργίου Παπανδρέου, ἐπὶ Καραμανλῆ. . . κ.ο.κ.

2. **Υπουργικό Συμβούλιο. Οί ύπουργοί.** Ὁ πρωθυπουργὸς χαράσσει τὴ γενικὴ πολιτικὴ τῆς κυβερνήσεως, ἀφοῦ συνεννοηθῆ με τοὺς ὑπουργούς. Σὲ τοῦτο χρησιμεύει ὁ θεσμὸς τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου, ἀφοῦ γιὰ τὴ γενικὴ πολιτικὴ τῆς χώρας εἶναι ὑπεύθυνοι ὅλοι οἱ ὑπουργοί. "Ὅσο καὶ ἂν λέγεται τυπικὰ πῶς ὁ πρωθυπουργὸς εἶναι ὁ πρῶτος ἴντερ πάρες (ὁ πρῶτος μεταξὺ ἴσων), μέσα στὸ ὑπουργικὸ συμβούλιο εἶναι οὐσιαστικὰ ἡ πραγματικὴ κεφαλὴ του καὶ γενικὰ ἡ κεφαλὴ τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας.

Τὸ ὑπουργικὸ συμβούλιο ἔχει καὶ τὶς δικές του ἀρμοδιότητες ἀσχετες με τὰ καθήκοντα ποὺ ἔχει καθένα ἀπὸ τὰ μέλη του. "Ἐτσι τὸ ὑπουργικὸ συμβούλιο σὰ σύνολο:

— ὑπογράφει τὰ διατάγματα γιὰ τὴ διάλυση τῆς Βουλῆς (ἄρθρ. 41 παρ. 2 τοῦ Συντάγματος).

— ὑποβάλλει στὴ Βουλὴ νομοσχέδια ποὺ ἔχουν ἐξαιρετικὴ σπουδαιότητα γιὰ τὴ γενικὴ πολιτικὴ τῆς χώρας (ἄρθρο 44 παρ. 1).

— ὑπογράφει τὸ διάταγμα γιὰ τὴν κήρυξη τοῦ στρατιωτικοῦ νόμου (ἄρθρο 48 παρ. 1).

— ὑπογράφει τὸ διάταγμα γιὰ τὴν παροχὴ ἀμνηστίας σὲ πολιτικὰ ἐγκλήματα (ἄρθρο 47 παρ. 3).

— διορίζει τὸν πρόεδρο καὶ τοὺς ἀντιπροέδρους τοῦ Ἀρείου Πάγου, τοῦ Συμβουλίου Ἐπικρατείας καὶ τοῦ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου (ἄρθρο 90 παρ. 5).

— ἀποφασίζει πῶς θὰ διατεθοῦν οἱ ἑκτακτες πιστώσεις τοῦ προϋπολογισμοῦ.

Συνήθως ὁμως, ἐκτὸς ἀπὸ τὶς παραπάνω περιπτώσεις, τὸ ὑπουργικὸ συμβούλιο καθορίζει με γενικὲς μόνο γραμμὲς τὴν Κυβερνητικὴ πολιτικὴ (ἄρθρο 82 παρ. 1) καὶ κάθε ὑπουργὸς διευθύνει τὸν τομέα του ἀνεξάρτητα ἀπὸ τοὺς συναδέλφους του.

Ὁ πρωθυπουργὸς καὶ οἱ ὑπουργοὶ προέρχονται συνήθως ἀπὸ τὴ Βουλὴ. Τὸ «ἀσυμβίβαστο» διαφορῶν θέσεων κ.λπ., ποὺ ἰσχύει γιὰ τοὺς βουλευτές, ἰσχύει ἀκόμη περισσότερο καὶ γιὰ τοὺς ὑπουργούς. Δὲν ἀποκλείεται ὁμως νὰ γίνουν ὑπουργοὶ καὶ πρόσωπα ποὺ δὲν ἔχουν ἐκλεγῆ στὴ Βουλὴ. Αὐτὰ εἶναι συνήθως εἰδικοί σὲ ἕναν ὀρισμένο κλάδο. Ἐπίσης δὲν ἀποκλείεται ὁ ἀρχηγὸς τοῦ κράτους νὰ ἀναθέσῃ τὴ Κυβέρνηση σὲ πρόσωπο «ἐξωκοινοβουλευτικόν». Εἶναι ὁμως ἀπαράιτητο κάθε κυβέρνηση, εἴτε ἀπαρτίζεται ἀπὸ κοινοβουλευτικούς

είτε από έξωκοινοβουλευτικούς, να εμφανισθῆ τὸ γρηγορώτερο στὴ Βουλὴ καὶ νὰ ζητήσῃ τὴν ψῆφο τῆς ἐμπιστοσύνης της.

Τὸ Σύνταγμα δὲν ὀρίζει εἰδικὰ προσόντα γιὰ νὰ γίνῃ κανεὶς ὑπουργὸς ἢ πρωθυπουργός, ἀλλὰ ὑποτίθεται ὅτι θὰ εἶναι πρόσωπο ποὺ ἔχει διακριθῆ στὴν πολιτικὴ ζωὴ τῆς χώρας. Συχνὰ ἐπίσης γίνονται ὑπουργοὶ βουλευτὲς ποὺ ἔχουν μεγάλη τοπικὴ ἐπιρροή στὴν ἐκλογικὴ τους περιφέρεια. Ἔνας ὑπουργὸς μέσα στὸ σύγχρονο κράτος πρέπει νὰ ἔχῃ ὄχι μονάχα σοβαρὴ μόρφωση ἀλλὰ καὶ πνευματικὰ καὶ ἠθικὰ προσόντα, ἐπειδὴ μετέχει στὴ διαχείριση τῶν κοινῶν καὶ αὐτὸ ἀπαιτεῖ σταθερότητα, ἐντιμότητα, θάρρος καὶ δημιουργικὸ πνεῦμα. Ὁ ὑπουργὸς ἐπειδὴ φέρει ὅλη τὴν εὐθύνη εἶναι καὶ πρέπει νὰ εἶναι ἀνεξάρτητος στὴ δράση του. Οὔτε μπορεῖ νὰ ἰσχυρισθῆ ὅτι γιὰ μιὰ πράξη του εἶχε ἔγγραφο ἢ προφορικὴ ἐντολὴ ἀπὸ τὸν Πρόεδρο τῆς Δημοκρατίας γιὰτὶ αὐτὸ σύμφωνα μὲ ρητὴ διάταξη τοῦ ἄρθρου 85 τοῦ Συντάγματος δὲν τὸν ἀπαλλάσσει ἀπὸ τὶς εὐθύνες του.

3. **Ὑπουργικὴ εὐθύνη.** Οἱ ὑπουργοὶ εἶναι ὑπεύθυνοι ὄχι μόνο γιὰ τὶς δικές τους πράξεις ἀλλὰ καὶ γιὰ τὶς ἐνέργειες καὶ παραλήψεις τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας καθὼς καὶ γιὰ τὶς πολιτικὲς δηλώσεις του. Ὅταν λέμε ὅτι οἱ ὑπουργοὶ εἶναι ὑπεύθυνοι, ἔννοοῦμε: α) ὅτι μποροῦν νὰ τιμωρηθοῦν ποινικὰ (ποινικὴ εὐθύνη), β) ὅτι μποροῦν νὰ καταδικασθοῦν νὰ πληρώσουν ἀποζημίωση σὲ ἐκείνους ποὺ ζημιώθηκαν (ἀστικὴ εὐθύνη) καὶ γ) εἶναι δυνατὸν νὰ ἐξαναγκασθοῦν σὲ παραιτήση (πολιτικὴ ἢ κοινοβουλευτικὴ εὐθύνη).

Ποινικὴ εὐθύνη: Ὁ ὑπουργὸς καταδιώκεται **ποινικὰ**, ἂν μὲ πρόθεση ἢ ἀπὸ ἀσυγχώρητη ἀμέλεια, εἶτε μὲ δική του πράξη, εἶτε μὲ προσυπογραφή μιᾶς πράξης τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας, παραβίασε τὸ Σύνταγμα ἢ τοὺς νόμους. Ἐπίσης εἶναι ὑπεύθυνος ἂν, χωρὶς νὰ παραβιάσῃ τοὺς νόμους, ἔβλαψε μὲ πρόθεση τὰ συμφέροντα τοῦ κράτους. Ἐννοεῖται ὅτι ἡ εὐθύνη αὐτὴ ἀφορᾷ μόνο στὶς πράξεις ἐκείνες τοῦ ὑπουργοῦ, ποὺ ἔχουν σχέση μὲ τὸ δημόσιο βίον του καὶ ὄχι ὅσες ἀφοροῦν στὴν ἰδιωτικὴ του ζωὴ. Οἱ ἄλλοι ὑπουργοὶ τῆς κυβερνήσεως πάντως δὲν εὐθύνονται γιὰ τὶς πράξεις τοῦ συναδέλφου τους. Μόνο γιὰ τὶς πράξεις ποὺ ἀποφασίσθηκαν στὸ ὑπουργικὸ συμβούλιο εὐθύνονται ὅλοι οἱ ὑπουργοὶ «ἄλληλεγγύως». Οἱ ὑπουργοὶ δικάζονται ἀπὸ **εἰδικὸ δικαστήριο**, σύμφωνα μὲ τὸ ἄρθρο 86 τοῦ Συντάγματος.

Ἀστικὴ εὐθύνη: Ὅταν ὁ ὑπουργὸς καταδικασθῆ ἀπὸ τὸ εἰδικὸ

δικαστήριο, μπορεί να υποχρεωθεί, ύστερ' από άγωγή τῶν ενδιαφερομένων στα τακτικά δικαστήρια, ν' άποζημιώσει τους πολίτες εκείνους που ζημιώθηκαν από τις παράνομες πράξεις του. Τό ίδιο μπορεί να ζητήσει και τό δημόσιο, αν ζημιώθηκε και εκείνο.

Πολιτική εϋθύνη: Ἡ σπουδαιότερη, πρακτικά, εϋθύνη τῶν ὑπουργῶν εἶναι ἡ πολιτική. Αὐτή προϋποθέτει ὅτι ὁ ὑπουργός πάντοτε θά λογοδοτῆ στή Βουλή γιά ὄλες τίς πράξεις τοῦ Ὑπουργείου του ἢ τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας, εἴτε εἶναι παράνομες, εἴτε ἀκόμη, αν και νόμιμες, δέν εἶναι σκόπιμες ἢ ὀρθές. Ἄν ἡ Βουλή ἄρη τήν ἐμπιστοσύνη της ἀπό τόν ὑπουργό, αὐτός ἀναγκάζεται νά ὑποβάλῃ παραίτηση και ὑφίσταται ἔτσι μιὰ ἠθική μείωση, που εἶναι ἐξ ἴσου σοβαρή μέ μιὰ καταδίκη. Ἡ παραίτηση αὐτή τοῦ ὑπουργοῦ ἢ και ὀλόκληρου τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου εἶναι ἡ πιό σημαντική κύρωση γιά τήν εϋθύνη τῶν ὑπουργῶν. Γιατί ἡ ποινική εϋθύνη δύσκολα πραγματοποιεῖται, ἐνῶ, ἀντίθετα, αν ἡ Βουλή κρίνῃ ὅτι ὁ ὑπουργός δέν εἶναι κατάλληλος ἢ γενικά δέν εἶναι ἱκανοποιημένη ἀπό τόν τρόπο μέ τόν ὁποῖο διευθύνει τό ὑπουργεῖο του, μπορεί εϋκόλα νά ἐκφράσῃ τή δυσπιστία της πρὸς αὐτόν και νά τόν ἀναγκάσῃ νά ἀποχωρήσῃ ἀπό τήν κυβέρνηση.

Κάθε ἐβδομάδα και τίς μέρες που ὀρίζει ὁ κανονισμός τῆς Βουλῆς γίνεται ὁ λεγόμενος «κοινοβουλευτικός ἐλεγχος». Κάθε βουλευτής ἔχει τό δικαίωμα, μέ μιάν ἐρώτηση ἢ ἐπερώτηση, νά ἐλέγξῃ ἕναν ὑπουργό, γιατί μιὰ πράξη τοῦ ὑπουργείου του ἔγινε μέ ὀρισμένον τρόπο και ὄχι μέ ἄλλον τρόπο, που ὁ βουλευτής τόν θεωρεῖ καλύτερο. Ὁ ὑπουργός ὑποχρεοῦται, μέσα σέ μιὰ μικρή προθεσμία, ν' ἀπαντήσῃ στήν ἐρώτηση αὐτή. Ὁ ὑπουργός ἔχει ἐπίσης τό δικαίωμα, ὄσο συζητεῖται ἡ ἐρώτηση ἢ ἡ ἐπερώτηση, νά θέσῃ ζήτημα ἐμπιστοσύνης ἢ αὐτός μόνος ἢ ὀλόκληρη ἡ κυβέρνηση. Ὁ κοινοβουλευτικός ἐλεγχος, μαζί μέ τήν ψήφο ἐμπιστοσύνης τῆς Βουλῆς, ἀποτελεῖ τήν βάση τοῦ **κοινοβουλευτικοῦ συστήματος**.

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

§ 42. ΟΙ ΔΗΜΟΣΙΟΙ ΥΠΑΛΛΗΛΟΙ

Τὸ κράτος, γιὰ νὰ ἐκπληρώσῃ τοὺς σκοποὺς του, δὲ χρειάζεται μόνο τὰ κύρια ὄργανα ποὺ ἀναφέρει τὸ Σύνταγμα: τὸν πρόεδρο τῆς Δημοκρατίας, τὸν πρωθυπουργό, τοὺς ὑπουργοὺς κ.λπ., ἀλλὰ καὶ πολλὰ ἄλλα δευτερεύοντα ὄργανα, ποὺ ἐκτελοῦν τὶς διάφορες ὑπηρεσίες τοῦ κράτους καὶ ὀνομάζονται **κρατικοὶ ἢ δημόσιοι ὑπάλληλοι**. Στὸ Σύνταγμα τοῦ 1975 (ἄρθρο 103 παρ. 1) ἀναφέρεται ὅτι: «Οἱ δημόσιοι ὑπάλληλοι εἶναι ἐκτελεσταὶ τῆς θελήσεως τοῦ Κράτους καὶ **ὑπηρετοῦν** τὸν λαόν, ὀφείλοντες πίστιν εἰς τὸ Σύνταγμα καὶ ἀφοσίωσιν εἰς τὴν Πατρίδα». Οἱ κρατικοὶ ὑπάλληλοι διαιροῦνται σὲ πολιτικούς καὶ στρατιωτικούς. Οἱ **δικαστικοὶ** ἀνήκουν σὲ ἰδιαίτερη κατηγορία.

Οἱ ὑπάλληλοι ἀποτελοῦν τὸ σταθερὸ στοιχεῖο στὴν ὀργάνωση τοῦ σημερινοῦ κράτους, γιατί, ἐνῶ οἱ κυβερνήσεις καὶ οἱ Βουλὲς ἔρχονται καὶ παρέρχονται, οἱ ὑπάλληλοι παραμένουν κι ἔτσι ἐξασφαλίζεται ἡ συνέχεια στὴ διοίκηση. Ἐξ ἄλλου, ἐπειδὴ παρατηρεῖται τὰ τελευταῖα χρόνια μιὰ συνεχῆς διεΐσδυση τοῦ κράτους σὲ ὅλους τοὺς τομεῖς τῆς ζωῆς, χρειάζονται **στελέχη μορφωμένα**, γιὰ νὰ ἐκπληρώσουν τὴν ἀποστολὴ τους. Οἱ δύο αὐτὲς ιδιότητες, δηλαδή ἡ συνέχεια καὶ ἡ εἰδικότητα κάνουν, ὥστε οἱ ὑπάλληλοι ν' ἀποτελοῦν μιὰ μεγάλη καὶ οὐσιαστικὴ δύναμη μέσα στὰ πλαίσια τοῦ σύγχρονου κράτους. Αὐτὸ ἀκριβῶς ἐννοοῦμε συνήθως, ὅταν λέμε ὅτι τὰ κράτη «διοικοῦνται ἀπὸ τὴν γραφειοκρατία» δηλαδή ἀπὸ τοὺς ὑπαλλήλους. Ἡ θέση τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων καθορίζεται ἀπὸ τὰ ἄρθρα 103 καὶ 104 τοῦ Συντάγματος καὶ ἀπὸ τὸν δημοσιοῦπαλληλικὸ Κώδικα. ↓

1. **Μονιμότητα τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων.** Ἀπὸ τὸ 1910 οἱ ὑπάλληλοι στὴν Ἑλλάδα ἔγιναν μόνιμοι, δὲν ἐπιτρέπεται δηλαδή νὰ παυθοῦν, παρὰ μόνο γιὰ ὀρισμένους ὑπηρεσιακοὺς λόγους, σύμφωνα μὲ εἰδικὴ διαδικασία, καθὼς καὶ ἂν καταργηθῇ μὲ νόμο ἢ θέση τους. Ὁ διορισμὸς τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων γίνεται ἐπίσης σύμφωνα μὲ τὶς διατάξεις τοῦ ὑπαλληλικοῦ κώδικα. Γιὰ νὰ προσληφθῇ σήμερα

ένας τακτικός δημόσιος υπάλληλος, χρειάζεται να επιτύχη σε διαγωνισμό. Ο υπαλληλικός κώδικας προβλέπει επίσης πώς προάγονται οι δημόσιοι υπάλληλοι και πώς λειτουργούν τα διάφορα συμβούλια που άσκούν την πειθαρχική εξουσία στους υπαλλήλους.

Το κράτος μπορεί επίσης να προσλάβει, σε περίπτωση ανάγκης, έκτάκτους υπαλλήλους με ειδική σύμβαση ή και ήμερομισθίους. Αυτοί όμως δεν υπάγονται στους κανόνες περί μονιμότητας του δημοσιούπαλληλικού κώδικα.

2. **Υπαλληλική σχέση.** Η σχέση του υπαλλήλου προς το κράτος δεν είναι ή ίδια όπως κάθε άλλου εργαζόμενου προς τον εργοδότη του, γιατί το κράτος διατηρεί για τον εαυτό του το δικαίωμα να μεταβάλει τα άμοιβαία δικαιώματα και τις υποχρεώσεις. Με το άρθρο 12 παρ. 4 του Συντάγματος προβλέπεται ότι με ειδικό νόμο μπορούν να επιβληθούν περιορισμοί στο δικαίωμα των δημοσίων υπαλλήλων όπως συνεταιρίζονται». Κανείς «δεν μπορεί να διορισθῆ δημόσιος υπάλληλος σε θέση που δεν προβλέπεται από νόμο. Με νόμο επίσης ὀρίζονται και τα προσόντα των υπαλλήλων για κάθε θέση. Έξάλλου, σύμφωνα με το άρθρο 4 παρ. 4 του Συντάγματος μόνο Έλληνες πολίτες (ἐκτός ἂν ὁ νόμος ὀρίξει διαφορετικὰ) ἐπιτρέπεται νὰ καταλάβουν δημοσίες θέσεις.

3. **Καθήκοντα και δικαιώματα των δημοσίων υπαλλήλων.** Τα κυριότερα καθήκοντα των δημοσίων υπαλλήλων είναι να τηρούν το Σύνταγμα και τους νόμους και να ἔκτελουν με ἀκρίβεια και ἀμεροληψία τὴν ὑπηρεσία που τους ἔχει ἀνατεθῆ. Ὀφείλουν ἐπίσης νὰ σέβωνται τὰ δικαιώματα τῶν πολιτῶν και νὰ ὑπακούουν στους ἀνωτέρους τους, ἐφ' ὅσον δὲν τους δίνουν ἀντισυνταγματικές ἢ παράνομες διαταγές. Για τὴν ὑπηρεσίαν τους αὐτὲς οἱ μόνιμοι υπάλληλοι παίρνουν μισθὸ ὀρισμένα ἐπιδόματα και δικαιούνται ἐπίσης νὰ συνταξιοδοτηθῶν ὕστερα ἀπὸ ὑπηρεσία πολὺχρονη. Τὸ σύνολο τῶν δημοσίων υπαλλήλων που ὑπηρετοῦσε σὲ ὅλους τοὺς κλάδους τῶν κρατικῶν ὑπηρεσιῶν (ἐκτὸς ἀπὸ τὰ σώματα ἀσφαλείας) ἦταν τὸ 1975 σχεδὸν 113.000

2. Σώματα ἀσφαλείας

Ἡ τήρηση τῆς τάξης στὸ ἐσωτερικὸ τῆς χώρας ἔχει ἀνατεθῆ στὰ σώματα ἀσφαλείας. Τὰ κυριότερα ἀπὸ αὐτὰ εἶναι ἡ ἀστυνομία και ἡ χωροφυλακή. Ὑπάρχουν ὅμως και διάφορα ἄλλα εἰδικὰ σώματα, ὅπως ἡ ἀγροφυλακή κ.λπ.

Ἐκτὸς ἀπὸ τῆ φροντίδα γιὰ τὴν ἀσφάλεια τῆς ζωῆς καὶ τῆς παρουσίας τῶν πολιτῶν, ἡ ἀστυνομία ἔχει καὶ ἀρμοδιότητα νὰ ρυθμίζη καὶ νὰ φροντίζη γιὰ τὴν κίνηση στοὺς δρόμους (τροχαία), τὸν ἔλεγχο τῶν τιμῶν καὶ τῶν τροφίμων (ἀγορανομία) καὶ τὴν ἐπίβλεψη τῆς δημοσίας τάξεως (ἐθνικὴ ἀσφάλεια).

Τὰ διάφορα θέματα, πού ὑπάγονται στὴν ἀστυνομία, ρυθμίζονται μὲ τὶς λεγόμενες **ἀστυνομικὲς διατάξεις**. Οἱ παραβάτες αὐτῶν δικάζονται ἀπὸ τὸ **πταισματοδικεῖο**.

Στὴν Ἀθήνα, τὸν Πειραιά, τὴν Πάτρα καὶ τὴν Κέρκυρα τὰ ἀστυνομικὰ καθήκοντα ἀσκεῖ ἡ ἀστυνομία πόλεων, ἐνῶ στὸ ὑπόλοιπο κράτος τὰ καθήκοντα αὐτὰ ἀσκοῦνται ἀπὸ τὴ χωροφυλακὴ, ἕνα σῶμα μὲ ὀργάνωση καὶ πειθαρχία περισσότερο στρατιωτικὴ. Στὴν ὑπαιθρο λειτουργεῖ καὶ ἡ ἀγροφυλακὴ, ἡ ὁποία φροντίζει γιὰ τὴν ἀγροτικὴ ἀσφάλεια.

Στὰ ὄργανα τῶν σωμάτων ἀσφαλείας ὅπως ἄλλωστε καὶ οἱ δικαστικοὶ λειτουργοὶ δὲν ἐπιτρέπεται ἡ ἀπεργία (ἄρθρον 23 παρ. 2 τοῦ Συντάγματος).

3. Ἄμυνα τοῦ πολίτη σὲ περίπτωσι αὐθαιρεσίας τῶν κρατικῶν ὀργάνων.

Ὅταν ὁ πολίτης γνωρίζη ὅτι τοῦ ἐπιβάλλονται παράνομα ὀρισμένες ὑποχρεώσεις ἢ περιορισμοί, δὲν πρέπει νὰ τὸ ἀνέχεται παθητικὰ, ἀλλὰ πρέπει νὰ διαμαρρύνεται στὴν προϊστάμενη ἀρχὴ καὶ νὰ καταγγέλλη τὸ ὄργανο τοῦ κράτους πού παρανομεῖ. Κάθε Ἕλληνας ἔχει, ἀπὸ τὸ ἄρθρο 10 τοῦ Συντάγματος, τὸ δικαίωμα νὰ ἀναφέρη μὲ ἔγγραφο τὰ παράπονά του στὶς ἀρχές. Ἐφ' ὅσον ὁμως διατάσσεται ἀπὸ ὄργανο πού, τυπικὰ τουλάχιστον, εἶναι ἀρμόδιο, ὀφείλει νὰ ὑπακούσῃ καὶ νὰ ζητήσῃ κατόπι νὰ ἀρθῇ ἡ παράνομη διαταγὴ μὲ κάθε νόμιμο τρόπο καὶ εἰδικότερα μὲ προσφυγὴ στὸ Συμβούλιο τῆς Ἐπικρατείας. Τὸ ἀνώτατο αὐτὸ δικαστήριον ἔχει δικαίωμα ν' ἀκυρώσῃ μίαν διοικητικὴν πράξιν, ἐφόσον αὐτὴ ἀντιβαίνει στοὺς νόμους ἢ ἀποτελεῖ κατάχρησιν ἐξουσίας. Ἐπίσης ὁ πολίτης μπορεῖ νὰ καταφύγῃ στὰ τακτικὰ δικαστήρια καὶ νὰ ζητήσῃ ἀποζημίωση ἀπὸ τὸ ἑλληνικὸν δημόσιον γιὰ τὴν ζημίαν πού τοῦ ἔγινε ἀπὸ τὴν παράνομη πράξιν ἑνὸς κρατικοῦ ὀργάνου.

1. Διαίρεση τῆς διοίκησης τοῦ Κράτους

“Ὅσο εὐρύνεται ἡ δράση τοῦ κράτους, τόσο γίνεται καὶ πιὸ δύσκολο νὰ διοικηθῇ τὸ κράτος ἀπὸ μίαν ἐνιαίαν ὑπηρεσίαν. Δημιουργεῖται δηλαδὴ ἡ ἀνάγκη νὰ χωρισθῇ ἡ διοίκηση σὲ κλάδους. Τὸ σύνολο τῶν ὑπηρεσιῶν ἐνὸς κλάδου ὀργανωμένου σὲ ἐνιαῖο συγκρότημα λέγεται **ὑπουργεῖο**. Ὁ ἀριθμὸς τῶν ὑπουργείων μπορεῖ νὰ αὐξηθῇ ἢ νὰ ἐλαττωθῇ μὲ νόμο. Τὰ κυριώτερα ὑπουργεῖα εἶναι :

1. Τὸ **Ἵπουργεῖο Ἑσωτερικῶν**, ποὺ φροντίζει γιὰ τὴν διοίκηση τῆς χώρας, τὴν ἐπίβλεψη τῶν δήμων καὶ κοινοτήτων, τὴ διοργάνωση τῶν ἐκλογῶν, τὰ ζητήματα ἰθαγενείας κ.λπ. Στὸ ὑπουργεῖο αὐτὸ ὑπάγονται οἱ νομάρχες, ἐνῶ ἡ ἀστυνομία πόλεων, ἡ χωροφυλακὴ, ἡ παθητικὴ ἀεράμυνα καὶ τὰ ἄλλα σώματα ἀσφαλείας ὑπάγονται στὸ **Ἵπουργεῖο Δημοσίας Τάξεως**.

2. Τὸ **Ἵπουργεῖο Ἐξωτερικῶν**, ποὺ ἀσχολεῖται μὲ τὶς σχέσεις τῆς Ἑλλάδος μὲ τὰ ἄλλα κράτη, ἐπικοινωνεῖ μὲ τοὺς πρέσβεις τῶν ἄλλων κρατῶν ποὺ εἶναι διαπιστευμένα στὴ χώρα μας, μελετᾷ καὶ συντάσσει τὶς διάφορες συμβάσεις μὲ ξένες χώρες κ.λπ. Στὸ Ἵπουργεῖο αὐτὸ ὑπάγονται οἱ ἐλληνικὲς πρεσβεῖες στὸ Ἐξωτερικὸ καὶ τὰ Προξενεῖα.

3. Τὸ **Ἵπουργεῖο Ἐθνικῆς Ἀμύνης**, ὅπου ὑπάγονται τὰ Ἐπιτελεῖα τοῦ Στρατοῦ, τοῦ Ναυτικοῦ καὶ τῆς Ἀεροπορίας, διευθύνεται ἀπὸ τὸν ὑπουργὸ καὶ ἓνα ὑφυπουργό.

Αὐτὸ φροντίζει γιὰ τὴν ὀργάνωση τῆς ἀμυνας τῆς χώρας καὶ τὴν καλὴ λειτουργία τῶν ἐνόπλων δυνάμεων.

4) Τὸ **Ἵπουργεῖο Παιδείας καὶ Θρησκευμάτων**, ποὺ φροντίζει γιὰ τὴν ὀργάνωση τῶν σχολείων σὲ ὅλο τὸ κράτος καὶ γενικὰ γιὰ ὅλες τὶς βαθμίδες τῆς παιδείας, καὶ ἔχει τὴν ἐποπτεία πάνω στὶς Ἐκκλησίες ὅλων τῶν θρησκευμάτων.

5) Τὸ **Ἵπουργεῖο Δικαιοσύνης**, φροντίζει γιὰ τὴν καλὴ λειτουργία τῶν δικαστηρίων, τὴν ὀργάνωση τῶν φυλακῶν, τὴν πρόληψη τοῦ ἐγκλήματος μὲ γενικὰ μέτρα καὶ τὴ νομικὴ προεργασία τῶν βασικῶν νόμων.

6) Τὸ **Ἵπουργεῖο Οἰκονομικῶν**, ποὺ καταρτίζει τὸν Προϋπολογισμό τοῦ κράτους καὶ φροντίζει γιὰ τὴν εἴσπραξη τῶν φόρων, δα-

σμών κ.λπ. καί μεριμνά γιά τή διαχείριση τῆς περιουσίας τοῦ Δημοσίου.

7) **Τὸ Ὑπουργεῖο Βιομηχανίας** ἔχει ὡς καθήκον τὴν ὀργάνωση τῆς βιοτεχνίας καὶ τῆς βιομηχανίας, τὴν ἐπίβλεψη τῶν ἐργοστασίων, μεταλλείων κ.λπ.

8) **Τὸ Ὑπουργεῖο Ἐμπορίου** φροντίζει γιά τὸ ἐσωτερικὸ καὶ ἐξωτερικὸ ἐμπόριο τῆς χώρας, τὶς ἀδειες εἰσαγωγῶν καὶ ἐξαγωγῶν, γιά τὰ σήματα καὶ διπλώματα εὐρεσιτεχνίας, τὴ συμμετοχὴ τῆς Ἑλλάδας σὲ ἐγχώριες καὶ διεθνεῖς ἐκθέσεις κ.λπ.

9) **Τὸ Ὑπουργεῖο Γεωργίας** φροντίζει γιά τὴν προαγωγή τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς, γιά τὴν ἀνάπτυξη τῆς κτηνοτροφίας, τοὺς γεωργικοὺς συνεταιρισμοὺς καὶ τὴν ἀγροτικὴ ἀποκατάσταση τῶν γεωργῶν χωρὶς κλῆρο, γιά τὰ δάση, τὴν ἀνάπτυξη καὶ τὴν προστασία τοὺς κ.λπ.

10) **Τὸ Ὑπουργεῖο Μεταφορῶν καὶ Ἐπικοινωνιῶν**, ἔχει στὴν ἀρμοδιότητά του τὴν ὀργάνωση καὶ διοίκηση τῶν σιδηροδρόμων καὶ τῶν αὐτοκινήτων, τὴν πολιτικὴ Ἀεροπορία, τὰ Ταχυδρομεῖα καὶ τὶς μεταφορὲς γενικὰ.

11) **Τὸ Ὑπουργεῖο Ἐμπορικῆς Ναυτιλίας** μεριμνά γιά τὰ ἑλληνικὰ πλοῖα καὶ τοὺς ναυτεργάτες, τόσο μέσα στὴν Ἑλλάδα, ὅσο καὶ στὶς ξένες χῶρες. Διατηρεῖ λιμεναρχεῖα στοὺς κυριότερους λιμένες τοῦ Ἐξωτερικοῦ. Στὸ Ὑπουργεῖο αὐτὸ ὑπάγεται καὶ τὸ λιμενικὸ σῶμα.

12) **Τὸ Ὑπουργεῖο Δημοσίων Ἔργων** εἶναι ἀρμόδιο γιά τὴν κατασκευὴ καὶ συντήρηση ὄλων τῶν δημοσίων ἔργων, ὅπως οἱ δρόμοι, οἱ γέφυρες, λιμένες, ἀεροδρόμια, ὑδραγωγεῖα κ.λπ.

13) **Τὸ Ὑπουργεῖο Κοινωνικῶν Ὑπηρεσιῶν** ἔχει τὴν ἀρμοδιότητα νὰ ἀσκῆ τὴν κοινωνικὴ πρόνοια τοῦ κράτους, νὰ ἐποπτεῖ τὰ φιλανθρωπικὰ ἰδρύματα καὶ νοσοκομεῖα, νὰ μεριμνά γιά τὴν πρόληψη ἐπιδημιῶν καὶ γενικὰ γιά τὴν δημόσια ὑγεία.

14) **Τὸ Ὑπουργεῖο Προεδρίας Κυβερνήσεως καὶ τὸ Ὑφυπουργεῖο Τύπου**, ἀσχολοῦνται μὲ τὸν Τύπο, τὸ ραδιόφωνο καθὼς καὶ μὲ ὅλα τὰ θέματα ποὺ σχετίζονται μὲ τὴν ἄμεση παρακολούθηση τοῦ κυβερνητικοῦ ἔργου ἀπὸ τὸ πρωθυπουργό.

15) **Τὸ Ὑπουργεῖο Ἀπασχολήσεως** ρυθμίζει τὶς σχέσεις ἐργαζομένων καὶ ἐργοδοτῶν, φροντίζει γιά τὴν κανονικὴ ἐποπτεία τῆς ἐργασίας, γιά τὴν καταπολέμηση τῆς ἀνεργίας, γιά τὴν τήρηση τῶν νό-

μων περί τῶν ἐργατικῶν σωματείων καί γενικά γιά ὅλα τὰ ἐργατικά ζητήματα.

16) Τὸ Ὑπουργεῖο Συντονισμοῦ καὶ Προγραμματισμοῦ ὅπως δείχνει καὶ τὸ ὄνομά του, συντονίζει τὴν οἰκονομικὴ πολιτικὴ τῆς κυβερνήσεως. Τὸ Ὑπουργεῖο αὐτὸ ἰδρύθηκε μετὰ τὸν πόλεμο, γιὰ νὰ βοηθήσῃ στὴν προσπάθεια γιὰ τὴν οἰκονομικὴ ἀνασυγκρότηση τῆς χώρας. Καταρτίζει τὰ προγράμματα οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως.

17) Τὸ Ὑπουργεῖο Πολιτισμοῦ καὶ Ἐπιστημῶν, μεριμνᾷ γιὰ τὶς καλὲς τέχνες, τὰ μουσεῖα, τὸ θέατρο, τὴ λογοτεχνία, τὴν ἀνάπτυξη τῆς ἐπιστημονικῆς ἔρευνας καὶ γενικά τὴν πνευματικὴ κίνηση τῆς χώρας.

2. Διοικητικὴ διαίρεση τοῦ κράτους σὲ περιφέρειες

Γιὰ νὰ λειτουργήσῃ καλὰ τὸ κράτος καὶ νὰ εἶναι ὁμαλὴ ἢ ἐκτέλεση τῆς κρατικῆς ὑπηρεσίας, εἶναι ἀπαραίτητο νὰ διαιρεθῇ σὲ τοπικὲς περιφέρειες. Οἱ περιφέρειες αὐτὲς ὀνομάζονται **νομοί**. Οἱ ἐπαρχίες ποὺ ὑπῆρχαν παλαιότερα τώρα πιά ἔχουν καταργηθῆ, σὰν διοικητικὲς μονάδες. Ἐπίσης καταργήθηκαν, ἀπὸ τὸ 1955 οἱ **γενικὲς διοικήσεις** Μακεδονίας, Θράκης, Ἠπείρου, Δωδεκανήσου καὶ Κρήτης. Σήμερα ὑπάρχει μόνο ἡ Γενικὴ Διοίκηση Βορείου Ἑλλάδος, ποὺ ἔχει ἐπὶ κεφαλῆς ἓναν ὑπουργὸ μέλος τῆς κυβερνήσεως.

Ὁ **νομὸς** εἶναι ἡ τακτικὴ διοικητικὴ περιφέρεια. Ὑπάρχουν σήμερα 52 νομοί. Προϊστάμενος κάθε νομοῦ εἶναι ὁ **νομάρχης**, ποὺ διορίζεται ἀπὸ εἰδικὸ ὑπηρεσιακὸ συμβούλιο, ἀλλὰ ἐπίσης εἶναι συνήθως καὶ πρόσωπο τῆς ἐμπιστοσύνης τῆς Κυβερνήσεως. Ὁ νομάρχης στὸ νομὸ του ἀντιπροσωπεύει τὸ κράτος καὶ εἶναι προϊστάμενος σὲ ὅλες τὶς κρατικὲς ὑπηρεσίες τῆς περιοχῆς του. Ὅρισμένοι μεγάλοι νομοί, ἰδίως στὸ λεκανοπέδιο Ἀττικῆς διαιροῦνται σὲ **διαμερίσματα** ποὺ διευθύνονται ἐπίσης ἀπὸ ἓνα **νομάρχη**.

Ἰδιαιτέρη διοικητικὴ περιφέρεια ἀποτελεῖ τὸ **Ἅγιον Ὄρος**. Σύμφωνα μὲ τὸ ἄρθρο 105 τοῦ Συντάγματος ἡ ἑλληνικὴ πολιτεία διατηρεῖ τὴν κυριαρχία της πάνω στὴ χερσόνησο τοῦ Ἄθω, ἀλλὰ τὸ Ἅγιον Ὄρος ἔχει μίαν αὐτονομία, δηλαδὴ διοικεῖται ἀπὸ ἓνα συμβούλιο μὲ εἴκοσι μέλη, ποὺ λέγεται «Ἱερὰ Κοινότης τοῦ Ἁγίου Ὄρους». Οἱ πράξεις τῆς Ἱερᾶς Κοινότητος πρέπει νὰ ἐγκριθοῦν καὶ ἀπὸ τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο στὴν Κωνσταντινούπολη. Ὑπάρχει ὁμως καὶ κυ-

βερνητικός αντιπρόσωπος που λέγεται **διοικητής** και εξαρτάται από το έλληνικό Υπουργείο των Ξεωτερικών. Όλοι οι μοναχοί στο Άγιο Όρος αποκτοῦν χωρίς διατυπώσεις τὴν ἑλληνική ἰθαγένεια.

3. Διοικητικά συστήματα

Δύο εἶναι τὰ συστήματα, με τὰ ὁποῖα ἓνα κράτος μπορεῖ νὰ διοικηθῆ: Τὸ συγκεντρωτικὸ καὶ τὸ ἀποκεντρικὸ.

Συγκεντρωτικὸ σύστημα ὑπάρχει, ὅταν ὅλες οἱ ἀποφάσεις καὶ διαταγὲς ἐκδίδονται ἀπὸ τὴν κεντρικὴ διοίκηση, τὴν πρωτεύουσα, συνήθως ἀπὸ τοὺς ὑπουργούς.

Ἀποκεντρωτικὸ, ἀντίθετα, ὅταν τὰ τοπικὰ ὄργανα, ὅπως ὁ νομάρχης καὶ ἄλλοι κατώτεροι ὑπάλληλοι, ἔχουν τὸ δικαίωμα νὰ παίρουν ἀποφάσεις καὶ νὰ ἐκδώσουν διαταγὲς γιὰ τὰ τοπικὰ ζητήματα, χωρὶς νὰ ἀναφερθοῦν στὴν πρωτεύουσα.

Τὸ συγκεντρωτικὸ σύστημα ἔχει τὸ πλεονέκτημα, ὅτι ἐπιτρέπει νὰ χαραχθῆ μιὰ ἐνιαία πολιτικὴ καὶ νὰ παρακολουθητῆ ἡ ἐφαρμογὴ τῆς ἀπὸ τὴν κυβέρνηση. Ἔχει ὅμως καὶ τὸ μειονέκτημα, ὅτι δημιουργεῖ γραφειοκρατία καὶ ἀναγκάζει τοὺς πολίτες νὰ καταφεύγουν στὸ κέντρο γιὰ τὸ παραμικρότερο ζήτημά τους, ἐνῶ ἐξάλλου, οἱ ὑπηρεσίες τοῦ κέντρου συχνὰ δὲν εἶναι σὲ θέση νὰ ἀντιληφθοῦν ἀπὸ μακριὰ τὰ τοπικὰ θέματα.

Τὰ πλεονεκτήματα καὶ μειονεκτήματα ποὺ ἔχει τὸ ἀποκεντρωτικὸ σύστημα εἶναι τὰ ἀντίστροφα ἀπὸ τὸ συγκεντρωτικὸ.

Οὐσιαστικὰ στὴν Ἑλλάδα ἐπικρατεῖ περισσότερο τὸ συγκεντρωτικὸ σύστημα. Τὸ Σύνταγμά μας στὸ ἄρθρο 101 προβλέπει ὅτι: «Ἡ διοίκηση τοῦ κράτους ὁργανώνεται κατὰ τὸ ἀποκεντρωτικὸ σύστημα. Γιὰ νὰ γίνῃ αὐτὸ ἡ διοικητικὴ διαίρεση τῆς χώρας πρέπει νὰ διαμορφωθῆ ἀνάλογα με τὶς γεωοικονομικὲς, κοινωνικὲς, συγκοινωνιακὲς συνθήκες.» Ἐρμηνεύοντας τὰ παραπάνω τὸ ἴδιο ἄρθρο τοῦ Συντάγματος τονίζει ὅτι τὰ περιφεριακὰ κρατικὰ ὄργανα ἔχουν τὴν γενικὴ ἀποφασιστικὴ ἐποπτεία τῶν ὑποθέσεων τῆς περιφέρειας τους ἐνῶ οἱ κεντρικὲς ὑπηρεσίες ἔχουν τὸν συντονισμό καὶ τὸν ἔλεγχο τῶν περιφερειακῶν ὀργάνων.

Η ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ ΚΑΙ Η ΤΟΠΙΚΗ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗ

§ 45. ΟΡΙΣΜΟΙ ΚΑΙ ΑΞΙΑ ΤΗΣ

1. Τι είναι η τοπική αυτοδιοίκηση

* Η ιστορία τῶν δήμων, στις ἀρχικές τουλάχιστον μορφές της, χάνεται μέσα στα βάρη τῶν αἰώνων. Στὴν πραγματικότητα, οἱ πρῶτες μορφές τῆς κοινωνικῆς ζωῆς (πατριαρχική οἰκογένεια - φυλή) περιλαμβάνουν καὶ τὶς βασικὲς ἀρχές, τὸν πυρῆνα δηλαδή μιᾶς αὐτοδιοικουμένης ομάδας.

Ἀργότερα, αὐτὸ πού συνήθως ὀνομάζομε κράτος στοὺς προϊστορικούς χρόνους ἦταν οἱ Δήμοι με εὐρύτερα ὅμως καὶ πιὸ δύσκολα καθήκοντα.

Ἡ τοπικὴ αὐτοδιοίκηση ἔχει παλιὰ ἱστορικὴ παράδοση στὴ ζωὴ τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, ἰδιαίτερα στοὺς τέσσερις αἰῶνες τῆς τουρκοκρατίας καὶ στοὺς ἀγῶνες τοῦ 1821 γιὰ τὴν ἐθνικὴ ἀνεξαρτησία.

Σήμερα τὸ Σύνταγμα κατοχυρώνει καὶ ἐξασφαλίζει τὴν τοπικὴ αὐτοδιοίκηση καὶ δὲν εἶναι τυχαίον τὸ γεγονός ὅτι ἡ ἀρχὴ τοῦ ἀρθροῦ 101 πού ὀρίζει τὸν τρόπο καὶ τὴν μορφή πού θὰ διοικῆται τὸ κράτος τονίζει ὅτι «ἡ διοίκηση τοῦ κράτους, ὀργανοῦται κατὰ τὸ ἀποκεντρωτικὸ σύστημα».

Σ' αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν ἀρχὴ τοῦ ἀποκεντρωτικοῦ συστήματος βασιζέται τὸ ἐπόμενο ἀρθρο (102) τοῦ Συντάγματος, πού καθορίζει με κάθε λεπτομέρεια τὴ μορφή, τὴν ἔκβαση καὶ τὸν τρόπο πού λειτουργοῦν τὰ ὄργανα τῶν αὐτοδιοικουμένων περιφερειῶν.

Τί εἶναι ὅμως ἡ τοπικὴ αὐτοδιοίκηση πού ἀποτελεῖ τὴν πιὸ οὐσιαστικὴ ἔκφραση τῆς δημοκρατίας;

Ἐπίσημα εἶναι οἱ τρεῖς κλίμακες τὶς ὁποῖες λίγο ἢ πολὺ ὅλοι γνωρίζομε:

- α) ἡ Κοινότητα
- β) ὁ δῆμος
- γ) ὁ νομός.

Ἡ πρῶτη ἀποτελεῖ τὴν κατώτατη ὑποδιάρθρωση στὴν τοπικὴ αὐ-

τοδιοίκηση. Πριν από 1912 ή κατώτατη βαθμίδα ήταν ο Δήμος. 'Ο δήμος και ή κοινότητα είναι στην πρώτη βαθμίδα, (ο νομός είναι στην δεύτερη, και αποτελούν την ουσιαστική έκφραση τής τοπικής αυτοδιοίκησης).

Τά όργανά τους εκλέγονται άπ' ευθείας άπ' τo λαό και βρίσκονται σε διαρκή έπαφή μαζί του. Φροντίζουν για όρισμένες άπό τις καθημερινές βασικές ανάγκες του και αποτελούν τόν ένδιάμεσο κρίκο και σταθμό του λαού πρoς τo κράτος που έκφράζεται στην ευρύτερη τοπική περιφέρεια τών δήμων δηλ. τo νομό άπό τo **νομόρχη**.

'Η ύπαρξη και ή λειτουργία τών νομών αποτελούν άναγκαία στοιχεΐα όχι μόνο για μιάν οργανωμένη κρατική κοινωνία, αλλά και για τήν όμαλή λειτουργία τών δήμων και κοινοτήτων. Γιατί τo κράτος, δηλαδή ή Κυβέρνηση με τούς νόμους και με τις άποφάσεις της, κανονίζει τή μορφή και τόν τρόπο τής λειτουργίας τους, εξασφαλίζει τά οικονομικά μέσα για νά έξυπηρετηθούν οι άνάγκες τών κατοίκων, και έλέγχει τή χρηστή διαχείριση τών χρημάτων και τήν όμαλή λειτουργία τών κοινοτικών και δημοτικών συμβουλίων.

Τις λεπτομέρειες τής λειτουργίας αυτής και τής κρατικής 'Εποπτείας στους δήμους και τις κοινότητες καθορίζει τo άρθρο 102 του Συντάγματος.

2. 'Η αυτοδιοίκηση, ή αξία και ή ήθικη σημασία της.

'Η κοινότητα κατá πρwτο λόγο αλλά και o δήμος αποτελούν ένα άπό τά καλύτερα και πιo σωστά σχολεία για τήν πολιτική διαπαιδαγώγηση του πολίτη. Και ή σημασία της είναι μεγαλύτερη σ' ένα δημοκρατικό πολίτευμα, όπου ή αυτοδιοίκηση παίζει πρωταρχικό ρόλο για τήν άσκηση τής πολιτικής έλευθερίας και τών πολιτικών δικαιωμάτων.

Μέσα στο χωριό γεννιέται τo ένδιαφέρον του πολίτη για τά κοινά και ή ευθύνη του για τά δημόσια πράγματα. 'Ο πολίτης διδάσκεται μέσα στο στενό κύκλο τής κοινότητας νά έλέγχει και νά έλέγχεται, νά άρχη και νά άρχεται. 'Η κοινότητα είναι ή μικρογραφία του κράτους και ή βασική σχολή για τήν άσκηση κάθε κρατικής έξουσίας. Τo ένδιαφέρον για τά τοπικά ζητήματα και οι τοπικές φιλοδοξίες έξουδετερώνουν τo κοινοβουλευτικό σύστημα άπό τις μοιραίες συγκεντρωτικές του τάσεις. "Όσο και άν οι δημοτικές έκλογές στην πρωτεύουσα

και τις μεγάλες πόλεις έχουν τις περισσότερες φορές πολιτικό χαρακτήρα, είναι αδύνατο να μην υπερισχύση, μέσα στην κοινότητα, το τοπικό ενδιαφέρον πάνω στον κομματικό φανατισμό. Με τον τρόπο αυτόν απαλλάσσεται ή υδροκέφαλη πρωτεύουσα από την άπασχόληση και για τις παραμικρές ακόμη τοπικές υποθέσεις και καταμερίζονται οι ευθύνες για τα κοινά.

623. Ἡ ἱστορία τῶν δήμων στὴν Ἑλλάδα.

Στὴν Ἑλλάδα ἡ αὐτοδιοίκηση εἶχε μεγάλη ἀνάπτυξη τὴν ἐποχὴ τῆς τουρκοκρατίας. Οἱ Τοῦρκοι εἶχαν ἐπιτρέψει στοὺς χριστιανοὺς νὰ διαχειρίζονται ἀπ' εὐθείας τὶς τοπικὲς τοὺς υποθέσεις καὶ νὰ κανονίζουν τὴ διοίκησή τους ἀνάλογα μὲ τὴν πείρα τους καὶ τὶς συνθήκες κάθε περιφέρειας ἢ ἀνάλογα μὲ τὴν σύσταση τοῦ πληθυσμοῦ της. Βέβαια ὁ κατακτητὴς δέχθηκε νὰ διατηρήσῃ τὶς ἑλληνικὲς κοινότητες, γιατί ἡ ὑπαρξή τους ἀνταποκρινόταν, πρὶν ἀπ' ὅλα, στοῦ δικό του συμφέρον καὶ ἰδίως τὸν διευκόλυναν στὴν εἴσπραξη τῶν φόρων. Οἱ Τοῦρκοι γνώριζαν μόνο τοὺς ἄμεσους φόρους. Ὅριζαν λοιπὸν ἐκ τῶν προτέρων ἓνα συγκεκριμένο ποσοῦ ποὺ ἦταν ὑποχρεωμένη νὰ πληρῶνῃ τακτικὰ κάθε περιφέρεια, καὶ ἀδιαφοροῦσαν πῶς θὰ κατανεμηθῇ αὐτὸ τὸ βᾶρος ἀνάμεσα στοὺς ραγιάδες. Τὴν κατανομὴ αὐτὴ καθόριζαν οἱ ἑλληνικὲς κοινότητες ἢ δημογεροντίες, ποὺ μὲ τὸν τρόπο αὐτὸν ἐξυπηρετοῦσαν τὸν Τοῦρκο διοικητὴ. Οἱ κοινότητες ὅμως ἐξασφάλιζαν ἔτσι τὴν αὐθυπαρξία τους καὶ μποροῦσαν νὰ φροντίσουν καὶ γιὰ τὰ δικά τους θέματα καί, πρῶτ' ἀπ' ὅλα, γιὰ τὰ σχολεῖα. Πολλὰ ἀπὸ τὰ κοινοτικὰ σχολεῖα τῆς τουρκοκρατίας ἦταν γιὰ τὴν ἐποχὴ τους, ἀπὸ τὰ καλύτερα ποὺ γνώρισε ποτὲ ὁ Ἑλληνισμός.

Ἡ ἑλληνικὴ ἐπανάσταση θεώρησε τὴν αὐτοδιοίκηση σὰν ἓνα ἀπὸ τὰ πρωτεύοντα ζητήματα. Ὁ Καποδίστριας ὅμως θέλησε νὰ κυβερνήσῃ τὶς κοινότητες ἀπὸ τὸ κέντρο καὶ ρύθμισε κατὰ τρόπο δικτατορικὸ τὶς ἐκλογὲς τῆς δημογεροντίας.

Λίγο ἀργότερα ἐπὶ Ὀθωνος, δημοσιεύθηκε ὁ Νόμος «περὶ συστάσεως τῶν δήμων», τῆς 27 Δεκεμβρίου 1833, ποὺ, μὲ μικρὲς μόνο τροποποιήσεις, ἴσχυσε σχεδὸν ὀγδόντα χρόνια, δηλαδὴ ὡς τὸ 1912.

Ὁ νόμος αὐτὸς ὄριζε ἓνα ἄκαμπτο καὶ ἐνιαῖο σύστημα γιὰ τὴ διοίκηση τῶν Δήμων (χωρὶς νὰ λαμβάνῃ ὑπόψη τὶς τοπικὲς ἰδιορρυθμίες κάθε ἐπαρχίας ἢ τὴ σύσταση τοῦ πληθυσμοῦ της), καθὼς καὶ ἓνα αὐ-

στηρή ἔλεγχο τοῦ κράτους πάνω στους δήμους. Ἔτσι ἔκανε ὥστε ἡ τοπική αὐτοδιοίκηση νὰ ἐξαρτᾶται ὑπερβολικά ἀπὸ τὸ κέντρο, καὶ ἐδημιούργησε ἓνα σκληρὸ συγκεντρωτικὸ σύστημα.

Ἡ τοπικὴ αὐτοδιοίκηση σήμερα

Ὁ νόμος ὀρίζει ὅτι οἱ **τοπικὲς ὑποθέσεις** ποὺ ὑπάγονται στὴν ἀρμοδιότητα τῶν δήμων καὶ κοινοτήτων εἶναι:

- τὰ ὑδραγωγεῖα καὶ ἡ ὕδρευση τῶν κατοίκων,
- ἡ κατασκευὴ καὶ λειτουργία ὑπονόμων,
- οἱ δημοτικοὶ δρόμοι, πλατεῖες καὶ γέφυρες,
- ἡ καθαριότητα,
- τὰ ἀρδευτικὰ καὶ ἐγγειοβελτιωτικὰ ἔργα,
- τὰ δημοτικὰ ἄλση, ἐξωραϊστικὰ ἔργα καὶ παιδικοὶ κήποι,
- τὰ νεκροταφεῖα,
- τὰ σφαγεῖα,
- οἱ δημοτικὲς ἀγορὲς,
- οἱ βοσκὲς γιὰ τὰ ζῶα,
- τὰ δημοτικὰ λουτρά καὶ ἀποχωρητήρια,
- τὰ θαλάσσια λουτρά.

Μὲ αὐτὰ λοιπὸν τὰ θέματα θὰ ἀσχοληθοῦν τὰ δημοτικὰ καὶ κοινοτικὰ συμβούλια.

1. Κοινότητες

Κοινότητα μπορεῖ νὰ εἶναι κάθε μόνιμος συνοικισμὸς, ποὺ εἶναι αὐτοτελὴς καὶ χωριστὸς ἀπὸ ἄλλη κοινότητα, φθάνει νὰ ἔχη: α) πληθυσμὸ πάνω ἀπὸ 500 κατοίκους, β) δημοτικὸ σχολεῖο, γ) οἰκονομικὴ δυνατότητα, δηλαδὴ τὴν ἱκανότητα νὰ βρῆ ἀρκετοὺς πόρους γιὰ νὰ ἐκτελεῖ κοινωφελῆ ἔργα καὶ νὰ πληρῶνῃ τὸ μισθὸ ἑνὸς τουλάχιστον ὑπαλλήλου (τοῦ κοινοτικοῦ γραμματέα), δ) νὰ ἔχουν ζητήσῃ τὴν ἀναγνώριση τῆς κοινότητας τὰ τρία τέταρτα τουλάχιστον τῶν μόνιμων κατοίκων ποὺ εἶναι ψηφοφόροι.

Ὅταν μιὰ κοινότητα δὲν μπορῇ ν' ἀντεπεξέλθῃ στὶς πάρα πάνω προϋποθέσεις, καταργεῖται καὶ ἐνώνεται ὑποχρεωτικὰ μὲ ἄλλη κοινότητα ἢ δήμο.

Δύο ἢ περισσότερες κοινότητες μποροῦν νὰ συγχωνευθοῦν σὲ μιὰ,

ἀν τὸ ζητήσουν ἀπὸ τὸ νομάρχη μὲ γραπτὴ αἴτησή τους οἱ μισοὶ τουλάχιστον μόνιμοι κάτοικοι, ψηφοφόροι.

α) Διοίκηση τῆς κοινότητας

Ἡ κοινότητα διοικεῖται ἀπὸ τὸ **κοινοτικὸ συμβούλιο**, πὺ ἀποτελεῖται ἀπὸ 5, 7, 9, 11 ἢ 15 μέλη, ἀνάλογα μὲ τὸν πληθυσμὸ τοῦ κάθε χωριοῦ. Ἐτσι π.Χ. κοινότητες μὲ 500 - 1000 κατοίκους ἔχουν συμβούλιο μὲ πέντε μέλη, ἐνῶ στὶς κοινότητες μὲ πάνω ἀπὸ 7.000 πληθυσμὸ τὸ κοινοτικὸ συμβούλιο ἀποτελεῖται ἀπὸ δεκαπέντε μέλη.

β) Κοινοτικὲς ἐκλογές

Τὸ κοινοτικὸ συμβούλιο ἐκλέγεται ἀπὸ τοὺς δημότες, ἄνδρες καὶ γυναῖκες, πάνω ἀπὸ 21 χρόνων, πὺ εἶναι γραμμένοι στοὺς ἐκλογικοὺς καταλόγους τῆς κοινότητας.

Ἡ θητεία τοῦ συμβουλίου εἶναι γιὰ τέσσερα χρόνια. Σύμβουλοι μποροῦν νὰ ἐκλεγοῦν ὅσοι εἶναι πάνω ἀπὸ 25 χρόνων, ψηφίζουν στὴν κοινότητα αὐτὴ καὶ ἔχουν περιληφθῆ σ' ἓναν **συνδυασμὸ**.

Δὲν μποροῦν νὰ ἐκλεγοῦν κοινοτικοὶ σύμβουλοι οἱ δημόσιοι, δημοτικοὶ ἢ κοινοτικοὶ ὑπάλληλοι, οἱ στρατιωτικοί, οἱ ὑπάλληλοι δημοσίων ὀργανισμῶν, οἱ ἀγροφύλακες κ.λπ. Ἐπίσης, σὲ κοινότητες μὲ πραγματικὸ πληθυσμὸ πάνω ἀπὸ 1000 κατοίκους, καθὼς καὶ στοὺς δήμους, δὲν μποροῦν νὰ ἐκλεγοῦν καὶ νὰ συνυπηρετοῦν ὡς κοινοτικοὶ ἢ δημοτικοὶ σύμβουλοι σύζυγοι ἢ συγγενεῖς ἐξ αἵματος ἢ ἐξ ἀγχιστείας μέχρι καὶ τοῦ δευτέρου βαθμοῦ (δηλαδὴ ἀδελφια, κουνιάδοι, πατέρας καὶ γιὸς ἢ κόρη κ.λπ.).

Ἡ ἀνακήρυξη τῶν συνδυασμῶν γίνεται δεκαπέντε ἡμέρες πρὶν ἀπὸ τὶς ἐκλογές ἀπὸ τὸ εἰρηνοδικεῖο τῆς περιφέρειας.

Ἐκλέγεται ὁ συνδυασμὸς πὺ συγκεντρώνει τὶς περισσότερες ψήφους καὶ ἀπὸ τοὺς ὑποψηφίους ἐκλέγονται ἐκεῖνοι πὺ ἔχουν τοὺς πῖο πολλοὺς σταυροὺς στὰ ψηφοδέλτια, γιὰτὶ μὲ τὸν σταυρὸ δίπλα στὸ ὄνομα τοῦ ὑποψηφίου ὁ κάθε ψηφοφόρος ἐκδηλώνει τὴν προτίμησή του γιὰ τὸν ἓναν ἢ τὸν ἄλλον ὑποψήφιο.

Στὰ κοινοτικὰ συμβούλια μετέχει ὑποχρεωτικὰ κατὰ τὸ ἓνα τέταρτο καὶ ἡ μειοψηφία, δηλαδὴ οἱ σύμβουλοι ἀπὸ τὸν συνδυασμὸ πὺ δὲν πέτυχε στὶς ἐκλογές.

γ) Κοινοτικό συμβούλιο

Το κοινοτικό συμβούλιο συνέρχεται άμέσως μετά τις εκλογές και εκλέγει ένα από τα μέλη του **πρόεδρο** τῆς κοινότητας. Ἐπίσης εκλέγει καὶ ἕναν ἀντιπρόεδρο, πού ἀντικαθιστᾶ στὰ καθήκοντά του τὸν πρόεδρο, ὅταν αὐτὸς ἐμποδιστῆ.

Τὸ κοινοτικό συμβούλιο συνέρχεται ὑποχρεωτικά τουλάχιστον μιὰ φορά τὸ μῆνα σὲ τακτικὴ συνεδρίαση καὶ σὲ ἔκτακτη συνεδρίαση ὅταν παραστῆ ἀνάγκη. Ὅσοι κοινοτικοὶ σύμβουλοι ἀπουσιάζουν ἀδικοιολόγητα ἀπὸ τὶς συνεδριάσεις, μπορεῖ νὰ τιμωρηθοῦν ἀπὸ τὸ νομάρχην μὲ πρόστιμο καί, ἂν συνεχίσουν, μὲ ἔκπτωση ἀπὸ τὸ ἀξίωμά τους.

Τὰ κοινοτικά συμβούλια συντάσσουν κάθε χρόνο τὸν προϋπολογισμό τῆς κοινότητας, ἀποφασίζουν γιὰ τοὺς φόρους καὶ ἄλλες ἐπιβαρύνσεις πού θὰ ἐπιβάλλουν στοὺς δημότες, ἀποφασίζουν γιὰ τὴν τύχη τῆς περιουσίας τῆς κοινότητας καὶ τὰ δάνεια πού θὰ ἀναλάβη, ἀλλὰ ἰδίως συντάσσουν τὸ πρόγραμμα τῶν ἔργων πού πρόκειται νὰ ἐκτελεστοῦν ἀπὸ τὴν κοινότητα. Γενικά ἀποφασίζουν γιὰ κάθε ζήτημα πού ἔχει τοπικὴ σημασία καὶ συνδέεται μὲ τὴν τοπικὴ αὐτοδιοίκηση.

Κάθε κοινότητα τηρεῖ ὑποχρεωτικά ληξιαρχικά βιβλία γεννήσεων, γάμων καὶ θανάτων γιὰ τοὺς κατοίκους τῆς.

δ) Πρόεδρος κοινότητας

Ὁ πρόεδρος ἐκπροσωπεῖ τὴν κοινότητα ἀπέναντι ὅλων τῶν ἀρχῶν τοῦ κράτους, προεδρεῖε στὶς συνεδριάσεις τοῦ κοινοτικοῦ συμβουλίου, δίνει τὶς κατευθύνσεις γιὰ τὶς ἐργασίες τῆς κοινότητας καὶ γενικά ἔχει τὴν πρωτοβουλία νὰ ρυθμίζη ὅλες τὶς ὑποθέσεις. Παράλληλα εἶναι καὶ προϊστάμενος σὲ ὅλες τὶς ὑπηρεσίες τῆς κοινότητας.

Ὁ πρόεδρος καὶ οἱ κοινοτικοὶ σύμβουλοι εἶναι ἄμισθοι. Ἐξαιρετικὰ μόνο μπορεῖ νὰ ὀρισθῆ ἀπὸ τὸ κοινοτικό συμβούλιο μιὰ μικρὴ ἐπιχορήγηση (ἔξοδα παραστάσεως) γιὰ τὸν πρόεδρο. Τὸ ποσὸ καθορίζεται ἀνάλογα μὲ τὸν πληθυσμὸ καὶ μὲ τὰ ἔσοδα κάθε κοινότητας.

ε) Πόροι τῆς κοινότητας

Τὰ ἔσοδα τῆς κοινότητας προέρχονται ἰδίως ἀπὸ τοὺς φόρους καὶ τὰ τέλη πού τὸ κράτος τῆς δίνει τὸ δικαίωμα νὰ ἐπιβάλλη στοὺς κατοίκους τῆς.

Τὰ τέλη διαφέρουν ἀπὸ τὴ μιά κοινότητα στὴν ἄλλη. Γενικά ὅμως οἱ κοινότητες εἰσπράττουν τέλη γιὰ τὰ ζῶα ποὺ σφάζονται, γιὰ τὶς διαφημίσεις στοὺς τοίχους, γιὰ τὴ χρήση τῶν ἱαματικῶν πηγῶν κ.λπ. Ἐπίσης μποροῦν νὰ εἰσπράξουν καὶ ἐμμέσους φόρους, ποὺ ἐπιβαρύνουν τὴν παραγωγή ὀρισμένων προϊόντων, π.χ. καπνὸς, λάδι, σταφίδες καὶ ἄλλα εἶδη, ἢ τὴν κατανάλωση, ὅπως οἱ δημοτικοὶ φόροι στὰ κέντρα πολυτελείας τῆς περιοχῆς τους.

Σήμερα ὁ νόμος δὲν ἐπιτρέπει πιά στὶς κοινότητες νὰ διενεργοῦν ἐράνους στὰ μέλη τους γιὰ νὰ καλύψουν ἔκτακτα ἐξοδα, π.χ. γιὰ τὴν κατασκευὴ ἔργου. Τὸ κοινοτικὸ συμβούλιο ὅμως μπορεῖ νὰ ἐπιβάλλῃ **ὕποχρεωτικὴ ἐργασία** γιὰ τὴν ἐκτέλεση ἑνὸς κοινοτικοῦ ἔργου **στοὺς δημότες πάνω ἀπὸ 18 χρόνων**, ἀλλὰ μόνο σὲ ἐποχὴ ποὺ οἱ πολίτες δὲν ἀσχολοῦνται μὲ δικές τους ἀγροτικὲς δουλειές καὶ ὄχι περισσότερο ἀπὸ δέκα ἡμέρες κάθε χρόνο.

Ὅσοι δὲν μποροῦν νὰ ἐκτελέσουν τὴν ὑποχρεωτικὴ ἐργασία, ἔχουν τὸ δικαίωμα νὰ τὴν ἐξαγοράσουν πληρώνοντας τὸ ἡμερομίσθιο ποὺ ὀρίζει τὸ κοινοτικὸ συμβούλιο.

στ) Νομαρχιακὸς ἔλεγχος

Ἡ διαχείριση τῶν χρημάτων τῆς κοινότητας ἐλέγχεται ἀπὸ τὸν νομάρχη — ἀντιπρόσωπο τοῦ κράτους — ποὺ ὀφείλει νὰ ἐξετάζῃ ἂν οἱ πράξεις τοῦ κοινοτικοῦ συμβουλίου εἶναι **νόμιμες**. Γι' αὐτὸ ὅλες οἱ ἀποφάσεις τῶν κοινοτικῶν συμβουλίων ὑποβάλλονται ὑποχρεωτικά γιὰ ἔγκριση στὸ νομάρχη ποὺ ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ τὶς ἀκυρώσῃ ἂν εἶναι ἀντίθετες μὲ τὸ νόμο.

2. Σύνδεσμος κοινοτήτων

Δύο ἢ περισσότερες κοινότητες μποροῦν νὰ ἐνωθοῦν σὲ σύνδεσμοι χωρὶς νὰ χάσουν τὴν ἀνεξαρτησίαν τους, γιὰ νὰ ἐπιδιώξουν τὴν πραγματοποίησιν ἑνὸς σκοποῦ ποὺ ἐνδιαφέρει πολλὰς κοινότητες ἀπὸ κοινῶν, π.χ. γιὰ νὰ κατασκευασθοῦν ὑδραυλικά καὶ ἀρδευτικά ἔργα σ' ὅλοκληρὴ τὴν περιφέρειαν. Οἱ σύνδεσμοι αὐτοὶ μπορεῖ νὰ συσταθοῦν εἴτε γιὰ ἕνα ἔργο μόνο, ὁπότε διαλύονται μόλις συντελεσθῇ ὁ σκοπὸς αὐτός, ἢ καὶ γιὰ ἀπεριόριστο χρονικὸ διάστημα, ὁπότε διαλύονται μόνο ὅταν τὸ ζητήσουν τὰ μέλη τους.

2. ΔΗΜΟΙ

Δήμοι είναι:

- οί πόλεις που έχουν πάνω από 10.000 κατοίκους,
- οί πρωτεύουσες τῶν νομῶν ἄσχετα ἀπὸ τὸν ἀριθμὸ τῶν κατοίκων,
- ὅσες πόλεις ἀνακηρύσσονται ἀπὸ τὸ κράτος σὲ δήμους «τιμῆς ἔνεκεν» γιὰ λόγους ἱστορικοῦς ἢ τουριστικοῦς (π.χ. ὁ δήμος Δελφῶν, ὁ δήμος Λουτρακίου κ.λπ.).

Οί νέοι δήμοι δημιουργοῦνται μὲ πράξη τοῦ ὑπουργοῦ Ἐσωτερικῶν, ὅταν ἀπὸ τὴν ἐπίσημη ἀπογραφή τοῦ πληθυσμοῦ ἀποδειχθῆ πῶς οί κάτοικοι πλήθυναν καὶ ἔχουν ξεπεράσει τοὺς δέκα χιλιάδες. Ὅρισμένες συνοικίες σὲ μεγάλες πόλεις ἀποχωρίζονται καὶ σχηματίζουν δικούς τοὺς δήμους. Αὐτὸ συμβαίνει ἰδίως στὴν Ἀθήνα (π.χ. δήμοι Καλλιθέας, Ζωγράφου κ.λπ.) τὸν Πειραιᾶ (π.χ. δήμοι Νικαίας, Κερατσινίου κ.λπ.) καὶ τὴν Θεσσαλονίκη (π.χ. δήμος Καλαμαριάς).

Ὁ δήμος ἔχει τρία ὄργανα διοικήσεως: τὸ δημοτικὸ συμβούλιο, τὸ δήμαρχο καὶ τὴ δημαρχιακὴ ἐπιτροπὴ.

α) Δημοτικὸ συμβούλιο

Τὰ δημοτικὰ συμβούλια ἀπαρτίζονται ἀπὸ 9-30 συμβούλους ἀνάλογα μὲ τὸν πληθυσμὸ κάθε δήμου. Δήμοι μὲ πάνω ἀπὸ 100.000 κατοίκους ἔχουν τριάντα δημοτικούς συμβούλους.

Τὸ δημοτικὸ συμβούλιο εἶναι γιὰ τὸν δήμο, ὅ,τι εἶναι ἡ Βουλὴ γιὰ τὸ κράτος.

Τὸ δημοτικὸ συμβούλιο ἐκλέγεται γιὰ τέσσερα χρόνια ἀπὸ τοὺς δημότες, ἄνδρες καὶ γυναῖκες, πάνω ἀπὸ 21 χρόνων, ποὺ εἶναι γραμμένοι στοὺς ἐκλογικοὺς καταλόγους, μὲ ἄμεση, καθολικὴ καὶ μυστικὴ ψηφοφορία, ὅπως γίνεται καὶ στὶς βουλευτικὲς ἐκλογές.

Μποροῦν νὰ ἐκλεγοῦν σύμβουλοι ὅσοι δημότες εἶναι πάνω ἀπὸ 25 χρόνων, ἔχουν δικαίωμα ψήφου καὶ συμμετέχουν σ' ἕνα **συνδυασμὸ**, ὅπου ἀναγράφεται ὑποχρεωτικὰ διπλάσιος ἀριθμὸς ὑποψηφίων ἀπ' ὅσους θὰ ἐκλεγοῦν σύμβουλοι.

Ὅσα εἶπαμε γιὰ τὶς κοινοτικὲς ἐκλογές, γιὰ τὸ ἀσυμβίβαστο τοῦ ἀξιώματος καὶ γιὰ τὴν ἀνακήρυξη καὶ ἐκλογή τῶν ὑποψηφίων, ἰσχύουν καὶ γιὰ τὶς δημοτικὲς.

Σύμφωνα με τὸ ἄρθρο 56 τοῦ Συντάγματος, βουλευτὴς δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι ταυτόχρονα καὶ δήμαρχος ἢ δημοτικὸς σύμβουλος. Ἐὰν ἐκλεγῆ, πρέπει μέσα σὲ ὀκτῶ ἡμέρες νὰ ἐπιλέξῃ ἓνα ἀπὸ τὰ δυὸ ἀξιώματα.

Στὰ δημοτικὰ συμβούλια, ὅπως καὶ στὰ κοινοτικά, συμμετέχει καὶ ἡ μειοψηφία, δηλαδή σύμβουλοι ἀπὸ τὸν συνδυασμὸ τοῦ δὲν πέτυχε στὶς ἐκλογές.

Τὸ δημοτικὸ συμβούλιο συνεδριάζει τακτικὰ μίαν ὀρισμένη ἡμέρα τῆς ἐβδομάδας καὶ ἑκτακτὰ κάθε φορὰ τοῦ θὰ τὸ συγκαλέσῃ ὁ δήμαρχος.

Πρόεδρος τοῦ δημοτικοῦ συμβουλίου ἐκλέγεται, στὴν ἀρχὴ κάθε χρόνου, ἓνας ἀπὸ τοὺς συμβούλους. Δὲν ἔχει ὅμως, ὅπως ὁ πρόεδρος τῆς κοινότητας, καθήκοντα διοικητικά, γιατί τὸ δημοτικὸ συμβούλιο εἶναι κατὰ κύριο λόγο ὄργανο **βουλευτικὸ** καὶ ὄχι ὄργανο **ἐκτελεστικὸ**.

Οἱ ἀρμοδιότητες τοῦ δημοτικοῦ συμβουλίου εἶναι :

- νὰ ἐγκρίνῃ τὸν προϋπολογισμὸ τοῦ δήμου,
- νὰ ἐπιβάλλῃ φόρους, τέλη καὶ ἄλλα δικαιώματα,
- νὰ ἀποφασίζῃ γιὰ τὴν περιουσία τοῦ δήμου καὶ γιὰ τὰ δάνεια τοῦ ἀναλαμβάνει ὁ δήμος.

- νὰ καταστρώνῃ τὸ πρόγραμμα γιὰ τὴν ἐκτέλεση δημοτικῶν ἔργων καὶ γενικὰ νὰ ἀποφασίζῃ γιὰ κάθε γενικότερο θέμα τοῦ δήμου καὶ γιὰ ὅσα δὲν εἶναι ἀρμόδιος νὰ λύσῃ μόνος του ὁ δήμαρχος ἢ μόνῃ ἢ δημορχιακῇ ἐπιτροπῇ. Οἱ συνεδριάσεις τοῦ δημοτικοῦ συμβουλίου εἶναι δημόσιες καὶ μπορεῖ νὰ τὶς παρακολουθήσῃ ἀπὸ τὸ ἀκροατήριον ὁποῖος δημότης θέλει.

β) Ὁ Δήμαρχος

Ὁ δήμαρχος εἶναι τὸ κύριο ἐκτελεστικὸ ὄργανο τοῦ δήμου. Ἐκλέγεται καὶ αὐτὸς γιὰ τέσσερα χρόνια ἀπὸ τοὺς δημότες μαζί με τὸ δημοτικὸ συμβούλιο.

Οἱ ὑποψήφιοι δήμαρχοι κάθε συνδυασμοῦ καταρτίζουν τὰ ψηφοδέλτια τους, ὅπου ἀναγράφεται πρῶτα τὸ ὄνομα τοῦ ὑποψηφίου δημάρχου καὶ ἀκολουθοῦν με ἀλφαβητικὴ σειρὰ τὰ ὀνόματα τῶν ὑποψηφίων συμβούλων.

Δήμαρχος ἐκλέγεται ὁ ὑποψήφιος γιὰ τὸ ἀξίωμα τοῦ συνδυασμοῦ τῆς πλειοψηφίας, ἐφ' ὅσον ὅμως ὁ συνδυασμὸς αὐτὸς συγκεντρώσῃ τὰ 50% + 1 τοῦ συνόλου τῶν ψήφων. Ἐὰν δὲν συγκεντρώσῃ κανέ-

νας από τους υποψηφίους συνδυασμούς τὰ 50 % τῶν ψήφων, τότε ἡ ἐκλογή ἐπαναλαμβάνεται μετὰ 8 ἡμέρες, καὶ ὑποψήφιοι μποροῦν νὰ εἶναι μόνο, ὁ πρῶτος καὶ ὁ δεῦτερος σὲ σειρὰ ἐπιτυχίας συνδυασμός.

Ὁ δήμαρχος μετέχει στὶς συνεδριάσεις τοῦ δημοτικοῦ συμβουλίου, χωρὶς ὅμως δικαίωμα ψήφου. Ὁ δήμαρχος εἶναι κατὰ κάποιον τρόπο σὲ μικρογραφία ὁ πρωθυπουργὸς τοῦ δήμου. Εἰδικώτερα:

— ἐκπροσωπεῖ τὸ Δῆμο στὰ δικαστήρια καὶ σὲ ὅλες τὶς δημόσιες ἀρχές,

— ἐκτελεῖ τὶς ἀποφάσεις τοῦ δημοτικοῦ συμβουλίου καὶ τῆς δημορχιακῆς ἐπιτροπῆς.

— εἶναι φυσικὸς προϊστάμενος σὲ ὅλες τὶς ὑπηρεσίες τοῦ δήμου,

-- ἀποφασίζει γιὰ τὸ μόνιμο, τὸ ἔκτακτο καὶ τὸ ἡμερομίσθιο προσωπικὸ τοῦ δήμου καὶ γενικὰ διευθύνει τὴν ἐσωτερικὴ ὀργάνωση τοῦ δήμου.

γ) Δημορχιακὴ ἐπιτροπὴ

Ἡ δημορχιακὴ ἐπιτροπὴ βοηθεῖ τὸν δήμαρχο στὴ διοίκηση τοῦ δήμου. Ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο ὡς τέσσερα μέλη, ἀνάλογα μὲ τὸν ἀριθμὸ τῶν δημοτικῶν συμβούλων ποὺ ἔχει ὁ δῆμος. Τὰ μέλη τῆς εἶναι δημοτικοὶ σύμβουλοι ποὺ ἐκλέγονται στὴν ἀρχὴ κάθε χρόνου ἀπὸ τὸ δημοτικὸ συμβούλιο.

Πρόεδρος τῆς δημορχιακῆς ἐπιτροπῆς ὀρίζεται ἀπὸ τὸ νόμο ὁ ἀναπληρωτὴς δήμαρχος.

Τὰ καθήκοντα τῆς δημορχιακῆς ἐπιτροπῆς ἀφοροῦν ἰδίως στὴ διαχείριση τῶν οικονομικῶν τοῦ δήμου.

δ) Δημοτικοὶ ὑπάλληλοι

Οἱ δημοτικοὶ ὑπάλληλοι εἶναι μόνιμοι, ἔκτακτοι «ἐπὶ συμβάσει» ἢ ἡμερομίσθιοι. Ἡ θέση τῶν δημοτικῶν ὑπαλλήλων ρυθμίζεται ἀπὸ εἰδικὸ νόμο. Μόνιμοι ὑπάλληλοι διορίζονται μόνο σὲ θέσεις ποὺ προβλέπονται ἀπὸ τὸν ὀργανισμὸ τῆς ἐσωτερικῆς ὑπηρεσίας κάθε δήμου, ἐφ' ὅσον ἔχουν τὰ προσόντα καὶ ὕστερ' ἀπὸ διαγωνισμό, σχεδὸν κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο ὅπως οἱ δημόσιοι ὑπάλληλοι οἱ εἰδικοί τεχνικοὶ ἢ νομικοὶ σύμβουλοι καὶ δικηγόροι τῶν δήμων προσλαμβάνονται καὶ ἀπολύονται μὲ ἀπόφαση τοῦ δημάρχου.

Τὸ ἴδιο ἰσχύει καὶ γιὰ τὸ ἡμερομίσθιο προσωπικὸ τοῦ δήμου, ποὺ

προσλαμβάνει και άπολύει ο δήμαρχος μέσα στα πλαίσια τών πιστώσεων προϋπολογισμού και σύμφωνα με σχετικές γενικές αποφάσεις του δημοτικού συμβουλίου.

ε) Δημοτικά άγαθοεργά ιδρύματα

Η νομοθεσία περι δήμων και κοινοτήτων, αλλά και μια πανάρχαια παράδοση αναγνωρίζουν στους δήμους και τις κοινότητες τo δικαίωμα, μὰ και τήν ύποχρέωση νὰ ιδρύουν και νὰ συντηροῦν ιδρύματα που παρέχουν βοήθεια και περίθαλψη στους δημότες, π.χ. νοσοκομεία, βρεφοκομεία, γεροκομεία, ὄρφανοτροφεία, παιδικούς σταθμούς, παιδικές ἐξοχές, κέντρα νεότητας κ.λπ. Τὰ δημοτικά ιδρύματα διοικούνται ἀπὸ **ἀδελφάτα**, που διορίζονται ἀπὸ τὸ δημοτικὸ συμβούλιο και ἔχουν δική τους οἰκονομική διαχείριση και προϋπολογισμό.

στ) Δημοτικές ἐπιχειρήσεις

Οἱ δήμοι και οἱ κοινότητες μποροῦν ἐπίσης νὰ ιδρύσουν δημοτικές ἐπιχειρήσεις, ὀργανωμένες ὅπως κάθε ἄλλη ἐπιχείρηση, μὲ τήν προοπτική νὰ ἀφήνουν κέρδη που θὰ ἐνισχύσουν τὰ οἰκονομικά του δήμου. Τέτοιες ἐπιχειρήσεις μποροῦν νὰ εἶναι οἱ λαχαναγορές, τὸ φωταέριο, οἱ ἀστικές συκοινωνίες (λεωφορεῖα, τροχιοδρόμοι) και ἄλλες. Ὁ ἠλεκτροφωτισμὸς ἦταν ἐπίσης ἕνας τομέας που εἶχαν στὰ χέρια τους οἱ δήμοι και οἱ κοινότητες και φρόντιζαν νὰ ιδρύσουν ἐργοστάσια ἠλεκτροπαραγωγῆς και διανομῆς του ρεύματος στὴν κάθε πόλη. Ἀπὸ τὸ 1952 ὅμως τὸ κράτος ἴδρυσε τὴν Δημοσιὰ Ἐπιχείρηση Ἡλεκτρισμοῦ (ΔΕΗ) που ἔχει ἀναλάβει μονοπωλιακὰ τὴν παραγωγή τῆς ἠλεκτρικῆς ἐνεργείας και τὴ διανομὴ της σ' ὅλη τὴ χώρα, και οἱ δήμοι δὲν ἔχουν πιὰ ἀρμοδιότητα στὸν τομέα αὐτόν.

3. Αὐτοδιοίκηση δευτέρου βαθμοῦ

Στὸ ἄρθρο 102 του Συντάγματος προβλέπεται ἐπίσης στὴν παρ. 4 ἡ δυνατότητα νὰ ἐκπροσωπηθοῦν οἱ πολίτες ἑνὸς νομοῦ στὰ **νομαρχιακὰ** συμβούλια που θὰ λειτουργοῦν δίπλα σὲ κάθε νομάρχη, και θὰ ἐκλέγωνται ἀπὸ τὶς τοπικές ἐπαγγελματικές, μορφωτικές και ἐπιστημονικές ὀργανώσεις και ἄλλους ὀργανισμούς.

Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ γίνονται πιὸ λαϊκὰ και ἀντιπροσωπευτικὰ και τὰ νομαρχιακὰ συμβούλια δηλαδὴ και ἡ **δευτέρη** βαθμίδα τῆς τοπικῆς αὐτοδιοίκησης (πρώτη βαθμίδα εἶναι οἱ δήμοι και οἱ κοινότητες).

ΔΙΚΑΣΤΙΚΗ ΕΞΟΥΣΙΑ

§ 47. ΕΝΝΟΜΗ ΤΑΞΗ

Για να είναι μία κοινωνία οργανωμένη, πρέπει τα μέλη της να μην ενεργοῦν αυθαίρετα και σύμφωνα με τις διαθέσεις τῆς στιγμῆς, ἀλλὰ οἱ ἐνέργειές τους να διέπωνται ἀπὸ ὀρισμένους κανόνες, δηλαδή ἡ συμβίωση τῶν ἀνθρώπων στὴν κοινωνία να ρυθμίζεται ἀπὸ τὴν **ἐννομη τάξη**. Αὐτὸ σημαίνει ὅτι, ὄχι μόνο τὰ μέλη τῆς κοινωνίας, τὰ άτομα, ἀλλὰ καὶ τὸ ἴδιο τὸ **κράτος** πρέπει νὰ συμμορφώνεται πρὸς ὀρισμένους κανόνες δικαίου, δηλαδή νὰ εἶναι αὐτὸ πού λέγεται «κράτος δικαίου». Ἐπομένως πρέπει νὰ ὑπάρχη στὴν κοινωνία μία ἐξουσία, πού νὰ ἐπιβάλλη τὴν ἐφαρμογὴ τῶν κανόνων δικαίου. Ἡ ἐξουσία αὐτὴ εἶναι ἡ **δικαστικὴ** καὶ τὴν ἀποτελοῦν οἱ δικαστές. Στὴν ἐκτέλεση τῶν καθηκόντων της, ἡ δικαστικὴ ἐξουσία πρέπει νὰ εἶναι ἐντελῶς ἀνεξάρτητη καὶ ἀνεπηρέαστη ἀπὸ τὶς δύο ἄλλες, δηλαδή τὴν νομοθετικὴ καὶ τὴν ἐκτελεστικὴ.

1. **Εἶδη δικαστηρίων.** Στὸ σημερινὸ κράτος ἀπαγορεύεται ἡ **αὐτοδικία**, δηλαδή ὁ πολίτης δὲν μπορεῖ νὰ ἐπιδιώκῃ μόνος του νὰ ἐξασφαλίσῃ τὰ δικαιώματά του καὶ τὰ συμφέροντά του, οὔτε νὰ ἐκδικῆται μόνος του τὸ ἔγκλημα (αὐτὸ πού στὴν Ἀμερικὴ λέγεται νόμος τοῦ Λύντς ἢ λυντσάρισμα).

Ὅλες αὐτὲς οἱ διαφορὲς θὰ λυθοῦν ἀπὸ τὰ δικαστήρια, δηλαδή ἀπὸ ἰδιαίτερα ὄργανα τοῦ κράτους. Αὐτὰ λειτουργοῦν μὲ βάση τοὺς κανόνες πού περιέχονται μὲ κάθε δυνατὴ λεπτομέρεια σὲ εἰδικούς νόμους, δηλαδή στὴν πολιτικὴ δικονομία, τὴν ποινικὴ δικονομία καὶ τὸν ὀργανισμό τῶν δικαστηρίων.

Ὅταν τὰ δικαστήρια ἐπιλύουν διαφορὲς πού ἔχουν μεταξύ τους οἱ πολίτες, ἀσκοῦν τὴν **πολιτικὴ ἢ ἀστικὴ δικαιοσύνη**. Ὅταν ἐπιβάλλουν ποινὴ γιὰ παράβαση τοῦ νόμου, ἀσκοῦν τὴν **ποινικὴ δικαιοσύνη**. Ὅταν τέλος δικάζουν διαφορὲς μεταξύ κράτους καὶ ἀτόμων, πού ἀπορρέουν ἀπὸ τὴν ἐπιβολὴ τῆς διοικητικῆς ἐξουσίας τοῦ κράτους, ἀσκοῦν τὴ **διοικητικὴ δικαιοσύνη**. Δηλαδή τὰ δικα-

στήρια διαιρούνται σε πολιτικά, ποινικά και διοικητικά, (άρθρο 93 του Συντάγματος).

Τὰ δικαστήρια επίσης, με τή λεγόμενη «έκουσία διαδικασία», δηλαδή χωρίς αντίδικα, είναι δυνατόν να προσδώσουν ιδιαίτερο δικαστικό κύρος σε όρισμένες πράξεις, όπως π.χ. ή υίοθεσία, ό διορισμός επιτρόπων για άνηλικούς, τó κληρονομητήριο, ή έγκριση καταστατικοϋ σωματείου κλπ.

2. **Έγγυήσεις για τήν άπονομή τής δικαιοσύνης.** Η άνεξαρτησία τής δικαστικής άρχής άποτελεί άπαραίτητο θεμέλιο για τήν πολιτική όργάνωση ενός κράτους δικαίου. Στην Ελλάδα ή άνεξαρτησία αυτή άναγνωρίζεται άπό τó Σύνταγμα (στο άρθρο 88) και έξασφαλίζεται κατά κύριο λόγο με τήν **ισοβιότητα** τών δικαστικών λειτουργών. Κάθε δικαστής, όταν διορισθή, παραμένει δικαστής έφ' όρου ζωής. (μέχρις ότου τόν καταλάβη τó όριο ήλικίας πού στο νέο Σύνταγμα όρίστηκε στα 65 χρόνια για τούς κατωτέρους και 67 ή 70 για τούς άνωτέρους δικαστικούς) και ή κυβέρνηση δέν μπορεί να τόν παύση, εκτός αν ύποπέση ό δικαστής σε σοβαρό παράπτωμα.

Η άνεξαρτησία τών δικαστηρίων έξασφαλίζεται και με τόν θεσμό τού άνωτάτου δικαστικοϋ συμβουλίου πού σύμφωνα με τó άρθρο 90 τού Συντάγματος, άποτελείται **μόνο** άπό άνώτατους δικαστές και είναι τó **μόνο άρμόδιο** και ύπεύθυνο όργανο για τίς προαγωγές και μεταθέσεις τών δικαστών. Η κυβέρνηση δέν έχει δικαίωμα να επέμβη στα ζητήματα αυτά και έτσι ό δικαστικός κλάδος μένει έντελώς **χωριστός** και άπό τή διοικητική έξουσία και άπό τή Βουλή, δηλαδή άπό τά κόμματα και τίς ένδεχόμενες διαμάχες τους.

Η δικαιοσύνη σαν πρώτη λειτουργία τού κράτους, πρέπει όμως να είναι και σεβαστή άπ' όλους τούς πολίτες. Στίς συζητήσεις για τó Σύνταγμα τού 1975 έγινε λόγος ότι πρέπει να κατοχυρωθή ή προσωπική λειτουργική άνεξαρτησία τών δικαστών. Ήταν πολύ πρόσφατη ή άνάμνηση τής 21ης Άπριλίου 1967, όπου μέλη τού Άρείου Πάγου κάλυψαν με τó κύρος τους τήν πρώτη Κυβέρνηση τής δικτατορίας και προκάλεσαν σύγχυση στο λαό για τόν χαρακτήρα τού πραξικοπήματος και στάση τών δικαστηρίων στο διάστημα τής έπταετίας.

Γι' αυτό προβλέπεται στο άρθρο 89 παρ. 4 τού Συντάγματος ότι «άπαγορεύεται εις τούς δικαστικούς λειτουργούς ή συμμετοχή εις τήν κυβέρνηση».

Ἐκτὸς ἀπὸ τὶς ἐγγυήσεις αὐτές, ὑπάρχουν καὶ ὀρισμένες ἄλλες ἔξασφαλίσεις, πού παρέχει τὸ Σύνταγμα στοὺς πολίτες, ὅτι ἡ δικαιοσύνη θὰ ἀπονεμηθῆ ἀμερόληπτα. Ἔτσι οἱ συνεδριάσεις τῶν δικαστηρίων γίνονται **πάντοτε δημόσια**, μὲ ἀνοικτὲς τὶς πόρτες, καὶ οἱ ἀποφάσεις ἐκδίδονται **αιτιολογημένες**, δηλαδή ἀναφέρονται μέσα σὲ κάθε ἀπόφαση οἱ λόγοι γιὰ τοὺς ὁποίους τὸ δικαστήριο ἔκρινε κατὰ τὸν ἓνα ἢ τὸν ἄλλο τρόπο. Οἱ ἀποφάσεις τῶν δικαστηρίων δημοσιεύονται. Τὸ ἄρθρο 93 παρ. 3 τοῦ Συντάγματος προβλέπει ἐπιπλέον ὅτι δημοσιεύεται «ὑποχρεωτικῶς» καὶ ἡ γνώμη τῆς μειοψηφίας. Οἱ ἀποφάσεις δημοσιεύονται καὶ ἔτσι μπορεῖ νὰ γίνῃ ἔλεγχος γιὰ τὶς ἐνέργειες τῶν δικαστηρίων, καὶ αὐτὸ στὴν πράξη εἶναι ἡ πιὸ σπουδαία ἔξασφάλιση γιὰ τὴν ἀμεροληψία τῆς δικαιοσύνης.

Τέλος στὸ Σύνταγμα τοῦ 1975 προβλέπεται σὲ **ρητὴ** διάταξη (ἄρθρο 93 παρ. 4) ὅτι «τὰ δικαστήρια ὀφείλουν νὰ μὴ ἐφαρμόζουν» νόμον, τὸ περιεχόμενον τοῦ ὁποίου ἀντίκειται πρὸς τὸ Σύνταγμα». Ἡ ἀρχὴ αὕτη γιὰ πρώτη φορὰ ἐκφράζεται κατηγορηματικὰ παρ' ὅλο πού ἴσχυε πάντοτε στὸν δημόσιο βίῳ τῆς χώρας μας.

Ἄλλη σημαντικὴ ἔξασφάλιση τῶν ἀτόμων εἶναι ὅτι τὰ δικαστήρια εἶναι **τακτικά**. Ποτὲ δὲν μπορεῖ νὰ συγκροτηθῆ ἓνα δικαστήριο «ἐκ τῶν ὑστέρων» καὶ ἐπίτηδες, γιὰ νὰ δικάσῃ μίᾳ συγκεκριμένη ὑπόθεση. Κάθε ὑπόθεση, εἴτε ἀστικὴ εἶναι, εἴτε ποινικὴ, πρέπει νὰ δικασθῆ ἀπὸ τὸ δικαστήριο πού ἔχει ἀπὸ πρὶν καθορισθῆ ἀπὸ τὸν νόμο ὅτι εἶναι ἀρμόδιο γιὰ τὴν ὑπόθεση, καὶ ὄχι ἀπὸ ὁποιοδήποτε ἔκτακτο δικαστήριο. Αὐτὸ ἐκφράζεται ἐπιγραμματικὰ καὶ στὸ ἄρθρο 8 τοῦ Συντάγματος : «Οὐδεὶς ἀφαιρεῖται ἄκων τοῦ παρὰ τοῦ νόμου ὄρι-» σμένου εἰς αὐτὸν δικαστοῦ. Δικαστικαὶ ἐπιτροπαὶ καὶ ἔκτακτα δικαστήρια ὑφ' οἷονδήποτε ὄνομα δὲν ἐπιτρέπεται νὰ συσταθοῦν».

§ 48. ΠΟΛΙΤΙΚΑ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΑ

Τὰ πολιτικὰ δικαστήρια κρίνουν κατὰ κανόνα, τὶς ἀστικὲς ἢ πολιτικὲς διαφορὲς. Ἐκεῖνος πού ζητεῖ νὰ ἰκανοποιήσῃ μίαν ἀξίωσή του λέγεται ἐνάγων, ἐνῶ ἐκεῖνος ἐναντίον τοῦ ὁποίου στρέφεται ὁ ἐνάγων λέγεται **ἐναγόμενος**. Οἱ δύο μαζὶ ὀνομάζονται **διάδικοι**.

Οἱ διάδικοι ἐκθέτουν τὶς ἀπόψεις τους καὶ τὸ δικαστήριο, ἀφοῦ τὶς ἀκούσῃ, ἐκδίδει «αιτιολογημένη ἀπόφαση, πού εἴτε δέχεται, εἴτε

ἀπορρίπτει τὴν ἀξίωση τοῦ ἐνάγοντος. Συνήθως διατάσσει ἀποδείξεις γιὰ τοὺς ἰσχυρισμοὺς τοῦ ἐνάγοντος. Μετὰ τὴ διεξαγωγή τῶν ἀποδείξεων, δηλαδή τὴν ἐξέταση μαρτύρων, προσαγωγή ἐγγράφων κλπ. ἐκδίδεται ἡ **ὀριστική ἀπόφαση**. Ἐκεῖνος ποὺ θὰ χάσει τὴ δίκη, θὰ καταδικασθῆ καὶ στὴν πληρωμὴ τῆς δικαστικῆς δαπάνης. **Εὐεργέτημα τῆς πενίας** εἶναι τὸ προνόμιο ποὺ δίνει ὁ εἰσαγγελέας στὸν ὁμολογουμένως ἄπορο διάδικο, γιὰ νὰ τὸν ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τὸ μεγαλύτερο μέρος τῶν δικαστικῶν ἐξόδων.

1. **Εἰρηνοδικεῖο**. Τὸ κατώτερο ἀπὸ τὰ πολιτικά δικαστήρια εἶναι τὸ εἰρηνοδικεῖο, ποὺ ἀποτελεῖται ἀπὸ τὸν εἰρηνοδίκη καὶ τὸν γραμματέα. Δικάζει κάθε ὑπόθεση ποὺ δημιουργεῖται ἀπὸ διαφορὲς ὄχι ἀνώτερες ἀπὸ 20.000 δραχμές. Εἰδικὴ διαδικασία εἶναι οἱ μικροδιαφορὲς (ἔως 8.000 δρχ.), ποὺ εἶναι πολὺ ἀπλὴ καὶ ἀνέξοδη. Ὁ εἰρηνοδίκης δικάζει ἐπίσης τὰ προσωρινὰ μέτρα, δηλαδή ἀποφασίζει ποῖος θὰ ἔχῃ τὴν κατοχὴ ἐνὸς ἀκινήτου στὶς περιπτώσεις ποὺ ἀμφισβητοῦνται τὰ ὄριά τους.

Τὰ δικαστικὰ ἐξόδα στὸ εἰρηνοδικεῖο εἶναι πολὺ χαμηλά.

2. **Τριμελὲς πρωτοδικεῖο**. Αὐτὸ εἶναι τὸ κυρίως τακτικὸ δικαστήριο καὶ ἀποτελεῖται ἀπὸ τὸν πρόεδρο, δύο πρωτοδίκες, τὸν εἰσαγγελέα καὶ τὸν γραμματέα. Δικάζει χωρὶς ἐξαιρέσεις ὅλες τὶς ὑποθέσεις ἐκτὸς ἀπὸ ἐκεῖνες ποὺ ἔχουν ὑπαχθῆ στὸ μονομελές, στὸ εἰρηνοδικεῖο ἢ στὶς λεγόμενες εἰδικὲς διαδικασίες. Στὸ πρωτοδικεῖο οἱ διάδικοι «παρίστανται» πάντοτε μὲ δικηγόρους καὶ ἡ ἀνάπτυξη τῶν ὑποθέσεων γίνεται μὲ ἐγγράφα ποὺ λέγονται «προτάσεις».

3. **Μονομελὲς πρωτοδικεῖο**. Ὅρισμένες ἐπείγουσες ὑποθέσεις δικάζονται ἀπὸ τὸν πρόεδρο πρωτοδικῶν ἢ ἕναν προεδρεύοντα πρωτοδίκη, ποὺ εἴτε μόνος, εἴτε, σὲ ὀρισμένες περιπτώσεις, μαζί μὲ τὸν γραμματέα, ἀποτελοῦν δικαστήριο. Στὸ μονομελές ὑπάγονται οἱ διαφορὲς ποὺ ἔχουν μεταξύ τους οἱ ἐνοικιαστῆς καὶ οἱ ἰδιοκτῆτες ἀκινήτων, οἱ προσωρινὲς ἐπιδικάσεις ἀποζημιώσεως γιὰ διατροφή κλπ. Χωριστὸ δικαστήριο ἀποτελεῖ ὁ ἐργατοδίκης, δηλαδή ὁ δικαστὴς - μέλος τοῦ πρωτοδικείου - ποὺ δικάζει τὶς διαφορὲς ποὺ ἔχουν οἱ ἐργάτες ἢ ὑπάλληλοι μὲ τοὺς ἐργοδότες τους.

Ὅταν ὁ διάδικος χάσει τὴν ὑπόθεση, εἴτε στὸ εἰρηνοδικεῖο, εἴτε στὸ πρωτοδικεῖο, ἔχει δικαίωμα νὰ καταθέσῃ ἔφεση, δηλαδή νὰ καταφύγῃ σὲ ἀνώτερο δικαστήριο ἢ, ὅπως λέγεται, σὲ δικαστήριο δευτέρου βαθμοῦ.

Ἐφεση ἐναντίον ἀποφάσεως τοῦ εἰρηνοδικείου δικάζεται ἀπὸ τὸ πρωτοδικεῖο ἐνῶ ἡ ἔφεση, ἐναντίον ἀποφάσεως τοῦ πρωτοδικείου δικάζεται ἀπὸ τὸ ἐφετεῖο.

4. **Ἐφετεῖο.** Τὸ ἐφετεῖο ἀποτελεῖται ἀπὸ τὸν πρόεδρο, τέσσερις ἐφέτες, τὸν εἰσαγγελέα καὶ τὸν γραμματέα. Ἔργο τοῦ ἐφετείου εἶναι νὰ ἐξετάσῃ, ἂν τὸ πρωτοβάθμιο δικαστήριον ἔκρινε σωστά, μὲ βάση τὰ ἀποδεικτικὰ στοιχεῖα ποὺ παρουσίασαν οἱ διάδικοι, καὶ ἂν ἐφάρμοσε ὀρθὰ τὸ νόμο. Ἄν πεισθῇ ὅτι ἦταν ὀρθή, ἐπικυρώνει τὴν ἀπόφαση τοῦ πρωτοβαθμίου δικαστηρίου, διαφορετικὰ θὰ τὴν ἀκυρώσῃ ἢ θὰ τὴν μεταρρυθμίσῃ. Ἡ ἀπόφαση τοῦ ἐφετείου ἡ ὁποία λύει ὀριστικά πλέον τὴν διαφορά, λέγεται **τελεσιδίκος** καὶ ἀπὸ τὴ στιγμή ἐκείνη μπορεῖ «νὰ ἐκτελεσθῇ εἰς βάρους τοῦ ἠττηθέντος διαδίκου».

5. **Ἐκτέλεση δικαστικῶν ἀποφάσεων.** Ὅταν λέμε ὅτι μία ἀπόφαση μπορεῖ «νὰ ἐκτελεσθῇ», ἐννοοῦμε ὅτι πρέπει νὰ κοινοποιηθῇ στὸν διάδικο ποὺ ἔχασε τὴ δίκη, μὲ τὴν πρόσκληση νὰ πληρώσῃ ἢ ἐκτελέσῃ ὅ,τι ὀφείλει. Ἡ πρόσκληση αὐτὴ λέγεται καὶ «ἐπιταγή». Ἄν αὐτὸς ἀρνηθῇ, ἡ ἀπόφαση ἐκτελεῖται εἰς βάρους του ἀπὸ τὸν δικαστικὸ ἐπιμελητὴ. Ἡ ἐκτέλεση μπορεῖ νὰ γίνῃ εἴτε μὲ κατάσχεση καὶ ἀναγκαστικὴ ἐκποίηση τῆς περιουσίας τοῦ ὀφειλέτη, εἴτε μὲ προσωπικὴ του κράτηση. Ὁ νόμος ὁμοῦς ὀρίζει ὅτι ὀρισμένα πράγματα, ὅπως π.χ. ὁ προσωπικὸς ρουχισμὸς, τὰ βιβλία, ἐργαλεῖα ἢ ὄργανα ἀπαραίτητα γιὰ τὴν ἄσκηση τοῦ ἐπαγγέλματος, καθὼς καὶ ὁ μισθὸς ἢ ἡ σύνταξη δημοσίου ἢ ἰδιωτικοῦ ὑπαλλήλου, δὲν κατάσχονται. Κατάσχεση μισθοῦ ἐπιτρέπεται μόνο μέχρι τοῦ ἑνὸς **τετάρτου** τῶν ἀποδοχῶν, ὅταν πρόκειται γιὰ διατροφή τῆς γυναίκας, τῶν παιδιῶν ἢ τῶν γονέων τοῦ ὀφειλέτη. Τὸ δημόσιο χρησιμοποιεῖ συχνὰ γιὰ τὴν εἰσπραξὴ τῶν δημοσίων ἐσόδων, π.χ. φόρων γιὰ ἀναγκαστικὸ μέσο τὴν προσωπικὴ κράτηση.

6. **Ὁ Ἄρειος Πάγος.** Σὲ ὀρισμένες περιπτώσεις, ποὺ ἀναφέρονται συγκεκριμένα στὴν πολιτικὴ δικονομία, μπορεῖ ὁ διάδικος ποὺ ἔχασε τὴ δίκη στὸ δευτεροβάθμιο δικαστήριον νὰ καταφύγῃ στὸ ἀνώτερο δικαστήριον τῆς χώρας. Ὁ Ἄρειος Πάγος δὲν ἐξετάζει τὴν **οὐσία** τῆς ὑποθέσεως, δηλαδή ἂν τὰ πραγματικὰ περιστατικά, ποὺ ἦταν ἡ βάση τῆς δίκης στὸ πρωτοδικεῖο καὶ τὸ ἐφετεῖο, εἶναι ἀληθινὰ ἢ ὄχι, ἀλλὰ μόνο κατὰ πόσον ἔχει ἐφαρμοσθῇ σωστά ὁ νόμος στὴν κάθε συγκεκριμένη περίπτωσι.

Στην Ελλάδα λειτουργούν σήμερα 195 ειρηνοδικεία, 58 πρωτοδικεία, 11 έφετεία και ό "Άρειος Πάγος, πού είναι ένας για όλο τό κράτος.

671
7. **Διαιτησία.** Έπειδή ή τακτική διαδικασία είναι και πολυδάπανη και μακροχρόνια, συχνά οί διάδικοι καταφεύγουν στην διαιτησία, όρίζουν δηλαδή έναν ή περισσότερους διαιτητές, οί όποιοι λύουν τή διαφορά. Οί διαιτητές είναι συνήθως πρόσωπα κύρους, όπως π.χ. πρόεδροι έπιμελητηρίων, επαγγελματικών συλλόγων κλπ.

§ 49. ΠΟΙΝΙΚΑ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΑ ουτ

Τά ποινικά δικαστήρια δικάζουν εκείνους πού διέπραξαν ένα άδίκημα, δηλαδή τούς παραβάτες τών ποινικών νόμων. "Αν άποδειχθί ότι οί κατηγορούμενοι διέπραξαν τήν κολάσιμη πράξη πού τούς άποδίδεται και ότι ή πράξη αύτή μπορεί νά τούς καταλογισθί (ότι δηλαδή έχουν και τή νόμιμη ήλικία - πάνω άπό 17 χρόνων - και επί πλέον ότι ήταν υγιείς στο μυαλό τή στιγμή πού έτέλεσαν τήν άξιόποινη πράξη), έπιβάλλονται οί ποινές πού προβλέπουν οί νόμοι. Τά άδίκηματα περιλαμβάνονται κατά κύριο λόγο στον **Ποινικό Κώδικα** και διαιρούνται, ανάλογα με τή βαρύτητά τους, σε **πταισματα**, **πλημμελήματα** και **κακουργήματα**.

1. **Πταισματοδικείο.** Τό πταισματοδικείο δικάζει τά άδίκηματα μικρής σημασίας ή τίσ παραβάσεις τών άστυνομικών διατάξεων (πταισματα). Οί ποινές πού έπιβάλλει είναι πρόστιμο ή κράτηση όλίγων ήμερών.

2. **Πλημμελειοδικείο.** Τό πλημμελειοδικείο δικάζει τά σοβαρότερα άδίκηματα, όπως τραύματα, άπάτες, έξύβριση κλπ. (πλημμελήματα). Τά πλημμελειοδικεία διακρίνονται : σε **μονομελή**, πού δικάζουν τά έλαφρότερα πλημμελήματα, εκείνα δηλαδή πού τιμωρούνται με φυλάκιση ως 12 μηνών, και σε **τριμελή**, πού δικάζουν όλα τά ύπόλοιπα βαρύτερα πλημμελήματα.

3. **Κακουργιοδικείο.** Τό κακουργιοδικείο δικάζει τά κακουργήματα, δηλαδή άδίκηματα πού τιμωρούνται με τήν ποινή τοϋ θανάτου, με ισόβια ή πρόσκαιρα δεσμά, όπως φόνος, ληστεία κλπ. Τά κακουργοδικεία συγκροτούνται : α) άπό τό δικαστήριο τών συνέ-

δρων, πού ἀποτελεῖται ἀπὸ τρεῖς τακτικούς δικαστές, τὸν εἰσαγγελέα καὶ τὸν γραμματέα, καὶ β) ἀπὸ τοὺς ἐνόρκους. Οἱ **ἐνορκοὶ** εἶναι πολῖτες ἄνδρες καὶ γυναῖκες πού κληρώνονται ἀπὸ ἕναν εἰδικὸ κατὰ-λογο. Τὸ ἀξίωμα τοῦ ἐνόρκου εἶναι τιμητικὸ καὶ οἱ πολῖτες ἔχουν ὑποχρέωση νὰ τὸ ἐκτελοῦν πρόθυμα, ἀφοῦ ἄλλωστε ἀποτελεῖ καὶ ἕνα ἀπὸ τὰ πολιτικά τους δικαιώματα. Οἱ ἐνορκοὶ ἀποφαίνονται μόνο ἂν ὁ κατηγορούμενος εἶναι ἐνοχος ἢ ὄχι, ἐνῶ οἱ τακτικοὶ δικαστές διευθύνουν τὴ δίκη καὶ ὀρίζουν τὸ εἶδος τῆς ποινῆς πού θὰ ἐπιβληθῆ στὸν κατηγορούμενο ὕστερα ἀπὸ τὴν καταδικαστικὴ ἐτυμηγορία τῶν ἐνόρκων.

4. **Εἰσαγγελέας.** Ἡ ποινικὴ δίκη ἀποβλέπει στὴν «ποινικὴ ἀξίωση» τοῦ κράτους, ἐκφράζει δηλαδὴ τὸ δικαίωμα τῆς πολιτείας νὰ ἐπιβάλλῃ ποινὴ σ' ἐκείνον πού διέπραξε ἕνα ἀδίκημα. Γι' αὐτὸν ἀκριβῶς τὸ λόγο ὑπάρχει πάντοτε ἕνα κρατικὸ ὄργανο πού ἀσκεῖ τὴν «ποινικὴ ἀξίωση» καὶ αὐτὸ ὀνομάζεται **δημόσιος κατηγορὸς** ἢ **εἰσαγγελέας**.

Ἡ διάπραξη ἐνὸς ἀδικήματος διαταράσσει τὴν τάξη τῆς κοινωνίας καὶ τὸ κράτος, σὰν φρουρὸς τῆς ἔχει τὴν ὑποχρέωση νὰ ἀποκαταστήσῃ τὴν τάξη μὲ τὴν τιμωρία τοῦ ἐνόχου. Ἡ ἀντιδικία ὅμως αὐτὴ δὲν στρέφεται προσωπικὰ ἐναντίον τοῦ κατηγορουμένου, ἀλλὰ ἐναντίον ἐκείνου πού εἶναι ἐνοχος τοῦ ἀδικήματος. Στὴ ποινικὴ δηλαδὴ δίκη σημασία ἔχει νὰ ἀνευρεθῆ ἡ **οὐσιαστικὴ** ἀλήθεια καὶ ὄχι ἡ **τυπικὴ** ἀλήθεια, ὅπως συμβαίνει στὴν πολιτικὴ ἢ ἀστικὴ δίκη. Τὸ ὄργανο τοῦ κράτους πού διατυπώνει τὴν κατηγορία, ἐπειδὴ δὲν ἔχει προσωπικὴ ἀντιδικία μὲ τὸν κατηγορούμενο, δὲν ἀναζητεῖ μόνο τὰ ἐπιβαρυντικὰ περιστατικὰ πού βαρύνουν τὴ θέση τοῦ κατηγορουμένου, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐλαφρυντικὰ :

Γι' αὐτὸ, ἂν δὲν ἀποδειχθῆ ἡ ἐνοχὴ τοῦ κατηγορουμένου, ὁ δημόσιος κατηγορὸς εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ ζητήσῃ τὴν ἀπαλλαγὴ του. Κατηγορὸς στὸ πταισματοδικεῖο εἶναι ἕνας ἀπὸ τοὺς ἀξιωματικούς τῆς Ἀστυνομίας ἢ τῆς χωροφυλακῆς, στὸ πλημμελειοδικεῖο τὸ ἔργο αὐτὸ ἀσκεῖται ἀπὸ τὸν εἰσαγγελέα ἢ ἀντεισαγγελέα τῶν πλημμελειοδικῶν, καὶ τέλος στὰ κακουργιοδικεῖα ἀπὸ τὸν εἰσαγγελέα τῶν ἐφετῶν.

Ἡ εἰσαγγελικὴ ἀρχὴ εἶναι ἕνα σύμπλεγμα ἀπὸ κρατικὰ ὄργανα, μὲ ἐσωτερικὴ ἐνότητα καὶ ἱεραρχία, ἐντελῶς ἀνεξάρτητο ἀπὸ τὰ δι-

καστήρια. "Όλες οί εισαγγελίες υπάγονται στον εισαγγελέα του 'Αρείου Πάγου.

5. **Μηνύσεις.** 'Η ποινική άγωγή άσκειται από τον εισαγγελέα, όταν πληροφορηθή την άξιόποινη πράξη. **Μήνυση** είναι δήλωση όποιουδήποτε προσώπου, ότι τελέστηκε μιá άξιόποινη πράξη. 'Ενώ **έγκληση** είναι ή άνακοίνωση του άδικήματος από τον **ίδιο** τον παθόντα μαζί με τό αίτημα νά τιμωρηθή ό ένοχος. 'Ορισμένα άδικήματα, όπως ή έξύβριση, ό βιασμός, ή συκοφαντία, διώκονται μόνο ύστερ' από έγκληση. Κανονικά όμως ή ποινική δίωξη γίνεται «αυτεπαγγέλτως» από τον εισαγγελέα, δηλαδή χωρίς νά περιμένη αίτηση του παθόντος πού νά ζητάη νά τιμωρηθή ό ένοχος. 'Ο παθών από τό άδίκημα έχει δικαίωμα ν' άπαιτήση νά έπανορθωθούν οί ζημιές του, γι' αυτό άλλωστε μπορεί νά παρασταθή στην ποινική δίκη και νά ζητήσει και αυτός ύστερ' από τον εισαγγελέα την καταδίκη του κατηγορουμένου. Στην περίπτωση αυτή λέμε ότι ό παθών «παρίσταται ως **πολιτικώς ενάγων**».

'Ο κατηγορούμενος θεωρείται άθώς, έφ' όσον δέν άποδείχθηκε ή ώστόσο άποδειχθή ή ένοχή του. 'Εχει δικαίωμα νά διορίση συνήγορο (δικηγόρο) και νά έπικοινωνή μαζί του άκόμη και από τίς φυλακές.

'Η **όμολογία** του κατηγορουμένου δέν πρέπει νά λαμβάνεται πάντοτε ύπ' όψη σαν στοιχείο έπιβαρυντικό, άν δέν συντρέχουν άλλα στοιχεία για την καταδίκη του. 'Ο νόμος έξάλλου άπαγορεύει στα άστυνομικά όργανα νά κακοποιούν τους κρατούμενους με όποιοδήποτε τρόπο. 'Η διάταξη όμως αυτή δέν τηρείται πάντοτε όπως θά έπρεπε. Τά τελευταία χρόνια και ιδίως κατά την δικτατορία της χούντας (1967 - 1974), τά όργανα της χωροφυλακής, της άστυνομίας και ιδίως της στρατιωτικής άστυνομίας κατηγορήθηκαν βάσιμα ότι προσπαθοῦσαν νά άποσπάσουν όμολογίες από τους προφυλακισμένους με άπάνθρωπα βασανιστήρια.

'Ο κατηγορούμενος, πού προφυλακίστηκε και έκ τών ύστέρων άπέδειξε την άθωότητά του, έχει, θεωρητικά τουλάχιστον, τό δικαίωμα νά ζητήσει άποζημίωση από τό δημόσιο.

6. **Διαδικασία.** 'Η ποινική διαδικασία διαιρείται σε τρία στάδια : την προανάκριση, την τακτική ανάκριση και την «έπ' άκροατηρίω» διαδικασία. Μόλις έγερθή από τον εισαγγελέα ή ποινική άγωγή, παραγγέλεται ανάκριση στον άνακριτή. 'Η προανάκριση γίνεται

ἀπὸ τὸν εἰσαγγελέα, τὸν εἰρηνοδίκη ἢ τὰ ἀστυνομικά ὄργανα καὶ ἀποβλέπει στὴν ἀρχική, πρόχειρη συλλογή ἀποδείξεων. Στὰ αὐτόφωρα ἀδικήματα τὰ ἀρμόδια κρατικά ὄργανα ὀφείλουν νὰ ἐνεργήσουν ἀμέσως τὴν προανάκριση, χωρὶς νὰ περιμένουν παραγγελία ἀπὸ τὸν εἰσαγγελέα.

Ἡ τακτική ἀνάκριση, ποὺ ἀποβλέπει στοῦ νὰ ἐξακριβωθοῦν καὶ νὰ συγκεντρωθοῦν τὰ στοιχεῖα γιὰ τὴν ἐνοχὴ τοῦ κατηγορουμένου, γίνεται **πάντοτε** ἀπὸ τὸν ἀνακριτὴ - πρωτοδίκη.

Ἄν ὁ ἀνακριτὴς πεισθῇ γιὰ τὴν ἐνοχὴ τοῦ κατηγορουμένου, διατάσσει νὰ τὸν συλλάβουν καὶ νὰ τὸν προφυλάκισουν. Ἡ σύλληψη γίνεται, σύμφωνα μὲ τὸ Σύνταγμα, μόνο «κατόπιν ἡτιολογημένου» δικαστικοῦ ἐντάλλματος», ἐκτὸς ἐὰν πρόκειται γιὰ ἀδίκημα ἐπ' αὐτοφώρῳ, ὅποτε συλλαμβάνεται ὁ κατηγορούμενος καὶ χωρὶς ἐνταλμα στὸν τόπο ὅπου ἐγίνε τὸ ἀδίκημα. Τὸ ἐνταλμα συλλήψεως δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ἐκτελεσθῇ σὲ ἰδιωτικὴ κατοικία τῆ νύχτα ἢ μέσα σὲ ἐκκλησία τὴν ὥρα τῆς λειτουργίας.

Ἡ προφυλάκιση ἀποβλέπει στοῦ νὰ ἐξασφαλίση τὴν παρουσία τοῦ κατηγορουμένου τὴν ἡμέρα τῆς δίκης. Στὶς περιπτώσεις κακουρηγημάτων διατάσσεται πάντοτε ἡ προφυλάκιση, ἐνῶ στὰ πλημμελήματα μόνο σὲ ὀρισμένες περιπτώσεις. Γιὰ τὰ ὑπόλοιπα ἀδικήματα ἐκδίδεται μία ἀπλή κλήση πρὸς τὸν κατηγορούμενο, ποὺ τὸν καλεῖ νὰ ἐμφανισθῇ καὶ νὰ δικασθῇ «ἐπ' ἀκροατηρίῳ», δηλαδὴ σὲ δημόσια συνεδρίαση τοῦ δικαστηρίου.

Ὁ προφυλακισμένος κατηγορούμενος μπορεῖ νὰ ζητήσῃ τὴν προσωρινὴ ἀποφυλάκισή του καταβάλλοντας χρηματικὴ ἐγγύηση, ἐκτὸς ἂν κατηγορητῆι γιὰ ὀρισμένα σοβαρὰ ἀδικήματα, ὅπως ὁ φόνος, ἡ ληστεία κλπ., ὅποτε δὲν ἐπιτρέπεται προσωρινὴ ἀπόλυση. Ὁ ἀνακριτὴς στέλνει τὰ πορίσματα τῆς ἀνακρίσεως στοῦ δικαστικὸ συμβούλιο καί, ἂν αὐτὸ κρίνῃ ἀθῶο τὸν κατηγορούμενο, ἐκδίδει «ἀπαλλακτικὸ βούλευμα καὶ στὴν περίπτωσῃ αὐτῇ δὲν γίνεται καθόλου δίκη, ἐνῶ, ἂν τὸν θεωρήσῃ ἐνοχο, ἐκδίδει «παραπεμπτικὸ βούλευμα», ὅποτε ὁ κατηγορούμενος θὰ δικασθῇ ἀπὸ τὸ τακτικὸ δικαστήριον.

Ἡ λειτουργία τῶν ποινικῶν δικαστηρίων, ὁ τρόπος ποὺ γίνονται ἡ ἀνάκριση, ἡ ἀποδεικτικὴ διαδικασία καὶ ὅλα τὰ σχετικὰ ζητήματα ποὺ ἀφοροῦν στὴν ποινικὴ δίκη ρυθμίζονται ἀπὸ τὸν κώδικα

ποινικής δικονομίας. Σκοπός και βάση τῆς ποινικῆς δικονομίας πρέπει νὰ εἶναι ἡ βοήθεια τοῦ ἀθώου κατηγορουμένου νὰ ἀποδείξη τὴν ἀθωότητά του. Ὅσο ἀσφαλέστερα καὶ γρηγορώτερα ἐπιτυγχάνεται αὐτό, τόσο καλύτερη εἶναι ἡ λειτουργία τῶν δικαστηρίων.

§ 50. ΕΙΔΙΚΑ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΑ

Τὰ εἰδικὰ δικαστήρια δὲν ἔχουν, ὅπως τὰ τακτικά, γενικὴ ἀρμοδιότητα, ἀλλὰ περιορισμένη γιὰ ὀρισμένες μόνο ὑποθέσεις, τὶς ὁποῖες τοὺς ἀναθέτουν εἰδικοί νόμοι. Εἰδικὰ δικαστήρια εἶναι: α) τὰ τακτικά καὶ τὰ ἔκτακτα στρατοδικεῖα, ναυτοδικεῖα καὶ ἀεροδικεῖα, ποὺ δικάζουν ὅσα ἀδικήματα ἔχουν διαπραχθῆ ἀπὸ στρατιωτικούς. Τὰ ἔκτακτα στρατοδικεῖα μποροῦν νὰ δικάσουν καὶ πολῖτες, ἀλλὰ μόνο σὲ καιρὸ πολέμου ἢ ὅταν ἔχη κηρυχθῆ ὁ στρατιωτικὸς νόμος. β) Τὰ δικαστήρια τῶν ἀνηλίκων, ποὺ δικάζουν ὅσα ἀδικήματα ἔχουν διαπραχθῆ ἀπὸ παιδιὰ κάτω τῶν 17 χρόνων. Ὅσοι ἀνήλικοι καταδικάζονται ὑποβάλλονται σὲ σωφρονιστικά, ἀναμορφωτικά ἢ θεραπευτικά μέτρα. Ὁ παιδικὸς δικαστὴς πρέπει νὰ εἶναι περισσότερο παιδαγωγός, παρὰ στεγνὸς νομικός.

§ 51. ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΑ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΑ

1. Τὸ Συμβούλιο τῆς Ἐπικρατείας

Τὰ διοικητικὰ δικαστήρια εἶναι καὶ αὐτὰ εἰδικὰ δικαστήρια, μὲ ἀρμοδιότητα νὰ δικάζουν διαφορὰς μεταξὺ τοῦ κράτους καὶ τοῦ πολίτη. Οἱ διαφορὰς αὐτὲς προκύπτουν ἀπὸ πράξεις διαφόρων ὀργάνων τοῦ κράτους, γιὰ τὶς ὁποῖες παραπονεῖται ὁ πολίτης. Οἱ διαφορὰς αὐτὲς λέγονται καὶ ὑποθέσεις **ἀμφισβητουμένου διοικητικοῦ** εἶναι π.χ. παράπονα δημοσίου ὑπαλλήλου γιὰ τὴν ἀπόλυσή του ἢ πολίτη ποὺ ζημιώθηκε ἀπὸ μιὰ διοικητικὴ πράξη.

Ἐνώτατο διοικητικὸ δικαστήριον εἶναι τὸ **Συμβούλιο τῆς Ἐπικρατείας**, ποὺ λειτουργεῖ ἀπὸ τὸ 1929 καὶ ἔχει τὸν σπουδαιότατο προορισμὸ νὰ διαφυλάξη τὴ διοίκηση ἀπὸ παράνομες ἐνέργειες καὶ νὰ προστατεύσῃ τὸν πολίτη ἀπὸ τὶς διοικητικὰς αὐθαιρεσίες. Τὸ Συμβούλιο τῆς Ἐπικρατείας ἀσκεῖ τὴν ἀρμοδιότητά του μὲ τρία τμήματα καὶ τὴν ὀλομέλεια. Τὸ **πρῶτο** τμήμα ἐπεξεργάζεται τὰ διατά-

γματα που συντάσσουν τὰ Ὑπουργεῖα καὶ κρίνει ἂν συμφωνοῦν τὰ διατάγματα αὐτὰ μὲ τὸ Σύνταγμα καὶ τοὺς νόμους. Τὸ **δεύτερο** τμήμα δικάζει τὶς ἀναιρέσεις ἐναντίον τῶν ἀποφάσεων τῶν φορολογικῶν δικαστηρίων καὶ τὸ **τρίτο** ἐξετάζει προσφυγὲς ὑπαλλήλων ποὺ τιμωρήθηκαν ἀπὸ πειθαρχικὰ συμβούλια ἢ ἄλλων ποὺ ἢ προαγωγὴ τους, δὲν ἔγινε κανονικὰ καὶ ζητοῦν νὰ ἐπανεξετασθῆ ἢ ὑπόθεσή τους. Ἡ **ὀλομέλεια** τέλος δικάζει αἰτήσεις ἐνδιαφερομένων ποὺ ζητοῦν νὰ καταργηθῆ μιὰ πράξη διοικητικοῦ ὄργανου, ὅπως π.χ. ἀπόφαση ἐνὸς ὑπουργοῦ ἢ ἐνὸς νομάρχου κλπ., ἐφ' ὅσον ἡ πράξη αὐτή, ἔγινε κατὰ παράβαση νόμου ἢ μὲ «κατὰχρησιν ἐξουσίας». Τὸ Συμβούλιο Ἐπικρατείας ἐξετάζει, στὴν περίπτωση αὐτῆ ἂν ἡ διοικητικὴ ἀρχή, ποὺ ἐξέδωσε τὴν πράξη, ἦταν ἀρμόδια, ἂν παραβίασε τὸν τύπο ἢ τὴν οὐσία ἐνὸς νόμου: ἢ ἂν διάταξε μιὰ πράξη, ποὺ εἶναι φαινομενικὰ νόμιμη, ἀλλὰ μὲ σκοπὸ ἄλλον ἀπὸ ἐκεῖνον ποὺ ἐννοεῖ ὁ νόμος. Ἄν συντρέχη ἕνας ἀπὸ τοὺς παραπάνω λόγους, μπορεῖ ν' **ἀκυρώσῃ** τὴν πράξη, ποὺ θεωρεῖται τότε ὡς ἂν νὰ μὴν εἶχε ἐκδοθῆ ποτέ. Οἱ **κυβερνητικὲς** πράξεις, δηλαδὴ οἱ διαταγὲς ποὺ ἀφοροῦν στὴν ἄσκηση τῆς **πολιτικῆς ἐξουσίας**, ὅπως π.χ. ἡ διάλυση τῆς Βουλῆς, ἡ κήρυξη πολέμου κλπ. δὲν μποροῦν ν' ἀκυρωθοῦν ἀπὸ τὸ Συμβούλιο τῆς Ἐπικρατείας. Γιὰ τὶς πράξεις αὐτὲς ὑπάρχει ὁ ἔλεγχος τῆς Βουλῆς. Τὸ γεγονός ὅτι τὸ Συμβούλιο τῆς Ἐπικρατείας ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ἀκυρώσῃ κάθε παράνομη πράξη διοικητικῆς ἀρχῆς συντελεῖ ὥστε τὰ ὄργανα τοῦ κράτους νὰ εἶναι προσεκτικώτερα στὴν ἐφαρμογὴ τῶν νόμων καὶ γενικότερα στὴ διοίκηση καὶ νὰ μὴν κάνουν κατὰχρησιν τῆς ἐξουσίας τους σὲ βᾶρος τῶν πολιτῶν.

2. Τὸ Ἐλεγκτικὸ Συνέδριο

Τὸ **Ἐλεγκτικὸ Συνέδριο** μπορεῖ ἐπίσης νὰ θεωρηθῆ διοικητικὸ δικαστήριον. Ἐχει καὶ διοικητικὴ καὶ δικαστικὴ ἀρμοδιότητα. Ἡ **διοικητικὴ** του ἀρμοδιότητα, ποὺ εἶναι καὶ ἡ κυριώτερη, ἀφορᾷ στὸν ἔλεγχο τῶν κρατικῶν ἐξόδων. Ἐξετάζει δηλαδὴ κατὰ πόσο τὰ ἐξοδα ποὺ γίνονται ἀπὸ τὶς διάφορες ὑπηρεσίες συμφωνοῦν μὲ τὸν κρατικὸ προϋπολογισμό. Ἐπίσης τὸ Ἐλεγκτικὸ Συνέδριο ἐνεργεῖ καὶ τὸν ἔλεγχο τῶν **δημοσίων ὑπολόγων**, δηλαδὴ τὰ κρατικὰ ὄργανα ποὺ διαχειρίζονται χρήματα τοῦ δημοσίου. Τέλος κρίνει ποιοὶ ἔχουν δικαίωμα νὰ συνταξιοδοτηθοῦν ἀπὸ τὸ δημόσιο. Στὴ **δικαστικὴ**

του αρμοδιότητα υπάγονται οί υποθέσεις τῶν δημοσίων ὑπολόγων γιά τίς διαφορές πού προκύπτουν ἀπό τή διαχείρισή τους, καθώς καί τῶν συνταξιούχων γιά ἀμφισβητήσεις σχετικές μέ τήν σύνταξή τους.

Σέ κάθε ἔδρα νομαρχίας, ἔδρεῦει ἕνας ἐπίτροπος τοῦ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου, πού ἐλέγχει τή χρηματική διαχείριση τῶν κρατικῶν ὀργάνων τοῦ νομοῦ.

3. Τά φορολογικά δικαστήρια

Εἶναι διοικητικά δικαστήρια, πού δικάζουν τίς προσφυγές τῶν φορολογουμένων κατὰ τοῦ οἰκονομικοῦ τους ἐφόρου, ὅταν θεωροῦν ὑπερβολικούς τοὺς φόρους πού τοὺς καταλόγισαν. Τά φορολογικά δικαστήρια ἄρχισαν νά λειτουργοῦν ἀπό τό 1962. Πρὶν ὑπῆρχαν ἐπιτροπές ἐνστάσεων σέ κάθε Οἰκονομική ἐφορία καί ἐπιτροπές ἐφέσεων, πού δίκαζαν τίς ἴδιες διαφορές σέ δεύτερο βαθμό. Πρωτοβάθμια φορολογικά δικαστήρια ἢ φορολογικά πρωτοδικεῖα λειτουργοῦν σήμερα στίς κυριότερες πόλεις τῆς Ἑλλάδας. Οἱ πρόεδροί τους εἶναι συνήθως τακτικοί δικαστές μέ οἰκονομική μόρφωση καί τὰ μέλη νομικοί μέ εἰδική φορολογική κατάρτιση. Στά φορολογικά δικαστήρια ὁ πολίτης ἀντιδικεῖ μέ τόν οἰκονομικό ἔφορο.

Ἐπιπλέον, ὁποῖος δέν εἶναι ἱκανοποιημένος ἀπό τήν ἀπόφαση τοῦ πρωτοβαθμίου δικαστηρίου (δηλαδή τόσο ὁ φορολογούμενος ὅσο καί ὁ οἰκονομικός ἔφορος), μπορεῖ νά καταφύγει στό δευτεροβάθμιο φορολογικό δικαστήριο ἢ φορολογικό ἐφετεῖο, πού θά ἐξετάσει πάλι ἐξ ἀρχῆς τήν ὅλη ὑπόθεση. Ἡ ἀπόφαση τοῦ δευτεροβαθμίου δικαστηρίου εἶναι τελεσίδικη, δηλαδή ὁ φόρος εἰσπράττεται μέ κάθε νόμιμο ἀναγκαστικό τρόπο.

Φορολογικά ἐφετεῖα λειτουργοῦν στίς πρωτεύουσες τῶν κυριότερων διαμερισμάτων τῆς χώρας. Ὁ φορολογούμενος καί ὁ οἰκονομικός ἔφορος μποροῦν νά ἀσκήσουν ἀναίρεση στό Συμβούλιο Ἐπικρατείας γιά νά ἀκυρωθῇ μιὰ ἀπόφαση φορολογικοῦ ἐφετείου. Οὔτε ἡ ἔφεση, οὔτε ἡ ἀναίρεση ἀναστέλλουν τήν εἰσπραξη τοῦ φόρου.

4. Ἀνώτατο εἰδικό δικαστήριο

Στό ἄρθρο 100 τοῦ Συντάγματος προβλέπεται σάν πρώτη διάταξη στό κεφάλαιο γιά τή διοίκηση ὅτι θά ἰδρυθῇ καί ἕνα ἀνώτατο

είδικό δικαστήριο που θα συγκροτηθεί από τους προέδρους του 'Αρείου Πάγου, του Συμβουλίου 'Επικρατείας και του 'Ελεγκτικού Συνεδρίου, από 4 συμβούλους 'Επικρατείας και 4 άρεοπαγίτες που ορίζονται με κλήρο κάθε δύο χρόνια.

Το δικαστήριο αυτό παίρνει τη θέση που είχαν στα παλαιότερα Συντάγματα το έκλογοδικείο, το συνταγματικό δικαστήριο, εξετάζει δηλαδή τις ενστάσεις κατά του κύρους των εκλογών όταν τις υποβάλλουν όρισμένοι υποψήφιοι που απέτυχαν, με τον ισχυρισμό ότι σε όρισμένες εκλογικές περιφέρειες ή εκλογικά τμήματα δεν έγινε σωστά ή ψηφοφορία. Το ίδιο ισχύει και για δημοψήφισμα που μπορεί να προκαλέσει ο Πρόεδρος Δημοκρατίας για να αποφασίσει ο λαός «επί κρίσιμων εθνικών θεμάτων».

'Επίσης εξετάζει :

– τις ενστάσεις για την εκλογή βουλευτών που έχουν λειτουργημά ασυμβίβαστο με την ιδιότητα του βουλευτή

– 'Αποφαίνεται για τις άμφισβητήσεις μεταξύ των ανωτάτων δικαστηρίων αν είναι αντισυνταγματικός ή όχι ένας νόμος.

– Κρίνει αν όρισμένοι κανόνες διεθνούς δικαίου αποτελούν αναπόσπαστο μέρος του ελληνικού δικαίου σύμφωνα με το άρθρο 28 του Συντάγματος (βλ. κεφ. ΙΧ παρ. 56).

"Όταν έκδικάζονται υποθέσεις για συνταγματικότητα ή το κύρος των κανόνων διεθνούς δικαίου μετέχουν στη σύνθεση του δικαστηρίου και καθηγητές της νομικής στα πανεπιστήμια της χώρας.

Η ΑΜΥΝΑ ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ

§ 52. ΟΙ ΕΝΟΠΛΕΣ ΔΥΝΑΜΕΙΣ

1. Ὁ Στρατός

Λέγεται ἐπιγραμματικά ὅτι οἱ ἐνοπλες δυνάμεις, εἶναι «ἡ ἀσπίδα τοῦ ἔθνους». Σχεδὸν πάντοτε, ὑπάρχουν ἐχθροὶ καὶ ἐξωτερικοὶ κίνδυνοι καὶ ἡ ἀνάγκη ν' ἀντιμετωπισθοῦν, ἂν χρειασθῇ, αὐτοὶ δημιουργοῦν, μὲ τὴν σειρά τους, τὴν ὑποχρέωση νὰ ὑπάρχουν καὶ νὰ ὀργανωθοῦν οἱ ἐνοπλες δυνάμεις.

Βέβαια, οἱ πόλεμοι δὲν εἶναι ἀναπόφευκτοι. Σήμερα μάλιστα, περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλη φορά, ὅλα τὰ κράτη τῆς γῆς, ἔχουν συμφωνήσει σὲ ὀρισμένα συστήματα, ὀργανώσεις καὶ μηχανισμούς, πού ἀποτρέπουν, ὅσο εἶναι δυνατόν, τὴν ἔκρηξη ἐνὸς πολέμου. Ἡ πικρὴ πείρα ὅμως ἔχει διδάξει ὅτι τὰ μέσα αὐτὰ δὲν εἶναι πάντοτε ἀρκετὰ καὶ ἱκανὰ γιὰ τὴν διατήρηση τῆς εἰρήνης καὶ τὴν ἀποτροπὴ τοῦ πολέμου. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς ἀνακύπτει ἡ ἀνάγκη νὰ ὑπάρχη αὐτό, πού συνηθίσαμε νὰ ὀνομάζουμε «ὁ στρατός». Ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρὰ ὅμως αὐτὴ ἀκριβῶς ἡ ἀνάγκη προσδιορίζει καὶ τὸν ρόλο τοῦ στρατοῦ σ' ἓνα σύγχρονο καὶ δημοκρατικὸ κράτος.

Ρόλος καὶ ἀποστολὴ τῶν ἐνόπλων δυνάμεων εἶναι ἡ προάσπιση τῆς ἀνεξαρτησίας, τῆς ἐδαφικῆς ἀκεραιότητος καὶ τῆς ἐλευθερίας τῆς χώρας, πού ὅμως πάντοτε θὰ διευθύνεται καὶ θὰ καθοδηγῆται ἀπὸ τὴν κυβέρνησις τῆς χώρας αὐτῆς, μιὰ κυβέρνησις πού ἔχει ἐκλεγῆ μὲ δημοκρατικὸ τρόπο ἀπὸ τὸν λαό.

Ἄν θελήσωμε νὰ δώσωμε ἓνα συνοπτικὸ ὄρισμὸ μπορούμε νὰ ποῦμε ὅτι ἐνοπλες δυνάμεις εἶναι τὸ σύνολο τῶν ἀνδρῶν — σὲ ὀρισμένες χῶρες καὶ τῶν γυναικῶν — πού φέρουν ὄπλα, ὑπάγονται σὲ εἰδικὴ πειθαρχία καὶ ἔχουν ὡς μοναδικὴ ἀποστολὴ τὴν προάσπιση τῆς πατρίδας.

Ἰσχυρὴ ἔννοια αὐτῆ, στρατός εἶναι τὸ ἐνοπλο ἔθνος — μιὰ ἰδέα πού γεννήθηκε καὶ ἀναπτύχθηκε κατὰ τὴν γαλλικὴ Ἐπανάσταση, ὅταν οἱ ἐνοπλες δυνάμεις αὐτῆς τῆς μορφῆς, ἀντικατέστησαν τὰ πα-

λαϊά σώματα τῶν μισθοφόρων, πού ἀποτελοῦσαν τοὺς στρατοὺς κατὰ τοὺς προηγούμενους αἰῶνες.

Τότε ἐπικράτησε ἡ ἀρχὴ ὅτι ἀποτελεῖ καθήκον ὅλων τῶν πολιτῶν νὰ ὑπηρετοῦν στὸ στρατὸ καὶ νὰ ὑπερασπίζονται τὴν πατρίδα τους. Στὶς δεκαετίες πού ἀκολούθησαν ὁ ἐθνικὸς στρατὸς κάθε χώρας πῆρε πρὶο συγκεκριμένη καὶ πρακτικὴ μορφή. Τὴν ἐποχὴ τοῦ Ναπολέοντα, δημιουργήθηκε ἀπὸ τὰ πράγματα καὶ ὁ ἐφεδρικός στρατός. Σύμφωνα μὲ τὴν ἀρχὴ αὐτή, ἔνοπλες δυνάμεις δὲν εἶναι μόνον οἱ πολῖτες πού ὑπηρετοῦν τὴν μιὰν ὀρισμένη στιγμὴ ὑπὸ τὰ ὄπλα. Αὐτοὶ ἀποτελοῦν τὸν **ἐνεργὸ στρατό**. "Ὅλοι ἐκεῖνοι ὁμως πού ἔγιναν πάλι πολῖτες, ἀφοῦ ὑπηρέτησαν κανονικὰ στὶς ἔνοπλες δυνάμεις τῆς χώρας τους, ἀποτελοῦν τὸν **ἐφεδρικό στρατό**. Αὐτὸ βέβαια μόνο ὡς μία ὀρισμένη ἡλικία. Εἶναι οἱ λεγόμενες **ἐφεδρεῖες** καὶ τὸ κράτος, δηλαδὴ ἡ κυβέρνησις, μπορεῖ νὰ τοὺς ἐπιστρατεύσῃ πάλι, δηλαδὴ νὰ τοὺς ἐπαναφέρῃ στὸν ἐνεργὸ στρατό, ἂν κρίνῃ πῶς οἱ ἀνάγκες τῆς χώρας τὸ ἀπαιτοῦν, λόγω ἐξωτερικῶν κινδύνων. "Ὅπως ὑπάρχουν ἐφεδροὶ στρατιῶτες, ἔτσι ὑπάρχουν καὶ ἐφεδροὶ ἀξιωματικοί. Αὐτοὶ εἶναι οἱ πολῖτες πού ἐφόσον ὑπηρετοῦν παίρνουν τὸ βαθμὸ τοῦ ἀξιωματικοῦ καὶ ἀφοῦ ἐκπληρώσουν τὴ στρατιωτικὴ τους θητεία, ἐπανέρχονται στὸν ἰδιωτικὸ τους βίο, ἀλλὰ διατηροῦν τὸ βαθμὸ τους.

Τὸ σύστημα τοῦ ἐφεδρικοῦ στρατοῦ ἐφαρμόζεται σήμερα ἀπ' ὅλα τὰ σύγχρονα κράτη. Στὴν Ἑλλάδα ἄλλοτε ἡ στράτευσις γινόταν μὲ κλήρωσις. Κάθε Πρωτοχρονιὰ ὁ δήμαρχος ἔβαζε σὲ μιὰ κληρωτίδα ὅλα τὰ ὀνόματα τῶν νέων πού συμπλήρωναν τὰ 21 τοὺς χρόνια καὶ κλήρωνε τόσα ὀνόματα, ὅσους ἄνδρες ἦταν ὑποχρεωμένος ὁ δήμος νὰ στείλῃ στὸ στρατό. Γι' αὐτὸ καὶ σήμερα ἀκόμη οἱ νεοσύλλεκτοι λέγονται κληρωτοί. Τὸ σύστημα ὁμως αὐτὸ καταργήθηκε τὸ 1915 καὶ ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς ὀργανώθηκε μὲ βάση τὴν ὑποχρέωσις **κάθε πολίτη** νὰ ὑπηρετήσῃ τὴν πατρίδα.

Ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς εἶναι καὶ αὐτὸς ὀργανωμένος κατὰ τὸ ἐφεδρικό σύστημα. Ἡ στρατολογία εἶναι γενικὴ καὶ ὑποχρεωτικὴ. Ἡ στρατιωτικὴ θητεία εἶναι δικαίωμα, ἀλλὰ ταυτόχρονα καὶ ὑποχρέωσις, πού ἀπορρέει ἀπὸ τὴν ἰδιότητα τοῦ πολίτη. "Ὅλοι οἱ Ἕλληνες, ὅταν γίνουν 21 χρόνων, καλοῦνται νὰ ὑπηρετήσουν τὴ στρατιωτικὴ τους θητεία. Στὸ ναυτικὸ κατὰτάσσονται συνήθως ὅσοι κατάγονται ἀπὸ νησιὰ ἢ ναυτικὲς περιοχὲς καὶ ὅσοι ἐπιδίδονται σὲ ναυτικὰ ἐπαγγέλ-

ματα. Στην αεροπορία κατατάσσονται συνήθως έθελοντές 18 - 20 χρόνων. Η στρατολογία βασίζεται στα **μητρῶα ἄρρένων**, τὰ βιβλία δηλαδή όπου καταγράφονται υποχρεωτικά από τους γονείς τους, δέκα ημέρες τὸ ἀργότερο ἀπὸ τὴν γέννησή τους, ὅλα τὰ ἀγόρια πὸν γενιούνται στοὺς δήμους καὶ τὶς κοινότητες τοῦ κράτους.

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν στρατιωτικὴ ὑποχρέωση τῶν Ἑλληνίδων τὸ σχετικὸ ἄρθρο τοῦ Συντάγματος (ἄρθρον 4 παρ. β) ἀναφέρει τὰ ἑξῆς: «πᾶς Ἕλλην δυνάμενος νὰ φέρῃ ὄπλα, ὑποχρεοῦται νὰ συντελῆ εἰς » τὴν ἄμυναν τῆς Πατρίδος, κατὰ τοὺς ὁρισμοὺς τῶν Νόμων». Τὸ ἴδιο ἄρθρο ὅμως στὴν παράγραφο 2 ὀρίζει ὅτι: «Ἕλληνες καὶ Ἑλλην- » νίδες ἔχουν ἴσα δικαιώματα καὶ ὑποχρεώσεις». Στὶς σχετικὲς συζητήσεις πὸν ἔγιναν κατὰ τὴν ψήφισή τοῦ Συντάγματος ἡ Βουλὴ συμφώνησε ὅτι ἡ στρατιωτικὴ θητεία περιλαμβάνεται κατ' ἀρχὴν στὶς ὑποχρεώσεις τῶν Ἑλληνίδων. Εἶναι πιθανὸν ὅμως ἅμα ἐφαρμοσθῆ ἡ σχετικὴ αὐτὴ διάταξη, οἱ Ἑλληνίδες νὰ μὴν ὑποχρεωθοῦν νὰ ὑπηρετήσουν στὶς μάχιμες μονάδες ἀλλὰ σὲ βοηθητικὲς ὑπηρεσίες τῶν ἐνόπλων δυνάμεων.

2. Ὁργάνωση τῶν Ἐνόπλων Δυνάμεων

Στὴν Ἑλλάδα, οἱ ἐνοπλές δυνάμεις ἀποτελοῦν ἓνα ἐνιαῖο σύνολο, χωρίζονται ὅμως ἀνάλογα μὲ τὴ φύση τους, σὲ στρατὸ ξηρᾶς, στὸ ναυτικὸ καὶ τὴν αεροπορία.

Τυπικὸς ἀρχηγὸς τῶν ἐνόπλων δυνάμεων εἶναι ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας, ὁ ὁποῖος, ὅπως ὀρίζει καὶ τὸ ἄρθρον 45 τοῦ Συντάγματος τοῦ 1975, «ἀρχεῖ τῶν ἐνόπλων δυνάμεων τῆς χώρας καὶ ἀπονέμει, » κατὰ νόμον τοὺς βαθμούς, εἰς τοὺς ὑπηρετοῦντας εἰς αὐτάς.»

Ἡ πολιτικὴ ἐξουσία πάνω στὶς ἐνοπλές δυνάμεις πηγάζει ἀπὸ τὴν κυβέρνησή τῆς χώρας καὶ ἀσκεῖται ἀπὸ τὸν Ὑπουργὸ Ἀμύνης, ὁ ὁποῖος συνήθως βοηθεῖται ἀπὸ ἓναν ὑφυπουργό. Ὁ Ὑπουργὸς Ἀμύνης εἶναι ὁ πολιτικὸς προϊστάμενος τῶν ἐνόπλων δυνάμεων. Γιὰ τὴν διοίκηση ὅμως τῶν ἐλληνικῶν ἐνόπλων δυνάμεων ὑπάρχει καὶ μία κάθετη, στρατιωτικὴ ἡγεσία καὶ ἱεραρχία.

Ὑπάρχει, κατ' ἀρχὴν ὁ Ἀρχηγὸς τῶν Ἐνόπλων Δυνάμεων, πὸν εἶναι ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ Ἀρχηγείου τῶν Ἐνόπλων Δυνάμεων δηλαδή τῆς κορυφῆς τῆς στρατιωτικῆς ἱεραρχίας. Τὰ τρία ὄπλα ἀποτελοῦν κλάδους τοῦ Ἀρχηγείου τῶν ἐνόπλων δυνάμεων καὶ τὸ καθένα, δια-

θέτει τὸν δικό του ἀρχηγὸ καὶ τὸ δικό του ἐπιτελεῖο. Ὑπάρχει, δηλαδή, ἀρχηγὸς Στρατοῦ καὶ Γενικὸ Ἐπιτελεῖο Στρατοῦ, Ἀρχηγὸς Ναυτικοῦ καὶ Ἐπιτελεῖο Ναυτικοῦ καὶ τέλος Ἀρχηγὸς τῆς Ἀεροπορίας καὶ Ἐπιτελεῖο τῆς Ἀεροπορίας. Τόσο τὸ Ἀρχηγεῖο τῶν Ἐνόπλων Δυνάμεων, ὅσο καὶ οἱ ἀρχηγοὶ καὶ τὰ ἐπιτελεῖα τῶν τριῶν ὀπλων (κλάδων) περιλαμβάνουν σημαντικὸ ἀριθμὸ ἰκανῶν ἀξιωματικῶν ποὺ φροντίζουν γιὰ τὴν ὀργάνωση τῶν ἐνόπλων δυνάμεων, καταστρώνουν τὰ σχέδια ἐπιχειρήσεων καὶ γενικὰ φροντίζουν, ὥστε οἱ ἔνοπλες δυνάμεις τῆς χώρας νὰ παραμένουν ἀξιόμαχες καὶ ἔτοιμες νὰ ἐκπληρώσουν τὴν ἀποστολὴ τους.

Ἡ στρατιωτικὴ θητεία διαρκεῖ συνήθως 18 - 24 μῆνες καί, ὅταν περάσῃ ὁ χρόνος αὐτός, ὁ στρατιώτης ἀπολύεται καὶ μετατάσσεται στὴν ἐφεδρεία. Ἐκεῖνος ποὺ ἀποφεύγει σὲ καιρὸ εἰρήνης τὴν στρατιωτικὴ του ὑπηρεσία καὶ δὲν παρουσιάζεται, ὅταν καλοῦν τοὺς νέους τῆς ἡλικίας του, ὀνομάζεται **ἀνυπότακτος** ἐνῶ ἐκεῖνος ποὺ ἐγκαταλείπει τὸ στρατὸ ἀφοῦ ἀρχισε νὰ ὑπηρετῆ λέγεται **λιποτάκτης**. Ἡ λιποταξία εἶναι τὸ βαρὺ στρατιωτικὸ ἀδίκημα καὶ τιμωρεῖται πολὺ ἀστυρά. Σὲ καιρὸ πολέμου τιμωρεῖται μὲ τὴν ποινὴ τοῦ θανάτου.

Σὲ εἰδικὴ διάταξη τοῦ Συντάγματος ποὺ πραγματεύεται τὴν ἐλευθερία τῆς θρησκευτικῆς συνειδήσεως ἄρθρο 13 παρ. 4, ὀρίζεται ὅτι κανένας δὲν μπορεῖ νὰ ἐπικαλεσθῆ τὴν θρησκευτικὴν του πεποιθῆσιν γιὰ νὰ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὴν ὑποχρέωσιν του πρὸς τὸ κράτος ἐννοοῦντες κυρίως τὴν στρατιωτικὴν θητεία. Αὐτὸ ἀφορᾷ τὴν αἵρεσιν τῶν λεγομένων Μαρτύρων τοῦ Ἰεχωβά (χιλιαστῶν) ποὺ προπαγανδίζουν στοὺς νέους τὴν ἀνυποταξία.

Οἱ ἔνοπλες δυνάμεις μιᾶς χώρας παραμένουν ἀξιόμαχες καὶ ἔτοιμες νὰ ἐκπληρώσουν τὴν ἀποστολὴν τους, ὅταν ὁ στρατιώτης, ποὺ εἶναι συγχρόνως ἕνας ἐλεύθερος πολίτης, γνωρίζῃ πρὶν φορέσῃ τὴν στολὴν του γιὰτὶ ὑπηρετεῖ τὴν πατρίδα, ποῖα ἰδανικὰ ἐκφράζει καὶ γιὰ ποῖα ἀγωνίζεται.

§ 53. Οἱ Αἰσιωματικοὶ

Ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς κληρωτοὺς, δηλαδή τὸν στρατευόμενον πληθυσμὸν, ποὺ προσέρχονται κάθε χρόνο γιὰ νὰ ἐκπαιδευθοῦν εἶναι ἀπαραίτητο γιὰ τὴν στρατιωτικὴ ὀργάνωση τῆς χώρας νὰ ὑπάρχη καὶ ἕνα σῶμα

ἀπό στελέχη πού θά πλαισιώνουν καί θά ἐκπαιδεύουν τούς στρατιῶ-
τες καί γενικά θά ὀργανώνουν τήν ἄμυνα τῆς χώρας. Αὐτό εἶναι τὸ σῶ-
μα τῶν ἀξιωματικῶν.

Καί οἱ ἀξιωματικοὶ εἶναι ὑπάλληλοι τοῦ κράτους ἀλλὰ διαφέρουν
ἀπὸ τούς πολιτικούς ὑπαλλήλους γιατί ὑπάγονται σέ μιὰν αὐστηρό-
τερη πειθαρχία. Οἱ ἀξιωματικοὶ διακρίνονται σέ μονίμους καί ἐφέδρους.
Γιὰ τούς ἐφέδρους ἔγινε λόγος πιὸ πάνω.

Μόνιμοι εἶναι οἱ ἀξιωματικοὶ πού σταδιοδρομοῦν μέσα στὸ στρα-
τὸ καί προέρχονται ἀπὸ τὶς στρατιωτικὲς σχολὲς τῶν Εὐελπίδων, γιὰ
τὸ στρατὸ τῆς ξηρᾶς, τῶν Δοκίμων γιὰ τὸ Ναυτικὸ καί τῶν Ἰκάρων
γιὰ τὴν Ἀεροπορία. Ἰδιαιτέρη σημασία ἀποδίδεται στὴν ἱεραρχία
καί ἡ θέση τοῦ ἀξιωματικοῦ σ' αὐτὴν ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν «ἐπετηρίδα»
δηλαδή τὸ μητρώο, ὅπου ἐγγράφονται οἱ ἀξιωματικοὶ μὲ τὴ σειρά
ἀρχαιότητος στὴν ὑπηρεσία. Οἱ ἀξιωματικοὶ διακρίνονται ἐπίσης σέ
μαχίμους καί σέ ἀξιωματικούς τῶν διαφόρων βοηθητικῶν ὄπλων σω-
μάτων καί ὑπηρεσιῶν ὅπως οἱ διαβιβάσεις, τὸ ὑγειονομικὸ σῶμα, ἡ
ἐπιμελητεία καί ἄλλες.

Κύριο καθήκον τῶν ἀξιωματικῶν εἶναι νὰ δείχνουν πίστη καί ἀφο-
σίωση στὸν ὄρκο τους ὅτι θά τηρήσουν τὸ Σύνταγμα καί τούς νόμους
καί νὰ πειθαρχοῦν στὴν πολιτικὴ ἡγεσία τῆς χώρας, πού τὴν ἀναδει-
κνύει ὁ λαὸς μὲ ἐλεύθερες ἐκλογές καί νὰ μὴ προσπαθοῦν νὰ ἐπιβάλουν
λύσεις βίας μὲ τὰ ὄπλα πού τούς ἐμπιστεύεται ἡ Πατρίδα γιὰ νὰ τὴν
ὑπερασπίσουν ἀπὸ τὸν ἐξωτερικὸ ἐχθρό.

Η ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΤΑ ΑΛΛΑ ΚΡΑΤΗ

§ 54. ΔΙΕΘΝΕΣ ΔΙΚΑΙΟ

“Όπως οί άνθρωποι ζοῦν μέσα στήν κοινωνία, κατά τὸν ἴδιο τρόπο ζοῦν καὶ τὰ κράτη μέσα στή διεθνή κοινωνία. Καὶ ὅπως οἱ νόμοι ρυθμίζουν τὴ ζωὴ καὶ τὶς σχέσεις τῶν ἀνθρώπων μέσα σ’ ἓνα κράτος, ἔτσι καὶ τὸ δημόσιο διεθνὲς δίκαιο ἀποτελεῖ τοὺς κανόνες καὶ τὶς ἀρχές πού ρυθμίζουν τὶς σχέσεις μεταξύ τῶν διαφόρων κρατῶν, σὰν ἰσότιμα μέλη μέσα στή διεθνή κοινωνία.

Οἱ διεθνεῖς σχέσεις θεωροῦνται στὶς σημερινές δημοκρατίες θέμα πρωταρχικῆς σημασίας. Γι’ αὐτὸ στὸ νέο Σύνταγμά μας (ἄρθρο 2, παρ. 2) ἀναφέρεται σὰν μία ἀπὸ τὶς θεμελιώδεις ἀρχές τοῦ πολιτεύματος. «Ἡ Ἑλλάς ἀκολουθοῦσα τοὺς γενικῆς ἀναγνωρίσεως κανόνες τοῦ διεθνοῦς δικαίου, ἐπιδιώκει τὴν ἐμπέδωσιν τῆς εἰρήνης, τῆς δικαιοσύνης, ὡς καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς φιλίας μεταξύ τῶν λαῶν καὶ τῶν κρατῶν».

Τὸ διεθνὲς δίκαιο, πού ἀναπτύχθηκε οὐσιαστικά μετὰ τὴν Ἀναγέννηση, βασίζεται κυρίως : α) Στὰ διεθνή ἔθιμα, δηλαδὴ ὀρισμένη συμπεριφορὰ τοῦ ἑνὸς κράτους πρὸς τὸ ἄλλο στὶς μεταξύ τους σχέσεις, πού ἀκολουθεῖται ἀπὸ μακροῦ χρόνου καὶ θεωρεῖται ὅτι εἶναι σύμφωνη μὲ τὴ σύγχρονη ἠθική. β) Στὶς διεθνεῖς συνθήκες, δηλαδὴ τὶς συμβάσεις ἀνάμεσα σὲ δύο ἢ περισσότερα κράτη πού ρυθμίζουν διάφορα θέματα κοινὰ στὰ κράτη αὐτὰ ἢ καθορίζουν ἀμοιβαῖα δικαιώματα καὶ ὑποχρεώσεις.

Γιὰ νὰ ἰσχύη μιὰ τέτοια διεθνὴς συνθήκη, πρέπει νὰ ἔχη ὑπογραφή ἀπὸ τοὺς ἐξουσιοδοτημένους ἀντιπροσώπους κάθε χώρας καὶ ὕστερα νὰ ἐγκριθῆ ἀπὸ τὰ ἀρμόδια ἐσωτερικὰ ὄργανα κάθε κράτους (κυβέρνηση, Βουλὴ, ἀνώτατος ἀρχοντας). Γιὰ νὰ ἰσχύη μιὰ συνθήκη ἢ μιὰ διεθνὴς σύμβαση σὰν νόμος στὸ ἐσωτερικὸ μιᾶς χώρας, πρέπει νὰ ψηφισθοῦν ἀπὸ τὴ Βουλὴ καὶ νὰ δημοσιευθοῦν ὅπως οἱ ἄλλοι νόμοι τῆς χώρας. Ἐπὶ πλέον ἐπικρατεῖ σήμερα καὶ ἡ ἀντίληψη πὼς οἱ γενικὲς ἀρχές τοῦ δικαίου τῶν πολιτισμένων κρατῶν

πρέπει επίσης να είναι σεβαστές σαν κανόνες δημοσίου διεθνούς δικαίου. Αυτό εκφράζει το άρθρο 28 του Συντάγματος μας που όριζει ότι οι κανόνες του διεθνούς δικαίου και οι διεθνείς συμβάσεις από τη στιγμή που θα επικυρωθούν από την Έλληνική Πολιτεία αποτελούν «ἀναπόσπαστο μέρος του έσωτερικού ελληνικού δικαίου, ύπερ-» ισχύουν δέ πάσης ἀντιθέτου διατάξεως νόμου.

Παρ' όλα αυτά είναι, ακόμη και σήμερα, πολύ δύσκολο να συγκεντρωθούν και να ταξινομηθούν οι γενικοί κανόνες που δημιουργούν το διεθνές δίκαιο και ισχύουν λίγο πολύ σε όλον τον κόσμο. Έχουν γίνει όμως ως τώρα όρισμένες προσπάθειες για μερικά ειδικά θέματα.

Σ' αυτά περιλαμβάνονται: η διεθνής σύμβαση του Παρισιού το 1856 για τον «θαλάσσιο πόλεμο», δύο συμβάσεις της Χάγης, του 1899 και του 1907 για «όρισμένους κανόνες πολέμου», η Σύμβαση της Γενεύης για τους «αίχμαλώτους πολέμου», η Σύμβαση για τον Διεθνή Έρυθρο Σταυρό και διάφορες άλλες.

Μέσα από τις συμβάσεις αυτές βγαίνουν οι κυριώτεροι κανόνες διεθνούς δικαίου, που είναι οι εξής:

α) Κάθε κράτος είναι κυρίαρχο και μέσα στα όρια της χώρας του ρυθμίζει μόνο του τις έσωτερικές του υποθέσεις και κανένα άλλο κράτος δεν έχει δικαίωμα να επέμβαινη στα έσωτερικά του ζητήματα.

Ο κανόνας αυτός που αποτελεί τη βάση της άρχης της εθνικής ανεξαρτησίας και αξιοπρέπειας εκφράζεται στη χώρα μας με την παρ. 2 του άρθρου 27 του Συντάγματος που προβλέπει ότι ξένη στρατιωτική δύναμη δεν μπορεί ούτε να διέλθη από την ελληνική επικράτεια, ούτε να γίνη δεκτή μέσα στα σύνορά της χωρίς νόμο που να έχη ψηφισθή με την **ἀπόλυτη πλειοψηφία** του **όλου** αριθμού των βουλευτών δηλαδή των αντιπροσώπων του ελληνικού λαού.

Η ίδια πλειοψηφία της Βουλής χρειάζεται σύμφωνα με την παρ. 1 του ίδιου άρθρου 27 για να μεταβληθούν με νόμο τα όρια της επικράτειας. Άλλά η Βουλή μπορεί ακόμη να δεχθή με απόλυτη πλειοψηφία του όλου αριθμού των αντιπροσώπων του λαού και όρισμένους περιορισμούς στην **άσκηση** της **εθνικής κυριαρχίας** έφ' όσον αυτό υπαγορεύεται «έκ σπουδαίου εθνικού συμφέροντος, εάν θίγη» **τα δικαιώματα** του ανθρώπου και τας βάσεις του δημοκρατικού

» πολιτεύματος, γίνεται δὲ βάσει τῶν ἀρχῶν τῆς ἰσότητος καὶ ὑπὸ » τὸν ὄρον τῆς ἀμοιβαιότητος» (άρ. 28, παρ. 3 τοῦ Συντάγματος)».

β) Ἡ κυριαρχία κάθε κράτους ἐκτείνεται μέσα στὰ ὅρια τῶν «χερσαίων συνόρων» του, στὸν ἐναέριο χῶρο πάνω ἀπὸ τὶς ἐκτάσεις αὐτὲς καὶ στὴ λεγόμενη «αἰγιαλίτιδα ζώνη», δηλαδή στὴ θάλασσα ποὺ ἀπλώνεται σὲ ἀπόσταση ὀρισμένων μιλίων ἀπὸ τὶς ἀκτὲς του. Τελευταία ὅμως ὀρισμένα κράτη (καὶ εἰδικότερα ἡ Τουρκία) αὐξήσαν αὐθαίρετα τὴν «αἰγιαλίτιδα ζώνη» σὲ ἀπόσταση 12 μιλίων (20 χιλιόμετρων) ἀπὸ τὴν ἀκτὴ, ἀλλὰ ἡ αὐθαίρετη αὐτὴ ἐπέκταση δὲν ἀναγνωρίζεται ἀπὸ τὰ περισσότερα κράτη καὶ δὲν ἀποτελεῖ, μέχρι στιγμῆς, κανόνα διεθνοῦς δικαίου, ὥσπου νὰ ἐγκριθῇ ἀπὸ μίαν εἰδικὴν διεθνή διάσκεψη «τοῦ δικαίου τῆς Θαλάσσης».

γ) Ἡ ἀνοικτὴ θάλασσα εἶναι ἐλεύθερη γιὰ ὅλα τὰ κράτη, γιὰτι κανένα ἀπὸ αὐτὰ δὲν τὴν ἐξουσιάζει. Πολὺς λόγος ἔγινε τελευταία γιὰ τὴν ὑφαλοκρηπίδα, δηλαδή τὴν ἐπέκτασιν στὸ βυθὸ τῆς θάλασσας βράχων ποὺ ἀρχίζουν ἀπὸ τὶς ἀκτὲς ἐνὸς κράτους καὶ προχωροῦν πέρα ἀπὸ τὴν αἰγιαλίτιδα ζώνη.

δ) Κάθε κράτος εἶναι ὑποχρεωμένο νὰ προστατεύῃ τὴ ζωὴ καὶ τὴν περιουσία τῶν ξένων ὑπηκόων ποὺ ζοῦν μέσα στὴ χώρα του.

Οἱ περιπτώσεις πολέμου ἀντιμετωπίζονται ἐπίσης ἀπὸ τὸ διεθνὲς δίκαιο καὶ καθορίζονται οἱ πάρα κάτω κανόνες γιὰ τὸν καιρὸ τοῦ πολέμου :

α) Τὰ οὐδέτερα κράτη (δηλαδή τὰ κράτη ποὺ δὲν μετέχουν στὸν πόλεμο) πρέπει νὰ μὴν ἐπιτρέπουν ἐχθροπραξίες στὸ ἔδαφός τους, οὔτε νὰ ἀφήνουν στρατὸ τῶν ἐμπολέμων νὰ περνᾷ ἀπὸ τὴ χώρα τους. Ἄλλὰ καὶ οἱ ἐμπόλεμοι ὀφείλουν νὰ σέβωνται τοὺς οὐδετέρους.

β) Ὁ ἀποκλεισμὸς μιᾶς ἐχθρικῆς χώρας ἀπὸ τοὺς στόλους τῶν ἀντιπάλων τῆς εἶναι νόμιμος καὶ δὲν θεωρεῖται παραβίαση τοῦ διεθνοῦς δικαίου.

γ) Οἱ ἀνοχύρωτες πόλεις καὶ ὁ Ἐρυθρὸς Σταυρὸς πρέπει νὰ εἶναι σεβαστές, ἀπὸ τοὺς ἐμπολέμους καὶ νὰ μὴν βομβαρδίζονται.

δ) Οἱ ἀντίπαλοι στρατιῶτες ποὺ συλλαμβάνονται πρέπει νὰ κρατοῦνται αἰχμάλωτοι καὶ νὰ μὴ σκοτώνωνται.

ε) Ἡ ἰδιωτικὴ περιουσία τῶν πολιτῶν στὰ ἐμπόλεμα κράτη πρέπει νὰ εἶναι σεβαστὴ καὶ νὰ μὴν καταστρέφεται.

2. Ίδιωτικό διεθνές δίκαιο.

Ἐκτὸς ὅμως ἀπὸ τὸ δημόσιο διεθνές δίκαιο ἰσχύουν καὶ κανόνες «ἰδιωτικοῦ διεθνοῦς δικαίου», πού ἐφαρμόζουν οἱ πολιτεῖες σὲ διάφορες περιπτώσεις, ὅταν οἱ ἐνδιαφερόμενοι δὲν εἶναι ὅλοι πολῖτες τῆς. Πρόκειται δηλαδή γιὰ κανόνες πού θεσπίζει τὸ ἴδιο τὸ κράτος, ὅπως καὶ ὅλους τοὺς ἄλλους νόμους του. Οἱ νόμοι π.χ. γιὰ τὴν ἰθαγένεια, γιὰ τοὺς γάμους ξένου μὲ Ἑλληνίδα ἢ Ἑλληνα μὲ ξένη, γιὰ τὴν ἐργασία τῶν ἀλλοδαπῶν στὴν Ἑλλάδα κ.λπ., ἀποτελοῦν κανόνες «ἰδιωτικοῦ διεθνοῦς δικαίου». Ἡ ἐφαρμογὴ ὅμως τῶν κανόνων » τοῦ διεθνοῦς δικαίου ἐναντι ἀλλοδαπῶν», ὀρίζει ρητὰ τὸ ἄρθρο 28, » παρ. 1 τοῦ Συντάγματος» τελεῖ πάντοτε ὑπὸ τὸν ὄρον τῆς **ἀμοι-» βαιότητος**. Αὐτὸ σημαίνει ὅτι ἓνας ξένος μπορεῖ νὰ ζητήσῃ νὰ ἐφαρμοσθοῦν γι' αὐτὸν στὴν Ἑλλάδα ὅσα προβλέπουν οἱ διεθνεῖς κανόνες δικαίου, μονάχα ἂν οἱ Ἕλληνες ἔχουν τὴν ἴδια ἀκριβῶς προστασία στὴ χώρα του.

§ 55. ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ

Οἱ πολεμικὲς σχέσεις μεταξὺ τῶν κρατῶν καὶ ἡ ἐκπροσώπηση, ὅπως λέγεται, ἑνὸς κράτους στὴν πρωτεύουσα τοῦ ἄλλου ἔχουν ἀνατεθῆ ἀπὸ τὶς διάφορες κυβερνήσεις σ' ἓναν εἰδικὸ κλάδο δημοσίων ὑπαλλήλων : τοὺς **διπλωματικούς** ἢ, ὅπως τὸ λένε συνήθως, τὸ **διπλωματικὸ σῶμα**. Αὐτοὶ ὅλοι ὑπάγονται στὸ Ὑπουργεῖο τῶν Ἐξωτερικῶν, πού τοὺς τοποθετεῖ στὶς Πρεσβεῖες, στὶς διπλωματικὲς ἀποστολὲς καὶ στὰ προξενεῖα τῆς Ἑλλάδος στὶς ξένες χῶρες.

Ὁ πρεσβευτὴς εἶναι ὁ προϊστάμενος τῆς διπλωματικῆς ἀποστολῆς στὴν πρωτεύουσα μιᾶς χώρας καί, μόλις φθάσῃ στὴ νέα θέση του πρέπει νὰ παρουσιασθῆ στὸν ἀρχηγὸ τοῦ κράτους, γιὰ νὰ τοῦ ἐπιδώσῃ τὰ **διαπιστευτήριά** του, δηλαδή τὰ ἔγγραφα ἀπὸ τὴν κυβέρνησή του, πού ὀρίζουν ὅτι τὴν ἐκπροσωπεῖ ἐπίσημα στὴν ξένη αὐτὴ χώρα. Ὅρισμένες φορές, ἢ ἐπίσημη ἐκπροσώπηση δὲν ἀνατίθεται σὲ πρεσβευτὴ, ἀλλὰ σὲ **ἐπιτετραμμένο**, πού εἶναι ὑπάλληλος μικρότερου βαθμοῦ. Σὲ ἐξαιρετικὲς περιπτώσεις εἶναι δυνατὸν νὰ σταλοῦν σὲ μιὰ ξένη πρωτεύουσα εἰδικοί ἀπεσταλμένοι, πού μπορεῖ νὰ μὴν εἶναι διπλωματικοὶ ὑπάλληλοι, ἀλλὰ ν' ἀνήκουν σὲ ἄλλον δημοσιο κλάδο ἢ καὶ νὰ προσληφθοῦν εἰδικὰ γιὰ τὴν ἀποστολὴ αὐτή.

‘Ο πρεσβευτής αντιπροσωπεύει πάντοτε τὸν ἀρχηγὸ τοῦ κράτους (βασιλέα ἢ Πρόεδρο τῆς Δημοκρατίας), ἐνῶ ὁ ἐπιτετραμμένος αντιπροσωπεύει τὸν ὑπουργὸ τῶν Ἐξωτερικῶν.

Σὲ κάθε πρεσβεία ὑπηρετοῦν καὶ ἄλλοι διπλωματικοὶ ὑπάλληλοι (ἀκόλουθοι, γραμματεῖς κλπ.) καὶ καθένas ἀπὸ αὐτοὺς ἀναλαμβάνει ὑπεύθυνα ἓναν τομέα.

Οἱ πρέσβεις ἔχουν τὴν ἀποστολὴ νὰ προστατεύουν τὰ συμφέροντα τῆς χώρας τους καὶ νὰ δημιουργοῦν καλύτερες σχέσεις μὲ τὶς κυβερνήσεις καὶ τοὺς λαοὺς τῶν κρατῶν ὅπου εἶναι διαπιστευμένοι.

Γιὰ νὰ μποροῦν νὰ κάνουν καλύτερα τὴ δουλειά τους καὶ νὰ μὴν ἀντιμετωπίζουν δυσχέρειες ἢ ἐμπόδια στὸ ἔργο τους, ἔχει καθιερωθῆ μιὰ διεθνῆς συμφωνία, στὴν ὁποία ἔχουν προσχωρήσει **ὅλα** τὰ κράτη, ὅτι γιὰ τὸ διπλωματικὸ σῶμα ἰσχύει ἡ λεγομένη «διπλωματικὴ ἀσυλία». Αὐτὸ σημαίνει ὅτι οἱ διπλωμάτες δὲν δικάζονται ἀπὸ τὶς ἀρχὲς καὶ τὰ δικαστήρια τῆς χώρας ὅπου βρίσκονται, ἔστω καὶ ἂν διαπράξουν ἓνα ἀδίκημα - ἀκόμη καὶ φόνο - ἀλλὰ ἀπὸ τὰ δικαστήρια τῆς δικῆς τους χώρας.

Προξενικὸς κλάδος. Ὑπάρχει ἓνας ἄλλος παράλληλος διπλωματικὸς κλάδος, ὁ προξενικὸς. Οἱ πρόξενοι πού ἐδρεύουν ὄχι μόνο στὶς πρωτεύουσες τῶν κρατῶν, ἀλλὰ καὶ στὶς κυριότερες πόλεις ἢ τὰ λιμάνια, ἀσχολοῦνται μὲ τὴν ἐπαγγελματικὴ καὶ οἰκονομικὴ προστασία τῶν **ὑπηκόων** τῆς χώρας τους, θεωροῦν τὰ διαβατήρια καί, σὲ ὀρισμένες περιπτώσεις, ἐκτελοῦν καὶ καθήκοντα συμβολαιογράφου καὶ συντάσσουν ληξιαρχικὲς πράξεις γιὰ τοὺς συμπατριῶτες τους.

Οἱ πρόξενοι εἶναι συνήθως τακτικοὶ διπλωματικοὶ ὑπάλληλοι, μπορεῖ ὅμως, σὲ ὀρισμένες πόλεις, νὰ διορισθοῦν, σὰν **ἄμισθοι** πρόξενοι, γνωστοὶ πολῖτες, ἀκόμη καὶ ὑπήκοοι τοῦ ξένου κράτους, πού εἶναι μόνιμα ἐγκαταστημένοι στὴν πόλιν αὐτή, ἐφ’ ὅσον παρέχουν τὴ βεβαιότητα ὅτι θὰ ἐξυπηρετήσουν καλὰ τὰ συμφέροντα τῆς χώρας πού τοὺς ἐμπιστεύεται τὴν τιμὴ καὶ τὴν εὐθύνη νὰ τὴν ἐκπροσωπήσουν.

§ 56. ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΟΡΓΑΝΩΣΕΙΣ

Πολύπλοκα προβλήματα βασανίζουν τὴν ἀνθρωπότητα καὶ μικρὲς ἢ μεγάλες διαφορὲς χωρίζουν, κατὰ καιροῦς, τὰ διάφορα

κράτη. Ἄλλὰ ὁ κόσμος ἀποκτᾷ τὴ συνείδηση, πὼς μόνο μὲ εἰρηνικὸ τρόπο καὶ μὲ διαπραγματεύσεις μποροῦν νὰ λυθοῦν οἱ διαφορὲς αὐτές, γιὰ νὰ ἀποφευχθῆ ὁ πόλεμος. Γιατὶ μὲ τὴ σημερινὴ τρομακτικὴ καὶ καταστρεπτικὴ δύναμη τῶν νέων ὄπλων καὶ ἰδίως τῆς ἀτομικῆς καὶ τῆς ὑδρογονικῆς βόμβας ἀποτελεῖ στ' ἀλήθεια παραφροσύνη κάθε προσπάθεια νὰ λυθοῦν μὲ τὸν πόλεμο οἱ διαφορὲς αὐτές.

Ἔσπερ' ἀπὸ μιὰ νέα παγκόσμια σύγκρουση δὲν θὰ ὑπάρξουν, πιθανόν, οὔτε νικητές, οὔτε ἡττημένοι. Θὰ ἀπομείνῃ μόνο ἓνας κόσμος καταστραμμένος, ὅπου ὅσοι τυχόν ἔχουν ἀπομείνει ζωντανοὶ δὲν θὰ μποροῦν νὰ κάνουν πιά τίποτε ἄλλο, παρὰ νὰ κλαῖνε τοὺς νεκροὺς τους.

Σήμερα ὅμως ὑπάρχουν περισσότερες δυνατότητες καὶ εὐκαιρίες νὰ διατηρηθῆ ἡ εἰρήνη καὶ νὰ ἀποφύγῃ ἡ ἀνθρωπότητα τὸν πόλεμο καὶ τὴν καταστροφή. Γιατὶ ὑπάρχουν **διεθνεῖς ὀργανισμοὶ** καὶ ἄλλες ὑπηρεσίες, μὲ κύριο ρόλο νὰ διευκολύνουν τὰ κράτη, ὥστε νὰ ρυθμίζουν εἰρηνικὰ τὶς διαφορὲς τους καὶ νὰ ἀποφεύγεται ὁ πόλεμος.

Οἱ διεθνεῖς ὀργανισμοὶ ποὺ ἰδρύθηκαν μὲ πρωτοβουλία πολλῶν λαῶν καὶ λειτουργοῦν μὲ τὴ στενὴ συνεργασία τῶν κυβερνήσεων, ἐξετάζουν ὀρισμένα θέματα καὶ παίρνουν ἀποφάσεις ποὺ ἐνσαρκώνονται σὲ **διεθνεῖς συμβάσεις**. Καὶ ἡ νομοθεσία καὶ τὰ Συντάγματα πολλῶν κρατῶν προβλέπουν ὅτι οἱ διεθνεῖς αὐτὲς συμβάσεις θὰ γίνουν σεβαστὲς ἀπὸ τὰ κράτη ποὺ τὶς ὑπογράφουν.

Τὸ Σύνταγμά μας ἀναγνωρίζει τὶς διεθνεῖς ὀργανώσεις μὲ τὸ ἄρθρο 28, παρ. 2, ὅπου ὀρίζεται, πὼς ὅταν πρόκειται νὰ ἐξυπηρετηθῆ ἓνα σπουδαῖο ἔθνικὸ συμφέρον καὶ ἡ προαγωγή τῆς συνεργασίας μὲ ἄλλα κράτη, μπορεῖ νὰ παραχωρηθοῦν ὀρισμένες ἀρμοδιότητες τοῦ κράτους σὲ **ὄργανα διεθνῶν ὀργανισμῶν** (π.χ. στὸν Ο.Η.Ε.). Γιὰ νὰ ἐπικυρωθῆ ὅμως μιὰ τέτοια διεθνὴς συμφωνία χρειάζεται νόμος ποὺ θὰ ψηφισθῆ τουλάχιστον ἀπὸ τὰ 3/5 τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ λαοῦ.

1. Ο.Η.Ε.

Ὁ Ὄργανισμὸς Ἠνωμένων Ἐθνῶν (Ο.Η.Ε.) ἀποτελεῖ τὸ βασικὸν ὄργανισμὸ γιὰ τὴ διατήρηση τῆς εἰρήνης στὸν κόσμο. Ἀποτελεῖ ὅμως καὶ τὸ βῆμα, ἀπὸ τὸ ὁποῖο ἀκούγονται οἱ ἀπόψεις ὄλων τῶν κρατῶν καὶ ἀναζητεῖται πάντοτε ἡ καλύτερη καὶ πιὸ ἐντιμὴ λύση

για κάθε διαφορά που χωρίζει κατά καιρούς τὰ κράτη μεταξύ τους. Ἐπίσης στὰ πλαίσια τοῦ ΟΗΕ συζητεῖται ἡ δυνατότητα ἑνὸς παγκόσμιου ἀφοπλισμοῦ.

Ὁ Ὅργανισμὸς Ἑνωμένων Ἐθνῶν, ποὺ δημιουργήθηκε τὸ 1945, ἔχει σήμερα τὴν ἔδρα του στὴ Νέα Ὑόρκη καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν κρατῶν ποὺ εἶναι μέλη του ἀνέβηκε, μὲ τὴν εἰσοδοχὴ ὄλων τῶν νέων χωρῶν τῆς Ἀφρικῆς καὶ τῆς Ἀσίας, σὲ ἑκατὸν τριάντα ὀκτώ (138). Ἀλλὰ ὁ ἀριθμὸς αὐτὸς θὰ ἀυξηθῆ ἀκόμη περισσότερο γιατί κάθε χρόνο βλέπομε τὰ ἔθνη νὰ ἀποκτοῦν τὴν ἀνεξαρτησία τους καὶ τὰ νέα κράτη ποὺ δημιουργοῦνται νὰ ζητοῦν νὰ γίνουν μέλη τοῦ ΟΗΕ.

Τὰ κύρια ὄργανα τοῦ Ὅργανισμοῦ Ἑνωμένων Ἐθνῶν εἶναι ἡ Γενικὴ Συνέλευση, τὸ Συμβούλιο Ἀσφαλείας καὶ ἡ Γενικὴ Γραμματεία.

α) **Ἡ Γενικὴ Συνέλευση** ἀποτελεῖται ἀπὸ ἀντιπροσώπους ὄλων τῶν κρατῶν - μελῶν καὶ εἶναι κάτι ἀντίστοιχο μὲ τὰ κοινοβούλια στὶς δημοκρατίες. Ἡ Συνέλευση συζητεῖ καὶ ἐγκρίνει διάφορες ἀποφάσεις, ἀλλὰ δὲν ἔχει τὴ δυνατότητα νὰ ἀναλάβῃ δράση.

β) **Τὸ Συμβούλιο Ἀσφαλείας** - ποὺ εἶναι κατὰ κάποιον τρόπο ἡ ἐκτελεστικὴ ἐξουσία ἢ ἡ κυβέρνηση τοῦ ΟΗΕ - μπορεῖ νὰ ἀναλάβῃ ὅποιαδῆποτε πρωτοβουλία ἢ δράση καὶ νὰ ἐπιβάλλῃ ὀρισμένα μέτρα ἐναντίον κρατῶν ποὺ ἀπειλοῦν τὴν εἰρήνη ἢ παραβιάζουν τὸν διεθνή νόμο. Γιὰ τὴν ἐκπλήρωση τῶν σκοπῶν αὐτῶν ἔχουν συγκροτηθῆ κατὰ καιροὺς «σώματα εἰρηνεύσεως» ἀπὸ στρατιῶτες διαφόρων κρατῶν - μελῶν τοῦ ΟΗΕ, ποὺ ἀνέλαβαν ὀρισμένες στρατιωτικὲς ἀποστολὲς σὲ ξένες χῶρες, ὅπως π.χ. στὴν Κύπρο, γιὰ νὰ προσπαθήσουν νὰ ἐξασφαλίσουν ἢ νὰ διατηρήσουν τὴν εἰρήνη.

Τὸ Συμβούλιο Ἀσφαλείας ἀποτελεῖται, ἀπὸ τότε ποὺ δημιουργήθηκε ὁ ΟΗΕ τὸ 1945, ἀπὸ ἑνδεκα μέλη. Τὰ ἔξι ἀπὸ αὐτὰ ἀνανεώνονται κάθε δύο χρόνια μὲ ψῆφο τῆς Γενικῆς Συνελεύσεως, ἐνῶ τὰ ἄλλα πέντε, ποὺ εἶναι οἱ Μεγάλες Δυνάμεις (Ἑνωμένες Πολιτεῖες, Σοβιετικὴ Ἐνωση, Μεγάλη Βρετανία, ἡ Γαλλία καὶ ἡ Κίνα), εἶναι μόνιμα μέλη τοῦ Συμβουλίου Ἀσφαλείας καὶ δὲν ἀλλάζουν.

γ) Συντονιστὴς τῶν ὀργάνων αὐτῶν τοῦ ΟΗΕ καὶ προϊστάμενος τῶν διαφόρων ὑπηρεσιῶν τοῦ Ὅργανισμοῦ εἶναι ὁ **Γενικὸς Γραμματεὺς τοῦ ΟΗΕ**. Αὐτὸς παρακολουθεῖ τὶς ἐργασίες τῶν ἐπιτροπῶν, εἰσηγεῖται τὰ θέματα ποὺ θὰ συζητηθοῦν καὶ γενικὰ διοικεῖ τὸν Ὅργανισμό.

δ) "Άλλο ὄργανο τοῦ ΟΗΕ εἶναι τὸ **Οἰκονομικὸ καὶ Κοινωνικὸ Συμβούλιο**. Αὐτὸ ἐξετάζει ἰδίως τὰ θέματα ποὺ ἀφοροῦν τὶς ἀτομικὲς ἐλευθερίες καὶ τὰ κοινωνικὰ δικαιώματα ποὺ πρέπει νὰ ἔχουν οἱ πολῖτες στὰ κράτη - μέλη τοῦ ΟΗΕ καὶ προσπαθεῖ, ὅσο τοῦ εἶναι δυνατὸν, νὰ διευρύνῃ τὶς ἐλευθερίες αὐτὲς ἢ ἐπιβάλλῃ τὴν ἐφαρμογὴ τους ὅπου παραβιάζονται.

2. Ἄλλοι διεθνεῖς ὀργανισμοὶ

Ἐκτὸς ἀπὸ τὸν ΟΗΕ ὑπάρχουν καὶ ἄλλοι διεθνεῖς ὀργανισμοί, μὲ συγκεκριμένη ὁ καθένας ἀποστολὴ καὶ προορισμὸς, ποὺ ὑπάγονται ὅμως ἄμεσα ἢ ἔμμεσα στὰ Ἑνωμένα Ἔθνη. Ὁ σπουδαιότερος ἀπὸ αὐτοὺς εἶναι τὸ **Διεθνὲς Γραφεῖο Ἔργασίας** (BIT), ποὺ ἐδρεύει στὴ Γενεύη τῆς Ἑλβετίας καὶ ἔχει σκοπὸ νὰ ἐξασφαλίσῃ στοὺς ἐργάτες ὅλου τοῦ κόσμου καλύτερους ὄρους ἐργασίας.

Ἐπίσης ὑπάρχει ἡ **Διεθνὴς Ὀργάνωση Ὑγείας** (WHO), ποὺ φροντίζει γιὰ τὴν καταπολέμηση τῶν ἐπιδημιῶν καὶ γιὰ τὴν καλυτέρευση τῶν ὄρων ὑγιεινῆς σὲ ὅλη τὴν ὑφήλιο, ἡ **UNESCO**, ποὺ ἔχει σκοπὸ τὴ διάδοση τῶν γραμμάτων καὶ τῶν ἐπιστημῶν, ἡ **UNICEF**, ποὺ μεριμνᾷ γιὰ τὴν προστασία τοῦ παιδιοῦ σ' ὅλον τὸν κόσμον, ὁ **Διεθνὴς Ὀργανισμὸς Τροφίμων** (FAO) καὶ ἄλλοι πολλοὶ διεθνεῖς ὀργανισμοί, ποὺ συνεργάζονται μὲ τὸν ΟΗΕ.

3. Εὐρωπαϊκὴ Οἰκονομικὴ Κοινότητα (ΕΟΚ) (Κοινὴ Ἀγορὰ)

Ἀπὸ τὸ 1957 δημιουργήθηκε μὲ τὴ συνθήκη τῆς Ρώμης ἕνας τελωνειακὸς καὶ οἰκονομικὸς ὀργανισμὸς, ποὺ ἔγινε γνωστὸς μὲ τὸ μὲ τὸ ὄνομα Εὐρωπαϊκὴ Οἰκονομικὴ Κοινότητα ἢ **Κοινὴ Ἀγορὰ**. Τὰ ἀρχικὰ του μέλη ἦταν ἕξι κράτη, δηλαδὴ: τὸ Βέλγιο, ἡ Γαλλία, ἡ Δυτικὴ Γερμανία, ἡ Ἰταλία, τὸ Λουξεμβούργο καὶ ἡ Ὀλλανδία.

Σκοπὸς τῆς Κοινότητος: νὰ ἀναπτυχθοῦν παράλληλα οἱ οἰκονομίες τῶν χωρῶν - μελῶν καὶ νὰ ἀνυψωθῇ τὸ βιοτικὸ ἐπίπεδο τῶν λαῶν τους. Ἀπώτερος σκοπὸς: ἡ οἰκονομικὴ ἐνοποίηση τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης, ποὺ θὰ καταλήξῃ τελικὰ στὴν πολιτικὴ ἐνοποίηση.

Γιὰ νὰ πραγματοποιηθοῦν οἱ σκοποὶ αὐτοί, τὰ πρῶτα ἕξι κράτη ἀποφάσισαν νὰ ἀπελευθερώσουν σταδιακὰ, μέσα σὲ δώδεκα χρόνια,

τις συναλλαγές τους και να καταργήσουν μεταξύ τους τους τελωνειακούς δασμούς, να έναρμονίσουν το κόστος στην παραγωγή των προϊόντων και να δημιουργήσουν ίσους όρους εργασίας. 'Επί πλέον άποφάσισαν και την ελεύθερη μετακίνηση προσώπων και προϊόντων μεταξύ των χωρών - μελών.

'Η ΕΟΚ διοικείται από : α) από το **Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο** με 198 αντιπροσώπους που εκλέγονται από τα κοινοβούλια σε κάθε χώρα, β) από το **Συμβούλιο Υπουργών** όπου μετέχει ένας ύπουργός από κάθε χώρα και γ) από τη **Μόνιμη 'Εκτελεστική 'Επιτροπή** με δέκα όκτώ μέλη.

'Η χώρα μας συνδέθηκε με την ΕΟΚ την 9 'Ιουλίου 1961. Δέν συμμετέχει όμως σαν ισότιμος έταίρος και δέν εκπροσωπείται στα διοικητικά όργανα, ούτε υπάγεται σε όλες τις ύποχρεώσεις που έχουν τα άλλα κράτη τής Κοινής 'Αγοράς.

'Η σύνδεση με την 'Ελλάδα αναφέρεται σαν τελωνειακή ένωση. Προβλέπεται ότι θα καταργηθούν οι τελωνειακοί δασμοί στις συναλλαγές με τα άλλα κράτη τής Κοινής 'Αγοράς μέσα σε 22 χρόνια, για να δοθη στο μεταξύ ή ευκαιρία στην ελληνική οικονομία να αναπτυχθῆ και να παρασκευασθῆ έτσι, ώστε να μπορη να γίνη πια ισότιμος έταίρος τής ΕΟΚ.

'Επίσης προβλέπονται ειδικά μέτρα προστασίας για την ελληνική βιομηχανία και -γεωργική παραγωγή (ειδικοί δασμοί μετά τη σύνδεση) με ειδική μεταχείριση για τις έξαγωγές καπνού και σταφίδας.

Οί σχέσεις τής 'Ελλάδας με την ΕΟΚ ρυθμίζονται από ειδικό «Συμβούλιο Συνδέσεως» και από μιάν ειδική «'Επιτροπή Συνδέσεως».

'Η «Συμφωνία των 'Αθηνών» του 1951 προβλέπει και μιá Μικτή Κοινοβουλευτική 'Επιτροπή που την άπαρτίζουν 15 μέλη από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και 15 μέλη τής 'Ελληνικής Βουλῆς.

Τέλος ή ΕΟΚ είχε αναλάβει να χρηματοδοτήσει την ελληνική οικονομία με 125 εκατομμύρια δολάρια που επρόκειτο να καταβληθούν μέσα σε πέντε χρόνια. Στο διάστημα όμως τής δικτατορίας 1967 - 1974 οί σχέσεις μας με την ΕΟΚ «επάγωσαν» και ή χρηματοδότηση διακόπηκε. 'Η ανασύνδεση έγινε και πάλι μετά την άποκατάσταση τής δημοκρατίας στην 'Ελλάδα με προοπτική ή χώρα μας να γίνη ισότιμο μέλος πριν από το 1984.

Έπίσημη ελληνική αίτηση για την είσοδο της χώρας μας σαν ισότιμο μέλος της Κοινής Άγορας έπιδόθηκε του Ίουνιο του 1975.

Τò 1972 έγιναν μέλη της ΕΟΚ και οι έξης χώρες: Μεγάλη Βρετανία, Δανία και Ίρλανδία. Ειδικότερα η είσοδος της Μεγάλης Βρετανίας στην Κοινή Άγορά έγκρίθηκε και από τον άγγλικό λαό με δημοψήφισμα που έγινε τον Ίούνιο 1975.

ΤΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

§ 58. ΟΙ ΑΝΑΓΚΕΣ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

Τὸ κράτος, ὅπως καὶ τὰ ἄτομα, ἔχει ἀνάγκες καί, γιὰ νὰ τὶς ἀντιμετωπίσῃ, χρειάζεται χρήματα. Κάθε κράτος ἔχει νομοθετικὸ σῶμα, κυβέρνησις, διοικητικὲς ὑπηρεσίαι, στρατὸ καὶ ἀστυνομία, δικαστήρια, ἔχει σχολεῖα, τεχνικὲς ὑπηρεσίαι καὶ γενικὰ ὄλων τῶν εἰδῶν τὰ ὄργανα ποὺ χρειάζονται, γιὰ νὰ ἐκπληρώσῃ τὶς βασικὰς ὑποχρεώσεις του, δηλαδή νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν εἰρηνικὴν συμβίωσιν τῶν πολιτῶν καὶ νὰ ἀνυψώσῃ τὸ βιοτικὸν τοὺς ἐπίπεδο. Γιὰ νὰ ἐκπληρώσῃ ὁμως τὶς ὑποχρεώσεις του αὐτὲς τὸ κράτος ἢ, ὅπως τὸ λέν στὴν οἰκονομικὴ γλῶσσαν, τὸ **δημόσιον**, πρέπει νὰ πληρώσῃ μισθοὺς καὶ συντάξεις, νὰ ἐκτελῇ ἔργα, νὰ ἀγοράσῃ ὑλικά κ.λπ. Τὰ ἔξοδα αὐτὰ εἶναι τεράστια καὶ τὰ κράτη τὰ καλύπτουν ἀπὸ τὴν ἀναγκαστικὴν εἰσφορὰν τῶν πολιτῶν ἢ ἀπὸ δάνεια.

Γι' αὐτὸ, ἀφ' ὅτου ὑπάρχουν κράτη, ὑπάρχει καὶ ἡ **δημοσία οἰκονομία**, δηλαδή ἡ τέχνη νὰ διαχειρίζεται τὸ κράτος τὰ οἰκονομικά του, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐπιστήμη ποὺ ἐξετάζει ἀπὸ ποῦ πηγάζουν οἱ δημόσιοι πόροι, ποίους σηκώνει τὰ δημόσια βάρη καὶ μὲ ποιὸν τρόπο ἐπιβαρύνεται, πῶς εἰσπράττονται οἱ φόροι καὶ πῶς τοὺς διαθέτουν οἱ κυβερνήσεις γιὰ τοὺς σκοποὺς τοῦ κράτους, τί σημαίνει ὁ ὅρος δημοσία πίστις, ποίους εἶναι ὁ καλύτερος τρόπος νὰ ἀξιοποιοῦνται τὰ δημόσια κτήματα καὶ ὅλα τὰ θέματα τὰ σχετικὰ μὲ τὰ δημόσια οἰκονομικά. Τὸ Σύνταγμα ὀρίζει στὸ ἄρθρον 4 παρ. 5 ὅτι ὅλοι οἱ Ἕλληνες συνεισφέρουν στὰ δημόσια βάρη, καθένας ἀνάλογα μὲ τὶς δυνάμεις του.

Γι' αὐτὸ ὁ πολίτης πρέπει νὰ γνωρίζῃ ὄχι μόνον τοὺς νόμους τῆς χώρας του, ἀλλὰ καὶ τὰ **οἰκονομικά** της, γιατί ἡ καλὴ οἰκονομικὴ διοίκησις συντελεῖ στὴν πρόοδον τοῦ τόπου, ἐνῶ ἡ κακὴ μπορεῖ νὰ καταστρέψῃ τὸ κράτος καὶ μαζί μ' αὐτὸ τὶς ἰδιωτικὰς οἰκονομίας τῶν ἀτόμων.

Τὰ οἰκονομικά τοῦ κράτους ἔχουν σήμερον πολὺ μεγαλύτερη

σπουδαιότητα, γιατί τὸ σύγχρονο κράτος πλαταίνει κάθε μέρα καὶ πιὸ πολὺ τὸν προορισμὸ του καὶ ἔχει ὄχι μόνο τὸ δικαίωμα, ἀλλὰ καὶ τὴν ὑποχρέωση νὰ ἐπεμβαίνει σὲ κάθε ἐκδήλωση τῆς κοινωνικῆς ζωῆς. Γιὰ νὰ πραγματοποιήσῃ ὁμως τοὺς νέους αὐτοὺς σκοποὺς του, χρειάζεται νέα ἔξοδα καὶ ἀντίστοιχες συνεισφορὲς τῶν πολιτῶν ποὺ θὰ τὰ καλύψουν.

§ 59. Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

Στὸ μεσαίωνα, ἀλλὰ καὶ σήμερα ἀκόμη σὲ μερικές μικρὲς χώρες τῆς Μέσης Ἀνατολῆς, τὸ δημόσιο ταμεῖο συγχωνεύεται μὲ τὴν προσωπικὴ περιουσία τοῦ ἡγεμόνα καὶ αὐτὸς μπορεῖ νὰ σπαταλᾷ ἐλεύθερα τὰ δημόσια χρήματα, εἴτε γιὰ τὶς ἀνάγκες τῆς πολιτείας, εἴτε γιὰ τὶς προσωπικὲς του διασκεδάσεις.

Γύρω στὰ 1770 ἀναπτύχθηκε στὴν Ἀγγλία, μὲ ἀρχηγὸ ἕναν μεγάλο οἰκονομολόγο, τὸ Ἄδαμ Σμιθ, μιὰ οἰκονομικὴ σχολὴ ποὺ ἀργότερα τὴν ὀνόμασαν «φιλελεύθερη ἢ ὀρθόδοξη». Ἡ διδασκαλία τῆς σχολῆς αὐτῆς ἦταν ὅτι οἱ φόροι, ὅταν εἶναι δίκαιοι, μποροῦν νὰ γίνουν καὶ πλουτοπαραγωγικοὶ καὶ νὰ ὠφελήσουν, ὄχι μόνο τὸ κράτος ἀλλὰ καὶ τὴν κοινωνία. Οἱ θεωρίες τοῦ Ἄδαμ Σμιθ ἐπηρέασαν τὴν οἰκονομικὴ πολιτικὴ ὅλων τῶν κρατῶν ἐπὶ ἕναν αἰῶνα καὶ πλέον.

Ἡ οἰκονομία ὁμως ἐξελίχθηκε μὲ ραγδαῖο ρυθμὸ μέσα στὸ 19ο αἰῶνα, μὲ τὴ γενίκευση τῆς βιομηχανικῆς παραγωγῆς, καὶ μαζί τῆς ἐξελίχθηκαν καὶ οἱ ἰδέες γιὰ τὴ δημοσιονομικὴ πολιτικὴ. Ἔτσι οἱ νεώτεροι οἰκονομολόγοι ὑποστήριζαν ὅτι ἡ οἰκονομικὴ πολιτικὴ τοῦ κράτους δὲν πρέπει νὰ στηρίζεται πιά στὸν σεβασμὸ τῆς ἀτομικῆς ἰδιοκτησίας, ἀλλὰ ὅτι καὶ τὸ κράτος μπορεῖ καὶ πρέπει νὰ ἔχῃ δική του περιουσία καὶ δικές του ἐπιχειρήσεις, καθὼς καὶ ὅτι ὀρισμένες ἐκμεταλλεύσεις κοινῆς ὠφελείας, ὅπως οἱ συγκοινωνίες, ὁ φωτισμὸς, τὰ τηλέφωνα κ.λ.π., πρέπει νὰ ἐθνικοποιοῦνται, ὅτι πρέπει γιὰ ὀρισμένα εἶδη πρώτης ἀνάγκης, ὅπως εἶναι τὸ ἀλάτι, τὸ οἰνόπνευμα, ὁ καπνὸς κλπ., νὰ ὑπάρχουν κρατικὰ μονοπώλια κλπ.

Τὴν ἴδια ἐποχὴ ἀναπτύχθηκε καὶ ἡ θεωρία ὅτι ὁ φόρος δὲν πρέπει νὰ ἐπιβάλλεται στ' ἀγαθὰ, ἀλλὰ στοὺς ἀνθρώπους. Γι' αὐτὸ πρέπει τὰ μεγάλα εἰσοδήματα νὰ φορολογοῦνται πιὸ βαριά, ἐνῶ τὰ πολὺ χαμηλὰ πρέπει νὰ μένουν ἐντελῶς ἀφορολόγητα. Τὸ σύστημα αὐτὸ

ονομάστηκε **προοδευτικό σύστημα φορολογίας** και η εφαρμογή του γίνεται ως εξής: όσο περισσότερο αύξάνει τὸ φορολογητέο ποσό, τόσο αύξάνει και τὸ ποσοστὸ τοῦ φόρου (ὁ φορολογικὸς συντελεστής). Ἔτσι π.χ., ἂν ὁ φόρος ποὺ βαρύνει ἓνα εἰσόδημα 100.000 δρχμ. εἶναι 5%, σὲ εἰσόδημα 200.000 δρχμ. θὰ εἶναι 8%, σὲ 500.000 θὰ εἶναι 12% κ.ο.κ. (τὸ παράδειγμα εἶναι αὐθαίρετο καὶ δὲν ἀντιστοιχεῖ στὴν **πραγματικὴ φορολογία**). Ἀντίθετο εἶναι τὸ **ἀναλογικὸ σύστημα φορολογίας**, ποὺ ἴσχυε σχεδὸν ὀλόκληρο τὸ 19ο αἰῶνα καὶ σύμφωνα μὲ τὸ ὁποῖο τὸ ποσοστὸ (συντελεστής) τοῦ φόρου μένει τὸ **ἴδιο**, ὅσοδήποτε καὶ ἂν εἶναι τὸ φορολογητέο ποσὸ π.χ. εἶναι 5% γιὰ 100.000 καὶ 5% γιὰ 500.000).

Τὶς θεωρίες αὐτὲς ἄρχισαν νὰ ἐφαρμόζουν τὸ ἓνα μετὰ τὸ ἄλλο τὰ κράτη, τῆς Εὐρώπης στὴν ἀρχή, καὶ στὶς ἄλλες ἡπείρους ἀργότερα, ὥσπου μετὰ τὸ τέλος τοῦ β' παγκοσμίου πολέμου φτάσαμε σὲ μιὰ νέα μορφή τοῦ κράτους, ποὺ λέγεται «κράτος - πρόνοια» καὶ τὴν ἔχουν ἀποδεχθῆ σήμερα **ὅλα** τὰ κράτη, ἄλλα περισσότερο καὶ ἄλλα λιγότερο.

Ἡ σημερινὴ δημοσιονομικὴ ἐπιστήμη δέχεται ὅτι τὰ μικρὰ εἰσοδήματα, τὸ λεγόμενο *existens minimum* ἢ «κατώτατο ὄριο συντηρήσεως», πρέπει νὰ μένη ἀφορολόγητο· ἐπίσης δέχεται ὅτι μποροῦν νὰ γίνουν παροχές κοινωνικῆς προνοίας ἢ **συντάξεων** γιὰ μιὰ τάξη (π.χ. τοὺς ἀγρότες), ποὺ μπορεῖ νὰ καλυφθοῦν ἀπὸ φόρους ποὺ ἐπιβαρύνουν ἄλλες τάξεις (π.χ. τὸν πληθυσμὸ τῶν πόλεων).

§ 60. ΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΔΗΜΟΣΙΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ

1. Κρατικὸς Προϋπολογισμὸς

Ὁ προϋπολογισμὸς εἶναι ἡ πράξη μὲ τὴν ὁποία προβλέπονται, ἀλλὰ συγχρόνως ἐγκρίνονται τὰ ἔσοδα καὶ ἔξοδα τοῦ κράτους γιὰ ἓνα οικονομικὸ ἔτος, ποὺ τὸ λένε συνήθως **χρήση**. Στὴν Ἑλλάδα κάθε **χρήση** ἀρχίζει τὴ 1η Ἰανουαρίου καὶ τελειώνει τὴν 31 Δεκεμβρίου. Κανένα κονδύλι δὲν μπορεῖ νὰ γραφτῆ στὰ ἔσοδα τοῦ κράτους, ἂν δὲν ὑπάρχη ἀπὸ πρὶν ἓνας **εἰδικὸς νόμος** ποὺ νὰ ἐπιβάλλη τὸ φόρο ἢ γενικότερα τὴν ἐπιβάρυνση αὐτὴ τοῦ λαοῦ, γιατί τὸ ἄρθρο 78 τοῦ Συντάγματος ὀρίζει κατηγορηματικὰ ὅτι: φόρος δὲν ἐπιβάλλεται οὔτε εἰσπράττεται χωρὶς νόμο ποὺ νὰ καθορίζη

ποιός είναι υπόχρεος να τον πληρώνη και ποιο εισόδημα, περιουσία ή συναλλαγές θα επιβαρύνη. Αυτό σημαίνει πώς ή Βουλή, δηλαδή ή αντίπροσωπεία του λαού, όριζει τότε και πώς θα φορολογηθούν οί πολίτες.

Με τον προϋπολογισμό εγκρίνεται μόνο ή εισπραξη τών φόρων για ένα χρόνο ή μιὰ δαπάνη που και αυτή την έχει αναλάβει το κράτος με νόμο. Ο προϋπολογισμός δίνει κάθε χρόνο την εύκαιρία στη Βουλή να έποπτευή τον τρόπο που διαχειρίζεται ή κυβέρνηση τὰ δημόσια οικονομικά.

Ο προϋπολογισμός συζητείται στη Βουλή και εγκρίνεται από αυτή. Αυτό αποτελεί ένα από τὰ σπουδαιότερα δικαιώματα τής λαϊκής αντιπροσωπείας. Ο ύπουργός τών Οικονομικών καταθέτει τον προϋπολογισμό στη Βουλή. Στην Αγγλία ή πράξη αυτή περιβάλλεται, από παλαιά, με μεγάλη έπισημότητα: δηλαδή ο ύπουργός τών Οικονομικών πηγαίνει πεζός στη Βουλή τών Κοινοτήτων, κρατώντας έναν ειδικό χαρτοφύλακα με τον προϋπολογισμό, και ο κόσμος συγκεντρώνεται και τον παρακολουθεί στη διαδρομή του.

Στην Ελλάδα το Σύνταγμα όριζει, στο άρθρο 79, ότι ο προϋπολογισμός υποβάλλεται στη Βουλή στην έτήσια τακτική σύνοδό της, ένα μήνα πριν άρχιση ή οικονομική χρήση. Αν ή κυβέρνηση ή ή Βουλή δέν έχη ψηφίσει τον προϋπολογισμό, πριν άρχιση το οικονομικό έτος, τότε ψηφίζονται προσωρινοί προϋπολογισμοί για κάθε μήνα (δωδεκατημόρια), που συντάσσονται σύμφωνα με τον προϋπολογισμό τής περασμένης χρήσεως. Στην περίπτωση αυτή τὰ έσοδα και τὰ έξοδα του κράτους θα διενεργηθούν σύμφωνα με τὰ δωδεκατημόρια, ώσότου ψηφισθί ο γενικός προϋπολογισμός.

Τον προϋπολογισμό συντάσσει το Γενικό Λογιστήριο του κράτους, που συγκεντρώνει από κάθε ύπουργείο τὰ στοιχεία για τὰ έξοδά του και, σύμφωνα με τούς προϋπολογισμούς τών διαφόρων ειδικών λογιστηρίων που έδρεύουν σε κάθε ύπουργείο, **προϋπολογίζονται** τὰ γενικά έξοδα του κράτους.

Στη σύνταξη του προϋπολογισμού τὰ έξοδα είναι γνωστά, ενώ τὰ έσοδα που θα πραγματοποιηθούν μπορεί να είναι στην πράξη χαμηλότερα ή ύψηλότερα από τισ προβλέψεις.

Όταν τὰ κονδύλια τών έσόδων και έξόδων είναι στο αυτό έπίπεδο, τότε ο προϋπολογισμός είναι **ισοσκελισμένος**. Όταν τὰ έσοδα

είναι περισσότερα από τις δαπάνες, τότε ο προϋπολογισμός λέγεται ότι έχει **περισσεύματα**. Αντίθετα, όταν τα έξοδα είναι περισσότερα, τότε ο προϋπολογισμός έχει **έλλείμματα**, που για να καλυφθούν, πρέπει ή να επιβληθούν νέοι φόροι ή να περικοπούν τα έξοδα.

Α. ΤΑ ΕΣΟΔΑ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

Για να καταλάβωμε καλύτερα τα οικονομικά του Έλληνικού κράτους παραθέτομε ἐδῶ τὸν προϋπολογισμό τοῦ 1974, σὲ σύγκριση μὲ τὸν προϋπολογισμό τοῦ 1964 (προβλέπουν τὰ ἐξῆς ἔσοδα, σὲ **ἑκατομύρια** δραχμῆς).

	1974		1964	
	Δραχμῆς	%	Δραχμῆς	%
*Άμεσοι φόροι	25.710	24,7	4.175	20,4
*Έμμεσοι φόροι	68.430	65,7	16.662	79,96
Λοιπὰ ἔσοδα	10.060	9,6	—	—
	<u>104.200</u>	<u>100%</u>	<u>20.837</u>	<u>100%</u>

Ἐκ τῶν προϋπολογισμῶν αὐτῶν βλέπομε ὅτι **τὰ κυριότερα ἔσοδα τοῦ κράτους προέρχονται ἀπὸ τοὺς φόρους**.

§ 61. ΦΟΡΟΙ

1. Τί εἶναι ὁ φόρος

Φόρος εἶναι τὸ ποσὸν ποὺ καταβάλλει ὁ πολίτης ἀναγκαστικὰ στὸ κράτος γιὰ νὰ συνεισφέρει ἀνάλογα μὲ τὶς δυνάμεις του στὰ δημόσια βάρη (ἄρθρα 4 παρ. 5 τοῦ Συντάγματος).

Ἡ σημερινὴ δημοσιονομικὴ ἐπιστῆμη παραδέχεται πῶς ὁ φόρος δὲν ἔχει μόνον ταμειακοὺς σκοποὺς, δηλαδή νὰ καλύψη τὰ ἔσοδα τοῦ κράτους, ἀλλὰ μπορεῖ νὰ ἐπιδιώκη καὶ ἄλλους πλατύτερους σκοποὺς καὶ εἰδικότερα :

α) Τὴν κοινωνικότερη ἀνακατανομὴ τοῦ πλοῦτου μὲ τὴ βαρεῖα φορολογία στὸ κεφάλαιο καὶ στὶς κληρονομίες μὲ τὸ προοδευτικὸ φορολογικὸ σύστημα, ποὺ συντελεῖ, ὥστε νὰ μειώνωνται οἱ μεγάλες περιουσίες καὶ νὰ ὑπάρχουν ὅσο τὸ δυνατόν λιγότερα ἄτομα ἢ κοινωνικὲς τάξεις μὲ κεφάλαια ποὺ δὲν προέρχονται ἀπὸ τὴ δική τους παραγωγικὴ ἐργασία.

β) τὴν προστασία τῆς ἐγχώριας παραγωγῆς καὶ

γ) τὴν προστασία τῆς κοινωνικῆς ὑγιεινῆς, ὅπως π.χ. εἶναι ἡ μεγάλη φορολογία στὰ οἰνοπνευματώδη ποτὰ καὶ ἡ μονοπωλιακὴ διάθεση τῶν ναρκωτικῶν φαρμάκων.

2. Ἄμεσοι καὶ ἔμμεσοι φόροι

Οἱ φόροι εἶναι δύο εἰδῶν, ἄμεσοι καὶ ἔμμεσοι.

Ἄμεση εἶναι ἡ φορολογία ποὺ ἐπιβάλλεται στὰ ἄτομα ἀνάλογα μὲ τὰ εἰσοδήματά τους ἢ μὲ τὴν περιουσία τους (π.χ. φόρος εἰσοδήματος, φόρος κληρονομιῶν καὶ δωρεῶν).

Ἐμμεση εἶναι ἡ φορολογία ποὺ εἶναι ἀπρόσωπη, αὐτὴ δηλαδὴ δὲν ἐπιβάλλεται στὰ ἄτομα, ἀλλὰ στὰ ἀγαθὰ, τὴ στιγμὴ ποὺ εἰσάγονται στὴ χώρα (δασμοί), τὴ στιγμὴ ποὺ παράγονται μέσα στὸν τόπο (φόρος καπνοῦ), τὴ στιγμὴ ποὺ θὰ κυκλοφορήσουν (φόρος κύκλου ἐργασιῶν), ἢ σὲ κάθε μεταβίβαση (φόρος μεταβιβάσεως ἀκινήτων, χαρτόσημα στὰ τιμολόγια) κ.λπ.

Μὲ τὴν ἔμμεση φορολογία τὸ κράτος εἰσπράττει χωρὶς καθυστέρηση τὰ ποσὰ ποὺ ἔχει ἀνάγκη. Ἡ φορολογία ὁμως αὐτὴ ἔχει δύο μεγάλα μειονεκτήματα.

— ὅτι αὐξάνει τὶς τιμὲς τῶν ἀγαθῶν, δηλαδὴ τὸ κόστος τῆς ζωῆς.

— ὅτι εἶναι ἀδίκη, γιατί δὲν ὑπολογίζει τὴν οικονομικὴ ἀντοχὴ τοῦ πολίτη, ἀλλὰ μόνο τὴν ἀξία τοῦ ἀγαθοῦ ποὺ θὰ καταναλώσῃ κάθε ἄτομο. Ἄν λοιπὸν λογαριάσῃ κανεὶς ὅτι τὸ μεγαλύτερο μέρος τῶν ἔμμεσων φόρων προέρχεται ἀπὸ ἀγαθὰ ποὺ καταναλίσκει ἡ μεγάλη μάζα τοῦ λαοῦ (καφέ, ζάχαρη, τσιγάρα, συγκοινωνίες, κινηματογράφοι) θὰ βρῆ ὅτι ὁ πλούσιος καὶ ὁ φτωχὸς πληρώνουν τὸν ἴδιο φόρο, γιατί καταναλίσκουν περίπου τὴν ἴδια ποσότητα ἀπὸ τὰ ἀγαθὰ αὐτά.

Γι' αὐτὸ λένε οἱ οικονομολόγοι ὅτι, ὅσο μεγαλύτερο εἶναι σ' ἓνα κράτος τὸ ποσοστὸ τοῦ προϋπολογισμοῦ ποὺ προέρχεται ἀπὸ

Άμεση φορολογία, τόσο πιά κοινωνική μορφή έχει τὸ κράτος αὐτό. Στὴν Ἑλλάδα ὡς τώρα δὲ συμβαίνει αὐτό, γιατί οἱ ἄμεσοι φόροι καλύπτουν μόνο τὸ ἕνα τέταρτο περίπου ἀπὸ τὸ σύνολο τῶν ἐσόδων ἀπὸ φορολογία, ἐνῶ σὲ ἄλλα οικονομικῶς ἀναπτυγμένα κράτη τὸ ποσοστὸ τῶν **ἀμέσων** φόρων ἀνεβαίνει στὰ 60 - 80% τοῦ συνόλου τῆς φορολογίας.

Ἡ ἄμεση φορολογία δὲν φέρνει γρήγορα ἔσοδα στὸ δημόσιο ταμεῖο. Χρειάζεται νὰ περάση τοῦλάχιστον ἕνας χρόνος, γιὰ ν' ἀρχίσῃ ν' ἀποδίδῃ. Ἔχει ὅμως τὸ **πλεονέκτημα ὅτι εἶναι πιά δίκαιη** καὶ σύμφωνη μὲ τὸ ἄρθρο 4 τοῦ Συντάγματος ποῦ ζητᾷ κάθε πολίτης νὰ συμμετέχῃ στὰ δημόσια βάρη ἀνάλογα μὲ τὴν **οικονομική του ἀντοχή**.

§ 62. ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΕΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ

Οἱ φορολογικὲς ὑπηρεσίες τοῦ κράτους εἶναι τέσσερις :

— τὰ **τελωνεῖα** ποῦ βεβαιώνουν τοὺς δασμοὺς καὶ ἄλλους εἰσπραγματικούς φόρους.

— οἱ **ἐφορίες καπνοῦ**, ποῦ βεβαιώνουν τὸν φόρο παραγωγῆς καπνοῦ καὶ τὸν φόρο καταναλώσεως καπνοῦ,

— τὸ **γενικὸ χημεῖο τοῦ κράτους**, ποῦ βεβαιώνει τοὺς φόρους στὸ οἶνοπνευμα καὶ τὴ βύνη (πρῶτη ὕλη τῆς μπύρας) καὶ

— οἱ **οικονομικὲς ἐφορίες**, ποῦ βεβαιώνουν ὅλους τοὺς ἄμεσους, καθὼς καὶ τοὺς ὑπολοίπους ἐμμέσους φόρους. Προϊστάμενος τῆς Ἐφορίας εἶναι ὁ οικονομικὸς ἔφορος.

Ἐφοῦ βεβαιωθῇ ἕνας φόρος ἀπὸ τὴν ἐφορία, εἰδοποιεῖται ὁ φορολογούμενος νὰ τὸν πληρῶσῃ στὸ **δημόσιο ταμεῖο**. Τὰ ταμεῖα ἀποτελοῦν χωριστὲς ὑπηρεσίες ἀπὸ τὴν Ἐφορίαν κι ἔχουν τὴν ἀρμοδιότητα νὰ εἰσπράττουν τοὺς φόρους καὶ κάθε ἄλλο δημόσιο ἔσοδο ἀπὸ τοὺς πολίτες. Ὅσοι δὲν πληρώνουν τοὺς φόρους τους, μποροῦν νὰ ἐξαναγκαστοῦν στὴν πληρωμὴ μὲ κατάσχεση τῆς περιουσίας τους ἢ καὶ μὲ προσωπικὴ κράτηση.

Φόρους μποροῦν ἐπίσης νὰ ἐπιβάλλουν καὶ οἱ δήμοι καὶ οἱ κοινότητες, γιὰ νὰ καλύψουν τὰ ἔξοδα γιὰ τὴν τοπικὴν ἀνάγκην. Οἱ δημοτικοὶ φόροι εἰσπράττονται συνήθως χωριστὰ ἀπὸ τοὺς φόρους τοῦ δημοσίου, ἀλλὰ ὑπάρχουν καὶ περιπτώσεις, ὅπου ὀρισμένοι φό-

ρους δήμων (π.χ. ποσοστά στον φόρο κληρονομίας) τους εισπράτ-
τουν τὰ δημόσια ταμεία, πού ἀποδίδουν ὕστερα λογαριασμό στους
δήμους καὶ τὶς κοινότητες.

§ 63. ΤΑ ΔΙΑΦΟΡΑ ΕΙΔΗ ΤΩΝ ΑΜΕΣΩΝ ΦΟΡΩΝ

1. Ἄμεσοι φόροι

Οἱ ἄμεσοι φόροι εἶναι οἱ ἑξῆς :

α) Ὁ **φόρος εἰσοδήματος**, πού μπορεῖ νὰ προέρχεται ἀπὸ ἑπτὰ
πηγές :

1) **οἰκοδομές** (Α' κατηγορίας), δηλαδή ἀπὸ ἐνοίκια σπιτιῶν ἢ
ἀπὸ ἰδιοκατοίκηση. Τὸ εἰσόδημα φορολογεῖται **καθαρό**, δηλαδή,
ἀφοῦ ἀφαιρεθοῦν τὰ ἔξοδα γιὰ τὴ συντήρηση τοῦ ἀκινήτου καὶ οἱ
τόκοι ἀπὸ ἐνυπόθηκα δάνεια·

2) **ἐνοίκια ἀγρῶν** (Β' κατηγορίας)·

3) **κινητὲς ἀξίες** (Γ' κατηγορίας), δηλαδή ἀπὸ μερίσματα μετο-
χῶν, τόκους δανείων ἢ τοκομερίδια ἀπὸ ὁμολογίες κ.λπ.

4) **κέρδη ἀπὸ ἐμπορικὲς ἢ βιομηχανικὲς ἐπιχειρήσεις** (Δ' κατη-
γορίας). Στὸ φόρο αὐτὸν ὑπάγονται οἱ ἔμποροι, βιομήχανοι, βιο-
τέχνες, ἐπαγγελματίες κ.λπ., πού εἶναι ὑποχρεωμένοι νὰ τηροῦν λογι-
στικά βιβλία καὶ στοιχεῖα, σύμφωνα μὲ τὸν κώδικα φορολογικῶν
στοιχείων. Στὰ βιβλία αὐτά, πού ἐλέγχονται ἀπὸ τὴν οἰκονομικὴ
ἐφορία, ἀναγράφονται ὅλα τὰ ἔσοδα καὶ τὰ ἔξοδα τῆς ἐπιχειρήσεως·

5) **κέρδη ἀπὸ γεωργικὲς ἢ κτηνοτροφικὲς ἐπιχειρήσεις** (Ε' κατη-
γορίας). Γιὰ τὰ κέρδη αὐτά ἰσχύουν τὰ ἴδια ὅπως καὶ γιὰ τὴν Δ'
κατηγορία·

6) **ἀμοιβὲς ἀπὸ μισθωτὲς ὑπηρεσίες** (ΣΤ' κατηγορίας). Κάθε
ἐργαζόμενος ἢ συνταξιούχος καταβάλλει φόρο πάνω στὸν μισθό του ἢ
τὴ σύνταξή του. Ὁ ἐργοδότης (κράτος, δήμος, εἰταιρεία ἢ ιδιώτης)
εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ παρακρατῇ τὸ φόρο ἀπὸ τὸ μισθὸ κατὰ τὴν
ἡμέρα τῆς πληρωμῆς καὶ νὰ τὸν καταβάλλῃ στὸ δημόσιο ταμεῖο·

7) **ἀμοιβὲς ἀπὸ ἐλεύθερα ἐπαγγέλματα** (Ζ' κατηγορίας). Οἱ για-
τροί, δικηγόροι, συμβολαιογράφοι, καλλιτέχνες, μηχανικοὶ καὶ ἄλλοι
ἐπαγγελματίες, πού δὲν ἀμείβονται μὲ μισθό, εἶναι ἐπίσης ὑποχρεω-
μένοι νὰ κρατοῦν λογιστικά βιβλία καὶ νὰ δηλώνουν τὰ καθαρά τους
ἔσοδα, ὅσα προκύπτουν μετὰ τὴν ἀφαίρεση τῶν ἐξόδων γιὰ τὴν

άσκηση τοῦ ἐπαγγέλματός τους (νοίκι γραφείου, τηλέφωνο, προσωπικό κ.λπ).

Τὸ σύνολο τῶν εἰσοδημάτων ἀπὸ τὶς διάφορες αὐτὲς πηγές μιᾶς οἰκογένειας ἀθροίζεται καὶ δηλώνεται σὲ **μιὰ ἐνιαία** δήλωση στὸ ὄνομα τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς. Ἀπὸ τὰ εἰσοδήματα μένει ἀφορολόγητο ὀρισμένο ποσὸ γιὰ κάθε μέλος τῆς οἰκογενείας τοῦ φορολογούμενου καὶ τὰ ὑπόλοιπα φορολογοῦνται μὲ τὸ προοδευτικὸ σύστημα, ἔτσι ὥστε στὰ πολὺ μεγάλα εἰσοδήματα ὁ φόρος νὰ φθάνη καὶ σὲ 60% καὶ πάνω.

β) **Φόροι ἐπὶ τῆς περιουσίας.** Τὸ δεύτερο αὐτὸ εἶδος τῶν ἀμέσων φόρων περιλαμβάνει τοὺς φόρους ποὺ ἐπιβαρύνουν τὶς κληρονομίες, προίκες, δωρεές καὶ κέρδη τῶν λαχείων. Κι ἐδῶ ἐφαρμόζεται τὸ προοδευτικὸ σύστημα, μὲ σκοπὸ νὰ φορολογηθοῦν βαρῖα οἱ μεγάλες περιουσίες. Τὰ ποσοστὰ (οἱ συντελεστὲς) τοῦ φόρου στὶς κληρονομίες καὶ στὶς προίκες διαφέρουν ἐπίσης, ἀνάλογα μὲ τὸ βαθμὸ συγγενείας ποὺ εἶχε ὁ φορολογούμενος μὲ τὸν κληρονομούμενο ἢ ὁ προικοδότης μὲ τὴν προικιζομένη. Ἔτσι, π.χ. τὰ παιδιά βαρύνονται μὲ μικρότερο φορολογικὸ συντελεστὴ γιὰ τὴν κληρονομία τῶν γονέων τους ἀπὸ τ' ἀδέρφια ἢ ἄλλους, πῶς μακρινούς συγγενεῖς. Ἐνας ἔκτακτος φόρος κεφαλαίου ἰσχύει ἀπὸ τὸ 1975 ποὺ ἐπιβαρύνει τὶς μεγάλες περιουσίες ἀπὸ οἰκοδομές.

γ) **φόρος μεταβιβάσεως ἀκινήτων (ΦΜΑ), πλοίων καὶ αὐτοκινήτων.** Αὐτὸς πληρώνεται κατὰ τὴν ὑπογραφή τῶν συμβολαίων ποὺ πρέπει νὰ γίνουν ὑποχρεωτικά, γιὰ ν' ἀγοραστοῦν τὰ εἶδη αὐτά. Γιὰ τὸν φόρο αὐτὸν γίνονται, ὅπως καὶ στοὺς ἀμέσους φόρους, δηλώσεις στὴν οἰκονομικὴ ἐφορία, ἣ ὅποια τὶς ἐλέγχει καὶ μπορεῖ νὰ ἐκτιμῆση ἀκριβότερο, ἀπ' ὅσο τὸ δήλωσαν ὁ ἀγοραστής καὶ ὁ πωλητής, ἓνα ἀκίνητο, πλοῖο ἢ αὐτοκίνητο. Ἡ διαδικασία τοῦ συμβιβασμοῦ καὶ ἡ προσφυγὴ στὰ φορολογικὰ δικαστήρια ἰσχύει καὶ στοὺς φόρους αὐτοῦς.

2. Πῶς εἰσπράττονται οἱ ἄμεσοι φόροι

Γιὰ ὅλες τὶς κατηγορίες τῶν ἀμέσων φόρων ὁ φορολογούμενος πολίτης εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ ὑποβάλη στὴν ἐφορίαν τοῦ τόπου τῆς κατοικίας του φορολογικὴ δήλωση γιὰ τὸ φορολογητέο περιουσιακὸ στοιχεῖο (εἰσόδημα, κληρονομία κ.λπ). Γιὰ τὴν ὑποβολὴ τῶν δηλώ-

σεων υπάρχουν όρισμένες προθεσμίες καί, όταν αυτές περάσουν, ό φορολογούμενος θεωρείται **έκπρόθεσμος** καί έπιβαρύνεται μέ πρόστιμο. Ή δήλωση γιά τή φορολογία τοῦ εισοδήματος ὑποβάλλεται έντός τοῦ Ίανουαρίου κάθε χρόνο καί ἀφορᾶ στά εισοδήματα τοῦ περασμένου χρόνου. Οί ὑπάλληλοι τῆς έφορίας βοηθοῦν εκείνους πού δέν ξέρουν μόνοι τους νά συντάξουν τή δήλωσή τους.

Ὁ οικονομικός έφορος ἐλέγχει, σύμφωνα μέ τά στοιχεῖα πού κατέχει, ἄν ὁ φορολογούμενος δήλωσε τό πραγματικό του εισόδημα ἢ τήν περιουσία του, δηλαδή ἄν ἡ δήλωση εἶναι εἰλικρινής, καί ἐκδίδει ἀνάλογα τό «φύλλο βεβαιώσεως» τοῦ φόρου, πού εἶτε συμφωνεῖ μέ τή δήλωση, εἶτε καθορίζει τό φορολογητέο ποσό ἀνώτερο ἀπό ἐκεῖνο πού δηλώθηκε.

Στή δεύτερη περίπτωση ὁ φορολογούμενος ἔχει τό δικαίωμα νά ζητήσει νά συμβιβαστῆ μέ τόν έφορο, πληρώνοντας κάτι παραπάνω ἀπό τό ἀρχικό ποσό πού δήλωσε. Ἄν ἀποτύχη ὁ συμβιβασμός, ὁ φορολογούμενος μπορεῖ, μέ προσφυγή του στό φορολογικό πρωτοδικεῖο νά ζητήσει νά κριθῆ ἐξ ἀρχῆς ἢ διαφορά του μέ τόν έφορο. Τό δικαστήριο θά δεχθῆ ὑπομνήματα καί ἀποδεικτικά στοιχεῖα (έγγραφα ἢ μάρτυρες), τόσο ἀπό τό φορολογούμενο, ὅσο καί ἀπό τόν έφορο, καί μέ τήν ἀπόφασή του «όριστικοποιεῖ» τό φόρο, πού ὀφείλει γιά μιᾶ συγκεκριμένη αἰτία ὁ φορολογούμενος (γιά τά φορολογικά έφετεῖα καί τό Β΄ τμήμα τοῦ Συμβουλίου Ἐπικρατείας ἔγινε λόγος πιό πάνω).

Τό κράτος ζητεῖ ἀπό τούς πολίτες του νά ὑποβάλλουν **εἰλικρινεῖς** φορολογικές δηλώσεις. Ὅσο περισσότερο εἶναι ἀναπτυγμένο τό αἶσθημα τῆς εὐθύνης τοῦ πολίτη, τόσο πιό μικρές εἶναι οἱ διαφορές τῶν βεβαιώσεων ἀπό τίς δηλώσεις τοῦ φόρου. Ἡ φοροκλοπή πρέπει νά στιγματίζεται, γιατί εἶναι δεῖγμα ὅτι λείπει ἀκριβῶς ἐκεῖνο τό συναίσθημα, πού ἀποτελεῖ τή βάση τῆς δημοκρατίας, δηλαδή τό συναίσθημα ὅτι εἶναι κανεῖς **πολίτης**. Ἡ οικονομική ἀνάπτυξη μιᾶς χώρας συμβαδίζει μέ τή φορολογική συνείδηση τῶν πολιτῶν της.

3. Ἐμμεσοί φόροι

Ἐμμεσοί φόροι εἶναι οἱ ἐξῆς :

α) **Οἱ εἰσαγωγικοί δασμοί, δηλαδή ὁ φόρος πού πληρώνουν γιά τά ἔμπορεύματα στά τελωνεῖα, ὅταν εἰσάγονται στήν Ἑλλάδα.**

Οί δασμοί έξυπηρετοῦν δύο σκοπούς : ὁ κύριος εἶναι οἱ ταμειυτικοὶ λόγοι, αὐτοὶ δηλαδὴ ποὺ καλύπτουν τὶς ἀνάγκες τοῦ κράτους ἀμέσως ἐνῶ ὁ δεύτερος εἶναι ἡ προστασία τῆς ἐγχώριας παραγωγῆς καὶ ἰδίως τῆς βιομηχανίας.

Οἱ προστατευτικοὶ δασμοὶ ἔχουν ὡς δικαιολογία ὅτι, χάρις σ' αὐτούς, διατηρεῖται ἡ ἐγχώρια παραγωγή, δίνεται ἐργασία στοὺς ἐργάτες καὶ δὲν ἐξάγεται συνάλλαγμα στὸ ἐξωτερικὸ γιὰ τὴν ἀγορὰ τῶν προϊόντων ποὺ κατασκευάζονται ἐδῶ.

Μὲ τοὺς προστατευτικοὺς δασμοὺς ἐπιβαρύνεται τὸ ξένο ἐμπόρευμα τόσο, ὥστε γίνεται ἀκριβότερο ἀπὸ τὸ ἐγχώριο, γιὰ νὰ προτιμᾷ ὁ ἀγοραστὴς τὸ ἐντόπιον. Τέτοιοι δασμοὶ ὑπάρχουν σήμερα σὲ ὅλα σχεδὸν τὰ εἶδη ποὺ παράγει ἡ ἑλληνικὴ βιομηχανία. Ἐφ' ὅσον ὅμως ἡ χώρα μας προσχώρησε τὸ 1961 στὴν Εὐρωπαϊκὴ Οἰκονομικὴ Κοινότητα (ΕΟΚ) (Κοινὴ Ἄγορὰ) θὰ ἀρθοῦν σιγὰ σιγὰ οἱ δασμοὶ αὐτοὶ καὶ τὰ βιομηχανικὰ μας προϊόντα δὲν θὰ προστατεύωνται πιά περισσότερο ἀπὸ τὰ ξένα.

Ἐντίθετα ταμειυτικοὶ εἶναι οἱ δασμοὶ ποὺ ἐπιβαρύνουν τὸν καφέ, τὸ τσάι καὶ ἄλλα εἶδη, ποὺ δὲν παράγονται στὸν τόπο.

β) **Φόροι καὶ «δικαιώματα καταναλώσεως»**, εἶναι οἱ φόροι ποὺ ἐπιβάλλονται σὲ ἐγχώρια προϊόντα, τὴν ὥρα ποὺ αὐτὰ παρασκευάζονται γιὰ τὴν κατανάλωση, καθὼς καὶ οἱ φόροι ποὺ βαρύνουν τὶς συναλλαγές καὶ τὶς ὑπηρεσίες κοινῆς ὠφελείας.

Οἱ σπουδαιότεροι ἀπὸ τοὺς φόρους αὐτοὺς εἶναι :

- ὁ φόρος στὴν κατανάλωση τοῦ καπνοῦ καὶ
- ὁ φόρος οἶνοπνεύματος.

Οἱ δύο αὐτοὶ φόροι θεωρεῖται ὅτι εἶναι δικαιότεροι ἀπὸ τοὺς ἄλλους, ποὺ θὰ ἐξετάσωμε πιὸ κάτω, γιὰτὶ ἐπιβαρύνουν εἶδη ποὺ δὲν εἶναι πρῶτης ἀνάγκης.

— **Ὁ φόρος κύκλου ἐργασιῶν (ΦΚΕ)**. Ὁ φόρος αὐτὸς ἐπιβάλλεται στὰ ἀκαθάριστα ἔσοδα ὅλων τῶν ἐπιχειρήσεων (βιομηχανιῶν, βιοτεχνιῶν, ἀσφαλιστικῶν ἐπιχειρήσεων, Τραπεζῶν, ἐπιχειρήσεων μεταφορᾶς προσώπων, ἠλεκτρικῶν ἐταιρειῶν, φωταερίου, ὑδρεύσεως, τηλεφώνου κλπ.) Οἱ ἐπιχειρήσεις αὐτὲς εἰσπράττουν τὸ φόρο κύκλου ἐργασιῶν ἀπὸ τὸν καταναλωτὴ, σημειώνοντας τὸ σχετικὸ ποσὸ στὰ τιμολόγια στὰ εἰσιτήρια μεταφορᾶς, στὸν λογαριασμὸ ἠλεκτρικοῦ, τηλεφώνου ἢ φωταερίου κλπ.

— **Ὁ φόρος δημοσίων θεαμάτων** (θεάτρων, κινηματογράφων, συναυλιῶν κλπ.).

4. Μονοπώλια

Ὅταν τὸ κράτος δὲν ἐπιτρέπη σὲ κανέναν ἄλλο, ἐκτὸς ἀπὸ τὸν ἑαυτό του, νὰ πουλήῃ ὀρισμένα εἶδη πρώτης ἀνάγκης ἢ νὰ ἐκτελῇ ἀποκλειστικά ὀρισμένες ἐπιχειρήσεις, τότε ἔχομε μονοπώλια.

Υπάρχουν δύο εἶδη μονοπώλια: α) τὰ **διοικητικά**, πού ἔχουν σκοπὸ νὰ ἐξυπηρετήσουν καλύτερα τὰ συμφέροντα τῆς πολιτείας ἢ τοῦ κοινού, ὅπως εἶναι τὰ ταχυδρομεῖα ἢ οἱ σιδηρόδρομοι κλπ. καὶ β) τὰ **φορολογικά**, πού ἔχουν σκοπὸ ν' αὐξήσουν τὰ ἔσοδα τοῦ κράτους (στὴν οὐσία τους εἶναι καὶ αὐτὰ ἔμμεσοι φόροι).

Σήμερα τὸ κράτος ἔχει μονοπώλιο στὰ ἑξῆς εἶδη :

α) στὸ τσιγαρόχαρτο, β) στὰ σπύρτα, γ) στὸ ἀλάτι, δ) στὸ φωτιστικὸ πετρέλαιο, ε) στὸ κινίνο, στ) στὴ σμύριδα τῆς Νάξου.

Υπάρχουν ἐπίσης καὶ τὰ μονοπώλια στὰ ναρκωτικὰ φάρμακα, πού ὅμως δὲν ἔχουν σκοποὺς ταμιευτικούς, ἀλλὰ υπάρχουν, γιὰ νὰ προστατευθῇ καλύτερα ἡ δημόσια ὑγεία, γιατί τὰ φάρμακα αὐτὰ δὲν πρέπει νὰ πουλιοῦνται ἐλεύθερα.

5. Τέλη χαρτοσήμου

Τέλος εἶναι ἡ ἀμοιβή τοῦ κράτους γιὰ ὀρισμένη ὑπηρεσία πού παρέχει στὸν πολίτη. Τὰ τέλη ἦταν ἄλλοτε μιὰ ἀπὸ τὶς κυριότερες εἰσπράξεις τοῦ κράτους, ἀλλὰ ἀπὸ τότε πού ἐπικράτησε ἡ ἰδέα ὅτι ἡ πολιτεία ἔχει **ὑποχρεώσεις** πρὸς τὰ ἄτομα πού τὴν ἀποτελοῦν, καταργήθηκαν τὰ τέλη στὶς περισσότερες δημόσιες ὑπηρεσίες καὶ τὰ ἔσοδά τους καλύπτονται ἀπὸ τὰ γενικὰ ἔσοδα τοῦ προϋπολογισμοῦ. Ἔτσι ἄλλοτε ὑπῆρχαν τὰ ἐκπαιδευτικὰ τέλη, πού πλήρωναν οἱ γονεῖς γιὰ νὰ ἐγγραφοῦν τὰ παιδιά τους στὰ δημοτικὰ σχολεῖα καὶ στὰ γυμνάσια. Ἀργότερα καταργήθηκαν τὰ τέλη στὰ δημοτικὰ σχολεῖα καὶ ἀπὸ τὸ 1964 καὶ ὕστερα ἡ παιδεία παρέχεται ἐντελῶς δωρεάν.

Τὰ **τέλη χαρτοσήμου** λέγονται τέλη, ἀλλὰ στὴν πραγματικότητα δὲν εἶναι παρὰ ἓνα εἶδος ἔμμεσοι φόροι, γιατί τὸ κράτος δὲν παρέχει καμιὰ ὑπηρεσία γι' αὐτά. Ἔτσι π.χ. τὰ χαρτόσημα πού ἐπιβαρύνουν τὶς ἀποδείξεις ἐνοικίων, τοὺς μισθοὺς, τὶς ἐμπορικὲς ἀγορές,

τις συναλλαγματικές, τὰ τιμολόγια, γενικά, τὰ συμβόλαια κλπ. εἶναι στὴν οὐσία πρόσθετοι φόροι.

Τὰ τέλη χαρτοσήμου εἰσπράττονται μὲ τὴν ἐπικόλληση ἑνὸς **κινητοῦ ἐνσήμου** πάνω στὰ διάφορα ἔγγραφα καὶ κυρίως στὶς αἰτήσεις, ποὺ ἀπευθύνουν οἱ πολίτες πρὸς τὶς δημόσιες Ἀρχές.

6. Ἄλλα τακτικὰ ἔσοδα τοῦ κράτους

Τὰ κυριότερα ἀπὸ αὐτὰ εἶναι τὰ ἑξῆς :

α) Τὰ **δικαιώματα τοῦ κράτους**, καὶ εἰδικότερα :

— ἡ **συμμετοχὴ τοῦ δημοσίου σὲ κέρδη** ὀρισμένων ἐπιχειρήσεων, ποὺ μὲ εἰδικές συμβάσεις ἔχουν ἀποκτήσει μονοπωλιακὸ χαρακτήρα, ὅπως π.χ. ἡ Τράπεζα τῆς Ἑλλάδος, τὸ Ταμεῖο Παρακαταθηκῶν καὶ Δανείων, ὁ Ὄργανισμὸς Τηλεπικοινωνιῶν Ἑλλάδος (Ο.Τ.Ε.) ἡ Δημοσίαι Ἐπιχείρηση Ἡλεκτρισμοῦ (ΔΕΗ) κλπ.

— τὰ **δικαστικὰ δικαιώματα καὶ τέλη** ποὺ πληρώνουν οἱ πολίτες ποὺ καταφεύγουν στὰ δικαστήρια. Ἡ νεώτερη δημοσιονομικὴ ἐπιστῆμη δέχεται ὅτι τὰ δικαστικὰ τέλη δὲν μποροῦν πιά νὰ θεωρηθοῦν ὡς τέλη, γιατί ἡ δικαιοσύνη δὲν εἶναι **ὕπηρεσία** ποὺ προσφέρεται σ' ἕνα ἄτομο, ἀλλὰ εἶναι καθῆκον τοῦ κράτους πρὸς ὅλη τὴν κοινωνία νὰ παρέχη τὴ δικαιοσύνη. Τὸ γεγονός ὅτι ὑπάρχουν τὰ δικαστήρια εἶναι μιὰ ἐκδήλωση ὅτι ὑπάρχει ἡ ἔννομη τάξη καί, μὲ τὸ νὰ ὑπάρχουν καὶ μόνο, περιφρουροῦν τὰ συμφέροντα καὶ ἐκείνων ἀκόμη ποὺ δὲν καταφεύγουν σ' αὐτά :

Ἐν τούτοις τὰ δικαστικὰ τέλη, ὄχι μόνο δὲν καταργήθηκαν ἀλλὰ αὐξάνουν συνεχῶς, πρῶτο, γιὰ νὰ μὴν ἐνθαρρύνουν τὸ φιλεριστικὸ πνεῦμα στοὺς πολίτες ποὺ ἀλλιῶς θὰ καταφεύγουν στὰ δικαστήρια συχνότερα ἀπὸ ὅσο εἶναι ἀνάγκη καί, τὸ κυριότερο, γιατί ἀποφέρουν ἕνα ἀρκετὰ σεβαστὸ ποσὸ στὸν προϋπολογισμό.

β) **Οἱ ὕπηρεσιες ποὺ ἐνεργεῖ τὸ ἴδιο τὸ κράτος**

Ἄλλοτε αὐτὲς ἦταν κυρίως τὰ ταχυδρομεῖα, τὰ τηλεγραφεῖα, καὶ τὰ τηλέφωνα, ποὺ ὅμως ἔχουν πιά ἀνατεθῆ σὲ χωριστοὺς ὀργανισμοὺς, τὸν ΟΤΕ καὶ τὸ ΕΛΤΑ.

Ἐπίσης ὑπάγονται καὶ οἱ πρόσοδοι ἀπὸ τὰ διάφορα δημόσια κα-
ταστήματα, ὅπως τὸ Ἐθνικὸ Τυπογραφεῖο, τὸ Γενικὸ Χημεῖο τοῦ Κρά-

τους, οί προσωρινές αποθήκες τῶν τελωνείων, τὰ κρατικά νοσοκομεία καί ἰατρεία, τὸ Ἐθνικὸ θέατρο καί ἡ Λυρική Σκηνή κ.λπ. Τὰ ἔσοδα ἀπὸ τὰ καταστήματα αὐτὰ συνήθως δὲν καλύπτουν τὰ ἔσοδα τῆς λειτουργίας τους.

γ) Τὰ ἔσοδα ἀπὸ τὴν περιουσία τοῦ κράτους

Ἡ περιουσία τοῦ κράτους μπορεῖ νὰ διαιρεθῆ σὲ δημόσια καί ἰδιωτική.

Στὴ δημόσια περιουσία ὑπάγονται ἐκεῖνα τὰ κτήματα ποὺ ἀπὸ τὴ φύση τους ἀνήκουν στὸ κράτος, ὅπως εἶναι τὰ δάση, τὰ λιμάνια, οἱ κόλποι, τὰ ἱαματικά νερά κ.λπ. Γιὰ τὰ τελευταῖα αὐτὰ ὑπάρχει εἰδικὴ διάταξη στὸ ἄρθρο 18 τοῦ Συντάγματος, ποὺ ἐπιτρέπει στὸ κράτος νὰ ὀρίζῃ τὶς ἱαματικὲς πηγές καί νὰ τὶς ἐκμεταλλεῖται, εἴτε ἀπ' εὐθείας, εἴτε νοικιάζοντάς τες σὲ ἐπιχειρήσεις, γιὰ νὰ προκύψῃ ὠφέλεια καί στὸ δημόσιο Ταμεῖο, ἀλλὰ καί ἔμμεσα στὴν ἐθνικὴ οἰκονομία, μὲ τὴν ἀνάπτυξη τοῦ τουρισμοῦ. Ἐπίσης ὑπάγονται καί οἱ καταρράκτες, οἱ μεγάλες λίμνες καί οἱ ποταμοί, ὅπου τὸ κράτος μπορεῖ νὰ ἐκτελέσῃ ἔργα ὑδροηλεκτρικά, χωρὶς νὰ ἀποζημιώσῃ τοὺς πολίτες.

Στὴν ἰδιωτικὴ περιουσία τοῦ κράτους, ὑπάγονται τὰ μεταλλεῖα, ὄρυχεῖα, ἰχθυοτροφεία, ἀγροτικά κτήματα, ἀστικά κτίρια. ἡ σμύριδα τῆς Νάξου κ.λπ.

7. Δάνεια

Κάθε κράτος, ὅπως ἄλλωστε καί κάθε ἄτομο, μπορεῖ νὰ βρεθῆ μπρὸς σὲ ἀπρόβλεπτα γεγονότα, ὅπως εἶναι οἱ καταστροφές, οἱ θεομηνίες καί ἰδίως οἱ πόλεμοι. Γιὰ νὰ καλύψῃ τὶς ἑκτακτὲς ἀνάγκες του, τὸ κράτος καταφεύγει συνήθως στὸν δανεισμό.

Εἶδη δανείων. Τὰ δάνεια μποροῦν νὰ εἶναι **ἐσωτερικά**, δηλαδή ἐκεῖνα ποὺ τὸ κράτος ζητᾶ ἀπὸ τοὺς ἴδιους τοὺς πολίτες του νὰ τοῦ δανείσουν χρήματα, ἢ **ἐξωτερικά**, ὅταν τὸ κράτος ζητᾶ τὰ χρήματα ἀπὸ ξένες Τράπεζες.

Ὁ δανεισμός γίνεται μὲ τὸν ἐξῆς τρόπο: Τὸ κράτος ἐκδίδει **ὁμολογίες**, δηλαδή χαρτιά, μὲ τὰ ὁποῖα ὁμολογεῖ ὅτι ἔλαβε τὸ τάδε ποσὸν (100, 300 ἢ 500 δρχ.). Στὸ κάτω μέρος τῆς ὁμολογίας ὑπάρχουν μικρὲς πλαισιωμένες ὑποδιαιρέσεις καί καθένα ἀπὸ τὰ κομμάτια αὐτὰ μπορεῖ νὰ κόβῃ ὁ δανειστής, γιὰ νὰ τὸ ἐξαργυρώσῃ, εἰσπράττοντας

έτσι τόν τόκο του. Τα χαρτάκια αυτά λέγονται **τοκομερίδια** ή κουπόνια και πληρώνονται συνήθως μια ή δύο φορές τὸ χρόνο. Στην ὁμολογία γράφει ἄπάνω **πόσο τόκο** θὰ πληρώσει τὸ κράτος γιὰ τὸ δάνειο αὐτὸ (π.χ. 6% τὸ χρόνο). Συχνὰ παρέχεται, ἐκτὸς ἀπὸ τὸν τόκο, καὶ **λαχεῖο** (λαχειοφόρα δάνεια), πού κληρώνεται δύο ὡς τρεῖς φορές τὸ χρόνο μὲ βάση τὸν ἀριθμὸ κάθε ὁμολογίας.

Τὰ δάνεια μποροῦν νὰ εἶναι καὶ **χρεωλυτικά**, ὅταν δηλαδή τὸ κράτος ἐπιστρέφει κάθε χρόνο ἕνα μέρος τοῦ κεφαλαίου. Τέτοια δάνεια εἶναι πολλές φορές τὰ ἐξωτερικά, πού συμφωνοῦνται συνήθως γιὰ 20-30 χρόνια.

Ἀναγκαστικά δάνεια ὑπάρχουν, ὅταν τὸ κράτος ὑποχρεῶνι τοὺς πολίτες νὰ τοῦ δανείσουν ἕνα μέρος ἀπὸ τὴν περιουσία τους ἢ ἀπὸ τὰ εἰσοδήματά τους καὶ τοὺς δίνει τόκο καὶ κάποτε καὶ λαχεῖο γιὰ τὰ χρήματα αὐτά. Τέτοια ἀναγκαστικά δάνεια ἔγιναν στὴν Ἑλλάδα τὸ 1922 καὶ τὸ 1927, μὲ τὸ κόσμη τῶν χαρτονομισμάτων στὸ μισὸ ἢ στὸ ἕνα τέταρτο.

Δημοσία πτώχευση. Ὅταν τὰ κράτη παύσουν νὰ πληρώνουν τοὺς τόκους καὶ τὰ χρεωλύσιά τους, λέμε ὅτι κάνουν στάση πληρωμῶν καὶ **πτωχεύουν**. Οἱ πτωχεύσεις καταστρέφουν τὴν πίστη ἑνὸς κράτους, πού μόνο μὲ πολὺ βαρεῖς ὄρους θὰ μπορέσει πιά νὰ δανειστῆ στὸ μέλλον· παράλληλα ὅμως καταστρέφονται καὶ ὅσοι πολίτες ἀγόρασαν μὲ τίς οἰκονομίες τους ἔθνικὰ δάνεια, γιατί οἱ ὁμολογίες χάνουν τὴν ἀξία τους. Ἡ δικτατορία 1967-1974 ἐπέβαλε στὸν ἑλληνικὸ λαὸ ἐξωτερικὰ δάνεια τόσα, ὥστε τὸ δημόσιο χρέος νὰ ἀνεβῆ ἀπὸ 840 ἑκατομμύρια δραχμὲς τὸ 1966 σὲ 4000 ἑκατομμύρια τὸ 1974, δηλαδή σχεδὸν πενταπλασιάστηκε.

B. ΤΑ ΕΞΟΔΑ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

1. Ποιές εἶναι οἱ ἀνάγκες τοῦ δημοσίου

Ὅσο πλαταίνει ὁ προορισμὸς τοῦ κράτους, τόσο αὐξάνονται τὰ ἐξοδά του. Ἄλλοτε τὸ κράτος παρεῖχε μόνο ὑπηρεσίες «νυκτοφύλακος κυνός», δηλαδή ἐσωτερικὴ καὶ ἐξωτερικὴ ἀσφάλεια. Γιὰ κάθε ἄλλη ὑπηρεσία πού ἦταν ἔξω ἀπὸ τὰ πλαίσια τῆς ἀσφαλείας, ὅπως ἡ δικαιοσύνη, ἡ παιδεία, τὰ δημόσια ἔργα κ.λπ., τὸ κράτος εἰσέπραττε **τέλη**

σάν ένα είδος ειδικής άμοιβής τής πολιτείας για τις πρόσθετες αυτές ύπη-
ρεσίες. Σήμερα όμως έχει πιά γίνει κοινή πεποίθηση ότι τὸ κράτος ὀ-
φείλει, χωρίς ιδιαίτερη άμοιβή, νά διαθέτῃ μεγάλα ποσά για τήν κοι-
νωνική ύγιεινή, τὰ σχολεία, τις συγκοινωνίες, τὰ παραγωγικά ἔργα
καί πλήθος άλλους τομείς, πού ἑκατό χρόνια πρὶν θεωροῦνταν ὅτι εἶναι
ἔξω ἀπό τήν ἀρμοδιότητά του.

“Ὅλα τὰ σημερινά κράτη προσπαθοῦν ν’ άντεπεξέλθουν ὅσο μπο-
ροῦν στίς νέες αυτές ὑποχρεώσεις τους, ἀλλά μέ μεγάλες θυσίες καί κα-
ταφεύγοντας σέ ἔσωτερικά δάνεια ἢ ζητώντας βοήθεια ἀπό τις οἰκο-
νομικά ἀναπτυγμένες χῶρες, πού ἔχουν σήμερα πιά παραδεχθῆ ὅτι
εἶναι καθήκον τους νά βοηθοῦν τις φτωχότερες ὑπανάπτυκτες χῶρες
ἢ περιοχές.

Οἱ ὑποχρεώσεις αυτές τοῦ κράτους, νά φροντίζει δηλ. για τήν οἰ-
κονομική ἀνάπτυξη τής χώρας, ἐκφράζονται στο ἄρθρο 106 τοῦ Συν-
τάγματος πού προβλέπει ὅτι για τήν ἐδραίωση τής κοινωνικῆς εἰ-
ρήνης καί για τήν «προστασία τοῦ γενικοῦ συμφέροντος τὸ κράτος
» προγραμματίζει καί συντονίζει τήν οἰκονομική δραστηριότητα μέσα
» στή χώρα ζητώντας νά ἐξασφαλίση τήν οἰκονομική ἀνάπτυξη σέ
» ὅλους τους τομείς τής ἔθνικῆς οἰκονομίας». Καί πιό κάτω, ἐξηγώντας
πῶς ἐκδηλώνεται ἡ μέριμνα αὐτή τοῦ κράτους τὸ ἄρθρο 106 προβλέ-
πει ὅτι ἡ πολιτεία πρέπει νά ἀξιοποιῆ ὅλες τις πηγές τοῦ ἔθνικοῦ πλού-
του ἀρχίζοντας ἀπό τήν ἀτμόσφαιρα καί φθάνοντας στα κοιτάσματα
πού βρίσκονται κάτω ἀπό τή γῆ ἢ κάτω ἀπό τή θάλασσα. Τὸ ἴδιο
ἄρθρο δέν παραλείπει νά τονίση πιό κάτω ιδιαίτερα τήν ὑποχρέωση
τοῦ κράτους νά προωθήσῃ τήν περιφερειακή ἀνάπτυξη, ἰδίως στίς ὀ-
ρεινές, στίς νησιώτικες καί στίς παραμεθόριες περιοχές. Εἶναι φανερό
ὅτι οἱ σημερινοί νομοθέτες βλέποντας ὅτι ἡ οἰκονομική δραστηριότητα
συγκεντρώνεται στίς μεγάλες πόλεις ἐνῶ ταυτόχρονα ἐρημώνεται ἡ
ὑπαίθρος, θέλουν νά ἰσχυρῶσουν τήν οἰκονομία τῶν περιοχῶν, πού δέν
εἶναι ἀκόμη ὑπανάπτυκτες, μέ **κάθε τρόπο**, ἀρχίζοντας ἀπό συν-
ταγματικές διατάξεις πού ἐπιβάλλουν στίς κυβερνήσεις τοῦ μέλλοντος
τὰ μέτρα πού πρέπει νά λάβουν.

Ἐπιτέλεσμα τής νέας αὐτῆς τάσης πού θέλει τὸ κράτος νά ἀνα-
λαμβάνῃ οἰκονομικές πρωτοβουλίες καί νά πρωτοστατῆ σέ ἔργα για
τήν οἰκονομική ἀνάπτυξη εἶναι ὅτι στίς τελευταίες τρεῖς δεκαετίες οἱ
προϋπολογισμοί τοῦ Κράτους συνοδεύονται καί ἀπό ἕναν **προϋπο-**

λογισμὸ ἐπενδύσεων ποὺ δὲν ἔχει σκοπὸ νὰ καλύψῃ τὶς τακτικὲς δαπάνες τοῦ κράτους, ἀλλὰ μεγάλα παραγωγικὰ ἔργα (ὅπως π.χ. εἶναι ὁ ἐξηλεκτρισμὸς, οἱ δρόμοι κ.λπ.), ποὺ θὰ βοηθήσουν τὸν ἐθνικὸ πλοῦτο καὶ θὰ συντελέσουν νὰ γίνῃ γρηγορώτερα ἡ οἰκονομικὴ ἀνάπτυξη σὲ ὀρισμένες περιοχές.

Παραθέτομε πῶς κάτω ἕναν πίνακα μὲ τὰ προβλεπόμενα γιὰ τὸ 1975 ἔξοδα τοῦ κράτους, σὲ σύγκριση μὲ τὰ πραγματοποιηθέντα ἔξοδα τοῦ 1974, καθὼς καὶ τὸν Προϋπολογισμὸ ἐπενδύσεων τοῦ 1975 σὲ σύγκριση μὲ τὶς ἐπενδύσεις τοῦ 1974.

Α. Προϋπολογισμός εξόδων του 1975 σε σύγκριση με το 1974
(σε έκατομμύρια δραχμές)

Υπουργεία φορείς	1974 πραγματοποιήσεις	1975 προβλέψεις
Προεδρία Δημοκρατίας	37,6	36,1
Βουλή	85,6	500,3
Συντονισμοῦ	462,1	539,2
Προεδρίας Κυβερνήσεως	770,6	880,0
Πιστώσεις ἔναντι ειδικῶν ἐσόδων	168,5	—
Ἐξωτερικῶν	926,7	1.164,3
Ἐθνικῆς Ἀμύνης	21.625,2	31.678,0
Πιστώσεις ἔναντι ειδικῶν ἐσόδων	666,0	—
Ἐσωτερικῶν	1.730,0	1.920,1
μὴ ἐπαναλαμβανόμεναι δαπάναι	370,0	—
Δημοσίας Τάξεως	1.340,0	1.524,0
Πολιτισμοῦ καὶ Ἐπιστημῶν	6.244,0	6.998,3
Παιδείας	11.480,0	14.163,9
Οἰκονομικῶν	2.727,3	3.204,0
Γεν. Κρατικαὶ Δαπάναι	37.990,0	40.832,7
Γεωργίας	5.450,0	6918,9
Βιομηχανίας	366,4	401,9
Ἐμπορίου	287,0	334,1
Ἀπασχολήσεως	80,0	196,3
Κοιν. ὑπηρεσιῶν	11.995,0	15.778,5
Δημοσίων Ἔργων	1.225,6	1.328,5
Μεταφορῶν Ἐπικοινωνιῶν	336,5	385,9
μὴ ἐπαναλαμβανόμεναι δαπάναι	130,0	—
Ἐμπορικῆς Ναυτιλίας	586,8	725,0
Βορείου Ἑλλάδος	—	20,0
	104.700.—	130.400.—

Ἀπὸ τοὺς ἀριθμοὺς αὐτοὺς βλέπομε ὅτι τὰ περισσότερα ἐξοδα τὰ ἀπορροφᾷ ἡ ἐθνικὴ ἄμυνα καὶ κατὰ δεύτερο λόγο ἡ Παιδεία καὶ ἡ κοινωνικὴ πρόνοια.

Β' Προϋπολογισμός επενδύσεων 1975 και 1974
(σέ εκατομμύρια δραχμές)

	1975	1974
Γεωργία	1.150	376,4
Δάση - Άλιεία	445	223,5
Έγχειοβελτιωτικά έργα	4.000	3.313,8
Μεταλλεία - Όρυχεΐα - Άλυκές	95	61,8
Βιομηχανία-Βιοτεχνία-Ένέργεια	1.170	1.255,8
Συγκοινωνίες	5.705	4.583,9
Σιδηρόδρομοι	1.600	920,7
Τουρισμός	650	1.153,6
Έκπαιδευση	3.430	2.263,6
Οίκισμός	300	143,4
Ύγεία - Πρόνοια	650	362,5
Ύδρευση - Άποχέτευση	1.500	1.225,6
Δημοσία Διοίκ.	700	362,1
Τεχν. βοήθεια	50	35,7
Νομαρχιακά Ταμεία	2.740	2.107
Διάφορα	7.815	4.301
ΣΥΝΟΛΟΝ	32.000	22.760

Άπό τόν πίνακα αυτό βλέπομε ότι οί μεγαλύτερες επενδύσεις γίνονται σέ έγχειοβελτιωτικά έργα καί σέ συγκοινωνίες.

ΚΩΔΙΚΟΣ	ΤΙΤΛΟΣ	ΣΕΛΙΔΕΣ
1001	ΕΙΣΑΓΩΓΗ	1-10
1002	ΕΠΙΣΤΗΜΟΛΟΓΙΑ	11-25
1003	ΕΠΙΣΤΗΜΟΛΟΓΙΑ	26-40
1004	ΕΠΙΣΤΗΜΟΛΟΓΙΑ	41-55
1005	ΕΠΙΣΤΗΜΟΛΟΓΙΑ	56-70
1006	ΕΠΙΣΤΗΜΟΛΟΓΙΑ	71-85
1007	ΕΠΙΣΤΗΜΟΛΟΓΙΑ	86-100
1008	ΕΠΙΣΤΗΜΟΛΟΓΙΑ	101-115
1009	ΕΠΙΣΤΗΜΟΛΟΓΙΑ	116-130
1010	ΕΠΙΣΤΗΜΟΛΟΓΙΑ	131-145
1011	ΕΠΙΣΤΗΜΟΛΟΓΙΑ	146-160
1012	ΕΠΙΣΤΗΜΟΛΟΓΙΑ	161-175
1013	ΕΠΙΣΤΗΜΟΛΟΓΙΑ	176-190
1014	ΕΠΙΣΤΗΜΟΛΟΓΙΑ	191-205
1015	ΕΠΙΣΤΗΜΟΛΟΓΙΑ	206-220
1016	ΕΠΙΣΤΗΜΟΛΟΓΙΑ	221-235
1017	ΕΠΙΣΤΗΜΟΛΟΓΙΑ	236-250
1018	ΕΠΙΣΤΗΜΟΛΟΓΙΑ	251-265
1019	ΕΠΙΣΤΗΜΟΛΟΓΙΑ	266-280
1020	ΕΠΙΣΤΗΜΟΛΟΓΙΑ	281-295
1021	ΕΠΙΣΤΗΜΟΛΟΓΙΑ	296-310
1022	ΕΠΙΣΤΗΜΟΛΟΓΙΑ	311-325
1023	ΕΠΙΣΤΗΜΟΛΟΓΙΑ	326-340
1024	ΕΠΙΣΤΗΜΟΛΟΓΙΑ	341-355
1025	ΕΠΙΣΤΗΜΟΛΟΓΙΑ	356-370
1026	ΕΠΙΣΤΗΜΟΛΟΓΙΑ	371-385
1027	ΕΠΙΣΤΗΜΟΛΟΓΙΑ	386-400
1028	ΕΠΙΣΤΗΜΟΛΟΓΙΑ	401-415
1029	ΕΠΙΣΤΗΜΟΛΟΓΙΑ	416-430
1030	ΕΠΙΣΤΗΜΟΛΟΓΙΑ	431-445
1031	ΕΠΙΣΤΗΜΟΛΟΓΙΑ	446-460
1032	ΕΠΙΣΤΗΜΟΛΟΓΙΑ	461-475
1033	ΕΠΙΣΤΗΜΟΛΟΓΙΑ	476-490
1034	ΕΠΙΣΤΗΜΟΛΟΓΙΑ	491-505
1035	ΕΠΙΣΤΗΜΟΛΟΓΙΑ	506-520
1036	ΕΠΙΣΤΗΜΟΛΟΓΙΑ	521-535
1037	ΕΠΙΣΤΗΜΟΛΟΓΙΑ	536-550
1038	ΕΠΙΣΤΗΜΟΛΟΓΙΑ	551-565
1039	ΕΠΙΣΤΗΜΟΛΟΓΙΑ	566-580
1040	ΕΠΙΣΤΗΜΟΛΟΓΙΑ	581-595
1041	ΕΠΙΣΤΗΜΟΛΟΓΙΑ	596-610
1042	ΕΠΙΣΤΗΜΟΛΟΓΙΑ	611-625
1043	ΕΠΙΣΤΗΜΟΛΟΓΙΑ	626-640
1044	ΕΠΙΣΤΗΜΟΛΟΓΙΑ	641-655
1045	ΕΠΙΣΤΗΜΟΛΟΓΙΑ	656-670
1046	ΕΠΙΣΤΗΜΟΛΟΓΙΑ	671-685
1047	ΕΠΙΣΤΗΜΟΛΟΓΙΑ	686-700
1048	ΕΠΙΣΤΗΜΟΛΟΓΙΑ	701-715
1049	ΕΠΙΣΤΗΜΟΛΟΓΙΑ	716-730
1050	ΕΠΙΣΤΗΜΟΛΟΓΙΑ	731-745
1051	ΕΠΙΣΤΗΜΟΛΟΓΙΑ	746-760
1052	ΕΠΙΣΤΗΜΟΛΟΓΙΑ	761-775
1053	ΕΠΙΣΤΗΜΟΛΟΓΙΑ	776-790
1054	ΕΠΙΣΤΗΜΟΛΟΓΙΑ	791-805
1055	ΕΠΙΣΤΗΜΟΛΟΓΙΑ	806-820
1056	ΕΠΙΣΤΗΜΟΛΟΓΙΑ	821-835
1057	ΕΠΙΣΤΗΜΟΛΟΓΙΑ	836-850
1058	ΕΠΙΣΤΗΜΟΛΟΓΙΑ	851-865
1059	ΕΠΙΣΤΗΜΟΛΟΓΙΑ	866-880
1060	ΕΠΙΣΤΗΜΟΛΟΓΙΑ	881-895
1061	ΕΠΙΣΤΗΜΟΛΟΓΙΑ	896-910
1062	ΕΠΙΣΤΗΜΟΛΟΓΙΑ	911-925
1063	ΕΠΙΣΤΗΜΟΛΟΓΙΑ	926-940
1064	ΕΠΙΣΤΗΜΟΛΟΓΙΑ	941-955
1065	ΕΠΙΣΤΗΜΟΛΟΓΙΑ	956-970
1066	ΕΠΙΣΤΗΜΟΛΟΓΙΑ	971-985
1067	ΕΠΙΣΤΗΜΟΛΟΓΙΑ	986-1000

ΕΠΙΣΤΗΜΟΛΟΓΙΑ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ
ΤΟ ΣΥΝΤΑΓΜΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΕΙΣ ΤΟ ΟΝΟΜΑ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΚΑΙ ΟΜΟΟΥΣΙΟΥ
ΚΑΙ ΑΔΙΑΙΡΕΤΟΥ ΤΡΙΑΔΟΣ

Η Ε΄ ΑΝΑΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΒΟΥΛΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

ΨΗΦΙΖΕΙ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΒΑΣΙΚΑΙ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ

ΤΜΗΜΑ Α΄

ΜΟΡΦΗ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑΤΟΣ

Ἄρθρον 1.

1. Τὸ πολίτευμα τῆς Ἑλλάδος εἶναι Προεδρευομένη Κοινοβουλευτική Δημοκρατία.

2. Θεμέλιον τοῦ πολιτεύματος εἶναι ἡ λαϊκὴ κυριαρχία.

3. Ἄπασαι αἱ ἐξουσίαι πηγάζουν ἐκ τοῦ Λαοῦ καὶ ὑπάρχουν ὑπὲρ αὐτοῦ καὶ τοῦ Ἔθνους, ἀσκοῦνται δὲ καθ' ὃν τρόπον ὀρίζει τὸ Σύνταγμα.

Ἄρθρον 2.

1. Ὁ σεβασμὸς καὶ ἡ προστασία τῆς ἀξίας τοῦ ἀνθρώπου ἀποτελοῦν τὴν πρωταρχικὴν ὑποχρέωσιν τῆς Πολιτείας.

2. Ἡ Ἑλλάς, ἀκολουθοῦσα τοὺς γενικῆς ἀναγνώρισεως κανόνας τοῦ διεθνοῦς δικαίου, ἐπιδιώκει τὴν ἐμπέδωσιν τῆς εἰρήνης, τῆς δικαιοσύνης, ὡς καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν φιλικῶν σχέσεων μεταξὺ τῶν λαῶν καὶ τῶν κρατῶν.

ΤΜΗΜΑ Β΄

ΣΧΕΣΕΙΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ

Ἄρθρον 3.

1. Ἐπικρατοῦσα θρησκεία ἐν Ἑλλάδι εἶναι ἡ τῆς Ἀνατολικῆς Ὁρθόδοξου τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας. Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος, κεφαλὴν γνωρίζουσα τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, ὑπάρχει

ἀναποσπαστῶς ἠνωμένη δογματικῶς μετὰ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Μεγάλης καὶ πάσης ἄλλης ὁμοδόξου τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, τηροῦσα ἀπαρασαλεύτως, ὡς ἐκεῖναι, τοὺς ἱεροῦς ἀποστολικοὺς καὶ συνοδικοὺς κανόνας καὶ τὰς ἱερὰς παραδόσεις. Εἶναι αὐτοκέφαλος καὶ διοικεῖται ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῶν ἐν ἐνεργείᾳ Ἀρχιερέων καὶ τῆς ἐκ ταύτης προερχομένης Διαρκοῦς Ἱερᾶς Συνόδου, συγκροτουμένης ὡς ὁ Καταστατικὸς Χάρτης τῆς Ἐκκλησίας ὀρίζει, τηρουμένων τῶν διατάξεων τοῦ Πατριαρχικοῦ Τόμου τῆς κθ' (29) Ἰουνίου τοῦ ἔτους 1850 καὶ τῆς Συνοδικῆς Πράξεως τῆς 4ης Σεπτεμβρίου 1928.

2. Τὸ ὑφιστάμενον εἰς ὠρισμένας περιοχὰς τοῦ Κράτους ἐκκλησιαστικὸν καθεστῶς δὲν ἀντίκειται εἰς τὰς διατάξεις τῆς προηγουμένης παραγράφου.

3. Τὸ κείμενον τῆς Ἀγίας Γραφῆς τηρεῖται ἀναλλοίωτον. Ἡ εἰς ἄλλον γλωσσικὸν τύπον ἐπίσημος μετάφρασις τοῦτου, ἄνευ ἐγκρίσεως τῆς Αὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, ἀπαγορεύεται.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΑΤΟΜΙΚΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ

Ἄρθρον 4.

1. Οἱ Ἕλληνες εἶναι ἴσοι ἐνώπιον τοῦ νόμου.
2. Ἕλληνες καὶ Ἑλληνίδες ἔχουν ἴσα δικαιώματα καὶ ὑποχρεώσεις.
3. Ἕλληνες πολῖται εἶναι ὅσοι κέκτηνται τὰ ὑπὸ τοῦ νόμου ὀριζόμενα προσόντα. Ἀφαίρεσις τῆς ἑλληνικῆς ἰθαγενείας ἐπιτρέπεται μόνον εἰς περίπτωσιν ἐκουσίας ἀποκτήσεως ἑτέρας ἢ ἀναλήψεως ἀντιθέτου πρὸς τὰ ἔθνικὰ συμφέροντα ὑπηρεσίας εἰς ξένην χώραν, κατὰ τὰς ὑπὸ τοῦ νόμου εἰδικώτερον προβλεπομένας προϋποθέσεις καὶ διαδικασίαν.
4. Μόνον Ἕλληνες πολῖται εἶναι δεκτοὶ εἰς πάσας τὰς δημοσίας λειτουργίας, πλὴν τῶν δι' εἰδικῶν νόμων εἰσαγομένων ἐξαιρέσεων.
5. Οἱ Ἕλληνες πολῖται συνεισφέρουν ἀδιακρίτως εἰς τὰ δημοσία βάρη ἀναλόγως τῶν δυνάμεών των.
6. Πᾶς Ἕλληνα, δυνάμενος νὰ φέρῃ ὄπλα, ὑποχρεοῦται νὰ συντελῇ εἰς τὴν ἀμυναν τῆς Πατρίδος, κατὰ τοὺς ὁρισμοὺς τῶν νόμων.
7. Τίτλοι εὐγενείας ἢ διακρίσεως οὔτε ἀπονέμονται οὔτε ἀναγνωρίζονται εἰς Ἕλληνας πολῖτας.

*Άρθρον 5.

1. Ἐκαστος δικαιούται νὰ ἀναπτύσῃ ἐλευθέρως τὴν προσωπικότητά του καὶ νὰ συμμετέχῃ εἰς τὴν κοινωνικὴν, οἰκονομικὴν καὶ πολιτικὴν ζωὴν τῆς Χώρας, ἐφ' ὅσον δὲν προσβάλλει τὰ δικαιώματα τῶν ἄλλων καὶ δὲν παραβιάζει τὸ Σύνταγμα ἢ τὰ χρηστὰ ἤθη.

2. Πάντες οἱ εὐρισκόμενοι ἐντὸς τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπικρατείας ἀπολαύουν ἀπολύτου προστασίας τῆς ζωῆς, τῆς τιμῆς καὶ τῆς ἐλευθερίας των, ἀδιακρίτως ἐθνικότητος, φυλῆς ἢ γλώσσης καὶ θρησκευτικῶν ἢ πολιτικῶν πεποιθήσεων. Ἐξαιρέσεις ἐπιτρέπονται εἰς τὰς περιπτώσεις τὰς προβλεπομέναις ὑπὸ τοῦ διεθνοῦς δικαίου.

Ἄπαγορεύεται ἡ ἐκδοσις ἀλλοδαποῦ, διώκομένου διὰ τὴν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας δρᾶσίν του.

3. Ἡ προσωπικὴ ἐλευθερία εἶναι ἀπαραβίαστος. Οὐδεὶς καταδιώκεται, συλλαμβάνεται, φυλακίζεται ἢ ἄλλως πῶς περιορίζεται, εἰ μὴ ὅταν καὶ ὅπως ὁ νόμος ὀρίζει.

4. Ἀτομικὰ διοικητικὰ μέτρα, περιοριστικὰ τῆς ἐλευθέρας κινήσεως ἐν τῇ Χώρα, ὡς καὶ τῆς ἐλευθέρας ἐξόδου καὶ εἰσόδου εἰς αὐτὴν παντὸς Ἑλληνοσ, ἀπαγορεύονται. Εἰς ἐξαιρετικὰς περιπτώσεις ἀνάγκης καὶ μόνον πρὸς πρόληψιν ἀξιοποίνων πράξεων δύναται νὰ ἐπιβληθοῦν τοιαῦτα μέτρα, μετ' ἀπόφασιν ποινικοῦ δικαστηρίου, ὡς νόμος ὀρίζει. Εἰς περίπτωσιν κατεπίγοντος, ἡ ἀπόφασις δύναται νὰ ἐκδοθῇ καὶ μετὰ τὴν λήψιν τοῦ διοικητικοῦ μέτρου, τὸ βραδύτερον δὲ ἐντὸς τριῶν ἡμερῶν, ἄλλως αἴρεται τοῦτο αὐτοδικαίως.

Ἑρμηνευτικὴ δῆλωσις :

Δὲν περιλαμβάνεται εἰς τὴν ἐν παραγράφῳ 4 ἀπαγόρευσιν ἡ συνεπείρα ποινικῆς διώξεως ἀπαγόρευσις τῆς ἐξόδου διὰ πράξεως τοῦ εἰσαγγελέως, ἢ ἡ λήψις μέτρων ἐπιβαλλομένων πρὸς προστασίαν τῆς δημοσίας ὑγείας ἢ τῆς ὑγείας νοσοῦντων ἀτόμων, ὡς νόμος ὀρίζει.

*Άρθρον 6.

1. Οὐδεὶς συλλαμβάνεται, οὐδὲ φυλακίζεται ἄνευ ἠτιολογημένου δικαστικοῦ ἐντάλματος, τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ ἐπιδοθῇ κατὰ τὴν στιγμήν τῆς συλλήψεως ἢ προφυλακίσεως. Ἐξαιροῦνται τὰ ἐπ' αὐτοφώρῳ ἐγκλήματα.

2. Ὁ ἐπ' αὐτοφώρῳ ἢ δι' ἐντάλματος συλληφθεὶς προσάγεται εἰς

τὸν ἀρμόδιον ἀνακριτὴν τὸ βραδύτερον ἐντὸς εἴκοσι τεσσάρων ὥρῶν ἀπὸ τῆς συλληψεως, ἐὰν δὲ ἡ σύλληψις ἐγένετο ἐκτὸς τῆς ἕδρας τοῦ ἀνακριτοῦ, ἐντὸς τοῦ ἀπολύτως ἀναγκαίου πρὸς μεταγωγὴν χρόνου. Ὁ ἀνακριτὴς ὀφείλει, ἐντὸς τριῶν ἡμερῶν ἀπὸ τῆς προσαγωγῆς, εἶτε νὰ ἀπολύσῃ τὸν συλληφθέντα εἶτε νὰ ἐκδώσῃ κατ' αὐτοῦ ἔνταλμα φυλακίσεως. Αἰτήσῃ τοῦ προσαχθέντος, ἢ ἐν περιπτώσει ἀνωτέρας βίας βεβαιουμένης ἀμέσως δι' ἀποφάσεως τοῦ ἀρμοδίου δικαστικοῦ συμβουλίου, ἢ προθεσμία αὕτη παρατείνεται ἐπὶ δύο ἡμέρας.

3. Παρελθούσης ἀπράκτου ἐκατέρας τῶν προθεσμιῶν τούτων, πᾶς δεσμοφύλαξ ἢ ἄλλος ἐπιτετραμμένος τὴν κράτησιν τοῦ συλληφθέντος, εἶτε πολιτικὸς ὑπάλληλος εἶτε στρατιωτικὸς, ὀφείλει ν' ἀπολύσῃ αὐτὸν παραχρῆμα. Οἱ παραβάται τιμωροῦνται ἐπὶ παρανόμῳ κατακρατήσῃ, ὑποχρεοῦνται δὲ εἰς ἀνόρθωσιν πάσης ζημίας προσγενομένης εἰς τὸν παθόντα καὶ εἰς ἱκανοποίησιν αὐτοῦ, λόγῳ ἠθικῆς βλάβης, διὰ χρηματικοῦ ποσοῦ, ὡς νόμος ὀρίζει.

4. Νόμος ὀρίζει τὸ ἀνώτατον ὄριον διαρκείας τῆς προφυλακίσεως, τὸ ὅποιον δὲν δύναται νὰ ὑπερβῇ τὸ ἔτος ἐπὶ κακουργημάτων καὶ τοὺς ἕξ μῆνας ἐπὶ πλημμελημάτων. Ἐπὶ ὅλως ἐξαιρετικῶν περιπτώσεων, δύναται τὰ ἀνώτατα ὄρια νὰ παραταθοῦν κατὰ ἕξ καὶ τρεῖς μῆνας ἀντιστοίχως, δι' ἀποφάσεως τοῦ ἀρμοδίου δικαστικοῦ συμβουλίου.

Ἄρθρον 7.

1. Ἐγκλημα δὲν ὑπάρχει, οὐδὲ ποινὴ ἐπιβάλλεται ἄνευ νόμου, ἰσχύοντος πρὸ τῆς τελέσεως τῆς πράξεως καὶ ὀρίζοντος τὰ στοιχεῖα ταύτης. Οὐδέποτε ἐπιβάλλεται βαρυτέρα ποινὴ τῆς προβλεπομένης κατὰ τὴν τέλεσιν πράξεως.

2. Αἱ βάσανοι, οἵαδήποτε σωματικὴ κάκωσις, βλάβη ὑγείας ἢ ἄσκησις ψυχολογικῆς βίας, ὡς καὶ πᾶσα ἑτέρα προσβολὴ τῆς ἀνθρωπίνης ἀξιοπρεπείας ἀπαγορεύονται καὶ τιμωροῦνται, ὡς νόμος ὀρίζει.

3. Γενικὴ δήμευσις ἀπαγορεύεται. Θανατικὴ ποινὴ ἐπὶ πολιτικῶν ἐγκλημάτων, ἐκτὸς τῶν συνθέτων, δὲν ἐπιβάλλεται.

4. Νόμος ὀρίζει τοὺς ὅρους ὑπὸ τοὺς ὁποίους παρέχεται ὑπὸ τοῦ Κράτους, κατόπιν δικαστικῆς ἀποφάσεως, ἀποζημίωσις εἰς ἀδίκως ἢ παρανόμως καταδικασθέντας, προφυλακισθέντας ἢ ἄλλως πῶς στερηθέντας τῆς προσωπικῆς των ἐλευθερίας.

Ἄρθρον 8.

Οὐδείς ἀφαιρεῖται ἄκων τοῦ παρὰ τοῦ νόμου ὠρισμένου εἰς αὐτὸν δικαστοῦ.

Δικαστικά ἐπιτροπαὶ καὶ ἔκτακτα δικαστήρια, ὕφ' οἰονδήποτε ὄνομα, δὲν ἐπιτρέπεται νὰ συσταθοῦν.

Ἄρθρον 9.

1. Ἡ κατοικία ἐκάστου εἶναι ἄσυλον. Ἡ ἰδιωτικὴ καὶ οἰκογενειακὴ ζωὴ τοῦ ἀτόμου εἶναι ἀπαραβίαστος. Οὐδεμία κατ' οἶκον ἔρευνα ἐνεργεῖται, εἰ μὴ ὅταν καὶ ὅπως ὁ νόμος ὀρίζει, πάντοτε δὲ παρουσίᾳ ἐκπροσώπων τῆς δικαστικῆς ἐξουσίας.

2. Οἱ παραβάται τῆς προηγουμένης διατάξεως τιμωροῦνται ἐπὶ παραβιάσει τοῦ οἰκιακοῦ ἀσύλου καὶ καταχρήσει ἐξουσίας, ὑποχρεοῦνται δὲ εἰς πλήρη ἀποζημίωσιν τοῦ παθόντος, ὡς νόμος ὀρίζει.

Ἄρθρον 10.

1. Ἐκαστος ἢ πολλοὶ ὁμοῦ ἔχουν τὸ δικαίωμα, τηροῦντες τοὺς νόμους τοῦ Κράτους, ὅπως ἀναφέρωνται ἐγγράφως πρὸς τὰς ἀρχάς, ὑποχρεουμένους εἰς ταχεῖαν ἐνέργειαν ἐπὶ τῇ βάσει τῶν κειμένων διατάξεων καὶ εἰς ἔγγραφον ἠτιολογημένην ἀπάντησιν πρὸς τὸν ἀναφερόμενον, κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ νόμου.

2. Μόνον μετὰ τὴν κοινοποίησιν τῆς τελικῆς ἀποφάσεως τῆς ἀρχῆς, πρὸς τὴν ὁποίαν ἀπευθύνεται ἡ ἀναφορὰ καὶ κατόπιν ἀδείας ταύτης, ἐπιτρέπεται ἡ δίωξις τοῦ ὑποβαλλόντος τὴν ἀναφορὰν διὰ τυχὸν ἐν αὐτῇ ὑπαρχούσας παραβάσεις.

3. Αἴτησις πληροφοριῶν ὑποχρεοῖ τὴν ἀρμοδίαν ἀρχὴν εἰς ἀπάντησιν, ἐφ' ὅσον τοῦτο προβλέπεται ὑπὸ τοῦ νόμου.

Ἄρθρον 11.

1. Οἱ Ἕλληνες ἔχουν τὸ δικαίωμα ὅπως συνέρχωνται ἡσύχως καὶ ἀόπλως.

2. Μόνον εἰς τὰς δημοσίας ἐν ὑπαίθρῳ συναθροίσεις δύναται νὰ παρίσταται ἡ ἀστυνομία. Αἱ ἐν ὑπαίθρῳ συναθροίσεις δύναται νὰ ἀπαγορευθοῦν δι' ἠτιολογημένης ἀποφάσεως τῆς ἀστυνομικῆς ἀρχῆς, γενικῶς μὲν ἂν ἐκ τούτων ἐπίκειται σοβαρὸς κίνδυνος εἰς τὴν δημοσίαν

ἀσφάλειαν, εἰς ὠρισμένην δὲ περιοχὴν ἂν ἀπειλήται σοβαρὰ διαταραχὴ τῆς κοινωνικοοικονομικῆς ζωῆς, ὡς νόμος ὀρίζει.

Ἄρθρον 12.

1. Οἱ Ἕλληνες ἔχουν τὸ δικαίωμα ὅπως συνιστοῦν ἐνώσεις καὶ σωματεῖα μὴ κερδοσκοπικοῦ σκοποῦ, τηροῦντες τοὺς νόμους, οἵτινες ὁμως οὐδέποτε δύναται νὰ ὑπαγάγουν τὴν ἄσκησιν τοῦ δικαιώματος τούτου εἰς προηγουμένην ἄδειαν.

2. Τὸ σωματεῖον δὲν δύναται νὰ διαλυθῇ ἔνεκα παραβάσεως τοῦ νόμου ἢ οὐσιώδους διατάξεως τοῦ καταστατικοῦ του, εἰς μὴ μόνον διὰ δικαστικῆς ἀποφάσεως.

3. Αἱ διατάξεις τῆς προηγουμένης παραγράφου ἐφαρμόζονται ἀναλόγως καὶ ἐπὶ ἐνώσεων προσώπων μὴ συνιστῶσῶν σωματεῖον.

4. Διὰ νόμου δύναται νὰ ἐπιβληθοῦν περιορισμοὶ εἰς τὸ δικαίωμα τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων, ὅπως συνεταιρίζονται. Περιορισμοὶ τοῦ δικαιώματος τούτου δύναται νὰ ἐπιβληθοῦν καὶ εἰς τοὺς ὑπαλλήλους ὀργανισμῶν τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως ἢ ἄλλων νομικῶν προσώπων δημοσίου δικαίου ἢ δημοσίων ἐπιχειρήσεων.

5. Οἱ πάσης φύσεως γεωργικοὶ καὶ ἀστικοὶ συνεταιρισμοὶ αὐτοδιοικοῦνται κατὰ τοὺς ὅρους τοῦ νόμου καὶ τοῦ καταστατικοῦ των, τελοῦντες ὑπὸ τὴν προστασίαν καὶ ἐποπτείαν τοῦ Κράτους, ὑποχρεωμένου νὰ μεριμνᾷ διὰ τὴν ἀνάπτυξιν αὐτῶν.

6. Ἐπιτρέπεται ἢ διὰ νόμου σύστασις ἀναγκαστικῶν συνεταιρισμῶν ἀποβλεπόντων εἰς ἐκπλήρωσιν σκοπῶν κοινῆς ὠφελείας ἢ δημοσίου ἐνδιαφέροντος ἢ κοινῆς ἐκμεταλλεύσεως γεωργικῶν ἐκτάσεων ἢ ἄλλης πλουτοπαραγωγικῆς πηγῆς, ἐξασφαλιζομένης πάντως τῆς ἴσης μεταχειρίσεως τῶν συμμετεχόντων.

Ἄρθρον 13.

1. Ἡ ἐλευθερία τῆς θρησκευτικῆς συνειδήσεως εἶναι ἀπαραβίαστος. Ἡ ἀπόλυσις τῶν ἀτομικῶν καὶ πολιτικῶν δικαιωμάτων δὲν ἐξαρτᾶται ἐκ τῶν θρησκευτικῶν ἐκάστου πεποιθήσεων.

2. Πᾶσα γνωστὴ θρησκεία εἶναι ἐλευθέρα καὶ τὰ τῆς λατρείας αὐτῆς τελοῦνται ἀκωλύτως ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν νόμων. Ἡ ἄσκησις τῆς λατρείας δὲν ἐπιτρέπεται νὰ προσβάλλῃ τὴν δημοσίαν τάξιν ἢ τὰ χρηστὰ ἥθη. Ὁ προσηλυτισμὸς ἀπαγορεύεται.

3. Οί λειτουργοί ὁμως τῶν γνωστῶν θρησκευτῶν ὑπόκεινται εἰς τὴν αὐτὴν ἐποπτεῖαν τῆς Πολιτείας καὶ εἰς τὰς αὐτὰς ἔναντι ταύτης ὑποχρέωσεις, ὡς καὶ οἱ τῆς ἐπικρατοῦσης θρησκείας.

4. Οὐδεὶς δύναται ἕνεκα τῶν θρησκευτικῶν αὐτοῦ πεποιθήσεων νὰ ἀπαλλαγῇ τῆς ἐκπληρώσεως τῶν πρὸς τὸ Κράτος ὑποχρεώσεων ἢ νὰ ἀρνηθῇ τὴν συμμόρφωσίν του πρὸς τοὺς νόμους.

5. Οὐδεὶς ὄρκος ἐπιβάλλεται ἄνευ νόμου ὀρίζοντος καὶ τὸν τύπον αὐτοῦ.

Ἄρθρον 14.

1. Ἐκαστος δύναται νὰ ἐκφράζῃ καὶ νὰ διαδίδῃ προφορικῶς, ἐγγράφως καὶ διὰ τοῦ τύπου τοὺς στοχασμούς του, τηρῶν τοὺς νόμους τοῦ Κράτους.

2. Ὁ τύπος εἶναι ἐλεύθερος. Ἡ λογοκρισία καὶ πᾶν ἄλλο προληπτικὸν μέτρον ἀπαγορεύονται.

3. Ἡ κατάσχεσις ἐφημερίδων καὶ ἄλλων ἐντύπων, εἴτε πρὸ τῆς κυκλοφορίας εἴτε μετ' αὐτῆν, ἀπαγορεύεται.

Κατ' ἐξαίρεσιν ἐπιτρέπεται ἡ κατάσχεσις, παραγγελία τοῦ εἰσαγγελέως, μετὰ τὴν κυκλοφορίαν: α) Ἐνεκα προσβολῆς τῆς χριστιανικῆς καὶ πάσης ἄλλης γνωστῆς θρησκείας. β) Ἐνεκα προσβολῆς τοῦ προσώπου τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας. γ) Ἐνεκα δημοσιεύματος, τὸ ὁποῖον ἀποκαλύπτει πληροφορίας περὶ τὴν σύνθεσιν, ἐξοπλισμὸν καὶ διάταξιν τῶν ἐνόπλων δυνάμεων ἢ τὴν ὀχύρωσιν τῆς Χώρας, ἢ τὸ ὁποῖον σκοπεῖ εἰς τὴν βιαιάν ἀνατροπὴν τοῦ πολιτεύματος ἢ στρέφεται κατὰ τῆς ἐδαφικῆς ἀκεραιότητος τοῦ Κράτους. δ) Ἐνεκα ἀσέμνων δημοσιευμάτων προσβαλλόντων καταφανῶς τὴν δημοσίαν αἰδῶν, κατὰ τὰς ὑπὸ τοῦ νόμου ὀριζομένας περιπτώσεις.

4. Εἰς πάσας τὰς περιπτώσεις τῆς προηγουμένης παραγράφου ὁ εἰσαγγελεύς, ἐντὸς εἴκοσι τεσσάρων ὥρῶν ἀπὸ τῆς καταχέσεως, ὀφείλει νὰ ὑποβάλλῃ τὴν ὑπόθεσιν εἰς τὸ δικαστικὸν συμβούλιον καὶ τοῦτο, ἐντὸς ἐτέρων εἴκοσι τεσσάρων ὥρῶν, ν' ἀποφανθῇ περὶ διατηρήσεως ἢ ἄρσεως τῆς κατασχέσεως, ἄλλως ἢ κατάσχεσις αἴρεται αὐτοδικαίως. Τὰ ἔνδικα μέσα τῆς ἐφέσεως καὶ τῆς ἀναίρέσεως ἐπιτρέπονται εἰς τὸν ἐκδότην τῆς κατασχεθείσης ἐφημερίδος ἢ ἄλλου ἐντύπου καὶ εἰς τὸν εἰσαγγελέα.

5. Νόμος ὀρίζει τὸν τρόπον τῆς διὰ τοῦ τύπου πλήρους ἐπανορθώσεως ἀνακριβῶν δημοσιευμάτων.

6. Τὸ δικαστήριον, μετὰ τρεῖς τοῦλάχιστον καταδίκας ἐντὸς πενταετίας διὰ παράβασιν τῶν ἐν παραγράφῳ 3 προβλεπομένων ἐγκλημάτων, διατάσσει τὴν ὀριστικὴν ἢ προσωρινὴν παῦσιν τῆς ἐκδόσεως τοῦ ἐντύπου καὶ εἰς βαρείας περιπτώσεις τὴν ἀπαγόρευσιν τῆς ἀσκήσεως τοῦ δημοσιογραφικοῦ ἐπαγγέλματος ὑπὸ τοῦ καταδικασθέντος, ὡς νόμος ὀρίζει. Ἡ παῦσις ἢ ἡ ἀπαγόρευσις ἄρχονται ἀφ' ἧς ἡ καταδικαστικὴ ἀπόφασις καταστῆ ἀμετάκλητος.

7. Τὰ ἀδικήματα τοῦ τύπου εἶναι αὐτόφωρα καὶ ἐκδικάζονται ὡς νόμος ὀρίζει.

8. Νόμος ὀρίζει τὰς προϋποθέσεις καὶ τὰ προσόντα ἀσκήσεως τοῦ δημοσιογραφικοῦ ἐπαγγέλματος.

9. Νόμος δύναται νὰ προσδιορίσῃ ὅτι τὰ μέσα χρηματοδοτήσεως ἐφημερίδων καὶ περιοδικῶν δέον νὰ καθίστανται γνωστά.

Ἄρθρον 15.

1. Αἱ προστατευτικαὶ διὰ τὸν τύπον διατάξεις τοῦ προηγουμένου ἄρθρου δὲν ἐφαρμόζονται ἐπὶ τοῦ κινηματογράφου, τῆς φωνογραφίας, τῆς ραδιοφωνίας, τῆς τηλεοράσεως καὶ παντὸς ἄλλου παρεμφεροῦς μέσου μεταδόσεως λόγου ἢ παραστάσεως.

2. Ἡ ραδιοφωνία καὶ ἡ τηλεόρασις τελοῦν ὑπὸ τὸν ἄμεσον ἔλεγχον τοῦ Κράτους, σκοποῦν δὲ εἰς τὴν ἀντικειμενικὴν καὶ ἐπὶ ἴσοις ὅροις μετάδοσιν πληροφοριῶν καὶ εἰδήσεων, ὡς καὶ προϊόντων τοῦ λόγου καὶ τῆς τέχνης, διασφαλιζομένης πάντως τῆς ἐκ τῆς κοινωνικῆς ἀποστολῆς αὐτῶν καὶ ἐκ τῆς πολιτιστικῆς ἀναπτύξεως τῆς Χώρας ἐπιβαλλομένης ποιοτικῆς στάθμης τῶν ἐκπομπῶν.

Ἄρθρον 16.

1. Ἡ τέχνη καὶ ἡ ἐπιστήμη, ἡ ἔρευνα καὶ ἡ διδασκαλία εἶναι ἐλεύθεραι, ἢ δὲ ἀνάπτυξις καὶ προαγωγή αὐτῶν ἀποτελεῖ ὑποχρέωσιν τοῦ Κράτους. Ἡ ἀκαδημαϊκὴ ἐλευθερία καὶ ἡ ἐλευθερία τῆς διδασκαλίας δὲν ἀπαλλάσσουσιν ἀπὸ τοῦ καθήκοντος τῆς ὑπακοῆς εἰς τὸ Σύνταγμα.

2. Ἡ παιδεία ἀποτελεῖ βασικὴν ἀποστολὴν τοῦ Κράτους, ἔχει δὲ ὡς σκοπὸν τὴν ἠθικὴν, πνευματικὴν, ἐπαγγελματικὴν καὶ φυσικὴν ἀ-

γωγὴν τῶν Ἑλλήνων, τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἐθνικῆς καὶ θρησκευτικῆς συνειδήσεως καὶ τὴν διάπλασιν αὐτῶν ὡς ἐλευθέρων καὶ ὑπευθύνων πολιτῶν.

3. Τὰ ἔτη ὑποχρεωτικῆς φοιτήσεως δὲν δύναται νὰ εἶναι ὀλιγώτερα τῶν ἐννέα.

4. Πάντες οἱ Ἕλληνες ἔχουν δικαίωμα δωρεὰν παιδείας, καθ' ὅλας τὰς βαθμίδας αὐτῆς εἰς τὰ κρατικὰ ἐκπαιδευτήρια. Τὸ Κράτος ἐνισχύει τοὺς διακρινομένους, ὡς καὶ τοὺς δεομένους ἀρωγῆς ἢ εἰδικῆς προστασίας σπουδαστῶν, ἀναλόγως πρὸς τὰς ἰκανότητάς αὐτῶν.

5. Ἡ ἀνωτάτη ἐκπαίδευσις παρέχεται ἀποκλειστικῶς ὑπὸ ἰδρυμάτων ἀποτελούντων νομικὰ πρόσωπα δημοσίου δικαίου, πλήρως αὐτοδιοικουμένων. Τὰ ἰδρύματα ταῦτα τελοῦν ὑπὸ τὴν ἐπιτροπείαν τοῦ Κράτους καὶ δικαιοῦνται τῆς οἰκονομικῆς ἐνισχύσεως αὐτοῦ, λειτουργοῦν δὲ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν περὶ ὀργανισμῶν αὐτῶν νόμων. Συγχώνευσις ἢ κατάρτησις ἀνωτάτων ἐκπαιδευτικῶν ἰδρυμάτων δύναται νὰ χωρήσῃ καὶ κατὰ παρέκκλισιν πάσης ἀντιθέτου διατάξεως, ὡς νόμος ὀρίζει.

Εἰδικὸς νόμος ὀρίζει τὰ ἀφορῶντα εἰς τοὺς φοιτητικοὺς συλλόγους καὶ τὴν εἰς τούτους συμμετοχὴν τῶν σπουδαστῶν.

6. Οἱ καθηγηταὶ τῶν ἀνωτάτων ἐκπαιδευτικῶν ἰδρυμάτων εἶναι δημόσιοι λειτουργοί. Τὸ λοιπὸν διδακτικὸν προσωπικὸν αὐτῶν ἐπιτελεῖ ὡσαύτως δημόσιον λειτουργήμα, ὑφ' ἧς προϋποθέσεις νόμος ὀρίζει. Τὰ τῆς καταστάσεως πάντων τούτων καθορίζονται ὑπὸ τῶν ὀργανισμῶν τῶν οἰκείων ἰδρυμάτων.

Οἱ καθηγηταὶ τῶν ἀνωτάτων ἐκπαιδευτικῶν ἰδρυμάτων δὲν δύνανται νὰ παυθοῦν πρὸ τῆς κατὰ νόμον λήξεως τοῦ χρόνου ὑπηρεσίας των εἰ μὴ μόνον ὑπὸ τὰς ἐν ἄρθρῳ 88 παράγραφος 4 οὐσιαστικὰς προϋποθέσεις καὶ κατόπιν ἀποφάσεως συμβουλίου ἀποτελουμένου κατὰ πλειοψηφίαν ἐξ ἀνωτάτων δικαστικῶν λειτουργῶν, ὡς νόμος ὀρίζει.

Νόμος ὀρίζει τὸ ὄριον τῆς ἡλικίας τῶν καθηγητῶν τῶν ἀνωτάτων ἐκπαιδευτικῶν ἰδρυμάτων, μέχρι δὲ τῆς ἐκδόσεως τούτου, οἱ ὑπηρετοῦντες καθηγηταὶ ἀποχωροῦν αὐτοδικαίως ἐπὶ τῇ λήξει τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ ἔτους, κατὰ τὸ ὁποῖον συμπληροῦν τὸ ἐξηκοστὸν ἑβδομον ἔτος τῆς ἡλικίας των.

7. Ἡ ἐπαγγελματικὴ καὶ πᾶσα ἄλλη εἰδικὴ ἐκπαίδευσις παρέχεται

ὑπὸ τοῦ Κράτους καὶ διὰ σχολῶν ἀνωτέρας βαθμίδος ἐπὶ χρονικὸν διάστημα οὐχὶ μείζον τῆς τριετίας, ὡς εἰδικώτερον προβλέπεται ὑπὸ τοῦ νόμου, ὀρίζοντος καὶ τὰ ἐπαγγελματικὰ δικαιώματα τῶν ἐκ τῶν σχολῶν τούτων ἀποφοιτούντων.

8. Νόμος ὀρίζει τὰς προϋποθέσεις καὶ τοὺς ὅρους χορηγήσεως ἀδείας πρὸς ἴδρυσιν καὶ λειτουργίαν ἐκπαιδευτηρίων μὴ ἀνηκόντων εἰς τὸ Κράτος, τὰ τῆς ἐπ' αὐτῶν ἀσκουμένης ἐποπτείας, ὡς καὶ τὴν ὑπηρεσιακὴν κατάστασιν τοῦ διδακτικοῦ προσωπικοῦ αὐτῶν.

Ἡ σύστασις ἀνωτάτων σχολῶν ὑπὸ ἰδιωτῶν ἀπαγορεύεται.

9. Ὁ ἀθλητισμὸς τελεῖ ὑπὸ τὴν προστασίαν καὶ τὴν ἀνωτάτην ἐποπτείαν τοῦ Κράτους.

Τὸ Κράτος ἐπιχορηγεῖ καὶ ἐλέγχει τὰς πάσης φύσεως ἐνώσεις τῶν ἀθλητικῶν σωματείων, ὡς νόμος ὀρίζει. Νόμος ὀρίζει ἐπίσης τὴν σύμφωνον πρὸς τὸν προορισμὸν τῶν ἐπιχορηγουμένων ἐνώσεων διάθεσιν τῶν παρεχομένων ἐκάστοτε ἐνισχύσεων.

Ἄρθρον 17.

1. Ἡ ἰδιοκτησία τελεῖ ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ Κράτους, τὰ ἐξ αὐτῆς ὅμως δικαιώματα δὲν δύναται νὰ ἀσκῶνται εἰς βᾶρος τοῦ γενικοῦ συμφέροντος.

2. Οὐδεὶς στερεῖται τῆς ἰδιοκτησίας αὐτοῦ, εἰ μὴ διὰ δημοσίαν ὠφέλειαν προσηκόντως ἀποδεδειγμένην, ὅταν καὶ ὅπως ὁ νόμος ὀρίζει, πάντοτε δὲ προηγουμένης πλήρους ἀποζημιώσεως, ἀνταποκρινομένης πρὸς τὴν ἀξίαν τοῦ ἀπαλλοτριουμένου κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου συζητήσεως περὶ προσωρινοῦ προσδιορισμοῦ τῆς ἀποζημιώσεως. Ἐπὶ ἀπ' εὐθείας αἰτήσεως περὶ ὀριστικοῦ προσδιορισμοῦ τῆς ἀποζημιώσεως λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν ἡ ἀξία κατὰ τὸν χρόνον τῆς περὶ τούτου συζητήσεως ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου.

3. Ἡ μετὰ τὴν δημοσίευσιν τῆς πράξεως ἀπαλλοτριώσεως καὶ ἔνεκα μόνον ταύτης ἐνδεχομένη μεταβολὴ τῆς ἀξίας τοῦ ἀπαλλοτριουμένου δὲν λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν.

4. Ἡ ἀποζημιώσις ὀρίζεται πάντοτε ὑπὸ τῶν πολιτικῶν δικαστηρίων. Αὕτη δύναται καὶ προσωρινῶς νὰ ὀρισθῇ δικαστικῶς, μετ' ἀκρόασιν ἢ πρόσκλησιν τοῦ δικαιούχου, ὅστις δύναται νὰ ὑποχρεωθῇ, κατὰ τὴν κρίσιν τοῦ δικαστηρίου, διὰ τὴν εἰσπραξίν αὐτῆς, εἰς

τήν παρόχην ἀναλόγου ἐγγυήσεως, καθ' ὃν τρόπον νόμος ὀρίζει.

Πρὸ τῆς καταβολῆς τῆς ὀριστικῆς ἢ προσωρινῶς ὀρισθείσης ἀποζημιώσεως διατηροῦνται ἀκέραια πάντα τὰ δικαιώματα τοῦ ἰδιοκτῆτου, μὴ ἐπιτρεπομένης τῆς καταλήψεως.

Ἡ ὀρισθεῖσα ἀποζημίωσις καταβάλλεται ὑποχρεωτικῶς τὸ βραδύτερον ἐντὸς ἐνὸς καὶ ἡμίσεος ἔτους ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς ἀποφάσεως περὶ προσωρινοῦ προσδιορισμοῦ τῆς ἀποζημιώσεως, ἐπὶ ἀπ' εὐθείας δὲ αἰτήσεως περὶ ὀριστικοῦ προσδιορισμοῦ τῆς ἀποζημιώσεως, ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς περὶ τούτου ἀποφάσεως τοῦ δικαστηρίου, ἄλλως ἢ ἀπαλλοτριώσεις αἴρεται αὐτοδικαίως.

Ἡ ἀποζημίωσις, ὡς τοιαύτη, εἰς οὐδένα φόρον, κράτησιν ἢ τέλος ὑπόκειται.

5. Νόμος ὀρίζει τὰς περιπτώσεις ὑποχρεωτικῆς ἱκανοποιήσεως τῶν δικαιούχων διὰ τὴν μέχρι τοῦ χρόνου καταβολῆς τῆς ἀποζημιώσεως ἀπολεσθεῖσαν πρόσδοτον ἐκ τοῦ ἀπαλλοτριωθέντος ἀκινήτου.

6. Προκειμένης τῆς ἐκτελέσεως ἔργων κοινῆς ὠφελείας ἢ γενικωτέρας σημασίας διὰ τὴν οἰκονομίαν τῆς Χώρας, νόμος δύναται νὰ ἐπιτρέψῃ τὴν ὑπὲρ τοῦ δημοσίου ἀπαλλοτριώσιν εὐρυτέρων ζωνῶν, πέραν τῶν ἐκτάσεων τῶν ἀναγκαιουσῶν διὰ τὴν κατασκευὴν τῶν ἔργων. Ὁ αὐτὸς νόμος καθορίζει τὰς προϋποθέσεις καὶ τοὺς ὅρους τῆς τοιαύτης ἀπαλλοτριώσεως, ὡς καὶ τὰ τῆς διὰ δημοσίου ἢ κοινωφελῆς ἐν γένει σκοποῦς διαθέσεως ἢ χρησιμοποιοῦσεως τῶν, ἐπὶ πλέον τῶν ἀναγκαιουσῶν διὰ τὸ ὑπὸ ἐκτέλεσιν ἔργων, ἀπαλλοτριουμένων ἐκτάσεων.

7. Νόμος δύναται νὰ ὀρίσῃ ὅτι δι' ἐκτέλεσιν ἔργων προφανοῦς κοινῆς ὠφελείας ὑπὲρ τοῦ δημοσίου, νομικῶν προσώπων δημοσίου δικαίου, ὀργανισμῶν τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως, ὀργανισμῶν κοινῆς ὠφελείας καὶ δημοσίων ἐπιχειρήσεων, ἐπιτρέπεται ἢ εἰς τὸ ἐπιβαλλόμενον βάθος διάνοιξις ὑπογείων σηράγγων, ἄνευ ἀποζημιώσεως, ὑπὸ τὸν ὅρον ὅτι δὲν θὰ παραβλάπτεται ἢ συνήθης ἐκμετάλλευσίς τοῦ ὑπερκειμένου ἀκινήτου.

Ἄρθρον 18.

1. Εἰδικοὶ νόμοι ρυθμίζουν τὰ τῆς ἰδιοκτησίας καὶ διαθέσεως τῶν μεταλλείων, ὀρυχείων, σπηλαίων, ἀρχαιολογικῶν χώρων καὶ θησαυρῶν, ἱαματικῶν, ρεόντων καὶ ὑπογείων ὑδάτων καὶ τοῦ ὑπογείου ἐν γένει πλοῦτου.

2. Διὰ νόμου ρυθμίζονται τὰ τῆς ἰδιοκτησίας, ἐκμεταλλεύσεως καὶ διαχειρίσεως τῶν λιμνοθαλασσῶν καὶ μεγάλων λιμνῶν, ὡς καὶ τὰ τῆς ἐν γένει διαθέσεως τῶν ἐξ ἀποξηράνσεως τούτων προκυπτουσῶν ἐκτάσεων.

3. Εἰδικοί νόμοι ρυθμίζουν τὰ τῶν ἐπιτάξεων διὰ τὰς ἀνάγκας τῶν ἐνόπλων δυνάμεων εἰς περίπτωσιν πολέμου ἢ ἐπιστρατεύσεως, ἢ πρὸς θεραπείαν ἀμέσου κοινωνικῆς ἀνάγκης, δυναμένης νὰ θέσῃ εἰς κίνδυνον τὴν δημοσίαν τάξιν ἢ ὑγίαν.

4. Ἐπιτρέπεται, κατὰ τὴν ὑπὸ εἰδικῶν νόμων καθοριζομένην διαδικασίαν, ὁ ἀναδασμὸς ἀγροτικῶν ἐκτάσεων πρὸς ἐπωφελεστέραν ἐκμετάλλευσιν τοῦ ἐδάφους, ὡς καὶ ἡ λήψις μέτρων πρὸς ἀποφυγὴν τῆς ὑπερμέτρου κατατμήσεως ἢ πρὸς διευκόλυνσιν τῆς ἀνασυγκροτήσεως τῆς κατατετημημένης μικρᾶς ἀγροτικῆς ἰδιοκτησίας.

5. Ἐκτὸς τῶν κατὰ τὰς προηγουμένας παραγράφους περιπτώσεων, δύναται διὰ νόμου νὰ προβλεφθῇ καὶ πᾶσα ἄλλη ἐξ ἰδιαιτέρων περιστάσεων ἀπαιτούμενη στέρησις τῆς ἐλευθέρως χρήσεως καὶ καρπώσεως τῆς ἰδιοκτησίας. Νόμος ὀρίζει τὸν ὑπόχρεων καὶ τὴν διαδικασίαν καταβολῆς εἰς τὸν δικαιοῦχον τοῦ ἀνταλλάγματος τῆς χρήσεως ἢ καρπώσεως, τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ ἀνταποκρίνεται εἰς τὰς ὑφισταμένας ἐκάστοτε συνθήκας.

Ἐπιβληθέντα μέτρα κατ' ἐφαρμογὴν τῆς παρούσης παραγράφου αἴρονται εὐθύς ἅμα ἐκλείψουν οἱ προκαλέσαντες ταῦτα ἰδιαιτεροὶ λόγοι. Ἐπὶ ἀδικοιολογήτου παρατάσεως τῶν μέτρων ἀποφασίζει περὶ ἄρσεως αὐτῶν, κατὰ κατηγορίας περιπτώσεων, τὸ Συμβούλιον τῆς Ἐπικρατείας, τῇ αἰτήσει παντὸς ἔχοντος ἔννομον συμφέρον.

6. Διὰ νόμου δύναται νὰ ρυθμίζονται τὰ τῆς διαθέσεως ἐγκαταλειμμένων ἐκτάσεων πρὸς ἀξιοποίησιν αὐτῶν ὑπὲρ τῆς ἐθνικῆς οἰκονομίας καὶ ἀποκατάστασιν ἀκτημόνων. Διὰ τοῦ αὐτοῦ νόμου ὀρίζονται καὶ τὰ τῆς μερικῆς ἢ ὀλικῆς ἀποζημιώσεως τῶν ἰδιοκτητῶν ἐν περιπτώσει ἐπανεμφανισέως των ἐντὸς εὐλόγου προθεσμίας.

7. Διὰ νόμου δύναται νὰ καθιερωθῇ ἡ ἀναγκαστικὴ συνιδιοκτησία συνεχομένων ἰδιοκτησιῶν ἀστικῶν περιοχῶν, ἐφ' ὅσον ἡ αὐτοτελὴς ἀνοικοδόμησις τούτων ἢ τινῶν ἐξ αὐτῶν, δὲν ἀνταποκρίνεται πρὸς τοὺς ἐν τῇ περιοχῇ ταύτῃ ἰσχύοντας ἢ μέλλοντας νὰ ἰσχύσουν ὅροις δομήσεως.

8. Δὲν ὑπόκεινται εἰς ἀπαλλοτριώσιν ἡ ἀγροτικὴ ἰδιοκτησία τῶν

Σταυροπηγιακῶν Ἱερῶν Μονῶν τῆς Ἁγίας Ἀναστασίας τῆς Φαρμακολυτρίας ἐν Χαλκιδικῇ, τῶν Βλατάδων ἐν Θεσσαλονίκη καὶ τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου ἐν Πάτμῳ, ἐξαιρουμένων τῶν μετοχιῶν. Ὁμοίως δὲν ὑπόκειται εἰς ἀπαλλοτριώσιν ἢ ἐν Ἑλλάδι περιουσία τῶν Πατριαρχείων Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας καὶ Ἱεροσολύμων, ὡς καὶ τῆς Ἱερᾶς Μονῆς τοῦ Σινᾶ.

Ἄρθρον 19.

Τὸ ἀπόρρητον τῶν ἐπιστολῶν καὶ τῆς καθ' οἰονδήποτε ἄλλον τρόπον ἐλευθέρως ἀνταποκρίσεως ἢ ἐπικοινωνίας εἶναι ἀπολύτως ἀπαρβίαστον. Νόμος ὀρίζει τὰς ἐγγυήσεις ὑπὸ τὰς ὁποίας ἡ δικαστικὴ ἀρχὴ δὲν δεσμεύεται ἐκ τοῦ ἀπορρήτου διὰ λόγους ἐθνικῆς ἀσφαλείας ἢ πρὸς διακρίβωσιν ἰδιαιτέρως σοβαρῶν ἐγκλημάτων.

Ἄρθρον 20.

1. Ἐκαστος δικαιούται εἰς παροχὴν ἐννόμου προστασίας ὑπὸ τῶν δικαστηρίων καὶ δύναται νὰ ἀναπτύξῃ ἐνώπιον τούτων τὰς ἀπόψεις του περὶ τῶν δικαιωμάτων ἢ συμφερόντων του, ὡς νόμος ὀρίζει.

2. Τὸ δικαίωμα τῆς προηγουμένης ἀκροάσεως τοῦ ἐνδιαφερομένου ἰσχύει καὶ διὰ πᾶσαν διοικητικὴν ἐνέργειαν ἢ μέτρον λαμβανόμενον εἰς βάρους τῶν δικαιωμάτων ἢ συμφερόντων αὐτοῦ.

Ἄρθρον 21.

1. Ἡ οἰκογένεια, ὡς θεμέλιον τῆς συντηρήσεως καὶ προαγωγῆς τοῦ Ἔθνους, ὡς καὶ ὁ γάμος, ἡ μητρότης καὶ ἡ παιδικὴ ἡλικία τελοῦν ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ Κράτους.

2. Πολύτεκνοι οἰκογένειαι, ἀνάπηροι πολέμου καὶ εἰρηνικῆς περιόδου, θύματα πολέμου, χῆραι καὶ ὄρφανὰ τῶν ἐν πολέμῳ πεσόντων, ὡς καὶ πάσχοντες ἐξ ἀνιάτου σωματικῆς ἢ πνευματικῆς νόσου δικαιούνται τῆς εἰδικῆς φροντίδος τοῦ Κράτους.

3. Τὸ Κράτος μεριμνᾷ διὰ τὴν ὑγείαν τῶν πολιτῶν καὶ λαμβάνει εἰδικὰ μέτρα διὰ τὴν προστασίαν τῆς νεότητος, τοῦ γήρατος, τῆς ἀναπηρίας καὶ διὰ τὴν περίθαλψιν τῶν ἀπόρων.

4. Ἡ ἀπόκτησις κατοικίας ὑπὸ τῶν στερουμένων ταύτης ἢ ἀνεπαρκῶς στεγαζομένων ἀποτελεῖ ἀντικείμενον εἰδικῆς φροντίδος τοῦ Κράτους.

Άρθρον 22.

1. Ἡ ἐργασία ἀποτελεῖ δικαίωμα καὶ τελεῖ ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ Κράτους, μεριμνῶντος διὰ τὴν δημιουργίαν συνθηκῶν ἀπασχολήσεως πάντων τῶν πολιτῶν καὶ διὰ τὴν ἠθικὴν καὶ ὕλικὴν ἐξύψωσιν τοῦ ἐργαζομένου ἀγροτικοῦ καὶ ἀστικοῦ πληθυσμοῦ.

Πάντες οἱ ἐργαζόμενοι, ἀνεξαρτήτως φύλου ἢ ἄλλης διακρίσεως, δικαιοῦνται ἴσης ἀμοιβῆς δι' ἴσης ἀξίας παρεχομένην ἐργασίαν.

2. Διὰ νόμου καθορίζονται οἱ γενικοὶ ὅροι ἐργασίας, συμπληρούμενοι ὑπὸ τῶν δι' ἐλευθέρων διαπραγματεύσεων συναπτομένων συλλογικῶν συμβάσεων ἐργασίας καί, ἐν ἀποτυχίᾳ τούτων, ὑπὸ τῶν διὰ διαιτησίας τιθεμένων κανόνων.

3. Οἰαδήποτε μορφή ἀναγκαστικῆς ἐργασίας ἀπαγορεύεται.

Εἰδικοί νόμοι ρυθμίζουν τὰ τῆς ἐπιτάξεως προσωπικῶν ὑπηρεσιῶν εἰς περίπτωσιν πολέμου ἢ ἐπιστρατεύσεως ἢ πρὸς ἀντιμετώπισιν ἀναγκῶν τῆς ἀμύνης τῆς Χώρας ἢ ἐπείγουσης κοινωνικῆς ἀνάγκης ἐκ θεομηνίας ἢ δυναμένης νὰ θέσῃ εἰς κίνδυνον τὴν δημοσίαν ὑγείαν, ὡς καὶ τὰ τῆς προσφορᾶς προσωπικῆς ἐργασίας εἰς τοὺς ὀργανισμοὺς τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως πρὸς ἱκανοποίησιν τοπικῶν ἀναγκῶν.

4. Τὸ Κράτος μεριμνᾷ διὰ τὴν κοινωνικὴν ἀσφάλισιν τῶν ἐργαζομένων, ὡς νόμος ὀρίζει.

Ἑρμηνευτικὴ δήλωσις

Εἰς τοὺς γενικοὺς ὅρους ἐργασίας περιλαμβάνεται καὶ ὁ προσδιορισμὸς τοῦ τρόπου καὶ ὑποχρέου εἰσπράξεως καὶ ἀποδόσεως πρὸς τὰς συνδικαλιστικὰς ὀργανώσεις τῆς ὑπὸ τῶν οἰκείων καταστατικῶν προβλεπομένης συνδρομῆς τῶν μελῶν αὐτῶν.

Άρθρον 23.

1. Τὸ Κράτος λαμβάνει τὰ προσήκοντα μέτρα πρὸς διασφάλισιν τῆς συνδικαλιστικῆς ἐλευθερίας καὶ τὴν ἀκώλυτον ἄσκησιν τῶν συναφῶν πρὸς ταύτην δικαιωμάτων κατὰ πάσης προσβολῆς τούτων ἐντὸς τῶν ὁρίων τοῦ νόμου.

2. Ἡ ἀπεργία ἀποτελεῖ δικαίωμα, ἀσκεῖται δὲ ὑπὸ τῶν νομίμως συνεστημένων συνδικαλιστικῶν ὀργανώσεων πρὸς διαφύλαξιν καὶ προαγωγὴν τῶν οἰκονομικῶν καὶ ἐργασιακῶν ἐν γένει συμφερόντων τῶν ἐργαζομένων.

Ἄπαγορεύεται ἡ ὕψ' οἰανδήποτε μορφήν ἀπεργία εἰς τοὺς δικαστικούς λειτουργοὺς καὶ τοὺς ὑπηρετοῦντας εἰς τὰ σώματα ἀσφαλείας. Τὸ δικαίωμα προσφυγῆς εἰς ἀπεργίαν τελεῖ ὑπὸ τοὺς συγκεκριμένους περιορισμοὺς τοῦ ρυθμίζοντος τοῦτο νόμου προκειμένου περὶ τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων καὶ τῶν ὑπαλλήλων τῆς τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως καὶ τῶν νομικῶν προσώπων δημοσίου δικαίου, ὡς καὶ τοῦ προσωπικοῦ τῶν πάσης μορφῆς ἐπιχειρήσεων δημοσίου χαρακτῆρος ἢ κοινῆς ὠφελείας, ἢ λειτουργία τῶν ὁποίων ἔχει ζωτικὴν σημασίαν διὰ τὴν ἐξυπηρέτησιν βασικῶν ἀναγκῶν τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου. Οἱ περιορισμοὶ οὗτοι δὲν δύνανται νὰ ἐξικνοῦνται μέχρι τῆς καταργήσεως τοῦ δικαιώματος τῆς ἀπεργίας ἢ τῆς παρακωλύσεως τῆς νομίμου ἀσκήσεως αὐτοῦ.

Ἄρθρον 24.

1. Ἡ προστασία τοῦ φυσικοῦ καὶ πολιτιστικοῦ περιβάλλοντος ἀποτελεῖ ὑποχρέωσιν τοῦ Κράτους. Τὸ Κράτος ὑποχρεοῦται νὰ λαμβάνῃ ἰδιαίτερα προληπτικὰ ἢ κατασταλτικὰ μέτρα πρὸς διαφύλαξιν αὐτοῦ. Νόμος καθορίζει τὰ ἀφορῶντα εἰς τὴν προστασίαν τῶν δασῶν καὶ τῶν δασικῶν ἐν γένει ἐκτάσεων. Ἄπαγορεύεται ἡ μεταβολὴ τοῦ προορισμοῦ τῶν δημοσίων δασῶν καὶ τῶν δημοσίων δασικῶν ἐκτάσεων, πλὴν ἂν προέξη διὰ τὴν Ἐθνικὴν Οἰκονομίαν ἢ ἀγροτικὴ ἐκμετάλλευσιν τούτων ἢ ἄλλη χρῆσις ἐκ δημοσίου συμφέροντος ἐπιβαλλομένη.

2. Ἡ χωροταξικὴ ἀναδιάρθρωσις τῆς Χώρας, ἢ διαμόρφωσις, ἢ ἀνάπτυξις, ἢ πολεοδόμησις καὶ ἡ ἐπέκτασις τῶν πόλεων καὶ τῶν οἰκιστικῶν ἐν γένει περιοχῶν, τελεῖ ὑπὸ τὴν ρυθμιστικὴν ἀρμοδιότητα καὶ τὸν ἔλεγχον τοῦ Κράτους, ἐπὶ τῷ τέλει τῆς ἐξυπηρητήσεως τῆς λειτουργικότητος καὶ ἀναπτύξεως τῶν οἰκισμῶν καὶ τῆς ἐξασφαλίσεως τῶν καλλιτέρων δυνατῶν ὄρων διαβιώσεως.

3. Πρὸς ἀναγνώρισιν περιοχῆς ὡς οἰκιστικῆς, ὡς καὶ διὰ τὴν πολεοδομικὴν ἐνεργοποίησιν αὐτῆς, αἱ περιλαμβανόμεναι ἐν αὐτῇ ἰδιοκτησίαι συμμετέχουν ὑποχρεωτικῶς εἰς τὴν διάθεσιν, ἄνευ ἀποζημιώσεως ὑπὸ τοῦ οἰκείου φορέως, τῶν ἀπαραιτήτων ἐκτάσεων πρὸς δημιουργίαν ὁδῶν, πλατειῶν καὶ χώρων ἐν γένει κοινωφελῶν χρήσεων καὶ σκοπῶν, ὡς καὶ εἰς τὰς δαπάνας πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν βασικῶν κοινοχρήστων πολεοδομικῶν ἔργων, ὡς νόμος ὀρίζει.

4. Διὰ νόμου δύναται νὰ προβλέπεται συμμετοχή τῶν ἰδιοκτητῶν περιοχῆς, χαρακτηριζομένης ὡς οἰκιστικῆς, εἰς τὴν ἐπὶ τῇ βάσει ἐγκεκριμένου σχεδίου ἀξιοποίησιν καὶ γενικὴν διαρρύθμισιν ταύτης, δι' ἀντιπαροχῆς ἴσης ἀξίας ἀκινήτων ἢ τμημάτων κατ' ὄροφον ἰδιοκτησίας, ἐκ τῶν τελικῶς καθοριζομένων ὡς οἰκοδομησίμων χώρων ἢ κτιρίων τῆς περιοχῆς ταύτης.

5. Αἱ διατάξεις τῶν προηγουμένων παραγράφων ἔχουν ἐφαρμογὴν καὶ ἐπὶ ἀναμορφώσεως ὑφισταμένων ἤδη οἰκιστικῶν περιοχῶν. Αἱ ἐκ τῆς ἀναμορφώσεως ἐλεύθεραι ἐκτάσεις διατίθενται πρὸς δημιουργίαν κοινοχρήστων χώρων ἢ ἐκποιοῦνται πρὸς κάλυψιν τῶν δαπανῶν τῆς πολεοδομικῆς ἀναμορφώσεως, ὡς νόμος ὀρίζει.

6. Τὰ μνημεῖα καὶ αἱ παραδοσιακαὶ περιοχαὶ καὶ στοιχεῖα τελοῦν ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ Κράτους. Νόμος θέλει ὀρίσει τὰ ἀναγκαῖα πρὸς πραγματοποίησιν τῆς προστασίας ταύτης περιοριστικὰ τῆς ἰδιοκτησίας μέτρα, ὡς καὶ τὸν τρόπον καὶ τὸ εἶδος τῆς ἀποζημιώσεως τῶν ἰδιοκτητῶν.

Ἄρθρον 25.

1. Τὰ δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου, ὡς ἀτόμου καὶ ὡς μέλους τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου, τελοῦν ὑπὸ τὴν ἐγγύησιν τοῦ Κράτους, πάντων τῶν ὀργάνων αὐτοῦ ὑποχρεομένων νὰ διασφαλίζουν τὴν ἀκώλυτον ἄσκησιν αὐτῶν.

2. Ἡ ἀναγνώρισις καὶ προστασία τῶν θεμελιωδῶν καὶ ἀπαρράπτων δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου ὑπὸ τῆς Πολιτείας ἀποβλέπει εἰς τὴν πραγματοποίησιν τῆς κοινωνικῆς προόδου ἐν ἐλευθερίᾳ καὶ δικαιοσύνῃ.

3. Ἡ καταχρηστικὴ ἄσκησις δικαιώματος δὲν ἐπιτρέπεται.

4. Τὸ Κράτος δικαιοῦται νὰ ἀξιῶνῃ παρ' ὅλων τῶν πολιτῶν τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ χρέους τῆς κοινωνικῆς καὶ ἔθνικῆς ἀλληλεγγύης.

ΟΡΓΑΝΩΣΙΣ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΙ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ

ΤΜΗΜΑ Α΄

ΣΥΝΤΑΞΙΣ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ

Ἄρθρον 26.

1. Ἡ νομοθετικὴ λειτουργία ἀσκεῖται ὑπὸ τῆς Βουλῆς καὶ τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας.

2. Ἡ ἐκτελεστικὴ λειτουργία ἀσκεῖται ὑπὸ τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας καὶ τῆς Κυβερνήσεως.

3. Ἡ δικαστικὴ λειτουργία ἀσκεῖται ὑπὸ τῶν δικαστηρίων, αἱ ἀποφάσεις δὲ αὐτῶν ἐκτελοῦνται ἐν ὀνόματι τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ.

Ἄρθρον 27.

1. Οὐδεμία μεταβολὴ τῶν ὀρίων τῆς Ἐπικρατείας δύναται νὰ γίνῃ ἄνευ νόμου ψηφιζομένου διὰ τῆς ἀπολύτου πλειοψηφίας τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν βουλευτῶν.

2. Ἄνευ νόμου, ψηφιζομένου διὰ τῆς ἀπολύτου πλειοψηφίας τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν βουλευτῶν, δὲν εἶναι δεκτὴ εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπικράτειαν ξένη στρατιωτικὴ δύναμις, οὐδὲ δύναται νὰ διαμένῃ ἐν αὐτῇ ἢ νὰ διέλθῃ δι' αὐτῆς.

Ἄρθρον 28.

1. Οἱ γενικῶς παραδεδεγμένοι κανόνες τοῦ διεθνοῦς δικαίου, ὡς καὶ αἱ διεθνεῖς συμβάσεις ἀπὸ τῆς ἐπικυρώσεως αὐτῶν διὰ νόμου καὶ τῆς κατὰ τοὺς ὅρους ἐκάστης τούτων θέσεως αὐτῶν ἐν ἰσχύϊ ἀποτελοῦν ἀναπόσπαστον μέρος τοῦ ἐσωτερικοῦ ἑλληνικοῦ δικαίου, ὑπερῆσχύνουν δὲ πάσης ἀντιθέτου διατάξεως νόμου. Ἡ ἐφαρμογὴ τῶν κανόνων τοῦ διεθνοῦς δικαίου καὶ τῶν διεθνῶν συμβάσεων ἔναντι τῶν ἀλλοδαπῶν τελεῖ πάντοτε ὑπὸ τὸν ὅρον τῆς ἀμοιβαιότητος.

2. Πρὸς ἐξυπηρέτησιν σπουδαίου ἔθνικοῦ συμφέροντος καὶ προαγωγῆν τῆς συνεργασίας μετ' ἄλλων κρατῶν εἶναι δυνατὴ ἢ διὰ συνθήκης ἢ συμφωνίας ἀναγνώρισις ἀρμοδιοτήτων κατὰ τὸ Σύνταγμα εἰς ὄργανα διεθνῶν ὀργανισμῶν. Πρὸς ψήφισιν τοῦ κυροῦντος τὴν συν-

θήκην ἢ συμφωνίαν νόμου ἀπαιτεῖται πλειοψηφία τῶν τριῶν πέμπτων τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν βουλευτῶν.

3. Ἡ Ἑλλάς προέρχεται ἐλευθέρως, διὰ νόμου ψηφιζομένου ὑπὸ τῆς ἀπολύτου πλειοψηφίας τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν βουλευτῶν, εἰς περιορισμούς εἰς τὴν ἀσκησιν τῆς ἐθνικῆς κυριαρχίας, ἐφ' ὅσον τοῦτο ὑπαγορεύεται ἐκ σπουδαίου ἐθνικοῦ συμφέροντος, δὲν θίγει τὰ δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὰς βάσεις τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος, γίνεται δὲ βάσει τῶν ἀρχῶν τῆς ἰσότητος καὶ ὑπὸ τὸν ὅρον τῆς ἀμοιβαιότητος.

*Ἄρθρον 29.

1. Ἕλληνες πολῖται, ἔχοντες τὸ δικαίωμα τοῦ ἐκλέγειν, δύνανται νὰ ἰδρύνουν ἐλευθέρως καὶ νὰ μετέχουν εἰς πολιτικὰ κόμματα, ἢ ὀργανώσεις καὶ ἢ δρᾶσις τῶν ὁποίων ὀφείλει νὰ ὑπηρετῇ τὴν ἐλευθέραν λειτουργίαν τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος.

Πολῖται, μὴ ἀποκτήσαντες ἔτι τὸ δικαίωμα τοῦ ἐκλέγειν, δύνανται νὰ μετέχουν εἰς τὰ τμήματα νέων τῶν κομμάτων.

2. Νόμος δύνανται νὰ ὀρίξη τὴν οικονομικὴν ὑπὸ τοῦ Κράτους ἐνίσχυσιν τῶν κομμάτων καὶ τὴν δημοσιότητα τῶν ἐκλογικῶν δαπανῶν αὐτῶν καὶ τῶν ὑποψηφίων βουλευτῶν.

3. Ἀπαγορεύονται ἀπολύτως αἱ οἰασδῆποτε μορφῆς ἐκδηλώσεις ὑπὲρ πολιτικῶν κομμάτων τῶν δικαστικῶν λειτουργῶν, τῶν στρατιωτικῶν ἐν γένει καὶ τῶν ὀργανῶν τῶν σωμάτων ἀσφαλείας καὶ τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων, ὡς καὶ ἡ ἐνεργὸς ὑπὲρ κόμματος δρᾶσις τῶν ὑπαλλήλων νομικῶν προσώπων δημοσίου δικαίου, τῶν δημοσίων ἐπιχειρήσεων, ὡς καὶ τῶν ὀργανισμῶν τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως.

ΤΜΗΜΑ Β'

ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

Κεφάλαιον Πρῶτον

*Ἀνάδειξις τοῦ Προέδρου.

*Ἄρθρον 30.

1. Ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας εἶναι ρυθμιστὴς τοῦ Πολιτεύματος. Ἐκλέγεται ὑπὸ τῆς Βουλῆς διὰ περίοδον πέντε ἐτῶν, κατὰ τὰ ἐν ἀρθροῖς 32 καὶ 33 ὀριζόμενα.

2. Τὸ ἀξίωμα τοῦ Προέδρου εἶναι ἀσυμβίβαστον πρὸς οἰονδήποτε ἄλλο ἀξίωμα, θέσιν ἢ ἔργον.

3. Ἡ προεδρική περίοδος ἀρχεται ἀπὸ τῆς ὀρκωμοσίας τοῦ Προέδρου.

4. Εἰς περίπτωσιν πολέμου ἢ προεδρική θητεία παρατείνεται μέχρι λήξεως αὐτοῦ.

5. Ἐπανεκλογή τοῦ αὐτοῦ προσώπου ἄπαξ μόνον ἐπιτρέπεται.

Ἄρθρον 31.

Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας δύναται νὰ ἐκλεγῇ ὁ ἀπὸ πενταετίας τοῦλάχιστον καὶ ἐκ πατρὸς τὴν καταγωγήν Ἕλλην πολίτης, συμπληρώσας τὸ τεσσαρακοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας του καὶ ἔχων τὴν νόμιμον ἰκανότητα τοῦ ἐκλέγειν.

Ἄρθρον 32.

1. Ἡ ἐκλογή τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας ὑπὸ τῆς Βουλῆς ἐνεργεῖται διὰ μυστικῆς ψηφοφορίας καὶ εἰς εἰδικὴν πρὸς τούτο συνεδρίασιν, προσκαλουμένην ὑπὸ τοῦ Προέδρου τῆς Βουλῆς ἕνα τοῦλάχιστον μῆνα πρὸ τῆς λήξεως τῆς θητείας τοῦ ἐν ἐνεργείᾳ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας, κατὰ τὰ ὑπὸ τοῦ Κανονισμοῦ αὐτῆς ὀριζόμενα.

Εἰς περίπτωσιν ὀριστικῆς ἀδυναμίας τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας πρὸς ἐκπλήρωσιν τῶν καθηκόντων αὐτοῦ, κατὰ τὰ ἐν παραγράφῳ 2 τοῦ ἄρθρου 34 ὀριζόμενα, ὡς καὶ εἰς περίπτωσιν παραιτήσεως, θανάτου ἢ ἐκπτώσεως αὐτοῦ, κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ Συντάγματος, ἢ πρὸς ἐκλογήν νέου Προέδρου τῆς Δημοκρατίας συνεδρίασις συγκαλεῖται ἐντὸς δέκα τὸ βραδύτερον ἡμερῶν ἀπὸ τῆς προώρου λήξεως τῆς θητείας τοῦ προηγουμένου Προέδρου.

2. Ἡ ἐκλογή τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας ἐνεργεῖται εἰς πᾶσαν περίπτωσιν διὰ πλήρη θητεῖαν.

3. Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας ἐκλέγεται ὁ συγκεντρώσας τὴν πλειοψηφίαν τῶν δύο τρίτων τοῦ συνολικοῦ ἀριθμοῦ τῶν βουλευτῶν.

Εἰς περίπτωσιν μὴ συγκεντρώσεως τῆς πλειοψηφίας ταύτης ἢ ψηφοφορία ἐπαναλαμβάνεται μετὰ πενθήμερον.

Ἐὰν δὲν ἐπιτευχθῇ οὐδὲ κατὰ τὴν δευτέραν ψηφοφορίαν ἡ καθοριζομένη πλειοψηφία, ἡ ψηφοφορία ἐπαναλαμβάνεται ἄπαξ ἔτι μετὰ πενθήμερον, ἐκλέγεται δὲ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας ὁ συγκεντρώσας τὴν

πλειοψηφίαν τῶν τριῶν πέμπτων τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν βουλευτῶν.

4. Μὴ ἐπιτευχθεῖσης οὐδὲ κατὰ τὴν τρίτην ψηφοφορίαν τῆς μνησθείσης ἡξημένης πλειοψηφίας, διαλύεται ἡ Βουλὴ ἐντὸς δεκαήμερου ἀπὸ ταύτης, προκηρυσσομένης ἐκλογῆς πρὸς ἀνάδειξιν νέας Βουλῆς. Τὸ σχετικὸν διάταγμα ὑπογράφεται ὑπὸ μόνου τοῦ ἐν ἐνεργείᾳ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας καὶ τούτου μὴ ὑπάρχοντος ὑπὸ τοῦ ἀναπληροῦντος αὐτὸν Προέδρου τῆς Βουλῆς.

Ἡ ἐκ τῶν νέων ἐκλογῶν ἀναδεικνυομένη Βουλὴ, εὐθὺς μετὰ τὴν συγκρότησιν αὐτῆς εἰς σῶμα, προβαίνει διὰ μυστικῆς ψηφοφορίας εἰς τὴν ἐκλογὴν Προέδρου τῆς Δημοκρατίας διὰ τῆς πλειοψηφίας τῶν τριῶν πέμπτων τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν βουλευτῶν.

Μὴ ἐπιτευχθεῖσης τῆς μνησθείσης πλειοψηφίας, ἡ ψηφοφορία ἐπαναλαμβάνεται ἐντὸς πευθημέρου, ἐκλέγεται δὲ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας ὁ συγκεντρώσας τὴν ἀπόλυτον πλειοψηφίαν τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν βουλευτῶν. Μὴ ἐπιτευχθεῖσης οὐδὲ τῆς πλειοψηφίας ταύτης, ἡ ψηφοφορία ἐπαναλαμβάνεται ἅπαξ ἔτι, μετὰ πευθημέρον καὶ μεταξὺ τῶν δύο πλειοψηφούντων προσώπων, θεωρεῖται δὲ ἐκλεγείς ὡς Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας ὁ σχετικῶς πλειοψηφήσας.

5. Ἐὰν ἡ Βουλὴ εἶναι ἀποῦσα συγκαλεῖται αὕτη ἐκτάκτως πρὸς ἐκλογὴν τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας, κατὰ τὰ ἐν παραγράφῳ 4 ὀριζόμενα.

Ἐὰν ἡ Βουλὴ ἔχη διαλυθῆ καθ' οἰομένηποτε τρόπον, ἡ ἐκλογὴ τοῦ Προέδρου ἀναβάλλεται μέχρι συγκροτήσεως εἰς σῶμα τῆς νέας Βουλῆς καὶ ἐντὸς εἴκοσι τὸ βραδύτερον ἡμερῶν ἀπὸ ταύτης, κατὰ τὰ ἐν παραγράφῳ 3 καὶ 4 ὀριζόμενα, τηρουμένων καὶ τῶν ὀρισμῶν τῆς παραγράφου 1 τοῦ ἄρθρου 34.

6. Ἐφ' ὅσον ἡ κατὰ τὰς προηγουμένας παραγράφους ὀριζομένη διαδικασία ἐκλογῆς νέου Προέδρου δὲν ἤθελε περατωθῆ ἐγκαίρως, ὁ διατελῶν Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας συνεχίζει τὴν ἄσκησιν τῶν καθηκόντων του καὶ μετὰ τὴν λήξιν τῆς θητείας του, μέχρις ἀναδείξεως νέου Προέδρου.

Ἑρμηνευτικὴ δήλωσις

«Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας, παραιτούμενος, πρὸ τῆς λήξεως τῆς θητείας του, δὲν δύναται νὰ μετάρχη εἰς τὴν ἐπακολουθοῦσαν, συνεπεῖα τῆς παραιτήσεώς του, ἐκλογὴν».

Ἄρθρον 33.

1. Ὁ ἐκλεγόμενος Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας ἀναλαμβάνει τὴν ἄσκησιν τῶν καθηκόντων αὐτοῦ ἀπὸ τῆς ἐπομένης τῆς λήξεως τῆς θητείας τοῦ ἀποχωροῦντος Προέδρου, εἰς πάσας δὲ τὰς λοιπὰς περιπτώσεις ἀπὸ τῆς ἐπομένης τῆς ἐκλογῆς αὐτοῦ.

2. Ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας δίδει ἐνώπιον τῆς Βουλῆς τὸν ἀκόλουθον ὄρκον πρὶν ἢ ἀναλάβῃ τὴν ἄσκησιν τῶν καθηκόντων του:

«Ὁμνύω εἰς τὸ ὄνομα τῆς Ἁγίας καὶ Ὁμοουσίου καὶ Ἀδιαίρετου Τριάδος νὰ φυλάττω τὸ Σύνταγμα καὶ τοὺς νόμους, νὰ μεριμνῶ διὰ τὴν πιστὴν τήρησιν αὐτῶν, νὰ ὑπερασπίζω τὴν ἐθνικὴν ἀνεξαρτησίαν καὶ τὴν ἀκεραιότητα τῆς Χώρας, νὰ προστατεύω τὰ δικαιώματα καὶ τὰς ἐλευθερίας τῶν Ἑλλήνων καὶ νὰ ὑπηρετῶ τὸ γενικὸν συμφέρον καὶ τὴν πρόοδον τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ».

3. Νόμος ὀρίζει τὴν πρὸς τὸν Πρόεδρον τῆς Δημοκρατίας καταβλητέαν χορηγίαν καὶ τὴν λειτουργίαν τῶν διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν καθηκόντων του ὀργανουμένων ὑπηρεσιῶν.

Ἄρθρον 34.

1. Τὸν Πρόεδρον τῆς Δημοκρατίας ἀποδημοῦντα ὑπὲρ τὰς δέκα ἡμέρας, ἐκλείποντα, παραιτούμενον, ἐκπεσόντα ἢ κωλυόμενον ἐξ οἴου-δήποτε λόγου νὰ ἀσκήσῃ τὰ καθήκοντα αὐτοῦ, ἀναπληροῖ προσωρινῶς ὁ Πρόεδρος τῆς Βουλῆς, μὴ ὑπαρχούσης δὲ ταύτης, ὁ Πρόεδρος τῆς τελευταίας Βουλῆς καὶ τούτου ἀρνούμενου ἢ μὴ ὑπάρχοντος ἢ Κυβέρνησις συλλογικῶς.

Κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἀναπληρώσεως τοῦ Προέδρου δὲν ἔχουν ἐφαρμογὴν αἱ διατάξεις περὶ διαλύσεως τῆς Βουλῆς, ἐξαιρέσει τῆς περιπτώσεως τοῦ ἄρθρου 32 παρ. 4, ὡς καὶ αἱ διατάξεις περὶ παύσεως τῆς Κυβερνήσεως καὶ προσφυγῆς εἰς δημοψήφισμα κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ ἄρθρου 37 παράγραφος 4 καὶ τοῦ ἄρθρου 44 παράγραφος 2.

2. Παρατεινομένης τῆς ἀδυναμίας τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας πρὸς ἄσκησιν τῶν καθηκόντων του πέραν τῶν τριάκοντα ἡμερῶν, συγκαλεῖται ὑποχρεωτικῶς ἡ Βουλὴ καὶ ἂν αὕτη ἔχη διαλυθῆ, ὅπως ἀποφανθῆ διὰ τῆς πλειοψηφίας τῶν τριῶν πέμπτων τοῦ συνόλου τῶν μελῶν αὐτῆς, ἂν συντρέχῃ περίπτωσις ἐκλογῆς νέου Προέδρου. Εἰς οὐδεμίαν περίπτωσιν πάντως ἡ ἐκλογὴ νέου Προέδρου τῆς Δημοκρατίας

δύναται νὰ καθυστερήσῃ πέραν τῶν ἑξ συνολικῶς μηνῶν ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς λόγῳ ἀδυναμίας αὐτοῦ ἀναπληρώσεως του.

Κεφάλαιον Δεύτερον

Ἐξουσία καὶ εὐθύνη ἐκ τῶν πράξεων τοῦ Προέδρου

Ἄρθρον 35.

1. Οὐδεμία πράξις τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας ἰσχύει, οὐδὲ ἐκτελεῖται, ἄνευ τῆς προσυπογραφῆς τοῦ ἀρμοδίου Ὑπουργοῦ, ὅστις διὰ μόνης τῆς ὑπογραφῆς του καθίσταται ὑπεύθυνος, ὡς καὶ τῆς δημοσιεύσεως αὐτῆς εἰς τὴν Ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως.

Ἐν περιπτώσει παύσεως τῆς Κυβερνήσεως, ἂν ὁ Πρόεδρος αὐτῆς δὲν προσυπογράψῃ τὸ οἰκεῖον διάταγμα, προσυπογράφεται τοῦτο ὑπὸ τοῦ νέου Πρωθυπουργοῦ.

2. Κατ' ἐξαιρέσειν δὲν χρῆζον προσυπογραφῆς αἱ ἀκόλουθοι ἀποκλειστικῶς πράξεις:

α) Ὁ διορισμὸς τοῦ Πρωθυπουργοῦ.

β) Ἡ σύγκλησις τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου ὑπὸ τὴν Προεδρίαν αὐτοῦ, κατὰ τὰ ἐν ἄρθρῳ 38 παράγραφος 3 ὀριζόμενα.

γ) Ἡ σύγκλησις τοῦ Συμβουλίου τῆς Δημοκρατίας.

δ) Ἡ ἀναπομπὴ ψηφισθέντος ὑπὸ τῆς Βουλῆς νομοσχεδίου ἢ πρότασεως νόμου κατὰ τὸ ἄρθρον 42 παράγραφος 3.

ε) Αἱ ἐν ἄρθροισι 32 παράγραφος 4, 37 παράγραφος 3, 41 παράγραφοι 1 καὶ 4 καὶ 44 παράγραφος 2 ἀναφερόμενοι ἀρμοδιότητες.

στ) Διαγγέλματα ἐκδιδόμενα εἰς ὄλως ἐκτάκτους περιστάσεις κατὰ τὴν παράγραφον 3 τοῦ ἄρθρου 44.

ζ) Ὁ διορισμὸς τοῦ προσωπικοῦ τῶν ὑπηρεσιῶν τῆς Προεδρίας τῆς Δημοκρατίας.

Ἄρθρον 36.

1. Ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας, τηρουμένων ὅπωςδήποτε τῶν ὀρισμῶν τοῦ ἄρθρου 35 παράγραφος 1, ἐκπροσωπεῖ διεθνῶς τὸ Κράτος, κηρύττει πόλεμον, συνομολογεῖ συνθήκας εἰρήνης, συμμαχίας, οἰκονομικῆς συνεργασίας καὶ συμμετοχῆς εἰς διεθνεῖς ὀργανισμοὺς ἢ ἐνώσεις, ἀνακοινῶναι δὲ αὐτὰς εἰς τὴν Βουλὴν μετὰ τῶν ἀναγκαίων δια-

σαφήσεων, ἅμα τὸ συμφέρον καὶ ἡ ἀσφάλεια τοῦ Κράτους τὸ ἐπιτρέπουν.

2. Αἱ περὶ ἐμπορίας, ὡς καὶ αἱ περὶ φορολογίας, οἰκονομικῆς συνεργασίας καὶ συμμετοχῆς εἰς διεθνεῖς ὀργανισμοὺς ἢ ἐνώσεις, συνθήκαι καὶ ὅσαι ἄλλαι περιέχουν παραχωρήσεις περὶ τῶν ὁποίων κατ' ἄλλας διατάξεις τοῦ Συντάγματος δὲν δύναται νὰ ὀρισθῇ τι ἄνευ νόμου, ἢ ἐπιβαρύνουν ἀτομικῶς τοὺς Ἕλληνας δὲν ἔχουν ἰσχὺν ἄνευ τυπικοῦ νόμου κυροῦντος ταύτας.

3. Μυστικὰ ἄρθρα συνθήκης, οὐδέποτε δύναται νὰ ἀνατρέψουν τὰ φανερά.

4. Ἡ κύρωσις διεθνῶν συνθηκῶν δὲν δύναται ν' ἀποτελέσῃ ἀντικείμενον νομοθετικῆς ἐξουσιοδοτήσεως κατὰ τὸ ἄρθρον 43 παράγραφοι 2 καὶ 4.

Ἄρθρον 37.

1. Ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας διορίζει τὸν Πρωθυπουργόν, ἐπὶ τῇ προτάσει δὲ αὐτοῦ διορίζει καὶ παύει τὰ λοιπὰ μέλη τῆς Κυβερνήσεως καὶ τοὺς Ὑφυπουργούς.

2. Πρωθυπουργὸς διορίζεται ὁ ἀρχηγὸς τοῦ διαθέτοντος ἐν τῇ Βουλῇ τὴν ἀπόλυτον πλειοψηφίαν τῶν ἐδρῶν κόμματος. Ἄν τὸ κόμμα δὲν ἔχη ἀρχηγόν, ἢ ἂν ὁ ἀρχηγὸς αὐτοῦ δὲν ἐξελέγη βουλευτὴς ἢ δὲν ὑπάρχη ἐκπρόσωπος, ὁ διορισμὸς ἐνεργεῖται μετὰ τὴν ὑπὸ τῆς κοινοβουλευτικῆς ὁμάδος τοῦ κόμματος ἀνάδειξιν ἀρχηγοῦ αὐτῆς, πραγματοποιουμένην τὸ βραδύτερον ἐντὸς πενθημέρου ἀπὸ τῆς ὑπὸ τοῦ Προέδρου τῆς Βουλῆς ἀνακοινώσεως εἰς τὸν Πρόεδρον τῆς Δημοκρατίας τῆς ἐν τῇ Βουλῇ δυνάμεως τῶν κομμάτων.

3. Ἐὰν οὐδὲν κόμμα διαθέτῃ τὴν ἀπόλυτον πλειοψηφίαν τῶν ἐν τῇ Βουλῇ ἐδρῶν, ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας παρέχει ἐντολὴν διερευνητικὴν εἰς τὸν ἀρχηγόν τοῦ σχετικῶς πλειοψηφοῦντος κόμματος πρὸς διακρίβωσιν τῆς δυνατότητος σχηματισμοῦ Κυβερνήσεως ἀπολαούσης τῆς ἐμπιστοσύνης τῆς Βουλῆς, κατὰ τὰ ἐν τῇ προηγουμένῃ παραγράφῳ ὀριζόμενα.

4. Μὴ ἐπιτυγχανομένου τούτου, ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας δύναται νὰ ἀναθέσῃ νέαν διερευνητικὴν ἐντολὴν εἰς τὸν ἀρχηγόν τοῦ δευτέρου εἰς κοινοβουλευτικὴν δύναμιν κόμματος ἢ νὰ διορίσῃ Πρωθυπουργόν, μετὰ γνώμην τοῦ Συμβουλίου Δημοκρατίας, μέλος ἢ μὴ τῆς Βου-

λῆς, δυνάμενον κατὰ τὴν κρίσιν του νὰ τύχη ψήφου ἐμπιστοσύνης τῆς Βουλῆς.

Εἰς τὸν οὕτω προκριθέντα Πρωθυπουργὸν ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας δύναται νὰ παράσχη καὶ τὸ δικαίωμα διαλύσεως τῆς Βουλῆς πρὸς διεξαγωγὴν ἐκλογῶν.

Ἄρθρον 38.

1. Ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας ἀπαλλάσσει τῶν καθηκόντων του τὸν Πρωθυπουργὸν παραιτούμενον, ὡς καὶ ἂν ἡ Κυβέρνησις ἀποδοκιμασθῇ ὑπὸ τῆς Βουλῆς, κατὰ τὰ ἐν ἄρθρῳ 84 ὀριζόμενα.

Εἰς τὰς περιπτώσεις ταύτας ἡ ἐντολὴ σχηματισμοῦ Κυβερνήσεως ἀνατίθεται εἰς μέλος τῆς Βουλῆς ὑποχρεούμενον ὅπως ζητήσῃ ψήφον ἐμπιστοσύνης κατὰ τὸ ἄρθρον 84, ἢ εἰς μέλος ἢ μὴ τῆς Βουλῆς πρὸς ἄμεσον διάλυσιν αὐτῆς καὶ ἐνέργειαν ἐκλογῶν.

2. Ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας δύναται νὰ παύσῃ τὴν Κυβέρνησιν, ἀφοῦ ἀκούσῃ τὴν γνώμην τοῦ Συμβουλίου τῆς Δημοκρατίας, ἐφαρμοζομένου περαιτέρω τοῦ β' ἐδαφίου τῆς προηγουμένης παραγράφου.

3. Ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας εἰς ἐκτάκτους περιστάσεις δύναται νὰ συγκαλῆ παρ' αὐτῶ τὸ Ὑπουργικὸν Συμβούλιον ὑπὸ τὴν προεδρίαν του.

Ἄρθρον 39.

1. Ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας, κατὰ τὰς ὑπὸ τοῦ Συντάγματος εἰδικῶς προβλεπομένας περιπτώσεις, συγκαλεῖ παρ' αὐτῶ καὶ ὑπὸ τὴν προεδρίαν του τὸ Συμβούλιον τῆς Δημοκρατίας. Ὁμοίως συγκαλεῖ τοῦτο καὶ εἰς πᾶσαν ἄλλην σοβαρὰν κατὰ τὴν κρίσιν του ἐθνικὴν περίστασιν.

2. Τὸ Συμβούλιον τῆς Δημοκρατίας ἀπαρτίζεται ἐκ τῶν κατὰ δημοκρατικὸν τρόπον ἐλεγέντων καὶ διατελεσάντων Προέδρων τῆς Δημοκρατίας, τοῦ Πρωθυπουργοῦ, τοῦ Προέδρου τῆς Βουλῆς, τοῦ Ἀρχηγοῦ τῆς Ἀξιωματικῆς ἐν τῇ Βουλῇ Ἀντιπολιτεύσεως, ὡς καὶ τῶν προερχομένων ἐκ τῆς Βουλῆς Πρωθυπουργῶν ἢ διατελεσάντων Πρωθυπουργῶν εἰς Κυβέρησιν τυχούσαν τῆς ἐμπιστοσύνης τῆς Βουλῆς.

Ἄρθρον 40.

1. Ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας συγκαλεῖ τακτικῶς τὴν Βουλὴν ἅπαξ τοῦ ἔτους κατὰ τὰ ἐν ἄρθρῳ 64 παράγραφος 1 ὀριζόμενα καὶ ἐ-

κτάκτως όσάκις κρίνη τοϋτο εύλογον, κηρύσσει δέ αύτοπροσώπως ή διά τοϋ Πρωθυπουργοϋ τήν έναρξιν και τήν λήξιν εκάστης βουλευτικής περιόδου.

2. Ό Πρόεδρος τής Δημοκρατίας άπαξ μόνον δύναται να άναστείλη τας έργασίας τής βουλευτικής συνόδου είτε αναβάλλων τήν έναρξιν είτε διακόπτων τήν έξακολούθησιν αυτών.

3. Η άναστολή τών έργασιών δέν επιτρέπεται να διαρκέση πλέον τών τριάκοντα ήμερών, ούδє να επαναληφθῆ, κατά τήν αύτήν βουλευτικήν σύνοδον, άνευ τής συγκαταθέσεως τής Βουλῆς.

Άρθρον 41.

1. Ό Πρόεδρος τής Δημοκρατίας δύναται να διαλύση τήν Βουλήν μετά γνώμην τοϋ Συμβουλίου τής Δημοκρατίας, εάν αύτη εύρίσκεται εν προφανεί δυσαρμονία προς το λαϊκόν αίσθημα ή εάν ή σύνθεσις αύτης δέν έξασφαλίζη κυβερνητικήν σταθερότητα.

2. Ό Πρόεδρος τής Δημοκρατίας δύναται να διαλύση τήν Βουλήν, προτάσει τής τυχούσης ψήφου εμπιστοσύνης Κυβερνήσεως προς άνανέωσιν τής λαϊκής έντολής, προκειμένου να άντιμετωπισθῆ έξαιρετικής σημασίας έθνικόν θέμα.

3. Το περι διαλύσεως διάταγμα, προσυπογεγραμμένον εν τῆ περιπτώσει τής προηγουμένης παραγράφου υπό τοϋ Υπουργικοϋ Συμβουλίου, πρέπει να διαλαμβάνη συγχρόνως τήν προκήρυξιν εκλογών έντός τριάκοντα ήμερών και τήν σύγκλησιν τής νέας Βουλῆς έντός τριάκοντα ήμερών από τούτων.

4. Βουλή εκλεγείσα μετά διάλυσιν τής προηγουμένης δέν δύναται να διαλυθῆ πρό τής παρελεύσεως έτους από τής έναρξεως τών εργασιών αύτης, έξαιρέσει τής περιπτώσεως τής καταψηφίσεως παρ' αύτης δύο Κυβερνήσεων. Πρό τής ύπογραφῆς τοϋ διατάγματος ό Πρόεδρος τής Δημοκρατίας ζητεί τήν γνώμην τοϋ Συμβουλίου τής Δημοκρατίας Άποκλείεται ή διάλυσις τής Βουλῆς δις διά τήν αύτήν αίτίαν.

5. Η Βουλή διαλύεται ύποχρεωτικώς εις τήν περίπτωσιν τοϋ άρθρου 32 παράγραφος 4.

Άρθρον 42.

1. Ό Πρόεδρος τής Δημοκρατίας κυροῖ, εκδίδει και δημοσιεύει τοϋς υπό τής Βουλῆς ψηφισθέντας νόμους έντός μηνός από τής έπιψηφίσεως αυτών.

2. Ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας δύναται, ἐντὸς τῆς κατὰ τὴν προηγουμένην παράγραφον προθεσμίας, νὰ ἀναπέμψῃ εἰς τὴν Βουλὴν ψηφισθὲν ὑπ' αὐτῆς νομοσχέδιον, ἐκθέτων καὶ τοὺς λόγους τῆς μὴ κυρώσεως.

3. Πρότασις νόμου ἢ νομοσχέδιον ἀναπεμφθὲν ὑπὸ τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας εἰς τὴν Βουλὴν εἰσάγεται εἰς τὴν Ὀλομέλειαν αὐτῆς, ἐὰν δὲ ἐπιψηφισθῇ καὶ αὐθις διὰ τῆς ἀπολύτου πλειοψηφίας τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν βουλευτῶν, κατὰ τὴν διαδικασίαν τοῦ ἀρθρου 76 παραγράφου 2, ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας κυροῖ, ἐκδίδει καὶ δημοσιεύει τοῦτο ὑποχρεωτικῶς ἐντὸς δέκα ἡμερῶν ἀπὸ τῆς δευτέρας ἐπιψηφίσεως αὐτοῦ.

Ἄρθρον 43.

1. Ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας ἐκδίδει τὰ ἀναγκαῖα διατάγματα πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν νόμων, οὐδέποτε δὲ δύναται νὰ ἀναστρίλῃ τὴν ἐφαρμογὴν των οὐδὲ νὰ ἐξαιρέσῃ τινὰ τῆς ἐκτελέσεως αὐτῶν.

2. Ἐπὶ τῇ προτάσει τοῦ ἀρμοδίου Ὑπουργοῦ ἐπιτρέπεται ἡ ἐκδοσις κανονιστικῶν διαταγμάτων βάσει εἰδικῆς ἐξουσιοδοτήσεως νόμου καὶ ἐντὸς τῶν ὁρίων ταύτης. Ἐξουσιοδοτήσεις πρὸς ἐκδοσιν κανονιστικῶν πράξεων ὑπὸ ἐτέρων ὀργάνων τῆς διοικήσεως ἐπιτρέπεται προκειμένου περὶ ρυθμίσεως εἰδικωτέρων θεμάτων ἢ θεμάτων τοπικοῦ ἐνδιαφέροντος ἢ τεχνικοῦ ἢ λεπτομερειακοῦ χαρακτῆρος.

3. Ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας ἐκδίδει ὀργανωτικὰ διατάγματα πρὸς ρύθμισιν τῶν εἰς τὴν ἐσωτερικὴν ἀποκλειστικῶς διάρθρωσιν καὶ λειτουργίαν τῶν ὑπηρεσιῶν τοῦ Κράτους καὶ τῶν δημοσίων ὀργανισμῶν ἀναγομένων θεμάτων, ἀποκλειομένης τῆς δι' αὐτῶν αὐξήσεως τοῦ ἀριθμοῦ τοῦ προσωπικοῦ, ὡς καὶ τῆς μεταβολῆς τῆς βαθμολογικῆς διαρθρώσεως τούτου. Τὰ ὀργανωτικὰ ταῦτα διατάγματα ἐκδίδονται μετὰ γνώμην ἀνωτάτου συμβουλίου ἀποτελουμένου κατὰ τὰ δύο τρίτα τοῦλάχιστον τῶν μελῶν του ἐκ δικαστικῶν λειτουργῶν, ὡς νόμος ὀρίζει.

4. Διὰ νόμων ψηφιζομένων ὑπὸ τῆς Ὀλομελείας τῆς Βουλῆς δύναται νὰ παρέχεται ἐξουσιοδοτήσεις πρὸς ἐκδοσιν κανονιστικῶν διαταγμάτων διὰ τὴν ρύθμισιν τῶν εἰς αὐτοὺς ἐν γενικῷ πλαισίῳ καθοριζομένων θεμάτων. Διὰ τῶν νόμων τούτων χαράσσονται αἱ γενικαὶ ἀρχαὶ καὶ κατευθύνσεις τῆς ἀκολουθητέας ρυθμίσεως καὶ τίθενται χρονικὰ ὅρια διὰ τὴν χρῆσιν τῆς ἐξουσιοδοτήσεως.

5. Τὰ κατὰ τὸ ἄρθρον 72 παράγραφος 1 θέματα τῆς ἀρμοδιότητος τῆς Ὀλομελείας τῆς Βουλῆς δὲν δύναται νὰ ἀποτελέσουν ἀντικείμενον τῆς κατὰ τὴν προηγουμένην παράγραφον ἐξουσιοδοτήσεως.

Ἄρθρον 44.

1. Εἰς ἐκτάκτους περιπτώσεις ἐξαιρετικῶς ἐπείγουσης καὶ ἀπροβλέπτου ἀνάγκης, ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας, προτάσει τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου, δύναται νὰ ἐκδίδῃ πράξεις νομοθετικοῦ περιεχομένου. Αὗται ὑποβάλλονται εἰς τὴν Βουλὴν πρὸς κύρωσιν κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ ἄρθρου 72 παράγραφος 1, ἐντὸς τεσσαράκοντα ἡμερῶν ἀπὸ τῆς ἐκδόσεώς των ἢ ἐντὸς τεσσαράκοντα ἡμερῶν ἀπὸ τῆς συγκλήσεως τῆς Βουλῆς εἰς σύνοδον. Ἐὰν δὲν ὑποβληθοῦν εἰς τὴν Βουλὴν ἐντὸς τῶν ἀνωτέρω προθεσμιῶν ἢ δὲν ἐγκριθοῦν ὑπ' αὐτῆς ἐντὸς τριῶν μηνῶν ἀπὸ τῆς ὑποβολῆς των, ἀποβάλλουν ἐφ' ἐξῆς τὴν ἰσχύν των.

2. Ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας δύναται διὰ διατάγματος νὰ προκηρύσῃ τὴν διεξαγωγὴν δημοψηφίσματος ἐπὶ κρίσιμων ἔθνικῶν θεμάτων.

3. Ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας εἰς ὅλως ἐξαιρετικὰς περιστάσεις ἀπευθύνει διαγγέλματα, δημοσιευόμενα διὰ τῆς Ἐφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως.

Ἄρθρον 45.

Ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας ἄρχει τῶν Ἐνόπλων Δυνάμεων τῆς Χώρας, τὴν διοίκησιν τῶν ὁποίων ἀσκεῖ ἡ Κυβέρνησις, ὡς νόμος ὀρίζει. Ἀπονέμει δὲ τοὺς βαθμοὺς εἰς τοὺς ὑπηρετοῦντας εἰς αὐτάς, ὡς νόμος ὀρίζει.

Ἄρθρον 46.

1. Ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας διορίζει καὶ παύει κατὰ νόμον τοὺς δημοσίους ὑπαλλήλους, ἐκτὸς τῶν ὑπὸ τοῦ νόμου ὀριζομένων ἐξαιρέσεων.

2. Ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας ἀπονέμει τὰ κεκανονισμένα παράσημα, κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ περὶ αὐτῶν νόμου.

Ἄρθρον 47.

1. Ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας ἔχει τὸ δικαίωμα ὅπως, προτάσει τοῦ Ὑπουργοῦ Δικαιοσύνης καὶ μετὰ γνώμην συμβουλίου συγκρο-

τουμένον κατά πλειοψηφίαν ἐκ δικαστῶν, χαρίζη, μετατρέπη ἢ μετριάζη τὰς παρὰ τῶν δικαστηρίων καταγιγνωσκομένης ποινάς, ὡς καὶ νὰ αἴρῃ τὰς πάσης φύσεως κατὰ νόμον συνεπέας καταγνωσθεῖσῶν καὶ ἐκτιθεῖσῶν ποινῶν.

2. Ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας μόνον τῇ συγκαταθέσει τῆς Βουλῆς ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ἀπονέμη χάριν εἰς Ὑπουργὸν καταδικασθέντα κατὰ τὸ ἄρθρον 86.

3. Ἀμνηστία παρέχεται μόνον ἐπὶ πολιτικῶν ἐγκλημάτων διὰ προεδρικοῦ διατάγματος ἐκδιδομένου προτάσει τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου.

4. Ἀμνηστία ἐπὶ κοινῶν ἐγκλημάτων οὐδὲ διὰ νόμου παρέχεται.

Ἄρθρον 48.

1. Ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας ἐν περιπτώσει πολέμου ἢ ἐπιστρατεύσεως ἕνεκεν ἐξωτερικῶν κινδύνων, διὰ προεδρικοῦ διατάγματος προσυπογραφομένου ὑπὸ τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου, ἐν περιπτώσει δὲ σοβαρᾶς διαταραχῆς ἢ ἐκδήλου ἀπειλῆς κατὰ τῆς δημοσίας τάξεως καὶ ἀσφαλείας τοῦ κράτους ἐξ ἐσωτερικῶν κινδύνων, διὰ προεδρικοῦ διατάγματος προσυπογραφομένου ὑπὸ τοῦ Πρωθυπουργοῦ, δύναται νὰ ἀναστείλῃ καθ' ἅπασαν τὴν Ἐπικράτειαν ἢ τμῆμα αὐτῆς, τὴν ἰσχὺν τῶν διατάξεων τῶν ἄρθρων 5 παράγραφος 4, 6, 8, 9, 11 παραγρ. 1 ἕως καὶ 4, 12, 14, 19, 22, 23, 96 παράγραφος 4 καὶ 97 ἢ τινῶν ἐξ αὐτῶν, νὰ θέσῃ εἰς ἐφαρμογὴν τὸν ἐκάστοτε ἰσχύοντα νόμον περὶ καταστάσεως πολιορκίας καὶ νὰ συστήσῃ ἐξαιρετικὰ δικαστήρια. Ὁ νόμος οὗτος δὲν δύναται νὰ τροποποιηθῇ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐφαρμογῆς του.

2. Ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας δύναται, ἀπὸ τῆς ἐκδόσεως τοῦ προεδρικοῦ διατάγματος, ὑπὸ τὰς αὐτὰς προϋποθέσεις νὰ λαμβάνῃ προσέτι καὶ πάντα τὰ ἀναγκαῖα νομοθετικῆς ἢ διοικητικῆς φύσεως μέτρα, πρὸς ἀντιμετώπισιν τῆς καταστάσεως καὶ τὴν ταχυτέραν ἀποκατάστασιν τῆς λειτουργίας τῶν συνταγματικῶν θεσμῶν.

3. Ἡ ἰσχὺς τοῦ κατὰ τὴν παράγραφον 1 ἐκδιδομένου προεδρικοῦ διατάγματος, ἂν τοῦτο δὲν ἀνακληθῇ δι' ὁμοίου διατάγματος ἐνωρίτερον, αἴρεται αὐτοδικαίως, ἐν περιπτώσει μὲν πολέμου ἀπὸ τῆς λήξεως αὐτοῦ, ἐν πάσῃ δὲ ἄλλῃ περιπτώσει μετὰ τριάκοντα ἡμέρας ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεώς του, ἐκτὸς ἐὰν ἡ ἰσχὺς αὐτοῦ παραταθῇ καὶ πέραν

τῶν τριάκοντα ἡμερῶν διὰ προεδρικοῦ διατάγματος ἐκδιδομένου μετὰ προηγουμένην ἄδειαν τῆς Βουλῆς. Ἡ σχετικὴ ἀπόφασις αὐτῆς λαμβάνεται διὰ τῆς ἀπολύτου πλειοψηφίας τῶν παρόντων μελῶν αὐτῆς, συμφώνως πρὸς τὰς διατάξεις τοῦ ἄρθρου 67.

4. Ἐὰν ἡ ἐκδοσις τοῦ κατὰ τὴν παράγραφον 1 προεδρικοῦ διατάγματος γίνῃ ἐν ἀπουσίᾳ τῆς Βουλῆς, αὕτη συγκαλεῖται καὶ ἂν ἔτι ἔληξεν ἡ περίοδος αὐτῆς ἢ διελύθη, μέχρι πέρατος τῆς κατὰ τὴν προηγουμένην παράγραφον προθεσμίας, ἵνα ἀποφασίσῃ περὶ τῆς παρατάσεως τῆς ἰσχύος τοῦ ὡς ἄνω διατάγματος.

5. Ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τοῦ κατὰ τὴν παράγραφον 1 προεδρικοῦ διατάγματος καὶ καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς ἐφαρμογῆς του ἰσχύει αὐτοδικαίως ἢ κατὰ τὸ ἄρθρον 62 βουλευτικὴ ἀσυλία καὶ ἂν ἔτι διελύθη ἡ Βουλὴ ἢ ἔληξεν ἡ περίοδος αὐτῆς.

Κεφάλαιον Τρίτον

Εἰδικαὶ εὐθύναι τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας

Ἄρθρον 49.

1. Ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας δὲν εὐθύνεται ὀπωσδήποτε διὰ πράξεις ἐνεργηθείσας κατὰ τὴν ἐνάσκησιν τῶν καθηκόντων του, εἰ μὴ μόνον δι' ἐσχάτην προδοσίαν ἢ ἐκ προθέσεως παραβίασιν τοῦ Συντάγματος. Διὰ πράξεις μὴ σχετιζομένας πρὸς τὴν ἄσκησιν τῶν καθηκόντων του ἡ δίωξις ἀναστέλλεται μέχρι λήξεως τῆς προεδρικῆς θητείας.

2. Ἡ πρότασις περὶ κατηγορίας καὶ παραπομπῆς εἰς δίκην τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας ὑποβάλλεται εἰς τὴν Βουλὴν ὑπογεγραμμένη ὑπὸ τοῦ ἑνὸς τρίτου τοῦλάχιστον τῶν μελῶν αὐτῆς, γίνεται δὲ ἀποδεκτὴ δι' ἀποφάσεως λαμβανομένης κατὰ πλειοψηφίαν τῶν δύο τρίτων τοῦ συνόλου τῶν μελῶν αὐτῆς.

3. Ἐὰν ἡ πρότασις γίνῃ ἀποδεκτὴ, ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας παραπέμπεται εἰς τὸ κατὰ τὸ ἄρθρον 86 δικαστήριον, τῶν περὶ τούτου διατάξεων ἐφαρμοζομένων ἀναλόγως καὶ ἐν προκειμένῳ.

4. Ἀπὸ τῆς παραπομπῆς του ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας ἀπέχει τῆς ἀσκήσεως τῶν καθηκόντων του, ἀναπληρούμενος κατὰ τὰ ἐν ἄρθρῳ 34 ὀριζόμενα, ἀναλαμβάνει δὲ ἐκ νέου ταῦτα, ἐφ' ὅσον δὲν ἐξηντλή-

θη ή θητεία του από τῆς ἐκδόσεως ἀπαλλακτικῆς ἀποφάσεως τοῦ ὑπὸ τοῦ ἄρθρου 86 δικαστηρίου.

5. Νόμος ψηφιζόμενος ὑπὸ τῆς Ὀλομελείας τῆς Βουλῆς ρυθμίζει τὰ τῆς ἐφαρμογῆς τῶν διατάξεων τοῦ παρόντος ἄρθρου.

Ἄρθρον 50.

Ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας δὲν ἔχει ἄλλας ἀρμοδιότητας, εἰ μὴ ὅσας ἀπονέμει εἰς αὐτὸν ρητῶς τὸ Σύνταγμα καὶ οἱ πρὸς αὐτὸ συνάδοντες νόμοι.

ΤΜΗΜΑ Γ'

ΒΟΥΛΗ

Κεφάλαιον Πρῶτον

Ἀνάδειξις καὶ συγκρότησις τῆς Βουλῆς

Ἄρθρον 51.

1. Ὁ ἀριθμὸς τῶν βουλευτῶν καθορίζεται διὰ νόμου, δὲν δύναται ὅμως νὰ εἶναι κατώτερος τῶν διακοσίων, οὐδὲ ἀνώτερος τῶν τριακοσίων.

2. Οἱ βουλευταὶ ἀντιπροσωπεύουν τὸ Ἔθνος.

3. Οἱ βουλευταὶ ἐκλέγονται δι' ἀμέσου, καθολικῆς καὶ μυστικῆς ψηφοφορίας, ὑπὸ τῶν ἐχόντων τὸ δικαίωμα τοῦ ἐκλέγειν πολιτῶν, ὡς νόμος ὀρίζει. Ὁ νόμος δὲν δύναται νὰ περιορίσῃ τὸ δικαίωμα τοῦ ἐκλέγειν, εἰ μὴ μόνον λόγῳ μὴ συμπληρώσεως κατωτάτου ὀρίου ἡλικίας ἢ λόγῳ ἀνικανότητος πρὸς δικαιοπραξίαν ἢ συνεπιεῖα ἀμετακλήτου ποινικῆς καταδίκης δι' ὠρισμένα ἐγκλήματα.

4. Αἱ βουλευτικαὶ ἐκλογαὶ διενεργοῦνται ταυτοχρόνως καθ' ἅπασαν τὴν Ἐπικράτειαν.

Νόμος δύναται νὰ ὀρίξῃ τὰ τῆς ἀσκήσεως τοῦ ἐκλογικοῦ δικαιώματος ὑπὸ τῶν ἐκτὸς τῆς Ἐπικρατείας εὐρισκομένων ἐκλογέων.

5. Ἡ ἀσκησις τοῦ ἐκλογικοῦ δικαιώματος, εἶναι ὑποχρεωτικὴ. Νόμος ὀρίζει ἐκάστοτε τὰς ἐξαιρέσεις καὶ τὰς ποινικὰς κυρώσεις.

Άρθρον 52.

Ἡ ἐλευθέρα καὶ ἀνόθευτος ἐκδήλωσις τῆς λαϊκῆς θελήσεως, ὡς ἐκφρασις τῆς λαϊκῆς κυριαρχίας, τελεῖ ὑπὸ τὴν ἐγγύησιν πάντων τῶν λειτουργῶν τῆς Πολιτείας, οἵτινες ὑποχρεοῦνται νὰ διασφαλίζουν ταύτην εἰς πᾶσαν περίπτωσιν. Διὰ νόμου ὀρίζονται αἱ ποινικαὶ κυρώσεις κατὰ τῶν παραβατῶν τῆς διατάξεως ταύτης.

Άρθρον 53.

1. Οἱ βουλευταὶ ἐκλέγονται διὰ τέσσαρα συναπτά ἔτη, ἀρχόμενα ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῶν γενικῶν ἐκλογῶν. Ἄμα τῇ λήξει τῆς βουλευτικῆς περιόδου διατάσσεται, διὰ προεδρικοῦ διατάγματος, προσυμποραφόμενον ὑπὸ τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου, ἡ διενέργεια γενικῶν βουλευτικῶν ἐκλογῶν ἐντὸς τριάκοντα ἡμερῶν καὶ ἡ σύγκλησις τῆς νέας Βουλῆς εἰς τακτικὴν σύνοδον, ἐντὸς ἐτέρων τριάκοντα ἡμερῶν ἀπὸ τούτων.

2. Βουλευτικὴ ἔδρα, κενωθείσα κατὰ τὸ τελευταῖον ἔτος τῆς περιόδου, δὲν πληροῦται δι' ἀναπληρωματικῆς ἐκλογῆς, ὅταν τοιαύτη ἀπαιτῆται κατὰ νόμον, ἐφ' ὅσον ὁ ἀριθμὸς τῶν κενῶν ἐδρῶν δὲν ὑπερβαίνει τὸ πέμπτον τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ πᾶν βουλευτῶν.

3. Εἰς περίπτωσιν πολέμου παρατείνεται καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν αὐτοῦ, ἡ βουλευτικὴ περίοδος. Ἐὰν ἔχη διαλυθῆ ἡ Βουλὴ, ἀναστέλλεται ἡ διενέργεια ἐκλογῶν μέχρι λήξεως τοῦ πολέμου, ἀνακαλουμένης μέχρι ταύτης αὐτοδικαίως τῆς διαλυθείσης Βουλῆς.

Άρθρον 54.

1. Τὸ ἐκλογικὸν σύστημα καὶ αἱ ἐκλογικαὶ περιφέρειαι ὀρίζονται διὰ νόμου.

2. Ὁ ἀριθμὸς τῶν βουλευτῶν ἐκάστης ἐκλογικῆς περιφέρειας ὀρίζεται διὰ προεδρικοῦ διατάγματος ἐπὶ τῇ βᾶσει τοῦ νομίμου πληθυσμοῦ τῆς περιφέρειας, ὡς οὗτος προκύπτει ἐκ τῆς τελευταίας ἀπογραφῆς.

3. Μέρος τῆς Βουλῆς, οὐχὶ μείζον τοῦ ἐνὸς εἰκοστοῦ τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν βουλευτῶν, δύναται νὰ ἐκλέγεται ἐνιαίως καθ' ἅπασαν τὴν Ἐπικράτειαν, ἐν συναρτήσει πρὸς τὴν συνολικὴν ἐν τῇ Ἐπικρατείᾳ ἐκλογικὴν δύναμιν ἐκάστου κόμματος, ὡς νόμος ὀρίζει.

Κωλύματα καὶ ἀσυμβίβαστα τῶν Βουλευτῶν

Ἄρθρον 55.

1. Ὅπως ἐκλεγῆ τις βουλευτῆς ἀπαιτεῖται νὰ εἶναι Ἕλλην πολίτης, νὰ ἔχη τὴν νόμιμον ἰκανότητα τοῦ ἐκλέγειν καὶ συμπεπληρωμένον τὸ εἰκοστὸν πέμπτον ἔτος τῆς ἡλικίας του κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἐκλογῆς.

2. Βουλευτῆς, στερηθεὶς τινὸς τῶν ἀνωτέρω προσόντων, ἐκπίπτει αὐτοδικαίως τοῦ βουλευτικοῦ ἀξιώματος.

Ἄρθρον 56.

1. Ἐμμισθοὶ δημόσιοι λειτουργοὶ καὶ ὑπάλληλοι, ἀξίωματικοὶ τῶν ἐνόπλων δυνάμεων καὶ τῶν σωμάτων ἀσφαλείας, ὑπάλληλοι ὀργανισμῶν τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως ἢ ἄλλων νομικῶν προσώπων δημοσίου δικαίου, δήμαρχοι καὶ πρόεδροι κοινοτήτων καὶ διοικηταὶ ἢ πρόεδροι διοικητικῶν συμβουλίων νομικῶν προσώπων δημοσίου δικαίου ἢ δημοσίων ἢ δημοτικῶν ἐπιχειρήσεων, συμβολαιογράφοι, φύλακες μεταγραφῶν καὶ ὑποθηκῶν, δὲν δύνανται νὰ ἀνακηρυχθοῦν ὑποψήφιοι, οὐδὲ νὰ ἐκλεγοῦν βουλευταί, ἐὰν δὲν παραιτηθοῦν πρὸ τῆς ἀνακηρύξεως τῶν ὡς ὑποψηφίων. Ἡ παρὰ τῆς συντελεῖται διὰ μόνης τῆς ἐγγράφου ὑποβολῆς αὐτῆς. Ἀποκλείεται ἡ ἐπάνοδος τῶν παραιτουμένων στρατιωτικῶν εἰς τὴν ἐνεργὸν ὑπηρεσίαν, ἀπαγορεύεται δὲ ἡ ἐπάνοδος τῶν παραιτουμένων πολιτικῶν ὑπαλλήλων καὶ λειτουργῶν πρὸ τῆς παρελεύσεως ἔτους ἀπὸ τῆς παρὰ τῆς.

2. Τῶν περιορισμῶν τῆς προηγουμένης παραγράφου ἐξαιροῦνται οἱ καθηγηταὶ τῶν ἀνωτάτων ἐκπαιδευτικῶν ἰδρυμάτων. Νόμος ὀρίζει τὸν τρόπον τῆς ἀναπληρώσεως αὐτῶν, ἀναστελομένης τῆς ἀσκήσεως τῶν πρὸς τὴν ιδιότητα τοῦ καθηγητοῦ ἀρμοδιοτήτων τοῦ ἐκλεγέντος, διαρκούσης τῆς βουλευτικῆς περιόδου.

3. Ἐμμισθοὶ δημόσιοι ὑπάλληλοι, στρατιωτικοὶ ἐν ἐνεργείᾳ καὶ ἀξίωματικοὶ τῶν σωμάτων ἀσφαλείας, ὑπάλληλοι νομικῶν ἐν γένει προσώπων δημοσίου δικαίου, διοικηταὶ καὶ ὑπάλληλοι δημοσίων καὶ δημοτικῶν ἐπιχειρήσεων ἢ κοινωφελῶν ἰδρυμάτων, δὲν δύνανται νὰ ἀνακηρυχθοῦν ὑποψήφιοι, οὐδὲ νὰ ἐκλεγοῦν βουλευταὶ εἰς οἵανδήποτε

έκλογικήν περιφέρειαν, εἰς τὴν ὁποίαν ὑπηρετήσαν πλέον τοῦ τριμήνου, κατὰ τὴν πρὸ τῶν ἐκλογῶν τριετίαν. Εἰς τοὺς αὐτοὺς περιορισμοὺς ὑπάγονται καὶ οἱ διατελέσαντες γενικοὶ γραμματεῖς ὑπουργείων κατὰ τὸ τελευταῖον ἐξάμηνον τῆς τετραετοῦς βουλευτικῆς περιόδου. Δὲν ὑπάγονται εἰς τοὺς αὐτοὺς περιορισμοὺς οἱ ὑποψήφιοι βουλευταὶ τῆς Ἐπικρατείας καὶ οἱ κατώτεροι ὑπάλληλοι τῶν κεντρικῶν κρατικῶν ὑπηρεσιῶν.

4. Πολιτικοὶ ὑπάλληλοι καὶ στρατιωτικοὶ ἐν γένει, ἔχοντες ἀνελημμένην, κατὰ νόμον, ὑποχρέωσιν παραμονῆς ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ ἐπὶ ὠρισμένον χρόνον, δὲν δύνανται νὰ ἀνακηρυχθοῦν ὑποψήφιοι, οὐδὲ νὰ ἐκλεγοῦν βουλευταί, διαρκοῦντος τοῦ χρόνου τῆς ὑποχρέωσως αὐτῶν.

Ἄρθρον 57.

1. Τὰ καθήκοντα τοῦ βουλευτοῦ εἶναι ἀσυμβίβαστα πρὸς τὰ ἔργα ἢ τὴν ιδιότητα μέλους τοῦ διοικητικοῦ συμβουλίου, διοικητοῦ, γενικοῦ διευθυντοῦ ἢ τῶν ἀναπληρωτῶν αὐτῶν, ἢ ὑπαλλήλου ἐμπορικῆς ἐταιρείας, ἢ ἐπιχειρήσεως ἀπολαύσεως εἰδικῶν προνομίων ἢ κρατικῆς ἐπιχορηγήσεως ἢ τυχούσης παραχωρήσεως δημοσίας ἐπιχειρήσεως.

2. Βουλευταί, ἐμπίπτοντες εἰς τὰς διατάξεις τῆς προηγουμένης παραγράφου, ὀφείλουσιν ἐντὸς ὀκτῶ ἡμερῶν, ἀφ' ἧς καταστῆ ὀριστικὴ ἢ ἐκλογή των, νὰ δηλώσωσιν ἐπιλογὴν μεταξὺ τοῦ βουλευτικοῦ ἀξιώματος καὶ τῶν ὡς ἄνω ἔργων. Ἐν παραλείψει τοιαύτης ἐμπροθέσμου δηλώσεως, ἐκπίπτουν αὐτοδικαίως τοῦ ἀξιώματος τοῦ βουλευτοῦ.

3. Βουλευταί, ἀποδεχόμενοι οἰονδήποτε τῶν ἐν τῷ προηγουμένῳ ἢ τῷ παρόντι ἄρθρῳ ἀναφερομένων καθηκόντων ἢ ἔργων, χαρακτηριζομένων ὡς ἀποτελούντων κώλυμα διὰ τὴν ὑποψηφιότητα βουλευτοῦ, ἢ ὡς ἀσυμβιβάστων διὰ τὸ βουλευτικὸν ἀξίωμα, ἐκπίπτουν αὐτοδικαίως τούτου.

4. Οἱ βουλευταὶ δὲν δύνανται νὰ ἀναλαμβάνουν προμηθείας, μελέτας, ἢ τὴν ἐκτέλεσιν ἔργων τοῦ Κράτους, τῶν ὀργανισμῶν τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως, ἢ ἄλλων νομικῶν προσώπων δημοσίου δικαίου, ἢ δημοσίων, ἢ δημοτικῶν ἐπιχειρήσεων καὶ ἐνοικιάσεις δημοσίων ἢ δημοτικῶν φόρων, οὐδὲ νὰ μισθώνουν ἀκίνητα ἀνήκοντα εἰς τὰ ἄνω ἀναφερόμενα πρόσωπα, ἢ νὰ δέχωνται πάσης μορφῆς παραχωρήσεις ἐπὶ

τῶν ἀκινήτων αὐτῶν. Ἡ παράβασις τῶν διατάξεων τῆς παρούσης παραγράφου συνεπάγεται ἔκπτωσιν ἀπὸ τοῦ βουλευτικοῦ ἀξιώματος καὶ ἀκυρότητα τῶν πράξεων. Αἱ πράξεις αὗται εἶναι ἄκυροι καὶ ὅταν γίνωνται ὑπὸ ἐμπορικῶν ἐταιρειῶν ἢ ἐπιχειρήσεων, εἰς τὰς ὁποίας ἔργα διευθυντοῦ ἢ διοικητικοῦ ἢ νομικοῦ συμβούλου ἐκτελεῖ βουλευτής, ἢ μετέχει τούτων ὡς ὁμόρρυθμος ἢ ἑτερόρρυθμος ἐταῖρος.

5. Εἰδικὸς νόμος ὀρίζει τὸν τρόπον συνεχίσεως ἢ ἐκχωρήσεως ἢ διαλύσεως συμβάσεων ἐκτελέσεως τῶν ἔργων καὶ μελετῶν περὶ ὧν ἡ παράγραφος 4, ἀνειλημμένων ὑπὸ βουλευτοῦ πρὸ τῆς ἐκλογῆς αὐτοῦ.

Ἄρθρον 58.

Ἡ ἐξέλιξις καὶ ἐκδίκασις τῶν βουλευτικῶν ἐκλογῶν, κατὰ τοῦ κύρους τῶν ὁποίων ἐγείρονται ἐνστάσεις, ἀναφερόμεναι εἴτε εἰς ἐκλογικὰς παραβάσεις περὶ τὴν ἐνέργειαν τούτων, εἴτε εἰς ἔλλειψιν τῶν νομίμων προσόντων, ἀνατίθεται εἰς τὸ κατ' ἄρθρον 100 Ἀνώτατον Εἰδικὸν Δικαστήριον.

Κεφάλαιον Τρίτον

Καθήκοντα καὶ δικαιώματα τῶν Βουλευτῶν.

Ἄρθρον 59.

1. Οἱ βουλευταί, πρὸ τῆς ἀναλήψεως τῶν καθηκόντων αὐτῶν ὁμνούν ἐν τῷ Βουλευτηρίῳ καὶ εἰς δημοσίαν συνεδρίασιν τὸν ἀκόλουθον ὄρκον:

«Ὁμνύω ἐς τὸ ὄνομα τῆς Ἀγίας καὶ Ὁμοουσίου καὶ Ἀδιαιρέτου Τριάδος νὰ φυλάττω πίστιν εἰς τὴν Πατρίδα καὶ τὸ δημοκρατικὸν πολίτευμα, ὑπακοὴν εἰς τὸ Σύνταγμα καὶ τοὺς νόμους καὶ νὰ ἐκπληρῶ εὐσυνειδήτως τὰ καθήκοντά μου».

2. Ἀλλόθρησκοι ἢ ἑτερόδοξοι βουλευταί δίδουν τὸν αὐτὸν ὄρκον κατὰ τὸν τρόπον τῆς ἰδίας αὐτῶν θρησκείας, ἢ τοῦ ἰδίου αὐτῶν δόγματος.

3. Ἀνακηρυσσόμενοι βουλευταί ἀπούσης τῆς Βουλῆς δίδουν τὸν ὄρκον ἐνώπιον τοῦ λειτουργοῦντος Τμήματος αὐτῆς.

*Άρθρον 60.

1. Οί βουλευταί ἔχουν ἀπεριόριστον τὸ δικαίωμα τῆς κατὰ συνείδησιν γνώμης καὶ ψήφου.

2. Ἡ ἀπὸ τοῦ βουλευτικοῦ ἀξιώματος παραίτησις εἶναι δικαίωμα τοῦ βουλευτοῦ, συντελεῖται δὲ ἅμα τῇ ὑποβολῇ ἐγγράφου δηλώσεως εἰς τὸν Πρόεδρον τῆς Βουλῆς καὶ δὲν ὑπόκειται εἰς ἀνάκλησιν.

*Άρθρον 61.

1. Ὁ βουλευτὴς δὲν καταδιώκεται, οὐδ' ὅπωςδῆποτε ἐξετάζεται, ἕνεκα γνώμης ἢ ψήφου δοθείσης παρ' αὐτοῦ κατὰ τὴν ἀσκησιν τῶν βουλευτικῶν καθηκόντων.

2. Ὁ βουλευτὴς διώκεται μόνον διὰ συκοφαντικὴν δυσφήμησιν κατὰ νόμον, μετ' ἄδειαν τῆς Βουλῆς. Ἀρμόδιον διὰ τὴν ἐκδίκασιν εἶναι τὸ Ἐφετεῖον. Ἡ ἄδεια θεωρεῖται ὡς ὀριστικῶς μὴ παρασχεθεῖσα, ἐὰν ἡ Βουλὴ δὲν ἀποφανθῇ ἐντὸς τεσσαράκοντα πέντε ἡμερῶν ἀπὸ τῆς περιελεύσεως τῆς ἐγκλήσεως εἰς τὸν Πρόεδρον τῆς Βουλῆς. Ἐν ἀρνήσει χορηγήσεως τῆς ἀδείας ἢ παρελθούσης ἀπράκτου τῆς προθεσμίας, ἡ πράξις θεωρεῖται ἀνέγκλητος.

Ἡ παράγραφος αὕτη ἔχει ἐφαρμογὴν ἀπὸ τῆς προσεχοῦς βουλευτικῆς περιόδου.

3. Ὁ βουλευτὴς δὲν ὑποχρεοῦται εἰς μαρτυρίαν περὶ πληροφοριῶν παρελθουσῶν εἰς αὐτὸν ἢ παρασχεθεῖσων ὑπ' αὐτοῦ ἐν τῇ ἀσκήσει τῶν καθηκόντων του, οὔτε περὶ τῶν προσώπων τὰ ὅποια ἐνεπιστεύθησαν εἰς αὐτὸν τὰς πληροφορίας ἢ εἰς τὰ ὅποια οὗτος παρέσχε ταύτας.

*Άρθρον 62.

Διαρκούσης τῆς βουλευτικῆς περιόδου, βουλευτὴς δὲν διώκεται, οὐδὲ συλλαμβάνεται, φυλακίζεται, οὐδ' ἄλλως πως περιορίζεται, ἄνευ ἀδείας τοῦ Σώματος. Ὁμοίως, δὲν διώκεται βουλευτὴς τῆς διαλυθείσης Βουλῆς διὰ πολιτικὰ ἐγκλήματα, ἀπὸ τῆς διαλύσεως ταύτης μέχρι τῆς ἀνακηρύξεως τῶν βουλευτῶν τῆς νέας Βουλῆς.

Ἡ ἄδεια θεωρεῖται μὴ παρασχεθεῖσα, ἐὰν ἡ Βουλὴ δὲν ἀποφανθῇ ἐντὸς τριμήνου ἀπὸ τῆς διαβιβάσεως τῆς αἰτήσεως διώξεως τοῦ εἰσαγγελέως εἰς τὸν Πρόεδρον αὐτῆς.

Ἡ τρίμηνος προθεσμία ἀναστέλλεται κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν διακοπῶν τῆς Βουλῆς.

Ἄδεια δὲν ἀπαιτεῖται διὰ τὰ ἐπ' αὐτοφώρῳ κακουργήματα.

Ἄρθρον 63.

1. Οἱ βουλευταὶ δικαιоῦνται ἐκ τοῦ Δημοσίου ἀποζημιώσεως καὶ δαπανῶν, διὰ τὴν ἀσκησιν τοῦ λειτουργήματός των, τὸ ὕψος δὲ ἀμφοτέρων καθορίζεται δι' ἀποφάσεως τῆς Ὀλομελείας τῆς Βουλῆς.

2. Οἱ βουλευταὶ ἀπολαμβάνουν συγκοινωνιακῆς, ταχυδρομικῆς καὶ τηλεφωνικῆς ἀτελείας, ἡ ἕκτασις τῆς ὁποίας καθορίζεται δι' ἀποφάσεως τῆς Ὀλομελείας τῆς Βουλῆς.

3. Ἐν ἀδικοιολογήτῳ ἀπουσίᾳ βουλευτοῦ ἐπὶ πλείονας τῶν πέντε συνεδριάσεων κατὰ μῆνα, κρατεῖται ὑποχρεωτικῶς τὸ τριακοστὸν τῆς μηνιαίας ἀποζημιώσεως, δι' ἑκάστην ἀπουσίαν.

Κεφάλαιον Τέταρτον

Ὁργάνωσις καὶ λειτουργία τῆς Βουλῆς.

Ἄρθρον 64.

1. Ἡ Βουλὴ συνέρχεται αὐτοδικαίως κατ' ἔτος τὴν πρώτην Δευτέραν τοῦ μηνὸς Ὀκτωβρίου εἰς τακτικὴν σύνοδον διὰ τὰ ἐτήσια ἔργα αὐτῆς, ἐκτὸς ἐὰν ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας τὴν συγκαλέσῃ ἐνωρίτερον, συμφώνως τῷ ἄρθρῳ 40.

2. Ἡ διάρκεια τῆς τακτικῆς συνόδου δὲν δύναται νὰ εἶναι βραχυτέρα τῶν πέντε μηνῶν, μὴ συνυπολογιζομένου τοῦ χρόνου τῆς κατὰ τὸ ἄρθρον 40 ἀναστολῆς.

Ἡ τακτικὴ σύνοδος παρατείνεται ὑποχρεωτικῶς μέχρι τῆς ἐγκρίσεως τοῦ προϋπολογισμοῦ, κατὰ τὸ ἄρθρον 79, ἢ τῆς ψηφίσεως τοῦ, κατὰ τὸ αὐτὸ ἄρθρον, ἐιδικοῦ νόμου.

Ἄρθρον 65.

1. Ἡ Βουλὴ ὀρίζει τὸν τρόπον τῆς ἐλευθέρας καὶ δημοκρατικῆς λειτουργίας αὐτῆς διὰ Κανονισμοῦ, ψηφιζομένου ἐν Ὀλομελείᾳ κατὰ τὸ ἄρθρον 76 καὶ δημοσιευομένου διὰ τῆς Ἐφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως, παραγγελίᾳ τοῦ Προέδρου αὐτῆς.

2. Ἡ Βουλὴ ἐκλέγει ἐκ τῶν μελῶν αὐτῆς τὸν Πρόεδρον καὶ τὰ λοιπὰ μέλη τοῦ Προεδρείου, κατὰ τὰ διὰ τοῦ Κανονισμοῦ ὀριζόμενα.

3. Ὁ Πρόεδρος καὶ οἱ Ἀντιπρόεδροι ἐκλέγονται κατὰ τὴν ἀρχὴν ἐκάστης βουλευτικῆς περιόδου.

Ἡ διάταξις αὕτη δὲν ἐφαρμόζεται ἐπὶ τῶν κατὰ τὴν διανοσμένην πρῶτην σύνοδον τῆς Ε' Ἀναθεωρητικῆς Βουλῆς ἐκλεγέντων Προέδρου καὶ Ἀντιπροέδρων.

Ἡ Βουλὴ προτάσει πεντήκοντα βουλευτῶν δύναται νὰ ἐκφράσῃ μομφὴν εἰς βάρους τοῦ Προέδρου τῆς Βουλῆς ἢ μέλους τοῦ Προεδρείου, συνεπαγομένην τὴν λῆξιν τῆς θητείας αὐτοῦ.

4. Ὁ Πρόεδρος τῆς Βουλῆς διευθύνει τὰς ἐργασίας τοῦ Σώματος, μεριμνᾷ διὰ τὴν διασφάλισιν τῆς ἀκωλύτου διεξαγωγῆς τῶν ἐργασιῶν του, διὰ τὴν κατοχύρωσιν τῆς ἐλευθέρως γνώμης καὶ ἐκφράσεως τῶν βουλευτῶν καὶ τὴν τήρησιν τῆς τάξεως, δυνάμενος νὰ λάβῃ καὶ πειθαρχικὰ μέτρα κατὰ παντὸς παρεκτρεπομένου βουλευτοῦ, κατὰ τὰ διὰ τοῦ Κανονισμοῦ τῆς Βουλῆς ὀριζόμενα.

5. Διὰ τοῦ Κανονισμοῦ δύναται νὰ συσταθῇ παρὰ τῇ Βουλῇ ἐπιστημονικὴ ὑπηρεσία πρὸς ὑποβοήθησιν τοῦ νομοθετικοῦ αὐτῆς ἔργου.

6. Ὁ Κανονισμὸς καθορίζει τὴν ὀργάνωσιν τῶν ὑπηρεσιῶν τῆς Βουλῆς ὑπὸ τὴν ἐποπτεῖαν τοῦ Προέδρου καὶ πάντα τὰ ἀφορῶντα τὸ προσωπικὸν αὐτῆς. Αἱ πράξεις τοῦ Προέδρου, αἱ ἀφορῶσαι εἰς τὴν πρόσληψιν καὶ τὴν ὑπηρεσιακὴν κατάστασιν τοῦ προσωπικοῦ τῆς Βουλῆς, ὑπόκεινται εἰς προσφυγὴν ἢ αἴτησιν ἀκυρώσεως ἐνώπιον τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας.

Ἄρθρον 66.

1. Ἡ Βουλὴ συνεδριάζει δημοσίᾳ ἐν τῷ Βουλευτηρίῳ, δύναται ὅμως νὰ διασκεφθῇ κεκλεισμένων τῶν θυρῶν, κατ' αἴτησιν τῆς Κυβερνήσεως ἢ δέκα πέντε βουλευτῶν, ἐὰν τοῦτο ἀποφασισθῇ ἐν μυστικῇ συνεδριάσει, κατὰ πλειοψηφίαν. Μετὰ ταῦτα ἀποφασίζει ἐὰν πρέπει νὰ ἐπαναληφθῇ ἡ συζήτησις ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ θέματος ἐν δημοσίᾳ συνεδριάσει.

2. Οἱ Ὑπουργοὶ καὶ Ὑφυπουργοὶ ἔχουν ἐλευθέραν εἴσοδον εἰς τὰς συνεδριάσεις τῆς Βουλῆς καὶ ἀκούονται ὡσάκις ζητήσουν τὸν λόγον.

3. Ἡ Βουλὴ καὶ αἱ κοινοβουλευτικαὶ ἐπιτροπαὶ δύνανται νὰ αἰτή-

σωνται τήν παρουσίαν τοῦ ἀρμοδίου ἐπὶ συζητουμένων ὑπ' αὐτῶν θεμάτων Ὑπουργοῦ, ἢ Ὑφυπουργοῦ.

Αἱ κοινοβουλευτικαὶ ἐπιτροπαὶ δικαιοῦνται νὰ καλοῦν, διὰ τοῦ ἀρμοδίου Ὑπουργοῦ, οἷονδῆποτε δημόσιον λειτουργὸν θεωροῦν χρησίμον διὰ τὸ ἔργον αὐτῶν.

Ἄρθρον 67.

Ἡ Βουλὴ δὲν δύναται ν' ἀποφασίσῃ ἄνευ τῆς ἀπολύτου πλειοψηφίας τῶν παρόντων μελῶν, ἤτις ὅμως οὐδέποτε δύναται νὰ εἶναι μικρότερα τοῦ ἐνὸς τετάρτου τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν βουλευτῶν.

Ἐν περιπτώσει ἰσοψηφίας ἐπαναλαμβάνεται ἡ ψηφοφορία, μετὰ νέαν δὲ ἰσοψηφίαν, ἢ πρότασις ἀπορρίπτεται.

Ἄρθρον 68.

1. Ἡ Βουλὴ συνιστᾷ εἰς τὴν ἀρχὴν ἐκάστης τακτικῆς συνόδου κοινοβουλευτικὰς ἐπιτροπὰς ἐκ τῶν μελῶν αὐτῆς πρὸς ἐπεξεργασίαν καὶ ἐξέτασιν τῶν ὑποβαλλομένων νομοσχεδίων καὶ προτάσεων νόμων, τῶν ὑπαγομένων εἰς τὴν Ὀλομέλειαν καὶ τὰ Τμήματα αὐτῆς.

2. Ἡ Βουλὴ συνιστᾷ ἐκ τῶν μελῶν αὐτῆς ἐξεταστικὰς ἐπιτροπὰς, δι' ἀποφάσεώς της λαμβανομένης διὰ πλειοψηφίας τῶν δύο πέμπτων τοῦ συνόλου τῶν βουλευτῶν, προτάσει τοῦ ἐνὸς πέμπτου τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν βουλευτῶν.

Πρὸς σύστασιν ἐξεταστικῶν ἐπιτροπῶν ἐπὶ ζητημάτων ἀναγομένων εἰς τὴν ἐξωτερικὴν πολιτικὴν καὶ τὴν ἐθνικὴν ἄμυναν, ἀπαιτεῖται ἀπόφασις τῆς Βουλῆς λαμβανομένη διὰ τῆς ἀπολύτου πλειοψηφίας τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν βουλευτῶν.

Τὰ τῆς συγκροτήσεως καὶ λειτουργίας τῶν ἐπιτροπῶν τούτων καθορίζονται ὑπὸ τοῦ Κανονισμοῦ τῆς Βουλῆς.

3. Αἱ κοινοβουλευτικαὶ καὶ ἐξεταστικαὶ ἐπιτροπαὶ ὡς καὶ τὰ κατὰ τὰ ἄρθρα 70 καὶ 71 Τμήματα τῆς Βουλῆς συνιστῶνται κατ' ἀναλογίαν τῆς δυνάμεως τῶν κομμάτων, τῶν ὁμάδων καὶ τῶν ἀνεξαρτήτων, ὡς ὁ Κανονισμὸς ὀρίζει.

Ἄρθρον 69.

Οὐδεὶς ἐμφανίζεται αὐτόκλητος ἐνώπιον τῆς Βουλῆς διὰ νὰ ἀναφέρῃ τι προφορικῶς ἢ ἐγγράφως. Αἱ ἀναφοραὶ παρουσιάζονται διὰ

τινος βουλευτοῦ, ἢ παραδίδονται εἰς τὸν Πρόεδρον. Ἡ Βουλὴ ἔχει δικαίωμα ν' ἀποστέλλῃ τὰς ἀπευθυνομένας πρὸς αὐτὴν ἀναφορὰς εἰς τοὺς Ὑπουργοὺς καὶ Ὑφυπουργούς, οἱ ὅποιοι ὑποχρεοῦνται νὰ δίδουν διευκρινίσεις, ὡςάκις ζητηθῶν.

*Ἄρθρον 70.

1. Ἡ Βουλὴ ἀσκεῖ τὸ νομοθετικὸν ἔργον αὐτῆς ἐν Ὀλομελείᾳ.

2. Ὁ Κανονισμὸς τῆς Βουλῆς προβλέπει τὴν ἄσκησιν τοῦ δι' αὐτοῦ καθοριζομένου νομοθετικοῦ ἔργου καὶ εἰς Τμήματα, οὐχὶ πλείονα τῶν δύο, ὑπὸ τοὺς ἐν ἄρθρῳ 72 περιορισμούς. Ἡ σύστασις καὶ ἡ λειτουργία τῶν Τμημάτων ἀποφασίζεται ἐκάστοτε ὑπὸ τῆς Βουλῆς εἰς τὴν ἀρχὴν ἐκάστης συνόδου, διὰ τῆς ἀπολύτου πλειοψηφίας τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν βουλευτῶν.

3. Διὰ τοῦ Κανονισμοῦ τῆς Βουλῆς ὀρίζεται, ἐπίσης, ἡ μεταξὺ τῶν Τμημάτων κατανομή τῆς ἀρμοδιότητος αὐτῶν κατὰ ὑπουργεία.

4. Ἐφ' ὅσον δὲν ὀρίζεται ἄλλως, αἱ περὶ Βουλῆς διατάξεις τοῦ Συντάγματος ἰσχύουν καὶ διὰ τὴν ἐν Ὀλομελείᾳ καὶ διὰ τὴν κατὰ Τμήματα λειτουργίαν αὐτῆς.

5. Πρὸς λῆψιν ἀποφάσεως τῶν Τμημάτων ἡ ἀπαιτουμένη πλειοψηφία δὲν δύναται νὰ εἶναι κατωτέρα τῶν δύο πέμπτων τοῦ ἀριθμοῦ τῶν βουλευτῶν τῶν Τμημάτων.

6. Ὁ κοινοβουλευτικὸς ἔλεγχος ἀσκεῖται ὑπὸ τῆς Βουλῆς ἐν Ὀλομελείᾳ δις τοῦλάχιστον τῆς ἐβδομάδος, ὡς ὁ Κανονισμὸς τῆς Βουλῆς ὀρίζει.

*Ἄρθρον 71.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς διακοπῆς τῶν ἐργασιῶν τῆς Βουλῆς, τὸ νομοθετικὸν ἔργον αὐτῆς, ἐξαιρέσει τῶν νομοθετημάτων ἀρμοδιότητος τῆς Ὀλομελείας κατὰ τὰ ἐν ἄρθρῳ 72 ὀριζόμενα, ἐπιτελεῖται ὑπὸ Τμήματος αὐτῆς, συγκροτουμένου καὶ λειτουργοῦντος κατὰ τὰ ἐν ἄρθροισ 68 παράγραφος 3 καὶ 70 ὀριζόμενα.

Διὰ τοῦ Κανονισμοῦ δύναται νὰ προβλεφθῇ ἡ ἐπεξεργασία τῶν νομοσχεδίων ἢ προτάσεων νόμων ὑπὸ κοινοβουλευτικῆς ἐπιτροπῆς ἐκ τῶν μελῶν τοῦ αὐτοῦ Τμήματος.

*Ἄρθρον 72.

1. Ἐν Ὀλομελείᾳ τῆς Βουλῆς συζητοῦνται καὶ ψηφίζονται ὁ Κα-

νονισμός αὐτῆς, νομοσχέδια καὶ προτάσεις νόμων περὶ ἐκλογῆς βουλευτῶν, περὶ τῶν ἐν ἄρθροισι 3, 13, 27, 28 καὶ 36 παράγραφος 1 θεμάτων, περὶ τῆς ἀσκήσεως καὶ προστασίας τῶν ἀτομικῶν δικαιωμάτων, περὶ τῆς λειτουργίας τῶν πολιτικῶν κομμάτων, περὶ παροχῆς νομοθετικῆς ἐξουσιοδοτήσεως κατὰ τὸ ἄρθρον 43 παράγραφος 4, περὶ εὐθύνης τῶν ὑπουργῶν, περὶ καταστάσεως πολιορκίας, περὶ τῆς χορηγίας τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας καὶ περὶ τῆς αὐθεντικῆς ἐρμηνείας τῶν νόμων κατὰ τὰ ἐν ἄρθρῳ 77, ὡς καὶ παντὸς ἑτέρου θέματος, ἀναγομένου εἰς τὴν Ὀλομέλειαν τῆς Βουλῆς, κατὰ εἰδικὴν πρόβλεψιν τοῦ Συντάγματος, ἢ διὰ τὴν ρύθμισιν τοῦ ὁποῦ ἀπαιτεῖται εἰδικὴ πλειοψηφία.

Ἐν Ὀλομέλειᾳ τῆς Βουλῆς ψηφίζεται ἐπίσης ὁ προϋπολογισμὸς καὶ ὁ ἀπολογισμὸς τοῦ Κράτους καὶ τῆς Βουλῆς.

2. Ἡ κατ' ἀρχὴν, κατ' ἄρθρον καὶ εἰς τὸ σύνολον συζήτησις καὶ ψήφισις πάντων τῶν λοιπῶν νομοσχεδίων ἢ προτάσεων νόμων, δύναται νὰ ἀνατεθῆ εἰς Τμῆμα τῆς Βουλῆς, κατὰ τὰ ἐν ἄρθρῳ 70 ὀριζόμενα.

3. Τὸ ἐπιλαμβανόμενον τῆς ψηφίσεως νομοσχεδίου ἢ προτάσεως νόμου Τμῆμα ἀποφαίνεται ὀριστικῶς περὶ τῆς ἀρμοδιότητος αὐτοῦ, δικαιούμενον νὰ παραπέμψῃ οἰανδήποτε περὶ αὐτῆς ἀμφισβήτησιν εἰς τὴν Ὀλομέλειαν τῆς Βουλῆς, δι' ἀποφάσεως λαμβανομένης διὰ τῆς ἀπολύτου πλειοψηφίας τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν μελῶν αὐτοῦ. Ἡ ἀπόφασις τῆς Ὀλομελείας δεσμεύει τὰ Τμήματα.

4. Ἡ Κυβέρνησις δύναται νὰ εἰσάγῃ πρὸς συζήτησιν καὶ ψήφισιν νομοσχέδιον μείζονος σημασίας ἀντὶ τῶν Τμημάτων εἰς τὴν Ὀλομέλειαν.

5. Ἡ Ὀλομέλεια τῆς Βουλῆς δύναται νὰ ζητήσῃ δι' ἀποφάσεως αὐτῆς λαμβανομένης δι' ἀπολύτου πλειοψηφίας τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν βουλευτῶν, τὴν παρ' αὐτῆς συζήτησιν καὶ κατ' ἀρχὴν, κατ' ἄρθρον καὶ εἰς τὸ σύνολον ψήφισιν ἐκκρεμοῦς ἐνώπιον Τμήματος νομοσχεδίου ἢ προτάσεως νόμου.

Νομοθετική λειτουργία τῆς Βουλῆς

Ἄρθρον 73.

1. Τὸ δικαίωμα προτάσεως νόμων ἀνήκει εἰς τὴν Βουλὴν καὶ τὴν Κυβέρνησιν.

2. Νομοσχέδια, ἀναφερόμενα ὅπωςδῆποτε εἰς τὴν ἀπονομὴν συντάξεως καὶ τὰς προϋποθέσεις ταύτης, ὑποβάλλονται μόνον ὑπὸ τοῦ Ὑπουργοῦ Οἰκονομικῶν, μετὰ γνωμοδότησιν τοῦ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου, προκειμένου δὲ περὶ συντάξεων βαρυνουσῶν τὸν προϋπολογισμὸν ὀργανισμῶν τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως ἢ ἄλλων νομικῶν προσώπων δημοσίου δικαίου, ὑπὸ τοῦ ἀρμοδίου Ὑπουργοῦ καὶ τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν. Τὰ νομοσχέδια περὶ συντάξεων πρέπει νὰ εἶναι εἰδικά, μὴ ἐπιτρεπομένης ἐπὶ ποινῇ ἀκυρότητος τῆς ἀναγραφῆς διατάξεων περὶ συντάξεων εἰς νόμους σκοποῦντας τὴν ρύθμισιν ἄλλων θεμάτων.

3. Οὐδεμία πρότασις νόμου ἢ τροπολογία ἢ προσθήκη εἰσάγεται πρὸς συζήτησιν, ἐὰν προέρχεται ἐκ τῆς Βουλῆς, ἐφ' ὅσον συνεπάγεται εἰς βάρος τοῦ Δημοσίου, τῶν ὀργανισμῶν τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως ἢ ἄλλων νομικῶν προσώπων δημοσίου δικαίου, δαπάνας ἢ ἐλάττωσιν ἐσόδων, ἢ τῆς περιουσίας αὐτῶν, πρὸς μισθοδοσίαν ἢ σύνταξιν, ἢ ἐν γένει ὄφελος προσώπου.

4. Εἶναι ὁμως παραδεκτὴ τροπολογία ἢ προσθήκη ὑποβαλλομένη ὑπὸ ἀρχηγοῦ κόμματος ἢ ἐκπροσώπου ὁμάδος κατὰ τὰ ἐν παραγράφῳ 3 τοῦ ἄρθρου 74 ὀριζόμενα, προκειμένου περὶ νομοσχεδίων ἀναφερομένων εἰς τὴν ὀργάνωσιν τῶν δημοσίων ὑπηρεσιῶν καὶ τῶν ὀργανισμῶν δημοσίου ἐνδιαφέροντος, εἰς τὴν ὑπηρεσιακὴν ἐν γένει κατάστασιν τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων, τῶν στρατιωτικῶν καὶ τῶν ὀργάνων τῶν σωμάτων ἀσφαλείας, τῶν ὑπαλλήλων ὀργανισμῶν τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως ἢ ἄλλων νομικῶν προσώπων δημοσίου δικαίου, ὡς καὶ δημοσίων ἐν γένει ἐπιχειρήσεων.

5. Νομοσχέδιον δι' οὗ ἐπιβάλλονται τοπικοὶ ἢ εἰδικοί φόροι, ἢ οἴασδῆποτε φύσεως βάρη ὑπὲρ ὀργανισμῶν, ἢ νομικῶν προσώπων δημοσίου ἢ ἰδιωτικοῦ δικαίου, δεόν νὰ προσυπογράφεται καὶ ὑπὸ τῶν Ὑπουργῶν Συντονισμοῦ καὶ Οἰκονομικῶν.

1. Πάν νομοσχέδιον καὶ πᾶσα πρότασις νόμου συνοδεύεται ὑποχρεωτικῶς ὑπὸ αἰτιολογικῆς ἐκθέσεως, πρὸ δὲ τῆς εἰσαγωγῆς αὐτοῦ εἰς τὴν Βουλὴν, Ὁλομέλειαν ἢ Τμήματα, δύναται νὰ παραπεμφθῆ πρὸς νομοτεχνικὴν ἐπεξεργασίαν εἰς τὴν κατὰ τὴν παράγραφον 5 τοῦ ἄρθρου 65 ἐπιστημονικὴν ὑπηρεσίαν ἀπὸ τῆς συστάσεως αὐτῆς, ὡς ὁ Κανονισμὸς ὀρίζει.

2. Τὰ εἰς τὴν Βουλὴν κατατιθέμενα νομοσχέδια καὶ προτάσεις νόμων παραπέμπονται εἰς τὴν οἰκείαν κοινοβουλευτικὴν ἐπιτροπὴν. Ὑποβληθείσης τῆς ἐκθέσεως, ἢ παρελθούσης ἀπράκτου τῆς ταχθείσης προθεσμίας πρὸς ὑποβολὴν ταύτης, εἰσάγονται εἰς τὴν Βουλὴν πρὸς συζήτησιν μετὰ παρέλευσιν τριῶν ἕκτοτε ἡμερῶν, πλὴν ἂν ἔχουν χαρακτηρισθῆ ὑπὸ τοῦ ἄρμοδιου Ὑπουργοῦ ὡς ἐπείγοντος χαρακτῆρος. Ἡ συζήτησις ἄρχεται μετὰ προφορικὴν εἰσήγησιν τοῦ ἄρμοδιου Ὑπουργοῦ καὶ τῶν εἰσηγητῶν τῆς ἐπιτροπῆς.

3. Τροπολογίαι βουλευτῶν ἐπὶ νομοσχεδίων καὶ προτάσεων νόμων τῆς ἀρμοδιότητος τῆς Ὁλομελείας ἢ τῶν Τμημάτων τῆς Βουλῆς δὲν εἰσάγονται πρὸς συζήτησιν, ἔαν δὲν ὑποβληθῶν μέχρι καὶ τῆς προτεραίας τῆς ἡμέρας τῆς ἐνάρξεως τῆς συζητήσεως, ἔκτος ἔαν εἰς τὴν συζήτησιν αὐτῶν συγκατατίθεται καὶ ἡ Κυβέρνησις.

4. Δὲν εἰσάγεται πρὸς συζήτησιν νομοσχέδιον ἢ πρότασις νόμου ἀποσκοποῦσα εἰς τὴν τροποποίησιν διατάξεως νόμου, ἔαν δὲν ἔχη καταχωρισθῆ εἰς μὲν τὴν αἰτιολογικὴν ἔκθεσιν ὀλόκληρον τὸ κείμενον τῆς τροποποιουμένης διατάξεως, εἰς δὲ τὸ κείμενον τοῦ νομοσχεδίου ἢ τῆς προτάσεως, ὀλόκληρος ἢ νέα διάταξις, ὡς διαμορφοῦται διὰ τῆς τροποποιήσεως.

5. Νομοσχέδιον ἢ πρότασις νόμου, περιέχουσα διατάξεις ἀσχέτους πρὸς τὸ κύριον ἀντικείμενον αὐτῶν, δὲν εἰσάγονται πρὸς συζήτησιν.

Οὐδεμία προσθήκη ἢ τροπολογία εἰσάγεται πρὸς συζήτησιν, ἂν δὲν σχετίζεται πρὸς τὸ κύριον ἀντικείμενον τοῦ νομοσχεδίου ἢ τῆς προτάσεως.

Ἐν ἀμφισβητήσῃ ἀποφαίνεται ἡ Βουλὴ.

6. Ἄπαξ τοῦ μηνός, εἰς προσδιοριστέαν ὑπὸ τοῦ Κανονισμοῦ ἡμέραν, ἐγγράφονται εἰς τὴν ἡμερησίαν διάταξιν κατὰ προτεραιότητα καὶ συζητοῦνται ἐκκρεμεῖς προτάσεις νόμων.

*Άρθρον 75.

1. Πᾶν νομοσχέδιον καὶ πᾶσα πρότασις νόμου, συνεπαγόμενα ἐπιβάρυνσιν τοῦ προϋπολογισμοῦ, ἐφ' ὅσον μὲν ὑποβάλλεται ὑπὸ Ὑπουργῶν, δὲν εἰσάγεται πρὸς συζήτησιν, ἐὰν δὲν συνοδεύεται ὑπὸ ἐκθέσεως τοῦ Γενικοῦ Λογιστηρίου τοῦ Κράτους, καθοριζούσης τὴν δαπάνην, ἐφ' ὅσον δὲ ὑποβάλλεται ὑπὸ βουλευτῶν, διαβιβάζεται πρὸ πάσης συζητήσεως εἰς τὸ Γενικὸν Λογιστήριον τοῦ Κράτους, ὑποχρεούμενον νὰ ὑποβάλλῃ σχετικὴν ἔκθεσιν ἐντὸς δέκα πέντε ἡμερῶν. Παρερχομένης ἀπράκτου τῆς προθεσμίας ταύτης, ἡ πρότασις νόμου εἰσάγεται πρὸς συζήτησιν καὶ ἄνευ ἐκθέσεως.

2. Τὸ αὐτὸ ἰσχύει καὶ διὰ τὰς τροπολογίας, ἐφ' ὅσον ζητηθῆ τοῦτο ὑπὸ τῶν ἀρμοδίων Ὑπουργῶν. Εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην τὸ Γενικὸν Λογιστήριον ὑποχρεοῦται νὰ ὑποβάλλῃ εἰς τὴν Βουλὴν τὴν ἔκθεσιν τοῦ ἐντὸς τριῶν ἡμερῶν. Μόνον παρερχομένης ἀπράκτου τῆς προθεσμίας ταύτης, ἡ συζήτησις χωρεῖ καὶ ἄνευ ἐκθέσεως.

3. Νομοσχέδιον, συνεπαγόμενον δαπάνην ἢ ἐλάττωσιν ἐσόδων, δὲν εἰσάγεται πρὸς συζήτησιν ἐὰν δὲν συνοδεύεται ὑπὸ εἰδικῆς ἐκθέσεως περὶ τοῦ τρόπου καλύψεώς των, ὑπογεγραμμένης ὑπὸ τοῦ ἀρμοδίου Ὑπουργοῦ καὶ τοῦ Ὑπουργοῦ Οἰκονομικῶν.

*Άρθρον 76.

1. Πᾶν νομοσχέδιον καὶ πᾶσα πρότασις νόμου εἰσαγομένη ἐνώπιον τῆς Ὀλομελείας ἢ τῶν Τμημάτων συζητεῖται καὶ ψηφίζεται ἐφ' ἅπαξ, κατ' ἀρχὴν, κατ' ἄρθρον καὶ εἰς τὸ σύνολον.

2. Κατ' ἐξαιρέσιν νομοσχέδια καὶ προτάσεις νόμων συζητοῦνται καὶ ψηφίζονται ὑπὸ τῆς Ὀλομελείας τῆς Βουλῆς δις καὶ εἰς δύο διαφόρους συνεδριάσεις, ἀπεχούσας ἀλλήλων δύο τοῦλάχιστον ἡμέρας, κατ' ἀρχὴν μὲν καὶ κατ' ἄρθρον κατὰ τὴν πρώτην συζήτησιν, κατ' ἄρθρον δὲ καὶ εἰς τὸ σύνολον κατὰ τὴν δευτέραν, ἐὰν ζητηθῆ τοῦτο μέχρι τῆς ἐνάρξεως τῆς κατ' ἀρχὴν συζητήσεως, ὑπὸ τοῦ ἐνὸς τρίτου τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν βουλευτῶν.

3. Ἐὰν κατὰ τὴν συζήτησιν ἐγένοντο δεκταὶ τροπολογίαι, ἡ ψήφισις τοῦ συνόλου ἀναβάλλεται ἐπὶ εἰκοσιτετράωρον ἀπὸ τῆς διανομῆς τοῦ τροποποιηθέντος νομοσχεδίου ἢ προτάσεως νόμου.

4. Νομοσχέδιον ἢ πρότασις νόμου, χαρακτηριζόμενον ὑπὸ τῆς

Κυβερνήσεως ὡς κατεπεῖγον, εἰσάγεται πρὸς ψήφισιν μετὰ περιωρισμένην συζήτησιν, εἰς ἣν μετέχουν, πλὴν τῶν οἰκείων εἰσηγητῶν, ὁ Πρωθυπουργὸς ἢ ὁ ἀρμόδιος Ὑπουργός, οἱ Ἀρχηγοὶ τῶν ἐν τῇ Βουλῇ κομμάτων καὶ ἀνὰ εἷς ἐκπρόσωπος τούτων. Διὰ τοῦ Κανονισμοῦ τῆς Βουλῆς δύναται νὰ περιορισθῇ ἡ διάρκεια τῶν ὁμιλιῶν καὶ ὁ χρόνος συζητήσεως.

5. Ἡ Κυβέρνησις δύναται νὰ ζητήσῃ ὅπως νομοσχέδιον ἢ πρότασις νόμου ἰδιαιτέρας σημασίας ἢ ἐπείγοντος χαρακτῆρος, συζητηθῇ εἰς ὠρισμένον ἀριθμὸν συνεδριάσεων, οὐχὶ μείζονα τῶν τριῶν. Ἡ Βουλὴ δύναται νὰ παρατείνῃ τὴν συζήτησιν ἐπὶ δύο εἰσέτι συνεδριάσεις, προτάσει τοῦ ἐνὸς δεκάτου τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν βουλευτῶν. Διὰ τοῦ Κανονισμοῦ τῆς Βουλῆς καθορίζεται ἡ διάρκεια ἐκάστης ὁμιλίας.

6. Ἡ ἐπιψήφισις δικαστικῶν ἢ διοικητικῶν κωδίκων, συνταχθέντων ὑπὸ εἰδικῶν ἐπιτροπῶν, αἱ ὁποῖα συνεστήθησαν δι' εἰδικῶν νόμων, δύναται νὰ γίνῃ ἐν Ὀλομελείᾳ τῆς Βουλῆς δι' ἰδιαιτέρου νόμου, κυροῦντος ἐν ὅλῳ τούτους.

7. Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον δύναται νὰ γίνῃ κωδικοποιήσις ὑφισταμένων διατάξεων δι' ἀπλῆς ταξινομήσεως αὐτῶν ἢ ἐν ὅλῳ ἐπαναφορὰ καταργηθέντων νόμων, πλὴν τῶν φορολογικῶν.

8. Νομοσχέδιον ἢ πρότασις νόμου, ἀποκρουσθεῖσα ὑπὸ τῆς Ὀλομελείας τῆς Βουλῆς ἢ Τμήματος αὐτῆς, δὲν εἰσάγεται ἐκ νέου εἰς τὴν αὐτὴν σύνοδον, οὐδὲ εἰς τὸ μετὰ τὴν λήξιν αὐτῆς λειτουργοῦν Τμήμα.

Ἄρθρον 77.

1. Ἡ αὐθεντικὴ ἐρμηνεία τῶν νόμων ἀνήκει εἰς τὴν νομοθετικὴν λειτουργίαν.

2. Νόμος μὴ πράγματι ἐρμηνευτικὸς ἔχει ἰσχὺν μόνον ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως αὐτοῦ.

Κεφάλαιον Ἐκτον

Φορολογία καὶ δημοσιονομικὴ διαχείρισις

Ἄρθρον 78.

1. Οὐδεὶς φόρος ἐπιβάλλεται οὐδ' εἰσπράττεται ἄνευ τυπικοῦ νόμου, καθορίζοντος τὸ ὑποκείμενον τῆς φορολογίας καὶ τὸ εἰσόδημα, τὸ

είδος τῆς περιουσίας, τὰς δαπάνας καὶ τὰς συναλλαγὰς ἢ τὰς κατηγορίας τούτων, εἰς τὰς ὁποίας ἀναφέρεται ὁ φόρος.

2. Φόρος ἢ ἄλλο οἰονδήποτε οἰκονομικὸν βάρους δὲν δύναται νὰ ἐπιβληθῆ διὰ νόμου ἀναδρομικῆς ἰσχύος, ἐκτεινομένης πέραν τοῦ προηγούμενου τῆς ἐπιβολῆς τοῦ φόρου οἰκονομικοῦ ἔτους.

3. Ἐξαιρετικῶς ἐπὶ ἐπιβολῆς ἢ αὐξήσεως εἰσαγωγικοῦ ἢ ἐξαγωγικοῦ δασμοῦ ἢ φόρου καταναλώσεως, ἐπιτρέπεται ἡ εἰσπραξις αὐτῶν ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς καταθέσεως εἰς τὴν Βουλὴν τοῦ περὶ αὐτῶν νομοσχεδίου ὑπὸ τὸν ὄρον τῆς δημοσιεύσεως τοῦ νόμου ἐντὸς τῆς κατὰ τὸ ἄρθρον 42 παράγρ. 1 προθεσμίας, πάντως δὲ τὸ βραδύτερον ἐντὸς δέκα ἡμερῶν ἀπὸ τῆς λήξεως τῆς συνόδου.

4. Τὸ ἀντικείμενον τῆς φορολογίας, ὁ φορολογικὸς συντελεστής, αἱ ἀπὸ τῆς φορολογίας ἀπαλλαγαὶ ἢ ἐξαιρέσεις καὶ ἡ ἀπνομιή συντάξεων δὲν δύναται νὰ ἀποτελέσουν ἀντικείμενον νομοθετικῆς ἐξουσιοδοτήσεως.

Δὲν ἀντίκειται εἰς τὴν ἀπαγόρευσιν ὁ καθορισμὸς διὰ νόμου τοῦ τρόπου βεβαιώσεως τῆς συμμετοχῆς τοῦ Κράτους καὶ τῶν δημοσίων ἐν γένει ὀργανισμῶν εἰς τὴν ἀποκλειστικῶς ἐκ τῆς ἐκτελέσεως δημοσίων ἔργων προκαλουμένην αὐτόματον ὑπερτίμησιν τῆς παρακειμένης ἰδιωτικῆς ἀκινήτου ἰδιοκτησίας.

5. Κατ' ἐξαιρέσιν ἐπιτρέπεται ἡ κατ' ἐξουσιοδότησιν νόμων πλαισίων ἐπιβολῆ ἐξισωτικῶν ἢ ἀντισταθμιστικῶν εἰσφορῶν ἢ δασμῶν, ὡς καὶ ἡ λήψις οἰκονομικῶν μέτρων, ἐν τῷ πλαισίῳ τῶν διεθνῶν σχέσεων τῆς Χώρας, πρὸς οἰκονομικοὺς ὀργανισμοὺς ἢ μέτρων ἀποβλεπόντων εἰς τὴν διασφάλισιν τῆς συναλλαγματικῆς θέσεως τῆς Χώρας.

*Ἄρθρον 79.

1. Ἡ Βουλὴ ψηφίζει κατὰ τὴν τακτικὴν ἐτήσιαν σύνοδον αὐτῆς τὸν προϋπολογισμὸν τῶν ἐσόδων καὶ τῶν ἐξόδων τοῦ Κράτους διὰ τὸ ἐπόμενο ἐτος.

2. Πάντα τὰ ἔσοδα καὶ ἔξοδα τοῦ Κράτους πρέπει ν' ἀναγράφωνται εἰς τὸν ἐτήσιον προϋπολογισμὸν καὶ τὸν ἀπολογισμὸν.

3. Ὁ προϋπολογισμὸς εἰσάγεται εἰς τὴν Βουλὴν διὰ τοῦ ἐπὶ τῶν Οἰκονομικῶν Ὑπουργοῦ ἓνα τοῦλάχιστον μῆνα πρὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ οἰκονομικοῦ ἔτους, ψηφίζεται δὲ κατὰ τὰ ὑπὸ τοῦ Κανονισμοῦ ὁ-

ριζόμενα, διὰ τοῦ ὁποίου καὶ διασφαλίζεται τὸ δικαίωμα ἐκφράσεως τῶν ἀντιλήψεων ὅλων τῶν ἐν τῇ Βουλῇ πολιτικῶν μεριδων.

4. Ἐὰν καθίσταται ἀνέφικτος δι' οἰονδήποτε λόγον ἡ διοίκησις τῶν ἐσόδων καὶ ἐξόδων ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ προϋπολογισμοῦ, ἐνεργεῖται αὕτη βάσει εἰδικοῦ ἐκάστοτε νόμου.

5. Ἐὰν δὲν καθίσταται δυνατὴ, λόγω λήξεως τῆς περιόδου τῆς Βουλῆς, ἡ ψήφισις τοῦ προϋπολογισμοῦ ἢ τοῦ κατὰ τὴν προηγουμένην παράγραφον εἰδικοῦ νόμου, παρατείνεται ἐπὶ τέσσαρας μῆνας ἢ ἰσχὺς τοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ λήξαντος ἢ λήγοντος οἰκονομικοῦ ἔτους, διὰ διατάγματος ἐκδιδομένου προτάσει τοῦ Ἑπιχειρηματικοῦ Συμβουλίου.

6. Διὰ νόμου δύναται νὰ καθιερωθῇ ἡ σύνταξις προϋπολογισμοῦ διετοῦς χρήσεως.

7. Ἐντὸς ἔτους τὸ βραδύτερον ἀπὸ τῆς λήξεως τοῦ οἰκονομικοῦ ἔτους κατατίθεται εἰς τὴν Βουλὴν ὁ ἀπολογισμὸς, ὡς καὶ ὁ γενικὸς ἰσολογισμὸς τοῦ Κράτους, οἱ ὅποιοι ἐξετάζονται ὑπὸ εἰδικῆς ἐπιτροπῆς βουλευτῶν καὶ κυροῦνται ὑπὸ τῆς Βουλῆς κατὰ τὰ ὑπὸ τοῦ Κανονισμοῦ αὐτῆς ὀριζόμενα.

8. Τὰ προγράμματα οἰκονομικῆς καὶ κοινωνικῆς ἀναπτύξεως ἐγκρίνονται ὑπὸ τῆς Ὀλομελείας τῆς Βουλῆς, ὡς νόμος ὀρίζει.

Ἄρθρον 80.

1. Μισθός, σύνταξις, χορηγία ἢ ἀμοιβή οὔτε ἐγγράφεται εἰς τὸν προϋπολογισμὸν τοῦ Κράτους, οὔτε παρέχεται ἀνευ ὀργανικοῦ ἢ ἄλλου εἰδικοῦ νόμου.

2. Νόμος ὀρίζει τὰ τῆς κοπῆς ἢ ἐκδόσεως νομίσματος.

ΤΜΗΜΑ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

ΚΥΒΕΡΝΗΣΙΣ

Κεφάλαιον Πρῶτον

Συγκρότησις καὶ ἀποστολὴ τῆς Κυβερνήσεως

Ἄρθρον 81.

1. Τὴν Κυβέρνησιν ἀποτελεῖ τὸ Ἑπιχειρηματικὸν Συμβούλιον, συγ-

κείμενον ἐκ τοῦ Πρωθυπουργοῦ καὶ τῶν Ὑπουργῶν. Διὰ νόμου ὀρίζονται τὰ τῆς συνθέσεως καὶ λειτουργίας τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου. Διὰ διατάγματος, προκαλουμένου ὑπὸ τοῦ Προέδρου τῆς Κυβερνήσεως, δύναται νὰ διορισθοῦν εἰς ἡ πλείονες ἐκ τῶν Ὑπουργῶν Ἀντιπρόεδροι τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου.

Νόμος ρυθμίζει τὴν θέσιν τῶν ἀναπληρωτῶν καὶ τῶν ἀνευ χαρτοφυλακίου Ὑπουργῶν, τῶν Ὑφυπουργῶν, οἱ ὁποῖοι δύναται νὰ ἀποτελοῦν μέλη τῆς Κυβερνήσεως, ὡς καὶ τῶν μονίμων ὑπηρεσιακῶν Ὑφυπουργῶν.

2. Οὐδεὶς δύναται νὰ διορισθῆ ἄνθρωπος μέλος τῆς Κυβερνήσεως, ἢ Ὑφυπουργός, ἐὰν δὲν συγκεντρῶνῃ τὰ κατὰ τὸ ἄρθρον 55 ὀριζόμενα διὰ τὸν βουλευτὴν προσόντα.

3. Οἰαδήποτε ἐπαγγελματικὴ δραστηριότης τῶν μελῶν τῆς Κυβερνήσεως, τῶν Ὑφυπουργῶν καὶ τοῦ Προέδρου τῆς Βουλῆς, ἀναστέλλεται κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἀσκήσεως τῶν καθηκόντων των.

4. Νόμος δύναται νὰ καθιερῶνῃ τὸ ἀσυμβίβαστον τοῦ ἀξιώματος τοῦ Ὑπουργοῦ καὶ Ὑφυπουργοῦ καὶ πρὸς ἕτερα ἔργα.

5. Ἐν ἐλλείψει Ἀντιπροέδρου ὁ Πρωθυπουργός, ὡς ἄκις παρίσταται ἀνάγκη, ὀρίζει ἐκ τῶν Ὑπουργῶν προσωρινὸν ἀναπληρωτὴν του.

Ἄρθρον 82.

1. Ἡ Κυβέρνησις καθορίζει καὶ κατευθύνει τὴν γενικὴν πολιτικὴν τῆς Χώρας, συμφώνως πρὸς τοὺς ὀρισμοὺς τοῦ Συντάγματος καὶ τῶν νόμων.

2. Ὁ Πρωθυπουργός ἐξασφαλίζει τὴν ἐνότητα τῆς Κυβερνήσεως καὶ κατευθύνει τὰς ἐνεργείας αὐτῆς καὶ τῶν δημοσίων ἐν γένει ὑπηρεσιῶν πρὸς ἐφαρμογὴν τῆς κυβερνητικῆς πολιτικῆς, ἐντὸς τοῦ πλαισίου τῶν νόμων.

Ἄρθρον 83.

1. Ἐκαστος τῶν Ὑπουργῶν ἀσκεῖ τὰς ὑπὸ τοῦ νόμου ὀριζόμενας ἀρμοδιότητας. Οἱ ἀνευ χαρτοφυλακίου Ὑπουργοὶ ἀσκοῦν ὡσὰς ἀρμοδιότητος ἀναθέτει εἰς αὐτοὺς ὁ Πρωθυπουργός δι' ἀποφάσεώς του.

2. Οἱ Ὑφυπουργοὶ ἀσκοῦν τὰς διὰ κοινῆς ἀποφάσεως τοῦ Πρωθυπουργοῦ καὶ τοῦ οἰκείου Ὑπουργοῦ ἀνατιθεμένας εἰς αὐτοὺς ἀρμοδιότητας.

Σχέσεις Βουλῆς καὶ Κυβερνήσεως

Ἄρθρον 84.

1. Ἡ Κυβέρνησις ὀφείλει νὰ ἀπολαύη τῆς ἐμπιστοσύνης τῆς Βουλῆς. Ἐντὸς δεκαπενθημέρου ἀπὸ τῆς ὀρκωμοσίας τοῦ Πρωθυπουργοῦ, ἡ Κυβέρνησις ὑποχρεοῦται νὰ ζητήσῃ ψῆφον ἐμπιστοσύνης τῆς Βουλῆς καὶ δύναται νὰ πράττῃ τοῦτο ὅποτεδήποτε ἄλλοτε. Ἐὰν κατὰ τὸν σχηματισμὸν τῆς Κυβερνήσεως ἔχουν διακοπῆ αἱ ἐργασίαι τῆς Βουλῆς, καλεῖται αὕτη ἐντὸς δέκα πέντε ἡμερῶν ὅπως ἀποφανθῇ ἐπὶ τῆς προτάσεως ἐμπιστοσύνης.

2. Ἡ Βουλὴ δύναται δι' ἀποφάσεώς της νὰ ἀπροσύρῃ τὴν ἐμπιστοσύνην της ἀπὸ τὴν Κυβέρνησιν ἢ μέλος αὐτῆς. Πρότασις περὶ δυσπιστίας δὲν δύναται νὰ ὑποβληθῇ, εἰ μὴ μετὰ πάροδον ἑξαμήνου ἀπὸ τῆς παρὰ τῆς Βουλῆς ἀπορρίψεως προτάσεως δυσπιστίας.

Ἡ πρότασις δυσπιστίας πρέπει νὰ εἶναι ὑπογεγραμμένη ὑπὸ τοῦ ἐνὸς ἕκτου τοῦλάχιστον τῶν βουλευτῶν καὶ νὰ περιλαμβάνῃ σαφῶς τὰ θέματα ἐπὶ τῶν ὁποίων θὰ διεξαχθῇ ἡ συζήτησις.

3. Κατ' ἐξαιρέσιν δύναται νὰ ὑποβληθῇ πρότασις περὶ δυσπιστίας καὶ πρὸ τῆς παρόδου ἑξαμήνου, ἐὰν εἶναι ὑπογεγραμμένη ὑπὸ τῆς πλειοψηφίας τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν βουλευτῶν.

4. Ἡ συζήτησις ἐπὶ προτάσεως ἐμπιστοσύνης ἢ δυσπιστίας ἀρχεται μετὰ δύο ἡμέρας ἀπὸ τῆς ὑποβολῆς τῆς σχετικῆς προτάσεως, πλὴν ἂν ἡ Κυβέρνησις, ἐπὶ προτάσεως δυσπιστίας, ζητήσῃ τὴν ἄμεσον ἔναρξιν, δὲν δύναται δὲ νὰ παραταθῇ πέραν τῶν τριῶν ἡμερῶν ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως αὐτῆς.

5. Ἡ ἐπὶ προτάσεως ἐμπιστοσύνης ἢ δυσπιστίας ψηφοφορία διεξάγεται εὐθὺς μετὰ τὸ πέραν τῆς συζητήσεως, δύναται ὅμως νὰ ἀναβληθῇ ἐπὶ τεσσαράκοντα ὀκτῶ ὥρας, ἐὰν ζητήσῃ τοῦτο ἡ Κυβέρνησις.

6. Πρότασις περὶ ἐμπιστοσύνης δὲν δύναται νὰ γίνῃ δεκτὴ, ἂν δὲν ἔγκριθῇ παρὰ τῆς ἀπολύτου πλειοψηφίας τῶν παρόντων βουλευτῶν, ἢ ὅποια ὅμως δὲν ἐπιτρέπεται νὰ εἶναι κατωτέρα τῶν δύο πέμπτων τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ αὐτῶν. Πρότασις περὶ δυσπιστίας γίνεται δεκτὴ μόνον ἂν ἔγκριθῇ παρὰ τῆς ἀπολύτου πλειοψηφίας τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν βουλευτῶν.

7. Κατά την ψηφοφορία επί των άνωτέρω προτάσεων ψηφίζουν οί 'Υπουργοί και 'Υφυπουργοί μέλη τής Βουλής.

Άρθρον 85.

Τά μέλη τοῦ 'Υπουργικοῦ Συμβουλίου, ὡς καί οί 'Υφυπουργοί εἶναι συλλογικῶς ὑπεύθυνοι διὰ τήν γενικήν πολιτικήν τής Κυβερνήσεως, ἕκαστος δέ ἐξ αὐτῶν διὰ τὰς πράξεις ἢ παραλείψεις τής ἀρμοδιότητός του, κατὰ τὰς διατάξεις τῶν περὶ εὐθύνης 'Υπουργῶν νόμων. Οὐδέποτε ἔγγραφος ἢ προφορική ἐντολή τοῦ Προέδρου τής Δημοκρατίας ἀπαλλάσσει τοὺς 'Υπουργοὺς καὶ 'Υφυπουργοὺς τής εὐθύνης των.

Άρθρον 86.

1. Ἡ Βουλὴ ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ κατηγορῇ τοὺς διατελοῦντας ἢ διατελέσαντας μέλη Κυβερνήσεως καὶ τοὺς 'Υφυπουργοὺς, κατὰ τοὺς περὶ εὐθύνης 'Υπουργῶν νόμους, ἐνώπιον τοῦ ἐπὶ τούτῳ Δικαστηρίου, τὸ ὁποῖον, προεδρευόμενον ὑπὸ τοῦ Προέδρου τοῦ Ἀρείου Πάγου συγκροτεῖται ἐκ δώδεκα δικαστῶν, κληρουμένων ὑπὸ τοῦ Προέδρου τής Βουλῆς ἐν δημοσίᾳ συνεδριάσει ἐξ ἀπάντων τῶν πρὸ τής κατηγορίας διωρισμένων Ἀρεοπαγιτῶν καὶ Προέδρων Ἐφετῶν, κατὰ τὰ ὑπὸ τοῦ νόμου ὀριζόμενα.

2. Δίωξις, ἀνάκρισις ἢ προανάκρισις κατὰ τῶν ἐν παραγράφῳ 1 προσώπων διὰ πράξεις ἢ παραλείψεις τελεσθείσας ἐν τῇ ἀσκῆσει τῶν καθηκόντων των, δὲν ἐπιτρέπεται ἄνευ προηγουμένης περὶ τούτου ἀποφάσεως τής Βουλῆς.

Ἐὰν κατὰ τήν διεξαγωγὴν διοικητικῆς ἐξετάσεως προκύψουν στοιχεῖα δυνάμενα νὰ θεμελιώσουν εὐθύνην μέλους Κυβερνήσεως ἢ 'Υφυπουργοῦ, κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ νόμου περὶ εὐθύνης 'Υπουργῶν, οἱ ἐνεργήσαντες αὐτὴν διαβιβάζουν ταῦτα μετὰ τὸ πέρασ τής διοικητικῆς ἐξετάσεως διὰ τοῦ ἀρμοδίου εἰσαγγελέως εἰς τὴν Βουλὴν.

Μόνη ἡ Βουλὴ ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ἀναστέλλῃ τὴν ποινικὴν δίωξιν.

3. Μὴ περατωθείσης τής διαδικασίας ἐπὶ προτάσεως κατὰ 'Υπουργοῦ ἢ 'Υφυπουργοῦ δι' οἰονδήποτε λόγον, περιλαμβανομένου καὶ τοῦ τής παραγραφῆς, ἡ Βουλὴ δύναται, αἰτήσει τοῦ κατηγορηθέντος, δι' ἀποφάσεώς της νὰ συστήσῃ εἰδικὴν ἐπιτροπὴν ἐκ βουλευτῶν καὶ ἀνωτάτων δικαστικῶν λειτουργῶν, πρὸς ἔλεγχον τής κατηγορίας, ὡς ὁ Κανονισμὸς ὀρίζει.

ΤΜΗΜΑ ΠΕΜΠΤΟΝ
ΔΙΚΑΣΤΙΚΗ ΕΞΟΥΣΙΑ

Κεφάλαιον Πρώτον

Δικαστικοί λειτουργοί καὶ ὑπάλληλοι

Ἄρθρον 87.

1. Ἡ δικαιοσύνη ἀπονέμεται ὑπὸ δικαστηρίων συγκροτουμένων ἐκ τακτικῶν δικαστικῶν ἀπολαυόντων λειτουργικῆς καὶ προσωπικῆς ἀνεξαρτησίας.

2. Οἱ δικασταὶ κατὰ τὴν ἄσκησιν τῶν καθηκόντων των ὑπόκεινται μόνον εἰς τὸ Σύνταγμα καὶ τοὺς νόμους, ἐν οὐδεμιᾷ δὲ περιπτώσει ὑποχρεοῦνται νὰ συμμορφοῦνται πρὸς διατάξεις τιθεμένας κατὰ κατὰ τάλυσιν τοῦ Συντάγματος.

3. Ἡ ἐπιθεώρησις τῶν τακτικῶν δικαστῶν ἐνεργεῖται ὑπὸ ἀνωτέρων κατὰ βαθμὸν δικαστῶν, ὡς καὶ ὑπὸ τοῦ Εἰσαγγελέως καὶ τῶν Ἄντεισαγγελέων τοῦ Ἀρείου Πάγου, τῶν δὲ εἰσαγγελέων ὑπὸ ἀρεοπαγιτῶν καὶ ἀνωτέρων κατὰ βαθμὸν εἰσαγγελέων, κατὰ τὰ ὑπὸ τοῦ νόμου ὀριζόμενα.

Ἄρθρον 88.

1. Οἱ δικαστικοὶ λειτουργοὶ διορίζονται διὰ προεδρικοῦ διατάγματος, ἐπὶ τῇ βάσει νόμου ὀριζόντος τὰ προσόντα καὶ τὴν διαδικασίαν ἐπιλογῆς των, εἶναι δὲ ἰσόβιοι.

2. Αἱ ἀποδοχαὶ τῶν δικαστικῶν λειτουργῶν εἶναι ἀνάλογοι πρὸς τὸ λειτούργημα αὐτῶν. Τὰ τῆς βαθμολογικῆς καὶ μισθολογικῆς ἐξελίξεως, ὡς καὶ τὰ τῆς ἐν γένει καταστάσεως αὐτῶν, καθορίζονται δι' εἰδικῶν νόμων.

3. Διὰ νόμου δύναται νὰ προβλεφθῇ ἐκπαιδευτικὴ καὶ δοκιμαστικὴ περίοδος τῶν δικαστικῶν λειτουργῶν πρὸ τοῦ, ὡς τακτικῶν, διορισμῶν των, διάρκειάς μέχρι τριῶν ἐτῶν. Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην δύνανται οὗτοι νὰ ἀσκοῦν καὶ καθήκοντα τακτικοῦ δικαστοῦ, ὡς νόμος ὀρίζει.

4. Οἱ δικαστικοὶ λειτουργοὶ δύνανται νὰ παυθοῦν μόνον κατόπιν δικαστικῆς ἀποφάσεως, ἕνεκα ποινικῆς καταδίκης ἢ ἕνεκα βαρέος πειθαρχικοῦ παραπτώματος ἢ νόσου ἢ ἀναπηρίας ἢ ὑπηρεσιακῆς ἀνε-

παρκείας, βεβαιουμένων καθ' ὃν τρόπον νόμος ὀρίζει καὶ τηρουμένων τῶν διατάξεων τῶν παραγράφων 2 καὶ 3 τοῦ ἄρθρου 93.

5. Οἱ δικαστικοὶ λειτουργοὶ μέχρι καὶ τοῦ βαθμοῦ τοῦ ἐφέτου ἢ ἀντεισαγγελέως ἐφετῶν καὶ τούτοις ἀντιστοίχων ἀποχωροῦν ὑποχρεωτικῶς τῆς ὑπηρεσίας ἅμα τῇ συμπληρώσει τοῦ ἐξηκοστοῦ πέμπτου ἔτους τῆς ἡλικίας των, πάντες δὲ οἱ ἐπὶ ἀνωτέρω τῶν ὡς ἄνω βαθμῶν, ἢ τῶν τούτοις ἀντιστοίχων, ἀποχωροῦν ὑποχρεωτικῶς τῆς ὑπηρεσίας ἅμα τῇ συμπληρώσει τοῦ ἐξηκοστοῦ ἐβδόμου ἔτους τῆς ἡλικίας των. Διὰ τὴν ἐφαρμογὴν τῆς διατάξεως ταύτης εἰς πᾶσαν περίπτωσιν ὡς ἡμέρα συμπληρώσεως τοῦ ὡς ἄνω ὀρίου θεωρεῖται ἡ 30ῆ Ἰουνίου τοῦ ἔτους τῆς ἀποχωρήσεως τοῦ δικαστικοῦ λειτουργοῦ.

6. Μετάταξις δικαστικῶν λειτουργῶν ἀπαγορεύεται. Κατ' ἐξαίρεσιν ἐπιτρέπεται μετάταξις τακτικῶν δικαστῶν πρὸς πλήρωσιν θέσεων ἀντεισαγγελέων τοῦ Ἀρείου Πάγου καὶ μέχρι τοῦ ἡμίσεος αὐτῶν, ὡς καὶ μεταξύ παρέδρων παρὰ πρωτοδίκαις καὶ παρέδρων παρ' εἰσαγγελίαις, τῇ αἰτήσῃ τῶν μετατασσομένων, ὡς νόμος ὀρίζει.

7. Εἰς τὰ ὑπὸ τοῦ Συντάγματος εἰδικῶς προβλεπόμενα δικαστήρια ἢ συμβούλια, εἰς ἃ μετέχουν μέλη τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας καὶ τοῦ Ἀρείου Πάγου, προεδρεῖται ὁ ἐκ τῶν μελῶν τούτων ἀρχαιότερος εἰς τὸν βαθμὸν.

Ἑρμηνευτικὴ δήλωσις :

Κατὰ τὴν ἀληθῆ ἔννοιαν τοῦ ἄρθρου 88 ἐπιτρέπεται ὁ διορισμὸς εἰς θέσεις παρέδρων καὶ συμβούλων τοῦ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου κατὰ τὰ διὰ νόμου ὀριζόμενα.

Ἄρθρον 89.

1. Ἀπαγορεύεται εἰς τοὺς δικαστικούς λειτουργοὺς ἡ παροχὴ πάσης ἄλλης ἐμίσθου ὑπηρεσίας, ὡς καὶ ἡ ἄσκησις οἰουδήποτε ἐπαγγέλματος.

2. Κατ' ἐξαίρεσιν ἐπιτρέπεται ἡ ἐκλογὴ δικαστικῶν λειτουργῶν ὡς μελῶν τῆς Ἀκαδημίας ἢ ὡς κἀθηγητῶν ἢ ὑφηγητῶν ἀνωτάτων σχολῶν, ὡς καὶ ἡ συμμετοχὴ αὐτῶν εἰς εἰδικὰ διοικητικὰ δικαστήρια καὶ εἰς συμβούλια ἢ ἐπιτροπὰς, πλὴν τῶν διοικητικῶν συμβουλίων ἐπιχειρήσεων καὶ ἐμπορικῶν ἐταιρειῶν.

3. Ἐπίσης ἐπιτρέπεται ἡ ἀνάθεσις εἰς δικαστικούς λειτουργοὺς διοικητικῶν καθηκόντων, εἴτε παραλλήλως πρὸς τὴν ἄσκησιν τῶν κυρίων

αυτῶν καθηκόντων εἴτε ἀποκλειστικῶς, ἐπὶ ὠρισμένον χρονικὸν διάστημα, ὡς νόμος ὀρίζει.

4. Ἀπαγορεύεται εἰς τοὺς δικαστικούς λειτουργοὺς ἢ συμμετοχῇ εἰς τὴν Κυβέρνησιν.

5. Ἐπιτρέπεται ἡ συγκρότησις ἐνώσεως δικαστικῶν λειτουργῶν, ὡς νόμος ὀρίζει.

Ἄρθρον 90.

1. Αἱ προαγωγαί, τοποθετήσεις, μεταθέσεις ἀποσπάσεις καὶ μετατάξεις τῶν δικαστικῶν λειτουργῶν ἐνεργοῦνται διὰ προεδρικοῦ διατάγματος, ἐκδιδομένου μετὰ προηγουμένην ἀπόφασιν ἀνωτάτου δικαστικοῦ συμβουλίου. Τοῦτο συγκροτεῖται ἐκ τοῦ προέδρου τοῦ οἰκείου ἀνωτάτου δικαστηρίου καὶ μελῶν τοῦ αὐτοῦ δικαστηρίου ὀριζομένων διὰ κληρώσεως μεταξὺ τῶν ἐχόντων διετῆ τοῦλάχιστον ὑπηρεσίαν παρ' αὐτῶ, ὡς νόμος ὀρίζει. Τοῦ ἀνωτάτου δικαστικοῦ συμβουλίου τῆς πολιτικῆς καὶ ποινικῆς δικαιοσύνης μετέχει καὶ ὁ Εἰσαγγελεὺς τοῦ Ἀρείου Πάγου τοῦ δὲ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου ὁ παρ' αὐτῶ Γενικὸς Ἐπίτροπος τῆς Ἐπικρατείας.

2. Διὰ τὰς κρίσεις πρὸς προαγωγὴν εἰς τὰς θέσεις τῶν συμβούλων τῆς Ἐπικρατείας, ἀρεοπαγιτῶν, ἀντεισαγγελέων τοῦ Ἀρείου Πάγου, προέδρων ἐφετῶν, εἰσαγγελέων ἐφετῶν καὶ συμβούλων τοῦ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου, τὸ κατὰ τὴν παράγραφον 1 συμβούλιον συγκροτεῖται ὑπὸ ηὔξημένην σύνθεσιν, ὡς νόμος ὀρίζει. Ἡ διάταξις τοῦ τελευταίου ἐδαφίου τῆς παραγράφου 1 ἔχει ἐφαρμογὴν καὶ ἐν προκειμένῳ.

3. Ἄν ὁ Ὑπουργὸς διαφωνῇ πρὸς τὴν κρίσιν ἀνωτάτου δικαστικοῦ συμβουλίου, δύναται νὰ παραπέμψῃ τὸ κριθὲν ζήτημα εἰς τὴν ὀλομέλειαν τοῦ οἰκείου ἀνωτάτου δικαστηρίου, ὡς νόμος ὀρίζει. Δικαίωμα προσφυγῆς εἰς τὴν ὀλομέλειαν ἔχει καὶ ὁ παραλειφθεὶς δικαστικὸς λειτουργός, ὑπὸ τὰς ἐν τῷ νόμῳ ὀριζομένας προϋποθέσεις.

4. Αἱ ἀποφάσεις τῆς ὀλομελείας ἐπὶ τοῦ παραπεμφθέντος αὐτῆ ζήτηματος, ὡς καὶ αἱ ἀποφάσεις ἀνωτάτου δικαστικοῦ συμβουλίου, πρὸς τὰς ὁποίας δὲν διεφώνησεν ὁ Ὑπουργός, εἶναι ὑποχρεωτικαὶ δι' αὐτόν.

5. Αἱ προαγωγαὶ εἰς τὰς θέσεις τοῦ προέδρου καὶ τῶν ἀντιπροέδρων τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας, τοῦ Ἀρείου Πάγου καὶ τοῦ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου ἐνεργοῦνται διὰ προεδρικοῦ διατάγματος, ἐκδιδομένου τῇ προτάσει τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου, κατ' ἐπιλογὴν

μεταξύ τῶν μελῶν τοῦ ἀντιστοίχου ἀνωτάτου δικαστηρίου, ὡς νόμος ὀρίζει.

Ἡ προαγωγή εἰς τὴν θέσιν τοῦ εἰσαγγελέως τοῦ Ἀρείου Πάγου ἐνεργεῖται δι' ὁμοίους διατάγματος, κατ' ἐπιλογὴν μεταξύ τῶν μελῶν τοῦ Ἀρείου Πάγου καὶ τῶν παρ' αὐτῷ ἀντεισαγγελέων.

6. Αἱ κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ παρόντος ἄρθρου ἀποφάσεις ἢ πράξεις δὲν ὑπόκεινται εἰς προσβολὴν ἐνώπιον τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας.

Ἄρθρον 91.

1. Ἡ πειθαρχικὴ ἐξουσία ἐπὶ τῶν δικαστικῶν λειτουργῶν, ἀπὸ τοῦ βαθμοῦ τοῦ ἀρεοπαγίτου ἢ ἀντεισαγγελέως τοῦ Ἀρείου Πάγου καὶ ἀνωτέρου, ἢ τῶν τούτοις ἀντιστοίχων ἀσκεῖται ὑπὸ ἀνωτάτου πειθαρχικοῦ συμβουλίου, ὡς νόμος ὀρίζει.

Τὴν πειθαρχικὴν ἀγωγὴν ἐγείρει ὁ Ὑπουργὸς Δικαιοσύνης.

2. Τὸ Ἀνώτατον Πειθαρχικὸν Συμβούλιον συγκροτεῖται ὑπὸ τοῦ Προέδρου τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας, ὡς Προέδρου αὐτοῦ, ἐκ δύο ἀντιπροέδρων ἢ συμβούλων τῆς Ἐπικρατείας, δύο ἀντιπροέδρων τοῦ Ἀρείου Πάγου ἢ ἀρεοπαγιτῶν, δύο ἐκ τῶν ἀντιπροέδρων ἢ συμβούλων τοῦ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου καὶ δύο τακτικῶν καθηγητῶν νομικῶν μαθημάτων τῶν νομικῶν σχολῶν τῶν πανεπιστημίων τῆς Χώρας, ὡς μελῶν. Τὰ μέλη τοῦ Συμβουλίου ὀρίζονται διὰ κληρώσεως μεταξύ τῶν ἐχόντων τριετὴ τοῦλάχιστον ὑπηρεσίαν εἰς τὸ οἰκεῖον ἀνώτατον δικαστήριον ἢ εἰς νομικὴν σχολὴν, ἀποκλείονται δὲ ἐκάστοτε τῆς συνθέσεως αὐτοῦ τὰ μέλη τὰ ἀνήκοντα εἰς τὸ δικαστήριον, ἐπὶ ἐνεργείας μέλους, εἰσαγγελέως ἢ ἐπιτρόπου τοῦ ὁποῦ καλεῖται νὰ ἀποφανθῇ τὸ Συμβούλιον. Ἐφ' ὅσον πρόκειται περὶ πειθαρχικῆς διώξεως κατὰ μελῶν τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας, τοῦ Ἀνωτάτου Πειθαρχικοῦ Συμβουλίου προεδρεῖ ὁ Πρόεδρος τοῦ Ἀρείου Πάγου.

3. Ἡ πειθαρχικὴ ἐξουσία ἐπὶ τῶν λοιπῶν δικαστικῶν λειτουργῶν ἀσκεῖται εἰς πρῶτον καὶ εἰς δεῦτερον βαθμὸν ὑπὸ συμβουλίων συγκροτουμένων ἐκ τακτικῶν δικαστῶν διὰ κληρώσεως, κατὰ τὰ ὑπὸ τοῦ νόμου ὀριζόμενα. Τὴν πειθαρχικὴν ἀγωγὴν ἐγείρει καὶ ὁ Ὑπουργὸς τῆς Δικαιοσύνης.

4. Αἱ κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ παρόντος ἄρθρου πειθαρχικαὶ ἀποφάσεις δὲν ὑπόκεινται εἰς προσβολὴν ἐνώπιον τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας.

Ἄρθρον 92.

1. Οἱ ὑπάλληλοι τῆς γραμματείας πάντων τῶν δικαστηρίων καὶ τῶν εἰσαγγελιῶν εἶναι μόνιμοι. Οὗτοι δύναται νὰ παυθοῦν μόνον δυνάμει δικαστικῆς ἀποφάσεως ἔνεκα ποινικῆς καταδίκης, ἢ δι' ἀποφάσεως δικαστικοῦ συμβουλίου ἔνεκα βαρέος πειθαρχικοῦ παραπτώματος, νόσου ἢ ἀναπηρίας ἢ ὑπηρεσιακῆς ἀνεπαρκείας, βεβαιουμένων καθ' ὃν τρόπον νόμος ὀρίζει.

2. Τὰ προσόντα τῶν ὑπαλλήλων τῆς γραμματείας πάντων τῶν δικαστηρίων καὶ τῶν εἰσαγγελιῶν, ὡς καὶ τῆς ἐν γένει καταστάσεως αὐτῶν, ὀρίζονται διὰ νόμου.

3. Αἱ προαγωγαί, τοποθετήσεις, μεταθέσεις, ἀποσπάσεις καὶ μετατάξεις τῶν δικαστικῶν ὑπαλλήλων ἐνεργοῦνται μετὰ σύμφωνον γνώμην δικαστικῶν συμβουλίων, ἢ πειθαρχικῆ δὲ ἐπ' αὐτῶν ἐξουσία ἀσκεῖται ὑπὸ τῶν ἱεραρχικῶς προϊσταμένων αὐτῶν δικαστῶν ἢ εἰσαγγελέων ἢ ἐπιτρόπων, ὡς καὶ ὑπὸ δικαστικῶν συμβουλίων, κατὰ τὰ ὑπὸ τοῦ νόμου ὀριζόμενα.

Κατὰ τῶν περὶ προαγωγῆς, ὡς καὶ τῶν πειθαρχικῶν ἀποφάσεων τῶν δικαστικῶν συμβουλίων, ἐπιτρέπεται προσφυγή, ὡς νόμος ὀρίζει.

4. Οἱ συμβολαιογράφοι, οἱ φύλακες ὑποθηκῶν καὶ μεταγραφῶν καὶ οἱ διευθυνταὶ τῶν κτηματολογικῶν γραφείων εἶναι μόνιμοι, ἐφ' ὅσον ὑφίστανται αἱ σχετικαὶ ὑπηρεσίαι καὶ θέσεις. Αἱ διατάξεις τῶν προηγουμένων παραγράφων ἔχουν ἀνάλογον ἐφαρμογὴν καὶ ἐπ' αὐτῶν.

5. Οἱ συμβολαιογράφοι καὶ οἱ ἄμισθοι φύλακες ὑποθηκῶν καὶ μεταγραφῶν ἀποχωροῦν τῆς ὑπηρεσίας ὑποχρεωτικῶς ἅμα τῇ συμπληρώσει τοῦ ἑβδομηκοστοῦ ἔτους τῆς ἡλικίας των, οἱ δὲ λοιποὶ ἅμα τῇ συμπληρώσει τοῦ ὑπὸ τοῦ νόμου προβλεπομένου ὀρίου.

Κεφάλαιον Δεύτερον

Ὅργανωσις καὶ δικαιοδοσία τῶν δικαστηρίων

Ἄρθρον 93.

1. Τὰ δικαστήρια διακρίνονται εἰς διοικητικά, πολιτικά καὶ ποινικά, ὀργανοῦνται δὲ δι' εἰδικῶν νόμων.

2. Αἱ συνεδριάσεις παντὸς δικαστηρίου εἶναι δημόσιαι, ἐκτὸς ἐὰν δι' ἀποφάσεως τούτου κριθῆ ὅτι ἡ δημοσιότης πρόκειται νὰ εἶναι ἐπι-

βλαβής εις τὰ χρηστά ἤθη ἢ ὅτι συντρέχουν ειδικοί λόγοι πρὸς προστασίαν τοῦ ιδιωτικοῦ ἢ οἰκογενειακοῦ βίου τῶν διαδίκων.

3. Πᾶσα δικαστικὴ ἀπόφασις πρέπει νὰ εἶναι εἰδικῶς καὶ ἐμπεριστατωμένως ἠτιολογημένη, ἀπαγγέλλεται δὲ ἐν δημοσίᾳ συνεδριάσει. Ἡ γνώμη τῆς μειοψηφίας δημοσιεύεται ὑποχρεωτικῶς. Νόμος ὀρίζει τὰ τῆς εἰς τὰ πρακτικὰ καταχωρίσεως ἐνδεχομένης μειοψηφίας καὶ τοὺς ὅρους καὶ προϋποθέσεις δημοσιότητος ταύτης.

4. Τὰ δικαστήρια ὑποχρεοῦνται ὅπως μὴ ἐφαρμόζουν νόμον, τὸ περὶχόμενον τοῦ ὁποίου ἀντίκειται πρὸς τὸ Σύνταγμα.

Ἄρθρον 94.

1. Ἡ ἐκδίκασις τῶν διοικητικῶν διαφορῶν οὐσίας ἀνήκει εἰς τὰ ὑφιστάμενα τακτικὰ διοικητικὰ δικαστήρια. Ἐκ τῶν ὡς ἄνω διαφορῶν αἱ μὴ ὑπαχθεῖσαι εἰσέτι εἰς τὰ δικαστήρια ταῦτα, δέον νὰ ὑπαχθοῦν ὑποχρεωτικῶς εἰς τὴν δικαιοδοσίαν αὐτῶν, ἐντὸς πέντε ἐτῶν ἀπὸ τῆς ἰσχύος τοῦ παρόντος, τῆς προθεσμίας ταύτης δυναμένης νὰ παρατείνεται διὰ νόμον.

2. Μέχρι τῆς ὑπαγωγῆς εἰς τὰ τακτικὰ διοικητικὰ δικαστήρια καὶ τῶν λοιπῶν οὐσιαστικῶν διοικητικῶν διαφορῶν, εἴτε ἐν τῷ συνόλῳ εἴτε κατὰ κατηγορίας, αὗται ἐξακολουθοῦν νὰ ὑπάγονται εἰς τὰ πολιτικὰ δικαστήρια, πλὴν ἐκείνων διὰ τὰς ὁποίας ειδικοί νόμοι συνέστησαν εἰδικὰ διοικητικὰ δικαστήρια, εἰς τὰ ὁποῖα τηροῦνται αἱ διατάξεις τῶν παραγράφων 2 ἕως 4 τοῦ ἄρθρου 93.

3. Εἰς τὰ πολιτικὰ δικαστήρια ὑπάγονται πᾶσαι αἱ ἰδιωτικαὶ διαφοραί, ὡς καὶ αἱ διὰ νόμου ἀνατιθέμεναι εἰς ταῦτα ὑποθέσεις ἐκουσίας δικαιοδοσίας.

4. Εἰς τὰ πολιτικὰ ἢ διοικητικὰ δικαστήρια δύναται νὰ ἀνατεθῇ καὶ πᾶσα ἄλλη ὑπὸ τοῦ νόμου ὀριζομένη διοικητικῆς φύσεως ἀρμοδιότης

Ἑρμηνευτικὴ δὴλωσις.

Ὡς τακτικὰ διοικητικὰ δικαστήρια νοοῦνται μόνον τὰ συσταθέντα διὰ τοῦ νομοθετικοῦ διατάγματος 3845/1958 τακτικὰ φορολογικὰ δικαστήρια.

Ἄρθρον 95.

1. Εἰς τὴν ἀρμοδιότητα τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας ἀνήκουν ἰδίως:

α) 'Η κατ' αίτησιν άκύρωσις τών έκτελεστών πράξεων τών διοικητικών άρχών, δι' ύπέρβασιν έξουσίας ή παράβασιν νόμου.

β) 'Η κατ' αίτησιν άναίρεσις τών τελεσιδίκων άποφάσεων τών διοικητικών δικαστηρίων, δι' ύπέρβασιν έξουσίας, ή παράβασιν νόμου.

γ) 'Η έκδίκασις τών κατὰ τὸ Σύνταγμα καί τούς νόμους ύποβαλλομένων εις αυτό διοικητικών διαφορών ούσίας.

δ) 'Η έπεξεργασία πάντων τών κανονιστικοῦ χαρακτήρος διαταγμάτων.

2. Κατὰ τήν άσκησιν τών υπό στοιχ. δ' τής προηγούμενης παραγράφου άρμοδιοτήτων δέν εφαρμόζονται αί διατάξεις τοῦ άρθρου 93 παράγραφοι 2 καί 3.

3. Διά νόμου δύναται νά ύπαχθῆ ή έκδίκασις κατηγοριών ύποθέσεων τής άκυρωτικής άρμοδιότητος τοῦ Συμβουλίου τής 'Επικρατείας εις άλλου βαθμοῦ διοικητικά τακτικά δικαστήρια, έπιφυλασσομένης πάντως τής εις τελευταίον βαθμόν άρμοδιότητος τοῦ Συμβουλίου τής 'Επικρατείας.

4. Αί άρμοδιότητες τοῦ Συμβουλίου τής 'Επικρατείας ρυθμίζονται καί άσκούνται ώς ειδικώτερον νόμος όρίζει.

5. 'Η διοίκησις έχει ύποχρέωσιν συμμορφώσεως πρὸς τὰς άκυρωτικές άποφάσεις τοῦ Συμβουλίου τής 'Επικρατείας. 'Η παράβασις τής ύποχρεώσεως ταύτης δημιουργεί ευθύνην διά πᾶν ύπαίτιον όργανον, ώς νόμος όρίζει.

Άρθρον 96.

1. Εις τὰ τακτικά ποινικά δικαστήρια άνήκει ό κολασμός τών έγκλημάτων καί ή λήψις πάντων τών κατὰ τούς ποινικούς νόμους μέτρων.

2. Δύναται διά νόμου: α) νά άνατεθῆ καί εις άρχάς άσκούσας άστυνομικά καθήκοντα ή έκδίκασις άστυνομικών παραβάσεων τιμωρουμένων διά προστίμου, β) νά άνατεθῆ εις άρχάς άγροτικής άσφαλείας ή έκδίκασις τών περι τούς άγρούς πταισμάτων καί τών έξ αυτών άπορρουσών ιδιωτικών διαφορών.

Εις άμφοτέρας τὰς περιπτώσεις αί έκδιδόμεναι άποφάσεις ύπόκεινται εις έφεσιν ένώπιον τοῦ άρμοδίου τακτικοῦ δικαστηρίου, έχουσαν άνασταλτικήν δύναμιν.

3. Ειδικοί νόμοι όρίζουν τὰ περι δικαστηρίων άνηλικών, έφ' ών

επιτρέπεται να μη έχουν εφαρμογήν αί διατάξεις τῶν ἄρθρων 93 παράγραφος 2 καί 97. Αί ἀποφάσεις τῶν δικαστηρίων τούτων δύναται νά ἀπαγγέλλωνται κεκλεισμένων τῶν θυρῶν.

4. Εἰδικοί νόμοι ὀρίζουν:

α) Τά περί στρατοδικείων, ναυτοδικείων καί ἀεροδικείων εἰς τήν ἀρμοδιότητα τῶν ὁποίων δέν δύναται νά ὑπαχθοῦν ἰδιῶται.

β) Τά περί δικαστηρίου λειῶν.

5. Τά ὑπὸ στοιχεῖον α' τῆς προηγουμένης παραγράφου δικαστήρια συγκροτοῦνται κατὰ πλειοψηφίαν ἐκ μελῶν τοῦ δικαστικοῦ σώματος τῶν ἐνόπλων δυνάμεων, περιβαλλομένων ὑπὸ τῶν κατὰ τὸ ἄρθρον 87 παρ. 1 τοῦ παρόντος ἐγγυήσεων λειτουργικῆς καί προσωπικῆς ἀνεξαρτησίας. Διὰ τὰς συνεδριάσεις καί ἀποφάσεις τῶν δικαστηρίων τούτων ἐφαρμόζονται αἱ διατάξεις τῶν παραγράφων 2 ἕως 4 τοῦ ἄρθρου 93. Τά τῆς ἐφαρμογῆς τῶν διατάξεων τῆς παρούσης παραγράφου, ὡς καί ὁ χρόνος ἐνάρξεως τῆς ἰσχύος αὐτῶν, ὀρίζονται διὰ νόμου.

Ἄρθρον 97.

1. Τά κακουργήματα καί τὰ πολιτικά ἐγκλήματα δικάζονται ὑπὸ μικτῶν ὀρκωτῶν δικαστηρίων, συγκροτουμένων ἐκ τακτικῶν δικαστῶν καί ἐνόρκων, ὡς νόμος ὀρίζει. Αἱ ἀποφάσεις τῶν δικαστηρίων τούτων ὑπόκεινται εἰς τὰ ὑπὸ τοῦ νόμου ὀριζόμενα ἔνδικα μέσα.

2. Κακουργήματα καί πολιτικά ἐγκλήματα, ὑπαχθέντα μέχρι τῆς ἰσχύος τοῦ παρόντος διὰ συντακτικῶν πράξεων, ψηφισμάτων καί εἰδικῶν νόμων, εἰς τήν δικαιοδοσίαν τῶν ἐφετειῶν, ἐξακολουθοῦν νά δικάζωνται ὑπ' αὐτῶν, ἐφ' ὅσον νόμος δέν ὑπαγάγη ταῦτα εἰς τήν ἀρμοδιότητα τῶν μικτῶν ὀρκωτῶν δικαστηρίων.

Διὰ νόμου δύναται νά ὑπαχθοῦν εἰς τήν δικαιοδοσίαν τῶν αὐτῶν ἐφετειῶν καί ἕτερα κακουργήματα.

3. Τά διὰ τοῦ τύπου διαπραττόμενα ἐγκλήματα παντὸς βαθμοῦ ὑπάγονται εἰς τὰ τακτικά ποινικά δικαστήρια, ὡς νόμος ὀρίζει.

Ἄρθρον 98.

1. Εἰς τήν ἀρμοδιότητα τοῦ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου ἀνήκουν ἰδίως:

α) Ὁ ἔλεγχος τῶν δαπανῶν τοῦ κράτους ὡς καί τῶν δι' εἰδικῶν νόμων εἰς τὸν ἔλεγχον αὐτοῦ ὑπαγομένων ἐκάστοτε ὀργανισμῶν το-

πικῆς αὐτοδιοικήσεως ἢ ἄλλων νομικῶν προσώπων δημοσίου δικαίου
β) Ἡ ἔκθεσις πρὸς τὴν Βουλὴν ἐπὶ τοῦ ἀπολογισμοῦ καὶ ἰσολογισμοῦ τοῦ Κράτους.

γ) Ἡ γνωμοδότησις ἐπὶ τῶν νόμων περὶ συντάξεων ἢ ἀναγνωρίσεως ὑπηρεσίας διὰ τὴν παροχὴν δικαιώματος συντάξεως κατὰ τὸ ἄρθρον 73 παράγραφος 2, ὡς καὶ ἐπὶ παντὸς ἑτέρου θέματος ὀριζομένου ὑπὸ τοῦ νόμου.

δ) Ὁ ἔλεγχος τῶν λογαριασμῶν τῶν δημοσίων ὑπολόγων καὶ τῶν ἐν ἑδαφίῳ α' ὀργανισμῶν τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως καὶ νομικῶν προσώπων δημοσίου δικαίου.

ε) Ἡ ἐκδίκασις ἐνδίκων μέσων ἐπὶ διαφορῶν ἐξ ἀπνομηῆς συντάξεων, ὡς καὶ ἐκ τοῦ ἐλέγχου τῶν λογαριασμῶν ἐν γένει.

στ) Ἡ ἐκδίκασις ὑποθέσεων ἀναφερομένων εἰς τὴν εὐθύνην τῶν δημοσίων πολιτικῶν ἢ στρατιωτικῶν ὑπαλλήλων, ὡς καὶ τῶν ὑπαλλήλων τῶν ὀργανισμῶν τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως, διὰ πᾶσαν ἐκ δόλου ἢ ἀμελείας ἐπελθοῦσαν εἰς τὸ Κράτος ἢ εἰς τοὺς ἀνωτέρω ὀργανισμοὺς καὶ νομικὰ πρόσωπα ζημίαν.

2. Αἱ ἀρμοδιότητες τοῦ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου ρυθμίζονται καὶ ἀσκοῦνται, ὡς νόμος ὀρίζει.

Κατὰ τὰς ὑπὸ στοιχεῖα α' ἕως δ' περιπτώσεις τῆς προηγουμένης παραγράφου δὲν ἐφαρμόζονται αἱ διατάξεις τοῦ ἄρθρου 93 παράγραφοι 2 καὶ 3.

3. Αἱ ἀποφάσεις τοῦ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου ἐπὶ τῶν ἐν τῇ παραγράφῳ 1 ὑποθέσεων, δὲν ὑπόκεινται εἰς τὸν ἔλεγχον τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας.

*Ἄρθρον 99.

1. Ἀγωγαὶ κακοδικίας κατὰ δικαστικῶν λειτουργῶν δικάζονται, ὡς νόμος ὀρίζει, ὑπὸ εἰδικοῦ δικαστηρίου, συγκροτουμένου ὑπὸ τοῦ Προέδρου τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας, ὡς Προέδρου αὐτοῦ καὶ ἐξ ἐνὸς συμβούλου τῆς Ἐπικρατείας, ἐνὸς ἀρεσπαγίτου, ἐνὸς συμβούλου τοῦ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου, δύο τακτικῶν καθηγητῶν νομικῶν μαθημάτων τῶν νομικῶν σχολῶν τῶν πανεπιστημίων τῆς Χώρας καὶ δύο δικηγόρων ἐκ τῶν μελῶν τοῦ Ἀνωτάτου Πειθαρχικοῦ Συμβουλίου τῶν δικηγόρων, ὡς μελῶν, ὀριζομένων διὰ κληρώσεως.

2. Ἐκ τῶν μελῶν τοῦ εἰδικοῦ δικαστηρίου ἐξαιρεῖται ἑκάστοτε τὸ

ἀνήκον εἰς τὸ σῶμα ἢ τὸν κλάδον τῆς δικαιοσύνης, ἐπὶ ἐνεργείας ἢ παραλείψεως λειτουργῶν τοῦ ὁποίου καλεῖται νὰ ἀποφανθῇ τὸ δικαστήριον. Ἐφ' ὅσον πρόκειται περὶ ἀγωγῆς κατοικίας καὶ μέλους τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας ἢ λειτουργῶν τῶν τακτικῶν διοικητικῶν δικαστηρίων, τοῦ ὡς ἄνω εἰδικοῦ δικαστηρίου προεδρεῖε ὁ Πρόεδρος τοῦ Ἀρείου Πάγου.

3. Πρὸς ἔγερσιν ἀγωγῆς κακοδικίας οὐδεμίᾳ ἀπαιτεῖται ἄδεια.

Ἄρθρον 100.

1. Συνιστᾶται Ἀνώτατον Εἰδικὸν Δικαστήριον εἰς τὸ ὁποῖον ὑπάρχουσι:

α) Ἡ ἐκδίκασις ἐνστάσεων κατὰ τὸ ἄρθρον 58.

β) Ὁ ἔλεγχος τοῦ κύρους καὶ τῶν ἀποτελεσμάτων δημοψηφίσματος, ἐνεργουμένου κατὰ τὸ ἄρθρον 44 παράγραφος 2.

γ) Ἡ κρίσις περὶ τῶν ἀσυμβιβάστων ἢ τῆς ἐκπτώσεως βουλευτοῦ κατὰ τὰ ἄρθρα 55 παράγραφος 2 καὶ 57.

δ) Ἡ ἄρσις τῶν συγκρούσεων μεταξὺ τῶν δικαστηρίων καὶ τῶν διοικητικῶν ἀρχῶν ἢ μεταξὺ τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας καὶ τῶν τακτικῶν διοικητικῶν δικαστηρίων ἀφ' ἑνὸς καὶ τῶν ἀστικῶν καὶ ποινικῶν δικαστηρίων ἀφ' ἑτέρου ἢ τέλος μεταξὺ τοῦ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου καὶ τῶν λοιπῶν δικαστηρίων.

ε) Ἡ ἄρσις τῆς ἀμφισβητήσεως περὶ τῆς οὐσιαστικῆς ἀντισυνταγματικότητος ἢ τῆς ἐννοίας διατάξεων τυπικοῦ νόμου, ἐὰν ἐξεδόθησαν περὶ αὐτῶν ἀντίθετοι ἀποφάσεις τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας, τοῦ Ἀρείου Πάγου ἢ τοῦ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου.

στ) Ἡ ἄρσις τῆς ἀμφισβητήσεως περὶ τὸν χαρακτηρισμὸν κανόνων τοῦ διεθνοῦς δικαίου ὡς γενικῶς παραδεδεγμένων, κατὰ τὴν παράγραφον 1 τοῦ ἄρθρου 28.

2. Τὸ κατὰ τὴν προηγουμένην παράγραφον δικαστήριον συγκροτεῖται ἐκ τῶν Προέδρων τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας, τοῦ Ἀρείου Πάγου καὶ τοῦ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου, ἐκ τεσσάρων συμβούλων τῆς Ἐπικρατείας καὶ ἐκ τεσσάρων ἀρεοπαγιτῶν, ὀριζομένων ἀνὰ διετίαν διὰ κληρώσεως, ὡς μελῶν. Τοῦ δικαστηρίου τούτου προεδρεῖε ὁ ἀρχαιότερος τῶν Προέδρων τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας ἢ τοῦ Ἀρείου Πάγου.

Εἰς τὰς περιπτώσεις δ' καὶ ε' τῆς προηγουμένης παραγράφου με-

τέχουν τῆς συνθέσεως τοῦ δικαστηρίου καὶ δύο τακτικοὶ καθηγηταὶ νομικῶν μαθημάτων τῶν νομικῶν σχολῶν τῶν πανεπιστημίων τῆς Χώρας, ὀριζόμενοι διὰ κληρώσεως.

3. Ἡ ὀργάνωσις καὶ λειτουργία τοῦ δικαστηρίου, τὰ τοῦ ὀρισμοῦ, ἀναπληρώσεως καὶ ἐπικουρίας τῶν μελῶν αὐτοῦ, ὡς καὶ τὰ τῆς ἐνώπιον αὐτοῦ διαδικασίας ὀρίζονται δι' εἰδικοῦ νόμου.

4. Αἱ ἀποφάσεις τοῦ δικαστηρίου εἶναι ἀμετάκλητοι.

Διάταξις νόμου κηρυσσομένη ὡς ἀντισυνταγματικὴ εἶναι ἀνίσχυρος ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς περὶ τούτου ἀποφάσεως ἢ ἀπὸ τοῦ ὑπὸ τῆς ἀποφάσεως ὀριζομένου χρόνου.

ΤΜΗΜΑ ΣΤ'

ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ

Κεφάλαιον Πρῶτον

Ὅργανωσις τῆς διοικήσεως

Ἄρθρον 101.

1. Ἡ διοίκησις τοῦ Κράτους ὀργανοῦται κατὰ τὸ ἀποκεντρωτικὸν σύστημα.

2. Ἡ διοικητικὴ διαίρεσις τῆς Χώρας διαμορφοῦται βάσει τῶν γεωοικονομικῶν, κοινωνικῶν καὶ συγκοινωνιακῶν συνθηκῶν.

3. Τὰ περιφερειακὰ κρατικὰ ὄργανα ἔχουν γενικὴν ἀποφασιστικὴν ἀρμοδιότητα ἐπὶ τῶν ὑποθέσεων τῆς περιφέρειας των, αἱ δὲ κεντρικαὶ ὑπηρεσίαι, πλὴν εἰδικῶν ἀρμοδιοτήτων, τὴν γενικὴν κατεύθυνσιν, τὸν συντονισμόν καὶ τὸν ἔλεγχον τῶν περιφερειακῶν ὀργάνων, ὡς νόμος ὀρίζει.

Ἄρθρον 102.

1. Ἡ διοίκησις τῶν τοπικῶν ὑποθέσεων ἀνήκει εἰς τοὺς ὀργανισμοὺς τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως, τῶν ὁποίων τὴν πρώτην βαθμίδα ἀποτελοῦν οἱ δήμοι καὶ αἱ κοινότητες. Αἱ λοιπαὶ βαθμίδες ὀρίζονται διὰ νόμου.

2. Οἱ ὀργανισμοὶ τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως ἀπολαοῦν διοικητι-

κῆς αὐτοτελείας. Αἱ ἀρχαὶ αὐτῶν ἐκλέγονται διὰ καθολικῆς καὶ μυστικῆς ψηφοφορίας.

3. Διὰ νόμου δύναται νὰ προβλέπωνται ἀναγκαστικοὶ ἢ ἐκούσιοι σύνδεσμοι ὀργανισμῶν τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως πρὸς ἐκτέλεσιν ἔργων ἢ παροχὴν ὑπηρεσιῶν, διοικούμενοι ὑπὸ συμβουλίου ἐξ αἰρετῶν ἀντιπροσώπων ἐκάστου δήμου ἢ κοινότητος, λαμβανομένων κατ' ἀναλογίαν τοῦ πληθυσμοῦ τούτων.

4. Διὰ νόμου δύναται νὰ προβλεφθῇ ἢ εἰς τὴν διοίκησιν τῶν ὀργανισμῶν τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως δευτέρας βαθμίδος συμμετοχὴ αἰρετῶν ἀντιπροσώπων τοπικῶν ἐπαγγελματικῶν, ἐπιστημονικῶν καὶ πνευματικῶν ὀργανώσεων καὶ τῆς κρατικῆς διοικήσεως μέχρι τοῦ ἐνὸς τρίτου τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν μελῶν.

5. Τὸ Κράτος ἀσκεῖ ἐποπτεῖαν ἐπὶ τῶν ὀργανισμῶν τῆς τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως, μὴ ἐμποδίζουσαν τὴν πρωτοβουλίαν καὶ τὴν ἐλευθέραν δρᾶσιν αὐτῶν. Αἱ πειθαρχικαὶ ποιναὶ ἀργίας καὶ ἀπολύσεως ἐκ τοῦ ἀξιώματός τῶν αἰρετῶν ὀργάνων τῆς τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως, ἐξαιρέσει τῶν περιπτώσεων τῶν συνεπαγομένων αὐτοδικαίαν ἔκπτωσιν, ἀπαγγέλλονται μόνον μετὰ σύμφωνον γνώμην συμβουλίου ἀποτελουμένου κατὰ πλειοψηφίαν ἐκ τακτικῶν δικαστῶν.

6. Τὸ Κράτος μεριμνᾷ διὰ τὴν ἐξασφάλισιν τῶν ἀναγκαίων πόρων, πρὸς ἐκπλήρωσιν τῆς ἀποστολῆς τῶν ὀργανισμῶν τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως. Νόμος ὀρίζει τὰ τῆς ἀποδόσεως καὶ κατανομῆς μεταξὺ τῶν ὡς ἄνω ὀργανισμῶν τῶν ὑπὲρ αὐτῶν καθοριζομένων καὶ ὑπὸ τοῦ Κράτους εἰσπραττομένων φόρων ἢ τελῶν.

Κεφάλαιον Δεύτερον

Ἐπιχειρησιακὴ κατάστασις τῶν ὀργάνων τῆς διοικήσεως

Ἄρθρον 103.

1. Οἱ δημόσιοι ὑπάλληλοι εἶναι ἐκτελεσταὶ τῆς θελήσεως τοῦ Κράτους καὶ ὑπηρετοῦν τὸν λαόν, ὀφείλοντες πίστιν εἰς τὸ Σύνταγμα καὶ ἀφοσίωσιν εἰς τὴν Πατρίδα. Τὰ προσόντα καὶ ὁ τρόπος τοῦ διορισμοῦ τούτων καθορίζονται ὑπὸ τοῦ νόμου.

2. Οὐδεὶς δύναται νὰ διορισθῇ ὑπάλληλος εἰς μὴ νενομοθετημένην ὀργανικὴν θέσιν. Ἐξαιρέσεις δύναται νὰ προβλέπωνται ὑπὸ ἐιδικοῦ

νόμου πρὸς κάλυψιν ἀπροβλέπτων καὶ ἐπειγουσῶν ἀναγκῶν διὰ προσωπικοῦ προσλαμβανομένου δι' ὠρισμένην χρονικὴν περίοδον, ἐπὶ σχέσει ἰδιωτικοῦ δικαίου.

3. Ὅργανικαὶ θέσεις εἰδικοῦ ἐπιστημονικοῦ, ὡς καὶ τεχνικοῦ ἢ βοηθητικοῦ προσωπικοῦ, δύναται νὰ πληροῦνται διὰ προσωπικοῦ προσλαμβανομένου ἐπὶ σχέσει ἰδιωτικοῦ δικαίου. Νόμος ὀρίζει τοὺς ὅρους τῆς προσλήψεως, ὡς καὶ τὰς εἰδικωτέρας ἐγγυήσεις, ὅφ' ἃς τελεῖ τὸ προσλαμβανόμενον προσωπικόν.

4. Οἱ κατέχοντες ὀργανικὰς θέσεις δημόσιοι ὑπάλληλοι εἶναι μόνιμοι, ἐφ' ὅσον ὑφίστανται αἱ θέσεις αὗται. Οὗτοι ἐξελίσσονται μισθολογικῶς κατὰ τοὺς ὅρους τοῦ νόμου, πλὴν δὲ τῶν περιπτώσεων τῆς ἀποχωρήσεως λόγῳ ὀρίου ἡλικίας καὶ τῆς παύσεως συνετεῖρα δικαστικῆς ἀποφάσεως, δὲν δύναται νὰ μεταθεθῶν ἄνευ γνωμοδοτήσεως, οὐδὲ νὰ ὑποβιβασθῶν ἢ παυθῶν ἄνευ ἀποφάσεως ὑπηρεσιακοῦ συμβουλίου, ἀποτελουμένου κατὰ τὰ δύο τρίτα αὐτοῦ τοῦλάχιστον ἐκ μονίμων δημοσίων ὑπαλλήλων.

Κατὰ τῶν ἀποφάσεων τῶν συμβουλίων τούτων χωρεῖ προσφυγὴ ἐνώπιον τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας, ὡς νόμος ὀρίζει.

5. Τῆς μονιμότητος δύναται νὰ ἐξαιροῦνται, διὰ νόμου, ἀνώτατοι διοικητικοὶ ὑπάλληλοι τῶν ἐκτὸς τῆς ὑπαλληλικῆς ἱεραρχίας θέσεων, οἱ ἀπ' εὐθείας διοριζόμενοι ἐπὶ πρεσβευτικῶν βαθμῶν, οἱ ὑπάλληλοι τῆς Προεδρίας τῆς Δημοκρατίας καὶ τῶν γραφείων τοῦ Πρωθυπουργοῦ, τῶν Ὑπουργῶν καὶ Ὑφυπουργῶν.

6. Αἱ διατάξεις τῶν προηγουμένων παραγράφων ἔχουν ἐφαρμογὴν καὶ ἐπὶ τῶν ὑπαλλήλων τῆς Βουλῆς, διεπομένων ἐξ ὀλοκλήρου κατὰ τὰ λοιπὰ ὑπὸ τοῦ Κανονισμοῦ αὐτῆς, ὡς καὶ ἐπὶ τῶν ὑπαλλήλων τῶν ὀργανισμῶν τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως καὶ λοιπῶν νομικῶν προσώπων δημοσίου δικαίου.

Ἄρθρον 104.

1. Οὐδεὶς ἐκ τῶν ἐν τῷ προηγουμένῳ ἄρθρῳ ὑπαλλήλων δύναται νὰ διορισθῆ εἰς ἑτέραν θέσιν δημοσίας ὑπηρεσίας ἢ ὀργανισμοῦ τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως ἢ ἑτέρου νομικοῦ προσώπου δημοσίου δικαίου ἢ δημοσίας ἐπιχειρήσεως ἢ ὀργανισμοῦ κοινῆς ὠφελείας. Κατ' ἐξαιρέσειν δύναται νὰ ἐπιτραπῆ ὁ διορισμὸς καὶ εἰς δευτέραν θέσιν ἐπὶ τῇ βάσει εἰδικοῦ νόμου, τηρουμένων τῶν διατάξεων τῆς ἐπομένης παραγράφου.

2. Αί πάσης φύσεως πρόσθετοι άποδοχαί ή άπολαυαί τών κατὰ τὸ προηγούμενον άρθρον ύπαλλήλων δὲν δύνανται νά εἶναι κατὰ μῆνα άνώτεραι τοῦ συνόλου τών άποδοχών τῆς όργανικῆς αὐτῶν θέσεως.

3. Οὐδεμία προηγούμενη άδεια άπαιτεῖται πρὸς εἰσαγωγήν εἰς δίκην δημοσίων ύπαλλήλων, ὡς καί ύπαλλήλων όργανισμῶν τοπικῆς άυτοδιοικήσεως, ή άλλων νομικῶν προσώπων δημοσίου δικαίου.

Κεφάλαιον Τρίτον

Καθεστῶς τοῦ 'Αγίου 'Όρους

'Άρθρον 105.

1. 'Η χερσόνησος τοῦ 'Αθω άπό τῆς Μεγάλης Βίγλας καί έξῆς, άποτελοῦσα τήν περιοχήν τοῦ 'Αγίου 'Όρους, εἶναι κατὰ τὸ άρχαῖον τούτου προνομιακόν καθεστῶς άυτοδιοίκητον τμήμα τοῦ 'Ελληνικοῦ Κράτους, τοῦ όποίου ή κυριαρχία παραμένει άθικτος έπ' αὐτοῦ. 'Εξ άπόψεως πνευματικῆς τὸ "Άγιον 'Όρος διατελεῖ ύπὸ τήν άμεσον δικαιοδοσίαν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου. "Όλοι οἱ μονάζοντες εἰς αὐτὸ άποκτοῦν, άνευ άλλης διατυπώσεως, τήν ελληνικήν ἰθαγένειαν άμα τῆ προσλήψει αὐτῶν ὡς δοκίμων ή μοναχῶν.

2. Τὸ "Άγιον 'Όρος διοικεῖται, κατὰ τὸ καθεστῶς αὐτοῦ, ύπὸ τῶν εἴκοσιν 'Ιερῶν Μονῶν του, μεταξὺ τῶν όποίων εἶναι κατανεμημένη ὀλόκληρος ή χερσόνησος τοῦ 'Αθω, τὸ έδαφος τῆς όποίας εἶναι άναπαλλοτρίωτον.

'Η διοίκησις αὐτοῦ άσκειται δι' αντιπροσώπων τῶν 'Ιερῶν Μονῶν, άποτελούντων τήν 'Ιερὰν Κοινότητα. Οὐδεμία άπολύτως έπιτρέπεται μεταβολή τοῦ διοικητικοῦ συστήματος ή τοῦ άριθμοῦ τῶν Μονῶν τοῦ 'Αγίου 'Όρους, οὐδὲ τῆς ἱεραρχικῆς τάξεως καί τῆς θέσεως αὐτῶν πρὸς τὰ ύποτελῆ των εξαρτήματα. 'Απαγορεύεται ή έν αὐτῷ έγκαταβίωσις έτεροδόξων ή σχισματικῶν.

3. 'Ο λεπτομερῆς καθορισμὸς τῶν άγιορειτικῶν καθεστῶτων καί τοῦ τρόπου τῆς λειτουργίας αὐτῶν γίνεται διὰ τοῦ Καταστατικοῦ Χάρτου τοῦ 'Αγίου 'Όρους, τὸ όποῖον, συμπράττοντος τοῦ αντιπροσώπου τοῦ Κράτους, συντάσσουν μὲν καί ψηφίζουν αἱ εἴκοσιν 'Ιεραὶ Μοναί, έπικυρώνουν δὲ τὸ Οἰκουμενικόν Πατριαρχεῖον καί ή Βουλὴ τῶν 'Ελλήνων.

4. Ἡ ἀκριβὴς τήρησις τῶν ἀγιορειτικῶν καθεστώτων τελεῖ, ὡς πρὸς μὲν τὸ πνευματικὸν μέρος, ὑπὸ τὴν ἀνωτάτην ἐποπτείαν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ὡς πρὸς δὲ τὸ διοικητικόν, ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τοῦ Κράτους, εἰς τὸ ὅποῖον ἀνήκει ἀποκλειστικῶς καὶ ἡ διαφύλαξις τῆς δημοσίας τάξεως καὶ ἀσφαλείας.

5. Αἱ ἀνωτέρω ἐξουσίαι τοῦ Κράτους ἀσκοῦνται διὰ διοικητοῦ, τοῦ ὁποίου τὰ δικαιώματα καὶ καθήκοντα καθορίζονται διὰ νόμου.

Διὰ νόμου ἐπίσης καθορίζονται ἡ ὑπὸ τῶν μοναστηριακῶν ἀρχῶν καὶ τῆς Ἱερᾶς Κοινότητος ἀσκουμένη δικαστικὴ ἐξουσία, ὡς καὶ τὰ τελωνειακὰ καὶ φορολογικὰ πλεονεκτήματα τοῦ Ἀγίου Ὄρους.

ΜΕΡΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

ΕΙΔΙΚΑΙ ΤΕΛΙΚΑΙ ΚΑΙ ΜΕΤΑΒΑΤΙΚΑΙ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ

ΤΜΗΜΑ Α΄

ΕΙΔΙΚΑΙ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ

Ἄρθρον 106.

1. Πρὸς ἐδραίωσιν τῆς κοινωνικῆς εἰρήνης καὶ προστασίαν τοῦ γενικοῦ συμφέροντος, τὸ Κράτος προγραμματίζει καὶ συντονίζει τὴν οἰκονομικὴν δραστηριότητα ἐν τῇ Χώρα, ἐπιδιώκων τὴν ἐξασφάλισιν τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως ὅλων τῶν τομέων τῆς ἐθνικῆς οἰκονομίας. Λαμβάνει τὰ ἐπιβαλλόμενα μέτρα πρὸς ἀξιοποίησιν τῶν πηγῶν τοῦ ἐθνικοῦ πλοῦτου ἐκ τῆς ἀτμοσφαιρας καὶ τῶν ὑπογείων ἢ ὑποθαλασσίων κοιτασμάτων καὶ πρὸς προώθησιν τῆς περιφερειακῆς ἀναπτύξεως καὶ προαγωγὴν ἰδίᾳ τῆς οἰκονομίας τῶν ὄρειων, νησιωτικῶν καὶ παραμεθορίων περιοχῶν.

2. Ἡ ἰδιωτικὴ οἰκονομικὴ πρωτοβουλία δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ἀναπτύσσεται εἰς βάρος τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ἀνθρωπίνης ἀξιοπρεπείας, ἢ ἐπὶ βλάβῃ τῆς ἐθνικῆς οἰκονομίας.

3. Ἐπιφυλασσομένης τῆς ὑπὸ τοῦ ἀρθρου 107 παρεχομένης προστασίας, ὡς πρὸς τὴν ἐπανεξαγωγὴν κεφαλαίων ἐξωτερικοῦ, δύναται διὰ νόμου νὰ ρυθμίζωνται τὰ τῆς ἐξαγορᾶς ἐπιχειρήσεων ἢ ἀναγκαστικῆς εἰς ταύτας συμμετοχῆς τοῦ Κράτους ἢ ἄλλων δημοσίων φορέων,

ἐφ' ὅσον αὐταὶ κέκτηνται χαρακτηῖρα μονοπωλίου ἢ ἔχουν ζωτικὴν σημασίαν διὰ τὴν ἀξιοποίησιν τῶν πηγῶν τοῦ ἔθνικοῦ πλοῦτου ἢ ἔχουν ὡς κύριον σκοπὸν τὴν παροχὴν ὑπηρεσιῶν πρὸς τὸ κοινωνικὸν σύνολον.

4. Τὸ τίμημα τῆς ἐξαγορᾶς ἢ τὸ ἀντάλλαγμα τῆς ἀναγκαστικῆς συμμετοχῆς τοῦ Κράτους ἢ ἄλλων δημοσίων φορέων, καθορίζεται ἀπαραιτήτως δικαστικῶς, πρέπεται δὲ νὰ εἶναι πλήρες, ἀνταποκρινόμενον πρὸς τὴν ἀξίαν τῆς ἐξαγοραζομένης ἐπιχειρήσεως, ἢ τῆς εἰς ταύτην συμμετοχῆς.

5. Μέτοχος, ἐταῖρος ἢ κύριος ἐπιχειρήσεως, τῆς ὁποίας ὁ ἔλεγχος περιέρχεται εἰς τὸ Κράτος ἢ εἰς ὑπ' αὐτοῦ ἐλεγχόμενον φορέα συνεπιεῖα ἀναγκαστικῆς συμμετοχῆς κατὰ τὴν παράγραφον 3, δικαιούται νὰ ζητήσῃ τὴν ἐξαγορὰν τῆς συμμετοχῆς του εἰς τὴν ἐπιχείρησιν, ὡς νόμος ὀρίζει.

6. Νόμος δύναται νὰ ὀρίσῃ τὰ τῆς συμμετοχῆς εἰς τὴν δαπάνην τοῦ Δημοσίου τῶν ὀφελουμένων ἐκ τῆς ἐκτελέσεως ἔργων κοινῆς ὠφελείας ἢ γενικωτέρας σημασίας διὰ τὴν οἰκονομικὴν ἀνάπτυσιν τῆς Χώρας.

Ἑρμηνευτικὴ δῆλωσις :

Εἰς τὴν κατὰ τὴν παράγραφον 4 ἀξίαν δὲν περιλαμβάνεται ἡ ὀφειλομένη εἰς τὸν μονοπωλιακόν, τυχόν, χαρακτηῖρα τῆς ἐπιχειρήσεως.

*Ἄρθρον 107.

1. Ἡ πρὸ τῆς 21 Ἀπριλίου 1967 ἠύξημένης τυπικῆς ἰσχύος νομοθεσία προστασίας κεφαλαίων ἐξωτερικοῦ, διατηρεῖ τὴν ἦν ἐκέκτητο ἠύξημένην τυπικὴν ἰσχύν, ἐφαρμοζομένη καὶ ἐπὶ τῶν ἐφεξῆς εἰσαγομένων κεφαλαίων.

Τὴν αὐτὴν ἰσχύν κέκτηνται καὶ αἱ διατάξεις τῶν κεφαλαίων Α' ἕως καὶ Δ' τοῦ τμήματος Α' τοῦ ὑπ' ἀριθμὸν 27/75 νόμου «περὶ φορολογίας πλοίων, ἐπιβολῆς εἰσφορᾶς πρὸς ἀνάπτυσιν τῆς ἐμπορικῆς ναυτιλίας, ἐγκαταστάσεως ἀλλοδαπῶν ναυτιλιακῶν ἐπιχειρήσεων καὶ ρυθμίσεως συναφῶν θεμάτων».

2. Νόμος, ἐφ' ἅπαξ ἐκδιδόμενος, ἐντὸς τριμήνου ἀπὸ τῆς ἰσχύος τοῦ παρόντος, ὀρίζει τοὺς ὅρους καὶ τὴν διαδικασίαν ἀναθεωρήσεως ἢ λύσεως τοῦ κατ' ἐφαρμογὴν τοῦ νομοθετικοῦ διατάγματος 2687/1953,

ἀπὸ 21 Ἀπριλίου 1967 μέχρι 23 Ἰουλίου 1974 ἐκδοθεισῶν ὑφ' οἰον-
δήποτε τύπον ἐγκριτικῶν διοικητικῶν πράξεων ἢ συναφθεισῶν συμ-
βάσεων περὶ ἐπενδύσεων κεφαλαίων ἐξωτερικοῦ, ἐξαιρέσει τῶν ἀφο-
ρῶν εἰς τὴν νηολόγησιν πλοίων ὑπὸ ἐλληνικὴν σημαίαν.

Ἄρθρον 108.

Τὸ Κράτος μεριμνᾷ διὰ τὴν ζωὴν τοῦ ἀποδήμου ἐλληνισμοῦ καὶ
τὴν διατήρησιν τῶν δεσμῶν του μετὰ τὴν μητέρα Πατρίδα. Ἐπίσης με-
ριμνᾷ διὰ τὴν παιδείαν καὶ τὴν κοινωνικὴν καὶ ἐπαγγελματικὴν προ-
αγωγὴν τῶν ἐκτὸς τῆς ἐπικρατείας ἐργαζομένων Ἑλλήνων.

Ἄρθρον 109.

1. Δὲν ἐπιτρέπεται ἡ μεταβολὴ τοῦ περιεχομένου ἢ τῶν ὄρων
διαθήκης, κωδικέλλου ἢ δωρεᾶς κατὰ τὰς διατάξεις αὐτῆς ὑπὲρ τοῦ
Δημοσίου ἢ ὑπὲρ κοινωφελοῦς σκοποῦ.

2. Ἐξαιρετικῶς ἐπιτρέπεται ἡ ἐπωφελεστέρα ἀξιοποίησις ἢ διά-
θεσις τοῦ καταλειφθέντος ἢ δωρηθέντος ὑπὲρ τοῦ αὐτοῦ ἢ ἄλλου κοι-
νωφελοῦς σκοποῦ εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ δωρητοῦ ἢ τοῦ διαθέτου καθοριζο-
μένην περιοχὴν ἢ εἰς τὴν εὐρύτεραν ταύτης περιφέρειαν ὅταν διὰ δι-
καστικῆς ἀποφάσεως βεβαιούται ὅτι ἡ θέλησις τοῦ διαθέτου ἢ τοῦ
δωρητοῦ δὲν δύναται νὰ πραγματοποιηθῇ ἔξ οἴουδήποτε λόγου, καθ'
ὄλοκληρίαν ἢ κατὰ τὸ μείζον τοῦ περιεχομένου ταύτης, ὡς καὶ ἂν δύ-
ναται νὰ ἰκανοποιηθῇ πληρέστερον διὰ τῆς μεταβολῆς τῆς ἐκμεταλ-
λεύσεως, ὡς νόμος ὀρίζει.

ΤΜΗΜΑ Β'

ΑΝΑΘΕΩΡΗΣΙΣ ΤΟΥ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ

Ἄρθρον 110.

1. Αἱ διατάξεις τοῦ Συντάγματος ὑπόκεινται εἰς ἀναθεώρησιν,
ἐξαιρέσει τῶν καθοριζουσῶν τὴν βάσιν καὶ τὴν μορφήν τοῦ πολιτεύ-
ματος ὡς Προεδρευομένης Κοινοβουλευτικῆς Δημοκρατίας, ὡς καὶ τῶν
τοιούτων τῶν ἄρθρων 2 παράγραφος 1, 4 παράγραφοι 1, 4 καὶ 7,5
παράγραφοι 1 καὶ 3, 13 παράγραφος 1 καὶ 26.

2. Ἡ ἀνάγκη τῆς ἀναθεωρήσεως τοῦ Συντάγματος διαπιστοῦται

δι' απόφάσεως τῆς Βουλῆς, λαμβανομένης κατόπιν προτάσεως πεντήκοντα τουλάχιστον βουλευτῶν, διὰ πλειοψηφίας τῶν τριῶν πέμπτων τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν μελῶν αὐτῆς, εἰς δύο ψηφοφορίας ἀφισταμένας ἀλλήλων κατὰ ἓνα τουλάχιστον μῆνα. Διὰ τῆς ἀποφάσεως ταύτης καθορίζονται εἰδικῶς αἱ ἀναθεωρητέα διατάξεις.

3. Ἀποφασισθείσης τῆς ἀναθεωρήσεως ὑπὸ τῆς Βουλῆς, ἡ ἐπομένη Βουλὴ κατὰ τὴν πρώτην σύνοδον αὐτῆς ἀποφασίζει ἐπὶ τῶν ἀναθεωρητέων διατάξεων, δι' ἀπολύτου πλειοψηφίας τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν μελῶν αὐτῆς.

4. Ἐὰν πρότασις περὶ ἀναθεωρήσεως τοῦ Συντάγματος ἔτυχε τῆς πλειοψηφίας τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν βουλευτῶν, οὐχὶ ὅμως καὶ τῆς κατὰ τὴν παράγραφον 2 πλειοψηφίας τῶν τριῶν πέμπτων τούτων, ἡ ἐπομένη Βουλὴ κατὰ τὴν πρώτην σύνοδον αὐτῆς δύναται νὰ ἀποφασίσῃ ἐπὶ τῶν ἀναθεωρητέων διατάξεων διὰ τῆς πλειοψηφίας τῶν τριῶν πέμπτων τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν μελῶν αὐτῆς.

5. Πᾶσα ψηφιζομένη ἀναθεώρησις διατάξεων τοῦ Συντάγματος δημοσιεύεται διὰ τῆς Ἐφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως ἐντὸς δέκα ἡμερῶν ἀπὸ τῆς ἐπιψηφίσεως αὐτῆς ὑπὸ τῆς Βουλῆς, τίθεται δὲ ἐν ἰσχύϊ δι' εἰδικοῦ ταύτης ψηφίσματος.

6. Δὲν ἐπιτρέπεται ἀναθεώρησις τοῦ Συντάγματος πρὸ τῆς παρόδου πενταετίας ἀπὸ τῆς περατώσεως τῆς προηγουμένης.

ΤΜΗΜΑ Γ'

ΜΕΤΑΒΑΤΙΚΑΙ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ

Ἄρθρον 111.

1. Πᾶσα διάταξις νόμου ἢ διοικητικῆς πράξεως κανονιστικοῦ χαρακτῆρος, ἀντικειμένη εἰς τὸ Σύνταγμα, καταργεῖται ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς ἰσχύος αὐτοῦ.

2. Συντακτικαὶ πράξεις, ἐκδοθεῖσαι ἀπὸ τῆς 24ης Ἰουλίου 1974 μέχρι τῆς συγκλήσεως τῆς Ε' Ἀναθεωρητικῆς Βουλῆς, ὡς καὶ Ψηφίσματα ταύτης, ἐξακολουθοῦν νὰ ἰσχύουν καὶ κατὰ τὰς ἀντιτιθεμένας πρὸς τὸ Σύνταγμα διατάξεις αὐτῶν, ἐπιτρεπομένης τῆς διὰ νόμου τροποποιήσεως ἢ καταργήσεως αὐτῶν. Ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως ἰσχύος τοῦ Συντάγματος καταργεῖται ἡ διάταξις τοῦ ἄρθρου 8 τῆς 3ης συντακτι-

κῆς πράξεως ἀπὸ 3-9-1974, ὡς πρὸς τὸ ὄριον ἡλικίας ἀποχωρήσεως τῶν καθηγητῶν ἀνωτάτων ἐκπαιδευτικῶν ἰδρυμάτων.

3. Διατηροῦνται ἐν ἰσχύϊ: α) τὸ ἄρθρον 2 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 700 τῆς 9/9 Ὀκτωβρίου 1974 προεδρικοῦ διατάγματος «περὶ μερικῆς ἐπαναφοράς ἐν ἰσχύϊ τῶν ἀρθρῶν 5, 6, 8, 10, 12, 14, 95 καὶ 97 τοῦ Συντάγματος καὶ ἄρσεως τοῦ νόμου περὶ καταστάσεως πολιορκίας» καὶ β) τὸ ν.δ. ὑπ' ἀριθ. 167 τῆς 16/16 Νοεμβρίου 1974 «περὶ χορηγήσεως τοῦ ἐνδίκου μέσου τῆς ἐφέσεως κατὰ τῶν ἀποφάσεων τοῦ στρατιωτικοῦ δικαστηρίου», ἐπιτρεπομένης τῆς διὰ νόμου τροποποιήσεως ἢ καταργήσεως αὐτῶν.

4. Τὸ ψήφισμα τῆς 16/29 Ἀπριλίου 1952 διατηρεῖται ἐν ἰσχύϊ ἐπὶ ἕξ μῆνας ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς ἰσχύος τοῦ παρόντος. Ἐντὸς τῆς προθεσμίας ταύτης ἐπιτρέπεται ἢ διὰ νόμου τροποποιήσις, συμπλήρωσις ἢ κατάργησις τῶν ἐν παραγράφῳ 1 τοῦ ἄρθρου 3 τοῦ ἀνωτέρω ψηφίσματος ἀναφερομένων συντακτικῶν πράξεων καὶ ψηφισμάτων ἢ ἢ διατήρησις τινῶν ἐκ τούτων, ἐν ὅλῳ ἢ ἐν μέρει καὶ μετὰ τὴν παρέλευσιν τῆς προθεσμίας ταύτης, ὑπὸ τὸν περιορισμὸν ὅτι αἱ τροποποιούμεναι συμπληρούμεναι ἢ διατηρούμεναι ἐν ἰσχύϊ διατάξεις δὲν δύναται νὰ εἶναι ἀντίθετοι πρὸς τὸ παρὸν Σύνταγμα.

5. Ἕλληνες στερηθέντες, μέχρι τῆς ἐνάρξεως ἰσχύος τοῦ παρόντος, καθ' οἷονδήποτε τρόπον τῆς ἰθαγενείας των, ἀνακτοῦν ταύτην κατόπιν κρίσεως ὑπὸ εἰδικῶν ἐπιτροπῶν ἐκ δικαστικῶν λειτουργῶν, ὡς νόμος ὀρίζει.

6. Διατηρεῖται ἐν ἰσχύϊ ἡ διάταξις τοῦ ἄρθρου 19 τοῦ ν.δ. 3370/1955 «περὶ κυρώσεως τοῦ Κώδικος Ἑλληνικῆς Ἰθαγενείας» μέχρι τῆς διὰ νόμου καταργήσεώς της.

*Ἄρθρον 112.

1. Ἐπὶ θεμάτων, πρὸς ρύθμισιν τῶν ὁποίων προβλέπεται ρητῶς ὑπὸ διατάξεων τοῦ παρόντος Συντάγματος ἢ ἐκδοσις νόμου, οἱ κατὰ τὴν ἔναρξιν τῆς ἰσχύος αὐτοῦ ὑφιστάμενοι κατὰ περίπτωσιν νόμοι ἢ διοικητικαὶ πράξεις κανονιστικοῦ χαρακτῆρος, ἐξαιρέσει τῶν ἀντικειμένων εἰς τὰς διατάξεις τοῦ Συντάγματος, ἐξακολουθοῦν νὰ ἰσχύουν μέχρι τῆς ἐκδόσεως τοῦ κατὰ περίπτωσιν νόμου.

2. Αἱ διατάξεις τῶν ἀρθρῶν 109 παράγραφος 2 καὶ 79 παράγραφος 8 τίθενται εἰς ἐφαρμογὴν ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς ἰσχύος τοῦ ὑπὸ

έκαστης τούτων ειδικῶς προβλεπομένου νόμου, ἐκδιδομένου τὸ βραδύτερον μέχρι τέλους τοῦ ἔτους 1976. Μέχρις ἐνάρξεως τῆς ἰσχύος τοῦ ὑπὸ τῆς παραγράφου 2 τοῦ ἄρθρου 109 προβλεπομένου νόμου ἐξακολουθεῖ ἐφαρμοζομένη ἢ κατὰ τὴν ἔναρξιν ἰσχύος τοῦ Συντάγματος ὑφισταμένη συνταγματικὴ καὶ νομοθετικὴ ρύθμισις.

3. Κατὰ τὴν ἐννοίαν τῆς ἀπὸ 5 Ὀκτωβρίου 1974 συντακτικῆς πράξεως, διατηρουμένης ἐν ἰσχύϊ, ἡ ἀναστολὴ ἐκτελέσεως τῶν καθηκόντων τῶν καθηγητῶν ἀπὸ τῆς ἐκλογῆς αὐτῶν ὡς βουλευτῶν, καθ' ὅλην τὴν παρούσαν βουλευτικὴν περίοδον δὲν ἐκτείνεται εἰς τὴν διδασκαλίαν, ἔρευναν, συγγραφικὴν ἐργασίαν καὶ ἐπιστημονικὴν ἀπασχόλησιν εἰς τὰ ἐργαστήρια καὶ τὰ σπουδαστήρια τῶν οἰκείων σχολῶν, ἀποκλειομένης τῆς συμμετοχῆς τούτων εἰς τὴν διοίκησιν τῶν σχολῶν καὶ εἰς τὴν ἐκλογὴν τοῦ διδακτικοῦ ἐν γένει προσωπικοῦ ἢ τὴν ἐξέτασιν τῶν σπουδαστῶν.

4. Ἡ ἐφαρμογὴ τῆς παραγράφου 3 τοῦ ἄρθρου 16 περὶ ἐτῶν ὑποχρεωτικῆς φοιτήσεως θὰ ὀλοκληρωθῆ ἐπὶ τῇ βάσει νόμου ἐντὸς πενταετίας ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς ἰσχύος τοῦ παρόντος.

Ἄρθρον 113.

Ὁ Κανονισμὸς τῆς Βουλῆς, ὡς καὶ τὰ εἰς αὐτὸν ἀναφερόμενα ψηφίσματα καὶ οἱ νόμοι περὶ τῆς λειτουργίας τῆς Βουλῆς, ἐξακολουθοῦν ἰσχύοντες μέχρι τῆς ἐνάρξεως τῆς ἰσχύος τοῦ νέου Κανονισμοῦ τῆς Βουλῆς, ἐξαιρέσει τῶν ἀντικειμένων εἰς ὁρισμοὺς τοῦ Συντάγματος.

Προκειμένου περὶ τῆς λειτουργίας τῶν κατὰ τὰ ἄρθρα 70 καὶ 71 τοῦ Συντάγματος Τμημάτων τῆς Βουλῆς ἔχουν συμπληρωματικὴν ἐφαρμογὴν αἱ διατάξεις τοῦ τελευταίου Κανονισμοῦ τῶν ἐργασιῶν τῆς Εἰδικῆς Νομοθετικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ ἄρθρου 35 τοῦ Συντάγματος τῆς 1ης Ἰανουαρίου 1952, κατὰ τὰ ἐν ἄρθρῳ 3 τοῦ ὑπὸ στοιχ. Α' ψηφίσματος τῆς 24-12-1974 εἰδικώτερον ὀριζόμενα. Μέχρι τῆς ἐνάρξεως τῆς ἰσχύος τοῦ νέου Κανονισμοῦ τῆς Βουλῆς, ἡ Ἐπιτροπὴ τοῦ ἄρθρου 71 τοῦ Συντάγματος συγκροτεῖται ἐξ ἐξήκοντα τακτικῶν μελῶν καὶ τριάκοντα ἀναπληρωματικῶν, ἐπιλεγομένων ὑπὸ τοῦ Προέδρου τῆς Βουλῆς, ἐξ ὧν τῶν κομμάτων καὶ ὁμάδων καὶ κατ' ἀναλογίαν τῆς δυνάμεως αὐτῶν. Ἐγειρομένης ἀμφισβητήσεως μέχρι τῆς δημοσιεύσεως τοῦ νέου Κανονισμοῦ περὶ τῶν ἐφαρμοστῶν ἐκάστοτε διατάξεων ἀπο-

φαίνεται ή 'Ολομέλεια ή τὸ Τμήμα τῆς Βουλῆς, εἰς τὴν λειτουργίαν τοῦ ὁποίου προεκλήθη τὸ ζήτημα.

Ἄρθρον 114.

1. Ἡ ἐκλογή τοῦ πρώτου Προέδρου τῆς Δημοκρατίας δέον νὰ πραγματοποιηθῆ τὸ βραδύτερον ἐντὸς διμήνου ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τοῦ Συντάγματος εἰς εἰδικὴν συνεδρίασιν τῆς Βουλῆς, προσκαλουμένης πρὸ πέντε τοῦλάχιστον ἡμερῶν ὑπὸ τοῦ Προέδρου αὐτῆς, τηρουμένων ἀναλόγως τῶν ὁρισμῶν τοῦ Κανονισμοῦ τῆς Βουλῆς περὶ ἐκλογῆς τοῦ Προέδρου αὐτῆς.

Ἐκλεγόμενος Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας ἀναλαμβάνει τὴν ἀσκῆσιν τῶν καθηκόντων αὐτοῦ ἀπὸ τῆς δόσεως τοῦ ὄρκου του, ἐντὸς πέντε τὸ βραδύτερον ἡμερῶν ἀπὸ τῆς ἐκλογῆς αὐτοῦ.

Ἐκατὰ τὸ ἄρθρον 49 παράγραφος 5 νόμος περὶ ρυθμίσεως τῶν ἀφορώντων εἰς τὴν εὐθύνην τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας θεμάτων ἐκδίδεται ὑποχρεωτικῶς μέχρι τῆς 31 Δεκεμβρίου 1975.

Μέχρι τῆς ἐνάρξεως τῆς ἰσχύος τοῦ κατὰ τὴν παράγραφον 3 τοῦ ἄρθρου 33 νόμου τὰ ἐν αὐτῇ θέματα διέπονται ὑπὸ τῶν διατάξεων τῶν ἀφορωσῶν εἰς τὸν προσωρινὸν Πρόεδρον τῆς Δημοκρατίας.

2. Ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς ἰσχύος τοῦ Συντάγματος καὶ μέχρι τῆς ὑπὸ τοῦ ὀριστικοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας ἀναλήψεως τῆς ἀσκῆσεως τῶν καθηκόντων του, ὁ προσωρινὸς Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας ἀσκεῖ τὰς διὰ τοῦ Συντάγματος ἀναγνωριζομένας εἰς τὸν Πρόεδρον τῆς Δημοκρατίας ἀρμοδιότητας, ὑπὸ τοὺς ἐν ἄρθρῳ 2 τοῦ ὑπὸ στοιχ. Β' ἀπὸ 24.12.1974 ψηφίσματος τῆς Ε' Ἀναθεωρητικῆς Βουλῆς περιορισμούς.

Ἄρθρον 115.

1. Μέχρι τῆς ἐκδόσεως τοῦ ἐν ἄρθρῳ 86 παράγραφος 1 προβλεπομένου νόμου, ἔχουν ἐφαρμογὴν αἱ κείμεναι διατάξεις περὶ διώξεως ἀνακρίσεως καὶ ἐκδικάσεως τῶν κατὰ τὰ ἄρθρα 49 παράγραφος 1 καὶ 85 πράξεων καὶ παραλείψεων.

2. Ἐν ἄρθρῳ 100 προβλεπόμενος νόμος δέον νὰ ἐκδοθῆ τὸ βραδύτερον ἐντὸς ἔτους ἀπὸ τῆς ἰσχύος τοῦ Συντάγματος. Μέχρι τῆς ἐκδόσεως τούτου καὶ τῆς ἐνάρξεως τῆς λειτουργίας τοῦ συνιστωμένου Ἀνωτάτου Εἰδικοῦ Δικαστηρίου:

α) Αί ἀμφισβητήσεις, περί ὧν ἡ παράγραφος 2 τοῦ ἄρθρου 55 καὶ τὸ ἄρθρον 57 ἐπιλύονται δι' ἀποφάσεως τῆς Βουλῆς κατὰ τὰς ἐπὶ προσωπικῶν θεμάτων διατάξεις τοῦ Κανονισμοῦ αὐτῆς.

β) Ὁ ἔλεγχος τοῦ κύρους καὶ τῶν ἀποτελεσμάτων δημοψηφίσματος ἐνεργουμένου κατ' ἄρθρον 44 παράγραφος 2 ὡς καὶ ἡ ἐκδίκασις ἐνστάσεων κατὰ τοῦ κύρους καὶ τῶν ἀποτελεσμάτων τῶν βουλευτικῶν ἐκλογῶν κατὰ τὸ ἄρθρον 58 ἀσκεῖται ὑπὸ τοῦ κατ' ἄρθρον 73 τοῦ ἀπὸ 1 Ἰανουαρίου 1952 Συντάγματος Εἰδικοῦ Δικαστηρίου, ἐφαρμοζομένης τῆς διαδικασίας τῶν ἄρθρων 116 ἐπομ. τοῦ Π.Δ. 650/1974.

γ) Ἡ ἄρσις τῶν ἐν ἄρθρῳ 100 παράγραφος 1 ἐδάφ. δ' συγκρούσεων ὑπάγεται εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ κατὰ τὸ ἄρθρον 65 τοῦ ἀπὸ 1ης Ἰανουαρίου 1952 Συντάγματος, Δικαστηρίου Συγκρούσεως Καθηκόντων, διατηρουμένων προσωρινῶς ἐν ἰσχύϊ καὶ τῶν νόμων περὶ τῆς ὀργανώσεως, λειτουργίας καὶ διαδικασίας ἐνώπιον τοῦ Δικαστηρίου τούτου.

3. Μέχρι τῆς ἐνάρξεως ἰσχύος τοῦ ὑπὸ τοῦ ἄρθρου 99 προβλεπομένου νόμου, αἱ ἀγωγαὶ κακοδικίας ἐκδικάζονται κατὰ τὰ ἐν ἄρθρῳ 110 τοῦ Συντάγματος τῆς 1ης Ἰανουαρίου 1952 ὀριζόμενα ὑπὸ τοῦ προβλεπομένου δι' αὐτοῦ δικαστηρίου καὶ κατὰ τὴν ἐν ἰσχύϊ διαδικασίαν κατὰ τὸν χρόνον δημοσιεύσεως τοῦ παρόντος Συντάγματος.

4. Μέχρι τῆς ἐνάρξεως ἰσχύος τοῦ νόμου τοῦ προβλεπομένου ὑπὸ τῆς παραγράφου 3 τοῦ ἄρθρου 87 ὡς καὶ μέχρι τῆς συγκροτήσεως τῶν ὑπὸ τῶν ἄρθρων 90 παράγραφοι 1 καὶ 2 καὶ 91 προβλεπομένων δικαστικῶν καὶ πειθαρχικῶν συμβουλίων, ἐξακολουθοῦν ἰσχύουσαι αἱ κατὰ τὴν ἑναρξιν τῆς ἰσχύος τοῦ Συντάγματος ὑφιστάμεναι σχετικαὶ διατάξεις. Οἱ περὶ τῶν ὡς ἄνω θεμάτων νόμοι δέον ὅπως ἐκδοθοῦν τὸ βραδύτερον ἐντὸς ἔτους ἀπὸ τῆς ἰσχύος τοῦ παρόντος Συντάγματος.

5. Μέχρι τῆς ἐνάρξεως ἰσχύος τῶν ἐν ἄρθρῳ 92 ἀναφερομένων νόμων, ἐξακολουθοῦν ἰσχύουσαι αἱ κατὰ τὴν ἑναρξιν τῆς ἰσχύος τοῦ παρόντος Συντάγματος ὑφιστάμεναι διατάξεις. Οἱ νόμοι οὗτοι δέον ὅπως ἐκδοθοῦν τὸ βραδύτερον ἐντὸς ἔτους ἀπὸ τῆς ἰσχύος τοῦ παρόντος.

6. Ὁ ἐν ἄρθρῳ 57 παράγραφος 5 εἰδικὸς νόμος δέον νὰ ἐκδοθῆ ἐντὸς ἑξαμήνου ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως ἰσχύος τοῦ Συντάγματος.

*Ἄρθρον 116.

1. Ὑφιστάμεναι διατάξεις ἀντιβαίνουσαι εἰς τὸ ἄρθρον 4 παράγρα-

φο 2 παραμένουν ἐν ἰσχύϊ μέχρι τῆς διὰ νόμου καταργήσεως των, τὸ βραδύτερον δὲ μέχρι τῆς 31 Δεκεμβρίου 1982.

2. Ἀποκλίσεις ἐκ τῶν ὁρισμῶν τῆς παραγράφου 2 τοῦ ἄρθρου 4 ἐπιτρέπονται μόνον δι' ἀποχρῶντας λόγους εἰς τὰς εἰδικῶς ὑπὸ τοῦ νόμου ὀριζόμενας περιπτώσεις.

3. Κανονιστικαὶ ὑπουργικαὶ ἀποφάσεις, ὡς καὶ διατάξεις συλλογικῶν συμβάσεων ἢ διαιτητικῶν ἀποφάσεων περὶ ρυθμίσεως ἀμοιβῆς τῆς ἐργασίας, ἀντιβαίνουσαι εἰς τὰς διατάξεις τοῦ ἄρθρου 22 παράγραφος 1 ἐξακολουθοῦν ἰσχύουσαι μέχρι τῆς ἀντικαταστάσεως αὐτῶν, συντελουμένης τὸ βραδύτερον ἐντὸς τριετίας ἐπὶ τῆς ἐνάρξεως τῆς ἰσχύος τοῦ παρόντος.

Ἄρθρον 117.

1. Οἱ κατ' ἐφαρμογὴν τοῦ ἄρθρου 104 τοῦ Συντάγματος τῆς 1ης Ἰανουαρίου 1952 ἐκδοθέντες μέχρι τῆς 21.4.67 νόμοι θεωροῦνται ὡς μὴ ἀντικείμενοι εἰς τὸ παρὸν Σύνταγμα καὶ διατηροῦνται ἐν ἰσχύϊ.

2. Ἐπιτρέπεται ἢ κατὰ παρέκκλισιν τοῦ ἄρθρου 17 νομοθετικὴ ρύθμισις καὶ διάλυσις ὑφισταμένων εἰσέτι ἀγροληψιῶν καὶ ἐτέρων ἐδαφικῶν βαρῶν, ἢ ἐξαγορὰ τῆς ψιλῆς κυριότητος ὑπὸ ἐμφυτευτῶν ἐμφυτευτικῶν κτημάτων, ὡς καὶ ἡ κατάργησις καὶ ρύθμισις ἰδιορρύθμων ἐμπραγμάτων σχέσεων.

3. Δημόσια ἢ ἰδιωτικὰ δάση ἢ δασικαὶ ἐκτάσεις καταστραφεῖσαι ἢ καταστρεφόμεναι ἐκ πυρκαϊᾶς ἢ ἄλλως πῶς ἀποψιλωθεῖσαι ἢ ἀποψιλούμεναι, δὲν ἀποβάλλουν ἐκ τοῦ λόγου τούτου τὸν ὄν ἐκέκτηντο πρὸ τῆς καταστροφῆς των χαρακτῆρα καὶ κηρύσσονται ὑποχρεωτικῶς ἀναδασωτέα, ἀποκλειομένης τῆς διαθέσεως τούτων δι' ἕτερον προορισμόν.

4. Ἡ ἀναγκαστικὴ ἀπαλλοτριώσις δασῶν ἢ δασικῶν ἐκτάσεων ἀνηκουσῶν εἰς φυσικὰ ἢ νομικὰ πρόσωπα ἰδιωτικοῦ ἢ δημοσίου δικαίου, ἐπιτρέπεται μόνον ὑπὲρ τοῦ Δημοσίου, κατὰ τὰ ἐν ἄρθρῳ 17 ὀριζόμενα, διὰ λόγους δημοσίας ὠφελείας, διατηρουμένης πάντως ἀμεταβλήτου τῆς μορφῆς αὐτῶν ὡς δασικῆς.

5. Αἱ μέχρι τῆς προσαρμογῆς τῶν κειμένων περὶ ἀναγκαστικῶν ἀπαλλοτριώσεων νόμων πρὸς τὰς διατάξεις τοῦ παρόντος κηρυχθεῖσαι ἢ κηρυχθησόμεναι ἀναγκαστικαὶ ἀπαλλοτριώσεις διέπονται ὑπὸ τῶν κατὰ τὸν χρόνον τῆς κηρύξεως των ἰσχυουσῶν διατάξεων.

6. Αί παράγραφοι 3 και 5 του άρθρου 24 εφαρμόζονται επί των από της ισχύος των εν αὐταῖς προβλεπομένων νόμων ἀναγνωριζομένων ἢ ἀναμορφουμένων οἰκιστικῶν περιοχῶν.

Ἄρθρον 118.

1. Ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς ισχύος τοῦ Συντάγματος οἱ δικαστικοὶ λειτουργοὶ ἀπὸ τοῦ βαθμοῦ τοῦ προέδρου ἢ εἰσαγγελέως ἐφετῶν καὶ ἀνωτέρων, ἢ τούτοις ἀντιστοίχου, ἀποχωροῦν τῆς ὑπηρεσίας, ὡς μέχρι τοῦδε, ἅμα τῇ συμπληρώσει τοῦ ἑβδομηκοστοῦ ἔτους τῆς ἡλικίας των, τοῦ ὁρίου τούτου μειουμένου ἀπὸ τοῦ ἔτους 1977 κατὰ ἓν ἔτος ἐτησίως μέχρι τοῦ ἑξηκοστοῦ ἑβδόμου ἔτους.

2. Ἀνώτατοι δικαστικοὶ λειτουργοί, μὴ τελοῦντες ἐν ὑπηρεσίᾳ κατὰ τὴν ἑναρξιν τῆς ισχύος τῆς ἀπὸ 4/5 Σεπτεμβρίου 1974 συντακτικῆς πράξεως «περὶ ἀποκαταστάσεως τῆς τάξεως καὶ εὐρυθμίας ἐν τῇ Δικαιοσύνῃ» ὑποβιβασθέντες δὲ βάσει ταύτης, λόγῳ τοῦ χρόνου πραγματοποιήσεως τῆς προαγωγῆς αὐτῶν, καὶ καθ' ὧν δὲν ἠσκήθη ἢ κατὰ τὸ ἄρθρον 6 τῆς αὐτῆς συντακτικῆς πράξεως πειθαρχικὴ δίωξις, παραπέμπονται ὑποχρεωτικῶς ὑπὸ τοῦ ἀρμοδίου Ὑπουργοῦ ἐντὸς τριμήνου ἀπὸ τῆς ισχύος τοῦ Συντάγματος εἰς τὴν Ἀνώτατον Πειθαρχικὸν Συμβούλιον.

Τὸ Ἀνώτατον Πειθαρχικὸν Συμβούλιον ἀποφαίνεται ἂν αἱ συνθηκαὶ τῆς προαγωγῆς ἐμείωσαν τὸ κύρος καὶ τὴν ἰδιάζουσαν ὑπηρεσιακὴν θέσιν τοῦ προαχθέντος, ἀποφαίνεται δὲ ὀριστικῶς περὶ τῆς ἀνακτήσεως ἢ μὴ τοῦ αὐτομάτως ἀπολεσθέντος βαθμοῦ καὶ τῶν πρὸς τὸν βαθμὸν συναπτομένων δικαιωμάτων, ἀποκλειομένης τῆς ἀπολήψεως ἀναδρομικῶς διαφορᾶς ἀποδοχῶν ἢ συντάξεως.

Ἡ ἀπόφασις ἐκδίδεται ὑποχρεωτικῶς ἐντὸς τριμήνου ἀπὸ τῆς παραπομπῆς.

Οἱ ἐν ζωῇ κατὰ βαθμὸν στενωτέροι συγγενεῖς τοῦ ὑποβιβασθέντος καὶ ἀποβιώσαντος δικαστικοῦ δύνανται νὰ ἀσκήσουν ὅλα τὰ εἰς τοὺς δικαζομένους ἀναγνωριζόμενα δικαιώματα ἐνώπιον τοῦ Ἀνωτάτου Πειθαρχικοῦ Συμβουλίου.

3. Μέχρις ἐκδόσεως τοῦ κατ' ἄρθρον 101 παρ. 3 νόμου, ἐξακολουθοῦν ἐφαρμοζόμενα αἱ περὶ κατανομῆς ἀρμοδιοτήτων μεταξὺ κεντρικῶν καὶ περιφερειακῶν ὑπηρεσιῶν ἰσχύουσαι διατάξεις. Αἱ διατάξεις

αὗται δύναται νὰ τροποποιοῦνται διὰ μεταφορᾶς εἰδικῶν ἀρμοδιοτήτων ἐκ τῶν κεντρικῶν εἰς τὰς περιφερειακὰς ὑπηρεσίας.

Ἔαρθρον 119.

1. Διὰ νόμου δύναται νὰ ἀρθῆ τὸ καθ' οἷονδῆποτε τρόπον ἰσχυρῶσαν ἀπαράδεκτον τῆς ἀσκήσεως αἰτήσεως ἀκυρώσεως κατὰ πράξεων ἐκδοθειῶν ἀπὸ 21ης Ἀπριλίου 1967 μέχρι τῆς 23ης Ἰουλίου 1974 εἴτε εἶχεν ἀσκηθῆ τοιαύτη αἴτησις εἴτε μὴ, ἀποκλειομένης πάντως τῆς ἀναδρομικῆς χορηγήσεως ἀποδοχῶν εἰς τυχὸν δικαιωθησομένους ἐκ τοῦ ἐνδίκου τούτου μέσου.

2. Οἱ δυνάμει νόμου αὐτοδικαίως ἀποκαθιστάμενοι εἰς ἄς δημοσίας θέσεις ἐκέκτηντο στρατιωτικοὶ ἢ δημόσιοι ὑπάλληλοι, ἐφ' ὅσον ἤδη ἀπέκτησαν τὴν ιδιότητα τοῦ βουλευτοῦ, δύναται ἐντὸς ὅκτα-μέρου προθεσμίας νὰ δηλώσουν ἐπιλογὴν μεταξὺ τοῦ βουλευτικοῦ ἀξιώματος καὶ τῆς δημοσίας αὐτῶν θέσεως.

ΤΜΗΜΑ Δ'

ΑΚΡΟΤΕΛΕΥΤΙΟΣ ΔΙΑΤΑΞΙΣ

Ἔαρθρον 120.

1. Τὸ παρὸν Σύνταγμα, ψηφισθὲν ὑπὸ τῆς Ε' Ἀναθεωρητικῆς Βουλῆς τῶν Ἑλλήνων, ὑπογράφεται ὑπὸ τοῦ Προέδρου αὐτῆς καὶ δημοσιεύεται ὑπὸ τοῦ προσωρινοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας διὰ τῆς Ἐφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως διὰ διατάγματος προσυπογραφομένου ὑπὸ τοῦ Ἐπιφυλακτικοῦ Συμβουλίου τίθεται δὲ εἰς ἰσχὺν ἀπὸ τῆς ἐνδεκάτης Ἰουνίου 1975.

2. Ὁ σεβασμὸς πρὸς τὸ Σύνταγμα καὶ τοὺς συνάδοντας πρὸς αὐτὸ νόμους καὶ ἡ ἀφοσίωσις πρὸς τὴν Πατρίδα καὶ τὴν Δημοκρατίαν συνιστοῦν θεμελιώδη ὑποχρέωσις πάντων τῶν Ἑλλήνων.

3. Ὁ καθ' οἷονδῆποτε τρόπον σφετερισμὸς τῆς λαϊκῆς κυριαρχίας καὶ τῶν ἐκ ταύτης ἀπορρεουσῶν ἐξουσιῶν διώκεται ἅμα τῇ ἀποκαταστάσει τῆς νομίμου ἐξουσίας, ἀφ' ἧς ἄρχεται καὶ ἡ παραγραφή τοῦ ἐγκλήματος.

4. Ἡ τήρησις τοῦ Συντάγματος ἐπαφίεται εἰς τὸν πατριωτισμὸν τῶν Ἑλλήνων, δικαιουμένων καὶ ὑποχρεουμένων εἰς τὴν διὰ παντὸς μέσου ἀντίστασιν κατὰ οἷονδῆποτε ἐπιχειροῦντος τὴν βίαιαν κατάλυσιν αὐτοῦ.

Ο ΚΑΤΑΣΤΑΤΙΚΟΣ ΧΑΡΤΗΣ ΤΩΝ ΗΝΩΜΕΝΩΝ ΕΘΝΩΝ

(ΟΙ ΚΥΡΙΩΤΕΡΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ ΟΠΩΣ ΔΗΜΟΣΙΕΥΘΗΚΑΝ ΣΤΗΝ
ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ)

Ἡμεῖς οἱ λαοὶ τῶν Ἠνωμένων Ἐθνῶν ἀποφασισμένοι,

Ὅπως σώσωμεν τὰς ἐπερχομένας γενεὰς ἀπὸ τὴν μάστιγα τοῦ πολέμου, ὃ ὁποῖος εἰς τὸ διάστημα τῆς ζωῆς τῆς παρούσης γενεᾶς δις ἐπεσώρευσε συμφορὰς καὶ θλίψιν εἰς τὴν ἀνθρωπότητα,

Ὅπως διασφαλίσωμεν ἐκ νέου τὴν πίστιν εἰς τὰ θεμελιώδη δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου, εἰς τὴν ἀξιοπρέπειαν καὶ εἰς τὴν ἀξίαν τοῦ ἀνθρώπου, εἰς τὴν ἰσότητα τῶν δικαιωμάτων ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν καὶ εἰς τὴν ἐνότητα τῶν ἔθνῶν, μεγάλων καὶ μικρῶν,

Ὅπως θεμελιώσωμεν ὄρους, ὑπὸ τοὺς ὁποίους ἡ δικαιοσύνη καὶ ὁ σεβασμὸς πρὸς τὰς ὑποχρεώσεις, αἱ ὁποῖαι ἀπορρέουν ἐκ τῶν συνθηκῶν καὶ ἄλλων πηγῶν τοῦ διεθνοῦς δικαίου, δύνανται νὰ τηρηθοῦν, καὶ

Ὅπως ἀνυψώσωμεν τὴν κοινωνικὴν πρόοδον καὶ βελτιώσωμεν τὸ ἐπίπεδον τῆς ζωῆς ἐντὸς μεγαλυτέρας ἐλευθερίας,

Καὶ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον

Νὰ ἐπιδεικνύωμεν ἀνεκτικότητα καὶ νὰ διαβιοῦμεν ὅλοι οἱ λαοὶ ἐν εἰρήνῃ ὡς καλοὶ γείτονες.

Νὰ ἐνώσωμεν τὰς δυνάμεις μας πρὸς διατήρησιν τῆς ἀσφαλείας καὶ τῆς διεθνοῦς εἰρήνης.

Νὰ δημιουργήσωμεν καὶ νὰ ἐξασφαλίσωμεν μεθόδους, εἰς τρόπον ὥστε ἡ ἔνοπλος βία νὰ μὴ χρησιμοποιῆται παρὰ μόνον πρὸς τὸ κοινὸ συμφέρον καὶ

Νὰ χρησιμοποιῶμεν διεθνῆ μηχανισμὸν διὰ τὴν βελτίωσιν τῆς οἰκονομικῆς καὶ κοινωνικῆς προόδου ὅλων τῶν λαῶν.

Ἀπεφασίσαμεν νὰ ἐνώσωμεν τὰς προσπάθειάς μας διὰ τὴν πραγματοποίησιν τῶν ἀνωτέρω σκοπῶν.

Οἱ γομίμως ἐξουσιοδοτημένοι ἀντιπρόσωποι τῶν Κυβερνήσεων, συνελθόντες εἰς τὴν πόλιν τοῦ Ἁγίου Φραγκίσκου, συνεφώνησαν ἐπὶ

του Χάρτου τούτου τῶν Ἑνωμένων Ἐθνῶν καὶ δι' αὐτοῦ ἰδρύουν Διεθνή Ὁργανισμόν, ὁ ὁποῖος θὰ εἶναι γνωστός ὡς «Ἑνωμένα Ἔθνη».

ΣΚΟΠΟΣ ΚΑΙ ΑΡΧΑΙ

Ἄρθρον 1ον

Σκοπὸς τῶν Ἑνωμένων Ἐθνῶν εἶναι:

1) Ἡ διατήρησις τῆς διεθνοῦς εἰρήνης καὶ ἀσφαλείας. Πρὸς τὸν σκοπὸν τούτον θὰ λαμβάνωνται ἀποτελεσματικὰ συλλογικὰ μέτρα διὰ τὴν πρόληψιν καὶ ἀποτροπὴν τῶν ἀπειλητικῶν ἢ ἐπιθετικῶν ἐνεργειῶν κατὰ τῆς εἰρήνης. Τὰ μέτρα ταῦτα θὰ λαμβάνωνται συμφώνως πρὸς τὰς ἀρχὰς τῆς δικαιοσύνης καὶ τοῦ διεθνοῦς δικαίου διὰ νὰ προλαμβάνεται καὶ νὰ διευθετῆται κάθε ἐνέργεια στρεφόμενη ἐναντίον τῆς εἰρήνης.

2) Ἡ ἀνάπτυξις φιλικῶν σχέσεων μεταξὺ τῶν Ἐθνῶν, βάσει τοῦ ἀμοιβαίου σεβασμοῦ καὶ τῆς ἀρχῆς τῆς ἰσότητος τῶν δικαιωμάτων καὶ τῆς αὐτοδιαθέσεως τῶν λαῶν.

3) Ἡ διεθνὴς συνεργασία πρὸς ἐπίλυσιν διεθνῶν προβλημάτων οἰκονομικῆς, κοινωνικῆς, ἐκπολιτιστικῆς καὶ ἀνθρωπιστικῆς φύσεως καὶ ἡ προαγωγή τοῦ σεβασμοῦ τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῶν θεμελιωδῶν ἐλευθεριῶν ἄνευ οὐδεμιᾶς διακρίσεως φυλῆς, φύλου, γλώσσης ἢ θρησκείας.

4) Ἡ ἐναρμόνισις τῶν ἐνεργειῶν τῶν Ἐθνῶν πρὸς ἐπίτευξιν τῶν κοινῶν τούτων σκοπῶν.

Ἄρθρον 2ον

Ὁ Ὁργανισμὸς καὶ τὰ Μέλη του ἐν τῇ ἐπιδιώξει τῶν ἀνωτέρω σκοπῶν θὰ ἐνεργοῦν συμφώνως πρὸς τὰς ἀκολουθοῦσας ἀρχὰς:

1) Ὁ Ὁργανισμὸς στηρίζεται ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τῆς κυριάρχου ἰσότητος ὅλων τῶν Μελῶν του.

2) Πάντα τὰ Μέλη, ἐπὶ τῷ σκοπῷ ὅπως ἐξασφαλισθοῦν εἰς αὐτὰ τὰ δικαιώματα καὶ τὰ πλεονεκτήματα τὰ ἀπορρέοντα ἐκ τῆς ιδιότητος αὐτῶν ὡς Μελῶν, ὀφείλουν νὰ ἐκπληροῦν καλῇ τῇ πίστει τὰς ὑποχρεώσεις τὰς ἀναλαμβανόμενας ὑπ' αὐτῶν βάσει τοῦ παρόντος Χάρτου.

3) Πάντα τὰ Μέλη ὀφείλουν νὰ διακανονίζουσι τὰς διεθνεῖς αὐτῶν

διαφορὰς μὲ εἰρηνικὰ μέσα διὰ τὰ μὴ διαταράσσεται ἡ διεθνὴς εἰρήνη, ἀσφάλεια καὶ δικαιοσύνη.

4) Πάντα τὰ Μέλη θὰ ἀπέχουν πάσης ἀπειλῆς ἢ βίας κατὰ τῆς ἐδαφικῆς ἀκεραιότητος ἢ τῆς πολιτικῆς ἀνεξαρτησίας οἰουδήποτε Κράτους.

5) Πάντα τὰ Μέλη θὰ παρέχουν εἰς τὰ Ἑνωμένα Ἔθνη πᾶσαν συνδρομὴν εἰς οἰονδήποτε ἐνέργειαν, ἀναλαμβανομένην ὑπ' αὐτῶν συμφώνως πρὸς τὸν Χάρτην τοῦτον, καὶ θὰ ἀπέχουν τῆς παροχῆς συνδρομῆς εἰς οἰονδήποτε Κράτος, ἐναντίον τοῦ ὁποίου λαμβάνουν προληπτικὰ ἢ κατασταλτικὰ μέτρα τὰ Ἑνωμένα Ἔθνη.

6) Ὁ Ὄργανισμὸς θὰ ἐξασφαλίσῃ τὰ ἐνεργοῦν καὶ τὰ Κράτη μὴ Μέλη συμφώνως πρὸς τὰς ἀρχὰς τοῦ παρόντος, ἐφ' ὅσον τοῦτο θὰ εἶναι ἀναγκαῖον διὰ τὴν διατήρησιν τῆς εἰρήνης καὶ ἀσφαλείας.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι

ΚΡΑΤΟΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑ

Σελίς

Α'. ΤΟ ΚΡΑΤΟΣ

§ 1. Ἡ γέννηση καὶ ἡ μορφή τοῦ Κράτους	5
Ἡ πατριαρχικὴ οἰκογένεια - Ἡ φυλὴ - Τὸ κράτος	5
§ 2. Κράτος καὶ ἔθνος	8
§ 3. Στοιχεῖα τοῦ κράτους: λαός, χώρα, ἐξουσία	9
§ 4. Ἀπὸ ποῦ ἀπορρέει ἡ ἐξουσία τοῦ κράτους	10
§ 5. Περιορισμοὶ τῆς παντοδυναμίας τοῦ κράτους	10
§ 6. Προορισμὸς τοῦ κράτους	11

Β'. ΤΑ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑΤΑ

§ 7. Εἶδη πολιτευμάτων	12
Μοναρχία - Ὀλιγαρχία - Δημοκρατία	12

Γ'. ΤΑ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑΤΑ ΤΩΝ ΝΕΩΤΕΡΩΝ ΧΡΟΝΩΝ

1. Μοναρχία - ἀπόλυτη καὶ συνταγματικὴ μοναρχία	13
2. Δημοκρατία, βασιλευομένη - προεδρικὴ	13
3. Ὁλοκληρωτικὰ Καθεστῶτα	15
α) Δικτατορία	15
β) Τὸ φασιστικὸ πολίτευμα	15
γ) Τὸ σοβιετικὸ πολίτευμα	16
δ) Πολίτευμα τῆς Σίνας	18
ε) Λαϊκὲς δημοκρατίες	18
§ 8. Πλεονεκτήματα τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος	19
§ 9. Σύνταγμα	20
§ 10. Κράτος καὶ Ἐκκλησία	21

Δ'. ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΝΕΩΤΕΡΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

1. Δημοκρατία (1821 - 1832)	24
2. Ἀπόλυτη μοναρχία (1833 - 1843)	25

263

3. Συνταγματική βασιλεία (1844 - 1862)	25
4. Βασιλευσμένη δημοκρατία (1864 - 1924)	25
5. Προεδρική δημοκρατία (1924 - 1935)	26
6. 'Η παλινόρθωση (1935)	27
Δικτατορία - πόλεμος (1936 - 1945). Σύνταγμα 1952.	27
Δικτατορία 1967. 'Αποκατάσταση 1974	28

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΙ

Η ΛΑΪΚΗ ΚΥΡΙΑΡΧΙΑ ΚΑΙ Η ΚΑΘΟΛΙΚΗ ΨΗΦΟΦΟΡΙΑ

§ 11. Λαϊκή κυριαρχία	30
§12. Καθολική ψηφοφορία	31
§ 13. 'Η ψήφος τῶν γυναικῶν	32
α) 'Η ἱστορία τοῦ γυναικείου κινήματος	32
β) 'Η γυναικεία ψήφος στὴν 'Ελλάδα	32
γ) Καταργοῦνται καὶ ἄλλες ἀνισότητες	33

ΤΟ ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΕΥΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΚΑΙ ΤΑ ΠΟΛΙΤΙΚΑ ΚΟΜΜΑΤΑ

§14. 'Αντιπροσωπευτικό σύστημα	34
§ 15. Τὰ πολιτικά κόμματα	34
1. Εἶδη κομμάτων	35
2. Σημασία τῶν κομμάτων	35
3. Καταγωγή κομμάτων	36
4. Διεθνή κόμματα	36
§ 16. Τὰ κόμματα στὴν 'Ελλάδα	36
§ 17. Κοινοβουλευτική κυβέρνηση	38

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙΙ

ΚΑΘΗΚΟΝΤΑ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ, ΑΤΟΜΙΚΕΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΕΣ

Α' ΚΑΘΗΚΟΝΤΑ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ ΚΑΙ ΤΟΥ ΑΤΟΜΟΥ	41
Β'. ΑΤΟΜΙΚΕΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΕΣ	
1. Τί εἶναι οἱ ἀτομικὲς ἐλευθερίες	43
2. 'Ιστορία καὶ σημερινὴ ἐξέλιξη τῶν ἀτομικῶν ἐλευθεριῶν	45
3. Οἱ ἀτομικὲς ἐλευθερίες στὴν 'Ελλάδα	48
§ 18. Σ ω μ α τ ι κ ῆ ἔ λ ε υ θ ε ρ ι ἄ	48
1. 'Η προσωπική ἀσφάλεια	48

2. 'Η ασφάλεια του ατόμου από αυθαίρετη καταδίωξη	50
3. Το άσυλο της κατοικίας.....	50
§ 19. 'Ελευθερία της θρησκείας.....	51
§ 20. 'Ελευθερία της σκέψης	51
1. Το απόρρητο των επιστολών	51
2. 'Η ελευθερία της παιδείας	53
3. 'Ελευθερία της τέχνης και της επιστήμης	54
4. Δικαίωμα του πολίτη να αναφέρεται στις κρατικές αρχές	55
§ 21. 'Ελευθερία του τύπου	55
§ 22. Πότε αναστέλλονται οι συνταγματικές ελευθερίες	59
§ 23. Προστασία της ιδιοκτησίας	61

Γ'. ΣΥΝΑΘΡΟΙΣΕΙΣ - ΣΩΜΑΤΕΙΑ - ΣΥΝΔΙΚΑΤΑ - ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΙ

§ 24. Οί συναθροίσεις	64
§ 25. Το δικαίωμα του συνεταιρίζεσθαι	65
Τι είναι σωματείο	66
§ 26. 'Επαγγελματικά σωματεία	69
1. 'Εργατικές οργανώσεις - Συνδικάτα	69
2. 'Εργοδοτικές οργανώσεις	71
3. 'Ενώσεις δημοσίων υπαλλήλων.....	72
§ 27. Συνεταιρισμοί	73
1. Γενικά	73
2. Είδη συνεταιρισμών	73
3. Οί συνεταιρισμοί στην 'Ελλάδα	74
4. Αυτόνομοι οργανισμοί	74
5. 'Αστικοί συνεταιρισμοί.....	75

ΚΕΦΑΛΑΙΟ IV

ΥΠΟΧΡΕΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ ΠΡΟΣ ΤΑ ΑΤΟΜΑ - ΜΕΡΙΜΝΑ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΠΟΛΙΤΕΣ - ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΩΝ

Α'. ΥΠΟΧΡΕΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ

§ 28. 1. Σεβασμός της αξιοπείας του ανθρώπου	76
2. Τα δικαιώματα του ανθρώπου	76

Β'. ΜΕΡΙΜΝΑ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΠΟΛΙΤΕΣ

§ 29. Προστασία της οικογενείας	77
1. Γενικά	77

2. Πολύτεκνοι	79
3. Μητρότητα - Παιδική ηλικία	79
§ 30. Προστασία αναπήρων	80
1. 'Ανάπηροι και θύματα πολέμων	80
2. Προστασία υγείας	81
3. Προστασία ηλικιωμένων	82

Γ'. ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ

§ 31. Τι είναι τὰ κοινωνικά δικαιώματα	83
1. Τὸ δικαίωμα τῆς ἐργασίας	84
2. Ἡ πλήρης ἀπασχόληση	85
3. Τὸ Δικαίωμα τῶν μισθωτῶν νὰ ἔχουν γνώμη γιὰ τοὺς ὅρους ἐργασίας	86
4. Ἴση πληρωμὴ γιὰ ἴση ἐργασία ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν	86
5. Τὸ δικαίωμα γιὰ κοινωνικὴ ἀσφάλιση	87
6. Τὸ δικαίωμα γιὰ ἑβδομαδιαία ἀνάπαυση καὶ ἔτησια ἄδεια	88

Δ'. ΚΟΙΝΕΣ ΥΠΟΧΡΕΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ

§ 32. Προστασία περιβάλλοντος	88
-------------------------------------	----

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο V

ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΗ ΕΞΟΥΣΙΑ

§ 33. Οἱ τρεῖς ἐξουσίες καὶ τὰ ὄργανά τους	92
§ 34. Ἡ Βουλὴ	93*
§ 35. Ἐκλογεῖς καὶ Ἐκλογές	95
§ 36. Ἐκλογικὰ συστήματα	97
§ 37. Νόμοι καὶ νομοθετικὰ διατάγματα	99
§ 38. Ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως - Ἀρίθμηση τῶν νόμων	102

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο V I

ΕΚΤΕΛΕΣΤΙΚΗ ΕΞΟΥΣΙΑ

§ 40. Σημασία τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας στὸ σημερινὸ κράτος	104
§ 41. Ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας	106
1. Ἀνεύθυνο τοῦ Προέδρου	106
2. Συμβούλιο τῆς Δημοκρατίας	107

3. Τακτικά καθήκοντα τοῦ Προέδρου	108
4. Ἐκτακτά καθήκοντα τοῦ Προέδρου	110
α) Κήρυξη πολέμου	110
β) Κήρυξη Στρατιωτικοῦ Νόμου	111
§ 42. Διατάγματα καὶ Ἀστυνομικὲς Διατάξεις	113
§ 43. Κυβέρνηση καὶ Ὑπουργοὶ	114
1. Πρωθυπουργὸς	115
2. Ὑπουργικὸ Συμβούλιο	116
3. Ὑπουργικὴ εὐθύνη α) ποινική, β) ἀστική, γ) πολιτική	117

ΚΕΦΑΛΑΙΟ VII

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

§ 44. Οἱ δημόσιοι ὑπάλληλοι	
1. Μονιμότητα τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων	119
2. Ὑπαλληλικὴ σχέση	120
3. Καθήκοντα καὶ δικαιώματα τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων	120
4. Σώματα ἀσφαλείας	120
5. Ἄμυνα τοῦ πολίτη σὲ περίπτωση ἀνθαιρεσίας τῶν κρατικῶν ὀργάνων	121
§ 45. Διοικητικὴ διαίρεση τοῦ κράτους	
1. Διαίρεση τῆς διοίκησης τοῦ κράτους	122
2. Διαίρεση τοῦ κράτους σὲ περιφέρειες	124
3. Διοικητικὰ συστήματα	125

ΚΕΦΑΛΑΙΟ VIII

Ἡ ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ ΚΑΙ Ἡ ΤΟΠΙΚΗ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗ

§ 46. Ὅρισμός καὶ ἀξία τῆς τοπικῆς αὐτοδιοίκησης	126
1. Τί εἶναι τοπικὴ αὐτοδιοίκηση	126
2. Ἡ αὐτοδιοίκηση, ἡ ἀξία καὶ ἡ ἠθικὴ σημασία τῆς	127
3. Ἡ ἱστορία τῶν δήμων στὴν Ἑλλάδα	128
Ἡ τοπικὴ αὐτοδιοίκηση σήμερα	129
1. Κοινότητες	
α) Διοίκηση τῆς κοινότητος	130
β) Κοινοτικὲς ἐκλογές	130
γ) Κοινοτικὸ συμβούλιο	131
δ) Πρόεδρος κοινότητος	131
ε) Πόροι κοινότητος	131

στ) Νομαρχιακός έλεγχος	131
ζ) Σύνδεσμος κοινοτήτων	132
2. Δήμοι	
α) Δημοτικό συμβούλιο	133
β) Ό δήμαρχος.....	134
γ) Δημαρχιακή Έπιτροπή	135
δ) Δημοτικοί υπάλληλοι	135
ε) Δημοτικά αγαθοεργά Ιδρύματα	136
στ) Δημοτικές έπιχειρήσεις	136
3. Αυτόδιοίκηση δεύτερου βαθμού	136

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΧ

ΔΙΚΑΣΤΙΚΗ ΕΞΟΥΣΙΑ

§ 47. Ένομη τάξη	
1. Είδη δικαστηρίων	137
2. Έγγυήσεις για την άπνομή τής δικαιοσύνης	137
§ 48. Πολιτικά δικαστήρια	
1. Είρηνοδικείο	139
2. Πρωτοδικείο τριμελές.....	140
3. Πρωτοδικείο μονομελές	140
4. Έφετείο	141
5. Έκτέλεση δικαστικῶν αποφάσεων	141
6. Ό Άρειος Πάγος	141
7. Διαιτησία	142
§ 49. Ποινικά δικαστήρια	
1. Πταισματοδικείο	142
2. Πλημμελειοδικείο	142
3. Κακούργοδικείο	142
4. Είσαγγελέας	143
5. Μυνήσεις	144
6. Διαδικασία	144
§ 50. Ειδικά δικαστήρια	146
§ 51. Διοικητικά διζαστήρια	146
1. Τò Συμβούλιο τής Έπικρατείας	146
2. Τò Έλεγκτικό Συνέδριο	147
3. Τά φορολογικά δικαστήρια	148
4. Άνώτατο Ειδικό Δικαστήριο	148

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Χ

Η ΑΜΥΝΑ ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ

§ 52. Οί ένοπλες δυνάμεις	150
1. Ό στρατός	151
2. Όργάνωση τών ένόπλων δυνάμεων	152
§ 53. Οί άξιωματικοί	153

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΧΙ

Η ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΤΑ ΆΛΛΑ ΚΡΑΤΗ

§ 54. Διεθνές δίκαιο, δημόσιο και ιδιωτικό	155
§ 55. Διπλωματική ύπηρεσία.....	158
§ 56. Διεθνείς οργανώσεις	159
1. ΟΗΕ.....	160
2. Άλλοι διεθνείς οργανισμοί	162
3. Εύρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (ΕΟΚ)	163

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΧΙΙ

ΤΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

§ 57. Οί ανάγκες τοῦ κράτους.....	165
§ 58. Η εξέλιξη τής Δημόσιας Οικονομίας	166
§ 59. Τά ελληνικά δημόσια οικονομικά	167
Κρατικός Προϋπολογισμός	167
Α'. ΤΑ ΕΣΟΔΑ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ	169
§ 60. Φόροι	169
1. Τι είναι φόρος	169
2. Άμεσοι και έμμεσοι φόροι	170
§ 61. Φορολογικές ύπηρεσίες	171
§ 62. Τά διάφορα είδη τών άμεσων φόρων	172
1. Άμεσοι φόροι.....	172
2. Πώς εισπράττονται οί άμεσοι φόροι	173
3. Άμμεσοι φόροι	174
4. Μονοπώλια.....	176
5. Τέλη χαρτοσήμου	176
6. Άλλα τακτικά έσοδα τοῦ κράτους	177
7. Δάνεια	178
Β'. ΤΑ ΕΞΟΔΑ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ	
1. Ποιές είναι οί ανάγκες τοῦ δημοσίου	179

2. Προϋπολογισμός εξόδων	182
3. Προϋπολογισμός επενδύσεων	183

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Τò Σύνταγμα τής Ἑλλάδος	185
ἘΟ Καταστατικός Χάρτης τῶν Ἑνωμένων Ἐθνῶν (Οἱ κυριώτερες διατάξεις)	

Δαρά
 Βαβουράκη
 Ζαίσις
 ΣΤ
 ΑΡΙΘΜΟΣ
 3

Στό εξώφυλλο: Χάλκινη δικαστική ψήφος πού χρησιμοποιούσαν οἱ ἀρχαῖοι Ἀθηναῖοι. Δικαστές τότε ἦταν οἱ ἴδιοι οἱ πολῖτες. (Μουσεῖο Στοῶς Ἀττάλου).

2 3 5

Χαροί
Βαβουράκη
Ταίσις ΣΤ

x = 2

60 sec (18)

$$x = \frac{60}{18}$$

$$x = \frac{18}{60}$$

Χαροί
Βαβουράκη
Ταίσις ΣΤ

ves = Ανδρας

ενή βανει κελος i δικηι ?
που, - φλογογια, κρεσ, ιγρενις
ιουκρια ανδρων - γυναικων φλογο
προβρωι 2 κελος φλογο

60 / 90
90 / 60
300 L

ΕΚΔΟΣΙΣ Β' 1976 (VI) - ΑΝΤΙΤΥΠΑ 101.000 - ΣΥΜΒΑΣΙΣ 2747/18-5-76
ΚΟΙΝΟΠΡΑΞΙΑ Ο.Ε. Ν. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ Κ. ΚΕΦΑΛΟΠΟΥΛΟΣ - Ο.Ε. Π. ΟΚΤΩΡΑΤΟΣ - Κ. ΚΟΥΚΙΑΣ

- 1) Ποιες οι 3 εθνοειδές & ποια τα όργανά του.
- 2) Τι είναι Βουλή
- 3) Τι σημαίνει όταν οι Έκλογες διεκπεροούνται δια τρέμα
 μολιμής & κατὰ γηγροφίαν
- 4) ποια είδη έργου ενόληθων έαρε
- 5) Τι είναι η εκμεριδα τος κυβερνήσεως
- 6) ποια άποφα σον κράτου η δημοβιο υπαλλ. Σελ 119
- 7) Τι είναι τωπινη αυτοδιοικησις Σελ 126
- 8) Ποια η αξια ε η ηθικη σημασια τος αυτου. Σελ 127
- 9) Τι είναι κοινοβλια Σελ 129
- 10) Τι δηλοσ Σελ 133
- 11) ποια τα όργανα τος διοικησεως. Σελ
- 12) εως ποια είδη διδρι τα διααβηρι α Σελ 138
- 13) Τι είναι τα ποζιτιμα Σελ 139
- 14) ποινα ε εως τι διααβηρι α Σελ

